LIBRI SEX

de consyderatione Dialectica. Per Fratrem Franciscum Titelmannum, Hassellensem, ordinis Fratrum Minorum, sanctarum scripturarum apud Louanienses Prælectorem.

¶ Excudebat secundo, Symon Cocus, diligenti recognitione preuia, Antuerpiæ, anno a Christo nato. M. CCCCC. XXXVII. Mense Aprili.

Aplicase à la Libreria
de Sn. Pedro de Alcantª.
de Sevilla año de 1797.
Fr. Franco. Llamas
Guardn.

EPISTOLA NVNCVPATORIA.

¶ Florentissimæ in Louaniẽsi academia Liberaliũ Artiũ facultati, Frater Frãciscus Titelmãn9, eiusdẽ humilis alũnus, debitũ offert obsequiũ.

NEmini fere ante triennium, cum libros duodecim de cõsyderatione rerum naturalium tuo nomini mater veneranda, nuncuparem quod tum in Physica disciplina exhibebam, id & in Dialectica aliqñ me tentaturũ spopõdisse, si modo noster ille labor tibi nõ ingratus, & tuis alũnis non inutilis cõprobaretur. Quę sane promissio, tametsi sub dubitationis quodã moderamine ꝓnũciata, sic me deuinxit, atq; etiãnũ cõstrictũ implicitũq; tenet, vt ab officio illo vel sine mei nominis iactura, vel sine tuæ gratitudinis offẽsa, nõ mihi integrũ videatur cessare. Si eñ ab impẽsa ꝓmissiõe destitero, vel tu fastidiuisse iudicaberis humile donũ, vt ego a ꝓmisso videar illo tuo fastidio absolut9, futurũq; est vt de te male iudicẽt, & aduersũ te indignẽtur, si qui forte extiterint, quib9 prior ille noster labor non videbatur improbandus: aut ego, tanq̃ promissionis immemor, leuitatis arguar ac vanitatis, audiãq; a subsannãtibus quod aduersum vanos homines ꝓferri solet. Pollicitis diues quilibet esse potest. Et illud. Parturiũt montes, nascetur ridicul9 mus. Accedit ad hãc necessitatẽ, studiosorũ plurimorũ, tũ nostratiũ, tũ exterorũ, pia & importuna quædã sedulitas: qui ab eo tẽpore quo prior ille labor sub oculos hominũ exijt in lucẽ, partim verbis, partim literis, ꝓmissi me admonere, atq; ad satisfaciẽdũ illi quã ex meis verbis cõcepisse se asserũt expectationi perurgere atq; impellere hacten9 nõ desistunt. Alijs quidẽ humili prece id a me fieri postulantibus, alijs pia charitate pro cõmuni bono & studijs honestis adiuuãdis pia charitate efflagitãtib9, nõnullis etiã quasi debitum, rigorosa quadã iusticiæ sæueritate exigentib9. Proinde, vt matrẽ de me optime meritã ab iniqua suspitione liberarẽ, & meũ ipsi9 humile nomẽ a leuitatis & vanitatis nota defenderẽ, studiosorũ

ꝗ̄ꝗ expectationi maturius satisfacerē, & (quę prio loco erat causa ꝓferenda) ꝓmouēdis liberalib⁹ studijs, hoc sane tēpore quo ōnia ab hæreticis cōtaminātur & cōmiscētur, ad Ecclesiæ & veritatis catholicæ defensionē permaxime necessarijs, ꝓ mea virili nōnihil cōferrē, visum est nō vltra differre ꝓpositi ꝓmissiꝗ adimpletionē, quā neꝗ hactenus ꝓtraxissem, si per corpusculi imbecillitatē, & ociū a rebus necessarijs, maturi⁹ præstare quod ꝓmiserā licuisset. Superiori itaꝗ æstate, corporis virib⁹ vtcūꝗ reparatis, & ocio a rebus magis serijs tantisꝑ, vel cum gratia impetrato, vel cū iniuria quadā succiso & (vt plane dicā) furtim substracto, animū adijciēs Dialecticarū rerū cōsyderatiōi, sex libris quicquid in eis videbatur esse pręcipuū tentaui cōprehendere, illisꝗ omissis quæ a Dialectica synceritate prorsus aliena videbantur, ea quæ ad rē faciebāt plane lucideꝗ quātum potui, ꝓponere & explanare curaui: ne tenelli adolescētes rerū superuacanearū prolixa multitudine & inuoluta difficultate deterriti, animū desponderēt, relictisꝗ vtilib⁹ studijs ad inania defluerēt, id quod hactenus nō paucis euenisse cōstat. Semper em̄ in illa fui sentētia, quā & Socrati apud Platonē inuenio ꝓbatā, meli⁹ esse, pauca quædā ordinate & lucide ꝓponere, quā multa sine ordine cōuoluta obscure profundere. Quo vero tuis alūnis noster hic labor foret vtilior, illū fere in omnib⁹ ordinē sum⁹ insequuti, qui est apud Aristotelē M. Tul. iudicio toti⁹ Dialecticę principē: quo idē ille dicit nihil esse acuti⁹ nihil polici⁹, cui admirabilē tribuit sciētiā & inuētionē, incredibilē quoꝗ dicēdi copiā & suauitatem: quē deniꝗ tāti ille facit, vt nec venia dignos putet Philosophos illos, quib⁹ tant⁹ Philosophus esset incognitus. Vt nō immerito prę cæteris ōnib⁹ qui Dialecticā tractauerūt hūc vnū a multis sœculis Academię censuerint adolescētib⁹ in arte Dialectica instituēdis ꝓponendū atꝗ pręlegendū. Ad cui⁹ augustā amplitudinē cōpendiosam hui⁹ nostri operis breuitatē velut introductoriam, nos quoꝗ parauim⁹. Hunc itaꝗ nostrū in Dialecticis labo-

cis laborē quā tuo nomini mater venerāda, omni iure debui nūcupare, precor vt eo animo de manu seruuli & alumni tui suscipias, quo priorem illū in Physicis a te fuisse susceptū, certissimis argumētis fecisti testatū. Bene vale. Louanij. Anno a CHRISTO nato, Millesimo. Quingentesimo, Trigesimotertio, XV. Octobris.

¶PROLOGVS APOLOGEticus pro Dialecticæ cæterarumq; liberalium artium tuenda dignitate.

GLoriosum illud Ecclesię lumē Aurelius Augustin⁹, in libris quos de ciuitate Dei, ꝓ Christianę fidei firmamēto, insignes & nunq̄ satis laudatos ędidit de varijs Ecclesiæ persequutionib⁹ agens, inter cætera de apostata illo Iuliano Augusto, cui⁹ egregiā indolē amore dominandi (vt idem ille ait) sacrilega & detestāda curiositas perdidit, hoc signanter cōmemorat, atq; etiā digno pōdere aggrauat, quod publico edicto christianos vetuerit, artes liberales docere vł discere. De Iuliano (inquit) apostata quid dicturi sūt? An ipse nō est Ecclesiā persequut⁹, qui chr̄ianos liberales artes docere aut discere vetuit? Cui⁹ quidē ꝓpositi rationē illi qui cū Apostolo cogitatiōes astuti illi⁹ Satanæ nō ignorat, in prōptu erit inuenire, atq; exponere facillimū. Nimirū aduertens hūani generis inimic⁹, per vim atq; potentiā principū, quoꝝ furorē aduersus Chr̄ianū nomē ab initio nascētis Ecclesię excitauerat, vsq; adeo nihil se ꝓmouere, vt indies magis magisq; Chr̄iani nominis gl̄ia clarescceret, & fides Christi dilatata ꝓficeret, aliā excogitauit ille mille artifex persequēdi rationē: qua videlicet sapientum hui⁹ sæculi tumidos animos in Christianū simplicitatē excitaret, illoꝝq; stilos & calamos in hanc exacueret, vt omnē ingenij vim & totū artis acumen ad hanc oppugnandā conuerterēt. Inter quos vel

Augustin⁹ lib. 18 de ciui. Dei.

2. Cor. 2

prim9 extitit peruersus ille apostata, qui post abne-
gatū sacrū Christi nomē, cui9 sacramētis fuerat ini
tiatus, vim omnē suæ eruditionis atq; eloquentiæ,
qua ab annis teneris egregie erat institut9, eo cōtu
lit, vt semel abiuratā fidē pro sua virili fundit9 dele
ret, Christiq; Ecclesiā quā ipse perfuga factus iā de-
reliquerat, solo æquaret, radicitusq; euerteret. Id qđ
luce clarius testātur ei9 virulētissima opera, in odi
um & oppugnationē fidei Christianæ ędita, quorū
fragmēta aliquod in libris sanctorū patrū, qui illi9
insanie diuino auxilio freti restiterūt viriliter, etiā
nū visere licet. Ex quib9 pauculis, facile est conijce
re, cuiusmodi illa fuerint plena volumina, quæ in
Christū (quē cōtumeliæ gratia Galileū) & Christia
nos (quos ab illo Galilęos nominabat) temeritas e-
ius in sana euomuit. Is itaq; cū videret a viris Chri
stianis se nec sapiētia nec eloquētia sæculari inferio
ribus, quales ab initio aliquot semper habuit Eccle
sia, validius quam existimauerat suis obiectionib9
responderi, nec deesse qui insana in Christū iactata
cōuitia infuribundū ipsi9 caput aptissime retorque
Pro. 21. rēt, quiq; (iuxta sapientis verbū) stulto auderent &
possent iuxta stulticiā suā respōdere, ne sibi ac suis
nimiū sapiens videretur, facile aduertit, nō effectu
rū se quod cōceperat animo, nec posse voto potiri
donec inter Christianos vigeret sapiētia & eloquē
tia sæculi, quib9 solis a cōsequendo ꝓposito se im-
pediri existimabat. Simplicitatē namq; Christiani
dogmatis facile superare se posse cōfidebat, si sæcu-
laris esset sapiētiæ præsidio destituta. Hoc itaq; ani
mo, illo suggerēte a quo possidebatur & agitabatur
perfida belua, publico edicto, ne Chriani liberales
1. Reg. 13. artes vel docerēt vel discerēt, ꝓhibuit. Cui9 quidē
impietatis figura quędā, multo ante in Philistæorū
aduersus Israelitas, populū domini, iniqua machi-
natione præmōstrata est, qui vt populū domini se-
cura possessione sub tyrannide sua cōtinerent, fabri
lē artē de terra Israelitica abstulerāt, cauētes ne Israe
litę hastā haberent aut gladiū quib9 se aduersus il-
lorū tyrannidē possent defendere. Imitantur vero
strenue

strenue illud apostatæ exẽplũ, & Philistæorũ figurã adimplent, impudentes hæretici, præcipue vero hęreticorũ magistri; quos experiẽtia docet, & liberales artes õnes, & scholas in quib⁹ eiusmodi tradũtur, summo odio persequi, maledictisq́ & blasphemijs incessere: nõ alio hauddubie prætextu quã fecerat ille, sed nec dissimili animo. In colorẽ eñi aut fucũ verius suæ impietatis, dicebat ille, non decere Christianã simplicitatẽ adinuentionib⁹ hominũ intẽdere, nec debere strophis dialecticis implicari eos qui professionẽ tam simplicem vellẽt sectari. Sicq́ astutus ille etiã gratiã videbatur reposcere, quasi ꝓ insigni beneficio, cũ dolũ pessimũ animo meditaretur. Ita sane & impij hæretici liberales artes incessunt conuitijs, & maledictis dilacerãt: pietatis quidẽ fucũ prætexentes, sed aĩm mala cogitatione plenũ gestantes. Optarẽt eñi se solos armis esse munitos, cęteros aũt õnes inermes remanere; quo facili⁹ in suæ impietatis ditionẽ, vi disputationis aut persuasionis efficacia, simpliciũ animos pertraherent, sueq́ tyrannidi subiectos retinerent. Prę cęteris vero, Dialecticã odio irrecõciliabili persequũtur: ꝓpterea quod inter õnes nulla sit adeo illorũ ꝓposito aduersa, quæ sic illorũ fraudes detegit, nodos dissoluit, aperit laqueos, persuasiões annihilat. Hac nimirum ratione, vt (iuxta Comici verbũ) semper odiũ parit veritas. Dialecticã illi criminanť & calũniantur, quasi cũ simplicitate Chr̃iana pugnantẽ: multisq́ alijs rationib⁹ & cõfictis falsis calũnijs, ingenuos adolescẽtes dehortanť, ne illi aĩm dedant, simplicibusq́ persuadẽt parẽtibus, ne suos liberos talib⁹ destinẽt studijs. Sũt ꝟo & alij nõ pauci Dialecticę cæteraꝝq́ liberaliũ artiũ studijs nõ tam ex affect⁹ peruersitate, quã ex ignorãtia & imperitia rerũq́ inexperiẽtia detrahẽtes qui cũ neq́ Dialecticæ verũ vsũ neq́ traditionis ei⁹ modũ nouerint, audẽt tamẽ egregij hoĩes passim apud ineruditos simplicesq́ & inexpertos adolescentes, eam irridere, quasi ieiunã, spinosam, horridam, squalidam, sterilem, inamœnã, inutilem, nomine etiã odioso sophisticã eam appel-

Hæretici artes liberales criminanť

 lantes.

lātes. Quos si interroges qd Dialectica, aut quid sophistica, & quid ab inuicē hę differant, mutos inuenies & quæ dānauerint aut cōparauerint nō intellexisse, cōperies. Qui si eruditissimorū & ꝓbatissimorū authorū de illa sententiā diligenter expēdissent, & rerū iustā haberēt experientiā, non sic adolescentū animos corrūperent, neq; ab optimis & vtilissimis studijs auocarent. Cū itaq; hac nostra tēpestate quā plurimos eiusmodi liberaliū artiū, peculiariter vero Dialecticę calūniatores, passim inueniri cōstet, quorū falsis persuasionib9 bonā partē adolescentū eorꝝ maxime de quibus āplior aliqua spes bonę frugis videbat̄ expectāda, misere perire, quotidiana (proh dolor) experiētia aperti9 mōstret, quā vt dissimulare liceat, visum est nobis, in huius nostri operis initio qđ de cōsyderatione Dialectica ad cōmunē studiosorꝝ vtilitatē cōscripsimus. Dialecticę dignitatē & authoritatē aduersum calūniantes tueri atq; defēdere: nō quidē studio cōtentionis, sed eo tantū animo, vt qui forte per ignorantiā aut inexperiētiā min9 bene de Dialectica senserint, & minus recte loquuti fuerint, cognita veritate, desināt male sētire, desināt & maledicere. Quia vero ad tātę rei persuasionē nostrā orationē sciebam9 nequaq̄ sufficere, visum est, ex clarissimorꝝ & ōniū iudicio eruditissimorū authorꝝ sentētijs id agere, quorū tāta est apud ōnes eruditos ęstimatio, tāta authoritas vt refragari illis nemo audeat. Proinde, annotatis ex varijs authorib9 notatu dignis sentētijs, q̄ ad Dialecticæ cōmendationē facere videbant̄, eas in hūc locum cōgessimus, sicq; per titulos & capita certo quodā ordine (quantū cōmode in tam cōfusa diuersarū rerū sylua fieri potuit) digessimus: vt quasi vna perpetua videri possit oratio, quę ex tam varijs est partib9 contexta. Poteram9 forsitan & nos, propria qualicunq; oratione, Dialecticā vtcunq; commēdare, & ei9 multiplicē explicare vtilitatē, dignitatēq; exponere. Verū illud putabam9 fore vtili9, si quæ a nobis fuerāt dicēda, ea ex grauissimorū authorū & Christianorū & gentiliū ore ꝓferrentur.

Obſecro igitur eos ad quos noſter hic labor peruẽniet, vt maturo iudicio iịs quę infra ſubijciẽtur ſententijs expenſis, bonas artes diſcãt magnifacere, deſinantq́ ſimplices ſtudioſorũ adoleſcentũ animos ab ijs quæ ex re ipſorũ ſunt auertere. Quod ſi forte ab illis nequiuero obtinere, qui animũ obfirmauerũt aduerſus bona ſtudia, ſpero tamẽ adoleſcẽtes ipſos noſtra hac diligẽtia poſt hac cautiores futuros, & tã graui tamq́ multiplici authoritate p̃monitos nõ ita facile male ſuadentib⁹ aures p̃bituros. Neq́ eñ tam ſine iudicio eſſe poterũt, quin facile aduertent, quæ a p̃clariſſimis viris tã magnopere ſunt cõmẽdata, atq́ in tanto p̃cio habita, ad hominis vni⁹ vulgaris, vel imperiti vel inexperti iudiciũ, nõ eſſe cõtemnenda. Sed nos iam ad rem accedam⁹.

SENTENTIÆ QVÆDAM CLA

riſſimorꝝ virorũ, tum Chrĩanorꝝ, tum Gentiliũ ex ipſorꝝ eruditiſſimis libris huc cõgeſtę, atq́ per titulos & capita certo quodã ordine digeſtę, pro Dialecticæ cæterarũq́ liberaliũ artium tuenda dignitate

¶CAPVT PRIMVM

Quã magnifice diuin⁹ Plato de Dialectica ſenſerit, ſuoq́ illo ore in Philoſophia (vt Auguſtinus ait) purgatiſſimo & lucidiſſimo p̃nũciauerit. In dialogo qui Phedr⁹ inſcribitur, Socratẽ præceptorẽ ſuum introducit cum Phedro ita loquentẽ.

Diuin⁹ Plato magnifice ſentit de Dialectica.

Harũ ergo diuiſionũ collectionũq́, o Phedre, amicus ſum, vt & intelligẽdi & loquẽdi ſim cõpos, Ac ſi quẽ aliũ poſſe arbitror, tũ ad vnũ, tum ad multa, pro rerum natura reſpicere huius a tergo tanq̃ Dei veſtigia ſequor. Atq́ eos qui id facere poſſũt, hactenus voco Dialecticos Cõſentitq́ mox Phædrus, recte artem hanc Dialecticam appellari dicens.

In eodem dialogo, de Pericle inſigni oratore cum Phedro colloquens Socrates.

Videtur, inquit nõ iniuria Pericles oratorũ omniũ perfectiſſim⁹ extitiſſe. Magnę eñ quęlibet artes, exercitatione dialectica, contẽplationeq́ ſublimiũ in natura

Pericles ob Dia-

lectica & physicæ peritiã orator insignis.

nãtura rerũ, indigent. Ipsa em̃ mentis sublimitas, & vis efficax in qualibet re perficiẽda, hinc quodammodo proficisci videnť: qđ Pericles ad ingenij acumẽ adiũxit. Anaxagoræ nãq3 huiusmodi reꝝ indagatoris familiaritate fret⁹, cõtẽplationi se tradidit vnde ad dicẽdi artẽ quod ipsi videbatur traduxit.

In dialogo aũt septimo in republica vel de iusto Socratẽ inducit mechanicas artes atq3 etiã mathematicas cũ Dialectica cõparantẽ, vbi hęc ei⁹ cum Glaucone differentis verba leguntur.

Hoc ipsum est qđ in topicis ait Aristo. Dialecticã ad omniũ methodorum prĩcipia habere viam

Socrates. Nemo autẽ aduersabitur nobis dicentib⁹ quod differẽdi facultas dũtaxat conatur ordine certo circa vnũquodq3, quid ipsum sit inuenire. Siqui dẽ cęteræ artes (id est mechanicę) aut ad opiniones hoĩm cupiditatesq3 respiciunt, vel ad generationes & cõpositiones, vel ad culturã eorũ quę generãtur & corrumpũtur Reliquæ vero, quas dixim⁹ verarum rerũ quoquo modo participes esse. Geometria scilicet eiusq3 comites, circa ipsam essentiã quodã modo somniãt: syncere autẽ quicq̃ ab illis cernere, impossibile est quousq3 supponib⁹ hærent, easq3 ratas & immobiles adeo seruãt, vt illarũ rationẽ reddere nequeãt, Dialectica vero sola, sublatis suppositionib⁹ omnib⁹, ad ipsum principiũ cõfirmandũ pergit, ac reuera animi oculũ cœno barbarico obrutum, paulatim sursum trahit ac ducit, tanquam adiutricibus ac ministris, quibusdam vtens his artibus quas narrauimus.

Dialecti. apex & finis oĩm doctrinaꝝ

¶ Ac deinde nonnullis interpositis.

Legẽ statuit esse ferendã in republica, qua iubeãtur discentes eã potissimũ disciplinã capessere, ex qua ad interrogandũ & respondendũ, vt scientẽ decet, aptissimi sint, quę est Dialectica. Postremo (cõsentiente in idẽ Glaucone) Dialecticã doctrinis omnib⁹ velut apicem esse præpositã dicit, nec vllam doctrinã vlteri⁹ aut eminẽtiorẽ reperiri, sed hic iã doctrinarũ omniũ esse finem. ¶ In dialogo quoq3 qui Cratylus inscribitur, siue de recta ratione nominũ. Dialectici dicit esse officiũ, imponere rebus nomina, quod is colligere sciat atq3 diuidere, nec ab alio quam a

PRO DIALECTICA,
quã a Dialectico cõmode id fieri posse existimat.

CAPVT SECVNDVM.

Quod sine dialectica, Philosophia nõ potuit esse cõsummata, quodq; Dialecticã Plato adiungens scientiæ naturali & morali, consummatam effecerit Philosophiam. Ex Augustino, libro tertio contra Academicos, Capite. 17.

Augustin⁹ de Platone & Dialectica

Plato vir sapiẽtissim⁹ & eruditissim⁹ temporũ suorũ, qui & ita loquut⁹ est, vt quæcunq; diceret magna fierent, & ea loquut⁹ est, vt quomodocũq; diceret parua nõ fierẽt, dicitur post mortẽ Socratis magistri sui, quẽ singulariter dilexerat, a Pythagoricis etiã multa didicisse. Pythagoras autẽ Græca Philosophia non cõtentus, quę tũc aut pœne nulla erat, aut certe occultissima, postq̃ cõmotus Pherecydæ cuiusdã Syri disputatiõibus, animũ esse immortalẽ credidit, multos sapientes etiã longe lateq; peregrinat⁹ audierat. Igitur Plato adijciẽs lepori subtilitatiq; Socraticæ, quã in moralib⁹ habuit, naturalium. Diuinarũq; rerũ peritiam, quã ab eis quos memoraui diligẽter acceperat, subiungensq; quasi formatricem illarũ partium iudicẽq;. Dialecticã, quæ aut ipsa esset, aut sine qua sapiẽtia omnino esse nõ posset, perfectã dicit composuisse Philosophiæ disciplinã.

His Augustini verbis attestatur Diogenis Laertij sententia, in libro de vita Philosophorũ cuius in descriptiõe vitæ Platonis, hæc sunt verba.

Diogenes Laertius

Vt olim in tragœdia, prius quidẽ sol⁹ chor⁹ agebat postmodũ vero Thespis vnũ inuenit histrionẽ, vt chor⁹ interdũ requiesceret: secundũ postea Aeschylus adiecit, & tertiũ Sophocles, atq; in hunc modũ tragœdia consummata est: ita & Philosophię ratio dudũ circa vnã tantũ phisicæ speciẽ versabatur. Accessit Socrates & adiecit Ethicen. Tertiã Plato Dialecticen addidit, & cõsummato Philosophiæ operi extremã manũ apposuit

CAP. III.

Quæ necessitas ad Dialecticæ artis inuẽtionem veteres induxerit. Ex Seuerino Boetio, in Commentarijs super Topica Ciceronis.

Cum philosophia maximis in rebus operã studiũq;

consumat,

Seueri. Boetius

consumat, cunctaque & in naturalib9 inspectionē specu lationemque adhibeat, & in moralibus actionē & sic formare gestiat mores, vt vera vitæ ratio persuase rit, euenire necesse est, vt scdm id quod ratio tenen dum omittendumue, faciendū quoque aut nō facien dū esse decreuerit, vel iudiciū cōstituatur, vel exer cēdæ vitę dirigatur intentio. Erit igitur necessariū. vel in naturali speculatione, vel in moraliū actionū cogitatione, vt certa ratio vel quod in rebus specu landū est inueniat, vel quod in actum viuēdi duci oporteat ante perpēdat. Hec aūt ratio, nisi via qua dam processerit, sæpe in multos necesse est labatur errores. Quod ne passim fieret, atque vt certis regu lis tractat9 insisteret, visum est antiquę philosophię ducibus, vt ipsarū ratiocinationū quib9 aliquid in quirendū esset, naturā penit9 ante discuterēt: vt his purgatis atque cōpositis, vel in speculatiōe veritatis, vel exercendis virtutib9 vteremur. Hæc est igitur disciplina, quasi differendi quædā magistra quā Lo gicen veteres Peripatetici appellauerūt, quā Cice ro definiens, differendi diligentē rationem vocauit Stoici vero dialecticam eam nuncupauerunt.

dialecti ca differē di ma gistra

His per omnia consonant quæ vir in Diuinis & humanis literis egregie eruditus, Hugo a sancto Victore, libro primo didascalicæ eruditionis scri bit, in hunc modum.

Hugo a sancto Victore

Cum veteres multis sępe lapsi errorib9, falsa quędā & sibi cōtraria in disputatione colligerent, atque id fieri impossibile videretur. vt de eadem re cōtraria cōclusione facta vtraque essent vera, quę sibi discuti ens ratio cōclusisset, cuiue ratiocinatiōi credi opor teret, esset ambiguū, visum est pri9 disputationis ip sius verā atque integrā consyderare naturā: qua cog nita, tum illud quoque quod per disputationē inueni retur, an vere esset cōprehensum, posset intelligi. Hinc igitur ꝑfecta logicę peritia disciplinę, quę dis putandi modos, atque ipsas ratiocinatiōes internoscē di vias parat: vt quę ratiocinatio nunc quidē vera, nunc aūt falsa, quæ vero semper falsa, quæ nunquā falsa, possit agnosci. Hæc tēpore quidē est postrema, sed ordi

sed ordine prima. Hæc em̃ inchoantibus prima legenda est, propterea quod in ea docetur vocum atq; intellectuũ natura, sine quibus nullus Philosophiæ tractatus rationabiliter explicari potest.

CAPVT QVARTVM.

Dialecticam cæteris artibus inueniendis atquæ formandis esse necessariam.

¶ Augustinus in libro de ordine.

Illo, inquit, modo perfecta dispositaq; Grãmatica, admonita est ratio quęrere hanc ipsam vim quę peperat artẽ. Nam definiendo, distribuendo, colligẽdo, non solũ digesserat Grammaticã atq; ordinauerat, verumetiã ab õni falsitatis irreptione defenderat. Quando ergo ratio ad alia fabricãda trãsiret, nisi sua ipsa prius machinamẽta distingueret, notaret digereret, proderetq; ipsam disciplinã disciplinarũ, quã Dialecticã vocant? Hæc docet docere, hæc docet discere. In hac seipsam ratio sibi demõstrat, quæ scit, quid velit, quid valeat. Scit autẽ scire, vult sola scientes facere; nec solum vult, sed etiam potest. August Dialectica disciplina disciplinarum

Eandem sententiam Crassus apud Ciceronẽ primo libro de oratore pronũciat, his verbis.

Nihil est quod ad artem redigi possit, nisi ille prius qui illa tenet quorũ artẽ instituere vult, habeat illã scientiã, vt ex ijs rebus quarũ ars nondũ sit artẽ efficere possit. Hoc video, dum breuiter voluerim dicere, dictum a me esse paulo obscuri9. Sed experiar, & dicam, si potero, planius. Omnia fere quæ sunt conclusa nunc artib9, dispersa & dissipata quõdam fuerunt: vt in Musicis, & numeri & voces & modi; in Geometria, lineamẽta, formæ, interualla, magnitudines; in Astrologia, cœli cõuersio, ortus obit9, motusq; syderũ; in Grãmaticis, Poetarũ pertractatio, historiarũ cognitio, verborũ interpretatio, pronunciãdi quidã sonus. In hac deniq; ipsa ratione dicendi, excogitare, ornare, disponere, meminisse, agere, ignota quędã omnib9 & diffusa late videbantur Adhibita est igitur ars quędam extrinsecus, ex alio genere quodam, quod sibi totum Philosophi assumunt, quæ rem dissolutam conuulsamq; congluti- Cicero

naret, & ratione quadam constringeret.

Quod aũt hanc artem Dialecticam velit dicere, ex alio eiusdẽ authoris opere monstratur apertius, quod de claris oratoribus inscribitur: vbi de Seruio Sulpitio loquẽs, hunc in modum Bruto interroganti ipse respondet.

Scæuola ob dialecticæ peritiã, cæteros in iuris cognitione excelluit

Dialectica omniũ artium maxima

Sic em̃(inquã) Brute, existimo, iuris ciuilis magnũ vsum, & apud Scæuolã & apud multos fuisse, artẽ in hoc vno: quod nunq̃ effecisset ipsi⁹ iuris sciẽtia, nisi eam preterea didicisset artem, quę doceret rem vniuersam distribuere in partes, latentẽ explicare definiendo, obscurã explanare interpretãdo, ãbigua primũ videre, dein distinguere. Postremo habere regulã qua vera & falsa iudicarent, & quę quib⁹ positis essent quæq; nõ essent cõsequentia. Hic em̃ attulit hanc artem omniũ artium maximam, quasi lucem, ad ea quę confuse ab alijs aut respondebantur aut agebantur, Dialectica mihi videris dicere, inquit. Recte, inquam, intelligis.

Rodolphus Agricola.

Hanc quoq; sententiã confirmant, quę nostrorũ fere temporũ vir eruditissim⁹, Rodolph⁹ Agricola, lib. secũdo de inuentiõe scribit in hũc modũ Aristoteles, quiq; post eũ alij, Dialectica instructi fuere, facile suis libris ostendũt, quã: magn⁹ sit vs⁹ ei⁹ & quã tractandis õnibus reb⁹ accõmodat⁹, vtq; sine ea non solum singula, de quib⁹ in artiũ decursu dubitaretur explicari nequirẽt, sed ne artes quidem colligi possent, & in hanc quã acceperũt redigi formã.

Dial. in iureconsultis desyderat Cicero.

Hæc est illa scientia, quã apud Ciceronẽ Crass⁹ necessariã formãdis artib⁹ putauit, quãq; cupit esse in iurecõsultis, quo nõ essent apud eos õnia actorũ similia. Quæsitũ est a Ticio & Labeo ait, etiam Celsus respondit, & apud Trebatium scriptum est.

Ex his obiter discim⁹, etiã iuris ciuilis studiosis, Dialecticam apprime cõducere, maximamq; ad illud lucem adferre: id quod & Quintilianus videtur indicare, libro duodecimo oratoriarum institutionum, loquens in hunc modum.

Quintilianus

Quid? Nonne quęstio iuris õnis, aut verborũ proprietate, aut ęqui disputaõe, aut volũtatis coniectura conti

ra continet: quorũ pars ad rationalẽ (Dialecticã di- cit) pars ad moralẽ tractatũ redundat. Ergo natura permixta est õnib9 istis oratio. quę quidẽ oratio est vere. Nã ignara quidẽ huiusce doctrinę loquacitas erret necesse est; vt quæ vel nullos vel falsos habe- at duces.

CAPVT QVINTVM

Quanti Dialecticam fecerint veteres illi Stöici, ex Diogene Laertio, de vita Philosophorum.

Absq; Dialecticæ speculatione, sapientem dicũt in oratione sine lapsu nõ futurũ, Quippe ex illa dinos- sci verũ atq; falsum, ꝓbabile item & quod ãbigue dicatur intelligi. Ea remota, iam nõ licet rite inter- rogare atq; respondere, sed pertingere eã quę in ne- gationibus est temeritatẽ ad ea etiã quę fiunt: adeo vt in absurditatẽ ac vanitatẽ vertatur, qui phantasi as minime exercitas habet, neq; aliter acutũ & in- geniosum cautumq; õnino in dicendo & fore & vi sum iri sapientẽ. Eiusdẽ eñ esse, recte loqui recteq; cogitare; eiusdemq;, ad ea quæ ꝓponuntur dissere- re, & ad ea quę interrogantur respondere, quæ sint omnia viri Dialectici periti. Stoicorum sententia ex Diogene Laertio.

Ex eodem.

Huiusmodi sunt in logicis Stoici, vt maxime asse- rãt. Dialecticũ solũm esse sapientẽ, Omnes eñ res per eam quę in verbis est speculationẽ cerni quæq; ad naturam pertinent, & quæ rursum ad mores lo- gicæ egere adminiculo.

Ex eodem.

Enimuero Philosophiã animãti similẽ dicũt ossib9 ac neruis Logicen, carnib9 Ethicen, animę Physicẽ cõferentes. Siue rurs9 ouo; esse quippe superficiem (id est, testã) Logicen, sequentia Ethicen, intima & penit9 abstrusa Physicen. Sunt qui agro frugifero: quippe circũiectam sepem. Logicen, fructũ Etichẽ, humũ ac arbores Physicen. Nonnulli ciuitati mu- ris optime septæ, ac pulchre ex dignitate admini- stratæ. ¶ In qua Stoicorũ cõparatione illud est di ligenter notandũ, Dialecticã vbiq; cõparari iis per quę alia cõtinentur, corroborãtur, sustentãtur, fini- untur, muniũtur, & defendũtur, vtpote ossibus & neruis, testę oui, sepi agrum aut muro ciuitatẽ circũ danti. Videlicet vt indicetur his conparationibus, Stoicorũ pulchra cõparatio,

quod aper

Rodol. Agrico.

quod aperte asserit Rodolphus, Dialecticã esse ducem, directricem, atq; stabilitricem cæterarum artium, & sine cuius præsidio tueri fines suos reliquæ non satis commode possent.

Apud Ciceronẽ libro tertio de finib9 bonorum Cato refert, Dialecticã & phisicã a Stoicis inter virtutes esse numeratas, & rationẽ ei9 reddit aperti9

Dialecticam & Phisicã Stoici virtutes appellãt

Ad eas, inquit virtutes de quib9 disputatũ est. Dialecticã etiã Stoici adiũgũt & Physicã, easq; ãbas virtutũ nomine appellãt. Alterã quod habeat rationẽ ne cui falso assentiamur, neue vnq̃ captiosa probabilitate fallamur, eaq; quæ de bonis & malis diceremus tenere tueriq; possim9. Nã sine hac arte, quẽuis arbitramur a vero abduci fallíq; posse. Recte igit̃ si omnibus in rebus temeritas ignoratioq; vitiosa est, ab his ea quæ tollit hæc virtus nominata est. Physicæ quoq; nõ sine causa idẽ tribut9 est honos. ¶Hactenus Stoicorum de dialectica protulimus sententiã; quã illi quidẽ tanti fecerunt, cum nõ nisi altera ei9 pars, & ea quidẽ naturæ ordine posterior, ab eis fuerit cognita, id quod manifestissime Cicero testatnr in Topicis, ad Trebatium ita scribens.

Ex Cicerone in Topicis.

Cice. de duabus Dialecticæ partibus

Cũ oĩs oratio diligẽs disserendi duas habeat partes alterã inueniẽdi, alterã iudicandi, vtriusq; princeps (vt mihi quidẽ videt̃) Aristoteles fuit. Stoici aũt in altera elaborauerũt. Iudicãdi em̃ vias diligẽter perscrutati sunt, eã sciẽtiam quã Dialecticẽ appellãt. Inueniẽdi vero artẽ, quæ Topice dicit̃ q̃ ad vsum potior erat, & ordine naturę certe prior, totã reliq̃rũt.

Idem libro. 4. de finib9 bonorum, Catoni qui de Stoicorum secta erat, respondens, sic ait.

Cato, Stoicus Dial. & Physicã inter virtutes numerat

Cum duę sint artes quib9 perfecte ratio & oratio cõpleat̃, vna inueniẽdi, altera disserẽdi, hanc posteriorem & Stoici & Peripatetici, priorẽ aũt hi egregie tradiderũt, illi oĩno ne attigerũt quidẽ. Nam e quibus locis quasi e thesauris argumẽta depromerẽtur vestri ne suspicati quidẽ sunt, superiores autẽ artificio & via tradiderũt. Hęc ille. ¶Quãto ergo pluris nũc est faciẽda Dialectica, que pręter illã Stoicorum discipli

rū disciplinā, alterā cōtinet, & quasi nouā inuenien di artē, vsu potiorē, & natura priorē, quā Aristoteles plurib⁹ libris tradidit, & de qua sola nostris fere temporib⁹, homo doctissimus Rodolphus Agricola, tres libros, cōscripsit, ab eruditis oībus maxime laudatos?

CAPVT SEXTVM.

Quod Dialectica admodum coniūctam habeat eloquentiam artemq; dicendi. Ex Quintiliano libro secundo oratoriarum institutionum.

Duo (inquit) genera sunt orationis, altera perpetua quæ Rhetorice dicit, altera cōcisa, quæ Dialectice: quas quidē ita Zenō cōiunxit, vt hanc cōpressę in pugnum manus, illā explicitæ diceret similem. Quintil.

In eandem sententiam & Cicero scribit libro secundo de finibus bonorum & malorum.

Zenonis est, inquā, hoc Stoici, omnē vim loquendi in duas tributā esse partes dicere, Rhetoricā palmę, Dialecticam pugno similem esse dicebat; quod latius loquerentur Rhetores, Dialectici autē contractius. Cicero.

Idem in libro de perfecto oratore.

Zeno quidē ille a q̊ disciplina, Stoicorū est, manu demōstrare solebat qd inter has artes (Dialecticā & Rhetoricā) interesset. Nā cum cōpresserat digitos pugnumq; fecerat, Dialecticā aiebat eiusmodi esse: cum aūt diduxerat & manū dilatauerat, palmæ illius similē esse eloquentiā dicebat. Atq; etiam ante hunc Aristoteles, in principio artis Rhetoricę dicit illam artē quasi ex altera parte respōdere Dialecticæ: vt hoc videlicet differant inter se, quod hæc ratio dicendi latior sit, illa loquendi contractior. Apta zenoniscō paratio. Aristot.

CAPVT SEPTIMVM.

Quod absque Dialectica & Philosophia nemo perfectam assequi possit eloquentiam, nec Rhetor esse sine Philosophia. Ex Cicerone in libro de perfecto oratore.

Platonis & aliorū Philosophorum disputationibus & exagitatus maxīe orator est, & adiutus Omnis enī vbertas & quasi sylua dicendi, ducta ab illis est Orator debet esse Philosophus

Ac rursum.

Positum sit igitur imprimis, quod post magis intel

ligetur, sine Philosophia nõ posse effici, quẽ quærimus eloquentẽ. Nam nec lati⁹ nec copiosi⁹ de magnis variisq; rebus, sine Philosophia potest quisquã dicere. Nec vero sine Philosophorũ disciplina genus & speciẽ cuiusq; rei cernere, neq; eã definiẽdo explicare, nec tribuere in partes possum⁹, nec iudicare quæ vera quæ falsa sint, neq; cernere cõsequẽtia, repugnãtia videre, ambigua distinguere.

Expressius etiam & distinctius postmodum ista declarat, cum post multa eodem in libro de Oratore tractata, illa subiungit.

Orator sit Dialecticus

Esse igitur perfecte eloquentis puto, non eam solũ facultatem habere quæ sit eius propria, fuse lateq; dicendi, sed etiam vicinam eius atq; finitimã Dialecticorum scientiam assumere.

¶Et rursum post pauca

Hęc oia sola docet Dialectica

Nam & ipse Aristoteles tradidit pręcepta plurima differendi, & postea qui Dialectici dicũtur spinosiora multa pepererunt. Ergo eũ censeo qui eloquẽtiæ laude ducat, non esse earũ rerum õnino rudem sed vel illa antiqua, vel hac Chrysippi disciplĩa institutus, nouerit primũ vim, naturã, genera, verborum & simpliciũ & copulatorũ. Deinde, quot modis quidq; dicat, qua ratione verũ falsumue sit iudicetur, quid efficiat e quoq;, quod cuiq; consequens sit. quodq; contrariũ. Cumq; ambigue multa dicantur, quõ, quidq; eorum diuidi explanariq; oporteat Hæc tenenda sunt oratori, sæpe em̃ occurrunt: sed quia sponte sua squallidiora sunt, adhibẽdus erit in his explicandis quidã orationis nitor. Et quoniam in õnibus quæ ratione docent & via primũ constituendum est, quid quidq; sit (Nisi em̃ inter eos qui disceptẽt cõuenit, quid sit illud de quo ambigitur, nec recte disseri, nec vnq̃ ad exitum perueniri potest) explicãda est sæpe verbis mens nostra de quaq; re, atq; inuolutæ rei notitia definiẽdo est aperiẽda, Siquidẽ definitio est oratio, quæ quid sit id de quo agitur ostendit breuissime. Tũ vt scis, explicato genere cuiusq; rei, videndũ est, quæ sint eius generis, siue formæ, siue partes, vt in eas distribuatur

omnis

omnis oratio. Erit igiť hæc facultas ei quem volu mus esse eloquentē, vt diffinire rē possit. Idemq́ etiam cū res postulabit genus vniuersum in species certas, vt nulla neq́ prætermittatur neq́ redundet partietur ac diuidet.

Quam deniq́ sententiam ita concludit

Nec vero Dialecticis modo sit instructus, sed habeat omnes Philosophiæ notos & tractatos locos.

Suprapositæ Marci Tullij sentētię aperte subscribit Quintilianus, lib. 12. oratoriarũ institutionū de scientia Diuinarũ humanarũq́ rerũ loquens

Quæ quidē, inquiens, cū sit in tres diuisa partes naturalem, moralē, & rationalē, quæ tandem non est cū oratoris opere cõiuncta? Nam (vt ordinē retro agam9) de vltima illa quæ tota versať in verbis, nemo dubitauerit, & proprietates vocis cuiusq́ nosse & ambigua aperire, & perplexa discernere, & de falsis iudicare, & colligere ac resoluere quæ velis, oratoris esse; quanq̃ non est tam minute atq́ concise in actionib9 vtendum, quā in disputationibus. Quinti.

Ac post pauca quam velit artem proprio nomine apertissime explicans, subiungit.

Pars hęc (inquit) Dialectica, siue illam dicere malimus disputatricē, vtilis est sępe & finitionib9 & cõprehensionib9, & separandis quæ sunt differentia, & resoluenda ambiguitate, & distinguēdo, diuidēdo, illiciendo, implicando

CAP. VIII.

Quod Oratorũ præclarissimi Philosophię, & peculiariter Dialecticæ studia coluerint. Quintilianus oratoriarum institutionum libro. xij.

Quæ deniq́, inquit, intelligi saltē potest eloquētia hominis optima nesciētis? Hæc si ratiõe manifesta non essent, exemplis tamē crederemus. Siquidē & Periclē, cui9 eloquētiæ & si nulla ad nos monimēta venerũt, vim tamē quandā incredibilē, tum hystorici, tum etiā liberrimū genus hoīm Comici veteres tradũt, Anaxagoræ Physici constat auditorē fuisse, & Demosthenē principē omniū Græcię oratorum dedisse operā Platoni. Nam. M. Tulli. non tantum se debere scholis Rhetorũ, quantū Acade- Quinti. Pericles Demosthenes Cicero.

 miæ spa

miæ spatijs,frequēter ipse testat9 est,Necq; se tāta in eo vnq̄ fudisset vbertas,si ingeniū suo cōcepto fori,non ipsius rerum naturæ finibus terminasset

Cice. de Philoso phia ma gis q̄ de rhetoris ca gl'iat

Q d hic vltio loco dicit Quintilian9 ipse de se Cic. verum esse testat,in pręfatiōe libri de oratore Ego aūt(inquit)& me sæpe noua videri dicere intelligo,cū per vetera dicā,sed inaudita plęrisq;: & fateor me oratorē (si modo sim, aut etiā quicunq; sim) non ex Rhetorum officinis, sed ex Academiæ spatijs extitisse.

Eodem in loco & quę de Pericle dicta sunt atq; Demosthene,confirmat his verbis.

Loc9 is estquęsu pra cita-uimus.

In Phędro Platonis hoc Periclē præstitisse cæteris dicit oratorib9 Socrates,quod is Anaxagorę physici fuerit auditor,a quo censet eū,cū alia præclara quædā & magnifica didicisset,vberē & fœcundum fuisse,gnarūq;(quod est eloquētiæ maximū)quib9 orationis modis,quæq; animorū partes pellerent. Quod idē de Demosthene existimari potest,cuius ex epistolis intelligi licet, quam frequēs fuerit Platonis auditor.

In libro vero de claris oratorib9,cumBruto suo colloquens, etiam præceptoris sui nomen exprimit,quo in Dialectica est vsus.

Diodorus Ciceronis in dialectica pręceptor

Eram,inquiens,cū Stoico Diodoro,qui cum habitauisset apud me, mecūq; vixisset, nuper est domi meæ mortu9,a quo cū alijs in rebus, tum studiosissime in Dialectica exercebat, quæ quasi contracta & astricta quædā eloquentia putāda est,sine qua etiam tu Brute iudicauisti te illā iustam eloquentiā quam Dialecticam dilatatam putant consequi nō posse.

¶CAPVT NONVM.

Lactātius de Epicuro Dialectices contēptore.

Quō sui contemptū vlciscat Dialectica, vel in vno Epicuro fœdissimæ voluptatis assertore(sic eū Lactantius Firmian9 digno appellat noīe)luce clari9 cernit;qui illā prorsus contēnens, & vt transuersum agentē (quō Diogenes Laerti9 ait) prorsus repudians,in fœdos lapsus est errores, de quo Tullius libro secundo de finibus bonorū & malorum,Torquato colloquens,ita ait.

Dum

Dum Dialecticã, Torquate, contẽnit Epicur9, quæ vna continet omnẽ & perspiciẽdi quid in quaq; re sit scientiã, & iudicãdi quale quidq; sit, hac ratione & via disputãdi ruit in dicendo, vt mihi quidẽ videtur, nec ea quæ dicit vlla vult arte distingui. Cice. Epicuri errores imputat cõtemptui Dialecticæ.

Confirmant hanc Ciceronis sententiam, quę ab Hugone a sancto Victore scribuntur libro prīo didascalicæ eruditionis, in hunc modum.

Cæteræ artes prius repertæ fuerãt, sed necesse fuit Logicã quoq; inueniri, quoniã nemo de reb9 cõuenienter disserere potest, nisi prius recte loquẽdi rationem agnouerit. Nã, sicut dicit Boeti9, cũ primitus antiqui circa rerũ naturas & morũ qualitates inuestigãdas operã impenderent, necesse fuit sepe falli eos, quia vocũ & intellectuũ discretionem nõ habebant; vt in multis euenit Epicuro, qui atomis mundũ consistere putat, & honestũ voluptate metitur. Hoc aũt iccirco huic atq; alijs accidisse manifestũ est, quoniã disputando quicquid ratiocinatione cõprehenderãt, hoc in res ipsas quoq; euenire arbitrabant. Hic vero magnus est error. Neq; enim quicquid sermonũ decursus ratiocinãdo inuenerit, id in natura fixũ tenetur. Quare necesse est falli eos, qui abiecta scientia disputandi, de rerũ natura perquirerent. Nisi em̃ prius ad scientiã venerit, quæ ratiocinatio, verã teneat semitã disputãdi, quę verisimilẽ agnouerit, & quæ fida & quę possit esse suspecta, rerum incorrupta veritas ex ratiocinatione non poterit inueniri. Hugo a sancto Victore

Atq; illud etiã magis Dialecticæ in veri inuestigatione necessitatẽ indicat, quõd hi quoq; qui eius videri volebãt contẽptores, aliquid ipsi simile confingebãt, quo ei9 loco se vti dicerẽt. Id qđ de Epicureis aperte testat̃ diuus Augustin9 li. 1. contra Cresconiũ Grammaticũ, capite. 13.

Nosti, inquit, q̃maxime apud Stoicos viguisse Dialecticã, q̃uis & ipsi Epicurei, quos imperitia liberaliũ disciplinarũ non solũ non pudebat, verumetiam delectabat, quasdã quasi disputãdi regulasqui bus quisq; vsus minime falleret̃, se poti9 tenere & Augu. de Epicureis

 docere

docere iactabant. Quid enim est aliud Dialectica quã peritia disputandi?

Errores autẽ Epicuri in quos per inscitiam ratiocinandi videtur incidisse, Lactantius Firmianus libro tertio Diuinarum institutionum summatim enarrat, his verbis.

Lactãti9 de erroribus Epicuri

Archipirata quisquã, vel latronũ ductor, si suos ad grassandũ cohortetur, quo alio sermone vti potest, quã vt eadem dicat quæ dicit Epicur9? Deos nihil curare, non ira, non gratia tangi, inferorũ pœnas nõ esse metuendas, quod animæ post mortem occidãt nec vlli omnino sint inferi, voluptatẽ esse summũ bonum, nullam esse humanã societatẽ, sibi quemq; cõsulere, neminẽ esse qui alterũ diligat nisi sui causa. Est plane, cur quisquã putet hãc vocẽ esse viri sapientis, quæ potest aptissime latronibus accommodari?

CAPVT X.

Quod naturæ non ita sit fidendum, vt propter ea ars ipsa Dialecticæ vel contẽnatur vel negligatur, id quod plæriq; faciunt. Ex Cicerone libro quarto, de finibus bonorũ, atq; malorum.

Ars natura certior.

Quod & si ingenijs magnis præditi quidã dicendi copiam sine ratione consequũtur, ars tamẽ est dux certior quam natura. Aliud est enim, Poetarũ more verba fundere, aliud ea quæ dicas ratione & arte distinguere.

In dialogo quoq; Platonis qui Phædrus inscribitur, Socrates de Rhetorica (quę tamen minus videtur arte indigere) idem pronunciat: vbi a Phędro interrogatus: quomodo & vnde veri oratoris artem sibi posset vendicare, ita respondet.

Plato

Consentaneũ est, o Phædre, forte etiam necessariũ, queãdmodũ in cæteris rebus, ita & in hoc certamine peragendo perfectum esse. Quippe si tibi natura vt sis orator tribuerit, accedente doctrina & exercitatione excellens eris orator. Si quid vero horũ tibi defuerit, mancus eris.

Cõsentit & Quinti. li. 2. oratoriarũ institutionũ

Quinti.

Consummatos, inquiens, in arte, plus doctrinæ debere, quã naturæ putabo; sicut in solo fœcũdo, plus

cultor

cultor q̃ ipsa per se bonitas soli efficiet.

Pulchre quoq; hac de re generali sermone, quantum ad õnes artes, disseruit vir eximius Hugo a sancto Victore libro primo didascalicæ eruditionis, cuius eo in loco hæc sunt verba.

Omnes scientię prius erãt in vsu q̃ in arte. Sed considerantes deinde homines vsum posse in artẽ conuerti, & quod vagũ fuerat ac licẽtiosum prius, certis regulis & præceptis posse restringi, cœperunt cõsuetudinẽ quæ partim natura, partim vsu exorta fuerat, ad artẽ reducere, quod prauum habebat vsum emẽdantes, quod minus habebat supplentes, quod superfluũ habebat resecantes, & de cæteris singulis certas regulas ac præcepta prę scribentes. Huiusmodi fuit origo omniũ artium. Priusquã esset Grãmatica & scribebant & loquebanẽ homines. Priusquã esset Dialectica, ratiocinãdo verum a falso discernebant. Priusquã esset Rhetorica, iura ciuilia tractabãt Priusquã esset Arithmetica, vsum numerandi habebant. Priusquã esset Musica, canebãt. Priusq̃ esset Geometria, agros mensurabãt. Priusquã esset Astronomia, per cursus stellarũ temporum discretiones capiebãt. Superuenerũt artes, quæ licet ab vsu principium sumpserunt, vsu tamẽ meliores sunt.

Hugo a sancto Victore

Ars vsu melior

Eandẽ hanc quæstionẽ prolixe simul & erudite tractat Rodolphus Agricola li. 2. de inuentione cap. 5. Cuius etiã verba (vt certior sit veritati nouis atq; veteribus comprobatæ, fides) hic non pigebit annotare. Primũ itaq; quæstionẽ mouet

Quid ergo? dicit aliquis. Nõne & ante inuẽtã Dialecticen fuerũt artes, & disputatũ est, & inuentũ est verũ? Et nũc quoq; quotusquisq; eorũ qui disputãt Dialecticen tenet? Deinde quæstioni respondet. Non est, inquiẽs, quod negẽ, hæc ita esse. Illi tamen q̃d Dialectice docet, & faciũt, & fecerũt, multo cõmodi⁹ si hãc didicissent, fortasse facturi. Quẽadmodũ & ante traditã Rhetoricẽ diserti viri fuerunt, & priusq̃ literis cõprehẽsa est musice cecinerũt homines. Nec Hippocrates, vt prim⁹ in artis imaginem medicinã coegit, sic & prim⁹ cognouit morbũ, pro

Rodolphus Agrico. de vsu & arte.

futura meditat⁹ eſt, ęgrũ leuauit. Facta ſunt hęc, antequã artes fierent, & ob idipſum quod crebro ſunt facta, longa recte ſecuſq; factorũ annotatione artes eſſe cœpere. Prouenere deinde præclara ingenia, q̃ diſperſa colligerẽt, confuſa diſponerẽt, explerẽt imperfecta, rudia perpolirẽt, & õnia complecterentur nõ modo quę facta eſſent, ſed quę fieri etiã poſſent Sic quod caſus ante fuerat, cœpit deinde ratio eſſe Et ſequutũ eſt, vt non quia factũ iam eſſet aliquid debere fieri, ſed quia deberet fieri, crederent eſſe faciendum. Qui priores ergo fuerunt artib⁹, ſimilia his ipſis quæ nunc præcipiunt, ſi quando recte fecerunt, ſequuti ſunt, ſicut hodie plærique faciunt qđ artis eſt, ſed nõ ex arte, quippe quã nullam habent ſed vel longa obſeruatione, vel ingenij quodã præſtante vigore. Quanto rectius tamẽ, quanto meli⁹ expedirent illa, ſi certa artiũ ratione ducerent? Duratura em̃ ſœculis ingenia, & quib⁹ non præſentes ſolũ plaudant, ſed quæ omnis poſteritas miret, ea tum demũ fiunt, quoties cũ optima natura ars perfecta coniungit. Sic, quod Dialectices eſt, inuenerunt argumenta homines, & errorẽ male inuentorum aliquando deprehẽderunt, antea quam eſſent omnia præcepta illius in artis formã collecta. Ariſtoteles tamẽ, quique poſt eũ illa inſtructi fuere, facile libris ſuis oſtendũt, quã magnus ſit vſus eius, & quã tractandis omnib⁹ rebus accõmodatus: vtque ſine ea non ſolũ ſingula de quibus in artiũ decurſu dubitaret explicari nequirẽt, ſed ne artes quidẽ colligi poſſent, & in hanc quã acceperũt redigi formã

Sententia notatu digniſſima

CAPVT XI.

Quod eruditio Dialecticę cęterarũque diſciplinarum liberaliũ, a Chriſtiana profeſſione nõ ſit aliena, nec percipiendę veritati prębeat impedimẽtum, Auguſtinus libro tertio contra Academicos, capite decimooctauo.

Auguſt deliberaliũ artiũ ſtudijs

Eruditio, inquit, artiũ liberaliũ, modeſta ſane atque ſuccincta, & alacriores & perſeuerantiores & cõptiores exhibet amatores amplectendæ veritati, vt & ardentius appetant, & conſtantius inſequantur,

& inhæreant postremo dulcius.

Idem libro primo contra Cresconium Grammaticum, capite vigesimo.

Hãc artem quã Dialecticã vocant, quę nihil aliud docet quã consequentia demonstrare, seu vera veris, vel falsa falsis, nunq̃ doctrina Christiana formidat: sicut eã in Stoicis non formidabat Apl's, quos secũ volentes conferre nõ respuit. Et ipsa em̃ fatet & verũ est, neminẽ disputando ad conclusionẽ falsam cõsequenter impelli, nisi pri⁹ consenserit falsis quibus eadẽ conclusio velit nolit efficitur. Ac per hoc, qui cauet ne se loquente consequant̃ falsa quę non vult, volens falsa caueat quę pręcedunt. Si autem præcedẽtibus veris inhæserit, quæcunq; cõsequentia perspexerit, q̃ falsa existimabat, vel de quibus dubitabat, admonitus amplectat̃, si veritati est pacatissimæ amicior quã contẽtiosissimæ vanitati.

¶Eodẽ in libro per multa capita ostẽdit, & Chr̃m & Apl'm Paulũ, ac cæteros, vsos esse Dialectica in disputando, neq; quemq̃ Dialactice volentẽ agere cũ Christianis, esse respuendũ. Donatistas quoq; illos nõ rationabiliter agere ostẽdit, qui dicerent se nec velle nec debere cũ eo in disputationẽ congredi, eo quod esset Dialectica arte instruct⁹, eaq; inter disputandũ vteret̃, ac proinde fugiendũ magis & cauendũ quam refellendũ reuincendũq; censerẽt.

Clemens successor Petri insignis ante Christianismum Philosophus, lib. I. recognitionũ, vbi a Petro interrogatus reddidisset ea quæ pridie ab eodem audierat, eaq; tam euidẽter narrasset, vt Petr⁹ gaudio perfusus testaret̃ a Clemente illa euidenti⁹ esse reddita, quam a se exposita fuerãt, ita præceptori se collaudanti respondit.

Narrandi ordinẽ, & lucidi⁹ ea quæ res expetit proferendi, eruditio nobis cõtulit liberalis: quasi vtamur in antiquitatis errorib⁹, in perniciẽ vitæ verborum decore ac suauitate decidim⁹. Si vero ad asserendã veritatẽ, eruditionẽ sermonis: & gratiã cõferamus, puto ex hoc non parũ vtilitatis acquiri Sanctus Clemẽs.

Rupertus abbas Tuitiensis, vir Diuinarum pariter &

riter & humanarum literarum peritissimus cuius multa extãt in Diuinas scripturas præclara volumina libro.7.de operibus spiritussancti ita scribit.

Rupertus abbas Tuitiensis

Paulus Apostolus, nõ studia condẽnat vel scholas Grammaticorum, Dialecticorum, Rhetorũ, Arithmeticorum, Geometricorum, Musicorum, Astronomorũ sed hoc in eis culpat, quod non quęsierunt ex eis sapientiæ fructũ, propter quem artes istæ a Deo datę sunt .i. in notitia habere Deum & glorificare sicut Deum. ¶ Et rursum.

Reuera Dialecticæ ars veritatem non persequitur, nec verbo Dei nectit vinculum, sed potius veritatem sequitur, & verbum Dei verum fidis argumẽtationibus comprobat, si quis legittime vtatur illa Processum sacræ scripturæ diligenter aspiciat, Dialecticæ simul & Rhetoricæ studiosus pariter & beneuolus; & videbit, quod eam tanquã dominam famulæ prosequuntur.

CAPVT XII.

Quod etiam ad scripturas exactius intelligẽdas plurimum cõducat peritia Dialecticæ. Augustinus libro secundo de doctrina Christiana, capite trigesimo primo.

Dial. ad scripturarum itellectum vtilis

Disputationis disciplina, ad õnia genera quęstionũ quæ in literis sacris sunt penetranda & dissoluenda plurimũ valet. Tantũ ibi cauenda est libido rixãdi & puerilis, quædam ostẽtatio decipiẽdi aduersariũ. ¶Et iterum capite. 37.

August

Scientia cõclusionum & definitionũ & distributionum, plurimũ lectorẽ scripturarũ adiuuat: tantum, absit error, quo videntur homines sibi ipsam beatę vitæ veritatẽ didicisse, cum ista didicerint.

Rupertus Tuitiensis, libri. 7 de operibus spiritussancti capite. 13.

Primũ hoc asserere licet, quia genus & differẽtia species & propriũ atque accidẽs quæ sapiẽtes sæculi pro magnis atque arduis habẽt, quasi prima Diuinę scripturę incipiẽtis elemẽta sunt. Vbi versus aliquot ex 1. capite Genesæos proferens, in quibus generis & speciei fit mentio, sic prosequitur. Genera ista & species sine dubio sunt, de quibus apud Philosophos sermo est.

mo est. ¶Ac deinde.

Dicamus ergo, quod in ipsa sanctæ scripturæ litera, & simplices sit quod mulceat, & sapiẽtes aut Philosophos quod exerceat. Arbitramur eñ, non min⁹ ad hanc scripturã, quã ad eam quæ est apud Aristotelẽ prędicamentorũ doctrinã, esse necessariũ, scire quid sit genus, & quid differẽtia, & quid propriũ & quid accidẽs. Quæ deinde particulatim author iste prolixo sermone prosequitur. Postremo, huius capitis sermonẽ ita concludit. Huius artis vtilitas & virtus tota ostenditur in syllogismis, quorũ conclusio plurimũ lectorẽ adiuuat, ad veritatẽ inuestigandam: tantum, vt absit illi error decipiendi aduersariorum, per sophismata falsarum cõclusionum. Quis autẽ omniũ sęcularium, ita vt hæc sancta scriptura fortiter aut suauiter nouit ac potuit nodosum texere aut stringere syllogismum?

De omnibus vero artibus liberalibus quod earũ sit in scriptura sancta bonus vsus, generalem profert sententiam capite decimo in hæc verba.

Ingressæ sunt ergo septẽ artes liberales, tanq̃ famulæ, in sacrũ & reuerendũ dominæ suæ sapiẽtię triclinĩũ: & quasi de triuijs licẽtiosis, ad districtũ & sęuerũ verbi Dei magisteriũ dispositæ, & assidere iussæ sunt. Vagabanť eñ pri⁹ per circuitũ, lasciuæ, garrulæ & ꝟbosæ puellulæ, nihil operãtes, sed curiose agẽtes solũmodo, vbi negotiosæ magis esse videbantur circa creaturã discutiendã cursitãtes, ipsum autẽ creatorẽ negligẽtes. Missæ sunt ergo in opus, vt nõ iam quod superfluum erat de creatura mundi fabularentur, sed serio fideliterq; quod expediret, de creatore loquerentur, bonumq; ad honorẽ eius sermonem opere splendido texentes, operarentur, id est, vt iam nõ res verbis, sed verba rebus ornarentur.

¶CAPVT XIII.

Quod Dialectica ad euertendos sęcularis sapiẽtiæ errores egregie valeat, si quis ea recte vtatur Hieronymus in Cõmentarijs super Ezechielem

Vere quicquid in sæculo peruersorũ dogmatũ est, Hiero. quicquid ad terrenã scientiam pertinet, & putatur

esse robu

esse robustū,hoc Dialectica arte subuertiť & instar incendij in cineres fauillasq; dissoluiť: vt probetur nihili,quod putabatur esse fortissimum.

Augustinus in libro de cognitione veræ vitę eā dem cōfirmat sententiā,dicens,ad oīa quidē humana potentē esse Dialecticā,tametsi ad Diuinitatis perfectionē, vt in se est,nō possit ptingere.

Augusť. Dialectica,inquit,differendi potens,potēter dubia quæq; diffiniēs,cunctas scripturas euibrās, & euiscerans,cunctam humanā sapientiam annihilās,cū in Diuinitatem intendit,tantæ maiestatis luce pauidum caput tremefacta reflectit. ¶ Hocipsum videtur velle Lactantius Firmianus,cū libro quarto Diuinarū institutionū dicit,Philosophiam humanam suis armis esse cōfectam, quia nimirū disputādi officio (qđ ipsa docet) quicquid a Philosophia humana nō recte,i.nō consone ad Chrīanam sapientiam diciť,potenter destruiť,& falsum esse Dialectica disputatione conuinciť

Lactāti⁹

CAP. XIIII

Quod sic Deo placitū sit, per liberales artes hæreticorum figmenta dissoluere. Rupert⁹ libri.7 de operibus spiritussancti capite nono.

Amplius aūt & hoc non erit prætereundum,quia quos Ecclesiasticę fidei defensores habere,quorum lingua cōtra hæreticos,vel ad erudiēdam Ecclesiā suā Domin⁹ vti dignaretur,ipse egit,ipse prouidit vt prius artibus liberalib⁹ instruerentur, & in maris periculū ad pugnandū descensuri in nauib⁹,prius quasi circa littora leuioribus ludis exercerētur.

Instructos liberalib⁹ artib⁹ vult De⁹ esse fidei Catholicæ defensores

¶ Et rursum eodem in loco

Grata vicissitudo hæc erat, vt fideles qui liberaliū facultates habebāt artiū bene vtēdo illis, cōtra hæreticos eisdē artibus male vtētes, veritatē defenderent,quod erat potare Iesum fatigatū, & sitiētem, atq; hoc facientibus,daret ipse aquā viuā,magis ac magis aperiendo illis sensum,ad veritatē scripturarum intelligēdam, Factumq; est hoc modo amicū pulchrūq; cōmerciū. Ipsi quā de Philosophicis hauserant puteis,postulanti Domino porrexerūt aquā de qua ipse dicebat Omnis qui biberit ex aqua hac sitiet ite;

Ioan. 4

sitiet iterū: & acceperūt ab eo aquam viuā, de qua qui biberit (ait idem) non sitiet vnquam.

CAPVT XV.

Quod hæretici in suis erroribꝰ stabiliendis plurimum vtantur Dialectica. Hieronymus in disputatione contra Luciferianos de Arriana hæresi id manifeste testatur, dicens.

Arrij hęresis magis cū sæculi sapiētia facit & argumentationū riuos de Aristotelis fontibus mutuat. Arrij hęresis Dialectica sefouere nitebat.

Idem in enarratione Psalmi. 143. scđm mysticū sensum verbū illud enarrans. Non est ruina maceriæ neq; transitus.

Difficile hęreticos inuenies imperitos. Omnes enim magistri instructi sunt scientia sæculari. Non habēt rete Apricum, sed catenulas Dialecticas. Nō est ruina macerię neq; transitꝰ. Siquādo sunt in disputationibus, siquando tecū cœperint disputare, sic verba eoꝝ breuia sunt, sic artifici sermone cōclusa vt euadere inde difficile sit, Cum em̄ ligauerint te syllogysmis suis, & te clauserint, & quasi macerię tibi syllogismū texuerint, & ædificauerint, non potes cōuertere, non potes transire, teneris inclusus. Cūq; te tenuerint quasi quodā gyro inclusum, tūc non eris in angusta via quæ ducit ad vitam, sed in lata quæ ducit ad mortem. Hæretici plærūq; vtunt Dialectica

Idem super illo Psalmi Et cynifes in omnibꝰ finibus eorum

In cynife, inquit, Dialecticæ artis stimulus intelligitur, quæ licet paruū habere videatur seductionis aculeum, grauissime tamē sauciat mētes humanas

CAPVT XVI.

Quod nimiū in hoc iniqui sunt & improbi hæretici, cū ipsi ad oppugnationē veritatis libenter & frequenter vtant & Dialectica & Rhetorica & cæteris liberabilibꝰ artibus, nolint tamē hæc a veritatis assertoribꝰ, ad veritatis defensionē vsurpari, & eos qui illis vtunt, hac ratione criminātur, tanquā Sophistas, & Christianę simplicitatis expertes. Augustinus libro primo cōtra Cresconium Grammaticum.

Dialecti

Dialecticã, inquit, mihi obijcere voluisti, q̃si Chr̃ianæ nõ cõgruat veritati, & ideo me doctores vestri velut hoĩem Dialecticũ merito fugiendũ potiꝰ & cauendũ, quã refellẽdũ atq; reuincendũ censuerũt. Q đ cũ tibi nõ persuaserint (nã te aduersus nos etiã scribẽdo disputare nõ piguit) tu tamẽ in me Dialecticã criminatꝰ es, quo falleres imperitos, illosq; laudares qui disputãdo mecũ cõgredi noluerãt. Sed tu videlicet Dialectica nõ vteris, cũ cõtra nos scribis? Vt quid te ergo in tantũ disputãdi periculũ proiecisti, cũ disputare nõ noueris? Aut si nosti, cur Dialecticꝰ Dialecticã criminaris? ita vel temerariꝰ vel ingratꝰ, vt aut imperitiã qua vinceris nõ refrenes, aut doctrinã qua iuuaris accuses. Inspicio sermonẽ tuũ istũipsum, quẽ ad me scripsisti. Video te quædã copiose ornateq; explicare, hoc est, eloquẽter; quędã vero subtiliter arguteq; differere hoc est dialectice: & tamẽ eloquentiã Dialecticãq; reprehendere. Si noxia sunt, quare hoc facis? Si nõ sunt, cur arguis?

Hæretici Dialecticã in Orthodoxis criminant.

Apud Hieronymũ quoq; in Dialogo aduersus Luciferianos, idẽ in promptu est videre: vbi Luciferianus hæreticus, cũ ab orthodoxo vi argumentorum vrgeri se conspiceret, nec vllũ sibi superesset effugium iterũ iterũq; postulat, Christiane secum non Philosophice agi.

Oro te (inquit ad Orthodoxum) vt Philosophorũ argumẽtatione deposita, Christiana mecum simplicitate loquaris; si tamen non Dialecticos sequaris, sed piscatores. ¶ Et iterum.

Iã & superiꝰ rogaui, vt nõ Philosophice, sed Christiane mecũ loquaris. Nimirũ quod ita metuãt hæretici Dialecticos neruos, virtutẽ ipsius artis & efficaciam testaƭ: cui se non posse resistere metuunt, sibi male conscij. Et (iuxta Saluatoris verbũ) Omnis qui male agit odit lucẽ, & ad lucẽ venire formidat ne arguanƭ opera eius. Huc etiã pertinet impietas illa Iuliani, quam in principio prologi huius cõmemorauimus.

¶ CAPVT XVII.

Non ob hoc esse dãnandam Dialecticã aut fugiendam, quod plæriq; ea ad captiones sophisticas

aut de

aut deceptiones abutant, cum nihil sit ita bonũ, quo non praui abutantur. Augustinus lib.1. contra Cresconium Grammaticum.

Neq; enĩ pro patria non est miles armand9 quia cõtra patriam nonnulli arma sumpserũt: aut ideo vti non debent boni doctiq; medici medicinalibus ferramentis ad salutem, quia his ad perniciẽ etiã indocti pessimiq; abutũtur. Quis enĩ nescit: sicut vtilia vel inutilia fuerint quæ quærũtur, ita peritiã facultatemq; dicendi, sic esse vtilem vel inutilem vt fuerint vtilia vel inutilia quæ dicuntur? Augus.

Rodolphus Agricola libro. 2. de inuentione.

Dialecticen vtilem esse certũ est, si falli, decipi, vera pro falsis, falsa pro veris accipi, inutile putam9. Fallitur tamẽ nonnunq̃ Dialecticus & pro veris falsa tradit, Euenit id quidẽ sed & nauẽ aliquãdo gubernator euertit & medicus aliquãdo perimit. Hominum sunt ista nõ artiũ. Atq; vel eo magis fatendũ erit vtilẽ Dialecticẽ, cũ & qui oratiõe seducũt, astu id, persæpe nulla etiam instructi arte faciant, & qui fallitur, si artem calleret vel nequaq̃ id, vł min9 vtiq; pateretur. Sane sicut reliquæ artes quæ remedio sunt inuentę humanis necessitatibus nõ potuerunt succurrere incommodis nisi prius ea detegerẽt, sic Dialectice cum magna ex parte in eo sit posita quo pacto laqueos captionum fraudũq; in dicendo vitemus, necesse habuit aperire insidias & ostẽdere quã varie quis capi posset, Quę si quis inde deprompta vtenda sibi putauit, nõ artis hoc est culpa vitare fugienda monstrantis, sed improbitatis sectari fugienda cupientis. Aperienda enĩ sunt vt caueãtur mala & nemo artifex tantum remedia nouit. Rodolphus Agricola.

Simile quiddam diuus Augustinus lib. 2. de doctrina Christiana capite. 36. de eloquẽtia dicit, his quidem verbis.

Sunt etiam quædam pręcepta vlterioris disputationis quę iam eloquẽtia nominatur, quę nihilomin9 vera sunt quãuis eis possint etiam falsa persuaderi, Sed quia & vera esse possunt, non est facultas ipsa culpabilis sed ea male vtentium peruersitas. August.

¶Exhor

EXHORTATIO AD INGENVOS ADOLESCENTES, VT DIALECTICÆ CÆTERARUMQ; LIBERALIUM ARTIUM STUDIO, DUM PER ÆTATEM LICET DILIGENTER INCUMBANT, NEQ; AB HONESTIS & UTILISSIMIS STUDIJS ULLO DETERREANTUR LABORE.

PRopositis eruditissimorum virorum sententijs, quibus Dialecticæ cæterarumq; liberaliũ artiũ dignitatẽ, vtilitatem, ac necessitatẽ existimam⁹ abũde demonstratam, vnũ hoc superesse videbať, adolescentes optimi, aduersus laborẽ qui in primo liberaliũ artiũ aggressu maxime autẽ in ipso Dialectices pŕio limine sese offerre & ostentare solet, infirmos vestros & laboris impatientes animos cõfirmare, pauidaq; pectora breui exhortatiuncula consolari: ne forte labore aut difficultate principiorũ deterriti, a capessẽdis bonarum artiũ studijs, quibus hac sane ætate nihil vobis proponi possit vtilius, vlla ratione desistatis. Principio eñ illud vobis certissime persuasum esse debet, qđ apud Platonem Socrates de huiusmodi studijs loquens ait, eũ qui Philosophiæ sacris sit initiandus, ad labores suscipiendos nequaq̃ claudũ esse debere ita vt eos partim quidem adeat, partim recuset, sed magno & inuicto animo ad superandũ quicquid in eis occurrere possit laboris paratũ sese offerre, & infatigabilẽ. Verũ exaduerso laborẽ istũ consolatur & lenit molestiã: primũ quidẽ illud quod in omni opere vsuuenire docet experiẽtia, vt peculiarẽ difficultatẽ habeat aggressus, progressus vero rẽ faciat

Socrates apud Platonē leuiorẽ. Cui sentẽtiæ apud Platonẽ. Socrates astipulatur dicens, omnis operis maximũ quid esse principium, prẹsertim iuueni cuiq; & tenero. Vt nõ immerito cecinerit Poeta dimidiũ facti habere eum, qui bene

qui bene cœperit. Deinde & hoc peculiare habet Dialecticæ studiũ, quod progressus non solũ leuiorem reddat laborẽ, verumetiã suauitatẽ magnã adferat; adeo vt statim post prima limina transita, singularis quædã sentiri incipiat in discẽdõ voluptas, interiorq; suauitas; quę animũ laboris molestia grauatum, sua blandicie demulcet sibiq; restituit atq; ad vlteriorẽ progressum inuitat; ita vt iam vltro in pœnitiora currere gestiat, qui pauloante vix ad subeunda prima limina, vel improbis hortatib⁹ potuit impelli. Adeoq; tẽporis successu, & studij profectu illa increscit suauitas, vt etiã periculi nõnihil ab ea immineat, si non modũ (qui in omnibus reb⁹, iuxta Poetã, est virt⁹ pulcherrima) illi per rationẽ adhibeas. Huius rei veritatẽ apertissime testat̃ Aulus Gellius, Atticar; noctium lib. 16. Is enĩ capite nono eius libri, vbi ex Dialectica breue libamentũ (vt ipse ait) dedisset, quibusdã explicatis quæ ad illius determinationẽ pertinent, nimirum quid sit quod a Græcis ἀξίωμα axioma, a nostris pronunciatũ vel proloquiũ est appellatũ, quid item pronunciatũ adiunctum siue connexũ, quid coniunctũ vel copulatum, quid disiunctũ, & quæ ad huiusmodi pronũciatorum veritatẽ requirantur, eaq; omnia apposite & copiose, adhibitis ad singula exẽplis, disseruisset (vt vel ex vno hoc loco testatissimũ sit virum illũ Dialecticæ artis nequaq̃ fuisse imperitũ) tãdem caput hoc finiturus, suã de Dialecticæ studio sententiam protulit, quã hic ad verbum citare, quo certior esset fides, duximus operæpreciũ. Sed hoc iam breue, inquit, ex Dialectica libamentũ dedisse nõ satis erit. Atq; illud solũ addendũ admonendũq; est, qđ huius disciplinæ studiũ atq; cognitio in principijs quidem tetra & aspernabilis, insuauisq; & inciuilis videri solet: sed vbi aliquãtulum processeris, tũ demum & emolumentũ eius in animo tuo dilucebit & sequet̃ quædam discẽdi voluptas insatiabilis: cui sane si modũ non feceris, periculũ non mediocre erit, ne vt plæriq; alij, tu quoq; in illis Dialecticę gyris atq; meandris, tanq̃ apud syrenæos scopulos consenescas

Aulus Gelli. de studio Dialecticæ.

senescas. Hæc ille. Quib⁹ sane verbis quid possit dici aperti⁹? aut aduersus laborē & horrorē qui in ipsius Dialecticæ sese ostētat principijs quid proferri potuit efficaci⁹? Neq vero illa tantum, quæ in ipso discēdi exercitio statim post principia sese offert sua uitas, molestiā istam cōsolaī, verumetiā multo magis fructus ille multiplex & copiosus quē huiusmodi proferūt studia, & quæ ex eis abūde magna prouenit vtilitas, ad suscipiendū tantillū laborē, tædiūq illud quātulūcunq deuorandū, merito debet inducere. Et plane quod apud Cicero. 1. li. de oratore Crassus de iuris ciuilis cognitione ait, nobis nō minori iure liceat dicere. Castigem⁹, inquit ille, segnitiem hoīm atq inertiā. Nā si esset ista cognitio iuris magna ac difficilis, tamē vtilitatis magnitudine deberet homines ad suscipiendū discēdi laborē impellere. Liceat & nobis hoc exēplo, o delicati adolescētuli, si non desidiā inertiāq vestrā castigare, certe timorem vanū quo vestrū plæriq a studijs vtilioribus auocanī, blanda oratione depellere. Profecto enim si cognitio ista Dialecticæ magna & difficilis videaī, tamē vtilitatis magnitudine imo & necessitatis cōsyderatione, deberet vos ad suscipiendū discendi laborē impellere. Quā em̄ sit huius cognitio vtilis, neq vtilis tantum, verumetiā necessaria ad omnē Diuinarū humanarūq rerū cognitionem, ea quæ pauloāte ex eruditissimorū hoīmū libris protulimus, clarissime demonstrarunt, neq eadē hic repetere operæpreciū fuerit. Memineritis itaq, o adolescētes, si quādo labore fatigemini, verissimi illius Apophthegmatis quod Platoni frequēs erat in ore. Difficilia esse quæ pulchra. Ac rursum illius quod

Plato Diogenes Laerti⁹ refert Aristotelē suis discipul' dicere solitū, liberales sciētias radices quidē habere amaras sed fruct⁹ suaues. Sicq cōsyderatione futuræ

Aristot. vtilitatis, præsentē laborē leuiter ferre assuescite, illud subinde Virgilianū animo reuoluētes, atq etiā (si libebit) ore hilari cantillātes. Forsan & hæc olim meminisse iuuabit. O passi grauiora, dabit De⁹ his quoq finē. Durate o iuuenes, durate & vosmet rebus ser

bus seruate secundis.

QVia non omnium ingeniorum æqualis est captus, sed alij plurium & maiorum, alij pauciorum & minorũ sunt capaces, iuxta vetus illud. Non omnia possumus omnes. visum est nobis, in sequentib9 signorum quorundam distinctione, ea quę in Dialectica cognitione habētur præcipua, ab alijs quæ non ita omnib9 sunt necessaria cognitu, separare: vt pro vario captu adolescentũ præceptores, vel omnia, vel plura, vel pauciora creditis sibi discipulis proponant atq; ediscenda tradant. Vbicunq; igitur signum huiusmodi triplex ✤✤✤ ad marginem cõspexeris, scito, ea quæ ab illo loco habētur, vsq; dum ad manum indicem perueniatur, non omnibus esse necessaria, posseq; ab ijs qui tantũ præcipua & quasi capita rei Dialecticæ quærũt omitti ac trãsiliri. Porro definitiones & regulas Aristotelicas ad verbum ex Aristotele Porphyrioq; desumptas, maiori charactere describi curauimus: cæteris autē quibus nõ est tanta authoritas, duplicatam huiusmodi notulam ,, ad marginem affiximus, in omnib9 vestro commodo bene consulere cupientes. Bene valete.

LIBRI SEX
DE CONSYDERATIONE DIALECTICÆ, per Fratrem Franciscum Titelmannum, Hassellensem.

PRÆFATIO.

Dialectica consyderatio recto ordine a simplicioribus ad composita procedēs, primum quidem circa simplices voces & incomposita vocabula versat. Quæ Dialecticæ cōsyderationis pars, libris duobus (quorū alter de quinque generibus vniuersalium, alter de decē tractat prædicamētis) tradit. Post vero hanc simplicium contemplationē, proximū est, vt quæ prius separatim cōsyderata sunt, in cōpletas enunciationes atque propositiones cōponantur, quibus verū aut falsum pronunciat; quā rem liber Tertius (qui de enūciatione inscribit) expediet. Subsequit deinde post simpliciū enunciationū tractatū, vt doceat, quō ad inuicē certis debitisque modis illę valeāt connecti, sic vt ex altera alterā sciamus vera certaque ratiocinatione inferre, atque ex alia aliā vel astruere vel destruere. Hic em̄ finis est & præcipua vtilitas Dialecticæ disciplinæ. Ad hanc autē rem, primo necesse est certas præscribi formas argumentationū, scd̄m quas fieri debeat illatio, bonasque formas a malis distingui: quas liber Quartus (qui de quatuor erit speciebus argumentationū) describet. Deinde necesse est, vt loca certa designent, ex quibus argumentationū sumatur materia, & ad conclusionē quamlibet congrua adferant argumēta. Atque hæc Quintus liber (cui de locis Dialecticis erit titulus) designabit. Postremo, aduersus sophisticas captiones liber Sextus cōstituetur, in quo latens illarum falsitas & apparentis causa deceptionis manifestabitur. De demonstratione autem librū specialem nō faciemus, sed quę de ea dicere volumus, in Quarto libro, oportuno loco constituentur. Nunc itaque ad id quod primum est propositum, id est, de quinque vniuersalium determinatione agamus.

CAPVT PRIMVM.

De indiuiduo & vniuersali in genere.

Illud

ILlud in primis aduertendũ eſt, in vniuerſa Dialectica determinatione, principaliter fieri ſermonem de vocibus ſiue ſimplicibus ſiue cõpoſitis: nõ tamẽ de ipſis quatenus nudæ voces ſunt, ſed quaten⁹ ſignificatiuę ſunt rerꝫ ad quas ſignificãdas ſunt impoſitæ. Atq; hinc fit, vt frequẽter nũc de vocibus ſignificantibus, nunc de rebus ſignificatis permixtũ loquamur, & quæ de vocibus dicunt̃, ea ſuo quodã modo rebus etiã ſignificatis competere atq; ecõtrario, Atq; ita in ſequentibus, de indiuiduo, de genere, de ſpecie, de differentia, de proprio & accidente, nunc de rebus, nunc de vocabulis, velut permixtim ſermo habebit̃, Primo vero oĩm ſcire oportet, quõ indiuidua diſtingui debeãt atq; ſeparari ab vniuerſalibus. Sunt em̃ indiuidua termini ſingulares, vnã tantũ rem ſingularẽ & particularẽ ſignificãtes. Vniuerſalia vero ſunt termini communiores, multas res generali & cõmuni ſignificatione deſignantes, Definitur em̃ indiuiduum hoc modo.

Indiuiduũ eſt, quod de vno ſolo p̃dicat̃. Definitio indiuidui.

¶Cui⁹ definitionis hic eſt ſenſus. Indiuiduũ eſt vocabulum, quod ex ſuę ſignificationis quã habet proprietate, nõ poteſt de pluribus rebus diuiſim prædicari: idq; vniuoce, id eſt, ſecundũ vnam eandẽq; ſignificationẽ, Exempli gratia, Ioannes indiuiduũ eſt, quoniã non niſi de vno poteſt ſecundũ vnam ſignificationẽ prædicari, dicendo. Hic homo eſt Ioãnes. Quod ſi aliũ quẽlibet ab hoc demonſtrato deſignaueris, dicens, Etiã iſte Ioannes eſt, hoc manifeſtũ eſt non ſecundũ eandem, ſed ſecundũ variatã ſignificationem ſic dici, Indiuiduũ enim ex ſuæ ſignificationis natura, ſecundũ vnã ſignificationẽ, non niſi vnã rem ſingularẽ poteſt ſignificare: ac proinde ſecũdũ vnam ſignificationẽ nõ poteſt niſi de re vna ſingulari prædicari, Dicitur autẽ indiuiduũ ſecundũ hãc rationẽ (iuxta interpretationẽ nominis) quod ita ſit ſingulare, vt diuidi non poſſit in plura particularia de quibus poſſit prædicari. ¶Per contrariũ vero vniuerſale definitur, hoc modo.

Definitio vniuersalis.

Vniuersale est, quod pdicat de plurib9.

¶ Quā definitionē, sic intellige. Vniuersale est vocabulū eiusmodi, quod scdm generalitatē suæ significationis quā habet, de plurib9 diuersis reb9 potest diuisim siue in diuersis propositionib9 prædicari, id q vniuoce, i. in eadē significatione. Verbi gratia, homo, vniuersale est: qm & de Petro prædicat, dicēdo. Petrus est homo, & similiter de Paulo, Iacobo, ac cæteris ōnib9 particularib9 hominib9 sigillatim potest prædicari. In his autē omnib9, vocabulū homo, eandē semper habet significationē, de quocūq individuo prædicet. Vna em eadēq significatione, vox homo vniuersos homines particulares in humana natura cōmunicātes significat. Neq aliam habet significationē cū dico: Ioānes est homo, q cū dico: Petr9 est homo. Vtrobiq em generaliter oēs homines particulares sub generalitate significat. ¶ Vocatur aūt vniuersale alio nomine prædicabile. Secundū rem em ista cōuertunt, quoniā quicquid est vniuersale, est & prædicabile, & ecōuerso. Diuersa tamē ratione aliquid dicitur vniuersale & prædicabile. Vniuersale em dicitur, quatenus rem vniuersalem siue generalē & communē atq participabilem multis principaliter significat. Vt (verbi gratia) homo principaliter & primario significat humanā naturā, in qua conueniunt, & cōmunicāt, quamq participant ōnes particulares homines. Sic animal naturam animalē cōmunē omnibus animātibus. Atq has vocāt naturas communes atq vniuersales. De quibus a nonnullis solēt plurimæ & difficillime in ipso Dialecticæ determinationis ingressu moueri quæstiones, quæ tamē quoniā ad Methaphysicā potius spectāt nequaquā huic loco inserenda arbitramur. Sunt em suis locis dicenda tractandaq singula, vt non sub onere succūbant recentia atq tenella discipulorū ingenia, & hoc maxime prouidendum est liberalium disciplinarū tractatoribus, ijs potissimum quibus mollis ætas ac tenera est instituenda, ne rerum sublimiū ac puerilis tenuitatis captū longe supe

ge superantiũ nimia difficultate in ipsis statim foti bus proposita, animũ despondeant tanti laboris im patientes adolescentuli. Prædicabile vero dicit̃ qua tenus de pluribus potest propter significationis suę generalitatem, prædicari. Quod autẽ terminus qui libet possit de pluribus prædicari inde habet, quia vniuersalẽ aliquam & multis cõmunem vel cõmu nicabilem naturam significat, cum qua simul & om nia indiuidua vel inferiora in illa natura cõmunis cantia, velut secundaria significatione, includit. Atq ob hanc causam videtur predicabile sic consequi ad vniuersale, quomodo risibile consequitur ad ho minem, sicut proprium ad subiectum, de quibus la tius in sequentibus vbi de proprio agetur.

p dicabile qu est bin ysale

CAPVT SECVNDVM.

De quadruplici indiuiduo, & primum de indiuiduo determinato.

Indiuiduũ determinatum.

SVnt autem indiuidua quędã quę vocant̃ deter minata, vocabula scilicet ad significandũ deter minatam & certã rẽ singularẽ ex arbitrio impo nentiũ instituta, Atq hæc potissimũ inueniunt̃ in angelis, tã bonis quã malis, & in hominibus atq etiã in nõnullis animalib9 domesticis In angelis vt Michael, Gabriel, Raphael, Beelzebub, Asmodeus, Lucifer. In hominib9, vt Adã, Noe, Abrahã, Dauid Petrus, Paul9, Eua, Sara, Noemi, Maria, Catherina. In domesticis animãtibus, patet ex appellationib9 equorũ, vaccarũ, canũ, & similiũ, quibus pro suo ar bitrio domini nomina imponũt, ad quæ ita etiã as suefaciunt animalia, vt mox ad auditũ sui nominis accurrãt, id quod experiẽtia notũ facit Habẽt quoq fluuij & montes sua nomina, & præter vrbes, pro uincias, ac regiones, etiã loca alia quouis modo in signia. Nomina fluuiorũ sunt, Mosa, Dilia, Timera Schalda, Sequana. Nomina montiũ, vt Sinai, Thas bor, Hermon, Monspessulanus, Monsroselanus, & similia. In his autẽ determinatis indiuiduis hoc est diligenter aduertendũ quod plærumq secundũ vim suę originis & radicẽ suę significationis cõmu nia & vniuersalia sunt, Quemadmodũ (exẽpli grã)

Adam, si respiciamus ad originalẽ hebrȩæ vocis significationẽ commune nomẽ est, terrenũ significãs, siue eũ qui de terra factus est. Cui significationi alludens beatus Apostolus, & Adã veterẽ cum Christo nouo Adã conferens, ait, Prim⁹ homo, de terra terren⁹, scdm quem respectũ omnes homines recte Adã dici possunt, idq; prorsus vniuoce Omnes enĩ de terra nati, terreni sum⁹, iuxta illã vniuerso generi humano definitã firmatãq; sententiã. Terra es, & in terrã reuerteris. ¶ Sic Abrahã secundũ partiũ significationẽ, patrem gentiũ significat, eo quod Dominus voluit Abrahã fieri patrẽ multarũ gentium, iuxta illud Genesis, Patrẽ multarũ gentiũ posui te. Hæc autẽ significatio, etiã Apostolorũ cuilibet recte cõpetit, & iure singulos eorũ vocare poterimus Abrahã, quoniã patres sunt secundũ spiritũ multarum gentium, & principes populorũ, quos Chr̃o genuerunt per Euangeliũ. De quibus & in Psal. dicitr̃ Principes populorũ congregati sunt cũ Deo Abraham, &c. ¶ Sic Petrus dictus est a petra, propter firmitatem fidei, dicẽte ad illum Dño, Ego dico tibi quia tu es Petrus, & super hanc petrã ædificabo Ecclesiam meã. Atq; hoc pacto petri sumus, quicunq; supra petrã dominũ in firma fidei cõfessione fundati sumus. ¶ Hæc ergo omnia ex vi quidẽ suæ originalis significationis cõmunia sunt vocabula sunt tamen ad determinate significandũ singulares personas imposita; atq; ideo, donec vt indiuidua accipiuntur, non nisi vnã rem determinate & particulariter significant, vna significatione. Cum vero secũdum illam suæ originis significationẽ accipiuntur, non iam indiuidua, sed vniuersalia sunt.

1. Co. 15.

Gene. 3.

Gen. 17

CAPVT TERTIVM.

¶ De indiuiduo ex demonstratione.

Indiuiduũ ex demonstratione.

ALia vero sunt indiuidua ex demonstratiõe, cũ videlicet terminũ cõmunẽ cũ pronomine demõstratiuo sumimus, ad vnũ aliquid particulare designandũ. Velut cũ dicimus, hic homo, illa arbor, istud aurũ, ego debilis, tu fortis. Et interdũ quidẽ terminus sic aperte exprimit, interdũ

interdũ vero subintelligiť, Atq; id rursum vel propter contemptũ, quemadmodũ accusantes Christũ Iudæi dicebãt, Hunc inuenim⁹ subuertentẽ gentẽ nostrã. Vel propter honoris æstimationẽ. Vt cum dicerẽt populi eundẽ pauloante magnificãtes, Hic est Iesus propheta a Nazareth Galilææ, Interdũ vero tantũ propter claritatẽ sententiæ, eo quod ex natura pronominis satis constet quid subintelligitur, absq; vlla expressione: queãdmodũ fere semper euenit in pronominib⁹ ego & tu, Hæc em̃, ex ipsa pronunciatione monstrãt id de quo fit sermo. Ego em̃ loquentẽ respicit, tu vero illũ ad quẽ dirigiť sermo. Vt ego dixi, tu dixisti, nos vidimus, Vos audistis. &c. ¶ Illud vero de his indiuiduis notandũ est, non posse fieri (quod & de determinatis prius diximus) vt in vna significatione plura atq; diuersa simul significent. Cũ em̃ pronominis demonstratiui significatio sit ipsa eius demõstratio, manifestũ est toties variari significationẽ, quoties variať demonstratio. Vnde consequitur sicut plura diuersa simul nõ possunt vna demõstratione demõstrari, ita neq; vna significatione posse plura diuersa significari. ¶ Notandũ est insuper, non õnia indifferenter demonstratiua pronomina facere indiuidua ex demõstratione, sed tantũ ea quæ sunt primitiuæ speciei. Quæ em̃ ab alijs primitiuis deriuata sunt, nequaq̃ indiuidua componunt, cum terminis communibus coniunguntur. Cum em̃ dico, vestis mea, dom⁹ tua. Hortus noster, vestrũ prædiũ communia sunt hæc, quia de multis secundũ vnã eandẽq; significationem prædicanť, non aũt singularia aut indiuidua. Si enim domos plures possideas, de vnaquaq; vere dixeris. Hæc dom⁹ mea est, idq; secundũ vnam eandemq; significationem. ¶ Huiusmodi aũt indiuidua ex demõstratione magis prõpta sunt & obuia, magisq; vulgari vsu frequentata, q̃ indiuidua determinata, Nã in omnib⁹ generib⁹ & specieb⁹ per hũc demonstrãdi modũ designam⁹ particularia tã in accidentibus q̃ in substãtijs: & indiuiduoꝝ determinatorum locum hæc supplent, vbi illa defuerint, Dicimus em̃

mus em̃ istũ hominẽ, istũ asinũ, illũ leonẽ, hunc vrsum, hanc stellã, hoc metallũ, illud argentũ, hanc arborẽ, hoc cœlũ, hanc substantiã, hanc quantitatem, hanc qualitatẽ, hanc actionẽ, & sic de õnibus prædicamentis. ¶ Et est istud de natura pronominis demonstratiui satis admiratione dignũ, quod tantę sit potẽtiæ & efficacię ad constringendũ & contrahendum, vt tã facile, & nihil minꝰ singulare efficiat, additum generalissimo termino, quã si adderet̃ infimę cuilibet speciei. Vt (verbi gratia) tã est singulare & indiuiduum, quod dico, hæc substãtia, hæc qualitas, quã si dicã, hic homo, hæc albedo. Æque em̃ vtraq; nõ nisi vnum valent simul suppositum demonstrare aut significare.

CAPVT QVARTVM

¶ De indiuiduo vago.

Indiuiduum vagũ " Prædictis vero adijciunt vaga quædam indiuidua: quæ scilicet vsurpantur ad vnum aliquid particulare singulariter significandũ, nõ tamẽ determinant neq; determinate indicãt, neq; ex nominis impositione, neq; ex demõstrandi ratione quod sit illud singulare de quo fit mẽtio. Vt cũ Aristoteles in prędicamentis, aliquẽ hominẽ, & aliquẽ equum, dicit esse primas (id est, singulares) substantias, manifestũ est, terminos illos res particulares significare, Quia tamẽ in vago & cõfuso hoc tantũ faciunt, non indicando certũ suppositũ, Iccirco vagũ nuncupat̃, quasi significatione indeterminatum ad quodlibet particulare suppositũ. ¶ Quasi per vagũ indiuiduũ Saluator loquebat̃, cũ mittens Petrũ & Ioannẽ ad parandũ pascha, diceret, Ite in ciuitatẽ ad quendã, & dicite illi Manifestũ est em̃ quod de vno particulari loquebat̃: tamen ex ipso loquẽdi modo nõ determinat hæc loquutio, quisnã ille esset. Ita fere accipere possumus in scripturis, cũ legimus, vir quidã, homo quidã, quidã Paterfamilias, die quadã & huiusmodi. Per hæc indiuidua loquimur, cũ dicimus. Sanctũ aliquẽ elige, cuiꝰ patrocinijs causas tuas cõmendes. Amicũ aliquẽ tibi quære, cũ quo tua consilia cõmunices. Aduoca mihi ministrũ aliquẽ, adiunge mihi socium aliquẽ, & his similia.

Mat. 26.

¶ His

¶His autẽ vagis indiuiduis adijcere solent nõnunquã determinata, ad indicandũ certum suppositum de quo fit mentio. Quemadmodũ cũ legimus. Vir quidã erat in terra Hus. nomine Iob. Itẽ, Vir quidã nomine Ananias: Legisperitus quidã, nomine Gamaliel, Decurio quidam, nomine Ioseph: Phariseus quidã, Nicodemus nomine. Mulier quædã, Martha nomine Nõnunquã alia quædã adijciunt, ex quibus discerni potest, quod illud sit particulare, de quo fit mentio. Quemadmodũ Actuum tertio, Vir quidã qui erat claudus ex vtero matris suæ, quẽ ponebãt quotidie ante portã templi, vt peteret eleemosynã, &c. Act. 3.

¶Sicut autẽ indiuiduis ex demonstratione maxime vtimur in rebus præsentibus & notis quas demonstrare possum⁹, ita his vagis vtimur potissimum in rebus absentibus & incognitis, cum illi cui loquimur, per demonstrationẽ non possum⁹ sufficienter notum facere particulare suppositũ de quo loqui intendimus.

¶Aliter quoq; (cũ de rebus fit sermo) vagũ appella-
" tur indiuiduũ, res singularis quæ sub genere aliquo
" ponit, & sub nulla determinata eius specie. Queád-
" modum dicũt de embrione in vtero matris .i. de fœtu in vtero cõcepto, antequã formã vltimã habeat, Fœt⁹ em̃ in vtero matris cõceptus, secundũ Physicorum opinionẽ, pri⁹ videt habere tantũ animã vegetatiuã, non etiã sensitiuã aut rationalẽ. Deinde, animam acquirit sensitiuã. Postremo, tẽporis successu, formã acquirit vltimã, id est, animã rationalem. Donec ergo fœtus ille tantũ habet animã vegetatiuam, videtur vtiq; sub genere esse, corpus animatũ. Sub nulla tamẽ specie corporis animati videtur constituend⁹, quoniã neq; animal videtur esse, neq; plãta Deinde, cũ etiam sensitiuã nactus fuerit animam sed nõdũ rationalẽ, videtur iam sub genere animal cõtineri, nõ tamẽ sub aliqua specie animalis. Nõ em̃ est homo, quia animã rationalẽ non habet. Nec brutum videt, quonjã nulli⁹ bruti formã aut speciẽ habet. Recte igitur hac ratione indiuiduũ istud vagũ dicitur, quasi certũ in nulla specie locum habens.

Indiuiduũ vagum reale, ponit sub genere et no[n] sub [illegible] determinata specie.

¶Caput

CAPVT QVINTVM

¶De indiuiduo ex Hypothesi.

Indiuiduum ex hypothesi.

ADdunt quoq; prædictis indiuiduũ quod ex hypothesi .i. ex suppositione, nominant, qđ videlicet in se quidẽ, quantũ ex significationis suæ natura, vniuersale & cõmune est, facta tamẽ hypothesi, & suppositione aliqua, non nisi de vno particulari prædicat. Quemadmodũ (exempli gratia) Mariæ fili9, ex se quidẽ est termin9 communis, & generaliter significat: quia tamẽ iuxta veritatem vt res se modo habet, nõ nisi vni competit, quia non nisi vnus est Mariȩ filius, idcirco secundũ hanc suppositionẽ & hypothesim quodãmodo indiuiduũ dicitur. Vnde & pro eodẽ accipimus, siue dicamus Iesum (quod indiuiduũ determinatũ est) sine peccato natũ, pro peccatorib9 mortuũ, siue Mariæ filium. De eadẽ em̃ re singulari loquimur. ¶In hoc tamẽ est differentia, quod illud nomẽ est determinatum a patre, dignissimo illi homini qui Chr̃s dictus est, proprie impositũ, & ab angelo denunciatum, ad ipsum Christũ dñm particulariter & determinate significandũ. Nomẽ autẽ hoc, Mariæ filius, quantũ ex sua significatione cõmune est: & si habuisset Maria alios filios post Christum (vt impie asserunt impiȩ Eluidiani) de eisdem vniuoce potuisset prædicari. Ita Abrahæ filius, indiuiduũ ex suppositione esset, facta hypothesi quod vnicus esset Abrahȩ filius, ipse videlicet Isaac. Similiter & Bethsabeȩ fili9, pro Salomone facta simili hypothesi, ꝙ vnicũ filium genuisset Salomonẽ.

¶CAP. VI.

¶De alia quadam definitione indiuidui.

PRæter definitionẽ indiuidui suprapositã, quæ vocib9 potissimũ cõuenit, alterã assignat Porphyrius, quæ ipsis rebus magis proprie videtur applicanda, in hunc modum.

Secda definitio indiuidui.

Indiuiduum est, quod consistit ex proprietatibus, quarum collectio nũquam in alio erit eadem.

¶Cuius definitionis hic est sensus. Indiuiduũ reale est singulare aliquid, quod sub certis quibusdã proprietatibus consistit, i. per se subsistiens determinatas quasdã habet conditiones indiuiduantes vel singularizãtes, quæ omnes simul sumptæ nunq̃ inueniri possunt eædẽ numero in vllo alio singulari.

¶In quo manifeste differt indiuiduum singulare, a natura vniuersali siue cõmuni: quoniã proprietates quas habet natura vniuersalis siue generica, siue specifica, eædẽ inueniunt in omnibus speciebus vel indiuiduis, sub genere illo aut specie illa cõtẽtis. Quẽadmodũ (exẽpli gratia) risibilitas & flebilitas ac disciplinæ susceptibilitas, proprietates sunt ipsius naturæ humanæ: sunt aũt eædem in omnib9 hominib9 quemadmodũ posteri9 suo loco in tractatu de proprio declarabit. Secus est de proprietatib9 singularibus indiuiduorum. Habent em̃ singula suas proprietates, quas etiã conditiones indiuiduales siue indiuiduantes appellant. Et hæc quidẽ de indiuiduo dicta sufficiãt. Nunc ad vniuersalis species consyderãdas recto ordine transeamus.

¶CAP. VII.

¶De quinq; speciebus vniuersalis, & primum de genere.

Diuiditur autẽ vniuersale in quinque species, nempe in genus, speciẽ, differentiam, proprium, & accidens. De quibus suo ordine nunc est sigillatim pertractãdum. Et primum quidem de genere, quod in significatione quæ Philosophis cõmoda est, sic a Porphyrio definitur.

Genus est, quod prædicatur de plurib9 differentibus specie, in eo quod quid est. Definitio gñis.

¶Quã definitionẽ ita intellige. Genus est vniuersale eiusmodi, quod secũdũ suam significationem ita est generale & cõmune, vt vere prædicari possit de plurib9 diuersis speciebus, aut indiuiduis diuersarum specierum, idq; essentialiter & (vt ita loquamur) quidditatiue, hoc est, sic vt ad interrogationẽ factam per quid, respectu illorum specie differentiũ, recte & vere

valeat

valeat responderi. Exẽpli gratia, animal, est genus, quoniã ita generalẽ habet significationẽ, vt secũdũ eã prædicari possit de plurib⁹ diuersis speciebus sub se cõtentis; dicendo. Homo est animal; equus itẽ est aĩal, similiter & leo & vrsus, atq; ita in cæteris speciebus, quæ sub animali sunt. Aut de indiuiduis diuersarũ specierũ dicẽdo. Petrus animal est; & hic leo animal est; & itẽ hic vrsus, atq; ita in cæteris. ¶ Prædicatur autẽ de his in eo quod quid est. i. in prædicatione (vt sic dicam⁹) quidditatiua, rei quidditatẽ siue quid res sit explicãte, quoniã si quis roget, quidnam sit homo, vel equus, vel asin⁹, conueniẽtissime respondebit, ea esse animalia. Et qui hominẽ dicit esse aĩal, exprimit hominis quidditatẽ, hoc est, quidnam sit ipse. Sic arbor gen⁹ est pomi, piri, pruni; mori, oliuæ, & cæterarũ specierũ suarũ. Sic metallũ ad aurũ, argentũ, cuprũ, stannũ; æs; ferrũ. ¶ In hac igitur generis definitione, vniuersale gen⁹ est definiti, per quod excludunt semel õnia indiuidua, quorũ nullũ genus esse potest. Quæ aũt sequunt simul coacervata differẽtiæ locũ obtinẽt. Nã prædicari de pluribus specie differentib⁹, excludit a definitione gñis speciem: quæ (vt posteri⁹ dicet) non prædicatur de pluribus specie differentib⁹, sed tantũ plurib⁹ differentibus numero, de indiuiduis sub se cõtentis. Quod autem sequit, in eo quod quid est, excludit differẽtias ꝓpria & accidẽtia quorũ nullũ in eo quod quid est prædicat sed tantũ in eo quod quale est, vt ex sequẽtibus patebit.

¶ CAPVT. VIII.

¶ De alijs duab⁹ acceptionib⁹ vocabuli gen⁹.

Ponit autem Porphyrius & alias duas generis acceptiones siue significationes, quarũ priorẽ ita describit.

Genus primo modo.

Genus vno modo dicitur, aliquorũ quodammodo se habentiũ ad vnum aliquid & ad seinuicem, collectio.

Cui⁹ definitionis hic est sensus. Gen⁹ primo modo siue in prima significatiõe, dicit collectio siue multitudo ali

tudo aliquorū habētiū se certa quadā habitudīe ad vnū aliquid tanq̄ ad vnū ipsorū cōmune principiū, siue ꝑductiuū, siue cōseruatiuū, itē & ad seinuicē tā quā simul ab eodē principio ꝑductorū vel cōseruatorū, videlicet ꝑ modū quendā cognationis, hoc est (vt ita loq̄mur) cōsanguinitatis aut cōterraneitatis ¶Secundū hanc significationē, tota generatio siue populus Iudęorū dicūtur genus ipsius Abrahę, Isaac, & Iacob patriarcharū, a quib9 descenderūt. Ismahelitæ ōnes genus sunt Ismahelis, Idumæi ipsi9 Edom siue Esau, Ammonitæ respectu Ammō patris ipsorū, & Moabitæ respectu patris Moab. Itē & respectu Saræ, ōnes ab ea descēdentes, ipsius genus dicuntur, sicut respectu Abrahæ: & Agareni ōnes, ipsius Agar ancillæ dicuntur genus. Nihil em̄ refert, vir an mulier sit principium ad quod est habitudo. Nam vt vir est principiū productiuū, ita & mulier ille quidē actiuum, hæc passiuū. Simul em̄ ad generationem concurrant necesse est, vir & mulier. ¶Insuper & respectu loci dicitur genus primo modo. Est em̄ locus principiū conseruatiuū, rerū quæ in ipso nascunt, natiuas quasdā proprietates in illas influēs, & certa cōplexione dispones: propter quod merito principij nomē habet. Sic Ægyptios dicim9 genus respectu Ægypti. Troianos respectu Troiæ, Brabātos a Brabantia, Gallos a Gallia, Germanos a Germania, atq; ita in cæteris. ¶Proprie vero non dicitur genus primo modo, nisi respectu principij talis quo vna collectio distingui possit ab alia, id q̄d in textu satis aperte videtur indicare Porphyrius. Vt collectio quæ ab Abrahā descēdit, per ipsum suum hoc principiū distinguitur ab ōnib9 alijs populis & gentibus, quæ non descēderunt ab eodē. Item gens Troianorū, per suæ originis locū hunc, distinguitur ab alijs ōnibus gentib9. Huiusmodi aūt vocari possunt principia distinctiua. Vnde proprie loquēdo vniuersitas hominū non dicetur genus ipsi9 Adæ aūt Euę, eo q̄d non sunt principia distinctiua: neq; respectu totius mundi vel aeris dicetur genus, vniuersa hominū collectio, eo quod locus sit communis

tnutūs omniū hominū, per quē non distinguit col-lectio a collectione. Sic neq; respectu Dei, vniuersi-tas hominū videtur dicenda genus: tametsi minus proprie id dici posset, quēadmodū ex Poeta in Acti-

Act.17. bus Apostolorū Paulus adducit, dicēs. Ipsius em̄ (nē-pe Dei) & gen⁹ sumus. Gen⁹ ergo cū simus dei &c. ¶ Secūdo autē modo genus dicit ipsum principiū tale multorū descendentiū ab eo, habentiū se certo modo cognationis siue cōsanguinitatis, vel (vt ita dicā) conterraneitatis, ad inuicē, & ad vnum illud principiū. Definit autem a Porphyrio, hoc modo:

Gen⁹ secundo modo

Altero modo dicitur genus, quod est vniuscuiusq; generationis principiū, vel ab eo qui genuit, vel a loco in quo quis genitus est.

Quā definitionē ita intellige: Genus scđo modo dicitur principiū alicui⁹ generationis siue alicui⁹ collectionis & multitudinis, quæ descendit ab ipso, tāquam a principio productiuo vel cōseruatiuo. Sic Abrahā Isaac aut Iacob dicunt singuli genus Israelitici populi. Sic Rhoma Rhomanorū est gen⁹ Germanorū Germania, atq; ita in cæteris. Cuius definitionis intellectus ex priore satis patet. Sunt aūt genus primo modo & secundo modo adinuicē relatiua, quoniam adinuicē referunt, sicut pater & filius. Quō em̄ pater dicit pater respectu filij, & ecōtrario sic gen⁹ primo modo dicit respectu generis secūdo modo, & econtrario. ¶ In his autē duabus significationib⁹ non est vocabuli huius vsus apud Philosophos, sed ad Poetas magis & Oratores spectat. In priore significatione eius vsum inuenim⁹ apud Virgiliū, in ipso suæ Eneidis exordio, de Troiano Enea ita loquentē. Inferretq; Deos latio genus vnde latinū. Quod Serui⁹ Virgilij Cōmentator interpretatur, a loco nō a persona .i. a Latio non ab Enea, genus dici latinū. Vel aliter, ab Eneo qui anti-

quum

quum Latinorum nomē reliquit, & suis dedit, quod mutare potuisset, & a se Enęadas nominare. Qua appellatione Dido Troianos appellat, ita eos alloquens. Quis genus Enęadū, aut quis Troiæ nesciat vrbem? In eadē fære significatione vocabulo hoc vtitur, in oratione Neptuni, quē introducit vētis ita loquentem. Tanta ne vos generis tenuit fiducia vestri? Videlicet significare volēs (iuxta Seruiū atque Donatū) vētos genus esse gigantū, qui Dijs bellū inferre moliti sunt, atque ab eis esse natos (iuxta Poetarum figmentum) ex Astreo videlicet vno de Titanibus & aurora, vt videantur hanc audaciā habere ex paterna hęreditate. Similis est significatio cū a Troianis Didoni dicitur. Parce pio generi, & propius res aspice nostras Se quippe piū genus appellāt, quod a pijs parentibus descēderint. In secunda autē significatione, hoc vocabulo vtitur maximus ille Ilioneus, pro Enæa Troiano, & de eo apud Latinū regē loquens, in hæc verba. Ab Ioue principiū generis, Ioue Dardana pubes Gaudet auo, rex ipse Iouis de gente suprema Troius Enęas, tua nos ad littora misit. Videlicet significare volēs, Enæā habere principiū ac genus suū, ipsum summum Iouē per matrē Venerem, ex qua dicitur ab Anchise patre genitus. Et alibi ipse Enæas loquitur, dicēs. Italiā quæro patriā & genus ab Ioue summo. Italiā significās suū esse genus, & patriā ex parte aui sui Iouis. Apud Philosophos vero (vt supra diximus) harum significationū nullus est vsus, sed tantū illius in qua primo loco genus est a nobis definitum.

¶CAPVT NONVM. ¶De specie.

INter quinque prædicabilia, secundum iure obtinet locum species, propterea quod cū genere plus cæteris cōueniat. Idē enim est vtrisque prædicandi modus. Nā & genus & species similiter prædicantur in eo quod quid est. Quēadmodū autē duas posuimus generis acceptiones secundum quas nō est in vsu Philosophis, sic & speciei vnam assignat Porphyrius acceptionem quæ non est vsui Dialecticis. Sic enim ait.

Species dicitur vniuscuiusque forma.

¶Scd̃m hanc significationẽ dicimus. Priami speciẽ dignã esse imperio. Dicim⁹ itẽ scd̃m hanc significationem, mulierẽ esse honesta & liberali vel inhonesta & illiberali specie, venusta quoq; & inuenusta, decora & indecora specie. Vnde & speciosos homines dicim⁹ quos alio noĩe æquiualẽti formosos vocamus. ¶Scd̃m aliam autẽ acceptionẽ, quæ vsui est Dialecticis definitẽ species a Porphy. in hũc modũ.

Species prędicabilis.

Species est, quod p̃dicatẽ de plurib⁹ differentibus numero in eo quod quid est.

¶Hoc est, vniuersale eiusmodi, quod scd̃m suã significationẽ (quã habet strictã quidẽ & angustã, licet non õnino vt indiuidua singularẽ) tã est speciale, vt possit tantũ de diuersis indiuiduis eiusdẽ speciei vere prædicari, nõ etiam de diuersis specieb⁹ aut diuersarum specierũ indiuiduis: idq; essentialiter & quidditatiue, ad interrogationẽ.s. factã per quid. Verbi gratia, homo species est respectu subiectorũ sibi indiuiduorũ, quoniã de suis indiuiduis prædicatẽ Petro videlicet Paulo, Ioanne, & cæteris particularibus indiuiduis. Et de his quidẽ in eo quod quid est prædicatẽ: quoniã roganti quid sit Petrus aut Augustinus, mox aptissima respõsione dicetur, homo est, Est em̃ species suorũ indiuiduorũ quidditas, sicut gen⁹ quidditas est suarũ specierũ. Et sicut ad interrogationẽ de specie factã per interrogatiuum signũ quid, cõmode adhibetur responsio generis de specie (quẽadmodum præcedenti capitulo dictum est) ita ad interrogationẽ de indiuiduo sub eodem signo factam, adhibenda est responsio speciei & proxima & promptissima. Prædicatur itaq; homo de pluribus differentibus numero, in eo quod quid est. Verum tam angustæ significationis est, vt nõ nisi de differẽtibus numero hoc modo prædicari possit, nõ etiam de multis differentibus specie, id est, diuersis speciebus aut de indiuiduis diuersarũ specierũ. Neq; em̃ vlla species inferior sub homine est, de qua possit prædicari, neq; vlla alia indiuidua, nisi particulares homi

hominés, qui omnes vnius eiusdẽq; speciei sunt, nẽpe humanæ & solo numero differunt. ¶ Ex qua declaratione patet, ꝙ definitio prędicta secundũ exclusionem debeat intelligi, hoc modo. Species est vniuersale, quod solũ de numero differentib9 prædicatur, in eo quod quid est. Alioquin & genera de indiuiduis eiusdẽ speciei (quæ numero differunt) prædicãtur in quid, vt animal de Petro & Paulo. Sed nõ de his tantum differentibus numero prædicatẽ, verum etiam de differentibus specie, vtpote homine, equo, asino: &c.

¶ CAPVT X.

¶ De identitate & diuersitate.

QVoniã autẽ iam diximus de numero & specie differentibus, oportune hic considerandum est (ne in ignotis versemur nominib9) quid sibi velint ista vocabula. Sciendũ itaq; est tripliciter aliqua differre. Quædam em̃ solo numero differũt, quædam specie, quædam etiam genere. ¶ Numero em̃ differunt; diuersa indiuidua, sub eadem proxima specie posita; quæ numero quidem differre dicuntur, propter diuersitatẽ indiuidualem quæ numerũ constituit. Solum autẽ numero differũt, quia maior differentia quã numeralis inter illa quæ sub eadem specie specialissima posita sunt, non potest reperiri. In prima em̃ essentia quæ superior est, nẽpe natura speciei, mox cõuenientia inuenitur. Omnia em̃ indiuidua eiusdem speciei, ex æquo naturã speciei participãt, & æqualiter communicãt in ea, multo aũt magis in natura generis. Relinquitur ergo vt solo numero differant. ¶ Differunt autẽ specie, quæ vel sunt species diuersæ, vel diuersarum specierũ indiuidua, vt equus & homo specie differunt, similiter leo & vrsus, pomus & pirus, aurum & argentũ, albedo & nigredo, & ita in cæteris. Rursum hic homo, & hic equus, iste leo, & iste vrsus: Hæc pomus & hæc pir9. Huiusmodi autẽ solũ specie differũt, quæ in proximo genere cõmunicãt. Vt homo & equus in animali, qd sup ipsa est proximũ. Aurũ & argentũ in metallo; albedo & nigredo in colore; Similiter hic homo & hic equus in proximo

Differẽtia nũero.

Differẽtia specie.

Differentia genere. genere cõmunicãt, quapropter nõ nisi specie differunt. ¶Differunt vero genere, quæ vel sunt diuersa genera, vel species, aut indiuidua sub diuersis generib⁹ constituta, vt brutũ & arbor genere differũt quia duo sunt diuersa genera, equ⁹ vero & pir⁹ quoniã diuersorꝫ generũ sunt species. Deinde etiã hoc animal, & hæc arbor quia indiuidua sunt sub diuersis generib⁹ posita. Inter hæc aũt per se euidẽs est ea q̃ tertio modo differũt, maxime: q̃ primo minime, quæ vero scđo mediocriter differre. ¶Quoniã vero (scđm vsitatissimã illã Aristotelis regulã) tot modis dicitur vnũ oppositorꝫ, quot modis & reliquũ possunt similiter tres modi idẽtitatis assignari. Primũ em̃ dicim⁹ idẽ nũero, quãdo nec secũdũ numerũ inueniẽ differentia, vtpote cũ inueniri nõ potest indiuidualis diuersitas, quę numerꝫ debet cõstituere. Sic homo quilibet heri & hodie, idẽ est numero, Et quælibet res eadẽ est cũ semetipsa. Eadẽ em̃ res, quotiescũq; sumaẽ vel repliceẽ, scđm nomẽ aut cõsyderationẽ, nõ potest numerꝫ cõstituere. Oportet em̃ diuersa accipere indiuidua vt minimũ duo priusquã consurgat numer⁹.

Nũero eadem.

Specie eadem. ¶Specie vero dicunẽ eadẽ, quæ sub eadẽ specie proxima & specialissima inueniunẽ posita, Vt õnes particulares homines cũ se inuicẽ sunt specie idẽ, & õnes leones cũ seinuicem.

Gñre eadẽ. ¶Eadẽ vero genere sunt, quæ sub eodẽ genere ponuntur. Vt homo, equus, asin⁹, leo, & horꝫ indiuidua, Quãto aũt gen⁹ istud ad quod fit specierꝫ comparatio fuerit generali⁹ generalissimoq; vicini⁹, & ab vltima specie remoti⁹, tanto minor est huiusmodi specierũ idẽtitas. Nihil em̃ dubiũ est, quin homo & equus sint magis genere idẽ quã equus & arbor. Homo em̃ & equ⁹ in animali cõueniunt, equ⁹ aũt & arbor nõ conueniũt nisi in corpore aiato, quod gen⁹ a specie specialissima est elõgatius & generalissimo primoq; generi magis appropinquat. ¶Quẽadmodũ aũt supradictũ est, illa minĩe differre, quæ nũero tantũ differũt, illa autẽ maxime quæ generẽ, sic per oppositũ de idẽtitate dicendũ est, maximã esse numeralẽ, minimã genericã, specificã vero medio

modo se habentē. Nunc vero ad speciei pertractationem redeamus. ¶CAPVT. XI.

¶De speciei varia acceptione.

ADuertendū autē est, vocabulū speciei vario modo a Dialecticis vsurpari: & nonnunquā quidem ad subiecta indiuidua, alias vero ad supposita genera referri. Secundū priorē acceptionē noīant speciē predicabilē, quā etiā supra definiuim⁹ solū de differentib⁹ numero prędicari. Atq; hec est species secunda vniuersalis. Secundū vero posteriorem consyderationē, subijcibilem speciem appellāt, quam ita definiunt, duplici definitione.

Species est quæ sub genere ponit: & de qua genus in eo quod quid est prædicat. Species subijcibilis.

¶Hoc est vniuersale eiusmodi aut dictio vniuersalis quæ sub alio superiori genere in prędicamentali ordine, aut ordinata prædicatiōe subijcit, & de qua superi⁹ gen⁹ quidditatiue, siue in responsione ad interrogationē quid est, prædicat. ¶Iuxta hanc autē acceptionē non solū vltimæ species ac specialissimę & quæ de solis numero differentibus prædicant, dicendæ sunt species: verū etiā genera ōnia quæcūq; inter generalissimū gen⁹ & vltimā speciē sunt intermedia. Nā & animal hoc modo est species corporis animati, & corpus animatū species corporis, & corpus substātiæ. Neq; vocabulū species secundū hanc acceptionē haberi potest pro secūda specie vniuersalis, quoniā vniuersale respectū notat ad subiecta, de quib⁹ secundū rectā & ordinatā prædicationē dici potest. Sed est correlatiuū generis: quēadmodū fili⁹ correlatiuū est patris. Sicut eñi pater ōnis est pater filij, ita gen⁹ respectu subiectæ sibi speciei dicit gen⁹ & vicissim species hoc modo sumpta, est alicui⁹ supraſtātis generis species, vt ōnis fili⁹ est patris sui filius. Species autē prædicabilis, ad indiuidua referri debet. ¶CAPVT DVODECIMVM.

¶De specialissima & subalterna specie, itemq; de genere generalissimo & subalterno.

 ¶Hanc

HAnc autẽ speciẽ prædicabilẽ quã supra diximus solũ prædicari de differẽtibus numero, vocamus etiã speciẽ specialissimã, eo quod vltima sit & infima, indiuiduisq; proxima & immediata. Definitur autem hoc modo.

Species specialissima.

Specialissimũ est, quod cũ sit species, nõ est gen⁹ vel etiã quod cum sit species, nõ diuiditur in species. Hoc est, qđ quidẽ est species cõparatione ad subiecta indiuidua, nullas tamẽ habet sub se species quarũ cõparatione queat dici gen⁹, aut in quas possit diuidi, ad eũ modũ q̃ genus essentiali diuisione secatꝛ in species. Huiusmõi aũt species specialissimę sunt oẽs q̃ indiuiduis ꝓximę sunt & sub quib⁹ nõ est reperire nisi indiuidua. Sic ꝑ oppositũ definitꝛ genus gñalissimũ hoc modo.

Gen⁹ generalissimum.

Generalissimum gen⁹ est, quod cum sit genus non est species, & iterum supra quod non est aliud superueniens gen⁹. ¶Hoc est, qđ ita est sc̃dm suã significationẽ gñale & eminẽs, vt supra oĩa alia gñ̃a sui ordinis vel p̃dicamẽti emineat, ipsum vero nihil superi⁹ se & gñali⁹ agnoscit in suo p̃dicamẽtali ordine cui subijciatꝛ. Exempli grã, Substãtia gñalissimum gen⁹ est, qm̃ gen⁹ ita gñale & eminẽs, vt super oĩa cõstituatꝛ quæ in ordine sunt p̃dicamẽti sui, tanq̃ oĩm substantiarũ gen⁹ ipsũ vero in eodẽ ordine nihil se habet superi⁹. Animal vero gen⁹ quidẽ est, sed nõ gñalissimũ, quoniã supra se habet alia gñ̃a in eadẽ prædicamẽtali coordinatione. Habet eñ supra se corpus animatũ, corp⁹ & substantiã altiora gñ̃a, quib⁹ necessario subijcitur. Imo vero corp⁹ tametsi gen⁹ sit admodũ gñale, & multo gñali⁹ q̃ aĩal, nequaq̃ tamẽ ad hoc pertingere valet vt gñalissimũ gen⁹ dicatꝛ, qm̃ vnũ habet supra se gen⁹, nẽpe substantiã cui supponitꝛ. ¶Hæc aũt gñalissima, vocam⁹ prĩa atq; suprema gñ̃a, eo quod nihil sit illis gñalius aut pri⁹, queadmodũ specialissima dicim⁹, Vltimas species, eo qđ nullũ vniuersale sit

ſe ſit ſub illis ſpecialiꝰ aut poſteriꝰ. Sola em̃ habent ſub ſe indiuidua. Quę vero ſimul genꝰ ſũt & ſpecies hęc ſubalterna recte appellant̃, eo q̃d ſub alijs ſũt poſita gñ̃a. Dicimuſq; huiuſmõi vel gñ̃a ſubalterna vel ſpecies ſubalternas. Quę a Porphyrio ita definiunt̃

Subalterna ſunt, quorũ vnum quodq; genus & ſpecies eſſe poteſt, ad aliud quidem, & ad aliud ſumptum. Subalterna.

Ex p̃dictis vero manifeſtũ eſt, gñ̃aliſſimũ ſolũ vnã habere habitudinẽ ſiue reſpectũ vnicũ ad ea q̃ inferius poſita ſunt gñ̃a & ſpecies, nẽpe habitudinẽ gñ̃is nõ aũt ſpeciei. Speciẽ quoq; ſpecialiſſimã ſimiliter habere vnicã habitudinẽ, nẽpe ſpeciei tantũ, nõ aũt gñ̃is. Subalterna vero duplicẽ habere habitudinẽ, alterã quidẽ generis qua ſe habẽt erga ſubiectas ſpecies, & ad illas referunt̃, dũ illarũ dicunt̃ genera; alteram vero ſpeciei, qua ſe habent erga ſuprapoſita genera, & qua ad illa referunt̃, vt dicant̃ eorũ ſubijcibiles ſpecies. Quæ õnia in ſubiecta ordinatione ſubſtantialiũ generũ & ſpecierũ ad oculũ patent.

Generaliſſimũ genus.

Differẽtiæ		Differentiæ.
	Subſtantia	
Corporea		Incorporea. cõſtituit ſpiritũ.
	Corpus	
Animatũ		Inanimatũ
	Corpꝰ aĩatũ	cõſtituit corpuſ animatum.
Senſibile		Inſenſibile
	Animal.	conſtituit plantã
Rationale		Irrationale
	Homo	conſtituit brutũ

Genera ſubalterna.

Species ſpecialiſſima ſub qua ſola ſunt indiuidua

CAPVT DECIMVMTERTIVM

De differentia.

POstquã de genere & specie breuis absoluta est determinatio, ad tractatũ differẽtiæ bono ordine nobis est procedendũ. Vbi primũ oĩm notãdum est, differentiã esse triplicẽ, nẽpe cõmunẽ, ꝓpriam, & magis propriã. Sic quoq; tripliciter dicit̃ alterum differre ab altero, nẽpe cõmuniter, proprie, & magis proprie. Quæ ita apud Porphyriũ definiunt̃

Cõmuniter differre.

Communiter differre alterum ab altero dicitur, quod alteritate quadam differt quocunq; modo, vel a seipso, vel ab alio.

Quã definitionẽ sic intellige. Cõmuniter illa differunt, quę sc͠dm separabile accidens (quã Porphyrius nominat quandã alteritatẽ) differũt, vt homo calidus differt a frigido, Petr⁹ stans, a Paulo sedẽte aut ambulãte. Atq; hoc modo non solũ ab altero, verũ etiã idem a seipso secundũ diuersa tẽpora differre dicitur. Vt (exẽpli gratia) Petr⁹ iã sedens differt a seipso, qui mox ambulabat, homo ꝓbe pot⁹ a seipso prius sobrio. Hæc aũt cõmunis differẽtia nominat̃, eo quod nõ sit secundũ aliquã fixe inhærentẽ rei ꝓprietatem. Secundũ hunc autẽ modum, vt maxime frequẽter, ita minime certo distinguere solẽt homines, & differẽtias ponere. Maxĩe quidẽ frequenter, quod maxime pateãt sensui, minime autẽ certo, eo quod nulla est instabilitas eius differentiæ, quæ secundũ hæc accidentia sumitur.

Proprie differre.

Proprie differre alterum ab altero dicitur, quod ab aliquo inseparabili accidente differt.

Vt coru⁹ niger ab albo cigno proprie differt, per suã nigredinẽ. Sic differunt, quoꝝ alter albos, alter glaucos habet oculos aut capillos. Atq; hoc modo etiã idẽ a seipso potest differre. Petrus em̃ iam cicatricem

tricem firmatã habẽs, a seipso differt prius illam nõ habẽte, & iã morbillosus, a seipso pri9 bene sano. Dicimus aũt inseparabile accidẽs, quod secundũ naturam, vel õnino nõ potest, vel certo nõ nisi admodũ difficulter potest, a subiecto emigrare, cui semel inse derit, absq; subiecti sui corruptione. Quę vero facile abscedũt, ea separabilia dicim9, vt calor in homine aut frig9, loquendo de exteriori mẽbrorũ calore aut frigore. Nã huiusmodi calor facile emigrat, vbi in ventũ aut aerẽ frigidũ quis fuerit ingressus, & facile pellit frigus, vbi ad ignẽ corpus admouerit. Cæterum, calor vitalis sine quo viuere nõ potest homo, accidẽs separabile nõ est. Hæc autẽ differẽtia, priore certior & firmior est, ac proinde recte propria, in cõparatione ad priorẽ nimis cõmunẽ appellat. Quid aũt sit differre magis proprie ita definit Porphyri9.

Magis proprie alterũ ab altero differt quando specifica differentia differt. Differre magis proprie.

¶ Vt homo a bruto differt per rationalitatẽ, quam Porphyrius vocat obscurius rationalẽ qualitatem.
" Specifica autẽ differẽtia dicit, quæ speciẽ constituit
" & cõponit, quęq; intersecat inter species sub eodem
" genere positas, & speciẽ a specie diuidit atq; distin-
" guit essentialiter. Loquimur aũt hic, nõ tantum de specie specialissima, sed etiã de specie subalterna. Est ẽm rationale specifica differentia hoĩs, qua differt a brutis, & nihilomin9 sensitiuũ, differẽtia est specifica animalis, qua differt a plãta insensitiua: animatũ, corporis aĩati, qua nimirũ differt a corporib9 inanimatis. Corporeũ corporis quoq; est specifica differẽtia, qua differt corpus a spiritu, qui est incorporeus.

¶ CAPVT. XIIII.

¶ De distinctione huius triplicis differentiæ.

Circa has autę differẽtias aduertendũ est quod duę primę nõ faciũt aliud. i. essentiã & substãtiam rei nõ distinguũt, neq; speciẽ constituũt, aut speciẽ a specie essentialiter distinguũt, sed faciunt tantũ alteratũ. i. subiectũ solũ faciũt aliquo

modo

modo aliter se habere. Nõ em̃ quia modo calid⁹ sũ qui mox fuerã frigidus, idcirco aliud sum quã ante modicũ tẽporis fuerã. Idẽ em̃ sum & nõ aliud prius calid⁹, & post frigidus. Neq; aliud est homo cicatricẽ habẽs, a seipso pri⁹ illam nõ habẽte. Imo neq; homo ab equo aliud est, propter diuersã figurã. Faciũt tamẽ illæ priores differẽtiæ rẽ alteratã, vel quodam modo alterã dici. i. aliter se habentem. Qui em̃ ante modicũ calidus, nunc fact⁹ est frigid⁹. Per hoc adueniẽs frig⁹ recte alterat⁹ dicet vel aliquo modo alter a seipso pri⁹ calido. i. aliter se habẽs q̃ pri⁹; differentia aũt magis propria, nõ facit rem alteram tantum aut alteratã i. aliter se habentẽ, sed etiam aliud facit, & essentialẽ diuersitatẽ inter speciẽ & speciem constituit. ¶ Differentia em̃ est, quæ genericę naturæ adueniens ipsam contrahit & limitat ad certã speciem constituendã. Nam gen⁹ per se sumptũ, indifferens est ad singulas species: qua propter ex genere non potest specierum subiectarum sumi diuersitas, sed per aduenientẽ differentiã quasi stringit eius indifferentia, & ad certã speciẽ componendã cogitur. Quãobrem ex differentiis istis sumi debet essentialis specierum diuersitas. Fiat aũt exemplo clarũ, quod dicim⁹. Animal genus est, homini & bruto ex ęquo cõmune, neq; quantũ ad esse animal vlla inter hominem & brutũ differentia est. Tam em̃ animal est brutũ, q̃ homo. Verum rationale accedens ad animal, ipsum contrahit & cõstringit ad constituendã vna secum certã speciem, quæ est homo, Similiter irrationale ex altera parte, contrahit animal, ad cõponendum cũ ipso certã speciem, quæ est brutũ. Nã species simul ex genere & differentia cõponitur & essentialiter cõstituit, estq; genus cũ differẽtia, tota essentia speciei. Homo em̃ est animal rationale, & brutũ animal irrationale. ¶ Sic corporeũ adueniens substãtię, ipsã cõtrahit ad cõponendã speciẽ quę est corp⁹, & ex aduerso incorporeũ, ad cõponẽdum spiritũ. Rursum differẽtia animatum, cõtrahit gen⁹ corp⁹ ad cõstituendũ corpus animatũ. Hęc em̃ ita secundum compositã figurã in significatione simplici

accipi-

accipim⁹, propter nominũ simplicium inõpiã. Rursum corpori animato aduenies differentia sensibile vel sensitiuũ, contrahit ipsum ad cõstituendũ aial, ex aduerso autẽ insensitiuũ, ad cõponendã plantam Postremo aduenies animali rationale (vt diximus) cõstituit hominẽ: ex aduerso aũt, irrationale brutũ componit. ¶ Atq; hæ quæ modo numeratæ sunt, fere sunt õnes differẽtiæ quas habem⁹ cognitas, & suis proprijs nominib⁹ designatas. Et licet in alijs speciebus nõ habeam⁹ nomina cognita, neq; etiã ipsas differẽtias perspectas, hoc tamẽ constat omnẽ speciẽ quæcunq; sub genere ponit habere essentialẽ differentiã quæ ipsam simul cũ genere essentialiter componit, & pars est essentiæ ei⁹. Impossibile eñ est intelligere speciẽ sine differẽtia & sine genere, quẽadmodũ neq; homo viuẽs esse potest sine anima. Ratio aũt, quare tã paucas cognoscam⁹ rerũ differentias essentiales, est hebetudo nostri intellect⁹, & nostræ naturæ rationalis imperfectio, quæ res vt in se sunt non valet cognoscere, neq; intime eas penetrare & vt in seipsis sunt intelligere, sed circa exteriora occupatur, & ex illis rationando debet interiora quæ potest cognoscere. ¶ Deus aũt qui res vt in se ipsis sunt intuet, similiter & intelligẽtiæ absq; materia, cuiusmodi sunt beati spirit⁹ qui rerũ essentias intelligunt, & secundũ se cognoscũt, optime cognitas habent & perspectas singularũ specierũ essentiales differentias, & est illis iucundissimũ spectaculũ. videre quõ inter tã varias rerũ species singulæ secundũ propriam suã essentiã diuisæ sint atq; disiunctæ a singulis, ita vt ab vna in aliam non possit vnquam fieri commutatio.

¶ CAPVT XV.

¶ Declaratur per analogiam, quomodo genus contrahatur per differentiã ad componendum speciem

VT autẽ clarius fiat quod dicimus, genus per speciem contrahi, & differentiã limitare genus ad certæ speciei cõpositionẽ: gen⁹ ipsum materiæ cõparabimus, & differentiã formæ, speciẽ vero toti ipsi composito, quod ex materia & forma componit. Habet eñ gen⁹ rationẽ materiæ, differen

differẽtia rationẽ formæ, & species rationẽ cõpositi .i. similitudinẽ; secundũ quẽ sensum dicit Porpyri9 gen9 esse proportionabile cũ materia, & differentiã cũ forma .i. cõparabile vel assimilabile. ¶ Quemadmodũ itaq; materia (vt in physicis pleni9 declarat) indifferens est ad cõpositionẽ vel hui9 vel illi9 naturalis cõpositi, sic & gen9 ad cõstitutionẽ hui9 vel illius speciei. Et queadmodũ forma adueniẽs cũ materia certũ compositũ efficit (vt cũ aĩa rationalis in materiã aduenerit homo efficit) sic differẽtia generi adueniẽs speciẽ cõponit, Et queadmodũ cõpositũ ex corpore simul & aĩa constat, sic species ex superiore genere & adueniẽte differẽtia. ¶ Clari9 quoq; hoc ipsum videm9 ad oculũ in massa cerę, quod ex se fit indifferẽs ad suscipiendã impressionẽ sigillarẽ, quãcunq; attulerit adueniẽs sigillũ: sed sigilli sculptura impressa massæ iã ipsam constringit & limitat, ad certę imaginis representationẽ. Est aũt gen9 quõ massa ceræ indifferẽs, & differẽtia quõ sigillaris illa figura, determinans massæ indifferentiã. Patet itaq; ex prædictis, queadmodũ differẽtia magis propria (iuxta Porphirij dictũ) facit aliud: differẽtię aũt priores, tantũ alteratũ, quapropter & nostro proposito nõ sunt accõmodæ, sed tantũ magis propria.

¶ CAPVT. XVI.

¶ Differentias conducere ad diuidendum & definiendum.

OMnes vero differẽtiæ istæ magis propriæ ad duo sunt vtiles, nẽpe ad diuisionẽ generũ, & constitutionẽ specierũ. Diuidunt ẽm gen9 & species cõstituunt: vnde & diuisiuę generũ vocant, & constitutiuę specierũ. Vt (verbi gratia) rationale & irrationale diuidũt animal, cõstituunt aũt sub ipso species, illud quidẽ hominẽ, hoc vero brutũ. Ad eundẽ modũ sensibile & insensibile diuidũt corpus animatũ sed cõstituunt sub eo duas species animal & plãta: atq; ita in reliquis facile est consyderare. ¶ Quõ autẽ dixim9 differẽtias istas cõducere ad speciei constitutionẽ, ita etiã dicimus eas ad definiendã speciẽ cõducere. Definit ẽm species per gen9 & differenti

ferentiã,quæ sunt tota ei9 essentia. Est em̃ homo a-nimal rationale:brutũ animal irrationale,aĩal, cor-pusanimatũ sensibile,corp9 substãtia corporea:spiri tus,incorporea substãtia,& ita in alijs. ¶Insuper & hoc est notandũ,quod generalissima genera differẽ tias habẽt tantũ diuisiuas, nõ autẽ constitutiuas spe cies vero specialissimæ,cõstitutiuas habẽt,non diui siuas,Quæ vero intermedia sunt subalterna genera differẽtias habent & diuisiuas & cõstitutiuas;diui-siuas quidẽ,per quas in inferiores species diuidunt, cõstitutiuas aũt, ex quib9 cũ superiorib9 generibus essentialiter constituunt.Generalissimũ em̃ cum sit primũ gen9 non habet cõstitutiuã differentiã.Alio qui primũ gen9 non esset,sed oporteret aliud aliqđ gen9 esse ipso superi9, quod per hanc differentiã cõ traheretur,ad eius cõpositionẽ. Specialissimũ vero cum sit vltima species,nõ potest habere alias diuisi uas differẽtias.Alioqui oporteret post ipsam esse a-lias species inferiores, quæ ex his differẽtijs cũ illis specieb9 constituerent. Sũt autẽ hæc plane absurda & impossibilia.¶De intermedijs autẽ generib9 mõ stratum est,nihil sequi incõmodi,si & constitutiuas habeãt & diuisas differẽtias. Imo necessariũ simpli-citer est intermedijs generib9,vt vtraſq; habeãt. At tamẽ illud notandũ est,licet õnia intermedia habe-ant & diuisiuas & cõstitutiuas differẽtias, nõ posse tamẽ fieri,vt eadẽ differentia eiusdẽ speciei sit diuisi ua,& cõstitutiua.Impossibile em̃ est,eandẽ differen tiam esse hui9 speciei cõstitutiuã, & simul eiusdem speciei esse diuisiuã;sed necessariũ est, si huius sit ge neris diuisiua,vt inferioris speciei sit cõstitutiua: & si hui9 speciei sit constitutiua , necesse est superioris gñris eã esse diuisiuã.Vt (verbi gratia)rationale est hominis constitutiua differẽtia,atq; iccirco est gene ris superioris (nẽpe animalis) diuisiua differẽtia;& sensibile diuisiua est differẽtia corporisanimati,atq; iccirco est cõstitutiua subiectæ speciei.s.aĩalis.Nece sse tamẽ est,omnẽ differentiã diuisiuã esse cõstituti-uam,& ecõtrario,verũ respectu diuersorũ,nimirum diuisiuã superioris generis, & cõstitutiuã inferioris speciei.

speciei. ¶ CAPVT XVII.

¶ Specificam differentiam dici dupliciter.

SCiendũ quoq; est, differentiã specificã dici dupliciter. Cũ em̃ specifica dicat̃, quæ facit speciẽ, species vero dicat̃ dupliciter, videtur etiam specifica differẽtia hac ratiõe dupliciter accipi. Primũ em̃ a specie subijcibili dicitur, quę videlicet speciẽ subijcibilem cõstituit sub certo genere. Atq; ita hactenꝰ specificã differentiam appellauimꝰ: estq; hoc modo omnis differentia magis propria, specifica differẽtia neq; incõueniens est, eandẽ differentiã specificam simul & genericã esse, etiã respectu eiusdẽ, quẽadmodum idem hoc modo potest esse species & genus.

¶ Nonnunquã tamen specificã differẽtiã accipimꝰ strictiꝰ, a specie specialissima: pro ea videlicet differentia, quæ speciẽ specialissimã constituit, quẽadmodum est rationale. Atq; ita contra genericam distinguitur. Non em̃ potest eadẽ differentia generica esse. i. generis constitutiua, & simul specifica. i. speciei specialissimæ cõstitutiua, neq; respectu vniꝰ, neq; respectu diuersoꝶ. Vna em̃ differentia non potest nisi vnũ constituere, siue genꝰ illud sit siue species: ita vt si constituat specialissimã speciẽ, non possit constituere genus; & si genus, non possit talem efficere speciem.

¶ CAPVT XVIII.

Ponunt̃ definitiões differẽtiæ magis ꝓpriæ.

DEfinit̃ autẽ differẽtia ista magis propria pluribus definitionibus. Primũ quidem sic.

Pria definitio differentiæ

Differẽtia est, qua abũdat species a gñe.

¶ Id est, secundũ quã species essentialiter plꝰ habet & (vt ita loquar) ditior est quam suum genus. Nam species homo quia essentialiter in se includit rationale, vtpote partẽ suæ essentiæ, supra animal, ipsum vero genꝰ animal in se nõ essentialiter includit rationale (aduenit em̃ ei quasi per accidẽtis modum) iccirco per eã species homo abundat, estq; ditior supra genus animal. Sic animal abundat supra genus suum corpus animatũ, per differentiã sensibile & ita in reliquis omnibus. Quicquid em̃ habet genꝰ, habet etiã

bet etiã generis ipsi⁹ species, & vltra totum hoc habet species differentiam in se, vt essentialẽ sui partem quã sic nõ habet genus. Vnde consequitur, per differentiam omnẽ constitutiuã, speciem abundare præ suo genere. ¶Altera definitio est.

Scda definitio differentiæ.

Differentia est, quæ diuidit ea quæ sub eodem genere posita sunt.

¶Hoc est, quæ species sub eodẽ genere positas ab inuicem secat, disiũgit ac separat, essentiali distinctione. Atq̃ id quomodo fiat, in præcedentib⁹ dictũ est manifestius. Veruntamẽ hę definitiones nõ videntẽ explicare rationẽ vniuersalis, neq̃ differentiã describunt scd̃m rationẽ prædicabilis. Oportet ergo aliã subiungere, quæ differentiã recte definiat scd̃m rationem huiusmodi, quaten⁹ videlicet tertiũ prædicabile est, & vniuersalis tertia species. ¶Ea est hæc.

Tertia definitio differentiæ.

Differẽtia est, q̃ de plurib⁹ & specie differentib⁹, in eo quod quale est prædicatur

Hoc est, vniuersale eiusmodi qđ de multis siue specie siue numero differẽtibus prædicari natũ est, ad interrogationem factam de re qualis ipsa sit, qualis (inquã) essentialiter nõn accidẽtaliter. Quomõ em̃ supra dictũ est, genus cõuenienter responderi ad interrogationẽ quid est, factã de specie, & item speciẽ ad interrogationẽ quid est de indiuiduo: sic interrogãti de indiuiduo vel de specie, quale quid sit (essentialiter intelligẽdo) responderi potest & debet differentia. Si em̃ interrogaueris, quale anĩal sit homo? respõdebitur proculdubio, rationale. Aut si simpliciter interrogetur: qualis est homo secũdum essentiam? respondebitur, rationalis est. ¶Diximus aũt in definitione, de pluribus specie differentibus: quoniam solũ datur definitio de differẽtijs genericis, nisi quis adijciat, vel numero, quod Porphyrij exemplis in veritate non repugnat. Ratio autẽ quare differentia prædicatur in eo quod quale est, & quare ad huiusmodi interrogationem apte respondeatur,

est quo

est, quoniã (vt dixim⁹) differentia rationẽ habet formæ, & est essentialis quædã qualitas: propter quod, etiã a Philosophis rationalitas ipsa qualitas rationalis nuncupat: secundũ quẽ etiã modũ, ipsam animalis naturã possum⁹ appellare quidditatẽ hominis.

¶Recte autẽ adiectũ est, in eo quod quale est essentialiter, vt excluderent a definitione, differẽtiæ communis & propria, quæ licet in quale prædicẽtur de suis subiectis, non tamẽ nisi in quale accidentaliter, quemadmodum in consequentibus declarabitur.

¶CAPVT. XIX.

¶De quatuor acceptionibus proprij.

Quartam vniuersalis speciẽ assignant proprium, cuius etiã quatuor ponunt modos.

Propriũ primo modo.

Propriũ primo modo est, quod accidit soli, alicui speciei, sed non omni.

¶Hoc est, quod quantũ ad aliquã speciem, soli illi conuenit, ita vt nulli extra eã, sed non omni, tamen eius speciei indiuiduo. Vt grammaticũ esse aut prudentem, soli conuenit humanæ speciei, non tamen omnes homines huiusmodi sunt, Sic proprium est homini, per fidem Deũ cognoscere, & ratione Deũ colere, veruntamen non omnes id faciunt.

Propriũ secundo modo

Secundo modo propriũ dicitur: quod omni, & non soli accidit.

¶Hoc est, quod alicuius speciei omnĩ quidẽ indiuiduo conuenit, attamen nõ illi soli speciei conuenit, neq; ei est peculiare, sed etiã extra eã in alijs potest inueniri Vt homini duos habere pedes aut duos oculos. Nã hæc etiã extra humanã speciẽ licet inueniri, in alijs animãtibus. Sic supernæ beatitudinis capacem esse, omni quidẽ homini cõuenit, sed non soli humanæ speciei. Nam & angelicę naturæ id cum homine commune est.

Propriũ

Tertio modo dicitur proprium, quod

omni,

omni,soli,& aliquando accidit. 3.modo.

¶Hoc est, quod conuenit quidē soli alicui speciei, & insuper ōni illius speciei indiuiduo,sed certo tantum ac definito tēpore, nō tamen semper. Vt canescere,soli humanæ speciei cōuenit secundū proprietatem loquēdo. & omni homini cōuenit: sed tantū in senectutis tempore,ita vt qui ad tempus illud attigerint,canescant. Ita & augeri conuenit omni viuenti,& soli viuenti,verum non semper sed vsqꝫ dū in perfectum robur & staturam excreuerit,similiter & diminui decrescente robore.

Quarto autem modo proprium dicim' quod omni,soli,& semper accidit. Propriū 4 modo

¶Hoc est, quod cōuenit alicuius speciei omni indiuiduo,& soli illi speciei, atqꝫ etiā semper, nō aliquo tantū determinato tēpore. Vt homini ōni, & soli, & semp̄ cōuenit esse risibilē & flebilē.i. natū ridere & flere:sic omni homini,& soli,& semper cōuenit, per exteriorē instructionē esse susceptiuū disciplinę Cū autē propria huiusmodi assignanť, proponi debent non scdm actum sed secundū aptitudinē. Non em̄ ridere propriū est homini quarto modo cū non semper homini cōueniat actu ridere,sed risibile proprium est eius quod potentiā quandā.i.naturalē aptitudinē & propensionem significat ad ridendū. Sic non omnes homines disciplinā suscipiunt, imo quidam nec posse videnť:quemadmodū moriones furiosi & donec absqꝫ ratione sunt pueri, idqꝫ propter defectū vsus rationis & instrumentoꝝ interiorum in dispositionē, & organorum inhabilitatē. Quotquot tamē homines sunt,ex naturali aptitudine disciplinæ sunt susceptibiles.

¶CAPVT XX

¶Quomodo proprij natura fluat ex coniunctione differentiæ cum genere.

AD intelligendā autē plenius naturā proprij, sciendū est,huiusmodi propria quarto modo significare naturales quasdā proprietates seu aptitudines

tudines adaliquid, quas etiã nonnulli proprias passiones vocare solẽt aut naturales propẽsiones siue inclinationes: quę sane propensiones & inclinationes naturales, totã aliquã speciẽ consequunť, vtpote naturaliter & necessario effluẽtes ab ipsa rei essentia, sic tamẽ vt essentiæ sint extrinsecæ, neq́ pars sint eius, sed tantũ ab ea necessario effluant ac procedãt. ¶ Effluunt autẽ non a genere tantum, neq́ a differẽtia tantum, sed a genere simul & differẽtia, ad eiusdem speciei compositionem coniunctis. Vt (verbi gratia) ex animali rationali .i. ex natura animalis cũ rationali qualitate cõiuncta, & per eã contracta, ad humanę speciei compositionẽ, effluit ac naturaliter necessarioq́ procedit naturalis quædã propẽsio siue aptitudo siue inclinatio ad capiendũ per ratiocinationem & instructionẽ disciplinã: similiter ad ridendum ex cõsyderatione rei iucũdæ, similiterq́ ad flẽdum in contẽplatione rei tristioris. ¶ Huiusmodi, autẽ naturales propẽsiones, quoniã adæquate effluunt ex principijs intrinsecis speciei .i. ex genere & differẽtia simul cõpositis, quæ (vt diximꝰ) tota sunt speciei essentia, hinc fit, vt totã speciẽ consequantur sintq́ ex ęquo in omnibꝰ indiuiduis speciei, e cuius essentia fluũt. Neq́ minꝰ est quælibet naturalis propẽsio in eo indiuiduo quod nunq̃ forte actũ habuit aut habebit illiꝰ inclinationis, quã sit in alio indiuiduo quod frequenter admodũ eundem actum habet; vt non est minus susceptibilis disciplinæ morio aut amens, quam aliꝰ quilibet ex ijs qui sunt præstãtissimi discipuli. Neq́ minꝰ erat risibilis ille quẽ ferunt omnia fleuisse Heraclitus, quã fuerit alius ille omnia ridens Democritus. Neq́ sunt cachinnones, hominibus tetricis magis risibiles, dũ secundũ proprietatẽ loquimur. Ipsa em̃ naturalis passio siue propensio, in omnibus est æqualiter. Promptiores tamen ad risum sunt & in actũ frequentius exeũt alij alijs secundũ dispositionẽ variam organorum quibꝰ huiusmodi actus exercẽtur: vt in illis in quibꝰ est splẽ maioris petulãtiæ facilꝰ risus & cachinni excitantur, in illis autem qui sunt splene duriori, difficilius. Sic

qui ce-

qui cerebrū habent recte dispositū, & vires internas bene habiles, hi disciplinā citius & facilius capiunt illis qui eiusmodi organa habent per vllū excessum aut disproportionē, vel omnino male vel nō ita fœliciter disposita. Omnes tamē homines ex æquo risibiles sunt & disciplinę susceptibiles queadmodum omnes ex ęquo animalia rationalia sunt, tametsi nō æqualiter omnibus adsit rationis vsus. ¶ Patet ergo quemadmodū huiusmodi naturales propensiones totam speciē consequantur, a cuius principijs effluunt, ac proinde omnibus ipsius indiuiduis sunt communes. Sed & solis eiusdem speciei indiuiduis conueniant, necesse est. Cum enim essentialia principia speciei sint tota atq; adæquata causa & velut fontalis origo, a qua effluunt, vt effectus a sua causa adæquata, fieri non potest, vt alicubi inueniantur extra illam speciem. Sine causa em̄ sua esse non possunt, a qua necessario habēt semper effluere. Essent aūt sine sua causa, si extra speciem inueniri possent, cuius essentiam consequuntur. Similiter & ex his manifestū est, quomodo semper cōueniant propria suis speciebus. Si em̄ semper & necessario effluunt hæ naturales propensiones ex specierū essentijs, necesse est, vt vocabula quoq; has propensiones significantia semper & necessario de ipsis speciebus dicātur.

¶ CAPVT XXI.

¶ Definitio proprij vt est quartum prædicabile.

QVoniā vero (vt diximus) proprium huiusmodi quarto modo quarta solet poni vniuersalis species, & quartū prædicabile, iustū est, vt huic quoq; scdm rationē prædicabilis atq; vniuersalis definitionē assignemus, sicuti hactenus tribus præcedentibus similes dedimus ex modo prædicandi definitiones. Sic autem definitur.

Propriū est, quod prædicatur de pluribus in quale accidētaliter & necessario. Definitio pprij

¶ Hoc est vniuersale eiusmodi, quod de multis, siue specie, siue numero differentibus prædicat, in eo

E ij quod

quod quale quid eſt, accidentaliter, neceſſario tamē hoc eſt, ad interrogationē factā de re, hoc modo qualis eſt, accidētaliter & neceſſario. ¶ Vbi cū dicim⁹, in quale, excludunt genus & ſpecies, quæ in eo q̄d quid, nō in quale prædicant. Cum vero dicit in quale accidētaliter, differētia excludit, quæ in eo quod quale quid eſt reſpondet, ſed quale eſſentialiter non accidētaliter. Nō eñ homo accidētaliter rationalis eſt, ſed eſſentialiter: cū ſit rationalis qualitas pars ipſius eſſentialis. Cū vero addit poſtremo loco, neceſſario tamē, ab accidēte diſiungit propriū: quod (vt in ſequentib⁹ dicet) prædicat quidē in eo quod quale eſt, non tamē in quale neceſſario ſed tantū contingenter. Neq; eñ neceſſario eſt homo doctus vel bonus vel magn⁹ vel albus. Eſt tamē neceſſario diſciplinæ ſuſceptibilis, & riſibilis atq; flebilis. ¶ Sciendum autē eſt, non ſolas ſpecialiſſimas ſpecies habere huiuſmodi propria, ſed etiā ſubalternas, ōnes videlicet quæ ex genere cōponunt ſuperiori & cōtrahente differētia. Vnde & animali aſſignam⁹ proprium, ſenſitiuū eſſe: vt ſignificet aptitudinē & naturalem inclinationē ad ſentiendū, corpori ſanimati ſunt propria, nutribile, augmētabile, minuibile: corporis vero mobile. Vnde quēadmodū ſupra diſtinximus differētias, quaſdā genericas, quaſdā ſpecificas, ſic nō incōmode diſtinguere licebit propria quædā generica, quæ videlicet conſequunt genericā naturā: quædam vero ſpecifica, quæ naturā cōſequunt ſpecialiſſimæ ſpeciei. ¶ Nequaq̄ tamē aliā differentiæ diuiſionem, in diuiſiuā & conſtitutiuā, proprio accōmodare valebim⁹. Nā tametſi vtcunq; diuidere poſſint propria, cōſtituere tamē nequaq̄ poſſunt vllā ſpeciē. Nō eñ ſunt aut eſſe poſſunt ſpeciei pars eſſentialis. Nihil aūt rem conſtituere poteſt, quod non ſit pars eſſentialis ipſi⁹ compoſiti. Et hæc quidē de proprio dicta ſint ſatis. Nunc ad vltimā vniuerſalis ſpeciem pergamus.

Propria g̃nica & ſpecifica

¶ CAPVT XXII.

¶ De accidente.

DE accidente autē, quæ eſt vniuerſalis quinta ſpecies & quintū prædicabile, pauca iam in priori

prioribus dicta sunt, cũ de differẽtia cõmuni & propria fieret sermo. Distinxim⁹ eñ illo in loco quid accidens separabile, quidq; inseparabile: quapropter harũ rerũ repetitione, nihil erit opus. Sat nobis erit naturã huius quoq; quinti vniuersalis & ei⁹ prædicandi modũ declarare. ¶Definit autẽ accidẽs a Porphyrio plurib⁹ definitionibus, quarũ prima hæc est.

Pria definitio accidentis.

Accidens est, quod adest, & abest, preter subiecti corruptionem.

¶Hoc est, quod suo subiecto cui inest nõ necessario inest, sed etiam abesse potest, & ab eo separari, sic vt propter hoc nõ sit necesse interire subiectũ cui pri⁹ inerat. Exempli gratia, albedo accidens est corporis ei⁹ quod habet albedinẽ: quoniã licet insit, nõ inest tamẽ ei necessario, sed cõtingenter, ita vt possit nõ inesse, permanẽte nihilomin⁹ subiecto & absq; eius interitu a quo abscedit. Potest eñ corpus quod modo albũ est, fieri nigrũ, neq; ob hoc læsionẽ vllã patietur corp⁹. Similiter homini v̾tus atq; doctrina est accidens: quoniã & si nunc insit potest tamẽ fieri vt aliquando eã deperdat homo ille, fiatq; vacu⁹ & doctrina & v̾tute: neq; propter hoc desinet esse quod fuerat. ¶Idem quoq; sibi vult altera accidentis definitio, quæ talis est.

Scda definitio accidentis.

Accidens est, quod cõtingit inesse & nõ inesse eidem.

¶Intellige ex priori, præter subiecti corruptionem. Hæ aũt duæ definitiones, de reb⁹ poti⁹ quã de vocibus videnť intelligẽdæ: nisi improprie admodũ accipiatur adesse & inesse pro prædicari; abesse vero & nõ inesse, pro nõ prædicari. Sed hac inuentione nihil est op⁹: cũ (vt initio hui⁹ libri declarauim⁹ & totius docuit rei processus) passim liceat fieri nũc de vocib⁹ significãtibus, nũc de reb⁹ significatis, sermonẽ. Neq; difficile est ijs quibus quicq̃ est ingenij, ea quæ de reb⁹ dicunť, suo modo ad voces res eiusmodi significantes referre; & econtrario, quæ de vo

cibus significantib9, suo modo ad res significatas accommodare. ¶ Definitur etiam accidens per abnegationem quatuor aliorum prædicabilium iã supra determinatorum ad hunc modum.

Tertia definitio accidẽtis.

Accidens est, quod neq; est genus, neq; species, neq; differentia, neq; proprium, semper autem est in subiecto subsistens.

¶ Quæ sane definitio, pro hoc loco nõ est õnino incõmoda, eo quod iã explicata sint sufficiẽter quatuor prædicta. Et necesse est, õne vniuersale quod neq; gen9 est, neq; species, neq; differẽtia, neq; propriũ esse accidẽs: posteaq̃ constat, õne vniuersale horum quinq; aliquod esse debere. ¶ Veruntamẽ non eque bona fuisset hæc descriptio, si ante hũc locũ, vllum aliorũ prędicabiliũ simili modo fuisset descriptum. Nã si initio statim libri definiuisses gen9 esse, quod nõ est species neq; differẽtia, neq; propriũ, neq; accidens, nõ fuisset probãda huiusmodi descriptio, eo q̃ nondũ nota fuissent, Quę in definitione ponuntur. Nũc vero, dũ præcedentes quatuor species explanatæ sunt, nõ male nec obscure vltima per priorũ abnegationẽ definitur; atq; id similiter licebit, vbicunq; plures sunt species sub eodem genere, in numero determinato; præter vnã omnibus definitis vltimã tandem per priorum abnegationẽ describere. ¶ Vltima vero particula: semper autẽ est in subiecto subsistens, adijcitur nõ ad aliquam necessitatẽ, sed propter naturæ accidentis manifestationẽ. Tanto enim est descriptio siue definitio melior, quanto meli9 ac plenius naturam exprimit eius quod definitur vel describitur. Est autẽ hoc de natura accidentis, quod quamdiu est, in suo subiecto subsistit. Quanquã eñ (vt iam dictum est) possit accidens a subiecto abesse absq; corruptione subiecti, vt accidente perdito, in sua nihilominus subsistentia subiectum permaneat; non est tamen secundum naturam possibile, vt accidens separetur a subiecto, sic vt permaneat in rerum natura. Non solum eñ non potest accidens ab

omni

omni subiecto separatũ subsistere, sed nec potest extra subiectum particulare cui semel infuerit existere; ita vt nec migrare possit de subiecto alio in aliud. Cum em̃ (iuxta Physicorum sententiã) accidentis esse sit inesse, necesse est, vt quamdiu est, in subiecto cui inest debeat permanere. ¶ Secundũ vero rationem vniuersalis quatenus quintum prædicabile est, ita potest accidens definiri.

Accidens est vniuersale, quod de pluribus contingenter natum est predicari. Quarta definitio accidẽtis.

¶ Hoc est, non essentialiter quidẽ, neq; etiã necessario, sed tantum cõtingenter. ita vt possit etiã de eo vere abnegari. Sic sane doctũ esse aut bonũ, de multis prędicatur. Cõplures em̃ reperiuntur viri & boni & eruditi, de nullo tamen ista prędicantur essentialiter, imo neq; necessario: sed de quibuscunq; prędicantur, de illis contingenter prędicantur, sic videlicet vt possit etiam de illis abnegari. De quocunq; em̃ vere iam dicimus, quod probus sit aut doct9, de eodem fieri potest vt dicamus aliquando, iam probus non est neq; doctus. Atq; hac vna particula differt accidens a quatuor reliquis, genere, spęcie, differentia, ac proprio. Nullum em̃ horum prędicat̃ contingenter: sed proprium necessario, differentia autẽ non tantum necessario, sed essentialiter etiam prędicatur, similiter quoq; genus & species.

¶ CAPVT. XXIII.

¶ De accidentibus diuersis, separabilibus, & inseparabilibus.

Diximus autẽ in prioribus de differentia tractatis accidẽtia quędã esse separabilia, quędã inseparabilia, quę ibi latius explicata sufficiant. Hoc aũt in loco adijciendũ nobis est, ad pleniorem accidẽtis notitiã, etiã inter inseparabilia accidẽtia esse quandam differentiam, nequaquam silentio pertranseundam. Sunt em̃ inseparabilia accidentia quędam singularia siue particularia, quę videlicet vni insunt indiuiduo, non alteri eiusdẽ speciei. Hu-

iusmodi sunt, cicatrix post sanatũ vuln⁹ relicta, ocu lorum color cesius aut alb⁹, atq; id gen⁹ alia. Sunt eñ hæc inseparabilia accidẽtia: particularia tamen sunt, vtpote vni indiuiduo cõuenientia, non simili ter alteri. ¶ Alia vero sunt quæ toti alicui speciei
2 cõueniunt & omnibus ei⁹ indiuiduis. Vt coruo ni gredo cõuenit secundũ totam speciẽ, & cygno albe do, ita vt vel õnino nõ vel vix reperiatᷓ coruus, nisi niger neq; cygn⁹, nisi albus potissimũ vbi tẽpus ad uenerit, quo solẽt hunc sibi colorẽ acquirere. Verũ id forsitan parꝝ videatᷓ cum legam⁹ pullos coruorũ non statim nigras pennas accipere, neq; cygnoꝝ al bas. Nõnulli quoq; visos aliquãdo albos coruos as serunt. Illud vt minimũ, quantũ ad huiusmodi, con stat: quod licet sic videam⁹ coruos õnes fieri colore nigros, & cygnos albos, nõ apparere tamẽ vllã nece ssitatem ex parte speciei, quæ videatur expostulare
quæstio. huiusmodi accidẽs. ¶ Magis vero mirandũ est in hominib⁹ atq; adeo in õnibus animalib⁹, de potens tijs quibusdã naturalib⁹, sine quibus nemo hominũ imo nullũ aĩaliũ possibile est subsistere. Huiusmodi sunt, sensus, tactus, quẽ Aristot. attestatᷓ omni anima li esse necessariũ, ita vt sine eo nõ possit subsistere, ip soq; ablato necesse sit mox animal corrũpi. Similis ter & nutritiua potẽtia. Sicut eñ idem author testa tur, necesse est õne viuens quãdiu viuat nutriri. Si mile est de naturali calore (qui hominem nõ potest priusq̃ diẽ clauserit extremũ deserere) & vitali ope ratione, cordisq; pulsione, & spirituũ agitatione quę õnia animali cuilibet adesse experimur, donec subsi stit, nunq̃ vero abesse contingit, nisi cũ subiecti cor ruptione. Constat tamẽ, hæc õnia non aliud quã ac cidentia esse. Nã potentiæ illæ naturales, manifestę sub secũda qualitatis specie absq; hæsitatione cõsti tuuntur, ab õnibus philosophãtibus. Cætera quoq; aut qualitates sunt, aut actiones quædã: quæ omnia esse accidẽtia nemo potest negare. ¶ Ex his ergo du bitatio satis perplexa oritᷓ, quinã fieri possit, vt hæc sint accidẽtia, cũ tamẽ videantᷓ necessario suo inesse subiecto, nõ contingẽter, cum nõ possint abesse suis

subiectis

ſubiectis abſq; eorum corruptione. Accidens vero ſupra definitũ eſt quod abeſſe poteſt, & quod contingit non ineſſe, abſq; ſubiecti iniuria & corruptione. Quomõ aũt ſine ſubiecti corruptione poteſt abeſſe quod vbi primũ abſceſſerit extinctũq; fuerit in ſubiecto, ſtatim corrumpi facit ſubiectum cui inerat? ¶ Huic autẽ quæſtioni reſpõderi poteſt, ex ſublimiori conſyderatione & diligẽti inſpectione horum accidentium, & earum quæ ſuprapoſitæ ſunt naturalium proprietatũ. Naturales em̃ illas inclinationes ex natura & eſſentia ſpeciei diximus effluere, atq; ex compoſitione generis cum differẽtia neceſſario effluxu prodire. Hæc aũt accidẽtia quę dicta ſunt, quantumcunq; videant ad rei ſubſiſtentia neceſſaria, nõ tamẽ fluunt a principijs eſſentialibus ſpeciei, Alioqui, vnus eſſet idẽq; tactus in õnibus hominibus, nõ multi neq; diuerſi in diuerſis: ſicut eadẽ omnino eſt ſpecifica natura, & eadẽ eius principia eſſentialia in omnibus, nõ in diuerſis indiuiduis diuerſa: & ſicut eadẽ eſt in õnibus hominibus riſibilitas, aut in õnibus animalibus ad ſentiendũ naturalis aptitudo. Similiter quoq; dicendũ de alijs, quæ ſupra fuerãt aſſignata. Cum ergo hæc nõ fluant ab ipſa natura ſpeciei, neq; ab ipſius eſſentia, cõſequit̃ etiã hoc, quod non neceſſario debeant ſubiectis adeſſe, poſſintq; abeſſe ſuis ſubiectis abſq; eorum corruptiõe, quantũ eſt ex parte naturæ ſpeciei, quẽadmodũ coruo, quantũ ex parte ſpecificæ naturæ, nõ eſt neceſſarius color niger, neq; cygno albus. Sic quælibet accidẽtia prædicta, quantum ex parte ipſius naturæ ſpecificæ hominis, abeſſe poſſunt. Vt em̃ Petrũ intelligã ſub hominis ratione, nõ opus eſt cogitare quod vllũ ſenſum habeat: ſed ſufficit, quod ipſum vt animal rationalis naturæ cõſyderem. ¶ Iam ſi quis obijciat, ſic etiã propriũ abeſſe poſſe, & rẽ poſſe intelligi abſq; naturali ſua proprietate. Reſpondebit̃, ſine iniuria ſpecificæ naturæ proprietatem naturalẽ non poſſe intelligi abſentẽ indiuiduo. Velut qui hominẽ intelligit vt nõ riſibilem aut nõ diſciplinæ ſuſceptibilẽ, ſine ſpecificæ naturæ iniuria id nõ facit. Cũ em̃ ex ipſius eſſentialibus principijs eſ-

Solutio

cipijs eſ

cipijs effluat naturaliter & necessario risibilitas disciplinæq; susceptibilitas fieri nõ potest, vt absq; specificæ naturæ iniuria, quodcunq; hominis indiuiduum imaginemur subsistere, & simul ipsum non esse risibile aut disciplinæ susceptiuũ. Includit em̃ hæc imaginatio manifestã repugnantiã specificæ naturę hominis, eo q̃d in specie includat propriũ, tanquam ab ipsius essentia necessario & naturali fluxu effluens, ipsaq; in se susciperet a suis intrinsecis principijs effluens. Cæterũ, si intelligã Petrum vt non habentem qualitate aliquã huiusmodi quæ tact⁹ nominetur, aut vt non habentẽ qualitatẽ calorem, aut cordis actualẽ pulsionẽ, nulla in hoc est repugnãtia aut iniuria hominis specificæ naturę: quemadmodũ cũ cygnum imaginor nigrũ, nulla fit specificæ naturæ iniuria. Quantũ em̃ ad naturã specificã, cygno perinde est, siue colorẽ habeat nigrum siue albũ. ¶ Q̃d si quis roget, vnde ergo hæc necessitas, vt secundũ rei veritatem non possit subsistere animal, absq; sensu tactus & cæteris? Si em̃ naturæ specificæ non repugnat, quid ergo prohibet, vt fieri id nunquã videamus, imo neq; fieri possit? Huius rei causam (quoniam in Physicis requirere magis oportebat) breuiter assignantes, dicimus, quod ex parte formæ substantialis prouenit, & vnione corporis cum anima rationali: quæ duo adinuicẽ vnita permanere non possunt, nisi quamdiu certa quædam harmonia, cõsensus atq; proportio qualitatum in materia perdurat, quã sane proportionem, sensus tactus consequitur: qua etiam proportione dissoluta, anima vltra non potest materiã informare, sicq; subiectum cogitur deficere, & simul cum huius harmoniæ dissolutione perit sensus tactus. Similiter fere & de alijs supra positis, & si quæ sunt similia, dicẽdum: quod ob hoc non possint a subiecto separari, quia absq; illorum inexistentia nõ potest forma substantialis permanere in materia. Sed altius ista fortasse ac latius cuiq; dicta videbuntur, quã Dialectica patitur cõsyderatio. Nos tamẽ ad plenam horũ quinq; prædicabilium cognitionẽ ea arbitramur nõ minimũ habere mo

Solutio obiectionis circa prędicta.

re momenti, apud illos potissimũ, qui diligenti curiositate harum rerum naturam ac proprietatẽ exactius voluerint penetrare, penitusq; introspicere. Nunc vero ad vniuersalium quinq; differentiam & cõuenientiam paucis describendam transeamus.

¶CAPVT XXIIII.

¶De conuenientia prædicabilium.

VT ergo breuiter ac summatim recapitulem⁹ quę hactenus dicta sunt, cõueniunt quidẽ in hoc oĩa prædicabilia, quod de pluribus nata sint pręd icari, & habere certũ aliqđ subijcibile, siue potius subijcibilia, Subijcibile em̃, correlatiuum est pręd icabilis: & habet vnũquodq; vniuersale suũ subijcibile, vel subijcibilia poti⁹, ad quę comparatũ dicit vniuersale vel prædicabile. Subijcibile em̃ gñis, est species quę sub ipsa ponit, speciei subijcibile, indiuiduũ, differẽtię subijcibile, species quã cõstituit, & oĩa eius indiuidua. Proprij vero, species e cuius natura fluit, & oĩa eius speciei indiuidua. Accidentium aũt subijcibilia sunt, subiecta quib⁹ inhęrent. Cũ autẽ ita subijcibilia dicim⁹, nõ intelligim⁹ de subiectione quę est scd̃m pręd icamentalẽ ordinẽ (sic em̃ neq; differẽtię subijcit constituta species, neq; proprio sua species, neq; itẽ accidẽti subiectũ cui inhęret) sed accipit secundũ pręd icationẽ, quoniam videlicet scd̃m pręd icationẽ rectã & ordinatã, vniuersalia de suis subijcibilibus pręd icari nata sunt.

¶CAPVT XXV.

¶De pręd icatione ordinata & inordinata.

SOlę autem hę pręd icationes in quibus aliquod quinq; pręd icabilium de suo subijcibili dicitur, a recentioribus ordinatę nominantur, & secundum veritatem solę ordinatę sunt, quasi in quibus naturalis ordinis correspondentia obseruatur. Cęterę vero, aut ordinem pręd ictum perturbantes sunt aut male commutãtes, quas proinde inordinatas contra ordinem appellant, cum videlicet subijcibile cõtra naturalis ordinis correspondentiam de suo pręd icabili dicitur, vtpote species de genere aut indiuiduũ de specie aut species vel gen⁹ de differẽtia con

Quid sit pręd icatio ordinata vel inordĩata.

tia constituente, aut species de proprio quod ipsam cõsequitur,aut subiectũ de eo quod ipsi inhæret accidenti. Vt si dicamus,animal esse hominẽ, hominẽ esse Petrũ,rationale esse hominẽ,risibile esse hominem & nigrũ esse cygnũ. ¶ Et sicut cũ ordinata prędicatione gen9 de specie aut ei9 indiuiduis dicit,prędicationẽ solent vocare primi prædicabilis.i. generis quaten9 gen9 est,eã vero quæ est speciei specialissimæ, vocare solent prædicationẽ secundi prædicabilis,i.speciei quaten9 species est. Differẽtiæ autẽ de specie cõstituta aut ipsi9 indiuiduis prędicationem, prædicabilis tertij.i.differẽtiæ quaten9 differẽtia est atq; ita & de proprio & accidẽte ꝓportionabiliter: sic per contrariũ, quoties ordine perturbato species de genere dicit,prædicationẽ recte vocant inordinatam contra ordinẽ prædicabilis primi. Cõtra em̃ naturalem generis ordinẽ est,quod suæ speciei in prædicatione subijciat. Cum vero indiuiduũ de specie dicit, prædicatio est inordinata cõtra ordinẽ prædicabilis secundi,i.cõtra naturã speciei,cui magis cõuenit secundũ naturalẽ ordinẽ de indiuiduo prædicari,quã ei subijci. Atq; ita proportionabiliter in reliquis. ¶ Sic em̃ in his prædicationib9 ordinis est perturbatio, & inordinata sunt õnia: cũ id quod secundũ suæ significationis naturã subijcibile est,prædicatur,quod autẽ prædicabile,subijcit, quõ in regimine agit,cum is qui seruus nat9 est,perturbato naturæ ordine,dñatur:qui vero liber & rex natus est, ecõtrario subijcit,Vt em̃ hic regni,ita illic prædicationis est perturbatio,contra iustum ordinem.

Prædicatio inordinata cõtra ordinem.

¶CAPVT. XXVI,

¶De prædicationibus identicis & per accidens,

NOnnunq̃ vero prædicationes fiunt quæ dicuntur & sunt,nõ contra ordinẽ vlli9 prędicabilis,sed præter oẽm ordinẽ,hoc est,ꝓrsus absq; ordine, Illæ nimirꝝ, in quibus nec vniuersale prædicat de suo subijcibili,nec ecõtrario subijcibile de suo prædicabili.In his em̃ nullus ordo neq; rect9 neq; cõmutatus potest inueniri,ita vt etiã si vertas extrema,nõ inuenias tamen prædicationẽ ordinatã

Diuidit

Diuiditur autē hęc prædicatio inordinata pręter ordinem, in prædicationē identicā, per accidens, & extrinsicā. ¶Prædicatio identica appellat, in qua idē prædicat de seipso. Vt cum dico. Ioānes est Ioānes, hic homo est hic homo, Marcus est Tulli9, Gladius est ensis, hic homo est Ioannes. Nihil em̄ refert, siue indiuiduū prædicet de seipso, siue vniuersale. Neq; refert, si vocabula sint diuersa modo significatio sit eadē. Huiusmodi prædicationes manifestū est præter ordinē esse: quoniā nullus est ordo rectus eiusdē ad seipsum, quantū ad prædicationē attinet. ¶Prædicatio per accidēs dicit, quando res per prædicatū significata, principaliter non est in resignificata per subiectū, nec ecōtrario, ambo tamē reperiunt simul in eodē tertio. Verbi gratia, cū dicimus, albū est dulce, manifestū est nec dulcedinē esse in albedine, nec albedinē in dulcedine (quę sunt res per extrema prędicationis illi9 principaliter significatæ) sed ambę simul in eodē tertio inueniunt, nēpe in lacte. Sic per accidens dicim9, calidū esse siccū, frigidū esse humidum. Non em̄ calor est in siccitate, nec ecōtrario siccitas in calore, simul tamē in eodē igne inueniūtur. Ita non est humiditas in frigiditate, neq; hęc in illa, sed ambæ sunt in eadē aqua. ¶Hæc autē prædicatio: q̄m late patet, & ei9 cognitio est Philosopho admodū necessaria (cuius est vbiq; ea quæ per se ab ijs quæ per accidēs diligēter separare) iccirco pauculas ad eius cognitionē hoc in loco regulas dabim9. Prima hæc est. Quādo aliquis terminus cōcretiuus nouem vltimorū prędicamentorū vere prædicat, de simili termino alterius prædicamēti, fære est prædicatio per accidēs. Vt cū dicim9. Quantū est quale, lineatum est coloratū. Pater est quātus. Filius est eruditus. Grāmaticus ambulat. Existens in loco est in tēpore. Sedens est vestitus, atq; ita in alijs. ¶Signanter adiecim9 fęre, particulā diminuentē & subtrahētem aliquid a generalitate regulę, quoniā interdum contingit prędicationē esse ordinatā & non per accidens, in qua terminus concretiuus vnius prædicamenti prædicat de alio alteri9 prædicamenti. Vt est in his

Prædicatio idētica.

Prædicatio p accidens.

Pria regula pro pdicationibus per accidens.

in his prædicationib9, Quantũ est coloratũ. Superficiatũ est albũ. Lineatũ est figuratũ. Corpulentũ est sphæricum atq3 ita in similibus iuxta illoꝝ probabilem sententiã, qui dicũt corporalia accidẽtia immediate in quãtitatibus subiectari, ac mediãte quantitate in substãtia. Idem est de his iudiciũ Quantum est æquale aut inæquale. Albũ est simile. Nigrũ est dissimile: vbi termin9 prædicamẽti adaliquid prædicatur de termino pręedicamẽti quantitatis vel qualitatis. ¶ Secunda regula. Quãdo vere prædicant̃ de seinuicẽ diuersa accidẽtia eiusdẽ prædicamenti sub diuersis generibus aut speciеb9 contenta, prædicatio fære est per accidẽs. Huiusmodi sunt istę. Pater est filius. Dñs est seruus. Duꝝ est coloratũ. Albũ est dulce. Flauũ est amaꝝ. Lineatũ est numeratũ. Percutiens est intelligẽs. Vestitus est armat9, & aliæ consimiles. In singulis em̃, subiectũ & prædicatũ sunt eiusdem pręedicamẽti, sed sub diuersis sunt generibus Pater & fili9, ambo sub adaliquid sunt, sed pater est adaliquid superpositionis, fili9 adaliquid suppositionis. Idẽ est de dño & seruo. Duꝝ & coloratũ, ambo sub qualitate sunt sed duꝝ sub secunda specie, coloratum sub tertia. Ita in cæteris. ¶ Signãter adiecta est excipiẽs particula, fære, quoniã interdum regula instantiã patitur. Vt cũ dicimus Corporale est superficiatum superficies est lineata, secundũ eorum sentẽtiam qui dicunt superficiẽ esse in corporea quantitate vt accidens in subiecto, & lineã similiter in superficie. Veꝝ harum reꝝ plenior cognitio, ex prædicamentis pendet. ¶ Tertia regula. Quandocunq3 vere vna differẽtia vniuersalis pręedicatur de alia itẽ vniuersali, aut propriũ vniuersale de alio simili, prædicatio est per accidẽs. Exempli gratia, Hę sunt per accidens pręedicationes. Rationale est sensibile. Sensibile est animatũ. Animatũ est corporeũ. In quibus p̃dicant̃ differentiæ cõmunes de seinuicẽ. Similiter & hæ. Risibile est flebile. Risibile est capax disciplinæ. Rudibile est portatiuũ oneꝝ. Mugibile est natũ lac dare. Risibile est mobile secundũ locum. Huius regulæ ratio est, quoniam vna natura differentialis nunquã

Scda regula.

Tertia regula.

nunquã est in alia cum sit natura differẽtialis (vt supra declaratũ est) õnino simplex & incõposita. Idẽ consequit & de natura proprij, quod vnũ non sit in alio, sed simul insunt eidẽ naturæ specificæ a qua effluunt, vt supra dictũ est. ¶ Signãter autẽ dictũ est in regula. Quãdo differentia cõmunis prædicat de differẽtia simili; aut propriũ cõmune de simili: quoniam (iuxta cõmunẽ multorũ sententiã) quoties differentia cõmunis prędicat de suo indiuiduo pprio, est prædicatio ordinata & scdi prædicabilis. Item & quãdo propriũ cõmune prędicat de suo indiuiduo. Vt cũ sic dicit. Hoc rationale est rationale, hoc sensibile est sensibile, hoc susceptiuũ disciplinæ est susceptiuum disciplinæ Dicunt eñ, omnẽ differentiam vniuersalẽ in cõparatione ad suũ propriũ indiuiduum esse speciẽ specialissimã & speciẽ prædicabilẽ, similiter & de proprio vniuersali dicunt respectu sui indiuidui.

¶CAPVT XXVII.

¶De prædicatione extrinseca.

Prædicatio extrinseca.

,, PRædicatio extrinseca est quãdo res principa-
,, liter significata per prædicatum, non est in re
,, ipsa per subiectũ significata, nec ecõtrario nec
,, ambo sunt in vno tertio, dicunt tamen de seinuicẽ
,, propter certã aliquã habitudinẽ rerum significatarũ
,, adinuicẽ. Vt hæ sunt extrinsecæ. Color videt. Sonꝰ audit. Odor odoratur. Calor aut frigus tangit. Lapis intelligit. Cœlum consyderat. Manifestũ est eñ, quod visio, auditio, odoratio, tactio, intellectio, & cõsyderatio, non sunt in rebꝰ visis auditis &c. Sed in ipso homine, qui videt & intelligit. Est aũt quædã specialis habitudo coloris ad visum & visionẽ, soni ad auditionẽ, odoris ad odoratione, qualitas tãgibilis, ad tactionẽ, rei intellectæ ad intellectionẽ, nimirum habitudo obiecti ad actũ, qui est circa ipsum vel de ipso. Atq3 ob hanc habitudinẽ sic de seinuicẽ dicunt, nõ ratione mutuę inexistẽtię. ¶ Huiusmodi dicunt esse õnes prędicationes, in quibꝰ prędicãtur termini qui a Dialecticis appellant secundæ intentionis aut impositionis, de terminis primę impositionis; cuiusmodi sunt pene omnia quæ definiunt in

scientijs

ſcientijs ſermocinalibus, Grãmatica, Rhetorica, Dialectica. Vt cũ dicim9. Ioannes eſt nomẽ. Amo eſt verbũ. Amans eſt participiũ. Homo currit eſt propoſitio. Animal eſt gen9. Homo eſt ſpecies. Petrus eſt indiuiduũ. Homo eſt ſecunda ſubſtãtia. Petr9 eſt prima ſubſtãtia. ¶ Et quia hoc in loco opportune ſe nobis offert cõmoda occaſio determinis primę & ſecundæ intẽtionis ſiue impoſitionis tractandi, operæ precium nobis viſum eſt eorum differentiã hic proferre, idq; nõ niſi ex ſentẽtia Seuerini Boetij inter commentatores Ariſtotelis fideliſſimi. Cui9 hæc eſt ſup ea re ſententia, primũ omniũ rebus ipſis ſingulis ad arbitrium imponentiũ fuiſſe impoſita nomina, Vt ſubſtãtiæ quę eſt homo ſuũ eſt nomẽ aſſignatũ, & illi quę eſt equus ſuum item peculiare quo appellaretur vocabulũ. Ipſis quoq; rerum accidentibus, quæ & ipſę res ſunt accidentales ſunt impoſita ſua nomina vt accidẽs illud ſecundũ quod dicitur homo quantus, diceretur quantitas; vt qualitas illa quę viſibilem facit ſubſtãtiam appellaretur color, atq; ita in cæteris; vt operationes quę ſubſtãtijs conueniunt, diſtinctis quoq; vocabulis nominarentur, per huiuſmodi vocabula, calefacere, frigefacere, agere, pati, percutere, ſeccare, indurare, emollire, itẽ vt habitudo ipſa ex parte rei inter ſubſtantiã gignentẽ & genitã exprimeretur nominib9 patris & filij, habitudo imperantis & ſubditi per noĩa Dñi & ſerui, atq; ita in cęteris omnibus habitudinib9, quę ex parte rei in ipſis reb9 inuenirentur. Hęc proinde õnia dicuntur vocabula primę intẽtionis vel impoſitionis, quoniã hęc prima fuit intentio, & hoc primũ fuit ſtudiũ impoſitorib9, vt rebus ipſis & ſubſtãtialibus & accidẽtalib9 ſingulis ſingula inderẽt vocabula. ¶ Poſtea vero quã huic primę intẽtioni fuiſſet ſatiſfactũ, & prima illa impoſitio circa res fuiſſet perfecta, animaduerſum eſt, inter vocabula illa primę impoſitionis, ex parte ſignificationis acceptę per primã illam impoſitionẽ, quædam cum ſeinuicẽ conuenire, alia differre, non ſecũdum aliquid ex parte rei exiſtens, ſed ſcdm vim & vſum ſignificationis acceptæ, Animaduerſum eſt, quędam

quædã vocabulorũ illorum supponi & substerni ex suæ significationis iã acceptæ proprietate, alia vero substratis & subiectis apponi, õnia nimirũ nomina apta esse ad subijciendũ non per se ad prædicandũ, contra vero verba esse apta ad prædicandũ per sese, nõ ad subijciendũ. Animaduersum est, quædã vocabula ex impositis esse generalia valde & multis etiam specieb9 diuersis cõuenire, alia nõ nisi vni9 speciei indiuiduis. Hæc ergo fuit scđa impositorũ intẽtio & studiũ subsequẽs, ipsis quoq; vocabulis iã ante pro arbitrio effictis noua indere vocabula, quæ iã nõ rerum foris existentiũ, sed ipsorũ tantũ vocabulorum, ex parte acceptæ significationis essent nomina siue vocabula. Vnde ex hac scđa intẽtione, cõsulto impositores illa vocabula quæ subijci per se nata sunt, nõ per se prædicari noĩa decreuerũt appellãda: illa autẽ quæ prædicari de alijs nõ subijci nata sunt, essent verba. Itẽ vt illa vocabula quæ inuenirentur ex accepta significatione de multis specieb9 prędicari dicerent̃ genera; quæ autẽ solũ de singularib9 vnius speciei, dicerent̃ species: ipsa autẽ singularia quæ de nullis subiectis possunt prædicari, dicerent̃ indiuidua. Ita in cæteris potest declarari. ¶ Ecce habes intentionẽ secũdã, quæ posteriorẽ subsequuta est, & quasi e priori enata. Ab illa em̃ ad hanc profecta est humani animi sagax industria, & præsupponit hæc illã. Hoc scilicet est dici vocabulũ primę intẽtionis id est, circa quod ac similia primũ versata est imponentiũ intentio. Hoc est vocabulũ primæ impositionis, quod in illa prima rerũ impositione est institutum ad suã rem significandã. Secundę autẽ intentiõnis vocabula sunt, circa quæ non primum studium primaq; attentio & intẽtio imponentiũ fuit, sed posteri9 ex prima impositiõe facta, excitata est impositorum intẽtio ad ipsa quoq; posteri9 certæ significationi destinãda. Et hęc sunt impositionis secũdę vocabula, quæ in ista secunda impositione post primã subsequuta, suę significationi sunt deputata. Hęc est vera & indubitata super prædictis Boetij sententia, quam nos iccirco prolixius declarauim9, quoniam

pulchra est consyderatio, sed captu satis difficilis, vt fære sunt (iuxta prouerbiū) difficilia quæ pulchra.
¶Hæc autē vocabula secundæ impositionis siue intentionis, nō significant res ipsas foris existētes, nec substātias, nec eorū realia accidētia, sed tantū habitudines quasdā & cōparationes siue relationes intellectus humani, quas proinde relationes rationis appellare solent: quæ non in ipsis sunt rebus sed tantū in intellectu humano. Quod ita euidenter monstrat. Quod enī vox homo dicatur nomē & non verbum, quod vox homo sit species & non genus, quod rationale differentia & non propriū, manifestū est non esse ex parte alicuius rei vel realis proprietatis, in ipsa voce realiter inexistentis. Nā si nulla omnino circa vocē illam fiat mutatio realis, ex solo arbitrio hominū poterit fieri, vt vox illa homo sit genus & non species: cōtra, animal fiat species, & non genus, rationale, propriū & non differentia: risibile, differētia & non propriū. Videlicet voce intacta & inuariata permanēte, tantū ex suo arbitrio, homines authoritate præcellentes in lingua Latina, decernant vocabula, homo & animal, permutare exnunc significationē: item rationale & risibile, vt quod hactenus Latinis significauit anīal, post hac significet homo, & ecōtrario: quod hactenus rationale, post hac risibile, proculdubio ex hac tantū mutatione humani arbitrij sine vlla sui mutatiōe, iam erit homo genus, animal species, rationale propriū, risibile differētia. Velint quoq; homo iam significare, quod hactenus amo significauit, & econtrario, statim erit vox homo sine sui reali mutatione verbū, & coniugabitur per personas homo, homas, homare. Amo autē nomen erit, & declinabitur amo amonis amoni. Patet ergo, quod nullā realem proprietatem vel accidēs vllum realiter inexistens ipsis rebus significent termini secundæ impositionis. ¶Ex quo deinde manifesto cōsequio infert, quod in principio huius capitis diximus, prædicationes illas in quibus prædicantur termini secundę impositionis de terminis primę impositionis esse extrinsecas. Videlicet in prōptu est

ptu est ratio; quoniam quod per prædicatū significatur, non est in illo quod per subiectū significatur in ipso videlicet vocabulo pro quo est in tali prædicatione semper subiecti acceptio. Termin⁹ enī primæ impositionis (vt est regula Dialecticorꝝ) qui subijcitur respectu prædicati, quod est termin⁹ secūdæ impositionis, non illic accipitur pro ipsa re ad quam significandam ex primaria impositione est imposit⁹, sed pro ipsomet vocabulo, quatenus est significatiuum talis rei.

¶CAPVT XXVIII.

¶De differentia quinqꝫ prædicabilium secundum diuersos modos prædicandi.

Differentia autem quinqꝫ prędicabilium tametsi ex prædictis satis colligitur, placet tamē hic breuiter eam repetere. Sciēdum itaqꝫ genus & speciem differre secundum subijcibilium diuersitatem, nimirꝝ quod genus prædicet de specie differentibus; species vero de solis numero differentibus: cæterū, ipse prædicandi mod⁹ quo hæc tantū de numero differentib⁹, illud de differentibus specie prædicatur, idem est, nempe in eō quod quid est, in respōsione ad interrogatiuū signū quid. In reliquis autem, ex ipso prædicandi modo potissimum accipienda est differentia. Habet enī genus & species alium modū prædicandi, quam habeat differentia alium quā proprium, aliū quam accidens: differentia item alium habet a genere & specie, itemqꝫ a proprio & accidente: faciuntqꝫ hi modi prædicandi, ordinatas prędicationes diuersi generis. ¶Genus enī & species, qm̄ ad interrogationē quid est respondent de subijcibilib⁹, p̄dicationes faciunt, quas (licet conficto, tamen ad rem significandā apto satis vocabulo) vocant Dialectici quidditatiuas. In illis enī, subiecti quidditas, i. quid sit exprimit, vt in superioribus factū est dilucidū. ¶Differētia vero non prædicat quidē quidditatiua prædicatione, quoniā non ad interrogationē quid est respondet, neqꝫ quid res sit exprimit, sed prędicat in eo quod quale quid est, neqꝫ quomōlibet quale, sed essentialiter atqꝫ iccirco prædicationē essentialē facit & qualitatiuam, vt

rebus secundũ necessitatẽ accõmodemus apta voca bula. Potestq́ hæc differẽtiæ de suo subijcibili prędicatio, essentialiter qualitatiua, vel essentialis & qualitatiua nũcupari. Indicat eñ de re, qualis essentialiter existat: & essentialẽ ipsius qualitatẽ (vt sic Porphyriano more loquamur) assignat. ¶ Proprium autem, neq́ quidditatiuã facit prædicationẽ, quoniam nõ in eo quod quid est prędicat̃; neq́ essentialẽ, quoniam nõ essentialiter de subiecto prædicat̃, qualitatiuam tamen facit sed accidentalẽ.i. non essentialem, necessariã tamẽ. Vnde prędicatio proprij de suo subiecto, accidẽtalis & necessaria recte nuncupabit̃, sic accipiendo accidentaliter large, vt valeat, nõ essentialiter. Indicat eñ propriũ, qualis sit res necessario & nõ essentialiter. ¶ Nouissime autẽ omniũ accidẽs prædicationẽ facit cõtingentẽ quoniã videlicet subiecto prædicatũ conuenit cõtingenter, ita vt adesse possit & abesse, prędicari & negari. Indicat eñ de re qualis sit cõtingenter. His vero de prædicabilibus ita determinatis & assignatis per singula, finẽ huic imponam⁹ tractatui; ad õnipotentis Dei gloriã, qui sua prouidissima ęternę sapiẽtiæ dispositione sic res rerũq́ naturas aptissimo digessit ordine, vt quicq̃d de vniuersa rerũ natura cogitari possit, id sub quinq́ vocũ determinatione possit cõprehendi. Ipsi honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

DEO semper & vbiq́ GLORIA.

LIBRI SECVNDI CONSYDERATIONIS DIALecticæ, qui de prædicamẽtis inscribitur.

Præfatio.

INfinitam rerũ ab optimo maximoq́ Deo, ad ostentationẽ immẽsæ potentiæ, sapientiæ, atq́ bonitatis suæ conditarũ, varietatem, quoniã sigillatim nõ potuit humanũ ingenium inuesti

inuestigare atq; pertractare, laboriosa sagacitate infinitatem illã particulariũ, in pauca aliquot vniuersalia coegit, sub quib9 illa õnia, tam multa, tã varia, tã abinuicẽ distantia, saltẽ generatim concluderet, quæ distincte & sigillatim nequisset cõprehendere. Hæc sunt decẽ illa prima genera, substãtia, quantitas, qualitas, adaliquid, agere, pati, vbi, quãdo, situs, & habitus: ad quorũ aliquod necesse est redigi, quicquid in creatis rebus vel substãtiale, vel accidentariũ posset reperiri. Propter quod & prima vel generalissima genera appellantur, eo quod ante ipsa nõ sint alia priora genera, & ipsis subijciantur cætera õnia. Dicuntur quoq; κατηγορίαι .i. prædicamẽta, quod ipsa de alijs õnibus generib9 & speciebus atq; indiuiduis singula de sibi subiectis prædicentur. De his igitur decem primis generibus vniuersali significatione totam rerũ infinitatẽ complectẽtib9, in præsenti libro sermo institui. In quo Aristotelis Philosophorũ facile principis ordinẽ atq; determinationẽ præcipue insequimur, quõ in præcedẽti quinq; prædicabilium libro, Porphyrij potissimũ traditionẽ pro viribus fuimus insequuti.

¶CAPVT. I.

¶De triplici acceptione termini prædicamentum.

ET primũ quidẽ de Cathegoricæ siue prædicamenti vocabulo (ne ignoto noĩe quis hęreat) sciendũ est, triplici ipsum significatione vsurpari. Interdum em̃ generaliter pro vocabulo quolibet, quod dicitur siue prædicatur de alio, sumitur: vt homo, equus, albũ, nigrũ, currere, iacere dicantur prędicamẽta, & in summa quicquid potest de altero prædicari. In quã fære significationẽ, vocabulo isto vsus est diuus Gregori9, Homelia septima dicẽs, Ioannem Baptistã ad se venientib9 respondisse prædicamenta vitæ.i.verba vitæ, verba.s.veritatis & iustitiæ. Atq; hoc modo õnia vocabula, quę in ordine quolibet prædicamẽtali ponuntur, prædicamenta dici possunt. ¶Scđo prædicamentũ accipitur pro tota aliqua collectione & coordinatione generũ ac specierum, sub vno aliquo genere generalissimo, secundũ suũ ordinẽ dispositorũ. Vt tota illa coordinatio ge-

nerum & specierũ ſub genere ſubſtãtia, quæ in libro prædicabiliũ poſita eſt, dicitur prædicamentũ ſubſtãtiæ, videlicet a genere ſupremo (quod caput eſt totius collectionis, & quaſi primũ principium) habens appellationẽ. Hoc modo accipitur prædicamẽtum, cum dicitur apud Dialecticos, vocabulum aliquod in hoc aut illo prædicamento conſtitui. i. in hac aut illa collectione prædicamentali. ¶ Tertio prædicamentũ accipitur ſpecialiter pro ipſo quod eſt ſummum in aliquo prædicamentali ordine, nempe pro primo tantum & generaliſſimo genere. Atq; in hac ſignificatione ſumitur prædicamentũ, cum dicitur. Homo eſt ſub prædicamento ſubſtantiæ, id eſt ſub illo prædicamẽto quod eſt ſubſtantia. Sic dicim⁹ ſubſtantiam eſſe, primũ prædicamentũ, quantitatem ſecundum prædicamentũ &c. In propoſito igitur cũ dicimus, librũ iſtum de prædicamentis pertractare, accipiendum eſt prędicamentũ vel ſecundo vel tertio modo. Tractat eñ liber iſte de primis decẽ generibus, atq; etiam de totis coordinationib⁹, quarum illa ſunt capita.

¶ CAPVT. II.

¶ De anteprædicamentis, & primum de æquiuocis

ANteq̃ ad prædicamentoꝶ determinationem procedat Ariſtoteles, quædã præmittit ad eorum cognitionẽ, præparementa ſiue præambula: quæ proinde a recẽtioribus, nõ improprie effictovocabulo, appellata ſunt antepręcicamẽta, quaſi ante prædicamentoꝶ determinationẽ tradita. Hæc ſunt definitiones tres, nẽpe æquiuocoꝶ, vniuocoꝶ & denominatiuoꝶ, diuiſiones duæ, & duæ itẽ regulæ. Quę oĩa eo ordine quo ab illo ſunt poſita, nobis veniũt declarãda, priuſq̃ p̃dicamẽtoꝶ aggrediamur elucidationẽ. Definitio igit̃ ęquiuocoꝶ hęc eſt.

Definitio ęquiuocorũ.

Æquiuoca dicuntur, quorum ſolum nomen eſt commune, & ratio ſubſtantiæ ſecundum nomen diuerſa.

¶ Pro cui⁹ definitionis intellectu notandũ eſt, ęquiuocum

uocum dici dupliciter. Interdum enim dicitur æquiuocum, vocabulum ipsum quod plura habet significata vel potius significationes plures: quemadmodum dictio canis habet plures significationes, quarum vna significat animal domesticum, quod latrando domum seruat, altera cœleste sydus illud, quo se prodente ardor immodicus exurit segetes, vnde caniculares dies vulgo appellantur. Quas duas significationes nemo dubitat esse diuersas. Interdum vero æquiuocum dicitur ipsum significatum, & equiuoca dicuntur ipsa significata diuersa: quæ sic per idem vocabulum significantur, mediantibus diuersis significationibus siue conceptibus. Vt canis domesticus latrans, & cœleste illud exurens sydus, equiuoca sunt, comparatione ad vocabulum canis, per quod ambo significantur, mediantibus diuersis significationibus aut conceptibus. ¶ Quod signanter adijcitur: quoniam non omnia plura significata eiusdem vocis, dicuntur equiuoca in comparatione ad illam vocem, sed oportet plura illa significata secundum diuersas significationes, aut diuersos conceptus significari. Homo namque & equus diuersa sunt significata vnius termini animal, non tamen æquiuoca sunt, sed vniuoca, quoniam licet plura sint significata vnius termini animal, significantur tamen per illum mediante vno conceptu, vel secundum eandem significationem. Secundum vnam quippe & eandem significationem, & secundum conceptum siue cogitatum vnum, genus animal, significat hominem, equum asinum, & omnes species. ¶ Interdum itaque æquiuocum dicitur ipsa dictio plures habens significationes, interdum vero ipsum significatum quod per dictionem talem significatur. Ad quarum duarum acceptionum distinctionem, recentiores non incommode effictis vocabulis, prius appellant æquiuocum æquiuocans. i. æquiuoce plura significans: posterius dicunt equiuocum æquiuocatum. i. æquiuoce significatum. ¶ Hoc præmisso, ad elucidandam Aristotelis suprapositam definitionem accedamus. Quæ licet possit & æquiuocantibus & equiuocatis citra absurditatem, suo modo applicari, commodius tamen de equiuocatis intelligitur hoc modo. Æquiuoca æquiuocata, dicuntur alicuius vocabuli plura

aliqua significata, quib9 solū nomē æquiuocans cōmune est, per significationē atq; etiā per prædicationem, sed ratio substātiæ scđm illud nomē est diuersa .i. licet idē nomē plura significet, & de illis prædicetur, nō tamē scđm eandē rationē, vel scđm eundē cōceptū essentialē, vel scđm eandē definitionē substantialē. Exēpli gratia, canis latrans in domo, & canis æstuās in cælo, plura sunt significata, quib9 vnū nomen canis, in significando, atq; etiam in prædicādo, cōmune est. Dictio siquidē canis, vtrunq; significat & de vtroq; prædicatur. Veruntamē solū nomē cōmune est illis, ita quod nō est cōmunis ratio substātiæ, sed diuersa, quia non secundū eandem significationē, canis vtrūq; significat, nec mediante vno eodemq; conceptu, sed mediantibus diuersis significationibus, & conceptibus. Ideo plura illa significata, dici debēt æquiuoca ęquiuocata, cōparatione ad terminū canis, ęquiuoce illa plura significantē. ¶Per rationē autē substantiæ, quidā intelligunt conceptū substantialē, siue essentialē, alij definitionē essentialem, vel (si desit definitio) descriptionē. Et vtrumq; fere in idē redit. Siquidē adinuicē connexa sunt, diuersus concept9 & diuersa definitio: vt si termin9 aliquis plura significet mediantib9 diuersis conceptibus: etiā de eisdem dicat̃, scđm diuersas rationes, siue definitiones, cōtra vero, si mediante vno cōceptu essentiali, etiā mediāte vna definitione essentiali Exēpli gratia, animal mediante vno essentiali conceptu, significat hominē, equū, asinū, &c. iccirco de ōnibus illis etiā secundū vnam rationē siue definitionem essentialē prædicat̃. Homo em̄ est anīal, quia corpus animatū sensibile: equus item est anīal, quia corpus animatū sensibile; atq; ita in reliquis. Contra vero, termin9 canis, quia secundū diuersas significationes, aut mediantib9 diuersis cōceptib9 significat sydus vrens & latrās animal, iccirco nō secundum vnam definitionē vel rationē de vtroq; dicitur. Si em̄ quæras, quare sydus celeste illud canis dicatur, non eadem assignabit̃ ratio, ac si quærat̃ de latrante animali, sed longe diuersa. Nihil itaq; aut perparum

Ratio substantiæ.

refert, si

refert,siue per rationẽ substantiæ,in hac definitióne ęquiuocorꝝ,atq; item in illa quę sequit̃ vniuocorꝝ, intelligatur conceptus siue definitio. ❡Si vero de æquiuocis æquiuocãtibus cuiquã placeat interpretari suprapositã definitionẽ,ad hunc modũ eam explicabit.Æquiuocãtia dicunt̃ vocabula aliqua, quorum nomẽ est cõmune.i.quæ scđm nomen sunt cõmunia,plurib9 suis significatis,sed ratio substãtię nominis,est diuersa.i.diuersa ratione significant plura illa, aut de plurib9 illis dicunt̃.Verum prior expositio commodior,minusq; torta videtur.

❡CAPVT TERTIVM.

❡De æquiuoco a casu & a consilio.

☞ Est autẽ duplex ęquiuocũ,nempe æquiuocum a casu,& æquiuocum a consilio. ❡Æquiuocũ a casu dicit̃,quod plura habet significata æque principalia, ita vt non vnũ significet propter similitudinẽ cũ altero, vel relationẽ ad alterũ. Sic dictio canis æquiuocũ est respectu animalis latrãtis, & cœlestis syderis.Sic dictio Petrus, æquiuoce significat hunc atq; illũ.Malus æquiuoce significat arborẽ pomiferã,& malũ nauis;Polypus ęquiuoce signat piscẽ & morbũ. ❡Æquiuocũ autẽ a consilio dicit̃,qđ plura habet significata, sed vnũ principalius, & aliud min9 principale, vtpote ꝓpter similitudinẽ vel cõparationẽ aut relationẽ ad significatũ principale, vt homo ęquiuoce significat hominẽ viuum,quod est ipsi9 principale significatũ, & hominis imaginẽ depictã,aut sculptã,aut fusam,quod est significatum minus principale, vtpote quod non nisi propter similitudinẽ imaginis cum viuo homine,scđm lineamentorũ protractionẽ & colorũ dispositionem,per dictionẽ homo repræsentatur. ❡Sic De9 prima & præcipua significatione,significat id quod naturam habet diuinã, siue quod secundũ naturam Deus est deinde minus principaliter quod sola æstimatione Deus putat̃, significat: item & eos qui scđm aliquã participationẽ similitudinis dij appellantur, vt iudices & præpositi populorꝝ.dij appellant̃ in sacris literis,eo quod aliqua ex parte Deo vero sint similes,secundum

Æquiuocũ a casu

Æquiuocũ a cõsilio

cundũ acceptã ab eo potestatẽ atq; authoritatẽ. Ita sanum, principaliter id quod sanitatẽ in se habet, significat, nẽpe ipsum animal, qđ in se habet sanitatem, Minus autẽ principaliter significat id quod sanitatis est effectiuũ, quo modo medicinã dicimus sanã, atq; etiã id quod est indicatiuũ sanitatis, quõ vrinam dicimus sanã. ¶Ratio autẽ harũ appellationũ, secundum quã distincte, priora æquiuoca vocenť a casu, ista posteriora a cõsilio, hæc est; quoniã id quod plura habet significata ęque principalia, quorum non alterum propter similitudinẽ cũ altero, vel relationẽ ad alterũ significat, manifestũ est casu & fortuito nactũ esse plures illas significationes, nimirum quod casu obtigerit idẽ vocabulũ pluribus accõmodari significationibus. Qđ vero plura habet significata, sed alterum tantũ propter similitudinẽ cũ altero, vel cõparationẽ ad alterũ, manifestũ est, id non casu sic obtigisse, sed ex cõsyderatione, iudicio, & consilio hominum, qui consyderantes similitudinẽ huius cũ illo, eodem nomine iudicãt appellandã similitudinẽ quo ipsum præcipuum cuius est similitudo. Vt videntes statuam Cęsaris similitudinẽ habere in lineamentis atq; habitus apparẽtia exteriori, cũ viuo ipso Cæsare, statuam appellitant Cæsarem. ¶Appellatur quoq; istud æquiuocũ a consilio alio nomine ἀνάλογον analogum, quasi secundũ relationẽ aut comparationẽ plura significans. Veruntamen non dicitur dictio aliqua ἀνάλογον analogũ, nisi respectu significati alicuius minus principalis. Vt verbi gr̃a, homo nõ dicitur analogũ respectu hominis viui, quoniã non ipsum significat per relationẽ aut cõparationem, sed per propriam impositionẽ, analogum autẽ dicitur respectu hominis picti, quem nõ ex propria & primaria impositione, sed ex similitudine & comparatione significat. Æquiuocũ tamẽ a consilio dicitur, respectu amborũ significatorum alterius principalis, & alterius minus principalis.

¶CAPVT IIII.

¶Tres ponuntur de æquiuocis regulæ.

De his autę æquiuocis tres solent poni regulæ, quarũ

læ,quarum prima & tertia omnib⁹ generaliter con ueniunt,secunda tantum æquiuocis a consilio siue analogis. ¶Prior hæc est.

De ęqui uoco pri ma regu la.

Nullum æquiuocum vt æquiuocum,po test constitui in vllo prędicamento,neq; vlla definitione potest definiri, neq; di. uisione diuidi,

¶Huius dicti ratio est,quia ęquiuocũ vt ęquiuocũ nihil vnũ significat,sed plura indeterminate.Opor tet autẽ determĩate vnum habere significatũ,quod debeat in prædicamẽto cõstitui, aut definitione ali qua definiri;aut diuisiõe diuidi.Quod intelligi de bet de diuisiõe proprie dicta.Nam impropria diuisi one posset canis diuidi in canẽ latrantẽ, & sydus cœ leste, Verũ hęc potius enũeratio est significationũ termini ęquiuoci,quã ipsius diuisio. ¶Signanter dicitur,ęquiuocũ vt ęquiuocum, non posse in vllo prędicamẽto &c.qm̃ ęquiuocũ scd̃m vnã significa tionẽ consyderatũ,recte in prędicamẽto constituit, & definitur & diuiditur. Sic em̃ nõ vt ęquiuocum consyderatur,sed vt vniuocũ. ¶Secũda regula

Analogum per se positum stat pro suo significato famosiori,

Secũda regula.

¶Hoc est,pro significato precipuo & primario ac cipitur,& pro eo verificat id quod dicitur. Dicitur autẽ per se poni analogũ.i. ęquiuocum ęquiuocans a cõsilio, quãdo nõ additur ei dictio alia quę ipsum trahat ad significatũ min⁹ principale,aut quę ipsum indicet pro min⁹ principali accipi.Exẽpli gratia,di ctio Cęsar,cũ dico,Cęsar est longus sex pedes. Cęsar agit Romę,per se ponitur,quoniã nõ additur ei ali qua particula, distrahẽs ipsum ad significatũ alterũ min⁹ prĩcipale,sed in sua cõsistit libertate. Ideo pro suo significato pręcipuo sine hęsitatione accipitur. Cũ autẽ dico, Cęsar sculptus,pictus,fusilis,aut ficti lis;item

lis:itē Cęsar terreus,vel aure9,vel argente9, vel huiusmodi aliquid,manifestū est per aliquā illarū adiectionum distrahi terminū a significato pręcipuo ad secundariū & minus principale. Facile em̄ quilibet intelligit,illic nō de vero Cæsare,sed de eius imagine fieri sermonem. ¶Tertia regula.

Tertia regula

Æquiuoco non debet esse vsus in disciplinis,nisi fuerit distinctum.

¶Hoc est,nisi prius fuerit indicatū,pro quo significato debeat accipi. Cui9 ratio est:quoniā æquiuocū indistinctū (vt recte dici solet) confusionē parit. A disciplinis autē omnis cōfusio lōge arcēda venit,vt pote in quib9 omnia cōuenit esse quā ordīatissima, minimeq; perturbata. Qui em̄ confusioni & perturbationi rerū vocūq; student,hos constat,non bonæ disciplinæ,sed sophisticę cauillationis esse studiosos Hactenus de æquiuocis æquiuocātibus & æquiuocatis a casu item & a cōsilio. Nunc ad vniuoca pergamus.

¶CAPVT V.

¶De definitione vniuocorum.

Definitio vniuocorum.

VNiuoca dicunt,quorum & nomen est commune,& ratio substantię secundum nomen est eadem.

¶Hui9 definitionis intellect9,magna ex parte haberi potest ex suprapositita & declarata definitiōe æquiuocorū. Scd̄m cōparationē nāq; ōnia sic dicēda sunt de vniuocis,queādmodū illic de ęquiuocis dixim9 Quō em̄ æquiuoca dixim9 æquiuocātia vel æquiuocata,sic vniuoca dicim9 vniuocātia vel vniuocata. Vniuocum quippe vniuocās est dictio vniuoce plura significās.i.quæ mediāte vno essentiali cōceptu plura significat, aut secundū vnam orationē siue definitionē essentialē de pluribus p̄dicari potest. Vt animal gen9 est vniuocū respectu oīm specierū suarum,quas oēs mediāte vno cōceptu essentiali significat,& de quib9 omnib9 secundū vnā essentialē rationem

tionē siue definitionē prædicaī. Homo em̄ est anīal, quia corpus animatū sensibile, & eadē ratione est equus, animal, & itē asin⁹, atq; ita in reliquis. Vniuo
" cata vero dicuntur ipsa plura, significata, quę sic per
" vnū vocabulū mediāte vno cōceptu essentiali significanī. ¶ Ex his facile est, supradictā Aristotelis definitionē exponere in hunc modū. Vniuoca vniuocata dicunī plura aliqua significata quoꝝ est vnum cōmune nomē vniuocās. i. quę per vnū aliqđ vocabulū vniuocās significanī, & non solū nomen est illis cōmune, verumetiā ratio substantiæ secūdū illud nomen est eadē. i. mediante eodē conceptu essentiali, per illud nomē significanī, vel secundū eandem rationē siue definitionē essentialē. De eis prędicatur illud nomē. Quid autē sit ratio substantiæ, patet ex dictis circa declarationē definitionis æquiuocorum. ¶ Signanter vero in definitione diciī, quod ratio substātiæ secundū illud nomen cōmune, debeat esse eadē: quoniā ad rationē vniuocoꝝ non sufficit quālibet rationē esse communē, sed oportet rationē substantię esse cū noīe cōmunē. i. oportet vocabulum illis significatis plurib⁹ conuenire, secūdum eundēconceptū essentialē, vel secundū eandē definitionem essentialē. Homo em̄ & equus non possunt dici vniuoca a respectu albi. Attamē homo & equ⁹ habent nomē albi sibi cōmune, siue per prędicationem, dicēdo homo est albus, equus est alb⁹, siue per significationē & conceptū, quoniā album generali significatione ōnia illa in quib⁹ est albedo significat Veꝝ non est illis secundū nomen istud ratio substātię eadē. Nam ratio albi nō est homini & equo substantialis, sed tantū accidētalis

Exponitur definitio.

CAP. VI.

¶ De quibusdam ad cognitionem denominatiuorum spectantibus.

PRo intellectu definitionis denominatiuorum quā subsequenter ponit Aristoteles, prēmittenda est differētia quā ponunt Dialectici conformiter ad cōmunem vsum & modū loquendi, inter terminos cōcretiuos siue cōcreta, & terminos abstractiuos siue abstracta. Terminus cōcretiuus siue con-

Quid ſit cõcretū. ue concretū, Dicit vocabulū quod de ſubiecto aliquo per ſemetipſum accidẽtaliter prædicat. Huiuſmodi ſunt noĩa aut verba, quę a Grãmaticis adiectiua appellãtur; vt albus, niger, doct9, ſedere, currere, &c. Hæc em̃ de ſubiectis per ſemetipſa prędicantur accidẽtaliter, dicẽdo. Petr9 eſt, alb9, niger, ſtudet, currit. Dictū eſt autẽ de prædicatione accidẽtali, quoniam proprie nõ dicit terminus concretiu9 ille, qui ſolum eſſentialiter de aliquo prędicat. Vt homo licet prædicet vere de hoc homine & illo, nõ proprie tamen concretū dicit licet aliquãdo ſic min9 proprie dicat. ¶Terminus autẽ abſtractiu9 ſiue abſtractum

Quid ſit abſtractum. dicit vocabulū ſignificãs aliquã formã accidentalẽ ſubiecto alicui inexiſtentẽ; per ſemetipſum tamẽ nõ poteſt de illo ſubiecto vere prædicari ſed tantū mediante altero termino adiectiuo ſiue cõcretiuo. Vt albedo, nigredo, ſeſſio, curſus & huiuſmodi infinita Significãt em̃ iſta nomina formas accidẽtarias inexiſtentes ſuis ſubiectis. Attamẽ nõ per ſemetipſa poſſunt prædicari de ſubiectis illis quib9 inſunt res per ea ſignificatæ, Non em̃ vere quis dixerit. Petrū eſſe albedinẽ, aut nigredinẽ, curſum aut ſeſſionẽ. Sed mediantib9 alijs terminis adiectiuis debẽt iſta prędicari, dicẽdo, Ioannẽ eſſe albū vel nigrū, ſedere, vel currere. ¶Inter hęc aũt abſtracta & concreta eſt quędã

Differẽtia inter cõcreta & abſtracta. conuenientia, & quædã differentia. Siquidẽ abſtractum & ſuū concretū in principali ſignificato cõueniunt, ſed in min9 principali differũt. Abſtractū em̃ ipſam formã accidentariã nude repræſentat, concretum vero formã quidẽ illã principaliter ſignificat, nõ tamen nude ipſam, ſed cū ipſa ſimul ſubiectū cui ineſt, quoniã ipſam formã tanq̃ inexiſtentẽ ſubiecto ſignificat. Exempli gratia, termin9 albedo, nihil niſi purã formã accidẽtariã in ſuo cõceptu repræſentat, albū vero, principaliter quidẽ ſignificat illã formã accidentariã, ſed circa ſubiectū eam determinat q̃d nõ facit terminus albedo. i. ſignificat formã illã tanquam ſubiecto inexiſtentẽ, ſicq; min9 principaliter & ſecundario ipſum ſubiectū ſignificat. ¶Atq; hinc procedit, quod termin9 abſtractiuus per ſeipſum vere non

re non

tē nō possit dici de subiecto, cui tamē res per ipsum significata vere & realiter inexistit. Nimirꝫ quia tā tum formā significat, non etiā subiectum. Nullꝰ autem terminꝰ potest vere prædicari de eo quod ī suo conceptu nō significat. Terminꝰ autē concretiuus, quia in suo cōceptu subiectum significat, tanquam id quod in se formā accidentalē habet, ob hoc recte quoqꝫ per semetipsum & vere potest prædicari de subiecto. ¶ Atqꝫ ex his facile est intelligere rationem huius appellationis, quare videlicet concreta & abstracta appellent. Nimirū abstracta dicunt eo quod significent formā nudam & quasi abstractam a subiecto, ita vt ipsum nō simul cū forma significāt Concretū vero dicitur, eo quo subiectū concernat, simulqꝫ subiectū cum forma repræsentet, & in suo conceptu velut cōiungat atqꝫ commisceat, nempe vno conceptu suo significās & formā vt inhærentē & subiectū vt in se eam continēs. Hac etiā ratione vident a Grāmaticis nominata esse adiectiua verba vel nomina quod videlicet significent formā accidentariā tanquā adiacentē rei, siue quatenꝰ rei inexistit. ¶ Hæc autē quæ diximus sic appellari cōcreta vel adiectiua vocabula. Aristoteles in præsente definitione vocat παρώνυμα paronyma.i.denominatiua, eadem vtiqꝫ ratione nimirꝫ quod secundum huiusmodi vocabula debeat fieri denominatio subiectorꝫ, & quod ipsa denominationē suā qua subiectū denominant, habent a nomine abstracto.i.a re per ipsum significata. Forma eñ accidētalis ī subiecto existēs, ipsum semper aliquale denominat, dās ei esse quoddā accidentariū: quæ quidē denominatio cū non possit apte vereqꝫ fieri per nomen abstractum, necesse est, eam fieri per cōcretum siue denominatiuum. Vt iustitia in Petro existens, ipsum denominat appellariqꝫ facit, non per abstractum nomen iustitiam, sed nomine concreto iustū, Petrum namqꝫ habentem in se iustitiam, non denominamꝰ iustitiam, sed iustum. Ita eū in quo est actio vel passio, cursus vel sessio, denominamus ab huiusmodi formis accidentarijs agentem, patientem, currentē, sedentē

Cōcreta & abstracta quare sic appellētur.

ſedentẽ,non actionem paſſionẽ &c. ¶Vnde pro dictorum clariori notitia,ac poſt explicãdæ definitionis faciliori intelligẽtia, tria hic adinuicẽ pertinẽtia &velut cohærẽtia,ſed abinuicẽ diſtincta aſſignam9 nẽpe, Denominãs,denominatiuũ,& denominatũ, Denominãs,appellatur ipſa forma accidẽtaria, quæ ſubiectum denominat aliquale,vt albedo,curſus & huiuſmodi. ¶Denominatiuũ,dicitur ipſum vocabulum quo mediãte fit denominatio,vt iã dictũ atq; declaratũ eſt. ¶Denominatũ vero dicit ipſum ſubiectũ quod a forma denominãte ſecundũ vocabulum denominatiuũ denominat aut appellat tale vel tale,Exẽpli gratia, Humilitas eſt denominans, humilis eſt denominatiuũ, homo eſt denominatũ, quia ab humilitate homo denominatur humilis.

Quid ſit denominans, denomiatiuum, & denoiatum.

¶Denominãs vero & denominatũ poſſunt indifferenter dici res vel termini,Ipſa nãq; forma accidentaria inexiſtens ſubiecto realiter,proprie dicit denominans,vel minus proprie ipſe terminus qui formã illã nudam ſignificat termin9 videlicet abſtractiu9. Ita ſubiectũ illud in quo realiter eſt forma, proprie dicit denominatũ, vel minus proprie terminus ipſe ſubiectũ ſignificans. ¶Denominatiuũ vero non poteſt dici niſi ipſe termin9,quo mediante fit denominatio,& per quẽ ſimul denominãs forma cũ ſubiecto denominato ſignificatur.His præmiſſis,ad explicandã Ariſtotelis definitionẽ accedamus quæ talis eſt.

¶CAPVT SEPTIMVM.

¶Explanatio definitionis denominatiuorum.

☞ Definitio denominatiuorum.

DEnominatiua dicuntur, quęcunq; ab aliquo ſolo differentia caſu, ſecundum nomen habet appellationem.

¶Quã definitionẽ ita intellige.Denominatiua ſũt vocabula,quæ ab aliquo denominãte ſiue abſtractiuo vocabulo,aut ab aliquibus abſtractis,differũt,ſolo caſu,i.ſola finali terminatione,vel trãſfiguratione,ita vt in principio vocis ſint cõuenientia;& deinde ſe

Inde secundū illud nomē habent appellationē, i. accidentalē habent prædicationē, secundū rem per nomen illud abstractū significatā. Hæc em̄ accidētalis prædicatio, in proposito appellaẗ denominatio. Exempli gratia, humilis, superbus, vocabula hæc sunt denominatiua. Nā a suis abstractis siue denominantibus (quæ sunt humilitas & superbia) differūt sola transfiguratione siue terminatiōe finali; quę in proposito casus appellaẗ. In principio nāq; conueniūt, neq; nisi in finali terminatione est differētia. Deinde appellationē habent scd̄m illa abstracta. i. accidētalem prædicationē, secundū res per nomina abstracta significatas, quoniā humilis & superb9 accidentaliter prædicantur de subiectis, ratione humilitatis & superbiæ, dicēdo. Iste est humilis; ille superbus.

¶ Circa quā definitionē aduerte, triplicia distingui solere denominatiua, nēpe voce tantū, significatione tantū, voce & significatione simul, in proposito tamē sola definiunẗ denominatiua voce & significatione. ¶ Denominatiuū voce tantū diciẗ, quod cū aliquo abstracto habet quidē secundū vocem cōuenientiā in principio, & differētiam in terminatione finali, sed nō cōuenit cū eo in significatione, nec habet scd̄m rē per ipsum significatā denoīatione, siue accidentalē prędicationē. Vt pugillator est denominatiuum voce tantū, respectu pugillatoriæ, accipiēdo eam vt significet habitū artis pugillādi; pugillatorem vero, vt significet naturalē potentiā ad pugillandum. Sic em̄ licet in principio cōueniant, & differant in fine, in significatione tamē non cōueniūt, neq; habet concretū appellationē scd̄m rem per abstractum illud significatā. Non em̄ diciẗ quis pugillator scd̄m illam significationē ab habitu artis, sed a naturali potētia. Ita somnolent9 respectu somni est denominatiuū voce tantū, quia nō diciẗ quis somnolent9 a somno, sed a somnolētia. Sic cursor respectu cursus, est denominatiuū voce tantū, quoniam non diciẗ quis cursor a cursu, sed ab habitu & arte, quæ cursoria diciẗ. Ita quoq; in alijs dicendū. ¶ Denominatiuū autē significatione tantū dicitur, quod

Denoīatiuū vōce tantū

Denoĩa tiuũ sig- nificatiõ- one tm̃. cum aliquo abstracto cõuenit in significatione, secũdum rem per ipsum significatã habet denominatã prædicationẽ: attamẽ ab eo nõ differt sola finali terminatione, verumetiã in principio. Vt dormiẽs est denominatiuũ somni secundũ significationẽ; quoniam a somno animal denominatur dormiens. Sic probus aut sapiens aut studiosus, est denominatiuũ virtutis. Eũ em̃ qui virtutẽ habet, dicimus probum aut sapientẽ aut studiosum, virtuosum autẽ non dicimus: quoniã vox illa Latinis auribus est incognita. Maxime autẽ in Greco ydiomate nomini ἀρετὴ, quod virtutẽ significat, nullũ proprium concretum inuenit, sed assignat illi propter defectũ σπουδαῖος, id est, studiosus.

Deno- mina- tiuum voce & signi- ficatiõe. „ ¶ Denominatiuum autẽ voce & significatione simul dicit, quod cum aliquo abstracto conuenit in principio, & differt in fine, & insuper secundũ rem per illud idẽ nomen significatã habet denominationẽ, siue vt denominet aliud, ipsum videlicet in quo fuerit res per abstractũ significata, vt albũ respectu albedinis, somnolẽtus respectu sõnolentiæ. Atq; hæc sola denominatiua in definitione Aristotelis intelligunt definiri. Denominatiua quippe voce tantũ excludunt a definitiõe, per secũdam ei⁹ particulã, eo quod non habeãt appellationẽ scd̃m illud nomẽ. Denominatiua autẽ significatiõe tantũ, abijciunt per partẽ priorẽ: videlicet quia nõ differũt solo casu ab abstracto. Nõ em̃ solo casu .i. sola finali terminatione differũt, quæ etiã differunt in principio.

¶ CAPVT X.

¶ De prædicatione æquiuoca, vniuoca, & denominatiua.

Prædi- catio æqui- uoca. „ EX prædictis triplex sumitur prædicatio, nempe æquiuoca, vniuoca, & denominatiua. Prædicatio æquiuoca est, in qua æquiuocũ æquiuoce sumptũ, prędicatur de aliquo significatorum suorũ. Quæ prędicatio a disciplinis reijciatur, tanquã incõmoda ad docendũ vel discendum propter confusionẽ indistincti vocabuli.

Prædi- catio vniuo- ca. „ ¶ Prædicatio vniuoca dicitur, in qua prædicatur vniuocũ de aliquo suo significato .i. vniuocans de vniuocato. Vt homo

homo est animal, equ9 est animal, iustitia est virtus, superbia est viciū. Et vniuersaliter, ōnis prædicatio generis de aliqua specieꝝ, est vniuoca; item speciei de indiuiduis. Adijciunt quoq; prædicationē essentialis differētiæ de specie cōstituta & eius indiuiduis. ¶Prædicatio autē denominatiua dicit, in qua denominatiuū prædicat de subiecto siue denominato Vt Petr9 est iustus, fortis, bonus, humilis &c. Et vniuersaliter ōnis prædicatio accidētalis de suo subiecto, dicit denominatiua. Adijciunt quoq; hi prædicationē proprij de suo subiecto. Vt homo est risibilis. Habet eñ etiā propriū, secundū rem per abstractum significatā denominationē. i. accidentalē prædicationē, si accidētalis prædicatio sumatur largius. Hacten9 antepraedicamētales Aristoteles definitiones tractauimus, nunc ad diuisiones transeamus. Prædicatio denomiatiua

¶CAPVT NONVM.

¶Prima diuisio antepraedicamentalis.

EOrum quæ dicuntur, alia secūdum complexionem dicuntur; alia vero sine complexione. Prima diuisio.

¶Cui9 diuisiōis sentētia est, terminoꝝ quosdā esse cōplexos siue compositos ex plurib9, quosdam esse simplices, incōplexos, atq; incōpositos. Termin9 incōplexus dicit, qui ex plurib9 dictionibus significatiuis nō componitur, vt iustus, superb9, homo, equ9 currere, sedere, &c. Termin9 autē complex9 dicitur qui ex plurib9 dictionib9 significatiuis adinuicē recte vnitis cōponit. Vt homo alb9, Petr9 & Ioānes, Petrus est probus, Ioannes est doctus &c. ¶Signanter dicitur, ex plurib9 dictionib9 significatiuis, quoniam terminū complexū non facit cōpositio syllabarum aut literaꝝ, neq; etiā dictionū plurium non significantiū, sed tātum cōpositio pluriū significatiuarum dictionū. Imo neq; hoc sufficit ad terminū complexum, quod cōponatur ex partibus, quæ extra cōpositionem per se sumptæ, sunt significatiuæ, Terminus cōplexus.

 sed opor

ſed oportet in illa cõplexione eas habere ſignificati onem. Quod dicim⁹ propter nomina quæ appellã tur figuræ cõpoſitę, queadmodũ corpuſanimatũ vt pro genere accipitur, reſpub. aliaq; huiuſmodi. Hæc eñ proprie nõ dicunt cum cõplexione, ſed ſine cõ plexione: quoniã licet ex partibus cõponant per ſe, & ſeparatim ſignificatiuis, illic tamẽ in cõpoſitione illa nõ ſignificãt. In noĩbus eñ cõpoſitę figuræ par tes nihil ſignificãt, ſed ex cõpoſitione partiũ reſultat vna totius noĩs ſignificatio. Alioqui ſi partes accipi antur vt ſignificãtes nõ erit cõpoſitũ nomẽ ſed ora tio appellari debebit. Oportet ergo terminũ com plexum ex partib⁹ in ipſa cõplexione ſignificãtib⁹ cõponi. ¶ Signãter quoq; dictũ eſt, ex partib⁹ recte adinuicẽ vnitis, qm̃ terminũ cõplexũ nõ facit mul tarũ dictionũ etiã ſignificantiũ, ſine ordĩe coaceruatio, niſi adinuicẽ recte fuerint ordinatæ atq; counitæ. Nã ſi dixero ſine cõinnctione, homo, equus, bos Grãmaticus, logic⁹, muſic⁹, cõplexũ nullũ terminũ habebo, ſed multos incõplexos terminos; qm̃ nõ eſt ibi debita partiũ vnio. Nõ eñ ſcd̃m aliquã Grãmaticam cõſtructionẽ ſiue cõpoſitionẽ vniunt. Cũ vero adinuicẽ plures dictiones ſcd̃m aliquã Grãmaticam conſtructionẽ bene vniunt, inde termin⁹ com plexus efficit. Vtpote cũ per cõiunctionẽ adinuicẽ vniunt, dicẽdo, homo & equ⁹, Petr⁹ vel Paul⁹, vel ſine cõiunctiõe ex vi alteri⁹ regiminis, vtpote adie ctiui & ſubſtãtiui, dicẽdo homo iuſt⁹. Vel demõſtra tiui & rei demõſtratę, dicẽdo, iſte homo, vel poſſidẽ tis & rei poſſeſſæ. Dicẽdo dom⁹ Petri, vel ſcd̃m ap poſitionẽ coniungẽdo in eodẽ caſu adinuicẽ pertinẽ cia, vt anĩal homo. Virgo Maria, atq; ita in cæteris, quæ apud Grãmaticos tractant exacti⁹. Queadmo dum eñ nõ facit ædificiũ vnũ, multorũ lignorũ & lapidũ aceru⁹ niſi fuerint partes adinuicẽ debito or dine cõpoſitæ, ita nõ facit cõplexum terminũ mul tarum dictionũ congeries niſi debito ordine adin uicem fuerint counitæ.

CAPVT X.

¶ De triplici complexo & triplici incomplexo.

Solent autẽ ad pleniorẽ hui⁹ diuiſionis notitiã

triplex

triplex distinguere cōplexum, & triplex item incō-plexum: nēpe cōplexum voce tantū, complexū significatione tantū, complexū voce & significatione simul. atq̧ itē incōplexum voce tantū, significatiōe tantū, voce simul & significatione. ¶Cōplexū voce tantū dicit̃, qđ scđm apparentiā vocabuli ex pluribus cōponit̃ dictionibꝰ significatiuis, quę tamē secundū veritatē in illa cōpositione significatiuę non sunt, sed vnā simplicē significationē totū habet. Huiusmodi sunt noīa & verba figuræ cōpositæ, de quibus iā supradiximꝰ.

Cōplexum voce tantū

¶Complexū significatione tantum dicit̃, quod scđm vocē non habet partes significatiuas ex quibꝰ cōponat̃, in mente tamē plures habet conceptꝰ adinuicē coniunctos & significationē habet cōpositā. Vt cū dico curro subintellecto pronomine, scđm vocē quidē. Hoc incōplexum est, in mēte tamē respōdet conceptꝰ pronominis & verbi, ego curro. Ita putāt nōnulli de ꝟbis impersonalibꝰ passiuis, legit̃, docet̃, currit̃. Vidētur em̄ significatione esse cōplexa, qm̄ legit̃ tantundē valet, ac si dicas, lectio fit, curritur, fit cursus, docet̃, fit doctrinatio. Similiter sentiunt de illis ꝟbis quę vocant̃ exemptæ actionis pluit, ningit, tonat, grādinat &c.

Cōplexum significatione tm̄.

¶Cōplexum aūt voce & significatione, est qđ & in voce & in mēte plures habet dictiones significatiuas adinuicē cōpositas, vt homo iustꝰ, vir bonꝰ, Deꝰ viuit. Et de hoc principaliter fit sermo.

Cōplexum voce, & significatione.

¶Per contrariū vero facile est definire incōplexum voce tantū, significatione tantū, voce & significatione simul.

Triplex incōplexum.

Incōplexum em̄ voce tantū est, quod scđm vocē nō cōponitur ex partibꝰ significātibus, attamē in mēte est cōpositio & cōceptus respōdet cōpositus. Incōplexum aūt significatione tantū est, quod scđm vocē est cōpositū ex pluribꝰ dictionibꝰ, sed in mēte nō est cōpositio, tantūq̧ simplex cōceptus toti vocabulo respōdet in aīo. Esiq̧ ōne cōplexū voce tantū, incomplexum significatione tantū, queadmodmodū omne complexū significatione tantū, est incōplexū voce tantū & ecōtrario. Incōplexo autē voce & significatione simul oīno ex aduerso opponit̃ complexū

voce,& significatiõe simul. Ipsum est quod neq; secundũ vocẽ ex pluribꝰ dictionibꝰ componit̃ significatiuis, neq; etiã secundũ rem & significationẽ. Et hoc proprijssime incõplexum dicit̃. Nihilominꝰ etiam proprie incõplexum dicit̃, quod est incõplexũ significatione tantũ, & complexũ voce. In proposito nanq; complexionẽ maxime reputamꝰ secundum significationẽ, ita vt vbi significatio inueniat̃ cõposita: proprie dicamꝰ complexionẽ: incomplexionẽ vero, vbi fuerit significatio simplex & cõceptus incõpositus. ¶Cõducit aũt hæc diuisio ad distinguendum cõplexa ab incõplexis, propter ordinẽ prędicamentorũ: quoniã (vt habet maxima Dialectica) nullum complexũ in prædicamẽto aliquo locũ habet, intelligendo de cõplexione secundũ significationẽ. Nam secundum vocẽ complexio nihil impedit.

¶CAPVT VNDECIMVM.

¶Secunda diuisio antepraedicamentalis.

Secũda diuisio.

EOrũ quæ sunt, alia de subiecto quodam dicunt̃, in subiecto vero nullo sunt, alia in subiecto quidẽ sunt, de subiecto vero nullo dicunt̃, alia de subiecto quędã dicunt̃, & sunt ĩ subiecto, alia vero neq; in subiecto sunt, neq; de subiecto dicunt̃. Pro cuius diuisionis intellectu explicandũ est, quid in proposito sit, esse in subiecto & dici de subiecto. Possumꝰ autẽ ista, vel rebꝰ appplicare vel vocibus, sicut & alibi admonuimꝰ, quæ rebꝰ conueniunt ea & vocabulis suo modo aptari: atq; econtrario, quæ de vocibꝰ dicunt̃, suo modo rebꝰ applicari. ¶Loquẽdo de vocibꝰ, dici de subiecto est prędicari essentialiter de aliquo, esse autẽ in subiecto, est prædicari de aliquo accidẽtaliter. Vt anĩal dicit̃ de hoĩe, tanq̃ de essentialiter subiecto, & albũ dicit̃ de homine accidẽtaliter, tanq̃ de subiecto accidẽtali. ¶De rebꝰ autem lo

Dici de subiectò & esse ĩ subiecto quid sit.

rem loquẽdo dici de subiecto est essentialiter esse in aliquo, vel mediãte vocabulo de aliquo essẽtialiter prędicari. Esse vero in subiecto, est accidẽtaliter esse in aliquo tanq̃ in subiecto accidẽtali, vel mediante vocabulo accidẽtaliter de aliquo p̃dicari. Sic natura gñica aĩalis dicit̃ de hoĩe, & ipsa albedo est in homine. ¶ Ex quo patet, aliter accipi subiectũ, cũ dicit̃ prædicari de subiecto: aliter, cũ dicit̃, esse in subiecto Illic em̃ subiectũ intelligit̃ essẽtiale, qđ videlicet in se aliquid essentialiter cõtinet, tanq̃ sui partẽ essentialem, si de reb⁹ loquamur, Vel vocabulũ qđ essentiali prædicatione alicui prædicabili subijcit̃, vt est species respectu gñis, indiuiduũ respectu suę speciei & cõstituta species respectu cõstituẽtis differentiæ. De quib⁹ in præcedẽti Prædicabiliũ libro pleni⁹ est determinatũ. Cũ aũt dicit̃ esse in subiecto, intelligit̃ subiectũ accidẽtale, cui videlicet aliquid inhęret accidẽtaliter, si de rebus loquamur: vel vocabulũ qđ subijcit̃ alicui prædicato in prædicatione accidentaria. Hoc pręmisso ita est intelligẽda diuisio. ¶ Eorum quæ sunt. i. inter õnia quæ subsistunt in rerum natura, hæc est quadruplex differẽtia, vt aliqua dicant̃ de subiecto aliquo essentialiter, de nullo aũt accidẽtaliter. Alia sint in subiecto aliquo accidẽtaliter, & accidẽtaliter prędicent̃ de eo, essentialiter tamen de nullo subiecto possint prædicari. Alia & prædicent̃ de aliquo essentialiter, & de aliquo alio (nunq̃ autẽ de eodẽ) accidẽtaliter. Vltia neq; essentialiter de aliquo prædicent̃, neq; itẽ accidẽtaliter de aliquo. Hęc autẽ diuisio quadrimẽbris, õnia cõplectitur quæ inueniunt̃ in rerum natura subsistẽtia. Omne em̃ quod est creatum, vel est substãtia, vel accidẽs, & rursum, omnis substãtia vel vniuersalis & cõmunis est, vel particularis. Sic itẽ accidẽs vel est vniuersale vł singulare: ex quorum adinuicem cõpositione, ista consurgit quadrimẽbris diuisio. ¶ Sub primo namq; membro cõpræhenduntur omnes substantiæ vniuersales, omnes videlicet naturæ genericæ & specificæ, prædicamenti substantiæ: quæ omnes dicũtur de subiectis, quoniã essentialiter insunt speciebus &

Exponitur diuisio.

Primũ mẽbrũ.

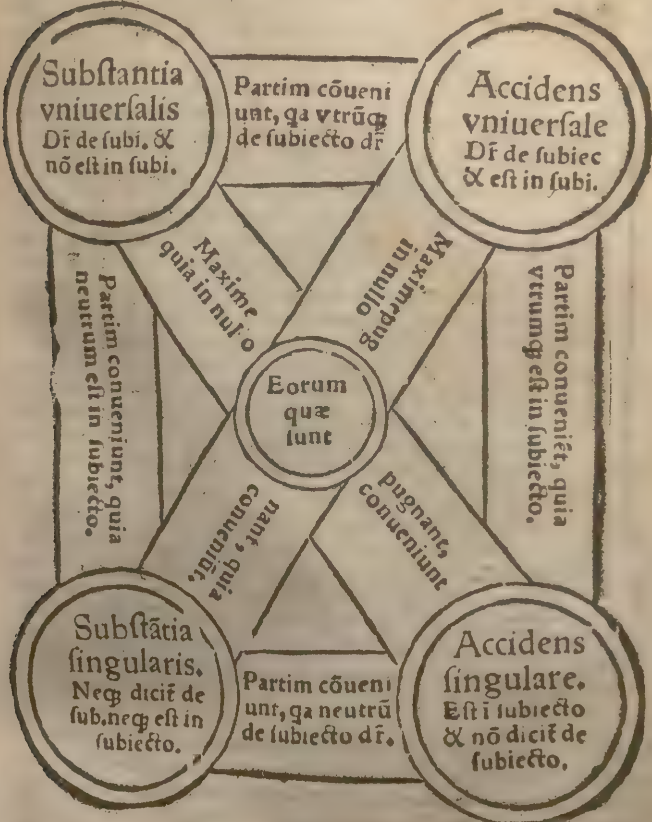
 indiui

indiuiduis sibi subiectis, sed nulla illarũ potest esse in subiecto, qm̃ nulla substãtialis natura gñrica vel specifica, potest alicui subiecto inesse accidentaliter, aut de aliquo accidẽtaliter prædicari. Nihil em̃ potest dici accidẽtaliter homo, vel aial, vel substantia. Sub hoc mẽbro cõprehendi etiã vident, naturę differentiales, quæ species cõstituunt. Nã & ipse essentialiter insunt specieb⁹, quas cõponunt, & nulli insunt mere accidentaliter. scd̃m eũ modũ, quẽ paulo post dicem⁹ in definitiõe Aristotelis, qua definit ipse quid sit esse in subiecto. Nihil em̃ potest assignari qd̃ sit accidẽtaliter rationale, aut sensibile: sed quicquid tale est, essentialiter tale est. ¶ Sub secũdo mẽbro cõpræhendunt, accidẽtia singularia, vt hæc albedo, ista hũilitas, atq; ita in cęteris. Hęc em̃ in subiecto aliquo sunt accidẽtaliter, & de eo prædicãtur accidẽtaliter mediãtibus suis denomiatiuis. De nullo aũt essentialiter valẽt prędicari, neq; essentialiter vlli inesse. ¶ Sub tertio mẽbro continẽtur õnia accidẽtia vniuersalia, vt albedo in generali, virtus, scientia, & similia. Hæc em̃ cõmunia accidẽtia, & subiecta habẽt in quib⁹ accidẽtaliter inherẽt & insuper singularia accidẽtia habẽt, quib⁹ insunt essentialiter sicut natura specifica accidẽtalis est in oĩbus suis indiuiduis. i. singularib⁹ accidẽtibus illi⁹ naturæ. Vel etiã accidẽtia vniuersalia inferiora habẽt quibus insunt, vt natura gñica accidẽtalis est in naturis specificis sibi subiectis, vt natura coloris est in natura albedinis, & natura albedinis, in hac atq; illa albedie, & in singulis indiuiduis. Sub hoc membro propria cõmunia simul cõpræhendi solẽt, vt risibile, flebile, sicut propria particularia ad mẽbrum secundũ reducunt. Sunt em̃ propria accidẽtibus similia, vt differentiæ generi & speciei. ¶ Quartũ vero membrũ habet substãtias particulares, siue indiuidua prædicamenti substãtiæ. Quæ neq; de subiecto aliquo dici possunt essentialiter, cũ nihil habeant se inferius de quo possent prędicari. Neq; in vllo subiecto possunt inesse accidẽtaliter, cũ æque repugnet substantiæ, esse in aliquo accidẽtaliter, atq; accidenti repug

Secũdũ mẽbrũ. Tertiũ mẽbrũ. Quartũ mẽbrũ.

nat, ex sua natura per se subsistere. Ad hunc aũt modum enarrata diuisione ac reb⁹ applicata, facile est eandem & vocibus suo modo accommodare.

¶ Figura ad oculũ demonstrãs singulorꝝ mẽbrorũ prædictę diuisionis conuenientiã aut differentiam.

¶Figura

¶FIGVRA BOETII.

¶Inter ſubſtantiam & accidens:item vniuerſale & particula-re,ponit aſyſtaton,quoniam ſimul nequeunt conſiſtere aut cõ uenire,Inter ſubſtantiam autem & vniuerſale non ponit aſy-ſtaton;quoniam ſimul conſtant;item in alijs.

¶Caput

¶CAPVT DVODECIMVM.

¶Definitio esse in subiecto posita ab Aristotele.

QVid autẽ sit esse in subiecto & quæ sit natura eorũ quæ sunt in subiecto plenius definit Aristoteles, in hunc modum.

In subiecto esse dico quod cũ in aliquo sit nõ sicut quædam pars, impossibile est sine eo esse in quo est.

Esse in subiecto definitio

¶Cuius definitionis hic est sensus. Illud est in subiecto, quod existens in aliquo non per modum partis neq; integralis neq; essentialis sic ipsi tamen inhæret & sic in illo sustẽtatur cui inest, vt separatim extra ipsum subiectum non possit subsistere, sed quamdiu est, in subiecto debet sustentari. ¶Quæ definitio pulchre explicat naturam accidentis, ipsumq; ab essentialibus distinguit. Modum em̃ describit quo accidens suo inhæret subiecto, longe differentem a modo quo essentialis natura inest illi cui9 est Natura em̃ essentialis, id est, generica & specifica, atq; etiam differentialis, inest rei in qua est, sicut pars ipsius essentialis, nimirũ ipsam componens & constituens essentialiter, quemadmodum in priori libro ostendimus naturam genericam esse in speciebus subiectis specificam in indiuiduis, & differentialem in specie cõstituta ac subiectis indiuiduis. Accidens vero dicit Aristoteles esse in subiecto, nõ sicut partem aliquam. ¶Quod tamẽ ita supplendo exponunt, vt id quod in subiecto est secundũ propositũ loquẽdi morẽ, debeat esse in aliquo nõ sicut pars ipsius subiecti, neq; etiam alterius vnius quod simul cum ipso constitueret atq; componeret ita vt id quod dicitur in aliquo vt in subiecto esse non solum non possit ipsum constituere, sed neq; cũ ipso aliquid vere & substãtialiter vnũ possit cõstituere. Quemadmodũ iustitia existẽs in anima, nec est animę pars, nec cum anima aliquid vnũ componit. Similiter nec color cum corpore, vt cui subiecto inest. Ex

est. Ex accidēte quippe & subiecto nihil proprie vnum constat, sed aggregatione tantum sunt vnum. ¶ Hoc autem ita supplēdo exponitur, propter formas substantiales, quæ non dicūtur esse in materia tanq̃ in subiecto, cum nō sint formæ accidētales sed omnino substantiales. Attamē definitio tota iā posita illis cōueniret, si non supplementū illud adijceretur. Sunt quippe formę substātiales in materia nō sicut eius quædam partes, est quoq; impossibile eas esse sine materia vel extra eā, loquēdo de omnibus formis substātialibus, sola anima rationali excepta. Verū per adiectionē supplementi illi⁹ aperte excluduntur, quoniā sunt formæ in materia tanq̃ partes eius quod simul cū ipsa cōponunt atq; constituunt. Siquidē forma cū materia rem naturalē componit, quod vere & ꝓprijssime quid vnū est. Vt v̾bi gratia, anima rationalis cū corpore humano cōstituūt hominē, anima equi cū materia cōstituunt equum, anima vegetatiua arboris cū materia, in qua est cōponit arborē atq; ita in reliquis, iuxta quod plenius tractauim⁹, in libris de cōsyderatione rerū naturalium, lib. 1. qui inscribit̃ de materia & forma. Quāuis itaq; forma substātialis non sit in materia, tanq̃ pars eius, nō tamen est in ea vt in suo subiecto, eo quod sit pars eius cōpositi quod simul cū ipsa cōponit .i. quia simul cnm ipsa aliquid vere vnum constituit. ¶ Similiter dicunt & de differētiali natura respectu naturæ genericæ quā diuidit & cōtrahit ad certam speciem cōponendā, iuxta modū in priori libro determinatū, in capite de differētia. Sic em̄ videt̃ se habere natura differētialis ad genericā naturā quā contrahit in cōstituendo certā speciē cum ea, quēadmodum se habet forma substātialis respectu materię, in cōponendo cū ipsa vnū aliquod suppositū indiuiduale. Vnde sicut nō admittitur forma esse in materia vt in subiecto, ita neq; videt̃ concedendū, differentiam esse in genere vt in subiecto. Posset tamē ei definitio dicta recte applicari, nisi adderet̃ supplemētum illud. Est enim natura differētialis in generica quā diuidit & cōtrahit, nō sicut pars aliqua ipsi⁹; cū manife

manifestũ sit, gen⁹ nõ cõponi ex differentijs suis diuisiuis, sed tantũ constitutiuis. Per prędictũ aũt supplementũ fit, vt ei definitio nõ possit applicari: quoniam licet ipsa sit in generica natura nõ vt pars aliqua ipsi⁹, est tamẽ in ea vt pars eius quod simul cũ ipsa cõponit, nempe speciei quã simul cũ ipsa cõstituit, facitq; cũ ea quid vere vnũ nempe specificã naturam. Sic em̃ in libro præcedẽti declarauim⁹, naturam genericã, adueniẽte natura differentiali, pariter constituere specificã naturã. ¶ Quod autẽ pro secũda definitionis parte subiungit Aristoteles, dicens. Impossibile est ipsum esse sine eo in quo est, partim facit ad declarandã naturã, eius quod est in subiecto quẽadmodũ Porphyrius in libro prædicabiliũ definiendo accidẽs, dixit semper ipsum in subiecto subsistere. i. non posse separatim extra subiectũ esse, sed debere quãdiu est suo subiecto inhærere. Cui astipulatur, quod ait in Physicis Aristoteles. Accidentis esse est inesse, quoniã videlicet sicut de natura substãtiæ est, per se subsistere, vt nõ possit alteri inhærere: ita est de natura accidẽtis, in subiecto aliquõ hærere, atq; ab illo portari & sustẽtari. Loquimur ĩ his naturalibus, secundũ naturalẽ tantũ potentiã, secundum quã Philosophorũ dicta (quæ rationi innituntur, non fidei) semper sunt exponẽda. Fide em̃ edocti scimus, authori naturæ, Deo non est impossibile omne verbũ, vt possit ipse accidẽs quod in subiecto est, & de subiecto hoc trãsfundere idẽ numero in aliud, & prorsus extra omne subiectũ constituere: quẽadmodũ de specieb⁹ in Sacramẽto altaris apparentibus, credũt, omnes q̃ pie & recte credunt, iuxta normã orthodoxæ fidei. ¶ Partim quoq; addita est particula illa, propter excludẽda ea quæ secundum alios modos essendi in, ab eo de quo nos loquimur diuersos, sunt in aliquo. Quẽadmodũ videlicet vinum in vase est, tanq̃ locatũ in loco, & annulus est in manu tanq̃ circundans & ornans eũ, item res tẽporales sunt in tẽpore quo mensurant̃. Hæc aũt nõ sic sunt in illis, vt in subiectis. Neq; tamẽ per priorẽ particulã definitionis excludunt̃, quoniã locatũ est

in loco

in loco non vt pars quędam eius, similiter annulus in digito, & res temporalis in tempore. Per posterioritem ergo hanc particulam excluduntur, quoniam possibile est illa esse sine ijs in quib⁹ ita sunt. Potest em̃ vinum esse sine vase, & annulus sine digito, & res potest esse elapso hoc tempore in quo nunc est, & quo nunc mensuratur. ¶ Pro cuius rei pleniori intellectu, operæprecium fuerit hic paucis annotare octo modos essendi in aliquo, quos in Physicis suis Aristoteles enumerat. Primo em̃ dicitur aliquid esse in alio, vt pars integralis in toto integrali vt manus hominis in homine. Secundo, totum est in omnibus suis partibus. i. in eis & ex eis consistit, quia ex ipsis est compositũ. Tertio, species dicit̃ esse in genere, id est, sub genere: quoniã genus sua communitate ambit & intra se cõplectitur omnes suas species. Quarto, gen⁹ est suis speciebus, tanquã pars earum essentialis. Quinto, forma substãtialis est in materia quã informat, & accidens in subiecto suo. Inter quæ tam̃e est hæc distinctio (vt supra lati⁹ declaratũ est) quod forma facit cũ materia quid vnũ, non autem accidens cũ subiecto. Sexto, dicitur effectus esse in causa, secundũ virtutem & efficaciam, vt in sole dicit̃ esse calor. Septimo, dicitur esse rex in regno, secundũ authoritatẽ. s. potestatẽ, & imperium. Octauo modo dicitur locatũ esse in loco, vel contentũ in continente. Hæc ita paucis dicta sufficiant, pro intellectu anteprædicamentaliũ diuisionum: quarum quæ sit vtilitas, in subsequentibus fit manifestum.

Octo modi essendi in aliquo.

¶ CAPVT XIII.

¶ De prima regula antepredicamentali.

Prima regula

POst tres definitiones & duas diuisiones, duas adhuc regulas antepredicamentorum tractatum præmittit; quarum prior hæc est.

Quando alterũ de altero prædicat̃ vt de subiecto, quæcunq; de eo quod prędicatur dicunt̃, õnia etiã de subiecto dicunt̃.

¶ Huius

¶Huius regulæ sensus est. Quando alterũ de altero prædicatur essentialiter, quicquid de illo pri9 prę dicato, essentialiter vt de subiecto potest prædicari, omne illud necessario debet etiã de primo subiecto prædicari. Vt, verbi gratia, animal de homine prædicaẽ essentialiter, dicẽdo, homo est animal. De animali vero prædicatur essentialiter corpusanimatũ, dicendo, animal est corpusanimatũ. Propter hoc & corpusanimatum de homine primo subiecto, debet vere atq; essentialiter prædicari, dicendo, homo est corpusanimatum. ¶Signanter dictum est, quando alterũ de altero prædicatur essentialiter vt de subiecto, ac deinde iterũ repetitur, essentialiter, dicẽdo quæcunq; de eo quod prędicatur, essentialiter dicũtur: quoniã nõ nisi in prædicationib9 essentialibus habet hæc regula certam veritatẽ. Id quod manifesto probatur exẽplo, illic etiã vbi prior prædicatio essentia is erit. Homo nãq; essentialiter de Ioanne prædicaẽ, dicẽdo, Ioannes est homo. De homine vero prædicatur (sed accidẽtaliter nõ essentialiter) humilis, bonus, sanct9, dicẽdo, homo quidã est sanctus & iust9 & bon9. Hinc tamẽ non licebit inferre, prędicata illa dici de primo subiecto nẽpe Ioanne, qui forsitã totus est improb9. ¶Quanquã autẽ hoc in loco regulã istam cõstituens Aristoteles nõ intẽderit argumentationũ formã describere, eo quod hic nõ sit argumentationũ locus, sed tractat9 vocũ simplicium, certũ est tamẽ, ex vigore & virtute ei9 validas sumi posse argumentationes, easq; sub duplici forma, Prius quidẽ (per propositiones, quas vocant neoterici de actu signato) ad hũc modũ. Homo prædicatur de Ioãne, & animal prædicatur de hoĩe, consequẽs igitur est, animali prædicari de Ioanne, vbiq; intellige essentialiter. Secũdo (per propositiones quas appellant de actu exercito) ad hunc modũ, Ioannes est homo, & homo est animal, est igitur Ioannes animal. Intellige item vbiq; essentialiter. Sic in accidẽtibus, humilitas est virtus, virtus est habitus, humilitas ergo est habitus. ¶Non est tamen bona hæc argumentandi forma, sed ratione tantũ materiæ va

teriæ va

teriæ valēt istæ iam factæ argumētationes: quoniā videlicet ex materia conficiunť certa, nēpe prædicationū essentialiū: vbi si alia acciperet materia, prædicationū videlicet accidētalium, seruata penit⁹ eadem argumētandi forma, male cōcluderet argumētatio, quēadmodū est supra exēplo monstratum. Si vero modū hunc argumentādi volum⁹ ad bonam formā redigere, ita vt ipsa forma argumētandi valeat, quacunq; accepta materia, vtpote tam in accidētalibus quā in essentialibus prædicationib⁹, nihil opus est nisi secundā prædicationē vniuersalē accipere: ita videlicet vt termin⁹ ille qui in prima prædicatione prædicať de altero, in secunda vbi subijciť, cum vniuersali signo sumať. Sic em̄ erit bona & infallibilis argumētandi formula ad hunc modū, Ioannes est homo, ōnis autē homo est animal, est ergo & Ioannes animal. In accidētalibus prædicationib⁹ similiter argumētare. Ioānes est homo, omnis autē homo est iust⁹ ac probus, est ergo Ioannes iustus ac probus. ¶ Hanc formā argumētandi nemo calumniari potest. Non em̄ poterit simili forma argumentandi retēta, vlla argumētatio mala inueniri, in qua possit antecedens dari verū sine consequente. Hoc etiam seruato, quod si prima propositio fuerit particularis, inferať conclusio similis. Nā si prima propositione existente particulari, conclusio inferreť vniuersalis, mala esset forma, tametsi forsitā interdū ratione materiæ valeret argumentatio. Vt si quis ita argumentareť. Animal est homo, & ōnis homo est rationalis, igiť omne animal est rationale, nihil valet forma eiusmodi: quoniā manifestū est illic antecedens esse verū, consequente existente falso, quod in bona argumētatione fieri non potest. ¶ Argumētationes autē quæ ex vi huius regulæ formantur a disputantib⁹, interdū ab ipsa regula solent appellari argumētationes primæ regulæ antepraedicamentalis, vel per primā regulā antepraedicamentalē factę, eo quod sua bonitatē sumant ex vi huius regulę secundum debitū modū intellectæ, iuxta quod supra expositū est. Interdū appellanť argumentationes a

primo

primo ad vltimū, eo quod in cōclusione tandē fiat reditus ad coniungendū vltimū prædicatū ei9 propositionis quæ in antecedente fuit vltima, cū subiecto primæ propositionis. ¶ Fit itꝙ frequēter hæc argumentatio multiplex, ita vt vna in se multas concludat. Exēpli gratia, cū ita argumentor. Ioānes est homo, homo est animal, animal est corpusānimatū corpusanimatū est corpus, corpus autē est substātia, igitur Ioānes est substātia. Vel secundū formam bonam, hoc modo. Ioannes est probus, omnis probus credit in Deū, omnis credens in Deū est grat9 Deo omnis Deo grat9 est filius regni, igit̃ Ioannes est filius regni. Huiusmodi aūt argumētationes proprie appellant̃ a primo ad vltimū, in quibus sic per multas prædicationes fit trāsitus. ¶ Omnes autē huiusmodi argumētationes, etiā quæ fiunt ex non essentialibus prædicationib9, ex vi regulæ hui9 accipiūt robur, si ita intelligat̃. Quæcunꝙ de eo quod prædicatur dicunt̃ vniuersaliter, si ita tantū ad dicunt̃ addatur vniuersaliter. Manifestū tamen est, Aristotelē non esse loquutū nisi de essentialib9 propositionibus, neꝙ a proposito hic tradere voluisse vllā argumentandi formā. Quare hæc tanq̄ a proposito nostro extranea, omittam9 prosequi longi9, inꝙ syllogismoꝝ librum (vbi proprius est eoꝝ locus) pleni9 tractādæ argumentationū formæ seruent̃. Pauca tamen hæc quæ iā dicta sunt, hoc in loco breuiter tractare voluim9, ne multis disputatorib9 celebrē hūc argumentandi modū, qui secundū regulā istam sumitur, prorsus non attigisse videremur.

¶ CAPVT XIIII.

¶ Secunda regula antepraedicamentalis.

☞ DIuersoꝝ generꝝ & non subalternatim positoꝝ, diuersæ sunt specie & differentiæ. Subalternoꝝ vero generū nihil prohibet easdem esse differentias. Secūda regula.

¶Vbi primo notandũ eſt, in exemplarib⁹ vulgatis hanc regulam corrupte legi. Sic em̃ paſſim legitur. Diuerſæ ſunt ſpecies & differentię, vt & cõiunctio copulet inter ſpecies & differentiam, tanq̃ inter duos nominatiuos. Ex originali autẽ Gręco textu manifeſta inuenitur corruptio. Sic enim habet, τῶν ἑτέρων γενῶν καὶ μὴ ὑπάλληλα τεταγμένων, ἕτεραι τῷ εἴδει καὶ αἱ διαφοραί. Hoc eſt. Diuerſorum generum & non ſubinuicem poſitorũ, diuerſæ ſpecie vel ſecundũ ſpeciẽ ſunt etiam differentiæ. Atq̧ ita legit Boetius, tã in Cõmentarijs, quam in textu interpoſito. In textu em̃ ſic legit. Diuerſorum generũ & non ſubalternatim poſitorũ, diuerſæ ſunt ſpecie differentiæ. In Cõmentarijs autẽ ſic legit. Diuerſæ ſunt ſecundũ ſpeciem. &c. Cõmẽtator quoq̧ Auerrois, locum iſtum exponẽs ſic ait. Genera diuerſa & non ſubiecta vel ordinata, alia ſub alijs, differentias habẽt diuerſas in ſpecie. Arbitror autẽ hanc corruptionẽ literę factã eſſe a nõ intelligentib⁹, quibus mirandũ videbatur, dicere, differẽtias ſpecie diuerſas. Quanq̃ nõ eſt in hoc difficultas permagna. Dicim⁹ em̃ differentias diuerſas ſecundũ ſpeciẽ, quę ſpecies diuerſas cõſtituunt, ſicut differẽtias, diuerſas, genere, quæ cõſtituunt diuerſa genera. ¶Habet aũt hęc regula Ariſtotelica duas partes. Prior eſt. Diuerſorũ generũ & non ſubalternatim poſitorũ. i. quorũ neutrum poniť ſub altero, eſſe etiã diuerſas differẽtias. Id declarat exẽplo, in animali & ſciẽtia, quę manifeſtum eſt genera eſſe nõ ſubalternatim poſita, quoniam nec animal ſub ſciẽtia, nec ſub animali ſciẽtia ponitur. Habent autẽ differẽtias diuerſas. Animal em̃ habet differẽtias per quas diuidiť, greſſibile, volatile, bipes, aquatile. Volatili namq̧ ſub animali cõſtituit autẽ, aquatile piſcem, ſicut reptile ſerpẽtem: & ob hoc quod ſic ſub eodem genere diuerſas ſpecies conſtituunt, recte dicuntur differentię ſecundũ ſpeciem diuerſę. Scientia vero non illas eaſdem habet differentias. Non em̃ ſcientia diuiditur in greſſibilem, volatilem, aquatilem, aut bipedem, ſed potius in ſermocinalem, rationalem, & moralem. Ita in eo

dẽ præ

dem prædicamēto substātię, corpusanimatū & corpusinanimatū, duo genera nō subalternatim posita habēt diuersas differētias per quas diuidunt. Nā corpusanimatū diuidit per sensibile & insensibile, corpusinanimatū vero, diuidit in cœleste & elemētare. ¶Loquit autē Aristoteles, in hac parte priori de differētijs diuisiuis, id qđ ex ipsi⁹ declaratione exēplari, facile patet. Loquēdo em̄ de differētijs constitutiuis superiorib⁹, sic generꝝ etiā nō subalternatim positorum eædē possent assignari differētiæ. Vt verbi gratia, anial & planta genera sunt nō subalternatim posita: quoniā nec animal sub plāta ponit, nec econtrario plāta sub animali; sed sub eodē genere corpusanimatū ex ęquo sunt posita, vt species proxie. Habent tamē easdem aliquas differētias superiores cōstitutiuas, sibi cōmunes, nēpe animatū & corporeū. ¶Veruntamē de cōstitutiuis proprijs generꝝ differentijs loquēdo, id foret impossibile, vt duo genera nō subalternata, easdē haberent differētias, vel eandem differentiā constituentē vtrumq; gen⁹. Proximas em̄ & proprias generꝝ diuersoꝝ constitutiuas differētias oportet diuersas esse, queādmodū in prędicabiliū libro plenissime tractatū est. ¶Scđa pars regulę ita habet. Subalternorū generꝝ nihil prohibet easdē esse differētias. Vbi primo notandū est genera subalterna hic accipi pro subalternatim positis Simpliciter em̄ genera subalterna vt in libro prędicabilium definita sunt, differūt a subalternatim positis, cū possint assignari subalterna gña, quæ non sint subalternatim posita. Vt verbi gratia, anial & planta sunt genera subalterna, queādmodū ex prędicabilibus liquet, nō sunt tamē hic subalternatim posita, quoniā neutrū ponit sub altero. Hoꝝ ergo generū subalternoꝝ siue subalternatim positoꝝ, nihil prohibet (inquit Aristo.) easdē esse differētias. ¶Quod ita declarat, quoniā superiora semper de inferiorib⁹ prædicant; atq; ob hoc; quæcunq; erunt differentiæ prædicati, easdem & inferiori subiecto cōuenire secundum prædicationem, iuxta priorem regulam. Quādo alterum de altero &c. In qua parte, dū ita

loquitur, Nihil prohibet easdē esse differētias, indicat, nō omnes necessario differētias easdem esse eorum quæ subalternata sunt, posse tamē aliquas esse easdem. Atq; ita sane res habet. Nā auis & anial genera sunt subalternata quæ aliquas differentias habent easdē, sed non omnes. Gressibile nāq;, volatile, aquatile, reptile, bipes ōnes sunt differētiæ animalis auis autē tantum vna hаꝝ differentia, nēpe volatile, quæ auis est cōstitutiua. ¶Non igit̄ omnes differentiæ in his subalternatis generib⁹ sunt eædē. Aliquæ tamē eædem inueniunt̄. Primū, illa quę est animalis diuisiua & auis constitutiua, est vtriusq; differentia, licet diuerso modo, illius nēpe diuisiua & huius constitutiua. Deinde, ea quæ immediate constituit animal, nēpe sensibile, aliquo modo vtriusq; est differētia. Sicut em̄ est animalis immediate cōstitutiua sic auis quod sub animali ponit̄, est constitutiua mediate, & de aue essentialiter vtiq; prędicatur, sicut de animali. Ita & de ōnibus alijs differētijs superioribus dicendū. Nulla em̄ differentia constitutiua neq; mediata neq; immediata alicui generi cō uenit, quæ nō simul ōnibus etiam conueniat, sub ipso positis. ¶Ac de his quidē constitutiuis differentijs intelligere se posteriorē istam partē mōstrat Aristoteles, cū declarando subiungit. Superiora de inferioribus prædicant̄. Quare quæcunq; fuerint prædicati differentiæ, erunt eædē & subiecti. In diuisiuis nāq;, id manifestū haberet falsitatē. Quāuis em̄ animal de homine prędicat̄ vt de subiecto: non tamen quæcunq; sunt diuisiuæ prædicati, eædem erunt & subiecti. Generū itaq; subalternatim positorū, nihil prohibet esse easdē differentias, sed non necesse est omne esse easdē. His ergo de anteprædicamētis vtcunq; tractatis, & qualicunq; claritate elucidatis, ad præcipuū prædicamentoꝝ tractatum alacres transeamus, illo prius admonito, ne istam nostrā in ante prædicamētis hisce qualēcunq; prolixitatē, quasi superuacaneā aut superstitiosam lector morosus ęgre accipiat. Solet em̄ nimia in fundamētalibus initijs quæsita breuitas ita se vlcisci vt postmodū in præcipuo ac

puo negocio, vel obſcuritate confundat omnia, vel morã duplo tardiorẽ adducat. Ac proinde hanc noſtram in initijs, inq; pręparamẽtis præcipui negocij morã, aliquanto longiorẽ, in ſubſeqnentib⁹ magno lucro nobis futurã ſperamus. ℂCAP. XV.

ℂDe enumeratione decẽ prædicamentorum.

INcipiens Ariſtoteles de prędicamentis tractatũ primo diuiſionem conſtituit, in qua prædicamẽta ſingula enumerat. Ea eſt hæc:

Eorum quæ ſecundum nullam complexionem dicuntur, ſingulum aut ſubſtantiam ſignificat, aut quantitatem, aut qualitatem, aut adaliquid, aut vbi, aut quando, aut ſitum eſſe, aut habere, aut facere, aut pati. Diuiſio prædicamẽtalis.

ℂVbi dũ pro diuiſo conſtitnit ea quę dicunt̃, manifeſte indicat, de vocib⁹ ſe loqui, ſicut & in eo quod ſequitur, ſingulũ aut ſubſtantiam ſignificat &c. Vocabuli quippe eſt ſignificare, ſicut rei eſt ſignificari. Dat quoq; exempla ſingulorũ membrorum per ordinem, Eſt autem ſubſtantia (inquit) vt homo, equus, quãtitas, vt bicubitũ, tricubitũ, qualitas, vt albũ grãmaticum, adaliquid, vt duplũ, dimididiũ: vbi, vt in foro eſſe, vel in lycio: quãdo, vt heri fuiſſe, aut cras fore: ſitum eſſe, vt ſedere, iacere: habere, vt calciatũ eſſe, vel armatũ: facere, vt ſecare, vrere, pati, vt ſecari, vri, ℂEnumerant̃ autẽ hæc decem genera, maxime quantũ ad accidentia, vel in concreto, vel in abſtracto, In abſtracto ſic, quãtitas, qualitas, adaliquid ſiue relatio, vbi ſiue in loco exiſtẽtia, quãdo ſiue in tempore exiſtentia, ſitus, habitus, actio, paſſio, In cõcreto vero ſic enumerant̃. Quantũ, quale, adaliquid, ſiue relatiuũ, vbi ſiue in loco eſſe, quando ſiue in tẽpore eſſe, ſitũ eſſe, habere, agere, pati. Eſt autẽ hęc diuiſio ſiue potius enumeratio decẽ primorum generũ

 ſuffici

ſufficiens, quoniã neq; ſuperfluit neq; deficit vllum membrũ. Nec em̃ aliud genus poterit inueniri, q̃d his decem primis adijciatur, neq; ex enumeratis aliquod recte ſubtrahi poterit. CAPVT XVI

¶De ſubſtantia in ſpeciali.

INter omnia prædicamenta, merito primũ obtinet locum ſubſtantia: quoniã cętera omnia ſunt accidentium prædicamẽta, Subſtantia autẽ, accidente eſt dignior, vtpote quæ ipſum debeat ſuſtentare, & quia accidẽtia õnia propter ſubſtãtias ſunt, ad eas videlicet ornãdas atq; perficiẽdas. Inter ſubſtantias autẽ diſtinguit Ariſtoteles, quaſdam vocãs primas ſubſtantias, alias autẽ ſecundas, Primas ſubſtantias (vt figuraliter dicamus) appellat ſubſtantias indiuiduas ſiue ſingulares, id eſt, indiuidua prędicamenti ſubſtantię: Ioannem, Petrũ, hũc equum, illum aſinum. Secundas autẽ ſubſtantias appellat ſubſtantias cõmunes ſiue vniuerſales, id eſt, genera & ſpecies prædicamẽti ſubſtantię: vt homo, equus, aſinus, animal, & huiuſmodi, ſunt ſecundæ ſubſtantię. ¶Definitio autem ſiue deſcriptio quam Ariſtoteles aſſignat primæ ſubſtantiæ, hæc eſt.

Definitio primę ſubſtãtię

Subſtantia quę proprie, principaliter, & maxime dicitur, eſt, quę neq; de ſubiecto dicitur, neq; in ſubiecto eſt.

¶Quæ definitio ſiue deſcriptio, duas in ſe includit. Prior in periphraſi quæ ponit a parte definiti innuitur, nempe iſta. Prima ſubſtantia eſt, quæ proprie, principaliter, & maxime ſubſtantia dicitur. Poſterior hæc eſt. Prima ſubſtãtia eſt, quæ neq; de ſubiecto dicitur, neq; in ſubiecto eſt. In priore explicatur ratio nominis, quare videlicet ſubſtãtia ſingularis dicatur prima ſubſtãtia. In poſteriore ex ijs quæ prius dicta ſunt notificatur, quæ appellandæ ſunt primæ ſubſtantię. ¶Quantum itaq; ad priorẽ illã deſcriptionem, ſciendũ eſt, tres illas particulas, proprie, principaliter, & maxime, accipi poſſe pro eodẽ, vt ad maiorem

iorem rei declaratioñ tria illa vocabula adinuicē sic dicanť coniuncta. Nam id frequenter ijs qui aliquid intellectu difficile explicare laborant, euenire solet, vt ita per coniunctionē copulatiuā plura vocabula adinuicē connectant, vt quod vno min⁹ sufficienter, ant nō satis lucide potest explicari, saltem per plura dicať lucidi⁹. Secundū hanc ergo sentētiā, proprie substare, aut substantiā esse, nihil est aliud q̄ substare principaliter, & hoc iterū nihil est aliud, q̄ substare maxime. ¶ Quare autē primæ substantiæ dicantur maxime substare, aut esse maxime substātiæ, ratio est, quia plus omnibus sunt subiectæ, & plus omnibus substant. Quæ autem magis sunt subiectę aut amplius substant, merito magis substātię dicuntur: & quæ maxime sunt subiectæ, merito maxime substantiæ dicuntur. Quod autem primę substantię plus omnibus substant aut subiectę sunt, ita declaratur: quoniā omnia vel in ipsis sunt, vel de ipsis dicū tur. Omnia quippe accidētia, tam cōmunia q̄ singularia, singularibus substantijs insunt, vt in subiectis. Omnes vero substātię vniuersales, de primis substātijs essentialiter vt de subiectis prædicanť. Sunt igitur primæ substantiæ, & subiectæ omnib⁹ accidentibus accidētaliter, & subiectæ omnibus secundis substantijs essentialiter. ¶ De accidentibus singularibus, id est, manifestū ad oculum: quoniā omnis color est in aliquo corpore, ōnis item magnitudo, omnis qualitas, in aliqua singulari debet esse substātia, vt in subiecto. De accidentib⁹ vniuersalibus, ex cō sequēti idē patet: quoniā accidētia vniuersalia sunt in singularib⁹ accidentibus essentialiter. Sicut ergo accidētia singularia sunt in substātijs primis accidētaliter, ita & accidētia cōmunia, quæ nō possunt nō esse vbi sunt singularia. De substātijs quoq; vniuersalibus manifestū est, quomō eis sunt primæ essentialiter subiectæ: quoniā de primis substātijs secundæ prędicanť essentialiter, vt ex libro prædicabiliū notum relinquitur. Merito ergo substantiæ singulares peculiariter veniunt appellandæ primæ substantiæ, eo quod maxime substent, & maxime subiectæ sint

¶Seuerinus autē Boeti⁹, tres illas suprapositas particulas, proprie, principaliter, & maxime, subtili cōsyderatione distinguit. Proprie nāq substantias ait dici substantias singulares, eo quod sensui primum subiectæ sint, & proprie atq immediate cognoscantur per sensum: ac deinde ex ipsis præcognitis acquiritur cognitio vniuersaliū substantiarū. Quēadmodum videlicet sensui primū proponitur & offertur Ioannes, Petrus, Paul⁹, hic equus, ille equus, ac deinde, ex his elicit̄ cognitio vniuersalis, hominis & equi: ex quibus deinde elicit̄ cognitio animalis, atq ita semper ascendēdo in superiora, de quo modo cognoscendi per abstractionē vniuersalia ex singularibus, suo loco plene determinauim⁹, in libris de consyderatione rerū naturaliū, libro .11. de intellectu capite .11. & .12. ¶Principaliter vero substātias appellari dicit, eo quod omne accidēs prius insit substantiæ singulari, q̄ vniuersali, vt quasi secundo loco in vniuersale veniat. Exēpli gratia, color quilibet primū & immediate est in hoc aut illo homine, & secūdario est in homine. Sic & per prædicationē, prius dicitur hic homo esse alb⁹ aut doctus, ac posteri⁹ quasi ex consequēti, dicitur homo esse albus aut doctus nimirū quia hic vel ille homo est alb⁹ aut doct⁹. Idcirco em̄ de substātia vniuersali dicit̄ accidens quia de prima aliqua secundā illam includente dicitur. Recte igit̄ (inquit) quod prius subiectū est, principaliter substātia dicitur. ¶Maxime autē substantiā appellari dicit, eadē ratiōe quā supra nos assignauim⁹ nimirū quia maxime subiecta est rebus alijs: quoniam omnia aut de primis substantijs dicunt̄, aut in ipsis sunt, vt iā ante declarauim⁹ CAP. XVII.

¶De secundis substantijs.

Secundas substantias ita definit Aristoteles.

Definitio scdarū substantiarum.

SEcundæ substantiæ dicuntur species in quibus illæ quæ principaliter substātiæ dicuntur, insunt: hæ quidem & harū

specierū

ſpecierum genera.

¶Cui9 definitionis hic eſt ſenſus. Secundæ ſubſtantiæ dicuntur ſpecies illæ, in quib9 inſunt.i.ſub quibus continenẽ eſſentialiter illæ quæ dicunẽ principaliter ſubſtãtiæ.i.ſubſtãtiæ ſingulares: & non ſolũ ſpecies earũ immediate,ſed etiã genera illarũ ſpecierum.Vt homo & equus,ſunt ſecundæ ſubſtantiæ: quoniam ſunt ſpecies in quib9 ſunt,& ſub quib9 cõtinentur eſſentialiter,primæ ſubſtantiæ. In homine em̃ vel ſub homine, eſſentialiter continenẽ hic homo,ille homo,& cætera õnia indiuidua hominis. Sic in equo vel ſub equo ſunt,iſte equus, ille equus & cętera õnia equi ſingularia.Capiẽ autẽ hic,eſſe in ſecundũ eum modũ,quo inferi9 eſſe diciẽ in ſuo ſuperiori:vtputa indiuiduũ in ſua ſpecie,& ſpecies in ſuo genere. ¶Ne vero putem9 ſolas ſpecies ſpecialiſſimas proximas indiuiduis eſſe ſecundas ſubſtantias,adiungit:hę quidẽ,& harũ ſpecieꝝ genera.Qua adiectione indicat, õnes ſubſtantias vniuerſales dici ſecundas ſubſtãtias: quoniã omnes ſubſtãtiæ vniuerſales quæ nõ ſunt ſpecies ſpecialiſſimæ, ſunt gñã aliquarũ ſpecieꝝ quas ſub ſe ſiue in ſe compræhendunt.¶Quare autẽ iſtę dicanẽ ſecundæ ſubſtãtię;facile quiuis poteſt intelligere, cõtraria nimiꝝ ratione ad eã quæ de primis ſubſtãtijs eſt reddita. Secundæ em̃ ſubſtantię merito dici debẽt,quibus alię ſunt priores ſubſtãtiæ.Dici quoq; poſſunt ſubſtantiæ minus propriæ;minus principaliter,& min9 ſubſtãtię, comparatione ad primas ſubſtãtias,iuxta ſuprapoſitam Boetij declarationẽ.Minus proprie quidem,eo quod poſteri9 cognitioni hominis ſubijcianẽ,vtpote quaꝝ cognitio non niſi ex primis ſubſtãtijs poſſit elici.Min9 principaliter vero, quoniã accidentia eis poſteri9 inſunt,prius aũt indiuiduis. Simpliciter autẽ dicunẽ minus ſubſtãtiæ,quoniã non tantũ ſubiectæ ſunt quantũ primæ.Primæ ſiquidẽ ſubſtantiæ omnibus ſubijciunẽ quibus ſecundæ fuerint ſubiectæ,& præterea ipſis ſubijciuntur ſecundis;propter quod, nemo dubitat primas eſſe magis & maxime

subiectas. ℂCAPVT XVIIII.

ℂPonuntur quædã regulæ ad cognoscendum, inter secundas substantias quę sint magis substantię.

QVanquã autẽ genera õnia & species prędicamenti substãtiæ dicanť communi nomine scdæ substantię, sunt tamen inter eas alię alijs magis substãtię, quędam autẽ æqualiter substantiæ dicuntur. Pro cuius rei intellectu, notandæ sunt duæ regulę, quas ponit & declarat Aristoteles Prior hæc est.

Regula de secundis substantijs.

Secundarum substantiarum, species magis est substantia q̃ genus.

ℂCuius sensus est, inter secundas substantias magis ꝓprie, magis principaliter, & simpliciter magis substantias dici species, q̃ ipsarum genera. Vt homo & equus, magis sunt substãtiæ, quã animal, item pom⁹ & pirus, magis sunt substãtiæ, quã arbor aut planta. ℂ;Declarať hæc regula dupliciter. Primo sic. Illud quod est magis propinquũ primæ substantiæ, merito debet dici magis substãtia, quam quod est magis elongatũ ab ea; quoniam in vnoquoq; gñe, id quod magis appropinquat maxime tali, est magis, tale, q̃ id qđ longi⁹ abest. Species autẽ viciniores sunt primis substantijs, quã ipsaꝝ genera. Recte ergo magis substãtiæ sunt dicendæ. ℂSecundo idẽ declarať. Primæ substãtiæ dicunť maxime substãtiæ, eo qđ maxime sint subiectæ, nẽpe omnib⁹ accidentib⁹ & õnib⁹ secundis substãtijs. Cũ ergo species sint magis subiectæ q̃ sua genera, vtpote quę subiectę sint õnib⁹ quibus genera subijciunť, ac prçterea ipsis generib⁹, cõsequens est, species dici magis substãtias quã sua genera. Sicut eñ se habẽt primę substãtię ad secundas substantias, ita species ad omnia genera supraposita ℂQuõ autẽ supra ex Boetio declaratũ est de prima substãtia, dici eã proprie substantiã, & principaliter, & maxime, sic per ordinẽ distincte tria ista accõmodando speciei in cõparatione ad gen⁹ declarari potest, speciẽ magis proprie, magis principaliter, & simpliciter

pliciter magis, ſubſtantiã dici, quã ſuum genus. Magis proprie, quoniã propinqui⁹ obijcit̃ ſenſui ſpecies, q̃ genus. i. vicinior eſt cognitio ſpeciei cognitioni primę ſubſtantię ex qua immediate elicit̃, quã cognitio generis quæ ex ſpecieb⁹ diuerſis elicitur. Magis item principaliter, quoniã prius accidens venit in ſpeciẽ, quam in genus. Sicut em̃ pri⁹ dicim⁹ hũc hominẽ eſſe doctũ, ac poſterius hominẽ doctũ eſſe, ita prius dicim⁹ hominẽ eſſe doctũ quã anĩal. Simpliciter quoq; magis ſubſtãtia dicit̃ ſpecies q̃ genus, qm̃ õnib⁹ ſubſtat ſpecies quib⁹ gen⁹, ac præterea ipſi generi; qua parte gen⁹ in ſubſtãdo excedit. ¶In prędicta autẽ regula, cũ de ſpecie loquimur, non ſolum ſpecies ſpecialiſſimas intelligimus, ſed generaliter omnes ſpecies ſubijcibiles, in comparatione ad ſua genera. Quemadmodũ em̃ homo eſt magis ſubſtantia quam animal, ſic animal eſt magis ſubſtantia quam corpuſanimatũ, corpuſanimatũ vero eſt magis ſubſtantia quã corpus: & genus ſubſtantia, cũ ſit generaliſſimũ, eſt minus ſubſtantia quã corp⁹. Quẽadmodum em̃ infima prędicamẽti ſubſtantię, nempe indiuidua dicunt̃ primę ſubſtantię: ita per oppoſitum, ſupremũ genus dici debet vltima ſubſtantia, quoniã minime ſubiacet aut ſubſtat. Nã ſolis ſubiacet accidentib⁹, nulli autẽ ſubſtantiæ: cętera omnia genera & ſpecies & indiuidua ſub ipſo poſita, ſubiecta ſunt etiã ſubſtantijs, quædam quidẽ omnib⁹ vniuerſalibus, vt indiuidua, quædã plurib⁹, vt ſpecies; quædam pauciorib⁹, vt ſuperiora & generaliſſimo viciniora genera. Sicut em̃ ſecundę ſubſtantię, quãto viciniores ſunt primę, tanto dicuntur magis ſubſtantiæ, ita quanto viciniores ſunt generaliſſimo, tãto ſunt minus ſubſtantiæ, tanto min⁹ proprie & minus principaliter ſubſtantiæ dicuntur.

¶Poſterior regula quam ponit Ariſtoteles de ſecũdis ſubſtantijs hæc eſt.

Specierũ quæ non ſunt genera, vna non eſt magis ſubſtantia quam alia. Altera regula.

¶Hoc

¶Hoc eſt, ſpecies ſpecialiſſimæ quæ ſolum ſpecies ſunt & nõ etiã genera, ſunt æqualiter ſubſtãtiæ, non alia magis alia. Cuius ratio eſt, quoniam illarũ alia non eſt magis ſubiecta quã alia, necꝗ illarum alia eſt propinquior primæ ſubſtantię, quã alia. Omnes em̃ ſpecies ſpecialiſſimę ſunt ęque propinquę ſuis indiuiduis, proximæ nimirũ & immediatę. Quomodo ergo primarũ ſubſtantiarũ nulla dicitur magis ſubſtantia quã altera: ſed omnes ſimpliciter primæ dicuntur, quoniã ęque omnes ſubiectę ſunt omnibus quę de ipſis dicuntur vel quæ in ipſis ſunt, ita ſpecies earũ proximæ æqualiter omnes ſubſtantiæ ſunt dicendæ. Secus vero dicendum eſt, de ſpeciebꝰ illis quæ ſunt etiã genera, ſiue de ſpeciebus ſubalternis; Illarum namꝗ, alia poteſt eſſe alia magis ſubſtantia vel minus. Vt animal eſt magis ſubſtantia, quã corpus, & corpus magis quam ſubſtantia.

¶CAPVT XIX.

¶De conditionibus, ſiue de communitatibus, & proprietatibus ſubſtantiæ.

☞ AD pleniorem ſubſtãtiarum cognitionem, ponit Ariſtoteles quaſdam conditiones ſubſtãtiarum, Ex quibus earum natura perfectius cognoſci poterit; id tamen quod vltimo loco ponit ſolum appellat propriũ, cætera aũt non õnino propria audet appellare. Tametſi em̃ in prædicabilibus diſtinxerimus proprij quatuor modos, ſolus tamen quartus modꝰ vere & perfecte proprij mereť appellationẽ. Vnde quia nulla earũ conditionũ quas hic poſiturꝰ eſt Ariſtoteles, cõuenit ſubſtantiæ cõuertibiliter. i. omni & ſoli ſubſtãtiæ, & ſemper (ſed aliqua tantũ ſoli & non õni, alia omni ſed non ſoli) eo excepto quod vltimo loco ponendum eſt, iccirco hoc ſolũ audet ſubſtantiæ porprium nominare. Cætera autẽ dicit ſubſtantijs conuenire, vel ineſſe, vel communia eſſe, non autẽ dicit ea eſſe ſubſtantię propria ¶Prima igitur proprietas hæc eſt,

Prĩa proprietas ſubſtãtię

Commune eſt omni ſubſtantiæ in ſubiecto non eſſe.

Id ma

¶Id manifeste probat per inductionē: quoniā omnis substantia, prima est vel secūda. Sed neq; prima neq; secunda substantia vlla in subiecto potest esse, igitur cōmune est omni substantiæ, in subiecto non esse. Quod autē prima substātia non sit in subiecto, manifestū est, quoniā hic homo & hic equus in nulla re existūt vt in subiecto, sed ipsa potius sunt accidentium subiecta. Quid autē sit, esse in subiecto, ex ijs quæ dicta sunt in secunda diuisione anteprædicamentali, notū relinquitur. ¶De secunda autē substātia, forsitan magis videri possit, quod in subiecto aliquo sit, eo quod de primis substātijs prædicet. Secūdum veritatē tamen, non amplius secunda substantia quā prima, alicui subiecto potest inesse. Licet em̄ secunda substātia prædicet de prima, id fit essentialiter tanquā de subiecto essentiali. Vnde non consequitur secundā substantiā in prima esse accidentaliter, vt in subiecto accidētali. Propter quod, supra dictum est, secundas substātias contineri sub membro illo. Quędam dicunt de subiecto, & nō sunt in subiecto. ¶Præterea, nullū vniuersale potest esse in aliquo subiecto, nisi secundū aliquod suū singulare insit eidē. Vt exempli gratia, albedo est in subiecto ratione hui9 albedinis singularis, quæ est in subiecto eodem, & si nulla albedo singularis in subiecto fuerit, neq; poterit vere dici, albedinē esse in subiecto. Si igit secunda substātia posset esse in subiecto, consequēs esset & primā substantiā in subiecto posse existere, quod est sensui repugnans, ac prorsus impossibile. Est igit omni substantiæ cōmune, in subiecto non esse. ¶Verū istud licet cōmuniter omni cōueniat substantię non tamen meretur dici proprium quarto modo ipsi substātiæ, eo quod non soli cōueniat substātię. Nam & differentijs substantialib9 cōuenit, quæ in nullo sunt subiecto. Nā si in aliquo essent vt in subiecto, id maxime videret de constituta specie siue genere. Sed de his id minime verū est quoniā de his vt de subiectis essentialibus dicūtur. Quemadmodū em̄ secundę substātię, genera & species, de primis dicunt vt de subiectis essentialib9, sic

& diffe-

& differẽtiæ cõstitutiuæ de generibus & speciebus constitutis, atq; omnib⁹ eorũ indiuiduis dicuntur; vt de subiectis, prædicatione vtiq; essentiali. Differẽtiæ autẽ substantiales, nõ sunt substãtię, sed substãtiarum tantũ differentiæ. Primæ ẽm substantię esse nõ possunt; quoniam illæ secũdis substant, quod nõ faciunt differentiæ. Secundæ quoq; nõ sunt substantiæ, quoniã illæ supra primas ponunt, tanquã species earum vel genera, vt ex definitione secundarum substantiarum est manifestum; quod substantialibus differentijs non conuenit. ¶CAPVT XX.

¶ Secunda communitas siue proprietas substantię.

Scđa proprietas substãtię

INest secundis substantijs & differentijs vniuoce prædicari.

¶Hoc est, substantijs & differentijs substantialibus hoc est cõmune, vt omnes prędicationes quæ ab ipsis egrediunt; sint prædicationes vniuocæ, intelligẽdo de prædicationibus ordinatis. Quod declarans Aristoteles, primum a prædicatione excludit primam substantiam, dicẽs, A principali, id est, singulari substantia, nullam exire prædicationem, eo quod nihil habeat sibi subiectũ, neq; essentialiter; vt manifestum est, neq; accidentaliter, quoniã in subiecto nullo est, vt ex præcedenti conditione liquet.

Maxĩa Aristotelica.

¶Debet autẽ hoc intelligi de prædicatione ordinata, qua secundũ verum ordinẽ aliquid vel in subiecto vel de subiecto dicatur. Nã prędicatione quam identicã appellant, nihil prohibet primã substantiã prædicari. Vt cum dico, Ioannes est Ioannes, vel hic homo est Ioannes; Sic item prædicatione inordinata dicitur, homo est Ioannes. ¶Hoc igitur supposito, quod a prima substantia nulla exeat prædicatio, facile est ostẽdere, omnes prędicationes ordinatas, quę egrediuntur a substantijs atq; differentijs substãtialibus, esse vniuocas. Omnes ẽm prædicationes quæ a secũdis substãtijs egrediuntur, sunt speciei de indiuiduo, vel generis de specie aut indiuiduo. Quę autẽ a differentijs substãtialibus sumũtur, vel

tur, vel sunt differētiæ de genere cōstituto, aut subiectis eius speciebus & indiuiduis: vel de specie cōstituta, aut eius indiuiduis. Omnes autē hę prędicatiōes, sunt vniuocæ, quēadmodū planissime liquet ex ijs quę supra in antepraedicamentis sunt dicta de prędicatione vniuoca. Verū est ergo, ōnes prædicationes quę a substātijs aut earū differentijs sumunt esse vniuocas. ¶Loquimur semper de ordinatis prædicationib9 (Inordinatas em̄, Philosophi nō dignas reputāt prędicatiōis noīe) Secūdū inordinatā nāq; prædicationē non prędicātur vniuoce secūdæ substātiæ, neq; differentię. Nā si dixeris, animal esse hominē, aut rationale esse hominē, prędicatiōes istę vniuocę nō sunt: sed si conuertas prædicationes illas, vt fiāt ordinatę, inuenies simul & vniuocas, dicendo, homo est rationalis, homo est animal.

¶CAPVT XXI.

¶Tertia proprietas siue communitas substantiæ.

OMnis substantia videt hoc aliquid significare.

Teria ꝓprietas substātię

¶Posuerat Aristoteles duas conditiones substātiæ, quæ ideo propria dici non poterant, quod non soli substantiæ, sed etiam differentijs conuenirent. Nūc aliam ponit conditionē, quæ ob hoc non recte dicitur substātiæ propriū, quia secundū veritatem non omni substātiæ cōuenit, tametsi prima facie aliquo modo id videatur. Ait ergo, omni quidē substantię hoc esse cōmune, vt videat hoc aliquid significare, attamen scd̄m veritatē non omnē substātiā hoc aliquid significare. De prima em̄ substātia fatet, scd̄m veritatē eā significare hoc aliquid, id est, aliquā particularē, singularem, & indiuiduā substātiā. Vt vocabulum Ioannes hoc aliquid, id est, hunc hominē significat: & hic equus significat hoc aliquid, equū particularem. ¶De secunda autē substantia ait, videri eam significare hoc aliquid, secundū appellationis figuram .i. propter modū denominandi primas substātias, & appellandi per secūdas substātias. Vt quia

Vt quia Ioannē & Petrū dicim⁹ esse hominem & animal, sicq nominib⁹ secundarꝫ substantiarꝫ appellamus primas substātias; hinc videnť secundū apparentiam externā secundæ illę substantię significare hoc aliquid.i.singularē & indiuiduā substantiā. Verum non ita rē habere asserit, sed potius ipsas quale quid significare .i. substantiā communē siue naturā communē substantialē. Quod est intelligendum de primario & magis principali significato. ¶ Secundæ em̄ substantiæ primario & magis principaliter significant quale quid: hoc est, vniuersalē substantiā siue naturā aliquā substantialē multis communem, in qua videlicet cōueniūt multa indiuidua, aut plures species: min⁹ principaliter vero & quasi secūdario significant hoc aliquid.i.substantiā singularē; illa.s.indiuidua aut illas species, quę in illa natura cōmuni primario significata, cōueniūt. Significāt em̄ secundę substātię naturam illā communē, tanquam essentialiter inexistentē aliquibus: atq ita secundario etiā illa significāt, quibus vt inexistēs natura cōmunis significať. Exempli gratia, vocabulū homo secunda substantia, significat primario naturam humanam.i.naturā omnibus particularib⁹ hominib⁹ essentialiter communē, quā dicimus humanitatem quia tamen nō absolute ac nude naturā ipsam significat terminus homo, sed eā significat vt essentialiter inexistentē aliquib⁹, ob hoc secundario dicitur omnia illa quę in natura humana cōueniunt, significare, ōnes videlicet indiuiduos homines. Sic aīal, primario naturā omnibus animalib⁹ communē significat secundario autē; omnia animalia. ¶ Quod autē secundę istę substantię, homo animal, & similes, non significant solā vniuersalē substantiā.i. nude ipsam communē naturā dupliciter ostēditur, ex cōparatione duorꝫ horū terminorū, homo & hūanitas, adinuicē. Primū namq manifestum est, duas istas dictiones differre in significādo. Non videtur autē assignanda differētia alia, nisi quod vocabulū humanitas nude ipsam humanā naturā significat: homo autē significat ipsam naturā principaliter atq prima

ꝙ primario, sed simul secundaria significatione omnia in illa natura cõmunicãtia: id quod etiã explicãdo vocẽ monstratur, quoniã homo tantundẽ valet, atꝙ humanã naturã participans. Deinde, ipsa prędicatio significationẽ arguit. Nã quia termin⁹ homo, de singularib⁹ substantijs prædicatur, dicendo: Ioãnes est homo, Petr⁹ est homo, cõsequens est, etiã singulares substãtias per ipsum significari. Absurdũ namꝙ foret, prædicari aliquid de eo quod nõ aliquo modo significet. ¶ His itaꝙ declarat Aristoteles, quod à principio proposuit, secundas substãtias non significare hoc aliquid. Intellige prĩcipaliter, sicut primæ substãtiæ principaliter hoc aliquid significãt, sed primario significare quale quid. i. naturã communem substantialẽ, quam tamẽ ita significãt, vt eã circa substantiã determinẽt. i. tanꝙ particularib⁹ substãtijs inexistentẽ significẽt. Vnde consequitur, secundario & min⁹ principaliter etiã secundas substãtias significare hoc aliquid siue substantiã singularẽ. ¶ Ex quo etiã patet intellectus eius quod subiungit de hac determinatione Aristoteles, dicẽs. Plus autẽ siue plurium in genere, ꝙ in specie determinatio fit. Dicens eñ animal, plus cõplectitur, quã dicens hominem. Quo verbo significat, genus substantialẽ illam naturam quã significat genericã, circa plura determinare, quã species naturã suam specificam determinet, hoc est (vt nostro more dicam⁹) genus plura secundario significare, quã ipsius speciem. Quod ita euidentissime monstratur, quoniã species suã quam significat specificam naturã tantum determinat circa sua indiuidua, significãdo naturã illam cõmunẽ vt omnibus illis singularib⁹ inexistentẽ, & omnia illa singularia indiuidua secundario significãdo, vt in specifica ipsa natura essentialiter cõmunicãtia. Genus vero, genericã naturã quam significat determinat, non solũ circa indiuidua vni⁹ speciei, sed circa plures species, & õnia earũ indiuidua. Animal eñ non solũ singularia õnia vnius speciei, sed õnia singularia omniũ suarũ specierum secundario significat, vt participãtia animalis naturã; & ipsam naturã illam

genericā principaliter significat, vt omnibus cōmu nem siue cōmunicabilem. CAPVT XXII

Quarta proprietas substantiæ.

¶Quarta proprietas siue communitas substantiæ.

Inest etiam substātijs, nihil esse cōtrariū.

HOc est, substantijs conuenit, non esse alicui contrariū, neq; contrariū vllum habere. Id patet, tam in primis q̄ in secundis substātijs. Neq; em̄ hic homo vel hic equus aliquid habet cō trarium, neq; etiā homo vel equus. Conuenit proin de hæc conditio omnib⁹ substātijs. ¶Quod si quis obijciat, ignē & aquam sibijnuicem contrariari, eo quod ignis sit calidus & siccus, aqua frigida & hu mida. Respondetur, ignem & aquam per se nō con trariari, sed tantum per accidens. Illa autē dicuntur per se cōtraria, quæ ex sua propria natura adinuicē cōtraria sunt, vt albedo & nigredo, calor & frigus, humor & siccitas. Illa aūt per accidens, quæ nō ex sua natura contrariantur, sed tantum ratione acci dentium contrariorum sibi inexistētium. Sic ignis & aqua, quia qualitates in se cōtrarias retinēt, nem pe calorem & frigus, siccitatem & humorem, iccir co per accidens contraria dici possunt; quēadmodū etiā homines duo, cōtrarias habētes opiniones, con trariari dicuntur per accidens, ratione earū quæ in eis sunt cōtrariarū opinionū. Per se autē nequaquā huiusmodi cōtrariantur. ¶Conuenit igitur omni substātiæ, nō esse vlli cōtrariū, neq; vllū habere cō trariū. Verū nō soli substātiæ cōuenit. Nā & quāti tates cōtrariū non habent, vt duo, tria, nihil habent contrariū, neq; bicubitū, tricubitū. Neq; hoc igitur potest dici substātiæ propriū, secundū quartum mo dum, sed tantum iuxta modum secundum.

¶CAPVT XXIII.

¶Quinta communitas vel proprietas substantiæ.

Quinta proprietas substantiæ.

Videtur substantia non suscipere magis aut minus.

HOc est, null⁹ termin⁹ substātialis potest præ dicari

dicari cũ aduerbio magis & minus,neq; vlla ſubſtã tia realis aut res ſubſtantialis poteſt ſuſcipere intentionem vel remiſſionẽ. Vt Ioãnes non dicitur magis homo q̃ Petrus,neq; iſte equus magis equus q̃ ille,neq; homo eſt magis animal q̃ brutum, atq; ita in cæteris. Natura em̃ ſubſtantialis ſi ſpecifica fuerit,ex æquo participatur,non ſecundum plus & minus omnibus indiuiduis. Generica vero ex æquo omnibus ſpeciebus ac earum indiuiduis. Ac proinde,non poſſunt termini naturas illas ſiue genericas ſiue ſpecificas ſignificantes, prædicari de ſpeciebus vel indiuiduis, ſecundum magis vel min9. Eadem ratione, facta comparatione ad ſeipſum non põteſt dici Ioannes magis homo nunc q̃ ante,quoniã non poteſt natura ſubſtantialis,ſecundum plus & min9; pro diuerſis temporibus communicari ſpeciei, vel indiuiduo. In qualitatibus autẽ inuenitur prædicatio ſecundum magis & minus, ſiue comparãdo adinuicem diuerſa, ſiue idem ad ſeipſum ſecũdum diuerſa tẽpora. Vt Ioannes eſt magis alb9: vel magis doctus,vel magis iuſtus Petro. Imo idẽ homo nũc eſt magis aut min9 doctus vel iuſtus, q̃ ante fuerat.

¶Quod ſi quis obijciat, ex his quæ prædicta ſunt. Auditæ ſunt primæ ſubſtantiæ dici magis ſubſtantiæ q̃ ſecundæ,ac rurſum inter has dictæ ſunt ſpecies magis eſſe ſubſtantiæ quam genera. Videtur ergo ſubſtantia ſuſcipere magis & min9. Hoc ita diſſoluit Ariſtoteles,nõ negans vnã ſubſtãtiam magis dici ſubſtantiam quã alterã, quẽadmodum dictũ eſt primam ſubſtãtiam eſſe magis ſubſtantiam q̃ ſecundam,ſed vnũquodq; dicit ſecundũ hoc ipſum quod eſt,nõ dici magis & minus. Vt ſi aliquid eſt homo ipſum nõ eſt magis homo altero,neq; ſeipſo. Sic id quod animal eſt vel corpus,non eſt magis animal, vel magis corpus. Hoc eſt genera & ſpecies prædicamenti ſubſtantiæ nõ prædicari de ſibi ſubiectis indiuiduis aut ſpeciebus,ſecundum magis & minus.

¶Ad pleniorem autẽ & clariorẽ huius difficultatis diſſolutionẽ,ſolent diſtinguere duplicẽ ſignificationem huius vocabuli ſubſtantia. Dicũt em̃ ſubſtãtiã

dici, vel a subſtãdo, vel a subsistendo. Subſtãtia vt a subſtãdo dicit, relatiuũ esse videtur. Dicitur em̃ aliquid hoc modo subſtãtia, in respectu vel cõparatione ad alterum, vt primę substantię dicuntur subſtãtiæ, in respectu ad secũdas quibus subſtant, & in respectu ad accidentia quibus item subſtant. Secundæ quoq; substantiæ, similiter dicuntur subſtãtiæ, respectu superiorũ generũ & accidẽtium, vt supra declaratũ est. Ita accipitur substantia, cũ diuiditur in primam & secundam. In hac autẽ significatione nõ est termin⁹ iste, subſtãtia generalissimũ genus prędicamenti subſtãtiæ. Cum em̃ relationem significet, qui fieri potest, vt supraponatur terminis absolutam naturam absq; omni relatione significantibus? Cuiusmodi sunt omnes termini prędicamenti substantiæ.
¶ Substantia vero vt dicitur a subsistendo, relatiue non dicitur, sed absolute sine relatione & comparatione ad alterũ. Queadmodum em̃ id quod dicitur homo aut animal aut corpus, ita dicitur non per relationem ad aliud vel alia, sed omnino absolute videlicet quia naturã hominis, animalis aut corporis participat; ita & substantia hoc modo aliquid dicitur absolute, sine cõparatione ad aliud, eo quod naturam substantialitatis participet. Atq; hoc modo acceptum vocabulũ substantia, genus est generalissimum supra omnia genera & species prædicamẽti substantiæ, neq; vllo modo dicitur secũdum magis & minus, sicut nec cętera genera subiecta. Nihil em̃ est magis substantia altero, quoniã quęcunq; naturã substantialitatis habent; eandẽ ex æquo participant sicut & de cæteris generibus supra dictum est.
¶ Hanc autem distinctionem proposito applicãtes, pro dissolutione propositi argumẽti, clare dicimus quãquam termin⁹ ille subſtãtia vt a subſtãdo deducitur, secundum magis & minus prędicet. Dicendo vnã substantiã esse magis substantiam q̃ alterã, non tamen hinc cõsequitur, vllã substantiã dici secũdũ magis & minus. Nam subſtãtia a subſtãdo, nõ est terminus subſtãtialis, sed relatiu⁹. Vult autẽ suprapoſita cõditio siue proprietas, nullũ terminum prędicamenti

menti substātię prædicari sēdm magis & min⁹.i.cū aduerbijs eiusmodi magis & minus, vel nullā substantiā suscipere huiusmodi pdicationē, secundū aliquod prędicatū sibi essentialiter cōueniēs. Hoc em̄ est quod dicit Aristoteles, vnamquāq; substantiā secundū hoc ipsum quod est nō dici magis aut min⁹. ¶Quomodo aūt hactenus omniū conditionū prædictarū nulla inuēta est proprie cōuenire substantię sic neq; ista. Quamuis em̄ omni substātię cōueniat non tamen soli, Cōuenit em̄ & quātitati; vt bicubitum nō dicitur alio magis bicubitū, neq; linea vna dicitur magis linea q̄ altera. Ac proinde propriū dici potest secundo modo, quarto modo non potest.

¶CAPVT XXIIII.

¶De sexta proprietate substantiæ, quæ singulariter dici meretur proprietas.

QVę hacten⁹ positę sunt cōditiones substantiæ, poti⁹ cōmunitates dicēdæ sunt quā proprietates. Quod autē nūc dicēdū est, id proprie videt̄ substātiæ cōuenire. Ait ergo Aristoteles.

Maxime aūt proprium videtur esse substantiæ, cum vnum & idem numero sit, contrariorum susceptibile esse. Sexta ꝓprietas substātię

¶Cōuenit em̄ hoc ōni substantiæ, quēadmodū per inductionē potest ostendi ad oculū. Videmus nāq; vnū eundēq; hominē nunc calorē in se habere, nūc frigus, nunc bonū esse & probū, postea malū & improbū, modo albū postea nigrū, nunc huius opinionis postmodū contrarię, modo velle aliquid modo idē nolle. ¶Sic in ōnibus corporibus consyderatione facta ad cōtrarias qualitates, videbimus easdem numero substātias contrariorū esse susceptibiles. In substantijs autem incorporeis oportet consyderare qualitates cōtrarias spirituales, quę ad corpus nō attinēt. Nā & angeli cōtrariorū sunt susceptiui, quoniam contrariarꝫ opinionū aut volitionū sunt susceptibiles. Possunt em̄ modo nolle qđ antea volebant, &

bant, & ecõtrario. Possunt mutari ex sua natura secundum odium & amorẽ, prosequutionem & fugã tristitiam & gaudiũ, aliaq; huiusmodi, quæ omnia sunt contraria. ¶ Notandũ vero quod non dicuntur substantiæ suscipere contraria: sed susceptibiles, esse contrariorum: quoniam nõ potest fieri vt substantia vna & eadem numero: actu simul cõtraria suscipiat. Hoc em̃ naturæ cõtrariorum repugnat, simul eidẽ inesse: sed tẽporis successione substãtiæ dicũtur esse contrariorum susceptiuæ, ita vt vno migrante possit substantia eadẽ manẽs acquirere alterũ. Quẽadmodũ abscedente calore, venit frigus in corp9 & ecõtrario: egritudine pulsa, introducitur sanitas, & econtrario. ¶ Notandũ quoq; non hic dici quod substantia quęlibet sit cõtrariorum quorũlibet susceptibilis, sed tantũ aliquorũ contrariorũ. Non em̃ necesse est, vnã eandẽq; substantiam omniũ contrariorum esse susceptibilem, satis autẽ fuerit, si aliqua possit suscipere contraria. Siquidem arbor ista vna & eadem nõ potest omnia cõtraria suscipere. Non em̃ est susceptibilis gaudij & tristitię: odij & amoris cõtrariarũ opinionũ, volitionũ, & nolitionũ, aliorũq; huiusmodi. Quorundã autem cõtrariorum est susceptibilis. Quãquã & vniuersaliter intelligi potest, quãlibet substãtiam quorũlibet contrariorum esse susceptibilem ad hunc sensum, vt quoties substãtia quælibet ex cõtrarijs duobus, alterũ susceperit, possit etiam alterũ contrariũ eadem numero in se suscipere. Vt, verbi gratia, si quid susceptiuũ est albedinis, est idipsum nigredinis quoq; susceptiuũ: si quid capax est huius opinionis, est & contrariæ capax: si quid amoris & odij, atq; item in cæteris. Contraria namq; ex sua ratione fieri habent circa idem subiectum, seq; pellunt mutuo. ¶ Excipiuntur si quæ sint qualitates a natura determinatæ aliquibus substantijs: vt igni est naturaliter deputata caliditas & siccitas & leuitas. Propter quod, ignis licet habeat in se istas qualitates, contrariorũ tamen nõ videtur susceptibilis. Verum hic, proprie loquẽdo, nõ vere dicimus, ignem esse susceptiuum caloris, siccitatis,

& leuita

& leuitatis, Potius namq; ignis dicendus est habere naturaliter deputata illa quam suscipere. Suscipitur enim in aliquo, quod ipsi est extraneũ, & a natura ei nõ est deputatum, quẽadmodum annotauit & Boetius. Atq; ita simpliciter adhuc remanet veritas generalis dicti illius, substantiam esse susceptibilẽ quorumlibet cõtrariorum, ita vt si alterum quorũlibet suscipiat, possit & reliquum suscipere. ¶ Ita ergo probatũ est, omni substantiæ prędictã conditionem conuenire. Nunc autẽ & quomõ soli cõueniat substantiæ, declarem9. Patebit autẽ hoc per singula accidentia discurrendo. Non enim poterit inueniri color aliquis, qui vnus & idẽ numero dicatur, nũc albus, nunc niger: neq; aliquis habitus numero idem potest dici nunc bonus, nunc malus: neq; aliqua eadem actio numero, bona esse potest & mala: & ita in reliquis, non poterit inueniri aliquod accidentium, quod contraria possit idem numero suscipere. Conuenit igitur soli substantiæ, esse contrariorum susceptibilem.

¶ CAPVT XXV.

¶ Proponitur & soluitur obiectio de opinione & oratione.

VErum aduersus hãc proprietatem, Aristoteles obiectionẽ ponit, de oratione vocali vel opinione mentali, quæ eadem numero manens susceptiua videtur veritatis & falsitatis, cũ dicatur modo vera, modo falsa. Exempli gratia, hæc oratio, Ioannes dormit, modo vera est, vere dormiente Ioanne. Poterit autẽ eadem fieri falsa, si expergiscatur Ioãnes a somno, manebit tamẽ oratio vna & eadem numero. Eadẽ igitur oratio vna & eadẽ numero, vera esse potest ac falsa successu temporis: ac proinde contrariorũ est susceptibilis, cum verũ & falsum videantur esse cõtraria. Quod si admittatur, consequens est, nõ soli substãtiæ id esse propriũ quod dictum est. ¶ Propter hanc obiectionem dissoluẽdam, Aristoteles proprietatem supra positã supplet in hunc modũ. Proprium est substantiæ, cũ sit vna & eadẽ numero, cum sui mutatione esse susceptibilem contrariorũ. Per adiectionẽ autem hãc

cum sui mutatione, excludit obiectionē, dicens, orationē aut opinionē licet eadem numero possit esse vera & falsa, nō tamē per hoc fieri circa eam aliquā mutationē. Quod em̄ hæc propositio nunc vera dicitur nunc falsa, id non fit per aliquā mutationē circa ipsam propositionē, sed per mutationem rei significatę. Dicitur em̄ propositio vera, ex eo quod ita sit in re quomodo ipsa significat. Falsa vero, ex eo quod aliter sit in re q̄ ipsa significat. Ex sola igitur mutatiōe circa rem significatā, propositio paulo ante vera fit falsa, & econtrario. Vt ex hoc quod ipse homo Petr⁹ mutatur a statione in sessionē, propositio ista, Petrus sedet, ex falsa efficitur vera, absq; sui reali aliqua mutatione. Potest vero & aliter respōderi propositæ obiectioni, simpliciter negādo quod assumitur, nempe opinionē vel orationē eandē suscipere contraria. Nec valet pbatio, Eadē oratio vel opinio modo vera est modo falsa, eadē numero manens, igitur cōtrariorū est susceptibilis. Mala siquidem est ista illatio, laborans defectu duplici. Primū em̄ verū & falsum proprie nō videnť contraria, cū cōtrarietas proprie dicta (vt posterius dicetur) in solis inueniať qualitatibus. Veritas autē & falsitas nō videnť esse qualitates, sed poti⁹ adaliquid sunt vel relationes. Dicitur em̄ veritas exęquatio & correspondentia rei significatæ ad propositionē significātem, quod videtur ad relationē magis quā ad qualitatem spectare, cū sit qualitas omnis, quid absolutū nō consistens in relatione vnius ad alterū. ¶ Deinde, etiā si veritas & falsitas cōtraria essent, nō tamē oratio eadē ex hoc quod modo vera est modo falsa dicenda esset suscipere contraria, Ipsa namq; oratio nō suscipit in se veritatē & falsitatem, cū veritas (vt jam dictū est) nō sit in oratione vera. Si em̄ veritas & falsitas susciperentur in ipsa oratione vera, iā nec Aristotelis valeret solutio, qua dicit, orationem eādem dici modo verā, modo falsam, absq; sui mutatione. Prorsus em̄ cum sui mutatione id fieret, si vere in ipsa susciperetur veritas & falsitas. ¶ Amplius autē aduersus supradictam proprietatē obijcitur, de

materia

materia prima & quãtitate corporea,quæ suscipiũt in se cõtrarias qualitates,nõ tamen sunt substantię. Propter hanc obiectionẽ,recentiores vt per omnia conuertibilẽ faciant hanc proprietatẽ, ita eam complent, Maxime proprium est substantiæ esse susceptibilem cõtrariorum:tanq̃ completũ & vltimatũ subiectum. Prius adijciunt,ne proprietas cõueniat ipsi materię primę,quę proprie loquẽdo non est substãtia,sed tantũ substantiæ pars. Materia nãq; est cõtrariorum susceptibilis,quoniã omnia accidẽtia corporalia suscipiunt in corporali materia,quẽadmodum in Physicis nostris declarauimus. Verum ipsa non est subiectũ completũ,quoniã pars tantũ est altera cõpositi. Substãtia autẽ est subiectũ completũ atq; perfectũ. Alterum adijciunt propter quantitatẽ,quæ(iuxta quorundã probabilẽ opinionẽ) immediate in se suscipit corporeas qualitates, vt colorẽ dicunt suscipi in superficie,figuras idem subiectari in superficie aut corpulẽtia. Iuxta quorum opinionẽ necesse est fateri,etiam quantitatẽ esse contrariarum qualitatũ susceptibilem. Verum ipsa non est subiectũ earum vltimatum,quoniã vlterius sunt in ipsa substantia:mediãte quãtitate. Sed harum rerum determinatio,a Dialectica consyderatione est aliena,magisq; Physicæ cõuenit:quamobrẽ ista tetigisse cõtenti,explicato vtcunq; substantiæ prædicamento,ad quantitatem recto cursu pergamus.

¶CAPVT XXVI.

¶De prædicamento quantitatis.

Post prædicamentũ substantiæ proximo loco subsequitur prædicamentũ quantitatis, q̃d maior sit cõuenientia, & similitudo substãtiæ cũ quantitate quã cum qualitate. Sicut enĩ substãtia nõ suscipit magis & minus, nihilq; habet contrariũ, sic & de quãtitate,paulo post declarabitur. Item iuxta quorundam probabilẽ sententiã qualitates corporales suscipiuntur in substantia mediante quantitate,ita vt quantitas sit subiectũ immediatũ qualitatum, atq; hac consyderatione videtur quãtitas assimilari ex aliqua parte substantię,quoniam modo quodã substat tametsi nõ vt vltimatũ & per se consistẽs subiectũ,

quoniã & ipsum est in alio, nempe in substantia.

¶ Tractans autẽ de quãtitate Aristoteles, ipsius non ponit definitionẽ, quoniã generalissimũ genus proprie definiri non potest, vtpote quod aliud supra se genus non habeat per quod posset definiri aut differentiã aliquã constituentẽ. Posset tamen aliquomodo describi per suum concretum, hoc modo.

Definitio quãtitatis. Quantitas est, secundum quam aliquid dicitur quantum.

¶ Vtpote longũ, latum, profundũ, multum, paucũ, magnum, paruum, diuturnũ vel breuis durationis.

¶ Incipit autem Aristoteles tractatum quantitatis, ponẽs duas eius diuisiones. Quarum prior hæc est.

Diuisio quantitatis. Quantitatis, aliud continuum, aliud discretum.

¶ Hoc est, quantitatũ, alia est continua, alia discreta Quæ diuisio duas species immediate sub quantitate positas assignat: nempe quãtitatem cõtinuam, & quãtitatem discretam, quarum definitiones siue descriptiones ex Aristotelis declaratione colligunt.

¶ CAPVT XXVII.

¶ De quantitate continua, & primo ponitur definitio eius.

Definitio quãtitatis continuæ. QVantitas continua est, cuius partes copulantur ad aliquem terminum communem.

Quid terminus cõmunis. ¶ Vt partes lineæ copulantur ad punctũ. Dicit autem in proposito terminus communis aliquarum partium, quod est principiũ vnius & finis alterius. Ad quarum definitionũ intelligentiam notandum est, quod quantitatis continuæ secundũ propriam enumerationem sunt quatuor species, nempe linea, superficies, corpus, siue (ad distinctionem a corpore prædicamenti substantiæ) corpulentia, & tempus.

Nam de

Nam de loco quã velut quintam speciem prioribus cõnumerare videtur Aristoteles, cõmunior est sententia, non esse a superficie speciem distinctã, sed tãtum secundum connotatũ ab ea differre, quatenus videlicet supra significationẽ superficiei locus connotat vel vltra significat, alicuius rei intra se cõtinẽtiam. Siquidem locus dicitur superficies continens aliquid, nempe rem locatam. ¶Priores autem quatuor species sunt distinctæ sub quantitate continua, vt species sub eodẽ immediato genere cõtentæ Linea namq, superficies, corpulẽtia & tempus: quãtitates sunt, & cõtinuæ quãtitates. Quantitates quidẽ, quoniã secundũ ipsam, res dicuntur quãtę, vtpote secundũ lineam longę, secundũ superficiem latę, secundũ corpulentiã crassæ aut profundæ, secundũ tempus diuturnæ. Continuæ autẽ dicuntur, quoniã singulæ earũ partes suas habent per aliquẽ cõmunẽ terminũ ad inuicem compositas. Lineæ em̃ partes copulantur per intermediũ punctũ, qui vnus & idẽ numero, finit partem vnam & alteram incipit: atq ideo per punctũ dicit terminus cõmunis lineæ, Superficiei item partes continuant per terminũ cõmunẽ nempe per lineam. Corpulentiæ vero partes per superficiem continuantur, ipsa tamen nullius alterius quantitatis partes copulat. Ac proinde sicut punctus est communis terminus lineæ, sic linea superficiei, sic deinde superficies corporis: corpus vero nullius alterius quantitatis est terminus. ¶Habet quoq tẽpus partes suas continuatas per cõmunẽ terminũ Pars em̃ quæ præcessit iamq effluxit, & ea quæ subsequitur quæq iam incipit, per pręsens tempus, siue (vt magis proprie loquamur) per præsens instans, aut momentũ aut indiuisibile temporis continuantur: quod quidẽ momentum præsens, terminus est partis iam elapsæ siue prȩteritæ, & initium partis euestigio absq intermedia distantia subsequentis.

¶Ex quibus colligi facile possunt singularũ suprapositarũ specierũ qualescunq definitiones: hoc modo. Linea est quãtitas continua, cuius partes copulantur per punctũ. Superficies est quãtitas cõtinua, cuius

Definitiones li-

nec su „ cuius partes copulanť per lineam. Corpus eſt quan
pfici „ titas continua, cuius partes copulātur per ſuperfici
ei, cor „ em. Tempus eſt quātitas continua, cuius partes co
poris „ pulantur per præſens tempus, ſiue inſtans præſens.
& tem Sed harū rerū latior deductio atqꝫ plenior declara
poris. tio, ad phyſicam magis quā ad Dialecticā ſpectat.

CAPVT XXVIII.

De altera ſpecie quantitatis, nempe de quantitate diſcreta.

Definitio quātitatis diſcretæ.

QVantitas diſcreta eſt, cuius partes non copulantur per aliquem terminum cōmunem, ſed abinuicem diſtinctæ ſunt & ſeparatæ,

Sub hac quātitate diſcreta cōtineť numer⁹ cū omnibus ſpeciebus ſuis, vtpote binario, ternario, & ita de alijs. Numeri ſiquidē partes per nullū terminū cōmunem copulantur. Vt partes denarij, quinqꝫ & quinqꝫ, nō continuantur adinuicē per aliquid quod eſſet vnius partis initiū, & terminus alterius, ſed ab inuicē ſunt diſcretę & ſegregatæ, propter quod, etiā diſcreta quantitas appellatur. Addit quoqꝫ Ariſtoteles nūero orationē dicēs, etiā eam eſſe quātitatem diſcretā, eo quod partes vocales habeat abinuicem diuerſas & diſcontinuas, Vt cū dico, Ioannes, Andreas, currere, partes orationū harū abinuicem ſunt diſcretæ & diſcōtinuæ, Ideo orationē dicit eſſe quantitatē diſcretā. Verū de hac oratiōe difficultas eſt nō minima, quid per eā debeat intelligi, Nā ſi per orationē intelligatur ipſa vox ex partibus pluribus conſtans, i. ex plurib⁹ vocib⁹ partialibus, nō videť hoc modo oratio recte dici quātitas, cū ōnes voces, imo omnes ſoni propriū ſibi habeāt locū in prędicamēto qualitatis, vna cū cęteris obiectis aliorum ſenſuum, quēadmodū ſuo dicetur loco. Si autē iſta vocalis oratio hic non intelligatur ab Ariſtotele, difficile videbitur aliquid aliud ad propoſitū cō

mode

mode assignari. ¶ Huius difficultatis duplex est solutio. Quidã per orationẽ in proposito intelligunt ipsum numerũ qui subiectat in partibus orationis vocalis, quo videlicet partes plures vni⁹ dictionis numerant. Vt in hac oratione dñs, ternari⁹ quo nũmerantur tres istæ voces aut syllabæ, do, mi, & nus iuxta horũ sententiã appellatur oratio. Verũ his noua emergit difficultas. Si em̃ oratio ista nõ aliud est quã numerus ille in partibus orationis vocalis subiectatus, quõ ergo Aristoteles tanquã species diuersas aut genera diuersa, sub quantitate discreta æque immediate iungit numerũ & orationẽ? Sic em̃ oratio sub numero compræhendit, quoniã omnis talis oratio est numer⁹. Quam tamen obiectionẽ ita soluunt, dicentes, orationẽ non esse speciem diuersam vel gen⁹ aliud a numero, sed ambo vnũ esse secundum principale significatũ, nec esse differentiã, nisi in cõnotato (vt appellant) siue consignificato: quẽadmodum supra dictũ est de superficie & loco, non esse illa diuersa genera vel species diuersas, sed tantum cõnotato differre. Sic em̃ dicunt orationẽ principaliter significare numerũ, simul tamen significãdo numerũ, vt est in partib⁹ orationis alicuius subiectatus. Vnde hanc dicunt prædicationẽ identicã. Oratio est numer⁹, sicut & illa, locus est superficies & ecõtrario, æstimatur identica: quoniã vtrobiq; secundũ principale significatũ, idem significãt subiectum & prædicatũ. ¶ Hæc autẽ solutio tametsi vtcunq; satisfaciat, tamẽ si exacte perpendant Aristotelis verba & penitius introspiciant, videbit aliud aliquid voluisse per orationẽ intelligere, nec ita procedẽ ista cõputasse. Propter quod ab alijs dicit, per orationẽ in proposito intelligi certã mensuram & quantitatẽ syllabarũ, per quã oratio vocalis secundum syllabas longas vel breues pronunciat, vt ex singularũ syllabarũ quantitatib⁹, de quibus ars metrica tractat toti⁹ orationis consurgat vna mẽsura, quæ quãtitas, recte dicit, eo quod orationẽ mẽsuret & quantã denominet. Discreta aũt quãtitas dicitur eo quod quãtitates illæ singularũ syllabarũ, ex quibus con-

bus conflatur vna quantitas totius orationis vnõ ſpiritu prolatę per nullum terminũ communẽ ſunt cõiunctæ, ſicut nec ipſę ſyllabæ vllo cõmuni termino adinuicẽ coniunctæ ſunt. Quã ſentẽtiam aperte ſatis indicare videtur Ariſtoteles, cum de ea ſic ait Quod autẽ quantitas ſit oratio, manifeſtũ eſt. Menſuratur eñ ſyllaba longa & breui. In quo verbo indicare videtur, iſtã quantitatẽ potius accipiendam eſſe ſecundum menſurã longitudinis vel breuitatis ſyllabarum, quam ſecundũ numerum tantũ earum.

¶CAPVT XXIX.

¶De ſecunda diuiſione quantitatis.

☞ Secũda diuiſio quantitatis.

QVantitatis aliud conſtat partibus habentibus adinuicem poſitionẽ aliud conſtat ex partibus non habentibus poſitionem adinuicem.

¶Pro hui⁹ diuiſionis intellectu, explicandũ eſt primo quid ſit partes alicuius habere poſitionẽ, ac deinde quę quantitates tales ſint aut nõ ſint. Requirit autẽ (vt Boeti⁹ tradit) iſta partiũ adinuicẽ poſitio; tria. Primũ, vt partes ipſæ alicubi ſint, ita vt poſſis demõſtrare hanc partẽ in tali loco, & illam in alio; atq; ita vnicuiq; parti ſuũ locũ vel ſuã partẽ loci deſignare. Secundũ vt partes nõ ſint in fluxu nec pereant, ſed ſimul permaneant. Tertiũ, vt partes adinuicem cõiungãtur & counianfur. ¶Huiuſmodi autem quantitates ſunt, linea, ſuperficies, & corpus, ac iuxta Ariſtotelis cõnumerationem loc⁹. In linea ſi quidẽ partes adinuicẽ poſitionẽ habent, quoniã ſingulæ partes certũ locum ſuum obtinẽt, & ſingulis ſuus locus poteſt demõſtrari dicẽdo: hæc pars lineę eſt ad dexterã, illa ad ſiniſtrã, hęc finẽ ibi accipit, illa initiũ. Item partes nõ fluunt nec pereũt, ſed permanent, & ſimul exiſtunt. Adinuicẽ autẽ continuãtur & copulantur per punctũ, vt ſupra dictũ eſt. Ita ſuo modo dicendum de ſuperficie & corpore. ¶Vbicunq;

cunq; vero horũ aliquod defuerit, illuc nõ dicũtur partes habere positionẽ. Vnde tẽpus quãuis quantitas continua sit, non tamẽ habẽt partes eius positionem, defectu duorũ priorũ requisitorũ. Nec em̃ partes tẽporis alicubi sitæ sunt, vt possit eis suus cuiq; locus assignari. Deinde neq; permanent simul subsistentes, sed in cõtinuo fluxu sunt, vt vna adueniente, altera cogatur cedere, & vna abeunte, altera debeat succedere; quoniã iuxta illud Poetæ. Fugit hora, & hoc quod loquimur, inde est. Recte tamẽ dicimus eas habere ordinem, videlicet secundũ successionem, quoniã vna est prior, altera posterior, vna pręcedens, altera subsequens. ¶Numerus quoq; nõ cõstat ex partibus habẽtibus positionem defectu primi & tertij; quoniã partes non habent continuationem adinuicem, imo neq; determinate situm aliquem habent, vt demõstrari possit, hæc pars numeri hic est, illa illic. Possunt tamẽ partes ei9 dici adinuicem habẽtes ordinẽ, quoniã binarius est prior ternario, vt ternarius prior est quaternario, atq; ita in cæteris.

¶CAPVT XXX.

¶De cõmunitatibus, & proprietatibus quantitatis

QVemadmodum autẽ substantiæ secũdum suã naturã supra assignauim9 certas quasdam conditiones; quas vel cõmunitates vel proprietates nominauimus, sic & quãtitati veniunt assignandę aliquot ipsi ex natura sua competentia, vel cõmuniter cũ alijs, vel proprie. Pria conditio quantitatis hæc est,

Pria proprietas quãtitatis.

Quantitati nihil est contrarium.

¶Nõ est aũt hoc quantitati propriũ quarto modo. Est em̃ ei cũ substantia cõmune. Secundo tamẽ modo propriũ dicitur, quoniam omni quantitati cõuenit, id quod in singulis est manifestũ Linea em̃ non cõtrariatur superficiei vel corpori, quoniam simul in eodem sunt linea superficies & corp9. Imo & in seinuicẽ existunt, & a plerisq; dicũtur inesse tanquã accidentia. Vt verbi gratia, lineã esse dicũt in superficie, tanquã accidens in subiecto, ita superficiem in corpore.

corpore. Nõ em̃ cum veritate dici poterit. Lineam esse in superficie aut superficiem in corpore per modum partis integralis, quoniam nõ componitur superficies ex lineis tanquã ex suis partibus, neq; corpus ex superficieb9, sicut nec linea ex punctis componitur. Sed habet superficies lineam pro termino cõmuni, ad suarũ partiũ continuationẽ, & corp9 superficiẽ suas partes continuantẽ. Impossibile est autem cõtraria eidẽ simul inesse, ac magis etiam sibijnuicem inesse. ¶ Tempus quoq; nulli est contrariũ. Nam dies & nox licet videantur quandam habere oppositionẽ, nõ tamẽ proprie cõtraria sunt, sed sunt priuatio & habitus. Dies quoq; vt nocti opponitur non ipsum tempus significat, sed illuminationẽ aeris, aut præsentiam solis supra nostrum hemisphærium. Neq; hyems & æstas per se contraria sunt. Per accidens em̃ videntur aliquo modo cõtrariari, ratione cõtrariorũ effectuũ, qui vigẽt tempore hyemis & tẽpore æstatis. Hyeme nãq; humiditas & frigiditas, æstate vero siccitas & caliditas vigent. Cæterũ inter tẽpus ipsum hyemale & ęstiuũ, nulla est per se cõtrarietas. Ita em̃ & lineã rectã per accidẽs dicim9 cõtrariari lineę curuę, quoniam videlicet rectitudo & curuitas qualitates p se cõtrarię sunt, a quib9 illę duę lineę dicũtur per accidẽs cõtrarię, sicut superi9 in substãtia diximus, hominẽ albũ nigro cõtrariari per accidẽs. ¶ Præterea, numerus nullũ habet contrariũ. Nã duo non cõtrariantur trib9, neq; tres quatuor, atq; ita in cęteris. Quod ita declaratur, quoniam nõ videtur maior ratio contrarietatis inter binariũ & ternariũ, q̃ inter binariũ & quaternariũ aut quinariũ. Idẽ igitur binarius infinita haberet contraria quod est impossibile: cũ determinate vnum vni sit contrariũ, vt albedo nigredini, virtus vicio: aut vt plurimũ vnũ duob9, in illis videlicet vbi secundũ excessum & defectũ a medio sumitur cõtrarietas, quẽadmodũ eadẽ liberalitas scd̃m excessum habet contrariam prodigalitatẽ, secundũ defectũ vero auaritiam. Relinquitur itaq;, binariũ nullũ esse cõtrariũ ac proinde nec vlli numerorũ. Par siquidem est de

omnib9

omnib⁹ ratio. Præterea, contrariorũ alterũ non includitur in altero, sed numerus alius aliũ includit, vtpote ternarius binarium; quaternarius ternariũ. Non igitur possunt numeri, esse adinuicẽ contrarij. Per singula ergo discurrentes ostẽdimus nulli quãtitati quicq̃ esse contrariũ. ¶ Contra hanc autẽ proprietatẽ facit obiectionẽ Aristoteles, de magno & paruo, multo & pauco. Ista em̃ videnẽ esse cõtraria, & nihilomin⁹ quantitates. Videnẽ igitur quantitates sibi inuicẽ esse contrariæ. Cui obiectioni satisfacit dupliciter. Primo, negãdo quod assumiẽ, magnũ & paruũ esse quantitates. Non em̃ proprie quãtitatem significant magnũ & paruũ, multũ & paucum sed ad aliquid siue relationẽ. Quod ita declarat. Dicimus em̃ aliquid magnũ aut paruũ; secundũ comparationẽ vel relationẽ ad alteꝝ. Vt montẽ istũ dicimus paruũ, in cõparatione ad alterũ maiorem, & granũ milij vel sinapis dicim⁹ magnũ in cõparatione ad aliud simile granũ minus. Non dicerem⁹ autem montẽ paruum, & milij aut sinapis granũ magnum, si simpliciter & absolute dicereẽ magnum & paruũ, & non magis secundũ relationẽ vel comparationẽ. Similiter de multis & paucis declarat: quoniam in ciuitate aliqua magna dicimus esse paucos homines, in vico autẽ vel pago multos, cum tamẽ simpliciter illic plures sint q̃ hic. Nisi igitur secundum relationẽ & comparationẽ diceretur multum & paucũ, nunq̃ ita dicerent homines. Nunc autẽ in ciuitate illa magna dicunt homines esse paucos cõparatione facta ad ciuitatẽ aliam in qua longe plures sunt homines; & in vico dicunt esse multos cõparatione ad vicũ alium in quo sunt pauciores. Manifestum est ergo magnũ & paruũ, multũ & paucũ esse adaliquid, & secundũ comparationẽ vel relationem dici. ¶ Secundo respondet Aristoteles prędictæ obiectioni, negando assumptũ alteꝝ de contrarietate magni & parui, multi & pauci. Hęc em̃ adinuicem nõ sunt contraria. Quod primũ quidem ex præcedentib⁹ consequitur, quoniã contrarietas proprie dicta non nisi in qualitatib⁹ inuenię. Magnum

autẽ & paruũ non qualitates sunt, sed adaliquid, in quibus nõ inuenit contrarietas. Deinde & ita probatur. Si multũ & paucũ, magnũ & paruum essent cõtraria, cõsequens esset cõtraria simul de eodẽ prędicari. De eodẽ siquidẽ mõte vere dicit, hic est mõs magnus & mõs paruus. Magn9 quidẽ, comparatione ad montẽ altum minorẽ: paruus vero, cõparatione ad aliũ maiorẽ. Sic demonstrata eadẽ hominum multitudine, vere dicit. Isti homines multi sunt & pauci. Multi quidẽ respectu paucioꝝ, pauci vero, respectu pluriũ. Simul igitur eidem inerunt cõtraria, si magnum & paruum dixerimus esse contraria.

¶CAPVT XXXI.

¶Secunda proprietas quantitatis.

☞ Scda proprietas quantitatis.

QVantitas non suscipit magis & minus.

¶Non est item hoc propriũ quarto modo quantitati, quoniã non soli quantitati conuenit, quod supra dictum & declaratũ est cõuenire etiam substantiæ. Propriũ tamẽ secũdo modo dicitur. Omni eñ quãtitati, etsi non soli, conuenit. Omnis eñ quantitas nõ suscipit magis & minus. Id in singulis liquet. Linea eñ vna non est magis linea quã altera, neq; superficies vna est magis superficies quã altera, neq; corpulẽtia ista est magis corpus vel corpulẽtia quã altera. Sed neq; tempus vnũ est magis tẽpus quam alterum, neq; numer9 vnus est magis numer9 quã alius. Item faciẽdo comparationẽ generum ac speci erum adinuicẽ, non dicitur quãtitas continua magis quantitas q̃ discreta, vel econtrario. Neq; linea dicitur esse magis quãtitas vel continua quantitas, q̃ superficies aut corp9. Neq; temp9 magis q̃ numerus. Neq; denarius dicitur magis numer9 q̃ binari9 atq; ita in singulis. Patet igitur per inductionẽ, omni quãtitati hoc cõuenire: vt nequeat magis aut minus suscipere. ¶Quod si quis obijciat, lineã vnam dici maiorẽ altera aut magis longa. Item superficiẽ dici maiorẽ vel magis latã sic & corpulẽtiã maiorẽ vel ma

vel magis ſpiſſam, ita tẽpus dici mai⁹ vel magis lõgũ, numerũ quoq; aliũ alio dici maiorẽ vel magis multũ. Videñt igiť quãtitates iſtæ dici ſcđm magis & min⁹. Soluitur obiectio, per negationẽ conſequẽtiæ. Aliud eñ eſt ſuſcipere magis & min⁹, ſic loquẽdo per aduerbia; aliud maius & min⁹, loquendo per comparatiua nomina. Quantitatẽ eñ non ſuſcipere magis & min⁹ eſt, nullũ genus aut ſpeciẽ prędicamenti quãtitatis prædicari vere cũ iſtis aduerbijs ſe determinãtibus. Atq; ita res habet. De nulla enim quantitate potes dicere. Hęc eſt magis quãtitas q̃ illa, aut magis cõtinua vel diſcreta q̃ illa, aut magis linea vel ſuperficies, vel tẽpus q̃ illa. Neq; item in cõcretis, hoc eſt magis quantũ illo, hoc eſt magis continuũ aut magis diſcretũ illo, hoc eſt illo magis lineatum vel ſuperficiatũ &c. Cuius ratio eſt, quoniam realis ipſa quãtitatis natura nõ recipit intentionem vel remiſſionẽ. Atq; ob hoc, null⁹ termin⁹ prędicamenti quãtitatis prædicari poteſt cũ aduerbijs illis quæ proprie ſignificãt intentionẽ vel remiſſionem formæ: per ipſum quod determinẽt ſignificatę. ¶Cũ autẽ diciť linea eſſe maior aut magis lõga, & alia huiuſmodi, manifeſtũ eſt nullũ terminũ pdicamẽti quãtitatis illic prędicari cũ aduerbijs magis & min⁹; nec vllã ibi intẽtionẽ vel remiſſionẽ ſignificari. Significať eñ tantũ exceſſus vel defect⁹ in extẽtione ſcđm longitudinẽ aut latitudinẽ aut corpulẽtiã, vel ſcđm diuturnitatẽ aut numerũ. Sic etiã ſubſtantia vna dicitur magis longa q̃ alia, aut magis alba, vel nigra, nõ tamẽ ob hoc dicitur ſuſcipere magis & minus, vt ſuo loco declaratum eſt.

¶CAPVT XXXII.

¶Tertia proprietas quantitatis.

☞ MAxime proprium quantitatis eſt, æquale vel inæquale dici. *Tertia proprietas quãtitatis.*

¶Hoc eſt. Quãtitati proprie & quarto modo propriũ eſt, vt ſecundũ ipſam aliquid dicať æquale vel inæquale, Exempli gratia, ſecundũ longitudınẽ aut

latitudinē, aut corpulentiā dicũtur res æquales aut inæquales.i.æque lõgę,æque latę, aut æque corpulentæ,item secundũ tempus dicunt̃ res æquales duratione.i.æque diuturnæ. Secundũ numerũ dicuntur æquales multitudine.i.æque multę. In omnib⁹ autē his significat̃ ęqualitas. ¶ Non sumit̃ aũt ęqualitas vel inæqualitas proprie dicta,nisi secundũ aliquam har̃ quantitatũ. Secundũ qualitates eñ, vt albedinē vel nigredinē,non sumit̃ æqualitas vel inæqualitas,sed tantũ similitudo & dissimilitudo. Nõ eñ simpliciter æquales dicunt̃ secundũ albedinem vel nigredinē, scientiā vel ꝟtutē,sed ex his similes dicunt̃ aut dissimiles. ¶ Sumit̃ autē æqualitas vel inæqualitas non eodē modo in quãtitatibus continuis & discretis. In discretis eñ,secundũ identitatē tantũ speciei sumit̃ æqualitas: & ecõtrario,secundũ speciei diuersitatē,inęqualitas. Vt duo binarij ęquales dicunt̃,item duo ternarij,duo quaternarij: & secundũ duos binarios dicunt̃ duo homines numero æquales duob⁹ equis quatuor homines quatuor equis. Binarius autē & ternari⁹ sunt inæquales,item binarius & quaternarius: & vniuersaliter, binarius omni numero prǽterq̃ binario est inęqualis. Vnde scḋm numer̃ duo hoies trib⁹ aut quatuor dicunt̃ inæquales. ¶ Inter quãtitates aũt cõtinuas,nõ ita facile cognoscit̃ æqualitas vel inæqualitas. Non eñ sufficit æqualitatē identitas speciei. Non eñ õnes lineę dicuntur ęquales,nec õnis superficies,nec omnia corpora. Necꝙ item inęqualitatē facit diuersitas speciei: quæ ad æqualitatē nec requirit̃ nec sufficit. Non quidē requirit̃: quoniã vna linea alteri eiusdē speciei inæqualis esse potest. Nec sufficit,quoniã linea non dicit̃ esse inæqualis superficiei. Sciendũ itaꝙ est,inter quãtitates cõtinuas illas esse ęquales quę sunt eiusdē speciei, & eiusdē mensuræ specialis: illas autē inæquales, quæ sunt eiusdem speciei,sed diuersarum mensurar̃ specialiũ. Vt linea quæ mensuratur longitudine vnius cubiti aut pedis, dicit̃ æquatis alteri lineę similiter cubitali aut pedali, & bipedalis linea alteri bipedali. Item superficies quę mensuratur

suratur latitudine trium pedũ, dicitur alteri superficiei ęque latæ æqualis: & corpus profundũ sex pedes, dicitur alteri eandẽ profunditatẽ habenti æquale, secundũ profunditatẽ. At vero: linea lõgitudinis pedalis, inæqualis est alteri lineæ habẽti bipedalem longitudinẽ & superficies latitudinis triũ pedũ, est inęqualis habenti latitudinẽ quatuor pedum, & ita in cæteris. Sic tẽpus quod vni⁹ horæ duratione mẽsuratur, dicitᷣ æquale alteri quod mensuratᷣ duratione æquali. Tempus autẽ vnius horæ & tempus duarum horarũ, dicuntur inæqualia tẽpora. Mod⁹ itaꝗ mensurãdi specialis in eadẽ specie, facit æqualitatem vel inæqualitatẽ inter quantitates continuas.

¶Signãter dicim⁹, modus mensurãdi specialis, quoniam generalis mod⁹ mẽsurandi, nẽpe secundũ longitudinẽ aut latitudinẽ, aut profunditatẽ, aut durationem, in generali, nõ facit ęqualitatẽ. Alioqui õnia tempora essent ęqualia, & omnes lineæ æquales, & õnes superficies sibijnuicẽ. Sed secundum speciales modos mẽsurandi sumi debet ęqualitas vel inęqualitas. Vt pote secundũ longitudinẽ tantam vel tantam, secundũ latitudinem tantã vel tantã, scđm profunditatem tantã vel tantã, secundũ durationẽ tantam vel tantã.

¶CAPVT XXXIII.

¶De prædicamento aliquid.

Post prædicamenta substantiæ & quantitatis, Aristoteles adiũgit prædicamentũ adaliquid, forsitan ea ratione, quod in quãtitate relatiuorum quorundã siue adaliquid fecisset mentionem, nempe multi & pauci, magni & parui, propter quod continua determinatione nunc corũ vult tractatum absoluere. Ponit autẽ duas adaliquid definitiones, quarum prior hæc est. Prior definitio adaliqd

Adaliquid talia dicuntur, quæcũꝗ hoc ipsum quod sunt aliorum dicuntur, vel quomodolibet aliter ad aliud.

¶Pro cui⁹ definitionis intellectu notandũ est adaliquid in.

quid in proposito idem esse quod relatiuum, siue id quod refertur aut dicitur in ordine ad aliud. Vt pater dicitur ĩ ordine vel in respectu ad aliquid, nempe ad filium cuius est pater: sicut econtrario dicitur filius in cõparatione ad patrẽ. Sic dicitur dominus in relatione ad seruũ, & econtrario. Inter hæc autẽ quę relatiue sic dicuntur adinuicẽ, quædam inueniuntur ex principali suo significato relationẽ significare, siue habitudinẽ vnius ad alterꝝ, vt ea quę iam posita sunt exẽpla, domin9 & seruus, pater & filius. Principale nãqꝫ significatũ quod hi termini important: est habitudo aliqua, vel eius qui genuit ad eũ qui genit9 est, aut econtrario, vel eius qui habet imperium siue authoritatẽ prę cipiendi ad eum in quẽ habet imperiũ. Et hæc vocãtur adaliquid secundũ esse, videlicet quia secundũ esse suum. i. secundum principale significatũ ita referuntur. ¶ Quædã autem inueniunť vocabula dici relatiue quæ tamẽ ex principali significato nõ important relationem, sed absolutũ aliquid, vtpote vel substantiã vel qualitatem: queadmodũ Aristoteles exempla ponit de virtute & vicio, habitu & dispositione, cũ tamen ista manifestũ sit ex principali significato nõ habere relationem, quoniã ex principali significato repræsentant qualitates absolutas. Dicunť tamẽ aliquo modo relatiue, vt habit9 dicitur respectu ei9 qui eo dispositus siue (vt ita loquar) habituat9 est, & dispositio respectu eius qui ita disposit9 est. Vel habit9 dicitur respectu eius ad quod homo per habitũ illum disponitur, sicut scientia dicıť ad suũ scibile vel scitum, obiectũ scientiæ: & ecõtrario scibile vel scitũ dicitur in respectu ad scientiã quæ est de ipso. Sensus quoqꝫ dicitur in cõparatione ad sensatũ vel sensum & econtrario. ¶ Cũ ergo ista nõ significent ex principali significato relationes vel habitudines aliquas, sed meras & absolutas qualitates, manifestum est quod nõ possint dici adaliquid secundũ esse. i. secundũ pricipale significatũ, sed tantũ secundũ dici, eo quod nõ nisi ex significato minus principali hoc habeant vt relatiue dicantur. Vnde dicũt vocabulum sci-

lum sciētia prẹter principale significatū, quod est absoluta qualitas, adhuc ex cõnotato importare quandam relationē siue quandā habitudinē, qua ipsa sciētia se habet ad scibile aut scitū, tanq̃ ad suum obiectum quod speciali modo respicit: atq; ex hac cõsignificatione dicunt illā procedere relationē qua dicimus scientiā esse scibilis scientiā & scibile esse scientia scibile. Sic habitū & dispositionē, prẹter qualitates absolutas principales dicūt significare quāda relationes, aut habitudines ipsorum habituū, vel ad ipsos in quib9 sunt, vel ad id ad qđ habentē disponūt atq; ex huiusmodi cõnotatis prẹdictā ponūt vocabulorum relationē. ¶Hec autē adaliquid tantū scđm dici, quāuis nõ proprie sint adaliquid, gñaliter tamē adaliquid nūcupant̄ & sub priore ista definitiõe cõprẹhēdunt̄, quéadmodū ex declaratiõe Aristotelis patet. Est em̄ prior definitio gñalis, cõueniēs tā adaliquid scđm dici q̃ scđm esse. ¶Et notādū qđ quẹdā ex p̄dictis adinuicē referuntur scđm casum gtm̄, vt pater dicit̄ filij pater, & dn̄s dicitur serui dn̄s, duplū dimidij duplū, & ecõtrario. Quẹdā scđm casum datiuum, vt simile dicit̄ simili sile, ẹquale ẹquali ẹquale, vicinū vicino vicinū, & huiusmodi. Quædā secundū casum ablatiuū, vt ma9 dicitur minore maius, & ecõtrario. Quẹdā scđm casus diuersos referūtur, vt sensus refertur ad sensibile vel ad sensatū sub casu genitiuo, dicēdo. Sēsus est sensati vel sensibilis sensus. Contra vero, sensatū vel sensibile ad sensum refert̄ sub casu ablatiuo, dicēdo. Sensatū sensu sensatum. Ita scibile vel scitum dicitur sciētia scibile vel scitū: econtrario autē scientia dicitur scibilis vel sciti scientia. Ita habitus dicitur habituati siue habilis habit9, & habituat9 vel habilis habitu dicitur habituatus. Dispositio quoq; dispositi dispositio, dispositum vero dispositiõe aliqua dispositū. Interdū vero prorsus scđm vim nulli9 casus fit relatio, sed mediāte vi prẹpositionis additæ casui. Vt magnū dicitur nõ parui magnū, neq; paruo magnū, sed mediante prẹpositione dicit̄ magnū ad paruū: vbi manifeste vis ipsa cõparationis per prẹpositionē ad, innuitur.

Prior definitio adaliqđ

¶Propter hunc aūt tam variū referēdi modū, dicit in definitione adaliquid sub disiunctione. Aliorꝝ dicūtur vel quōlibet aliter ad aliud. Inter quas duas partes sub disiunctione positas, plerique talem ponūt distinctionē, vt illa intelligāt dici aliorꝝ, quæ referūtur ad sua correlatiua secundū genitiuū casum, illa vero quōlibet aliter ad aliud, quę aliter quā secūdū genitiuū casum adinuicē referuntur, vtpote vel secundum datiuū, vel secundū ablatiuū, vel secundū accusatiuū cum prępositione ad. Aliter tamē potest sumi ista differētia, hoc modo, vt illa intelligant dici aliorꝝ, quęcunque adinuicē referunt secundum aliquem casum vel aliquos casus. Illa vero quomodolibet aliter ad aliud, quę non secundū vim alicuius casus referunt, sed per aliquā prępositionē. Vt magnum dicitur ad paruū, & econtrario. ¶Atque hāc expositionē manifeste indicat Boeti⁹, his verbis. Quid sit (inquit) vel quōlibet aliter ad aliud expediemus In relatione per quā dicimus, filius patris filius, nulla cōiunctio mixta est, nisi tantum sola casuum vis predicationis huius mēbra coniungit. Cū autē dico montē magnū, ad alium referēs paruū, ita propono: mons magn⁹ ad montē paruū, & mons paruus ad montē magnū, hic nullorꝝ casuū vis est. Quanquā enī accusatiuus videt esse permixt⁹, tamen ille huius relationis vim nō tenet, se præpositio quę ad accusatiuū additur. Cum enī dico, mōs magn⁹ ad paruum montē, sola præpositio est, quę vim hui⁹ continet relationis. Vt si quis dicat, magnus mons paruum montē, nihil significat definitū. Quocirca quāuis accusatiu⁹ casus in hac prædicatione fit, non tamen vim relationis casus tenet, sed prępositio. Atque hoc est quod ait Aristoteles, vel quomodolibet aliter ad aliud: vt quoniā superi⁹ secundū casus relationes fieri dixerat, erant autē quædā relationes quæ nullis casibus tenerent, adiecit hoc, vel quōmodolibet aliter ad aliud. Ac si diceret. Omnis relatio aut casib⁹ fit, quod per hoc demōstrauit, quod ait, Quæcunque id quod sunt aliorū dicunt: aut præter casus, quod hæc sententia docet, vel quomōlibet aliter ad aliud.

aliud. Hactenus Seuerin⁹ Boetius, In quib⁹ verbis manifeste ille insinuat, qua distinctione partes illas duas intelligat,

CAPVT XXXIIII.

De communitatib⁹ & proprietatibus adaliquid.

POnit autẽ Aristoteles aliquot cõditiones ad-aliquid generaliter sumpti, vt sit cõmune tã ijs quæ secundũ dici quam quæ secundũ esse. Quarũ quædam rectius cõmunitates, aliæ proprietates videntur appellandæ. Prima hæc est,

Contrarietas inest relationi.

Pria proprietas adaliqd

Hoc est, inueniunt nonnulla adaliquid quæ adinuicem cõtrariãtur, Pro exẽplis assignat Aristoteles virtutẽ & viciũ, scientiã & ignorantiã, siue (vt appellat Boetius) inscientiam, accipiẽdo ignorantiam aut inscientiã non vt priuationẽ significet, sed habitum oppositũ scientiæ, quę solet appellari ignorantia prauæ dispositionis, ad distinctionẽ ignorantiæ priuationis. Hęc em̃ adaliquid sunt secundum dici & contrarietatẽ habent. Veruntamẽ non in omnibus adaliquid cõtrarietas reperitur, Duplum em̃ nõ habet contrariũ, neq̃ pater item cõtrarium habet, Si em̃ aliquid contrariũ haberet duplũ, maxiẽ videret illud esse dimidiũ: & patris contrariũ si vllum esset, maxime videret esse filius. Hęc autẽ non possunt esse cõtraria, quoniã de eodẽ simul prædicãtur. Vt idẽ est duplũ & dimidiũ, comparatiõe ad diuersa: sic idẽ est pater & filius, respectu diuersorum. Simpliciter autẽ impossibile est, contraria simul de eodẽ prædicari. Non sunt igit ista contraria, ac proinde nõ omnib⁹ adaliquid cõuenit cõtrarietas. Imo proprie loquẽdo, nulli adaliquid secundũ esse cõtrarietas cõuenit, vtpote quæ solũ in qualitatib⁹ inuenitur. Sed neq̃ soli adaliquid ista cõtrarietas inest, cũ etiã qualitati cõueniat. Non ergo proprietas est adaliquid sed poti⁹ cõmunitas.

CAP. XXXV

Secunda proprietas adaliquid.

VIdentur relatiua magis & minus suscipere.

Scđa proprietas.

Exēpla ponit Aristoteles, simile & dissimile, ęquale & inęquale: quoniā dicitur aliquid magis aut minus simile, & magis aut min⁹ inęquale. Nō tamen ōnibus adaliquid hoc cōuenit. Nihil em̄ dicit̄ magis aut min⁹ duplū altero, neq; magis aut min⁹ pater alio. Neq; em̄ si quis centū habeat liberos, dicet̄ ob hoc magis pater altero, qui tantū vnā habet prolem de se genitā. Sic qui mille habet seruos, nō dicitur magis dn̄s quā habēs tantū vnū seruū. Dici quidem potest centū liberos habēs, esse pater plurium, & mille seruos habēs dicetur pluriū dn̄s: non autē magis pater aut magis dn̄s. Huius ratio est: quoniā habitudo ipsa quæ per ista adaliquid pricipaliter significatur, nō potest intēdi vel remitti. Intētio siquidem & remissio solis qualitatib⁹ per se cōuenit.
¶ Quod si quis interroget, Quō ergo dici possunt simile & dissimile scd̄m magis & minus? Respōsio est, nō per se illa dici scd̄m magis & min⁹. i. nō secūdum habitudines per ipsa vocabula significatas, quibus nō amplius quā alijs habitudinibus cōuenit intētio vel remissio, sed ratione qualitatū ipsarū suscipientiū intentionē vel remissionē secundū quas dicuntur res similes aut dissimiles, & in quib⁹ ipsæ illæ habitudines similitudinis & dissimilitudinis fūdantur. ¶ Et si iterū fiat quæstio, quomō dicatur aliquid magis inæquale vel min⁹? respōdebitur, id admodum improprie dici: quoniā magis & min⁹ proprie secundū aliquā intentionē vel remissionē dicūtur. Interdū tamē etiam dicuntur propter aliam aliquam rationē minus proprie magis & min⁹, vt supra dixim⁹ magis aut min⁹ substantiā solū propter plura vel pauciora quibus hoc aut illud substat. Sic modo dicit̄ magis inęquale vel min⁹, secundū augmentum maius aut min⁹, siue secundū mensuram maiorē aut minorē ipsius quātitatis scd̄m quā dicitur ęqualitas & inęqualitas. Vt linea quatuor pedū dicitur esse magis inęqualis lineę duorū pedū, quā linea triū pedū, ꝑpter quātitatis excessum maiorē scd̄m mēsurā lōgitudinis. Itē tēpus sex horarū dicit̄ magis inęquale tēpori duarū horarū, q̄ tēpus quatu

or hora

or horarum,propter excessum lõgioris durationis.In numeris quoq; sex dicunt magis inęquales trib9 q̃ quatuor,eo qđ sit superexcessus maior ipsorum sex in multitudine q̃ ipsorũ quatuor. Nõ potest autẽ istud quod modo dictũ est ꝓprie dici propriũ adaliquid cũ nec õni conueniat adaliquid(vt supra dictũ est) nec soli.Cõuenit em̃ & qualitatib9,quę nõ sunt adaliquid. Est igit cõmunitas quædã aut conditio,potius q̃ proprietas. ¶CAPVT XXXVI.

¶Tertia proprietas adaliquid.

Tertia proprietas.

Omnia relatiua dicuntur ad cõuertẽtia

Sic em̃ legendũ est per numerum pluralẽ, ad conuertẽtia:non ad cõuertentiã numero singulari Vt manifeste patet ex græco,vbi loco vocabuli cõuertentia dicit ἀντιστρέφοντα,quod vocabulum manifeste neutri gñis est numeri pluralis, non fœminũ singulare. Vocat autẽ Aristot.cõuertentia quę nos alio noĩe appellam9 correlatiua. Correlatiuum em̃ siue cõuertẽs alicui9 relatiui dicim9, illud ad quod tale relatiuũ refert, quodq; vicissim refert ad ipsum. Exẽpli gratia, dñs est relatiuũ, & pro suo correlatiuo aut cõuertente habet seruũ: quoniã ad seruũ refert dñs, & vicissim ad dñm seruus,dicẽdo: dñs est serui dñs, & seruus est dñi seru9. Ita patris est cõuertens filius,magistri discipul9,dupli dimidium atq; ita in cæteris. Dicũturq; pater & fili9 adinuicẽ correlatiua atq; cõuertẽtia:itẽ dñs & seruus, duplũ & dimidiũ;sciẽtia & scibile,sensus & sensatũ, & ita in alijs quę supradicta sunt. ¶Neq; refert siue secundum eundẽ casum adinuicẽ referant, siue secũdum diuersos, In quibusdã em̃ sic,i.secundum eundẽ casum fit cõuertentia:vt pater dicitur filij pater, & e conuerso,fili9 patris filius.In alijs autẽ aliter:vt sciẽtia dicitur scibilis scientia,scibile autẽ dicitur scientia scibile. ¶Vt autẽ recte fiat ista correlatiuorum mutua relatio (quã conuertentiã nominant) oportet prouidere, vt apte assignetur correlatiuum siue cõuertens eius quod proponitur. Nam si in assignãdo erratum fuerit,nihil mirũ erit, si nõ inueniatur

mutua

mutua relatio debita. Vt exempli gratia, ala, caput, remus, adaliquid sunt secundū dici, vtpote quæ secundum habitudinē partis referanť ad totū. Quib⁹ si quis assignet pro cōuertentib⁹, auem, animal, nauem, nō inueniet debitā relationē mutuā siue conuertentiā. Nam ala nō dicitur proprie auis ala, quoniam nō dicitur ala ipsi⁹ auis inquantū auis est; sed inquantū alata est, eo quod & quorundā aliorū sint alæ, quę tamē non sunt aues. Neq̧ vicissim auis refertur secundū conuertētiam ad alā, dicēdo, auis est alę auis, vel alio quouis casu. Imo etsi secūdum aliquē casum posset auis ad alā referri, nec si esset propria relatio, cū possit esse auis quę non habeat alas. Ita qui caput voluerit referre ad animal, nō rectum assignat cōuertens; quoniā non diciť caput ipsi⁹ animalis secundū quod animal est, cum inueniantť animalia capite carētia. Sic item de remo respectu nauis dicendū. ¶Si vero recte assignauerim⁹ conuertentia prędictorum adaliquid, videbim⁹ debitam cōuertentiā. Vnde alæ si quis pro suo cōuertēte assignet alatū, capiti capitatū, remo remitū, inueniet mutuam relationē sine vicio. Omnis em̄ ala diciť alicuius alati ala, & econtrario, alatū omne ala aliqua alatū diciť. Sic caput diciť capitati caput, & rem⁹ alicuius remiti, i. nauis remū habentis, rem⁹, & econtrario, capitatū omne capite est capitatum, & remitum omne, remo est remitum. Huiusmodi autē vocabula vbi imposita nō fuerint, sic a principalib⁹ & primitiuis nominib⁹ quę in vsu sunt docet Aristoteles effingere. Omnia ergo adaliquid, si debita fiat assignatio ducunť ad cōuertentia sibi reciproca siue correlatiua. Propter quod ista recte diciť proprietas adaliquod.

¶CAPVT XXXVII.

¶Quarta proprietas adaliquid.

☞ Videntur adaliquid esse simul natura.

Quarta proprietas.

ILla autē dicunť natura esse simul. quæ posita se ponunt, & perempta se perimūt, i. quādo ad vnius positionē sequiť positio alteri⁹, & ad vni⁹ negationē sequiť negatio alterius. Exempli gratia, pater & fi

ter & fili⁹ simul sunt natura, quoniã posito patre cõsequens est filiũ esse, & ecõtrario posito filio consequens est patrẽ esse. Item ablato patre auferẽ & fili⁹ atq; ecõtrario. Nõ potest eñ esse pater nisi habeat filium, neq; potest esse fili⁹ qui nõ habeat patrẽ. Non quod homo ille qui modo est pater non possit permanere in esse naturę mortuo filio, aut econtrario, quasi homo ille qui modo est fili⁹ simul debeat interire cũ patre, sed quia nõ potest homo ille permanere pater sine filio, neq; esse potest filius sine patre. ¶ Dicit aũt Aristoteles, istud nõ generaliter omnibus adaliquid couenire. Pri⁹ eñ & posteri⁹ adinuicem referunẽ, quoniã prius dicẽ posteriore pri⁹, & posteri⁹ priore posteri⁹. Non sunt tamẽ simul natura, quoniã posito priore nõ consequiẽ posterius esse neq; ecõtrario. Pri⁹ eñ pręcedit natura, ac posteri⁹ natura subsequiẽ. Quorũ autẽ vnũ natura pręcedit, aliud subsequiẽ, non potest fieri vt illa simul natura esse dicanẽ. Idem declarat de scibili & sciẽtia, sensibili & sensu. Non eñ ista sunt simul natura, quoniã non est op⁹ posito scibili, poni & scientiã. Potest enim esse res scibilis, anteq̃ eius habeaẽ scientia. Sic & sensibile potest esse sine sẽsu, vtpote si nullũ esset animal, essent aũt cętera õnia corpora, esset tũc quidem sensibile (cũ omne corp⁹ sit sensibile) null⁹ autem esset sensus, quoniã omnis sensus in animali est ¶ In his igiẽ adaliquid quæ ita dicunẽ secundũ aliquam tẽporis ampliationẽ, non inueniẽ ista cõditio queãdmodũ prius & posteri⁹ cũ ampliatione significant ad præteritũ vel futurũ tempus, ita scibile & sensibile cũ aliqua ampliatione significãt, quoniam per possibilitatẽ vel potẽtiam explicanẽ. Valet eñ scibile idẽ quod potens sciri, vel aptũ natũ sciri, & sensibile idẽ quod potens vel aptũ natum sentiri. In illis aũt adaliquid quę secundũ nullam ampliationem dicunẽ vel significãt, vniuersaliter inueniẽ ista proprietas assignata. Quare & hac ex parte proprietas recte potest nomiari, eo q̃ omni tali adaliquid quod nulla ampliatione diciẽ, conueniat. ¶ Generaliter quoq; soli adaliquid cõuenit esse simul natura

si proprij

si proprissime accipiat simul natura, supplēdo praedictam definitionem ad hunc modū. Simul natura sunt, quę posita se ponūt & perempta se perimunt, & quorū alterū non est causa alteri⁹, neq; ambo effectus sunt eiusdē tertij. Prius addit, ad excludendū hominē & risibile. Haec em̄ duo se ponunt & perimunt, qm̄ si homo est, risibile est, etsi homo non est neq; risibile erit, atq; ecōtrario. Verum quia natura humanitatis causa est proprietatis quae dicit risibilitas, iccirco non sunt simul natura sed est illa prior ista. Omnis em̄ causa, est natura prior suo effectu.
¶Secundū adiscitur propter duo ista risibile & flebile, quae adinuicē se ponūt & perimunt. Si em̄ est risibile, est & flebile, & si risibile nō est, nec flebile erit, nec ecōtrario. Neq; horū duorū alterū est causa alteri⁹. Nec em̄ a risibilitatis proprietate ꝓcedit flebilitas, nec econtrario. Sed quia ambae proprietates ab eadē natura specifica humanitatis procedunt (ad eū modū quo in libro priori in tractatu de proprio declaratū est) iccirco nō dicūtur simul natura. Atq; hoc pacto videbit soli adaliquid ista proprietas conuenire, adaliquid sumpto generaliter vt hactenus. Nusq̄ em̄ in substātia aut quātitate aut qualitate inueniri videbitur ista conditio, vt aliqua sint simul natura.

¶CAPVT XXXVIII.

¶Quinta proprietas adaliquid.

Quinta proprietas.

SI quis definite nouerit vnum relatiuorum, definite noscet & reliquum.

¶Hoc est, si quis determiate & certo sciuerit, alicui conuenire alterū relatiuorū, oportet eundē scire determinate & certo cui alterū correlatiuū siue conuertens cōueniat. Quod si determinate nō nouerit neq; alterū nosse existimandus est, Exēpli gratia. Si determinate dicas te scire, me esse patrē, oportet determinate scias: cui⁹ sim pater siue quis me⁹ sit fili⁹ quod si determinate nō nosti, neq; determinate nosti me esse patrē. Itē, si quis dicat se cognoscere certo & determinate, hunc esse dn̄m, oportet determinate illū

ftate illum nosse cuius sit dñs, aut quis ei sit seruus. Verũ hæc proprietas iuxta Aristotelis declarationem, præcipue adaliquid secundum esse videtur applicanda.

CAPVT XXXIX.

Secunda definitio adaliquid explicatur.

Posterior definitio adaliquid talis est.

Adaliquid sunt, quibus hoc ipsum esse est adaliquid quodãmodo se habere.

Secũda diuisio adaliqđ

Quã definitionẽ ipse Aristoteles in hoc asserit a priore differre, quod illa generalior sit, ista specialior. Cõuenit eñ illa õnibus adaliquid, etiã ijs quæ secundũ dici tantũ appellãtur: ista vero nõ nisi adaliquid secundũ esse conuenit, & secundũ quosdã etiã speciali9, vt solũ cõueniat ipsis adaliquid quæ proprie hui9 sunt prędicamẽti, quaten9 cõtra sex postrema distinguit. Pro cui9 intellectu notandũ est, ꝙ sex vltima prædicamẽta, nẽpe actio, passiõ, quando, vbi, sit9: & habit9 dicunt esse naturę relatiuę siue respectiuæ. Cõsistunt eñ in quadã habitudine & relatione vni9 ad alterũ. Vt actio est habitudo agentis ad patiẽs, passio est habitudo patiẽtis ad agẽs, atq; ita in cæteris, quẽadmodũ suo loco patebit. Atq; hinc õnes termini sex vltimorũ prædicamentorũ vocãtur adaliquid secundũ esse, quoniã ex principali significato õnes significãt relationẽ vel habitudinem. Et de his õnibus cõmuniter exponit ista posterior definitio ad hũc modũ. Adaliquid secũdũ esse sunt vocabula, quib9 hoc ipsum esse est ad aliquid quodãmodo se habere. i. quorũ principale significatũ est habitudo vel relatio ad aliquã rẽ. Quod aũt hic sub adaliquid omnia posteriora prædicamẽta voluerit cõpręhẽdere Aristoteles, satis ex illo videtur confirmari, quod in sequentib9 specialem de eis tractatũ non faciat, æstimãs, quantũ opus est ad præsens negocium, hic sub adaliquid satis de eis se dixisse.

Capitur tamen interdũ adaliquid ꝓprijssime pro solis terminis huius prædicamenti, quaten9 contra alia omnia respectiua siue relatiua prædicamenta distingui-

distinguit, scdm quam acceptionē actio & passio & cætera non dicuntur adaliquid.

CAPVT XL.

Ponuntur diuisiones adaliquid.

Diuisiones adaligd

SOlent autē recētiores adaliquid diuidere, in adaliquid ęquiparātię & disquiparātię. Adaliquid ęquiparātię vocant, quod referē ad seipsum siue ad idem nomē. Vt simile ad seipsum refert, dicēdo, simile est simili simile. Sic ęquale dicit ęquali ęquale, dissimile dissimili dissimile, inęquale, inęquali inæquale, vicin⁹ vicino vicin⁹, amic⁹ amico amicus cognat⁹ cognato cognat⁹, affinis affini affinis, coniunx cōiugi cōiunx, atq; ita in similib⁹. Adaliquid vero disquiparātiæ appellant, quod ad aliud nomē referē. Vt pater nō dicitur patris pater, sed filij, dñs dicit serui dñs, præceptor discipuli, pręlat⁹ subditi, & econtrario. Iterꝫ adaliquid disquiparātiæ diuidunt in adaliquid superpositionis, & suppositionis. Adaliquid superpositionis dicit, quod secundū relationē digniorē dicitur, vt pater, dñs, magister, creator, gubernator, prępasit⁹, dux, princeps, rex, pastor episcop⁹, causa, principiū, totū, cæteraq; dignitatum & officiorꝫ nomina. Adaliquid suppositiōis ex opposito dicit, quod secundū relationē min⁹ dignam dicit, vt filius, seruus, discipul⁹, creatura, gubernatū subditū, miles, effectus, pars. Referunt autē ista ad inuicē, hoc modo. Pater est filij pater, dñs serui dñs, præceptor discipuli præceptor, creator est creaturæ creator, gubernator est gubernati gubernator, præpositus est subditi aut subditorꝫ præpositus, dux est militū dux, princeps est principat⁹ sui princeps, rex est regni sui rex, imperator est imperij sui imperator (capiēdo principatū, regnū & imperiū, pro ipsis omnib⁹ qui subsunt principatui, regimini, imperio) pastor itē est curæ suę. i. pascendarꝫ ouiū pastor. Episcopus episcopat⁹ sui episcopus, causa dicit effectus sui causa, & totū in ordine ad partē dicit totū. Nec difficile est relationes istas cōuertere. Filius em̄ dicitur patris, seruus dñi, discipulus præceptoris, creatura creatoris, gubernatum a gubernatore, subditus prælato

prælato, miles ducis, principatus principis, regnum regis, imperiū imperatoris, cura pastoris, episcopat9 episcopi, capiēdo curā & episcopatū, pro iis qui pastori & episcopo cōmissi sunt. Effectus quoq; dicit causę suę effect9, & pars, totius pars. Ita quoq; in cæteris dicendum.

CAPVT XLI.

De prædicamento qualitatis.

Qualitatis prædicamentū inter prędicamenta accidētium latissimum est, vtpote quod plurima & admodū diuersa intra suæ latitudinis ambitū complectatur atq; contineat. Definit autē Aristoteles, siue potius aliquo modo describit & notificat qualitatem, hoc modo.

Qualitas est, secundū quam quales quidam dicuntur. Definitio qualitatis.

Quod non proprie definitio est, cū generalissima genera proprias definitiones nō habeant. Est tamē descriptio, vel vt minimū qualiscunq; notificatio qualitatis. Neq; est quod quisq̄ obiiciat, ignotū hic diffiniri per æque ignotum, qualitatem.s. per quale, quæ ambo vident̄ æque ignota, cū definitio & descriptio ōnis debeat fieri per notiora. Nō est em̄ verum, ęque ignotū esse quale, vt qualitatē. Noti9 em̄ est quale q̄ qualitas, sicut albū q̄ albedo, coloratum q̄ color. Id quod manifeste cognoscim9 ex plærisq; rudib9, qui albū quidem sciunt, sed albedo quid sit, nō intelligunt: coloratū item & se videre & nosse dicunt, si autē de colore interrogent̄, quid sit nesciunt. Quoniā ita plærūq; sensui est notius concretū q̄ abstracta qualitas, ob hoc nō incongrue potest describi, & vtcunq; notificari abstractū per cōcretum Hic vero maxime, cū qualitas tanq̄ generalissimū genus, propria definitione non possit notificari. Est ergo qualitas forma accidētalis, secundū quā aliqua substantia dicitur qualis: vt ab albedine dicimur albi, a scientia docti vel sciētes, a virtute probi aut studiosi, a vicio mali viciosi & improbi.

CAPVT XLII.

¶De quatuor speciebus qualitatis, & primum de habitu & dispositione.

Diuidit aūt Aristoteles qualitatē prima sui diuisiōe in quatuor species, quas etiā appellat qualitatis genera; nō qđ sint supra qualitatē (sic em̄ nō esset qualitas generalissimū gen⁹, cū haberet aliud supraueniēs gen⁹) sed quia sunt genera sub qualitate posita, habētia nimirū species sub se alias plurimas. Voluit em̄ specierū istarū latitudinē significare, cū eas nō solū species, sed etiā genera appellauit qualitatis, id est, sub qualitate. Singulę em̄ harū specierū quatuor alias sub se plures cōpræhendunt, vt in ꝓcessu patebit. Quoniā autē propria nomina nō sunt imposita quibus genera ista possent designari, idcirco necessitate cōpulsus & inopia vocabulorū, circūloquutione vtitur in illis assignandis. ¶Assignat autem primo loco, habitū & dispositionē. Sub quo genere cōpræhēdi vult ōnes habitus & dispositiones, & si quę alia horū naturā retinēt, siue cū his naturalē conuenientiā obtinent. Hoc aūt in primis notandū est, inter habitū & dispositionē, nō esse differentiam essentialē, quasi specie aut genere differāt habitus & dispositio. Non em̄ differūt, nisi secundū magis & minus, scđm perfectū & imperfectum, secūdum firmū & infirmū, secundū facile mobile & difficulter mobile. Dispositio namq; est prōptitudo aliqua vel assuefactio, relicta ex actu aliquo vł actibus pluribus, adhuc tamen infirma & exigua, ita vt facile perdi possit aut a subiecto dimoueri. Verum postquam eadem illa prōptitudo altas radices iecerit, postquā assuefactio illa fuerit bene radicata in subiecto, ita vt non nisi magna difficultate possit perdi aut a subiecto dimoueri, iā habitus dici merebit. Propter quod habitus iuuenili aut virili cōditioni, dispositio puerili apte potest cōparari, quemadmodū Seuerinus Boetius ait, dispositionē ab habitu distare eo modo, quo ipse Socrates dum esset paruul⁹ post vero pubescens a seipso distabat. Vnde dispositio, imperfectus & iniciatiuus quidam habit⁹ dici potest, & ecōtrario, habitus quædam perfecta & cō-

Pria species qualitatis.

summa

summata dispositio. Dispositio em̄ cū perficitur, in habitū euadit, queadmodū puer cum perficitur, in virum tandē euadit. ¶ Exempli gratia, in eo qui a pueritia sobrie semper & caste vitā duxit, sobrijsq; & castis actibus sedulo dedit operam, in hoc sobrietatis & castitatis proculdubio est habitus, qm̄ difficulter mobilis est a subiecto illa cōsuetudo siue prōptitudo ex longa assuefactione. i. per continuā operationē actuū taliū acquisita. Nam etsi forte cōtingat interdū incidere in actū aliquē sobrietati aut castitati contrariū, non tamē statim perditur habitus ille castitatis & sobrietatis, quemadmodū is qui habitū recte scribendi habet, si semel male pingat figuram aliquam, non ex hoc scribendi perdit habitum In nouello autem Christi tyrunculo, qui nō diu ab ebrietate & impudicitia conuersus castis & sobrijs actib⁹ cœpit exerceri, nec dum vero multū promouit, dispositionē quandā dicere possum⁹ illū iam assequutum, habitum nō item. Est em̄ ex actibus illis quibus iam aliquādiu se exercitauit, relicta nōnulla promptitudo & assuefactio. Verū ea tam est adhuc debilis, tam infirma, tam male radicata, vt facile possit perdi, si nō cōtinuo aduenietibus similibus actibus roboraretur & perficeretur ad acquirendam firmitatem. ¶ Vnde sic solent dispositio & habitus definiri. Dispositio est qualitas insensibilis ex multis actib⁹ vel vnico actu acquisita sed male radicata & facile a subiecto mobilis. Habitus vero est qualitas insensibilis ex multis actib⁹ vel actu vnico acquisita, bene radicata, & difficulter a subiecto mobilis. Dispositio. Habit⁹.

Ex quibus definitionibus patet: nullū habitum aut dispositionē inesse homini a natura, neq; vllū habitum ei esse cōgenitū aut innatū, sed acquiri debere ex actu vel ex actibus. Queadmodū em̄ ex impressione pedis in terrā, postquā calcatio transiuit, relinquit signū vestigij, sic ex actu etiā vnico, si aliquo modo vehemēs & validus fuerit, relinquitur quasi vestigium, etiam postquā transierit actus ille, quedā promptitudo ad actum talem reiterandū, & facili⁹ meliusq; operādū. Hic incipit tenuis & admodum

exigua dispositio. Deinde pluribus actib9 accedentibus, continue roboratur & augetur illa dispositio Donec tandē euadat in habitū. Quare autē dixerimus in his definitionibus, ex actibus multis vel ex actu vno? quantū quidē ad dispositionē satis facile potest intelligi ex prædictis, quoniā (vt videt) etiā ex vno actu, modo alicui9 fuerit vehemētiæ & cū aliqua attētione perfectus, relinquit qualiscūq; dispositio, quāuis non sit necesse, simpliciter ex omni actu relinqui aliquā dispositionē. Queadmodū em nō ex omni admotione pedis supra terrā relinquit vestigiū, vtpote si tantū leuissime pes terrā contingat, aut si terra nimiū dura fuerit vt tam facile impressionem non recipiat; ita nō semper ex quolibet actu vnico relinquit dispositio, quoniā interdū nimis remissus & debilis est actus vt nō sufficiat aliquid dispositionis relinquere, aut obstat nimia duricies & praua dispositio contraria in subiecto, vt sic nō possit ex actu vnico in cōtrariū disponi, sed multis opus est actib9, vt quasi vi insculpat aliquid vestigij & dispositionis. Admodū tamen frequenter, ex actu vnico relinquit dispositio, maxime cum alicuius attentionis & perfectionis fuerit ille actus.

¶ De habitu vero magis mirū videri possit, quare in eius definitione dicat ex pluribus actibus vel ex actu vnico. Sed sciendū est, iuxta cōmuniorem sententiam, quosdā habitus ex vnico actu acquiri. Vt scientia (quæ est habit9 conclusionis per demonstrationem acquisit9) gigni potest in homine ex vnico actu demōstrationis, quoniā videlicet tam efficax est ille vnic9 actus demōstrationis ad scientiā illam in animo generandā, vt eiusdē actus iteratione non sit opus ad habitū talem imprimendū. Regulariter tamen ad habituū generationem opus est pluribus actibus. ¶ Dictū est autē, de habitu, nō quod nō possit amoueri a subiecto vel extra subiectū perdi; sed quod difficulter possit moueri. Nullus em est habitus, siue in corpore siue in anima, qui nō aliqua ratione perdi possit, vtpote vel per grauē aliquā ęgritudinem, aut aliū casum cōsimilē. Queadmodū refert Boetius,

Boetius, quendam summum oratorem ægritudine febribusq; decoctum, omnem literarũ amisisse doctrinam, in alijs autem rebus sanum ac sibi constantem, & in omni re vegetum permansisse, quem aliqui Messalam Coruinum fuisse autumant.

¶CAPVT XLIII.

¶De ijs quę sub habitu & dispositione continẽtur.

Diuiditur autẽ gen⁹ istud habit⁹ & dispositio (vt supra tetigim⁹) in multa inferiora genera & species. Sunt em̃ quidã habitus animę, quidã habitus corporis. Habit⁹ animę est, qui acquiritur & subiectaẽ in anima. Qui iterũ diuidiẽ sc̃dm duas animæ partes, in habitum intellectus, & voluntatis. Habit⁹ intellectualis est qui subiectatur in intellectu, ipsumq; ad aliquid disponit habileq; reddit Huiusmodi sunt, sapiẽtia, intellectus, scientia, prudẽtia, ars, opinio, fides. Habitus voluntatis est, qui subiectatur in voluntate, vt sunt habitus morales virtutes atq; vitia. ¶Horum autem singula iterum possunt subdiuidi. Sciẽtia quidẽ in naturalem, quæ de rebus naturalibus est, & supernaturalem, quæ est de rebus supra naturã. Vt sunt Metaphysica & Theologia, quæ de spiritalibus intelligentijs & Deo tractant. Virtus aũt diuiditur in virtutem theologicã cuiusmodi sunt fides, spes, charitas, quæ immediate Deum respiciunt; & moralẽ, quæ respicit actus humanos, ad disponendos eos secundũ mediocritatẽ debitam. Sub virtute morali ponũtur iustitia, fortitudo, continẽtia, sobrietas, castitas, humilitas, &c. Vicium quoq; dici potest opposito modo ad virtutem, secundum quod quædam immediate circa Deum male disponũt hominem. Vt infidelitas, desperatio, odium Dei: quædam vero immediate circa actus humanos indisponunt, vt auaritia, incontinẽti, gula, pusillanimitas, & cætera. Quorũ omniũ exactior distinctio, non est præsentis cõtemplationis. Habit⁹ animæ

¶Habitus autẽ corporis dicitur, qui subiectatur in corpore, aut aliqua eius parte, ipsumq; vel aliquam partem ipsius disponit ad actum aliquem promptius expeditiusq; peragendum. Vt habitus scribendi, Habit⁹ corp̃is.

habitus ludẽdi pila, habit⁹ pugillãdi aut currẽdi, atq; ita in cæteris. Manifestũ est em̃ in his õnibus, præter ipsam artẽ, (quę in anima est nõ in corpore) ponendã esse aliquã assuefactionẽ in mẽbris quib⁹ isti actus peragunt, ex similiũ actuũ frequẽti iteratione relictã, per quã disposita sunt ad tales actus prompte exercendũ. Vnde si quis plene cognoscat regulas õnes, quæ ad bene scribendũ, pugillandũ, aut currẽdum requirunt, non habeat autẽ illam in membris assuefactionẽ, non dicitur talis habere habitũ scribẽdi, pugillandi, aut currẽdi &c. ¶ Est autẽ hoc omnibus habitibus cõmune, quod sicut ex actibus generantur & introducunt in subiectũ, ita cũ iam in subiecto fuerit, vicissim ex sua natura producunt act⁹ consimiles. Habit⁹ em̃ ex sua natura eũ cui inest operari facit operationes eiusmodi, ex quib⁹ ipse est genit⁹. Necq; solũ operari facit, sed etiã prompte operari, & cũ delectatione. Nã ita docet in Ethicis Aristoteles, signum esse habitus perfecti: delectabiliter siue cum delectatione operari. ¶ Præter autem hos habitus ex actib⁹ acquisitos, qui naturales sunt id est, secundũ naturam acquirũtur, ponũtur & alij habit⁹ a Deo infusi supernaturales, quos sua benignitate Deus infundit mẽtibus & cordib⁹ hominũ, Huiusmodi sunt, fides, spes, & charitas, itemq; alia spiritussancti dona, quæ apud Esaiam enumerãtur: sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas, atq; timor Domini. Hæc em̃ dona quę supra naturæ sunt facultatem, per nostrarum operationũ exercitiũ, non possumus nostris viribus acquirere, sed ipse Deus, per spiritum suum ea infundit cordibus nostris: quẽadmodũ de charitate testatur sanct⁹
Rom. 5. Apostolus, dicens. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritũ sanctum, qui datus est nobis. Hęc autẽ omnia quibus anima in ijs quę ad Deum sunt disponitur, fitq; habilis, recte qualitates appellantur, & sub hoc genere cõstituunt. Sunt em̃ habitus & dispositiones. ¶ Solẽt quoq; a nõnullis sub hoc genere cõstitui, species tã sensibiles, q̃ intelligibiles, quæ habitibus vident adsimiles; eo quod per ipsas

ipſas diſponať homo ad operationẽ ſenſus vel intellectus, ſicut per habitum homo ad actũ diſponitur. Quid autẽ ſint hæ ſpecies ſenſibiles atq; intelligibiles, in libris de cõſyderatione rerũ naturaliũ late determinauimus.

CAPVT XLIIII.

De ſecunda ſpecie qualitatis.

Secũda ſpecies qualitatis.

SEcunda ſpecies qualitatis eſt, naturalis potẽtia vel impotentia. Vbi cõiunctio diſiunctiua vel (iuxta quod communiter annotari ſolet) indicat, duo illa, nempe naturalem potẽtiam & naturalem impotentiã, nõ idem genus vel eandẽ ſpeciem eſſe, quomodo de habitu & diſpoſitione iã diximꝰ, quæ ad ſignificandam idẽtitatem, per copulatiuam coniunctionẽ adinuicẽ fuerunt coniuncta Non em̃ ſecundũ magis & minus, perfectum & imperfectũ, differunt iſta duo, naturalis potẽtia, & impotentia naturalis, ſed differũt ſecundũ eſſentiam, ſicut duo diuerſa genera. Eſt autẽ naturalis potẽtia, quædam qualitas congenita, & a naturali complexione indita alicui, per quã ipſum redditur naturaliter potens ad aliquid agendũ vel ad alicui reſiſtendũ Naturalis vero impotentia eſt, qualitas congenita, & a naturali complexiõe indita alicui, per quam ipſum redditur naturaliter impotens ad aliquid agendum vel alicui reſiſtendũ. Exempli gratia, quidam homines ex naturali cõplexione ſani ſunt vel potius ſalubres aut ſanatiui: id eſt, quandã naturalem ſanitatem aut ſalubritatẽ habẽtes, per quã naturaliter potẽtes ſunt ad reſiſtendũ iis quę poſſent corpori malam inducere valetudinẽ, vt nõ facile ab aliquo nocumẽto pati poſſint. Alij vero naturaliter ęgri ſunt aut potiꝰ ęgrotatiui ſiue inſalubres: qui naturaliter ſunt impotẽtes ad reſiſtendũ noxijs & aduerſis, ita vt facillime patianť a quibuſlibet occurrẽtibꝰ malis In illis ſalubritas illa vel ſanatiuitas naturalis, eſt naturalis potẽtia, quæ tunc etiã manere in homine poteſt quãdo actu laborat ęgritudine. Vt cũ ex graui cauſa quempiã in morbum incidiſſe cõtigerit, dicimus nihilominus illum ſalubrẽ vel ſanatiuũ eſſe natura. Illa aũt inſalubritas vel ęgrotatiuitas, natu-

Naturalis potẽtia.

Naturalis impotentia.

talis impotẽtia dicit;quę in homine esse potest.etiã si actu sit sanus, & nulla laboret aduersa valetudine Ita durũ dicit Aristoteles significare quãdã naturalem potentia, qua res dura naturaliter potens est ad resistendũ secanti, vt non faciliter se patiatur diuidi Contra vero, molle naturalem significat impotentiam, per quam res mollis naturaliter impotẽs est ad resistendum sectioni. Sic in vno est naturalis potentia ambulandi,currendi,pugillandi, luctãdi in palestra, cantandi,saltandi,hoc aut illud operãdi, qui ad hoc vel illud ex naturali complexione est dispositꝰ vt possit. In alio contraria est impotentia ambulandi,currendi,&c. ¶ Differunt autẽ istæ naturales potentiæ vel impotentiæ ab habitibus & dispositionibus, quod isti acquiruntur per actus & exercitiũ, vel infunduntur supernaturaliter, illæ vero neque per actus acquiruntur(quoniã ante omnẽ actum insunt) neq; supernaturaliter infundũtur,sed a natura insunt rei. Non quidẽ sic a natura, quomodo ea quę rei sunt essentialia, quomodo animal aut rationale dicimus esse de natura hominis, sed quia a naturali cõplexione rei cõueniunt. ¶ Exempli gratia, secundũ complexionẽ variã bonã vel malã,alij naturaliter salubres sunt,alij insalubres : quidã in stomacho naturalẽ habẽt quandã vim bene digerẽdi cibũ alij naturalẽ impotentiã ad idẽ habent. Sic in oculis quorundã,ex cõplexione est naturalis potẽtia ad expedite & bene videndũ,in alijs est impotẽtia naturalis vel ad õnino nõ videndũ,vt est in cęcis,vel ad male & difficulter videndũ vt in alijs cæcutiẽtibꝰ. In oculo quippe cæci, est quędã naturalis impotẽtia ad videndũ,quæ nascit ex mala cõplexione existẽte in oculo cęci, videlicet ex malo contẽperamẽto,qđ non tale est illic quale esse deberet,quẽadmodũ ecõtrario in oculo bene vidẽtis, illa potentia naturalis ad vidẽdũ procedit ex certa & bona cõplexione naturali,quæ est in oculo. Quid em̃ causæ est, quod in oculo est naturalis potẽtia ad videndũ, & nõ in aure,atq; ecõtrario in aure ad audiẽdũ, & nõ in oculo nisi cõplexio alia atq; alia in oculo, & aure, quæ di-

uersa

uersa cõplexio dat diuersis mẽbris naturales poten-tias diuersas. ¶ Ista autẽ quæ modo dicta sunt de processione naturaliũ potẽtiarum a cõplexione, sunt intelligẽda quantũ ad naturales potẽtias ipsius corporis, vel quæ animæ cõueniũt in corpore aut secundum corpus, Quod dicimus, propter intellectũ & volũtatem, etsi quę aliæ sunt potẽtię in anima rationali ab illis distinctæ. Siquidẽ istæ vires nõ insunt homini a naturali cõplexione. Sũt enim vires eminentes supra corpus secundum quas videlicet corpori supereminet anima rationalis, queadmodũ plenius declarauimus in libris de cõsyderatione rerũ naturaliũ, potissimũ primo & octauo. Solẽt tamen istæ vires dici etiã naturales potentiæ, & merito videntur cũ his cõnumerandę. Sunt enim istæ vires, qualitates innatæ & congenitæ, nimirũ a Deo inditæ & insitę animę rationali, licet non a cõplexione corporis. ¶ Ponuntur itaque in hac specie, omnes potẽtiæ & vires naturales, tam animæ quam corporis. Per animæ autem potẽtias in proposito intelligimus, vires illas quæ in ipsa immediate & non in aliquo organo corporis subiectãtur, vt intellectus. Voluntas, memoria intellectiua. Hæ enim vires in anima rationali immediate, & non in aliquo corporeo organo, subiectantur. Naturalis potentia corporis est, quę subiectatur immediate in corpore, etiã si ab anima procedat. Huiusmodi sunt omnes aliæ potẽtię sensuum, siue interiorum siue exteriorum. Potestque diuidi ista naturalis potẽtia corporis, in potẽtiam vegetatiuã, sensitiuam, & motiuã secundũ locũ. Potentia vegetatiua cõsequẽter diuiditur in nutritiuam, augmentatiuam & generatiuam, Atque hæ iterũ possent subdiuidi, vt ex Physicis patet. Potentia sensitiua diuidit in sensum interiorẽ & exteriorem. Exteriores sensus sunt visus, auditus, gustus, olfactus, & tactus. Interiores sunt, sensus cõmunis, imaginatiua, æstimatiua, phantasia, memoratiua. De quibus omnibus specialius pertractare, non est prę sentis instituti. Ad Physicam nẽpe consyderationem hæc spectant, illic singula singulis, & iustis capitibus a nobis sunt tractata. ¶ In hac autẽ specie satis

Quæ in hac specie contineãtur

ſatis rationabiliter videntur cõſtituendę etiã virtutes naturales herbarum ac lapidũ, quæ ſubiecta ſua reddunt naturaliter potẽtia ad aliquid agendũ vel alicui reſiſtendum. Virtutes item cœleſtiũ corporꝝ vtpote cœlorum & aſtrorꝝ occultę vires, quibus in hæc inferiora potẽtia ſunt mirabiliter influere. Videntur em̃ naturalibus potentijs nõ male cõnumerari, tametſi qualitates illæ quę ex influentijs cœleſtibus in corpora inferiora imprimũtur, maiori ratione in ſequentẽ ſpeciem videantur reponendæ.

¶CAPVT XLV.

¶De tertia ſpecie qualitatis.

Tertia ſpecies qualitatis.

TErtia ſpecies qualitatis ita noiatur, paſſio & paſſibilis qualitas. Eſt aũt inter paſſionem & paſſibilẽ qualitatẽ ſimilis fere differẽtia, qualis inter habitũ & diſpoſitionẽ. Paſſio em̃ cito trãſit, paſſibilis qualitas dicił permanẽtior. Vt ſi quis ſubito exardeſcẽs iraſcał, paſſio eſt illa ira cito trãſiens nõ autẽ paſſibilis qualitas: ſic & inflãmatio illa & ignea rubedo vultꝰ, cũ ira exurgẽs & cũ ea trãſiẽs, paſſio dicił, qm̃ nõ permanet. Si aũt iracũdiæ paſſio radicata & diuturna in aliquo permãſerit, quaſi ad modũ habitus, illa paſſibilis dicił qualitas, ſimiliter & illa rubedo ignea permanẽs, dicił paſſibilis qualitas Manifeſtũ autẽ eſt, ſecundum diu permanẽs & cito trãſiens non ſumi differentiã eſſentialẽ. Eſt em̃ hoc eſſentiæ extraneũ, diu permanere aut cito tranſire, quẽadmodũ nõ differt ſpecie homo vno tantũ viuens die, ab eo qui centum annos vixerit. ¶Comprehendũtur autẽ ſub hac ſpecie ſummatim omnia obiecta ſenſuũ exteriorũ, nẽpe colores omnes, atq; etiam lux & lumẽ, quæ ſunt obiectũ viſus, ſoni omnes tam voces q̃ nõ voces qui ſunt obiectũ auditꝰ, ſapores omnes in qualicunq; ſint differẽtia, dulcis, amarus, acidus, qui ſunt obiectũ guſtus, odores omnes, in qualicunq; item ſint differẽtia, ſuauis, grauis &c, qui ſunt obiectũ olfactus, deniq; qualitates omnes tactiles ſiue tangibiles, nẽpe calor, frigus, humiditas & ſiccitas, quæ a Phyſicis quatuor primæ qualitates nominãtur, item alię qualitates tangibiles ſe

quæ ſub hac ſpecie contineãtur

eundẹ,de quibus traditur in physicis, nẽpe crassum & subtile, durum & molle, lubricũ & aridum, rarũ & spissum, graue & leue. ¶ Nec obstat quod supradictũ est, durũ & molle esse naturales potẽtias, item quod ait Aristoteles, rarũ & spissum esse positiones potius q̃ qualitates. Nihil em̃ ꝓhibet, eundẽ terminũ secundũ aliam & aliam significationẽ poni sub diuersis specieb⁹ qualitatis, sicut neq; ĩ diuersis prædicamentis. Sic em̃ cursor & pugillator secũdum quod significãt naturales potentias, ponũtur in secunda specie, secũdũ vero ꝙ habitus significãt in prima. Ita durũ & molle, secũdũ quod significãt naturalem potentiam vel impotentiã ad resistendũ ponuntur in secũda specie, secũdũ vero quod significant quasdam tactu perceptibiles qualitates, ponũtur in tertia specie. Illa siquidem naturalis potentia vel impotentia, nõ est per se tactu perceptibilis. Ita rarum & densum, prout significãt, quẽdã partium situm secundum elongationẽ aut compressionẽ maiorem vel minorẽ, sunt de prędicamento situs, secũdum vero quod qualitates quasdã tactu ꝑceptibiles significant, sunt in prædicamẽto & sub tertia specie qualitatis. ¶ Causa autẽ quare istæ qualitates vocẽtur ab Aristotele παθητικαί, id est, passibiles vel patibiles duplex est, quẽadmodũ ipse in textu enarrat. Primũ em̃ dicunẽ passibiles vel patibiles, quia vnaquæq; earũ secundũ se passiõis in sensu est effectiua. Non em̃ passibiles dicuntur, quasi subiectum in quo sunt ab eis aliquid patiatur ea in se habẽdo, sed quia in sensibus nata sunt efficere aliquam passionem. Quod potest intelligi dupliciter. Vel secundum quod vnaquęq; qualitas sensibilis prout est obiectũ sui sensus, potest imprimere in ipsum sensum cuius est obiectum, speciẽ sui, sicq; sensationẽ actualem in potentia sensitiua efficere, quemadmodum in physicis libro nono plenius declarauimus. Vel quia sic mouẽdo sensum, natæ sunt in eo efficere aliquam passionẽ, vtpote delectationẽ, vel tristitiam, amorem, vel odium. Quemadmodũ, exempli gratia, dulcedo quę est in melle sensum gust⁹ immutat suam

Quare dicãtur passibiles qualitates.

suā speciem in ipsum organum gust⁹ atq; in ipsum gustū transfundendo, sicq; in ipso gustationē efficit & patiṫ quodāmodo ipse sensus ab obiecto, quod ipsi suā imprimit speciē, atq; ita deinde efficit in sensuali affectu passionē delectationis. Queadmodū ecōtrario, amaritudo in felle immutādo gustū, per diffusionē suę speciei in ipsum, pati ipsum quodammodo facit, atq; ita deinde, in affectu sensitiuo efficitur passio tristitiæ. Ita proportionabiliter dicendum de coloribus, odorib⁹, sonis, & tangibilibus qualitatibus: quaꝝ quædā in sensu suo efficiunt delectationem, aliæ tristitiā, generaliter autē omnes sensum immutando aliquo modo ipsum pati faciunt. Non em̄ possunt immutare sensum, quin aliquid patiaṫ: propter qđ etiā a Philosophis, sensus potentia passiua poniṫ. ¶ Secūda ratio ob quā dicunṫ ista sensuū obiecta passibiles qualitates, est, quoniā earū quędā a passionib⁹ quibusdā natę sunt effici. Queadmodū (exēpli gratia) rubor in facie causaṫ ex passione verecundiæ, pallor ex timore, color flāmeus ex ira, liuidus ex inuidia. Calor itē & frigus, ex passionibus irę & timoris nascunṫ. Ira namq; calefacit, timor infrigidat. Verum ista ratio nō est generalis. Nō em̄ ōnes passibiles qualitates natæ sunt fieri a passionibus. Neq; em̄ ex huiusmodi passionib⁹ prædictis timoris aut verecūdiæ, potest aliquis effici sapor vel odor, & multę aliaꝝ qualitatū tangibiliū non sunt ab huiusmodi passionib⁹ natæ fieri. ¶ Cōpræhēduntur quoq; sub hac specie qualitatis ōnes passiones corporales, vt sunt amor & odiū, gaudiū & tristitia, timor, verecūdia, ira, spes, audacia, atq; huiusmodi, de quib⁹ plene tractauim⁹ vltimo lib. cōsyderationis reꝝ naturaliū. Videnṫ itē huc pertinere omnes act⁹ vel operationes potentiaꝝ, tā animæ q̄ corporis, nimiꝝ actuales ōnes intellectiones, volitiones, & nolitiones, imaginationes, sensationes, aliaq; huiusmodi. Oīa em̄ hæc videnṫ passionib⁹ adsimilia. Nōnulli tamē ista ponūt in prima specie qualitatis. Videnṫ præterea ad hunc ordinē pertinere qualitates ōnes quæ ab extrinseco imprimunṫ, quę non ex

actib9 proprijs, aut ex propria cõplexione efficiuntur, vt sunt impet9 qui reb9 ab extrinseco imprimũtur, itẽ illæ qualitates quas influẽtiæ cœlestiũ corporum in hæc inferiora agẽdo imprimũt. Volũt etiã nõnulli ad hanc speciẽ redigere species sensibiles atq; intelligibiles. Verũ illas iam ante locauimus sub prima specie, quod videant habitibus magis q̃ actibus similes.

CAPVT XLVI.

De quarta specie qualitatis.

Quarta species qualitatis.

QVartũ gen9 sub qualitate cõprehendit eas, quæ hacten9 nullo priorũ cõpræhensę sunt figuras & formas accidẽtarias omniũ rerũ, tam artificialiũ q̃ naturaliũ. Id ab Aristotele sic assignatur. Figura & quæ circa vnũquodq; est forma. Tali em̃ ordine apud Aristotelẽ gen9 istud inuenit assignatũ, nõ ordie inuerso, quo vulgo recitari hoc pacto solet, forma & circa aliquid cõstãs, figura. Priore em̃ loco figura poni debet absolute, ac secundo loco forma, cũ adiectione existẽtiæ circa aliquid, id quod ad oculũ textus Græc9 manifestat, qui sic habet τέταρτον δὲ γένος ποιότητος, σχῆμά τε καὶ ἡ περὶ ἕκαστον ὑπάρχουσα μορφὴ Hoc est, vt ad verbũ reddam9. Quartũ gen9 qualitatis est, figura & quæ circa vnũquodq; est forma. Sub hoc genere cõtinẽtur õnes figuræ & formæ, siue naturales, vt forma siue figura hominis, equi, arboris, auri, argenti, cœli atq; ita in cæteris quas natura reb9 donauit, siue artificiales, vt forma lecti, tẽpli, dom9, aliarũq; rerum quas ars humana effinxit, atq; in materiã laborioso conamine ingenijq; industria cõduxit. De differentia autẽ figuræ & formæ, diuersæ sunt diuersorũ sentẽtiæ. Seuerin9 Boeti9 ita eas distinguit. Figura inquiens, est vt triangulũ aut quadratũ. Forma autem, ipsius figuræ quædam qualitas est. Vt figura quidẽ est triangulum vel quadratum, forma autem ipsius trianguli vel quadrati quædã qualitas, vnde etiam formosos homines dicimus. Figura em̃ quædam vel pulchrior vel mediocris vel alio quodam modo constituta, qualitas formaq; nominatur. Has autẽ esse qualitates, nullus dubitat. Si quidẽ & a figura di

gura dicit̃ figurat9, & a forma formosus. Hactenus Boetius. Ex quibus patet illū accipere figurā vt aliquid substratū formæ, ita vt possit eadē figura varias suscipere formas, queadmodū eadē figura faciei humanę, varios vultus assumit. nūc lętū nūc tristē, nunc benignū, nūc tetricū. ¶ Alij sic distinguūt, vt figura ꝓprie ad artificialia referatur, forma ad naturalia, quanq̃ hęc distinctio sæpe cōfundit; vt figura dicatur rerū naturaliū, queadmodū dicimus figurā equi aut hominis, forma vero rerū artificialiū, veluti cū dicimus formā domus aut vestis. ¶ Cōprehendūtur autē sub hac specie omnes figuræ geometricæ siue perfectæ siue imꝑfectæ. Perfectæ dicūtur figuræ, quæ suo termino vel suis terminis sic sunt, cōclusæ, vt nihil possit addi vel subtrahi, sine mutatione speciei. Exēpli gratia, figura triāgularis perfecta est: quia sic est cōclusa suis terminis .i. tribus lineis, & tribus angulis, qui ex harū trium linearum coniūctione cōsurgūt, vt nec minima particula vlquā possit adijci vel subtrahi. Circulus quoq;, vno termino, nēpe vnius cōtinuę linę protractione, sic est in se cōclusus, vt adijci item vel demi nil possit. Quædā autē harū figurarū claudūtur lineis, vt figuræ planæ quæ subiectantur in superficie, quæ videlicet secundū latitudinē tantum describūtur, nō secundū profunditatē: vt circulus in superficie describitur, & vna linea in se ipsam redeunte sine aliquo angulo clauditur. Sic figura triangularis, quadrangularis, & ita consequenter in superficie describūtur, & lineis tribus aut quatuor aut quinq;, secūdum angulos totidem coniunctis, clauduntur: quēadmodū ad oculum patet intuēti descriptionē triāguli aut quadranguli, aut aliquā aliarū huiusmodi figurarum planarum. Quædā autē claudūtur superficie vel superficiebus, & subiectant̃ in corpore prædicamenti quātitatis. Cuiusmodi sunt, figura sphęrica, figura cubica, figura pyramidalis: quæ vocātur figuræ solidæ, eo q̄ non secundū planam superficiem, sed secundū profundam corpulentiā cōsyderentur. ¶ Imperfectæ autē figuræ dicuntur, quæ non sunt

Perfectę figuræ.

Figuræ imperfectæ.

" sunt ita conclusæ suis terminis, quin addi eis possit " vel subtrahi citra mutationē speciei. Huiusmodi assignantur rectitudo & curuitas, concauitas & conuexitas, simum & aquilinū, & si quę sunt huiusmodi. Figuræ namq; rectæ, secūdū lineæ rectæ protractionē, potest addi aut subtrahi, & manebit rectitudo vt ante. Ita curuitati si aliquid adieceris, manebit curuitas; etsi abstuleris aliqd, ęque manebit curuitas. Sic in concauitate aut cōuexitate superficiei, sic in simo & aquilino. Hę igit̄ omnes figuræ Geometricę, cū ōnibus figuris & formis alijs quarumcunq; rerū, siue naturaliū siue artificialiū (quę sunt innumeræ) hic sub quarto qualitatis genere suū locum obtinent.

CAPVT XLVII.

De definitione qualium.

Sicut autem qualitatem supra vtcunq; definiuit siue descripsit Aristoteles, ita etiam describit qualia, hoc modo.

Qualia sunt quæ secundū hæc denominatiue dicuntur, vel quomodolibet aliter ab his. Definitio qualis

Quæ definitio, vel de rebus vel de terminis potest exponi. De rebus sic exponitur, Illa dicūtur qualia quæ secūdū hæc, id est, secundū qualitates iā dictas & determinatas, dicūtur denominatiue, id est, denominātur aliquo denominatiuo proprie dicto voce & significatione simul, vel etiā quę ab his qualitatibus dicūtur talia: aut talia quomodolibet aliter supple q̄ per propriū denominatiuū voce & significatione simul, id est, denominatiuo significatione tātum. Exēpli gratia, Homo iustus & homo sciēs sūt qualia, quoniā secūdū qualitates dicunt̄ denominatiue. i. denominātur denominatiuo aliquo proprie dicto (quod est denominatiuū voce & significatione) dicēdo. homo est iustus, homo est sciēs. Secūdæ partis exēplū est, homo studiosus vel probus. Secūdum virtutē nāq; licet nō denominet̄ homo denominatiuo

minatiuo ꝓprie dicto, voce & significatione simul: dicendo, homo est virtuosus (quoniã virtuosus nõ est vox recepta latinis potissimũ autẽ Græcis nullum est concretũ secundũ vocẽ respondens abstracto ἀρετὴ arete quod virtutẽ significat) denominatur tamẽ ab illa qualitate homo græce σπουδαῖος, latine studiosus: quod est quomodolibet aliter denominati, id est, nõ per denominatiuũ voce & significatiõe, sed significatione tantũ. ℭDe vocibus autẽ sic potest exponi. Qualia, id est, cõcreta prędicamẽti qualitatis, dicunť vocabula siue cõcreta, quę scđm hęc, id est, secundũ qualitates prædictas, dicunť denominatiue, id est prędicãtur sicut denominatiua voce & significatiõe simul, vel quomodolibet aliter ab his, id est, aliter q̃ voce, & significatione, nẽpe significatione tantũ, secundũ aliquas qualitates. Exẽpli gratia. Vocabula albus & niger, qualia sunt, quia prędicãtur de subiectis tanquã denominatiua proprie dicta voce & significatione, idq; secundũ qualitates albedinẽ & nigredinẽ. Item studiosus & ꝓbus, qualia sunt respectu v̄tutis: quia licet nõ prædicenť secundũ virtutẽ, vt denominatiua proprie dicta voce & significatione, dicũtur tamẽ secundũ eã aliquo modo aliter, id est, tanquã denominatiue significatiõe. ℭVnde quomodo supra circa definitionẽ denominatiuorũ distinxim⁹ triplicia denominatiua, quędã voce tantũ, quædã significatione tantũ, quædã voce & significatione simul: & ita in proposito triplicia qualia possum⁹ distinguere, nẽpe qualia voce tãtum, significatione tantũ, & voce ac significatione pariter. Primi mẽbri exemplũ ponit Aristoteles in textu, cursorẽ, & pugillatorẽ, vt significẽt naturales potẽtias. Hęc em̃ duo qualia denominatĩa sunt tm̃ secundũ vocẽ, respectu cursoriæ & pugillatoriæ: q̃ (vt ait Aristoteles) non naturalẽ potentiã, sed habitum significant. Vnde respectu hoꝝ abstractoꝝ, illa qualia tantũ sunt denominatiua secundũ vocẽ. Secũdi mẽbri exemplũ dedimus studiosum vel probũ respectu virtutis. Voce em̃ hæc nõ conueniunt, sed significatione. Tertij mẽbri sunt exẽpla plurima, ab om-

ab omnib9 pœne qualitatib9. Pœne em̃ omnes qualitates sua habent propria cõcreta, secundũ vocẽ ab ipsis abstractis deriuata. Definit autẽ Aristoteles in proposito, nõ solũ qualia voce & significatiõe; sed etiã qualia significatiõe tantũ. Priora quidẽ sub priore mẽbro, posteriora vero sub posteriore concludens. Qualibus autẽ voce tantũ non cõuenit definitio, quoniã illa nullo modo secundũ q̃litates dicuntur. Non em̃ dicitur quis cursor aut pugillator (in significatione naturalis potẽtiæ) a disciplina cursoria vel palestrica.

CAPVT XLVIII.

¶De cõditionibus siue proprietatib9 qualitatis.

Prima proprietas qualitatis hæc est.

Inest contrarietas qualitati.

Qualitatis prima proprietas.

Exẽpla possunt inueniri in singulis quatuor speciebus qualitatis. In prima em̃ sũt, virtus & vitiũ, scientia & ignorantia cõtraria, quã vocant prauæ dispositionis. In secunda sunt, salubre & insalubre, durum & molle, visiuũ & impotẽs videre, imo & ipsa duo prima genera naturalis potẽtia & naturalis impotentia. In tertia sunt colores contrarij, albedo & nigredo, sapores cõtrarij, dulcedo & amaritudo odores cõtrarij, grauis & lenis: tangibiles qualitates contrariæ calor & frigus, humiditas & siccitas. In quarta quoq;, rectitudo & curuitas simũ & aquilinum. ¶Nõ omni tamen qualitati cõuenit habere cõtrariũ, cũ plurimæ nullũ habeãt. In prima specie qualitatis oẽs species sensibiles & intelligibiles nõ habẽt cõtrariũ. Si em̃ vllæ species sensibiles haberent cõtrariũ, maxime id videretur in specieb9 a qualitatibus cõtrarijs procedentibus: quæ tamẽ vere non contrariãtur, cũ possint simul in eodẽ subiecto existere queãdmodũ ex physicis est manifestũ. In secunda specie, intellectus & volũtas non habẽt contrarietatẽ. In tertia, colores medij, item odores & sapores medij. In quarta vero, omnes figuræ perfectę, vt triangul9 quadrãgul9, figura sphęrica & cubica, cõtrarijs carent. ¶Non potest igitur hæc conditio qualitatis dici propria ei quarto modo, quo-

niã non omni qualitati cõuenit. Propria tamẽ dicetur primo modo, si recte intelligatur. Soli em̃ qualitati conuenit vera & proprie dicta contrarietas. Substantiæ em̃ (vt supra dictũ est) nihil est cõtrariũ Idem dictũ est de quantitate. In adaliquid nõ assignatẽ cõtrarietas, nisi large sũpto nomine adaliquid, vt etiam cõprehendat qualitates. In alijs vero nõnullis, vtpote actione & passione, si videatẽ inueniri cõtrarietas, non proprie & propter ipsa inuenitẽ, sed per accidens, qualitatũ gratia, vt paulo post suo loco dicetur.

CAPVT XLIX.

Secunda proprietas qualitatis.

Secũda proprietas.

QValia suscipiunt magis & minus. Suscipere aũt magis & min⁹ est intensionẽ suscipere vel remissionẽ, si de rebus loquamur: vel cum aduerbijs magis & min⁹ intensionẽ aut remissionẽ rei significatæ designãtib⁹ prædicari, si de vocabulis fiat sermo. Atq; in hoc sensu proprie loquẽdo, conditio ista propria est qualitati primo modo quoniã conuenit, soli qualitati & non õni. In singulis quidem specieb⁹ qualitatis præterquã in vltima inuenitur magis & minus. Habit⁹ em̃ & dispositiones intendũtur & remittuntur, & prædicantur termini cũ magis & min⁹, vt alius est alio magis grãmaticus, magis sciens, magis liberalis, magis iustus, Sic in secũda specie, alius est alio magis salubris aut egrotatiuus, alius alio magis durũ aut magis molle. In tertia, manifestũ est aliud alio esse magis calidum, magis album, magis amarũ, & ita in cæteris. Non omni aũt qualitati conuenit, suscipere magis & minus, In quarta enim specie, penitus nõ inuenitur intensio vel remissio, neq; prędicatio secũdum magis & minus proprie accepta. Nõ em̃ vnũ dicimus magis triangulare aut quadrãgulare, sphæricum aut cubicũ, aut pyramidale, aut circulare, q̃ alterum. Quicquid em̃ eiusmodi fuerit, pfecte eiusmodi esse debet, vt non possit esse magis siquidẽ figurę eiusmodi (vt dici solet) cõsistunt in indiuisibili. De figuris autẽ imperfectis quæ non consistũt in indi

in indiuisibili, tametsi secundũ nomen videri possit, eas suscipere magis & minus, vt dicitur alius alio magis simus aut aquilinus, linea itẽ vna dicit alia magis curua, id tamen non est ratione intensionis rerũ significatarũ, sed aliũde, nẽpe ex latiori extensione vel cõmensuratiõe, vel distãtia locali. Nõ omni igit qualitati cõuenit suscipere magis & minus. Soli tamẽ cõuenit qualitati, si proprie intelligatur, vt supra expositũ est. ¶ Quod si quædam alia vident dici secundũ magis & min9, erit hoc non ratione intensionis aut remissionis rei significatæ, quemadmodũ supradictũ est de inæquali, qđ dicit scđm magis & minus alia ratione. Termini quoq; prædicamẽti actionis & passionis, aliquo modo dicunt secundũ magis & minus; sed non nisi ratione qualitatum, vt suo loco posterius dicetur.

¶ CAPVT L.

¶ De tertia proprietate qualitatis.

Tertiam insuper ponit Aristoteles conditionẽ qualitatis, quæ sola ei proprie est propria. Tertia proprietas.

Similia, inquit, & dissimilia secũdum solas qualitates dicuntur.

¶ Est autẽ hoc qualitati propriũ quarto modo, secundũ ipsam aliquid dici simile aut dissimile: quẽadmodũ de quãtitate dixim9, propriũ ei esse, vt secundũ eam res dicat æqualis aut inæqualis. Omni ẽm qualitati id cõuenit, qm̃ secundum omnes qualitates sumit similitudo in õni specie. Duo ẽm grãmatici similes sibi sunt in grãmatica, quã vterq; habet; Duo albi, duo nigri, sibiinuicẽ sũt similes. Duo quorũ alter est sciens alter ignorãs ignorantia prauæ dispositionis, alter recte credens, alter hęreticus; alter alb9, alter niger; sibiinuicẽ dissimiles sũt. Duo triangularia corpora, sibi similia sunt: Duo quorũ alterũ est triangulare alterũ quadrãgulare sibiinuicem sunt dissimilia. Soli quoq; id cõuenit qualitati. Neq; ẽm secundũ substantiã sumit similitudo; neq; secundũ quãtitatẽ, neq; secundũ adaliquid; neq; se

 cundum

cundũ aliquid aliorũ, sed secundũ, solas qualitates.

,, ℭ Solent autẽ similitudo & dissimilitudo sic defini
,, ti. Similitudo est rerũ differẽtiũ eadẽ qualitas. Dissimilitudo est rerũ differẽtiũ diuersa qualitas. Quæ descriptiones sunt causaliter intelligendæ, in hunc modũ. Similitudo causat̃ ex eadẽ (.i. cõsimili secundũ speciẽ) qualitate, in diuersis subiectis. Dissimilitudo vero causatur ex diuersis secundũ speciẽ qualitatibus in diuersis subiectis existẽtibus. Hoc est, illa sunt similia, adinuicẽ, q̃ habẽt eandẽ scd̃m speciẽ qualitatẽ: illa dissimilia, q̃ habẽt diuersas scd̃m speciẽ qualitates. Sola em̃ diuersitas nũeralis qualitatum, nõ ponit dissimilitudinẽ, sed tantũ specifica atque generica.

Quid similitudo & dissimilitudo.

ℭ CAPVT LI.

ℭ De prædicamento actionis.

Determinatis late priorib9 quatuor prædicamẽtis, sex posteriora, nẽpe actionẽ, passionẽ vbi, quãdo, sitũ esse, & habere, paucissimis perstringit veri9 q̃ tradit Aristoteles eo quod sub adaliquid magna ex parte eorũ natura sit explicata, cum sint omnia ista prædicamẽta respectiua & quodãmodo adaliquid, neq; ita multa magnæ vtilitatis de his, vt de alijs prædictis, occurrũt determinãda. Posteriores vero nõnulli, exactius de his existimauerũt differẽdum, Quorũ & nos sentẽtiam institutumq; aliquousq; sequentes, singula horũ suo ordine compendiose tractabimus. Nec em̃ temere contemnenda aut reijcienda sunt, quæ posteriorũ sagax diligentia priorum bonis inuentis adiecit. ℭ De actione igitur dicturi, primo eius definitionẽ explicabim9, deinde species sub ipsa diuersas assignabimus, ac postremo conditiones proprietatesq; eius locabimus quo ordine hactenus est a nobis, sicut & ab Aristotele, processũm. Definitur itaq; actio hoc modo.

Definitio actionis.

Actio est, secundũ quã in id quod subijcitur agere dicimur.

Cuius sensus est. Actio est forma aliqua accidẽtalis siue habitudo quædã, secundũ quã res aliqua dicitur age

tur agere in id quod subijcitur Vt calefactio actiua est actio: qm̄ secundū ipsam dicitur ignis calefaciēs agere in aquam sibi subiectā secundū virtutē. Subiectio em̄ ista, non est intelligēda suppositio localis. Sic em̄ aqua non subijcitur, sed supraponitur igni a quo calefit. Verum secundū virtutē accipitur ista subiectio, vt illud dicatur alteri subijci in proposito quod ab altero virtute & actiuitate superat. Quomodo aqua igni subijcitur, quando virtus ignis sic præualet aquæ, vt cogat eam suscipere a se caloris impressionem. ❡ Diuiditur autē actio in actionē animæ, & corporis. Actio corporis est, quæ subiectatur in corpore, vt calefactio actiua, frigefactio actiua induratio item & emollitio sectio, percussio, aliaq; huiusmodi. Actio vero animæ est, quæ subiectatur in anima vel spiritu, vt intellectio actiua, volitio actiua. Intellectus em̄ cum producit in se intellectionē, agendo illam producit & in seipsum patiendo recipit. Similiter & volūtas agēdo elicit volitionis actū. Vnde ipsum illud elicere actū intelligendi siue volendi, est agere, quēadmodum econtrario, ipsum suscipere est pati. Sub actione animæ, comprehenditur etiam actio angelica, vtpote volitio aut nolitio & intellectio angelica. Propter hoc in definitione signanter diximus, quæ subiectatur in anima vel spiritu. Posset autem hoc in loco multiplex actio distingui, & multæ possent assignari actionum differentiæ, sed quia ad physicam consyderationem spectāt huiusmodi, a nobis impræsentiarū relinquuntur.

CAPVT LII.

❡ De proprietatibus actionis & passionis.

Ponit Aristoteles paucis verbis duas actionis & passionis proprietates. Prior hæc est. Prima actionis proprietas.

Suscipiunt agere & pati contrarietatem

❡ Quōd intelligendū est, nō per se, sed per accidēs tantum ratione videlicet contrariarū qualitatum concomitantium, quæ per actionem agētis suscipiuntur in patiente. Exempli gratia, Calefacere & frigefacere aliquo modo dicuntur contraria sibiinuicem,

rem, eõ quod per calefactionem imprimitur in patiens subiectũ caliditas, per frigefactionem frigiditas, quæ sunt duæ qualitates contrariæ. Idem est de induratione & emollitione. Cęterum, ipsę actiones ex sua natura non cõtrariãtur. Quod manifeste ex eo patet, quoniam in eodẽ simul esse possunt: quẽadmodum in sole indurante lutum & liquefaciẽte glaciẽ, simul sunt induratio actiua & emollitio. Nõ ergo per se, sed tantum per accidens, agere & pati suscipiunt contrarietatem. ¶ Non omnibus autẽ actionibus cõuenit, sic contraria suscipere. Nam describere in superficie circulũ aut quadrangulũ, est quoddã agere, & descriptio illa actiua est actio, nullum habet tamẽ cõtrarium, sicut neq; circulus aut quadrãgulus. Item illuminatio actiua nullũ habet contrarium, sicut nec lumen cõtrarietatem habet, sed tantum priuationẽ. Vniuersaliter em̃ illæ actiones & passiones suscipiunt per accidens cõtrarietatem, per quas in patiẽte imprimitur aliqua qualitas habens per se contrariũ. Quãdo vero, qualitas illa in patiente recepta nõ habet cõtrariũ, tũc nec actio ipsa neq; passio, cũ actio & passio non nisi per accidens, ratione eiusmodi qualitatũ, cõtrarietatẽ suscipiant. Exẽpla patent ex ijs quæ dicta sunt. ¶ Altera vero proprietas actionis & passionis hæc est.

Secũda proprietas actionis.

Suscipiũt agere & pati magis & minus.

¶ Quæ similiter intelligẽda est sicut pręcedẽs, nimirum actionem & passionem suscipere magis & minus per accidens, ratione qualitatum receptarũ in subiecto patiente, non autem per se. Exẽpli gratia. ignis vn⁹ dicitur magis calefacere alio aut frigidũ vnum magis frigefacere alio. Verũ id nõ facit per se ipsa natura actionis (quæ cũ sit habitudo quædã non intẽditur vel remittitur) sed per accidẽs id dicitur ratione alterius, nempe qualitatis ipsius, caloris vel frigoris, quæ per vnam actionẽ intensior imprimitur in passum, q̃ per alteram, secundum quod agens potentius est virtute, & passum magis ad patiendum dispositũ. Quare em̃ dicitur magis calefacere ig-

cere ignis magnus q̃ paruus, nisi quia magnus imprimit calorẽ intensum, paruus remissiorem? Quare dicitur sol magis illuminare aerem quã luna, nisi quia maius & intẽtius lumẽ sol diffundit in aerẽ q̃ luna? Atq; ita in reliquis. Nõ ergo per se magis & min9 suscipiũt actio & passio, sed tantũ per accidẽs ¶ Non autẽ omnibus actionibus id cõuenit, sed ijs tantũ per quas imprimitur in subiecto qualitas aliqua intentionẽ vel remissionẽ suscipiẽs, iuxta quod in præcedenti proprietate proportionabiliter diximus. Ignis em̃ alius alio dicitur magis calefacere, & aqua alia magis alia frigefacere: quoniã caliditas & frigiditas contrariæ qualitates, per actiones illas impressæ in passum: suscipiunt intentionẽ & remissionẽ. Qui autẽ circulat aut quadrat (vt ita loquar) nõ magis circulare aut quadrare alius alio dicitur, sicut nec circulus alius alio est intentior vel remissior.

¶ CAPVT LIII.

¶ De prædicamento passionis.

Actio & passio correlatiua sunt adinuicẽ. Refertur em̃ agẽs ad patiens, & ecõuerso: quoniam omne agens dicitur agere in patiẽs aliquod, & omne patiens dicitur pati ab agente quopiam. Nec potest esse agens nisi sit patiens, neq; patiẽs nisi sit agens. Propter hanc mutuã relationẽ & correspondentiam, cognita natura actionis satis cognoscitur natura passionis; quoniam (iuxta regulam suprapositã) si quis vnũ relatiuorum definite nouerit noscet & reliquum. Pro maiori tamẽ claritate paucis aptemus passioni, quæ de actione suo modo dicta sunt, Primum ergo sic definitur passio.

Passio est illatio effectusq; actionis. Prior definitio passiõis.

¶ Hoc est, passio est id quod infertur ex actione, siue correlatiuum actiõis, Vel fit, opposito modo ad definitionem actionis.

Passio est, secũdum quam id quod subijcitur pati dicitur. altera definitio.

¶Quæ definitio, ex prius declarata actionis definitione satis clara relinquit. ¶Diuiditur autẽ passio in passionẽ corporis, & animæ. Passio corporis est, quę subiectaẽ in corpore, vt calefactio passiua, frigefactio passiua, induratio item & emollitio passiua, &c. Passio animę est, quę subiectaẽ in anima vel spiritu, vt sunt intellectiones, volitiones, & nolitiões passiuæ, siue in hominib⁹ siue in angelis. ¶Passionis autẽ proprietates ex dictis manifestę sunt. Suscipiunt em̃ per accidens cõtrarietatẽ, non quidẽ omnes, sed illæ per quas in passo recipiuntur cõtrariæ qualitates, vt frigefactio passiua & calefactio, induratio passiua & emollitio. Illuminatio autẽ passiua nõ suscipit, neq; per se neq; per accidens, contrarietatem. Suscipiunt quoq; per accidens magis & minus; non item õnes, sed illæ quę qualitates habẽt cõcomitantes, intentionẽ & remissionẽ suscipientes, Vt calefit vnũ altero magis, aut frigefit. Inter ea autem quæ circulanẽ aut quadranẽ, non dicitur aliud alio magis. ¶Adijcitur prædictis alia conditio, quę vere proprietas est passionis.

Tertia proprietas passionis.

Passio primo infertur ex actione.

¶Hoc est, passioni conuenit, immediate inferri ex actione: sicut econtrario actioni cõuenit, ex se prio & immediate inferre passionẽ. Quẽadmodum em̃ pater primo infert filiũ, & filius primo inferẽ ex patre, quoniã si pater est, oportet filiũ esse, cũ sit pater filij pater; ita & de agente & patiente cõsimiliter dicendum, cũ sint (vt diximus) ad inuicem relatiua.

¶CAPVT LIIII.

¶De prædicamento vbi.

Quæ sequũtur oĩa, vsq; ad postpredicamẽta, fessin⁹ lectorsine

Circa hæc duo predicamẽta, quãdo & vbi, notandum est in proposito, nõ accipi vocabula illa interrogatiue, veluti cum dicimus quando veniet dominus? aut vbi habitat? Neq; itẽ aduerbialiter & indefinite, velut cũ dicimus. Quãdo venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, aut. Illic pax est vbi Christ⁹ habitat. Sed accipiuntur vt sint quędã nomina, secundum significationẽ. Vbi

nem. Vbi em̄ accipim⁹, pro esse in loco, & quando pro esse in tēpore. Idq; si concretiue accipiant. Si vero abstractiue, habitudines ipsæ intelligunt rei locatæ ad locū quo circumscribit, aut rei tēporalis ad tēpus quo mensurat. ❡Definit autē vbi hoc modo. magno detrimē to omittet.

Vbi est circumscriptio corporis locati, a loci circumscriptione procedens. Definitio vbi.

❡Cuius definitionis hic est sensus. Vbi est habitudo quædā ipsius corporis locū aliquē obtinētis: quę habitudo in ipso locato prouenit, ex hoc quod a loco certo circūscribit vel continet. Manifestū em̄ est id quod est in loco aliquo, determinatā quandā habitudinem habere ad locum suum quo continet & circumscribit: hancq; habitudinē, ipsum vbi abstractiue nuncupam⁹, & ipsum sic esse in loco, vbi concretiue. Exēpla per se clara sunt, vt esse in cœlo, esse in terra, esse in domo, in tēplo &c. ❡Solent autē diuidere vbi, in vbi simplex & vbi compositum. Vbi simplex dicit, habitudo alicuius locati ad locū simplicem & indiuisibilē vel ad locū diuisibilē indiuisibiliter se habentis. Exemplū primi, vt esse angeli in puncto, quod appellat locus indiuisibilis. Exemplū secundi, vt esse angeli in hoc tēplo, in hac ciuitate, in hac regione. Est em̄ in hoc loco diuisibili angel⁹ indiuisibiliter: quoniam non habet partes diuersas correspondētes diuersis partib⁹ loci, cū sit ipse natura sua indiuisibilis, & partes non habens integrales. Simili fære modo est aīa rationalis in corpore qđ informat: quoniā non habet partes correspondētes partib⁹ corporis, sed tota est in toto, & tota in qualibet eius viua particula. Sic item in dignissimo illo sacræ eucharistię sacramēto, preciosum Domini nostri IESV CHRISTI corpus est in loco illo quē species occupāt sacramentales, indiuisibiliter: quoniam totus ipse in toto est loco, & totus singulis ad est partibus. ❡Vbi vero cōpositum dicit, habitudo corporis locati ad locū diuisibilē, & diuisibiliter ipsum continentē, ipsumq; circūscribentē. Vt esse rerum cor

rum cor

tum corporaliũ in aqua, vel in aere. Sunt enim res istę corporales sic in locis suis diuisibiliter, vt singulæ partes locati singulis partibus loci respondeant. Quemadmodum videlicet manus mea habet suũ locum quẽ non caput, & caput aliũ locũ quem non pedes, atq; ita in cæteris. Atq; istud vocãt esse in loco circumscriptiue, quemadmodum præcedens vocatur esse in loco definitiue. De quibus varijs modis existendi in loco, plenius suo loco diximus in libro quarto cõsyderationis rerũ naturaliũ, capi. 14. ¶ Assignantur quoq; conditiones quędam ipsi vbi quemadmodum hacten⁹ prædicamentis alijs sunt assignatæ. ¶ Prima proprietas est.

Vbi contrarietatem non habet.

¶ Quod intelligi debet de contrarietate Logica & ꝓprie dicta. Nã esse sursum & esse deorsum, aliquo modo secundũ Physicam cõsyderationẽ contraria sunt, cũ secundũ illa sumãtur motus cõtrarij. Mot⁹ eñ sursum & mot⁹ deorsum, secundũ physicos sibi inuicem censentur cõtrarij. ¶ Secunda proprietas.

Vbi non suscipit magis & minus,

¶ Nã esse in tẽplo, nõ est magis vbi q̃ esse in domo neq; magis in tẽplo vel domo est alius alio, tametsi vel frequentius, vel diutius, vel magis sedulo in ea possit esse alius alio. Hoc tamẽ nõ est magis & minus suscipere. Sũt autem hæc propria secundo modo ipsi vbi, quoniam conueniunt omni, sed nõ soli Nam & substantia contrarietatem, magis quoq; & minus, non recipit. ¶ CAPVT LV.

¶ De prædicamento quando.

QVid de vocabulo quãdo in ea significatione in qua hic ei⁹ est vsus dicendũ sit, ex pcedẽti capite patet. Et fære quid de quãdo sit dicendũ, ex vbi liquere potest, cũ scđm ꝓportionẽ ita se habeat res tẽporalis ad tẽpus quo mẽsuratur, queadmodũ res locata ad locũ quo circunscribitur aut continetur. Definiunt autẽ quando hoc modo.

Definitio quãdo

Quando est, quod ex adiacentia temporis in re

ris in re temporali derelinquitur.

Cui⁹ descriptiõis hic est sẽsus. Quãdo est habitudo quędã rei tẽporalis, quæ in ea inuenit & puenit ex mẽsuratione tẽporis, ex hoc qđ tẽpore mensuratur. Manifestũ est em̃, sicut res locata certã quandã habitudinẽ habet ad locũ cõtinentem, sic rẽ tẽporalẽ certam itẽ habere habitudinẽ ad tẽpus ipsam mẽsurãs: atq; hæc habitudo vocaẽ ipsum quãdo abstractiue, ipsumq; esse in tẽpore vocatur quando concretiue.

¶ Diuiditur itẽ quãdo, in quãdo simplex & quãdo cõpositũ. Quãdo simplex, est habitudo rei ad tẽpus indiuisibile, vt esse angeli in ęuiternitate, quę large potest dici quoddã tempus. Æuiternitas em̃ est simplex, & successionis partes nõ habet, sicut nec æternitas. Itẽ esse hominis aut alteri⁹ rei in hoc momẽto tẽporis, est quãdo simplex; quoniã momentũ tẽporis est indiuisibile, sicut punct⁹ localis est indiuisibilis. Esse aũt in æternitate proprie dicta, non comprehenditur sub quãdo hui⁹ prædicamenti: quoniã in æternitate esse soli Deo cõuenit, & ab ipso Deo non distinguitur, qui omnia prædicamenta trãscendit, immenso nimirum interuallo post se relinquẽs creata omnia & creatorum accidentia. ¶ Quando autem compositũ est habitudo rei tẽporalis ad tempus diuisibile. Vt esse in hoc anno, in hoc die, i hac hora &c. Huiusmodi em̃ tẽpus est diuisibile in partes successionis, sicut loc⁹ in partes positionis, quẽadmodũ ex prædicamẽto quantitatis relinquiẽ manifestum. Sub quando autẽ composito, ponunẽ, esse hodie, fuisse heri, fore cras: itẽ esse vel fuisse vel fore in hoc anno, in hac die, in hac hora. &c. Sub quãdo autẽ simplici, videntur immediate poni, esse in æuiternitate, & esse in momẽto tẽporis. Sub esse in momento, ponitur esse in hoc momẽto, vel in illo, Quæ nemo existimet esse indiuidua, sicut neq; indiuidua sunt, esse ĩ hoc loco, esse ĩ illo loco. Species em̃ sunt, nõ indiuidua. Sic aũt debent indiuidua assignari, hoc esse in loco, vel in hoc loco, illud esse in hoc loco. Item hoc esse in illo momẽto vel tẽpore, istud

istud esse in illo momẽto vel tempore, sic videlicet toti præponẽdo pronomẽ demonstratiuũ singulari zans, non tantũ parti. ¶ De natura autẽ æuiternitatis, & quõ a tempore, item & ab æternitate distinguatur, dixim⁹ in libro quarto de cõsyderatione rerum naturaliũ, capitulo vicesimo secundo. Conditiones etiã quando, eædem sunt quę ipsi⁹ vbi. Quãdo em nõ habet contrariũ, neq; magis suscipit aut minus.

¶ CAPVT LVI.

¶ De prædicamento situs.

POsitio & situs, nomina sunt omnino eiusdem significationis, secundũ eum vsum in quo hic sumuntur. Est tamẽ situs vocabulũ aliquanto notius q̃ positio, propter quod per situm definitur positio, hoc modo.

Definitio positionis.

Positio est quidam partium situs, & generationis ordinatio.

¶ Pro cuius definitionis intellectu, aduerte, in vnoquoq; corpore, potissimũ vero in viuentibus, inueniri habitudinẽ certã vniuscuiusq; partis in ordine ad totũ ipsum, simul & ad reliquas partes eiusdẽ totius, secundũ variã situationẽ partiũ adinuicem in toto ipso corpore. Exẽpli gratia, in humano corpore, caput talẽ habet situm, vt ipsum sit supra humeros, ac superi⁹ omnib⁹ alijs partibus. Pedes talẽ habent situm vel positionẽ, vt omnium infimi sint, & pars extrema corporis deorsum. Humeri situm habent, vt infra caput cõsistant & supra pectus. Pect⁹ hunc habet sitũ, vt supra ventrẽ & infra collum cõsistat. Brachia quoq;, vt ad latus vtrumq; dependeant. Item in arbore, radices secundũ situm sunt infimę, truncus medi⁹, rami superiores. Huiusmodi autem habitudo partium ĩ toto ad seinuicẽ atq; etiam in ordine ad totũ, positio vel situs nominat. ¶ Distinguitur autẽ duplex rerũ positio, nempe naturalis & non naturalis, quã solent conditionalẽ nominare. Naturalis positio est habitudo certa partiũ adinuicẽ in toto ipso corpore, sic a natura rei determinata.

nata. Huiusmodi sunt õnes illæ positiones supradictæ, capitis in supremo, pedũ in infimo, humerorũ supra pectus, pectoris supra vẽtrem, manuum ad latera. Item in brutis positio capitis in anteriori loco & caudę in posteriori, oris versus terrã, dorsi versus cœlum, auriũ supra caput, & in nõnullis cornuum. Item in plantis, situs radicũ deorsum in terra, trunci in medio, & ramorũ supremo loco in aere. A natura enim determinatæ sunt õnes hę positiones. ¶ Po,, sitio nõ naturalis siue cõditionalis dicitur, habitu,, do certa partiũ non secundum quod est a natura de,, terminata, sed secundum quod aliquo modo aliter partes ad inuicẽ situantur. Exẽpli gratia, cũ genua flectit homo: aut cũ capite inclinato terrã respicit, aut cũ iacet resupinus vel sedet in cathedra, partes corporis altũ situm iam obtinẽt, aliãq; ad inuicẽ habitudinẽ, q̃ habeant a natura. In genuflexione enim genua nõ actu supra tibias sunt, neq; tibiæ sunt pedibus actu superiores, imo pedũ calcaneũ ipsis genibus est eleuatius. Itẽ cum adorando procumbit homo & terrã pronus aspicit, non caput actu supra humeros est eleuatũ, sed dorsum ipsum cœlum potius aspicit, caput vero terrã. Ita in sessione, in accubatione, alijsq; huiusmodi, semper alia inuenit partium dispositio adinuicẽ, q̃ secundũ naturæ ordinationẽ habeant. ¶ Propter hanc vero duplicẽ positionẽ, in descriptione prius assignata duæ sunt partes, per cõiunctionẽ copulatiuã pro disiunctiua positã copulatæ. In parte priori, cũ dicitur, quidã partiũ situs, subaudi, non secundũ naturã deputatus, innuit positio nõ naturalis. In posteriori vero, cũ dicit, & siue vel generationis ordinatio, innuitur positio naturalis, quã videlicet natura a generatione rei determinat. ¶ Assignantur quoq; positioni suprapositæ cõditiones, q̃d magis & minus nõ suscipiat, itemq; cõtrarietatẽ nõ admittat: intelligẽdo de cõtrarietate Logica & ꝓprie dicta. Alioqui enim, situs capitis sursum, & pedũ deorsum, vidẽtur aliquo modo cõtrariari.

¶ CAPVT LVII.

¶ De prædicamento habitus.

¶ Habi

HAbitus prout decimo loco inter prędicamẽta cõstituitur, aliam habet significationem, q̃ supra cũ in p̃dicamento qualitatis assignaretur prima species. Definit aũt habitus hoc modo

Definitio habit9

Habit9 est corporum & eorum quæ circa corpus sunt adiacentia.

¶ Quæ definitio hoc innuit, per habitũ hic intelligi habitudinẽ quandã consurgentẽ in ipso corpore, ex adiacẽtia vel applicatione alicuius, siue vestimẽti siue ornamẽti, ad ipsum. Manifestũ est em̃, in corpore hominis quod vestimẽto induitur, aut cingulo circũdatur, aut alio modo aliter ornatur siue vestitur, siue armatur, aliquã inueniri habitudinẽ ad illud siue vestimentum siue ornamentum. ¶ Diuiditur aũt habitus in habitũ ornamenti & habitum vestimenti. Habit9 ornamenti est habitudo corporis vel partis eius alicuius ad aliquid quod ei tanq̃ ornamentũ applicatur. Vt cũ imponitur capiti Regis diadema regni, Põtifici summo triplex corona, episcopo mitra, aut cũ annulus digito inseritur. Coronatio ergo mitratio & annulatio (vt ita loquamur) habit9 sunt ornamẽti. Possentq̧ his annumerari õnes habit9 põtificales, imperiales, regales, consulares, sacerdotales: quãdo videlicet aliquib9 insignijs honoris vel dignitatis vel officij quisq̃ induitur, nõ ad corpus operiendũ tantum aut vestiendũ. Omnes em̃ hi habit9 potius ornamẽti q̃ vestimẽti esse videntur. ¶ Habitus autẽ vestimẽti dicit habitudo corporis ad aliquid quod ipsi per modũ vestimẽti circũponitur siue applicat. Vt cũ pedes operimus calceis, crura caligis, pect9 dyploide, corpus totum tunica vel palliõ, caput pileo. Quod si generaliter accipiat vestimẽtũ vt etiã armaturã sub se cõplectatur. Diuiditur vlterius habit9 vestimẽti, in habitum domesticũ siue cõmunẽ, & habitũ bellicũ. Habitus domestici sunt, quos iã enumerauimus. Habitus aũt bellici sunt, loricatio, galeatio, gladiatio siue gladij accinctio, clipeatio siue clipei appẽsio. Hastatuo siue

habitus ornamẽti.

habit9 vestimẽti.

2 dib[illegible]

tio siue hastę tętio,aliaq; huiusmodi. Si vero specia liter accipiatur vestimentũ, supra habitũ vestimẽti & habitũ ornamenti,debebit adijci habit9 armatu ræ.

CAPVT LVIII.

De proprietatibus habitus

A Ssignant autẽ habitui conditiones quasdam siue proprietates,quarum prior est.

Habitus suscipit magis & minus.

Quod declarant,de eo qui plura habet vestimẽta alio. Illum em̃ dicunt hoc magis vestitũ. Et eũ qui plura habet ornamẽta,dicunt magis ornatũ. Illum quoq; qui plura habet arma,magis armatum. Verũ id proprie nõ est suscipere magis & min9,iuxta sensum quẽ in qualitate expressim9. Nõ em̃ propter intentionẽ ipsius habit9 ita dicuntur ista magis & minus,cũ habitus natura existens adaliquid,non suscipiat intẽtionẽ vel remissionẽ. Sed tantũ ꝓpter multiplicationẽ armorũ,vestimentorũ,vel ornamentorũ, ex quorũ adiacẽtia fiunt habitudines illæ prædicantur vocabula secundũ magis & min9. Quomodo non immerito illũ qui decem liberos habet, magis patrem possum9 dicere,eo qui tantum duos genuit. Secunda autem proprietas est.

Habitus non suscipit contrarietatem.

Quod per se manifestũ est, quoniã calceatio non est cõtraria caligationi,nec caligatio pileationi,neq; vestitio est cõtraria armationi;quoniã simul i eodem inueniũtur,cũ nõ possint cõtraria esse in eodẽ Neq; contrariantur vestitũ esse & nudũ,armatũ & inermẽ,sed tantũ priuatiue hęc sunt opposita. Atq; hæc de prędicamentis,pro qualicunq; rudium institutione dicta,sint satis.

CAPVT LIX.

De postprædicamentis.

Q Vemadmodũ ante tractatũ de prædicamẽtis quorundam præmissa fuit determinatio ad meliorẽ prędicamentorum intelligentiã apprime conducentiũ:ita & nunc eorundẽ absolute tractatu quędã adiũgunt simili ratione ac

pari pro

pari proposito; quæ proinde postprædicamēta recētiores appellitāt, queadmodū præmissa illa efficto non prorsus incōmode vocabulo, antepraedicamenta nominarūt. Postpredicamēta em̄ appellam⁹, quę post prædicamentorꝝ tractatū ad pleniorē ipsorum faciliorēq; intellectū subnexa sunt. Quę sunt numero quinq;, nempe oppositio, prius, simul, motus, & habere. Hæc em̄ quinq;, ad finē vsq; libri hui⁹ determinantur. ¶Et primū quidem de oppositione & varijs oppositionū generib⁹ dicendū, quoniam nō mediocriter eorū conducit distinctio, si tamen pri⁹ in genere quid sit oppositio & quæ opposita, definierimus. Sic igitur definitur oppositio.

Definitio oppositionis.

Oppositio est repugnantia duorum extremorꝝ adinuicem talis, vt neutrū illorꝝ cum vllo alio simili modo repugnet.

¶Pugnātia autē siue repugnātia dicim⁹ illa quæ de eodē singulari simul nō valēt prædicari respectu eiusdē. Queadmodū albū & nigrū repugnāt, calidū & frigidū, pater & filius, videre & cæcū esse, sedere & nō sedere. ¶Nō autē quælibet indifferēter repugnantia oppositionē facit. Sic em̄ homo & asin⁹, bos & leo, lapis & lignū, essent opposita: quod manifeste falsum est cū nulla specie oppositionis opponantur. Homo em̄ & asin⁹ repugnant, quia de eodē singulari nō possunt vere prædicari. Nihil em̄ idē homo & asin⁹ esse valet, bos & leo, lignū & lapis. Signanter proinde additū est, repugnantia talis vt neutrum illorꝝ vlli aliorꝝ simili modo repugnet: quam pugnantiā recentiores satis accōmodato vocabulo præcisam duxerunt nominandā. Per quā sane adiectionem, manifeste excludunt homo & asin⁹. Homo em̄ quō cū asino pugnat, nō min⁹ nec aliter cū equo, cū vacca, cū leone, cū simia, alijsq; omnib⁹ speciebus aīaliū, atq; ita in cęteris. Nō igit est inter hominē & asinū, repugnātia talis præcisa, nec proinde opposita dici merent, sed appellant distincto nomine dispa

ne disparata, quasi disseparata, siue ab inuicē separata Ab inuicem em̄ omnino separata sunt, cū sint naturæ pugnātissimæ, quas impossibile sit in eodē singulari inuenire. Oppositionē tamen nullā particularem aut determinatā adinuicē habent. ¶ Interea vero quæ proprie sunt opposita, talis est præcisa repugnātia vt neutrū illorū cū vllo alio simili modo pugnet, Exēpli gratia Albū & nigrū sibijnuicē opponuntur contrarie. Albū vero nulli alteri sic opponitur vt nigro, neq; item nigrū vlli alteri vt albo. Nam si dixeris, nigrū similiter repugnare rubeo vt albo, euidēter id refellitur, quoniā nigrū albo repugnat sicut extremorū alterū alteri, rubeo vero sicut medio extremorū. ¶ Verū ex hoc alia occurrit difficultas in ijs virtutib9, quæ habēt ex vtraq; parte, secundū excessum & defectū, contraria, In his enim non videt̄ esse talis repugnātia præcisa, cum simili modo opponat̄ mediū huic extremo quo alteri; quēadmodū (exempli gratia) liberalitas similiter opponit̄ & prodigalitati & auaritiæ. Attamē in his nihil dubiū est veram esse oppositionē, & verā contrarietatem, cum virtus & vitiū oppositum cōtrarientur, iuxta Philosophorū sententiam. Soluit̄ autem hæc obiectio dicendo, licet eodem genere vel eadem specie oppositionis mediū pluribus opponitur vitijs, nō tamen penitus eodē modo: quoniā alterum sumitur secundū excessum, alterum secundum defectū. Prodigalitas em̄ opponitur liberalitati secundum excessum, auaricia autē secundum defectum.

¶ CAPVT LX.

¶ De relatiue oppositis.

Diuiditur autē oppositio in quatuor species. Oppositionum em̄, alia est relatiua, alia contraria, alia priuatiua, alia cōtradictoria. Proportionabiliter oppositorū, alia sunt opposita relatiue, alia contrarie, alia priuatiue, alia contradictorie. Primum igitur definiēda sunt relatiue opposita, hoc modo,

Relatiue opposita sunt, quæ ea ipsa quæ

Definitio relatiue oppositorum. sunt oppositorum dicũtur, aut quomodolibet aliter ad ea.

Cuius definitiõis hic est sensus. Illa sunt relatiue opposita, quæ secundũ sua significata referuntur, quodlibet ad alterum sibi oppositũ mediante casu genitiuo, vel in alio aliquo casu, aut mediæ propositionis adminiculo. Exempli gratia, pater & filius ad seinuicem referuntur in casu genitiuo, tanquã opposita quoniam pater dicitur filij pater, & filius patris filius: nec possunt simul de eodem verificari, respectu eiusdem. Nemo em̃ simul est pater & filius, in cõparatione ad eundẽ. Cõparatione autẽ ad diuersos, nihil prohibet. Item disciplina & disciplinatũ, sensus & sensatum, relatiue sunt opposita. Referuntur em̃ adinuicem sub habitudine diuersorum casuũ: quoniã disciplina dicit̃ disciplinati disciplina, & disciplinatum disciplina disciplinatũ. Magnũ quoq; ad paruũ dicit̃, & paruũ ad magnũ: multũ ad paucũ, & paucum ad multũ. ¶ Quidã tamẽ ad verã oppositionẽ relatiuorum putãt necessariũ esse, vt sumant̃ singulariter relatiua; putãtes relatiue opposita debere simpliciter non posse de eodẽ simul prædicari, etiam respectu diuersorum. Vnde dicunt, relatiue opposita sic assignari, hic pater & hic suus filius, hæc disciplina & hoc disciplinatũ, hoc paruũ & hoc suum magnũ .i. magnum illud in cuius comparatione dicit̃ paruum, atq; ita in cęteris. Verum id quod prius dictũ est, videtur plus habere probabilitatis, & veterum philosophorum sententiæ magis consonum. Vnde Seuerinus Boetius opposita ita definiuit. Opposita sunt, quæ in eodem, secundum idem, in eodem tempore circa vnã eandemq; rem, simul esse nõ possunt. Ac de relatiuis exemplũ ponens, dominum & seruum ita ait. Nec seruus atq; dominus eiusdem eodem tẽpore est. Vbi diligenter est notandũ, quod non simpliciter dixit, sed eiusdem adiecit.

¶CAPVT LXI.

¶De contrarie oppositis.

Contra

Contraria expresse in textu nõ definit Aristoteles. Ponit tamen nonnulla, ex quibus partim colligitur hæc ipsius definitio.

Contraria sunt, quæ sub eodem genere posita, maxime a seinuicem distant, eidẽ subiecto susceptibili vicissim insunt (a quo mutuo se expellunt) nisi alterum insit a natura.

Definitio cõtrariorum.

¶Quę definitio pulchre naturã exprimit eorũ quę vere sunt contraria, eaq; aptis particulis separat a reliquis speciebus oppositorum. ¶Primum igitur, contraria ambo necesse est poni sub eodem genere, siue immediate, vt albedo & nigredo ponũtur sub colore, prodigalitas & auaritia sub vitio: siue mediate, vt liberalitas & prodigalitas, durũ item & molle, sanum & ægrotatiuũ. Nõ eñ ista immediate ponũtur sub eodem genere, cũ liberalitas immediate subsit virtuti, prodigalitas vicio: durum item & sanatiuum naturali potentię, molle vero & ægrũ naturali impotentię. Mediate autem sub eodẽ genere ponuntur, nempe priora sub habitu & dispositione vel propinquius sub habitu morali: posteriora, sub naturali potentia vel impotentia. Atq; per hãc particulam, excluduntur ab ista contrariorũ definitione priuatiue opposita & contradictorie. Hæc enim non ponuntur sub eodẽ genere, cum eorũ semper alterum sit priuatio vel negatio, quæ sub nullo genere ponuntur: propterea quod rem veram & positiuam nõ significet, sed rei tantũ priuationẽ vel negationem. ¶Deinde necesse est, cõtraria maxime ab inuicẽ distare. Quod est intelligendũ, de distãtia & pugnãtia ex parte naturæ. Cuius defectu, qualitates mediæ non dicuntur cõtrariæ, neq; vna qualitas extrema & altera media: vt rubedo & pallor, vel albedo & rubedo. Hęc eñ non maxime distant: cũ plus

ab inuicem distent duo extrema albedo & nigredo. Cum eñ media participēt naturā vtriusq; extremi manifestū est, inter media nō posse esse ex parte naturæ tantam distantiā, quāta est inter extrema, quæ nullo modo adinuicē participant. Nihil eñ albedinis participat nigredo, vel econtrario: sed rubedo, pallor, alijq; colores medij, vtrumq; extremū quodammodo participant. ¶ Quod si quis obijciat, liberalitatem & prodigalitatē esse cōtraria, nec tamē maxime distare, cū plus videātur distare duo vitia extrema, prodigalitas & auaritia. Respondet, quod nō minor est in veritate distātia vtriusq; extremi a media virtute, scdm rationē virtutis & vitij, q̄ sit ipsorum extremorū adinuicē, quorū vtrumq; est vitium. Non eñ secundū naturam minus distant virtus & vitium, quā duo quorum vtrumq; est vitiū, sed alterū secundū excessum sumitur, alterū secundum defectū. Vtraq; eñ suo modo maxime distāt. ¶ Additur deinde, ad explicandam contrariorum naturam, quod eidem subiecto susceptibili vicissim possint inesse, quodq; seinuicem pellant a subiecto. Licet eñ simul non possint eidem inesse contraria sicut nec vlla opposita, successiue tamē & vicissim possunt: & ideo dicuntur seinuicem pellere a subiecto, quoniam adueniente vno cedit & abit alterū, nec se compatiūtur in eodem domicilio. Exempli gratia, albedo & nigredo, calor & frigus, vicissim insunt eidē: quoniā id quod nūc est album vel calidum, potest fieri nigrum vel frigidum: non tamen simul, sed inuicem se pellunt, quoniam adueniente frigore & nigredine, fugit calor & albedo. ¶ Vnde ista expulsio non est intelligenda per violentam actionem. Tametsi eñ quædam sint qualitates, quę etiam violēta actione seinuicē expellāt atq; propulsent, qualitates. s. illæ quæ a Physicis actiuæ nuncupātur, nempe calor, frig9, humiditas & siccitas: alia tamē sunt cōtraria plurima, quibus nō cōpetit violenta actio. Vt colores, sapores, & soni contrarij, nō agunt expellēdo seinuicē violenter. Horum autem expulsio non aliud intelligitur quam mutua cessio

eo q̄ si

eo ꝙ simul inesse eidē non valeant. ¶ Signāter vero in fine adiungitur particula illa, nisi alterꝝ insit a natura, quæ nō cum immediate præcedenti, sed potius cum illo quod mediate præcedit, eidē subiecto susceptibili, vicissim insunt, copulari debet. Videlicet ad insinuandū, quod in illis subiectis quib⁹ a natura determinatū est alterꝝ contrariorū, ita vt necessario insit hoc vel necessario illud, nō sit requirenda vicissitudinaria illa successio. Quemadmodum (exempli gratia) in igne, calor est qualitas a natura determinata, ita vt secundū naturam, ei insit necessario, nec possit aliter esse secundū naturā. Ita niui determinata est albedo: similiter fære coruo nigredo, & cygno albedo. Sic melli ex natura sua dulcis sapor, felli amarus conuenit. Lapidi & ferro ex sua natura durities cōpetit, butyro mollicies. Atq; ita in alijs multis.

¶ CAPVT LXII.

¶ De contrarijs mediatis & immediatis

DEsignat autē Aristoteles duplicia contraria, quædam mediata, alia immediata. Cōtrariorum immediatorū hanc innuit definitionē.

¶ Contraria immediata sunt, quæ talia sunt, vt in quibus nata sunt fieri, vel de quibus prædicantur, alterum inesse sit necessarium. Contraria imediata.

¶ Hoc est. Illa sunt immediata cōtraria, quorꝝ semper necesse est alterum inesse cuilibet subiecto susceptibili, ita vt nullū subiectum eorum susceptibile scdm naturā vnq̄ possit esse ab vtroq; vacuū. Exēpli gratia, sanum & ægrū sunt cōtraria immediata: quoniā nullū inuenit subiectū sanitatis & ęgritudinis susceptiuū, qđ nō alterū habeat. Omne em̄ animal, vel sanū est, vel ægrū. Ita par & impar, circa numerū dicit Aristoteles esse cōtraria immediata, quoniam omnis omnino numerus par est vel impar.

¶ Per oppositum vero definiuntur contraria mediata, hoc modo.

Contraria mediata.

Contraria mediata sunt, quorum nõ est necesse semper alterum inesse ijs in quibus nata sunt fieri.

¶ Hoc est, quæ talia sunt, vt non sit necesse cuilibet subiecto susceptibili semper inesse alterum, sed possit subiectũ interdũ ab vtroq; esse vacuũ. Vt calor & frigus contraria sunt mediata, albedo item & nigredo. Quædã em̃ corpora horũ susceptibilia, vtroq; carent, Inuenit̃ em̃ aqua neq; calida neq; frigida, sed tepida tantũ: & inuenit̃ corp9 neq; albũ neq; nigrum, vtpote rubeũ, aut pallidũ, aut alio colore medio coloratũ. ¶ Subdiuidit quoq; Aristoteles huiusmodi cõtraria mediata. Quædã em̃ dicit esse quorũ medijs sunt noïa imposita: queadmodũ inter albũ & nigrũ, media nominib9 vsitatis dicunt̃, pallidum rubeũ, fuscũ &c. Itẽ inter calidũ & frigidũ, mediũ dicit̃ tepidũ. Alia vero sunt, quorũ medijs non sunt imposita noïa, sed necesse est ea circũloqui per abnegationẽ vtriusq; extremorũ. Exempla ponit, bonũ & malum, iustum & iniustum. Est enim inter hæc mediũ. Quædã em̃ sunt neq; bona simpliciter neq; simpliciter mala, vt diuitię & pulchritudo, quę Stoici appellãt indifferentia. Potest itẽ assignari homo neq; vere bonus, neq; vere malus. Hoc autẽ medium ille censet circũloquutione exprimendum, per vtriusq; contrarij abnegationẽ dicẽdo, neq; bonum neq; malũ. Boetius vero illud appellandũ dicit indifferẽs, addens vocabulũ istud ad mediũ significandum cõmode inuentũ esse post Aristotelẽ, qđ eius tempore nondum fuerat impositum. ¶ Aliã quoq; diuisionem idem ponit Boetius, qua mediata contraria diuidit in ea quæ plura habet media, vt albedo & nigredo multos habent colores medios; & ea quę tantum vnum, vt calor & frigus solum teporem. Atq; hæc deinde diuidit in ea quorum medio est nomen impositũ, vt calor & frigus medium habẽt teporis nomine designatum, & ea quorum medio non

dio non est nomen impositum, vt bonũ & malum quib9 proinde per abnegationem vtriusq; extremi facile potest nomen imponi. Si vero cõtingeret huiusmodi aliqua contraria plura habere media, illic non conuenienter posset vllius medij fieri assignatio per abnegationem vtriusq; extremorum. Vt si medium albi & nigri quis assignauerit, neq; album neq; nigrum, non est determinata neq; conueniens assignatio: quoniã nullũ mediũ ibi assignatur. Communis est em̃ illa abnegatio multis medijs.

¶CAPVT LXIII.

¶De priuatiue oppositis.

EX ijs quæ Aristoteles tractat de priuatiue oppositis, elicitur hæc eorum definitio.

Definitio priuatiue oppositorum

Priuatiue opposita sunt quæ habent fieri circa idem subiectũ ordine irregressibili, & tempore a natura determinato.

¶In qua definitiõe, primo loco ponit id in quo est conuenientia priuatiue oppositorũ cum contrarijs videlicet quod fieri habeant circa idem subiectum. Hoc em̃ vtrisq; est commune: quoniã sicut contraria eidem subiecto successiue, licet non simul, inesse possunt, sic & priuatiue opposita. Neq; solum fiunt circa idem subiectum, verum etiam circa eandẽ partem subiecti. Vt visus & cæcitas ambo fiunt circa oculũ, auditus & surditas circa auditum, mutus & loquens (accipiendo loquẽs vt potẽtiam loquendi significet) ambo circa linguam aliaq; instrumenta vocis. ¶Quod autem sequitur, ordine irregressibili, distinctionem ponit inter cõtraria & priuatiue opposita. In contrarijs em̃, vbi alterum non necessario inest ex natura, vicissitudinaria & mutua inuenitur successio, nẽpe ab albedine ad nigredinẽ mutatio, atq; ecõtrario a nigredine rursus ad albedinẽ: item a calore in frigus, ac rursum a frigore in calorẽ. Verũ in priuatiue oppositis, ab habitu quidem potest veniri in priuationem, vt a visu ad cæ-

citatẽ ab auditu ad ſurditatẽ: cõtra vero, a priuatione in habitũ (iuxta celebrẽ Ariſtotelis ſententiam) nunquã poteſt regreſſus fieri. Quod ſecundũ virtutem naturæ eſt intelligendũ. Virtute eñ eius qui eſt naturæ author & Dominus, cui (iuxta angelicũ teſtimoniũ) nihil eſt impoſſibile aut difficile nõ minori facilitate poteſt reditus fieri a priuatione in habitum, quã ab habitu ad priuationẽ tranſitus. ¶ Aduertendũ tamen eſt, quædã eſſe priuatiue oppoſita alterius naturę, in quibus videlicet etiã ſecundũ naturã fit trãſitus & regreſſus ab vtroq; in alterũ. Lumen eñ & tenebræ ſunt priuatio & habit⁹, ac proinde oppoſita priuatiue, q̃ circa idem fiũt ſubiectũ nempe aerẽ. In his tamẽ fit mutuus regreſſus; quoniam aer ex lucido fit tenebroſus, abeunte ſole: & rurſum ex tenebroſo fit lucidus, illo reſurgente. Ita de quiete & motu dicendũ, quæ ſunt item priuatio & habitus. Ita de ſcientia & ignorãtia priuationis. Vt eñ ex mouente fit quieſcẽs, ita ex quieſcẽte mouens efficitur: & quomodo ex ſciente ignorans per obliuionẽ vel egritudinẽ, ita ex ignorante ſciẽs, per debitã inſtructionẽ aut maturã experientiã. Videt proinde Ariſtoteles in prædicta definitione ſolum definiuiſſe priuatiue oppoſita ſtricte admodũ ſumpta, quorũ videlicet alterũ priuatio eſt formæ irrecuparabilis. ¶ Nouiſſima particula, tempore determinato a natura, propter hoc adijcitur: quoniã non eſt neceſſe alterũ priuatiue oppoſitorũ ineſſe ſubiecto etiã ſuſceptibili, omni tẽpore, ſed a natura determinato. Exemplum cõmune aſſignatur de catulo ante nonũ diem nondum vidẽte, qui tamẽ ob hoc non dicitur cæcus; quoniã nondum tempus a natura determinatum aduenit, vt videat. Itẽ puerulus, dies tantum pauculos natus, nec dẽtatus adhuc dicitur, nec edentulus: quoniã nondum aduenit tempus a natura determinatum, vt dẽtes habeat. Verũ ſi poſt tranſactos dies nouem aut decem nõ videat catulus, iam vere cæcus dicetur: quoniã poſtq̃ tempus a natura ad recipiendũ habitũ aduenit, non illum accepit; ac proinde priuatus eo cenſetur. Item, ſi poſt

ſi poſt mẽſes aliquot tranſactos imo annũ vnũ aut alterũ, puero non creſcãt vlli dentes, iam vere dicitur edẽtulus. Sic puer ſi nõ ſtatim ambulare nouit poſtquã in lucẽ prodijt, nõ ob hoc claudus dicetur vel impotens ambulare: ſed ſi poſt annos duos aut tres nondũ incipiat greſſus ponere, claudũ aut impotentẽ ambulare dicimus. Ita puer donec ratio nõdum in eo viget, nõ dicit ignorans licet nullius rei habeat ſcientiã: ſed poſt acceptum rationis vſum, ſi non accipiat ſcientiã, merito dicetur illarũ rerũ ignorans quarũ potuit cognitionẽ ſuſcipere. Nõ prius em̃ rei eſt aſſcribẽda priuatio cuiuſcũq; formæ, perfectionis, aut habitus, quam tẽpus aduenerit, quod natura tali rei ad habitũ eiuſmodi acquirendũ deputauit.

¶ CAPVT LXIIII.

¶ De contradictorie oppoſitis.

POrro contradictorie oppoſita aſſignantur dupliciter. Interdum quidẽ propoſitiones totę, vt Socrates ſedet, Socrates nõ ſedet. Interdũ ſolũ termini ſimplices, alteri negatione præpoſita, vt ſedere nõ ſedere, homo non homo, iuſtus nõ iuſtus. Definiũt autẽ cõtradictorie oppoſita hoc mõ.

Cõtradictorie oppoſita ſunt, inter quæ non eſt dare medium. Contradictorie oppoſita.

¶ Quod mediũ (ſi de propoſitionibus loquamur) intelligitur mediũ veritatis & falſitatis. Si vero de ſimplicibus terminis, intelligitur medium prædicationis ſiue verificationis. Inter has em̃ propoſitiones, Socrates ſedet, Socrates non ſedet, nõ eſt omnino dare mediũ veritatis aut falſitatis: quoniam neceſſe eſt ſic ſemper earum alteram veram, & alterã falſam eſſe, vt nec ambæ ſimul veræ eſſe valeant, nec ſimul falſæ. Inter hos autẽ terminos, ſedere non ſedere, homo non homo, omnino nõ eſt dare medium prædicationis ſiue verificationis; quoniam nullum omnino poteſt ſingulare aſſignari, quin alterũ illorũ vere de illo prædicetur. Quicquid em̃ mihi aſſignaueris, vel ſub ſole, vel ſupra ſolẽ, ipſum vel

ſedet,

sedet, vel nõ sedet, ipsum est homo vel nõ homo, lapis vel non lapis, atq; ita in singulis. ¶ Atq; hoc vno distinguunt ista cõtradictorie opposita ab omnibus alijs. In cæteris em facile dabitur aliquod mediũ prędicationis, id est, aliquid de quo neutrũ eorũ prædicari vere poterit. Vt inter albũ & nigrum do mediũ, parietẽ rubeũ Hic em̃, neq; albus neq; niger est. Do mediũ angelũ, ipsum Deũ. & corpora cœlestia, quæ omnia colorẽ nullũ habent: atq; ob hoc, neq; alba sunt neq; nigra. Inter patrẽ quoq; & filiũ media plurima facile est dari. Plurima enim sunt in mundo, quæ neq; patres sunt, neq; filij. Sic inter cęcum & videns plurima sunt media, quibus neutrũ competit.

¶ CAPVT LXV.

¶ De modis prioris.

POst oppositorum determinationẽ, subiungit Aristoteles modos aliquot siue acceptiones prioris: primum quidẽ ab alijs (vt videtur) cõmuniter assignatos explicãs, deide prędictis quatuor ex sua sententia quintũ adijciens. Qui omnes propter adolescentulorũ memoriã confirmandam, suo ordine concludi solent, duobus his versibus.

Tpe, natura, pri⁹ ordine, dic & honore,
Causam causato, dicimus esse prius.

Primus modus prioris.

¶ Primo igitur modo pri⁹ dicitur alterũ altero, secundũ temp⁹, Id em̃ quod tempore pręcedit, dicimus prius tempore: quemadmodum id quod subsequitur tempore, posterius nuncupamus. vt Adam fuit prior Abel, Noe prior Abraham, Dauid prior Salomone, atq; ita in cæteris. Et vniuersaliter hoc modo prius dicitur esse, quod est altero antiquius vel senius. Inter quæ duo Boetius ex sententia Porphyrij talem ponit differentiam, vt antiqui⁹ rebus tribuat inanimatis, senius vero animatis, Antiqui⁹ em̃ dicit bellum Thebanorum excidio Troianorũ, & dominationẽ regum in vrbe, Rhoma antiquiorem dicit magistratu consulum. Seniorem vero ait Pythagoram Socrate, Socratem Aristotele, iccirco

quod tem

quod temporibus se antecedant. ¶ Altero modo dicitur prius, id a quo non conuertitur essendi consequentia: hoc est, quãdo duo aliqua sunt ex quorũ altero infertur existentia alterius, sed nõ ecõtrario illud ex isto, tunc istud a quo nõ fit reuersio dicitur prius. Exempli gratia, a binario ad vnitatem bona fit essendi consequentia. Si em̃ duo sunt, vnũ est, & si binari9 fuerit, vnitas est. Verum non econtrario. ab vnitate valet cõsequentia essendi, ad binarium, Non em̃ consequitur, binariũ esse, si sit vnitas. Ob hoc videlicet, vnitas merito dicitur prior. Sic generaliter omnis numer9 minor maiore est prior: quoniam a maiore semper ad minorẽ valet essendi cõsequentia, nõ aũt a minore ad maiorem conuertit. Sic animal prius est homine, Si em̃ homo est, animal est; sed non fit cõuersio. Non em̃ necesse est, hominem esse, si animal sit, Et vniuersaliter omne genus est prius suis speciebus, & omnis species suis indiuiduis, hoc modo prioris. Et iuxta hunc modum dicitur aliquid prius natura, quemadmodum iuxta priorem dicitur tempore prius, ¶ Quid autem sit consequentia essendi ex prædictis facile intelligitur, ea videlicet in qua ex vnius existẽtia infert existentia alterius, Cõuerti vero dicitur illa cõsequentia essendi, quando sicut ab existentia hui9 valet cõsequentia ad existentiam illius, sic econuerso valet ab existentia illius ad hui9 existentiam, Vt si pater est, filius est: & si filius est, pater est, Si homo est, risibile est: & si risibile est, homo est, Ideo ista, pater & filius, homo & risibile, dicuntur conuerti secũdum essendi consequentiã. Quãdo autẽ ab vno ad alterũ valet essendi consequentia, sed non econtrario, tũc dicitur essendi consequentia nõ conuerti: & ab illo dicitur non cõuerti, ex quo non fit vicissitudinaria illatio, ¶ Tertio modo dicitur aliquid prius secundum ordinem quendã precessionis & subsequutionis. Sic in disciplinis, quædã sunt priora, quæ videlicet præsupponuntur alijs posterius tradendis, alia sunt posteriora. Vt in grammatica, elemẽta priora sunt syllabis, & syllabę orationibus. Pri9 em̃ docendi

Secũd9 modus.

Tertius modus.

cendi sunt, qui in arte grãmatica recte instituuntur, elemẽta simplicia dinoscere: deinde, ex eis cõponere syllabas, ex syllabis simplices voces, atq; ex his demum orationes. Sic in dialectica, prędicabiliũ & prędicamentorum determinatio prior est determinatione simpliciũ enunciationũ: atq; hæc rursũ prior determinatione syllogismorũ, aliarũq; argumentationũ. Ita in oratione qualibet, exordiũ quo captatur beneuolẽtia iudicũ, & auditorũ excitat attẽtio, prius est narratione: atq; hęc prior est cõclusione siue peroratione. Ita in ædificãdo domũ, prius est fundamentũ iacere bonũ: posterius erigere in altũ parietes, postremũ, tecto illos obtegere. ¶ Quarto modo dicitur alterũ altero prius, scd̃m honore & dignitatis pręcellentiã. Vt pontifex summus; quia Christi vicarius, in Ecclesia primus dicit: rex primus est in regno, suntq; prĩcipes alijs alij in regno priores, pro sua quisq; ỽtute aut nobilitatis præstãtia. Videtur q; sub hoc modo cõpręhendi prioritas amicitię. Eũ em̃ quẽ maxĩe diligo, primũ apud me dico primas q; obtinere partes, nõ q; simpliciter sit omnibus alijs dignior vel honorabilior: sed quia apd̃ me sit maximi, præcipueq; habet in precio. Vnusquisq; em̃ qd̃ sibi charissimum habet, facit maximi. ¶ Vltra prædictos modos prioris, assignat Aristoteles quitum, secundũ quem, inter illa quę cõuertuntur secũdum essendi consequentiã, dicimus illud altero esse prius, quod alterius aliquo modo est causa. Exẽpli gratia homo & susceptiuũ disciplinæ secũdũ essendi cõsequentiã conuertũtur. Nam si homo est, susceptiuũ disciplinę est, & ecõtrario, humana aũt natura quæ per terminũ homo significat, causa est ꝓprietatis illius quæ per susceptiuũ disciplinę significatur. Ideo homo prior est quam susceptiuum disciplinę. Item si lux est, lumẽ est, & ecõtrario: lux autẽ est causa luminis, ideo lux prior est lumine. ¶ Adducit Aristoteles exemplum alterum obscurius, dicens, esse hominem conuerti secundũ essendi consequẽtiam cum oratione vera de ipso. Nam si homo est, vera est oratio, qua dicit, homo est; & econtrario, si hæc oratio

Quartus modus

Quintus modus

oratio vera est, necesse est ergo rem ita sese in veritate habere.i.hominē esse. Insuper hominem in rei veritate esse, causa est quare hæc oratio, homo est, vera sit. Non em̄ ideo homo est in rei veritate, quia illa oratio, homo est, vera est: sed potius econtrario quia in rei veritate homo est, ideo oratio quæ hoc significat vera est. Quare hominem esse, hoc modo prius est oratione vera, homo est. ¶Quemadmodum autē quinq; modos iam assignauim9 prioris: sic per oppositum quinq; item modos posterioris facile est assignare, iuxta regulam illam communem. Tot modis dicitur vnū oppositorū, quot modis & reliquum. Dicimus em̄ posterius tempore, posteri9 natura, posterius ordine, posterius dignitate, & posterius secundū causalitatē, vel in ratione effectus. Quæ sigillatim prosequi foret superfluū, cū facillime ex comparatione priorum possint intelligi.

¶CAPVT LXVI.

¶De modis simul.

TRes modos simul, ponit Aristoteles, qui tribus his versibus, ad iuuandā pueroꝝ memoriam solent concludi,

Tempore dico simul, quorū generatio nunc est.

Quæ conuertuntur, dicimus esse simul.

Suntq; simul species, genus vnum condiuidentes.

¶Prim9 itaq; modus est, secundū quem illa dicunt simul, quorum generatio siue productio est in eodem tempore.i. quæ simul nata siue producta sunt. Vt duo infantes ambo in eodem momēto vel breui tēpore nati. Itē omnes angeli simul sunt hoc modo, quoniam in eodem tēpore siue momēto omnes producti sunt, non ali9 post alium. Angelus autē & homo nō sunt simul, quoniam nō in eodē tempore Primus modus simul.

producti9

productus est homo cũ angelo. Atq; hoc modo dicit Aristoteles simpliciter & proprijssime simul dici, quẽadmodũ prius primo modo & proprijssime dicitur secundũ tempus. ℭ Secundo modo illa dicuntur simul, quæ cõuertuntur secundũ essendi cõsequentiam, & neutrum est causa alteri vt sit. Atq; hæc dicũtur simul natura, vel naturaliter simul, vt duplum & dimidium adinuicẽ cõuertuntur. Si enĩ duplum est, dimidiũ est: & ecõtrario, si est dimidiũ, est duplum. Insup neq; duplũ causa est dimidij, neq; dimidiũ causa dupli. Iccirco duplũ & dimidium sunt simul natura. Similiter pater & filius, domin⁹ & seruus, cæteraq; huiusmodi. ℭ Quod si de patre & filio quis obijciat, patrem esse causam filij, ac proinde priorẽ esse patrẽ filio secundum naturam. Respõdebitur (iuxta sententiã Boetij) verum quidem esse, hominẽ illũ qui est pater, causam esse substantię atq; hominis illius qui est filius, nõ tamẽ ob hoc dicẽdum est, patrem esse causam filij. Quemadmodũ (exẽpli gratia) Æneas causa fuit vt esset Ascanius, sed nõ fuit pater causa vt esset filius, nihilo certe amplius quam fuit filius causa vt esset pater. Simul enim ceperũt esse pater & filius, nec potuit Æneas prius esse pater, quam esset ille filius. Vnde cũ dico, pater causa est vt sit filius innuitur, relationem paternitatis significatã per vocabulũ patris, efficere relationẽ quę p vocabulũ filij significatur, quod veritatẽ nõ habet. Cum autẽ dico, Æneam esse causam vt sit Ascanius indico, substantiã illã quę est Æneas, causam existendi prestitisse substãtię quę vocatur Ascanius. Atq; hoc iuxta Poetarũ descriptionem verum est. ℭ Tertio modo dicuntur simul (atq; etiam aliquo modo secundum naturam) quę ex eodẽ genere ediuerso a seinuicẽ diuidunt, hoc ẽ, species plures sub eodẽ genere ęque immediate cõtẽtæ, quæ ipsum genus ex æquo diuidũt. Vt homo & brutũ hoc modo simul sunt, quoniã sub genere anĩal ęque immediate cõtinẽtur, & ex æquo genus illud diuidunt. Siquidẽ anĩal diuiditur immediate in hominẽ & brutum. Sic equus, asinus, leo, simul sunt; quo-

Secũd⁹ modus.

Tertius modus.

sunt: quoniã sub eodẽ genere, brutũ, ęque immediate cõtinẽtur. Genera vero nũquã simul sunt cũ suis speciebus, in quas diuiduntur, sed priora sunt illis.

CAPVT LXVII.

De motu & eius speciebus.

QVoniam in prædicamẽtis aliquoties mentio facta fuit de motu siue mutatiõe, cũ diceret de substãtia, quod ipsa cũ sui mutatione sit cõtrariorũ susceptiua: itẽ in quãtitate, de motu sursum & deorsum: itẽ quia de actione & passione dictũ est, quę cũ motu aliq̃ fiunt, propterea Aristoteles nũc breuiter de motu & eius speciebus determinat: tametsi eius exactior cõsyderatio ad physicam pertineat. Diuidit itaq; motũ in sex species, quæ sunt, generatio, corruptio, augmẽtatio, diminutio, alteratio, & secundũ locũ mutatio. Hæc adinuicẽ ita differunt: qm̃ generatio & corruptio ad substantiã pertinẽt, augmẽtatio & diminutio ad quantitatẽ, alteratio ad qualitatem, loci mutatio ad vbi. Id quod ex earũ descriptionibus facile patebit quæ sunt huiusmodi. „ Generatio est ꝓgressio a non „ esse substãtiæ ad esse eiusdem. Corruptio est progres„ sio ab esse substãtiæ, ad non esse eiusdẽ. Augmenta„ tio est progressio a minori quãtitate, ad maiorẽ. Di„ minutio est progressio a maiori quãtitate, ad mino„ rem. Alteratio est motus de qualitate in qualitatẽ. „ Loci mutatio est motus de loco ad locũ. Exempla assignabimus singulorũ. Cũ Petrus aut Paulus qui prius nõ erat, accipit esse humanum, fitq; homo, illud sic non esse ad esse procedere, dicitur generari. Cum ecõtrario, is qui modo esse habet post paululum esse illud perdit, & non esse succedit pro esse, dicitur, corrũpi. Cũ idem ex modica quãtitate puerilis ętatis, pertingit ad quantitatẽ maiorẽ ętatis virilis, dicitur augeri. Cũ econtrario, ad ętatẽ decrepitam perueniens, ad minorem iterum quantitatẽ reuertitur, dicitur minui. Cum ex albo fit niger, ex bono malus, aut econtrario, dicitur alterari. Postremo, cum de loco se transfert in locum alium, dicimus illum secundum locum moueri. De mo-

tus autẽ

tus autē contrarietate inquirens Aristoteles, dicit, quietē ipsi simpliciter cōtrariari, id est, opponi. Nā proprie non potest esse quies cōtraria motui, cū sit quies nil aliud quā priuatio. Cōtrariātur etiā mot⁹ qui sunt ad terminos cōtrarios. Vt generatio proprie cōtrariatur corruptioni; quoniā terminos habēt contrarios. Generatio em̄ progredit̄ ad esse substantiæ, corruptio ad nō esse. Sic augmētatio & diminutio, quarū illa ad maiorē, hæc ad minorē tendit quantitatē. Hæc autē quodāmodo cōtraria censentur, secundū physicā maxime cōsyderationē. Ita dicendū in alterationibus, quę sunt ad cōtrarios terminos, cuiusmodi sunt dealbatio & denigratio. Itē de mutationibus secundū locū, vt motus sursum, motus deorsum. De his plenius exactiusq; tractare ad physicam spectat consyderationem.

¶ CAPVT. LXVIII.

¶ De modis habendi.

QVoniā Aristoteles vocabulo habere, ī prędicamētis scd̄m diuersas acceptiones vsus fuerat (siquidē habitū posuit speciē qualitatis, & habere nouissimū assignauit prædicamentū) iccirco ne quis æquiuocatione nominis illius turbetur, adijcit nunc & alias eiusdē acceptiones, octo eius ponens modos; quos quia paucissimis pstringit, ipsius hic verba placuit tantū subscribere. ¶ Habere, inquit, octo dicit̄ modis. Aut em̄ aliquid qualitatē habere dicitur, vt habitū & dispositionē, scientiam (inquā) & virtutē. Aut quātitatē, vt magnitudinē, tricubitū aut quadricubitū. Aut ea quæ circa corpus sunt, vt vestimentū tunicā vel gladiū. Aut aliquid in corporis parte vt in digito annulū. Aut partē, vt pedē vel manū. Aut vt continēs cōtentū, vt modius grana tritici, aut lagena vinū. Aut possessionē vel domū vel agrū. Dicitur etiā & vir vxorem habere. Sic ille octo habendi modos enumerat, qui his cōcluduntur duobus versibus.

Octo modi habendi

Affectū, quātum, vestitū, dic velut aurū,
Membrū, cōtentū, possessio, vir mulierē,

¶ Vltimū

¶ Vltimum aũt modum Aristoteles dicit esse omniũ alienissimũ, eo quod habere vxorẽ (vt ipse ait) nõ aliud sit quam vxori cohabitare: videlicet secũdum gentilium ritum & sententiam loquẽs, qui sacramentũ magnũ illud ignorabãt. Nos autẽ, quos Christus Iesus omnis veritatis magister in sacratissimę fidei mysterijs erudiuit sacramentũ magnũ in cõiugio viri & fœminę intelligẽtes, scim9, lõge amplius esse virum habere vxorem, quã ei cohabitare Virum enĩ habere vxorem, secundũ veritatem est, virũ cũ vxore indissolubili vinculo esse colligatũ ita vt ipse (iuxta Apostolũ) potestatẽ nõ habeat sui corporis, sed mulier; ac vicissim mulier sui corporis nõ habeat potestatẽ, sed vir. Vnde si hunc modum nos quoq; alienissimũ dixerimus, aliã assignabim9 rationẽ, quoniã in alijs modis habendi, id quod habet non dicit vicissim haberi, ab eo quod habet: vt habẽs possessionem, non ab ea habetur, & qui habet vestem aut annulum non ab ipsis habetur, qui pedem habet nõ dicitur haberi a pede. In hoc autem modo, vt vir habet vxorẽ, ita vicissim habet ab ea. Neuter enĩ sui corporis habet potestatem, sed vicissim alter alterius, ita vt sint duo in carne vna in significationẽ grandis illius mysterij, quod nobis sacer Paulus Apostolus prædicauit in Christo & Ecclesia, quod olim gentiũ quoq; summis principibus (vt modo in nostro Aristotele cernimus) abscondi tum, nunc tandẽ in fine sœculorũ vt alia plura nobis patefecit magister veritatis, Iesus Christus Dñs noster, cui proinde sit laus honor & gloria, vna cũ patre & spiritu sancto, in sœcula sœculorum. Amẽ.

¶ DEO semper & vbiq; GLORIA.

LIBRI TERTII CONSYDERATIONIS DIAlecticę, qui de interpraetatione inscribit.

PRÆFATIO.

POst exactam in duobus præcedentibus libris simplicium vocum determinationẽ, recto ordine nunc est procedendum ad simplicium illorũ compositionem diligenter consyderandã. A simplicibus enim ordinatus est progressus ad composita. Tractabit ergo principaliter hic liber de orationibus compositis, maxime autem de illis quibus verum vel falsum significatur, quæ peculiari nomine enunciationes vel enunciatiuæ orationes nominantur. Inscribitur autem hic liber ab Aristotele Græco titulo περὶ ἑρμηνείας perihermenias, id est, de interprætatione; quæ idem videt esse cum enunciatione, qua mentis nostræ conceptum verum falsumue interprætamur siue exprimimus. Quanquam Boetius in ea videtur esse sententia, vt interprætationẽ intelligat etiam nomẽ quodlibet & verbum & participiũ, per se aliquid significans. Qua de re pluribus digladiari, non videt operæpreciũ. Illud certũ est, præcipuam hic enunciationum haberi determinationẽ. De nomine & verbo quod paucula prçmittantur, peraccidens euenit videlicet propter meliorẽ enunciationũ cognitionem, quandoquidẽ ex nominibus & verbis, vt præcipuis partibus, cõponitur enunciatiua oratio.

CAPVT PRIMVM.

De nominis definitione.

A Nomine igitur incipientes cum Aristotele libri huius tractatum, primum ipsius constituamus explicemusq; definitionem, quam ille assignat in hunc modum.

Definitio nois.

Nomen est vox significatiua secundum placitum, sine tempore, cuius pars nulla est significatiua separata, finita, & recta.

Cuius definitionis occasione recẽtiores quidam libri hu

bri hui9 determinationẽ incipiunt a definitione soni, eiusq̧ diuisione in vocem & nõ vocem. Vbi deinde partibus vtriusq̧ sua definitione terminatis, vocem diuidunt in significatiuã & nõ significatiuam, ac rursum significatiuã, in eam quæ naturaliter, & eam quæ ad placitũ significat. Verum nos hæc oĩa in libris de cõsyderatiõe rerũ naturaliũ, vbi proprius est ipsorum locus, plenissime tractauimus, libro videlicet. 9. a capite. 6. vsq̧ ad 12. Propter qđ, paucissimis ea tantũ quæ necessaria videtur, hoc in loco repetemus. ¶ Inter voces igitur, quædam sunt omnino nihil determiate significãtes. Vt cũ pueri aut moriones aut ebriosi inarticulatas voces emittunt ex quib9 nihil percipit. Inter eas vero quę determinatum aliquid significãt: quædã naturaliter, quædã scđm placitũ dicuntur significare. Nẽpe illę naturaliter significãt, quę apud õnes hoies vbiq̧ locorum siue gentiũ, idẽ significant, vt gemitus quẽ infirm9 emittit, dolorẽ significat ægritudinis, & suspiriũ ab alto eductũ significat cordis tristitiã siue grauitatẽ. Canis latratus, significat famẽ aut iram siue conturbationẽ, atq̧ ita in huiusmodi. Ex naturali enim dispositiõe & influxu habẽt illę voces, vt sic apud oẽs idẽ significẽt. Illæ vero dicũtur scđm placitũ significare, quę non idẽ apud oẽs homines repræsentant, sed pro volũtate imponentiũ rem aliquã significat Vt homo apud Latinos significat substãtiam rationalem, apud græcos nihil omnino significat. Sic de õnibus vocibus cuiuslibet idiomatis, quo humano more vtuntur adinuicẽ colloquendo homines. Ex quibus facile patet, quã ob rem in definitione nominis dictũ sit. Nomẽ est vox significatiua, scđm placitum. Quod eñ huiusmodi vox nõ est, nominis appellationẽ nõ recipit. ¶ Adijcitur deinde particula, sine tẽpore. Pro qua explicanda intelligendum est, differentiam inter nomina & ṽba hanc esse, quod nomina nõ trahant secũ tempus in sua significatione, neq̧ suũ significatũ quod habent secundum aliquã temporis differẽtiam determinãt: vtpote neq̧ secundũ præsens, neq̧ scđm pręteritũ, neq̧ secundũ

Vox significatiua.

Vox significatiua naturaliter.

Vox ad placitũ significatiua.

 futurũ.

futurũ. Verba aũt tẽpus secũ trahũt in sua significa tione, ipsumq; significatũ vocis scdm determinatã aliquã tẽporis differentiã important. Exẽpli gratia nomen homo, nullo modo tẽporis aliquam differentiam in sua significatione trahit, neq; humanam naturam (quæ est ipsius præcipuum significatũ) aut ipsos homines particulares (quæ significata sunt secundaria) secundum vllã tẽporis differentiã determinat. Cum aũt dico, curro, cucurri, curram, manifestum est prius verbũ trahere secum in significatione tẽpus presens, secũdum, tẽpus præteritum; tertium, tempus futurũ. ipseq; cursus idem per singula illorũ principaliter significatus, secundum tẽpus certum, determinatur, quẽadmodũ in explicãdo patet. Curro enim valet, in tẽpore præsenti cursum habeo: cucurri, in tẽpore preterito cursum habui, curram, in tempore futuro cursum habebo. Sic inter tria hæc, est, fuit, erit, idem est significatum principale, nempe existentia ipsa siue ipsum esse. Verum in tempore quod secũ trahunt in sua significatione est manifesta differentia. ¶ Illud autẽ quod nos Boetium hac in parte sequẽtes, diximus tempus secum ad significationẽ trahere, ipsum est quod dicit Aristoteles, significare cũ tempore. Est em̃ differentia notãda, inter significare tempus & significare cum tempore. Significant em̃ tempus quædam nomina vtpote hora, dies, annus, mẽsis, bienniũ, triennium biduum, triduum, & huiusmodi, quę videlicet non secum trahunt tẽpus ad significationẽ suã, sed tempus habent pro significato suo pręcipuo. Illa autem quę cum tẽpore significant, principaliter aliud quidem significant, vt curro, cursum, amo, amorem: & præter huiusmodi significatũ principale, designant quandam certam differentiã temporis, circa quod determinatur quodãmodo illud significatum præcipuum. Excludit ergo prædicta particula sine tẽpore, omnia verba a definitione nominis. In cæteris em̃ omnibus, conueniunt definitiones nominis & verbi, illa vnica particula excepta. ¶ Quod autẽ vltimo loco ponitur, cuius nulla pars est significatiua, sepa

exemplũ

d̃ria notanda

ua, separata, ad differētiam ponitur nominis simplicis ab oratione, quæ est cōposita. In hoc em̄ differt nomen ab oratione, qđ in nomine partes ipsæ quatenus illius nominis partes sunt, nullam habent significationem, sed solū ipsum totum nomen simplicem habet significationem. Vt cū dico, homo, partes illæ per se nihil significant, neq; ho aliquid, neq; mo aliquid. In oratione vero, partes per se habent significationes singulæ suas, & ex partiū significationib9 cōsurgit significatio totius orationis. Vt, homo viuit, est oratio, in qua & homo suū habet significatum peculiare, & viuit suū: & tota oratio significationē habet ex his duabus partibus resultātē.

¶ Quod si quis interroget, de nominibus quæ Grāmatici vocāt figuræ compositæ, quid sit sentiendū, an vere nomina sint, & vtrū partes eorū nihil significent separatæ? Dicendū, quod vere nomina sunt, iuxta Aristotelis sententiā, neq; vere partes eorum sunt significatiuæ separatæ, quatenus partes sunt. In hac etenim dictione respublica, quādiu accipitur ipsa vt nomē vnicū compositæ figuræ, simplex cōceptus ei respōdet in mente, sicut & aliis nominibus figuræ simplicis, habetq; significationē non minus simplicem. Neq; em̄, res, vt ibi ponitur, tanquā pars altera illius nominis compositę figurę, quicquā significat, nō magis q̄ ho, in dictione homo: neq; itē publica, vt ibi ponit̄, quicq̄ significat, sicut nec mo in dictione homo. De nominib9 cōpositę figuræ.

¶ Nec du vero plene cōtentus Aristoteles, duas adhuc particulas cēsuit adijciendas, ad excludēda nomina quæ vocātur infinita, & nominū casus, quę vocant̄ obliqua nomina. Cū em̄ negatio simplici nomini aut verbo præponit̄ (dicēdo nō homo nō animal, nō ambulat) non videtur aggregatū illud dignum appellatione nominis aut verbi: cū in eo potius tollatur nomē aut verbum, per negationē præpositā. Nomen etenim & verbū semper aliquid determinatū constituunt, id est, significationē aliquā certā habent & determinatam. Eiusmodi autē complexum ex negatione & nomine, nihil certum aut determinatū sua significatione De nominib9 infinitis

 constituit,

cōstituit, sed indefinite & indeterminate omne quod
non continet sub nomine cui adiungit negatio. Vt
homo determinate significat naturā humanam, &
quæ in ea cōueniunt. Nō homo autē, nō determina
te aliquā naturā significat, neq3 equū determinate,
neq3 asinū, neq3 lignū, neq3 cœlum, neq3 aliud alioꝝ
quę subsistunt in natura, sed indefinite & indetermi
nate ōne id a quo abnegat nomē hominis. Propter
quod, nomē infinitū censuit Aristoteles huiusmodi
De nois nominandū. ¶ Insuper casus nominū non proprie
bus obli nomina putat appellanda. Sunt em nominum cas
quis. sus & inflexiones, ac propter hoc vident a nomini
bus distare, quoniā a nominib9 cadunt & deflectūt
vnde casus vocant atq3 obliqui. Vocabulū aūt pri
mariū, quod non ab alio cadit siue deflectit, sed alia
cadunt siue obliquātur & deflectunt ab ipso, rectus
appellatur aut nominatiuus. Iccirco autē Aristote
les casus nōminū, non dignos æstimat appellatione
nominis, quoniā omne nomen, si ei addatur verbū
aliquod, faciet cū illo orationem veram aut falsam.
Casus autē nominū adiecto verbo nō faciunt orati
onem verā aut falsam, nisi insuper nomen aliud re
ctum adiungat. Vt cū dixeris, Socratis est, neq3 ve
rum neq3 falsum habes, nisi addideris rectū, dicēdo,
Socratis vestis aut liber est. Ita in reliquis. ¶ Ex his
Cōpleta igitur omnib9 elicitur hęc definitio nominis ab A
definitio ristotele ōnino completa. Nomen est vox significa
o nomīs tiua secundū placitum, sine tēpore, cuius pars nulla
est significatiua separata, finita, & recta. Vel, iuxta
Boetiū, pro duabus illis particulis finita & recta, po
natur, definitū aliquid significans, cū est, aut non est
iuncta, faciens enunciationē: quæ particulæ priori
bus æquiualent, easq3 explicāt. ¶ CAPVT II

¶ De verbo.

POstquam prolixe satis de nomine tractatum
est, non ita multum erit insumendum tempo
ris ad verbi naturam declarandam. Quæcun
q3 em̄ de nomine dicta sunt, eadem & de verbo suo
modo sunt dicenda, vna tantum particula illa exce
pta, quæ inter ea ponit discretionem. Quanquā ve
ro ad defi

eo ad definitionem verbi potuisset Aristoteles non minori iure addere particulas illas vox significatiua secundum placitum, quas primo loco posuit in definitione nominis, illa tamē quasi nota relinquēs ex nominis definitione, ea præcipue in verbi definitione posuit, secundum quæ differt a nomine. Est autem hæc eius definitio,

Verbum est quod consignificat tempus cuiꝰ pars nihil extra significat, & est semper eorꝫ quæ de altero dicuntur nota.

Definitio verbi.

¶ In qua definitione, relatiuo quod assignādum est antecedens, vocabulum secundum placitum significatiuum. Non enī potest referre verbum, quoniā non potest idem definiri per seipsum. ¶ Particula autē sequens, quod consignificat tempus a definitione ista nomen elongat, quod non consignificat tēpus, sed absq; tempore significatum suum importat Quid autē sit significare cū tempore vel consignificare tempus, & quomodo differant tempus significare & tēpus consignificare, satis lucide dictū est in tractatu de nomie. Quare superfluū fuerit, eadē hic prolixius repetere. Tantum cōsuetas descriptiones horū terminoꝶ, simpliciter assignabimꝰ. Significare tempus est, ex significato principali tempꝰ designare. Significare autē cum tēpore est præter significatum principale, aliquā certam tēporis differētiam cōnotare. Differētias temporū sumimus in proposito, secundū pręsens, pręteritū, & futurū. Quod deinde sequitur, cuius pars nihil extra significat, sic dę verbo intelligitur, quomodo de nomine supra ostēdimus. Itidemq; dicendū erit dę ỽbis quę nominātur figuræ cōpositæ, quomodo de nominibus eiusmodi diximus. ¶ Postremum vero illud. Et est semper eorū quæ de altero dicūtur nota, difficultatem habet, & varie exponitur. Recētiores facili satis intelligentia ita solent exponere, quod verbum semꝑ est copula vel actualis vel aptitudialis ad copulan

pulandū prædicatū cū subiecto, videlicet quia omne verbū includit actualē & formalē copulā, vt patet in resoluēdo. Currit em̄ idē valet, quod, est currens: vbi copulam est, vides explicatā. Aliter interpretatur Boetius, dicens omne verbū, accidens aliquod significare, vtpote actionē vel passionem quę semper de altero prædicātur, cum sint accidētia, & accidens semper de eo prædicetur quod sibi est subiectū. ¶ Distinguit deinde verba finita ab infinitis Aristoteles vt supra in nomine fecerat, & v̄ba obliqua a rectis. Infinita verba sunt, nō currit, nō laborat, non proficit, quæ licet tēpus consignificant, nihil tamen determinatū important, sed indefinite & indeterminate omne quod sub verbo a quo fit abnegatio nō continetur. Verbū autē obliquū appellat, omne quod non est temporis pręsentis & modi indicatiui. Currebat em̄ & cucurrit & curret, vocat obliqua verba; quonia videlicet sic a verbo præsentis temporis modi indicatiui per quandā obliquitatem & inflexionē cadūt, mutata terminatione finali, sicut in nominib⁹ obliqui cadūt a recto. Proprie ergo nō verba, sed verborꝝ potius casus & obliqua vel inflexiones dicuntur. ¶ Possunt vero obliqua verba distingui tripliciter. Vel ex parte tēporis tantum, vt currebat, cucurrit, cucurrerat, curret: quæ sunt quidē modi indicatiui, & ob hoc quantum ex parte illa nō sunt obliqua: sed quia nō sunt temporis præsentis, inde obliqua verba dicuntur. Vel ex parte modi tantū, vt curreret, currat, currere: quæ sunt quidē temporis præsentis, sed modi nō indicatiui, atq; ex hac p̄te verba obliqua sunt. Vel ex parte temporis & modi simul, & hęc maxime obliqua sunt, vt cucurrissem, cucurrisse, item currerē, quando accipiūtur vt præterita imperfecta optatiui siue cōiunctiui & infinitiui modi. ¶ Inter ea vero quæ sunt obliqua ex parte tēporis tantū, & quæ ex parte modi tantū, vident̄ illa minus obliqua istis, & magis ad naturā rectorum accedere. Verba em̄ omnia indicatiui modi, quodcunq; tēpus consignificēt hoc habent cōmune, quod adiecto nomine æqualiter faciūt

verba obliqua distinguntur tripliciter.

liter faciunt enunciatiõnẽ veram vel falsam, vt Petrus viuit, Petr9 viuebat, vixit, vixerat, viuet. Verba autẽ quæ alterius modi sunt quã indicatiui, etiã si sint pręsentis tẽporis non faciunt orationẽ veram vel falsam, addito nomine. Vt si dicas, Surge Petre Petrus surgeret, aut surgat, aut Petrũ surgere, nusq̃ verũ est aut falsum. ¶ Tandẽ vero, priusquã tractatum hunc de nomine & verbo egrediamur, perquirendum est de ijs partibus orationis, quas Grãmatici appellãt participia, an hoc ĩ loco sub nomine, an potius sub verbo sint cõstituenda. Sub nomine em̃ prima facie non videntur cõmode posse constitui, quoniã non significant sine tẽpore. Quemadmodũ em̃ amo significat cum tẽpote præsenti, sic & amãs, & quomodo amabo significat cũ tempore futuro, sic & amaturus In hoc igitur videntur obtinere naturam verbi. Ex altera autẽ parte videntur conuenire cum nomine, & a verbo distare, quoniam verbum nunquã per se potest esse subiectũ enunciationis, participiũ autem potest. Verbũ quoq; per se solum, addito tantũ nomine aliquo, facit enunciationẽ, quod participiũ non potest nisi insuper & verbum addatur. Cum em̃ dico, Amãs amatur, enũciatio est: cũ autem, Ioãnes amãs, enunciationẽ nõ habeo, sicut neq; hic, Ioãnes homo, cũ pro participio nomen ponitur. In hoc ergo videtur cum nomine conuenire, & a verbo differre. ¶ Respondendũ est, non mirum esse, si participium nec plene obtineat naturã nominis, nec plene naturam verbi. Si em̃ alterius naturã penitus haberet, nomẽ suũ perderet. Participium em̃ dicitur, quasi partem capiẽs Nam (vt Grammatici declarãt) partẽ capit a nomine, partẽ a verbo, & partẽ ab vtroq;, A nomine capit genera, & casus, a verbo temp9 & genus verbale, ab vtroq; numerũ & figuram. Non est igitur mirum, si non penitus alterius naturam obtineat. Cõmunior tamen sententia comprehendit ipsum sub nomine, dicens, ipsum non proprie significare cũ tẽpore, eo modo quo verba. Nã verba significãt cum tẽpore tali quod sit mẽsura totius enũciationis, non autem

De participijs:

autē participia. Vt cū dico Ioānes fuit amās, enunciatio illa mēsuratur & denominatur, nō a tēpore per participiū amās significato. Non eñ dicit esse enūciatio de præsenti, sed de præterito, ꝑpter tēpus prę teritū per verbū, fuit, significatū. Vel aliter dicitur participiū non cōsignificare tēpus determinatū vel determinate, sicut verbū, eo quod participiū cogatur, secundū qualitatē verbi sibi adiecti, vt si addat verbo præteriti tēporis participiū prę sentis, amplia tur secundū tēpus præteritū, vt accipiatur pro prę teritis, quod ex sua significatione est temporis præsentis.

ℭ CAPVT TERTIVM.

ℭ De oratione.

DEfinitur post simplicia nomina & verba, cō posita oratio hoc modo.

Defini- tio ora- tionis

Oratio est vox significatiua cui⁹ aliquid partiū significatiuū est separatū vt dictio non vt affirmatio vel negatio.

ℭ Vt homo bon⁹, dēmō peruersus, creatura Dei, & huiusmodi. In his eñ, partes sigillatim suā habēt significationē, vt homo suā habet, & bon⁹ itē suā, ex quorū significatis consurgit etiā totalis significatio orationis illi⁹, homo bon⁹. ℭ Quod autē oratio dicitur scd̄m placitū significatiua, nō est accipiendū, quasi oratio q̄libet sigillatī & ꝑ se imposita sit ad significandū, sed ratione partiū dicit ita significare. Quia eñ significationē habet oratio a suis ꝑtib⁹, & partes ipsę scd̄m placitū significāt instituentiū, hinc etiā orationes ipsæ secundario dicunt scd̄m placitū significare. Inueniūtur nihilominus quædā orationes quæ secundū aliquā suā significationē, quasi primario ad placitū significāt. Vt cū dicimus, aerē verberare, aut laterē lauare, pro eo quod est frustra laborare, hāc significationē quodāmodo vidētur orationes illę habere primario ex placito īstituentiū, quibus placuit totis illis orationibus ad eā vti significatione, quā a suis partibus sine noua impositione nō habebant.

habebant. Nisi forte quatenus impositio circa partes facta occasionem præbet hac quoq; noua significatione totali orationem ipsam vsurpandi. ¶ Diuiditur autem oratio prima sectione, in orationem perfectam & imperfectã. Imperfecta oratio est, quę sensum perfectum nõ generat in animo audientis, id est quæ non constituit intellectũ audientis quietum, sed suspensum dimittit vt adhuc expectet addi aliquid. Perfecta autẽ oratio est, quæ sensum perfectũ gignit in audiẽtis animo, id est, quę suspẽsum non tenet audientis animũ, sed pleno sensu quietũ & contentũ eum reddit. Exempli gratia, si dixerit quispiam angelus bonus, dęmõ malus, homo albus equus niger, Petrus & Ioãnes, ad singulas has orationes suspendor animo, expectans vt cõplementũ audiam alicuius sentẽtiæ, Ideo imperfectæ dicũtur. Si autem dixerit, angelus bonus assistat, dæmõ malus aufugiat, homo albus pertrãsijt, equus niger visus est. Petrus & Ioannes fuerũt sanctitate admirabiles, iã in singulis perfectũ sensum intelligo. Orationis imperfectæ clarissimũ est exemplũ apud Terentium in Adelphis, vbi iratus Geta multas facit imperfectas orationes apud Sostratam priusq̃ perfectam absoluit sententiã, quã illi volebat indicatã, de Eschino, quod rapuisset duxissetq; vxorem aliã. ¶ Sunt autem vniuersaliter imperfectæ orationes illæ, in quibus nullũ ponit verbũ, quãtumuis etiã prolixa videatur oratio. Vt Deus potens & sapiẽs & fortis ac bonus, mundũ gubernans in sapientia, oratio est adhuc imperfecta. Vniuersaliter itẽ sunt imperfectæ orationes, omnes in quibus ponitur relatiuum qui quæ quod, cũ vnico verbo. Vt, Deus qui viuit. Homo qui mortalis est. Aurũ quod magnipenditur. Idem est de quibusdã cõpositis a quis vtpote de quisquis & quicunq;. Istæ em̃ sunt imperfectæ orationes. Quisquis Deo seruit. Quicunq; in hoc mundo nascitur. Sic & de aduerbijs quibusdã quę secundũ vim significationis includũt qui relatiuũ: vt quandocunq;, vbicunq;, vtcunq; vel quomodocunq;, & si quę sunt similia. Quãdocunq; em̃

De oratione perfecta & imperfecta.

valet,

valet, omni tempore quo: vbicūq;, omni loco quoq; quomodocunq;, omni modo quo, atq; ita in cęteris. Ad hoc autē vt perfecta sit sentētia illa in qua ponitur relatiuū, vel explicite vel implicite, necesse est geminū poni verbū. Vnde hæ sunt perfectæ orationes Deus qui viuit inęternū, creauit nos in tēpore. Deus qui vides imperfectū hominū, da veniā miseris, vtinam qui nobis hanc dedit vitā temporalem, donet simul & perpetuam, Quisquis Deo seruit, bona referet, sui laboris præmia. Sunt quoq; eiusdē cōditionis cōiunctiones, cum, si, & si quæ aliæ sint partes orationis huiusmodi includētes. Vnde qui dicit si veneris ad me, cum veneris ad me, incōpletam relinquit sententiam.

CAPVT IIII.

De oratione perfecta non enunciatiua.

Oro perfecta nō enūciatiua

Diuidit deinde perfecta oratio, in orationem enunciatiuā & nō enunciatiuā. Oratio perfecta non enunciatiua dicit, quæ licet perfectum sensum gignat in animo audiētis, non tamen verū aliquid vel falsum significat. Huiusmodi sunt omnes orationes deprecatoriæ. Vt Miserere nostri, Deus omniū. Omnes imperatiuæ, siue præceptiuę, aut prohibitiuę. Vt, Deū time, & mādata eius obserua. Diligite iustitiā omnes qui habitatis terrā, Præter vnū Deum aliū ne adorate, Omnes itē exhortatoriæ vel cōsolatoriæ, vt, viriliter agite & sustinete Dnm, patientes estote donec adueniat retributor laborū omniū Deus. Fiunt autē hę omnes cōmuniter per modū imperatiuū, qui mod⁹ nō semper imperatiuæ significat, sed aliquādo deprecatiue, aliquādo exhortatiue. Sūt quoq; imperfectæ orationes optatiuæ, vt. Vtinā saperēt homines & intelligerēt, ac nouissima prouiderēt. O si mortis diē perpetuo ante oculos habeāt mortales. His quoq; adiungendæ sunt orationes interrogatiuæ, vt. Quid agitis cæci mortales, dū pro terrena possessiūcula æternā amittitis patriā? Similes fere vident illæ que nō tā interrogatiue q̄ admiratiue enūciant, vt. Quā male sibi cōsulunt adolescētes, qui florē adolescentiæ ocio & vitiorū illecebris perdūt. Tametsi enī forsitan videatur in

atur in huiusmodi verũ esse aut falsum, non tamen hoc inuenit in ipsis eiusmodi orationib9, sed in eo quod tacite solet ad huiusmodi in mẽte responderi Quod si quis forte contẽdat, huiusmodi ex se ipsis veꝝ falsumue indicare, hic & illã suprapositã orationem interrogatoriã orationẽ debebit enunciatiuã admittere, quod parũ verisimile videt. ¶ Huiusmodi autẽ orationũ omniũ nullus est vsus Dialectico qui totus in hoc est, vt quid veꝝ & quid falsum apprehẽdat. Cõmuni autẽ vsui hominũ & sacris literis admodũ sunt frequẽtes. Peculiariter quoq; Rhetorib9 & Poetis, qui magis affectũ commouere student, ad quod huiusmodi peculiarius conueniunt. In singulis aliquod exẽpla ex Poetis, in adolescentum gratiã, vt similia ex propositis exẽplis discãt in authorib9 obseruare, assignabim9. Oratione depræcatoria apud Virgiliũ, fortissimus Æneas incensis nauib9 Iouẽ orat, dicẽs, Iupiter õnipotens, da flammam euadere classi. Nunc pater, & tenues Teucrũ res eripe læto. Sic apud Didonẽ depræcant naufragio superstites Troiani. Parce pio generi, & propi9 res aspice nostras. Præceptiua oratione apud Comicum vtit herus ad seruos. Vos isthæc intro auferte abite, adesdũ Sosia. Prohibitiua siue dissuasoria est oratio illa in Bucolicis Virgilianis. O formose puer nimiũ ne crede colori. Exhortatorium est illud Horatij. Omnib9 adde modum, & huiusmodi. Exhortatoria simul & consolatoria oratio est, quã suis Troianis in naufragio loquebat Æneas. Durate (inquiens) & vosmet rebusseruate secundis. Optatiua oratio est, quã Æneæ præsentiã desyderãs Dido proloquitur dicẽs, Atq; vtinã rex ipse noto compulsus eodẽ. Afforet Æneas. Itẽ & illud Euãdri pristinam optantis fortitudinem. O mihi præteritos referat si Iupiter annos. Interrogatiua est illa Didonis ad Æneæ socios? Quis genus Æneadũ, aut quis Troiç nesciat vrbẽ? Itemq; illud eiusdẽ ad ipsum Æneã. Quis te nate Dea, per tanta pericula casus insequit? Interdum vero interrogatiua oratio apud Poetas & vsum loquendi cõmunem, indignationem significat

Vt cum

Vt cũ Ilioneꝰ apud Didonẽ quærimoniã proponit de incẽsione nauiũ, dicens. Quod genus hoc homi nũ, quæue hunc tã barbara morẽ. Permittit patria? hospitio prohibemur arenæ? Sic apud Persiũ male-frugi adolescentẽ pędagogus interrogãdo increpat, dicens Nõ pudet ad morẽ discincti viuere nate? Auaros quoq; sacerdotes amara interrogatione sic notat idem Satyricus. Dicite pontifices in templo quid facit aurũ. Interdũ vero tantũ humilẽ & supplicẽ quęrimoniã explicat. Veluti cũ apud Vergilium pro suo Ænea mater Venus Iouẽ omnipotentem lamentabili voce affatur, dicẽs. Quẽ das finem rex magne laborũ. Videtur quoq; adiũgenda prædictis subiũctiua oratio, vt apud Vergiliũ. Si datur Italiã socijs & rege recepto Tẽdere, vt Italiã læti latiumq; petamus.

ℭ CAPVT V.

ℭ De oratione enunciatiua.

HÆ igiẽ orõnes oẽs (vt supradictũ est) dialectico nõ cõueniũt, sed illa sola quę indicatiã vł enũciatiua diciẽ, quã Aristoteles appellat enũciationẽ vel enũciatiuã orõnẽ. Cicero vo, quẽ hac in parte magis imitamur Latini, ꝓpositionẽ cẽsuit appellãdã, alij ꝓnũciatũ, alij axioma noĩnãt aut ꝓloquiũ Omniũ vero est vna ratio, quia per ipsam enũciatur, proponiẽ, pronunciaẽ, statuiẽ, verũ aut falsum. Definitur autem ab Aristotele his verbis.

Oratio enũciatiua. **Enunciatiua oratio est, in qua est verum aut falsum.**

ℭ Hoc est oratio perfecta quæ verũ aut falsum significat. Nõ enim sic verũ est in oratione, quasi ipsa veritas aut falsitas sit i ipsa vocali aut scripta oratione realiter. Veritas em̃ & falsitas in intellectu sũt. Sed ideo in enũciatione dicitur esse verum aut falsum; quia aliquid ipsa significat verũ aut falsum, vt (exempli gratia) hę oratiões Deus viuit, Deus omnia cõdidit, Homo est mortalis, Cœlũ est incorruptibile, singulæ verũ significant. Istæ vero, Deus est malus, diabolus est omniũ rerum principiũ, homo est asi-

est asinus, singulę falsum significāt. ¶ Vnde ex hac definitione elici potest diuisio enūciationis siue ꝓpositionis, in propositionē veram, & falsam. Propositio vera est, quādo res ita se habet quomodo ꝑ ipsam significat. Vt hæc propositio. Homo est mortalis, vera est, quoniā ita res se habet vt ipsa significat. Significat em̄ hominē esse mortalē, & ita vere res habet, probatq; hoc ipsa experientia. Propositio autem falsa est, quādo res nō ita se habet, vt per ipsam propositionē significatur. Vt hæc est falsa, homo est brutū, quoniā significat hominē esse brutalis naturæ & sine intellectu. Atqui res lōge secus habet. Similiter hęc falsa est. Cicero fuit eximiꝰ Poeta. Significat em̄ Ciceronē de numero fuisse insigniū Poetarum. Nō ita vero res habet, id quod illud ipsius manifeste carmen testatur, quod in huius rei testimoniū citat Iuuenalis. O fortunatā natā me consule Rhomā. ¶ Amplius quoq; diuidi posset enūciatio in necessariā, impossibilē, & cōtingentē. Propositio necessaria est, quādo res necessario sic se habet, quomodo ꝑ ipsam significat, nec potest aliter se habere, vt Deus est, homo est aīal rationale. Creatura impar est creatori. Propositio impossibilis est, quando res ita se habere nō potest, quomodo per eā significatur, vt homo est brutū. Deus est impiꝰ. Propositio autē contingēs est, quando res per ipsam significata potest sic se habere, & itē aliter se habere potest. Vt cū dico Petrus sedet, Ioānes orat, Philippus disputat. Propositio necessaria semꝑ est vera. Propositio impossibilis, semꝑ falsa. Propositio contingens, nec semꝑ vera nec semper falsa, sed interdū vera interdum falsa. ¶ Generaliter vero enūciationes dicuntur omnes illæ perfectæ orationes, quæ pro principali verbo habent verbū indicatiui modi, cuiuscūque tandem fuerit tēporis. Omne enim verbū modi indicatiui, facit orationē veram aut falsam, quam ob causam, a Grāmaticis recte modꝰ ille vocatur indicatiuus, veri nimirū aut falsi. Vnde hæ ōnes sunt enunciatiuæ orationes. Deus viuit æternū, Deus viuebat ante mundū cōditum. Deus hominē de luto for-

Propositio vera

Falsa.

Diuisio alia.

Necessaria.

Impossibilis.

Contingens.

luto formauit. Deus hominẽ rectũ creauerat & sinẽ
peccato. Deus vitã æternã dabit se diligentibus. In
omnib9 quidẽ his verꝫ similiter inuenit. Veruntas
men falsitas aut veritas propositionum illarũ quæ
sunt de futuro aut præterito, cõsyderari debet secun
dum veritatẽ propositionũ de præsenti, quas solent
recẽtiores appellare propositiões de inesse, eo quod
per eas quasi in actuali existẽtia constituat & propo
natur, quod in alijs fuisse aut fore dicitur. Videlicet
vera est propositio de preterito, si propositio de præ
senti ex ijsdem õnino extremis cõposita aliquando
fuerit vera. Et vera est propositio de futuro, si pro
positio ei correspondẽs de copula præsenti aliquan
do vera sit futura. Exẽpli grã, vera est ista de præte
rito. Adã vixit in terris, quoniã aliquãdo hæc vera
fuit Adã viuit super terrã. Ista quoqꝫ de futuro est
vera, Antichrist9 erit, quoniã aliquando vera hæc
erit de præsenti. Antichrist9 est. Illa autẽ de præteri
to falsa est, cui respondẽs propositio per præsens tẽ
pus enunciata, nunq̃ vera fuit. Et illa de futuro fal
sa dicit, cuius de præsenti nunq̃ erit vera. Vt hæc de
præterito, Antichristus ille pessimus vixit, falsa est,
quoniã nunq̃ verũ fuit eũ viuere. Et hæc de futuro
Messias nascet in mundo ad salutẽ humani generis
falsa est, quoniã nunq̃ vere licebit dicere in futuro
tẽpore. Messias nascit in mundo. Iam em̃ olim nat9
est in mundo de virgine, non nascitur amplius.

CAPVT SEXTVM.

De diuisione ꝓpositionis in simplicẽ & cõiunctã

PONunt autẽ tres diuisiones præcipuæ enũcia
tionis quarꝫ prima hæc est. Propositionũ alia
est simplex siue categorica, alia coniuncta siue
hypothetica. Propositio simplex ab Arist. sic definit

Definitio enũciationis simplicis.

Simplex enunciatio est, quæ aliquid de
aliquo vel aliquid ab aliquo enunciat.

Hoc est, talis aliqua enunciatio, in qua vnum ali
quod prædicatum de vno aliquo subiecto enuncia
tur, siue affirmatiue siue negatiue. Propositio em̃ de

significat

significat affirmationē, ab vero, negationē. Vt cum dico, Deus est imortalis. Homo nō est imortalis, in vtraq; simpliciter enunciatur vnū pdicatū de vno subiecto, in priore quidē, affirmatiue, in posteriori autē negatiue. ¶ Appellat autē hæc ppositio simplex a posterioribus, græco nomine κατηγορική categorica, id est, prædicatiua videlicet qm in ea vnū predicatū de vno subiecto pdicetur, soletq; clarius in
,, hūc modū definiri. Propositio categorica ē, quę ha
,, bet subiectū prędicatū & copulam: tanq̃ præcipuas
,, partes sui. In ōni em̃ propositione simplici siue cate gorica, duo sunt termini quorū alter dicit subiectū
,, vel terminus subiectus. alter pdicatū vl terminus prę
,, dicatus. Subiectū est, id de q̃ aliquid dicitur. Prędicatū est, quod dicit de altero. Hoc est, terminus ille dicitur subiectū qui subijcit alteri & de quo alter dicitur, prędicat siue enūciatur ille aute qui sic alteri supraponit & qui de altero prędicat, dicit prædicatū. Vt in hac ppositione, Homo est mortalis, subiectū ē homo, prædicatū vero mortalis. Vnde manifestū est subiectū & prædicatū dici ad inuicē relatiue, eo modo quo adinuicē referūtur pater & filius. ¶ Semper quoq; in categorica ppositione esse debet verbalis copula. Quæ interdū quidē a prædicato expresse inuenit distincta. Vt cū dico, homo est animal. Deus est bonus. Angelus est incorruptibilis. Cuiusmodi ppositiones solēt vocare recētiores de est tertio adiacēte, eo quod verbum est, in illis sit quasi tertium adiacēs, duobus terminis, quos adinuicē copulat. ¶ Interdū vero copula nō distinguitur secundum vocalē expressionē, ab ipso quod est prędicatū. Vt cū dico. Deus viuit, Deus imperat, Homo peccat. Hic studet, ille currit, & vniuersaliter in omnibus ppositionibus quorū prædicatū est verbū adiectiuum. Hic em̃ prędicatū & copula secundū vocalē expressionē nō differūt sed in vno termino coincidūt. Attamē in explicatione inuenietur copula a prędicato distincta. Idē est em̃, Deus viuit quod Deus est viuēs, vbi viuens est prædicatum, & est, copula. De propositionibus quoq; illis quas vocant recentiores de

Quid subiectū & prædicatum.

tiores de secundo adiacente, simile est iudicium. Vt in istis Deus est, homo est. Hæ em̄ de est secūdo adiacente appellātur quoniā in ipsis verbū est vni tātum subiecto apponitur, nec aliud tertium est in eadem propositione cui connumeretur. ¶ Neq; vero

nota

requiritur ad enunciationē simplicem siue categoricam, quod subiectū & prædicatū sint termini simplices & incōplexi. Hæc em̄ propositio. Deus pius iustus & longanimis ostendit magnā erga reprobos patientiā vna est simplex enunciatiua oratio. Habet em̄ vnū subiectū, totum hoc. Deus iustus pius & longanimis, habet item prędicatū vnū, nēpe ostēdens magnā erga reprobos patiētiam, & vnū istud prædicatū, de vno illo subiecto, mediāte vna copula est, prædicatur. Est igitur vna simplex & categorica enunciatio. ¶ Possunt tamen huiusmodi enunciationes appellari de extremis complexis aut de altero extremorū complexo. Vnde quædā sunt propositiones categoricæ de vtroq; extremo simplici, vt Deus est verax. Homo est mēdax. Quædam de simplici subiecto tantū, vt. Deus est verax in omnibus verbis suis. Homo est mendax in verbis & factis. Quædam autē de simplici prædicato tantum, vt homo iustus saluatur homo impius damnatur. ¶ De propositione autē cōiuncta siue cōposita quā cōmuniter hypotheticā appellant tametsi posteri9 absoluto tractatu simpliciū plene tractandū sit, paucis tamen etiam hoc in loco eius definitionē explicabimus. Sic itaq; definitur ab Aristotele.

Definitio ppositiōis cōiunctæ.

Propositio cōiuncta est, quæ composita est ex enunciationibus simplicibus.

¶ Hoc est enūciatio aliqua totalis, quæ componit ex duab9 simplicib9 enunciationib9 adinuicem per aliquam certam cōiunctionem connexis. Vt cū dico, si verax est Deus, iustus saluabitur, tota hæc est vna oratio cōiuncta, quoniam plures habet simplices per coniunctionem si vnitas. Nisi em̄ vnitæ essent plures illę simplices per aliquam cōiunctionē, non vna

non vna diceretur enunciatio cõiuncta, sed plures simplices; Vt cum dico. Iustus saluabitur. Impi9 peribit, duæ sunt simplices enunciationes, nõ vna cõiuncta. Deest eñ coniungens copula. Hæc paucis impræsentiarum de enunciatione coniuncta sufficiant. Ad simplicem autem, quæ modo est determinanda redeamus.

¶CAPVT SEPTIMVM.

¶De secunda diuisione enunciationis.

SEcunda diuisio principalis ipsius enunciatiõis siue propositionis hæc est.

¶Propositionum alia est vniuersalis, alia particularis, alia indefinita. Hãc diuisionem Aristoteles in principio libri Priorum assignat, in præsenti autem loco tantũ paucissimis indicat. Quæ tamen vt perfecta sit & sufficiẽs diuisio, oportet vel ipsum diuisum restringi ad solas propositiones de subiecto cõmuni vel quartũ subaudiri membrũ, propositionẽ singularem. Tria quoq; mẽbra priora, loco supra adducto idem Aristoteles sic definit.

Propositio vniuersalis est, quę omni aut nulli inesse significat. Propositio particularis est, quæ alicui aut nõ alicui aut non omni inesse significat.

Propositio indefinita est, quæ inesse aut non inesse significat, sine signo vniuersali aut particulari.

Quid ꝓpositio vniuersalis, particularis & indefinita.

¶Quę Aristotelis definitiones, per alias aliquanto notiores a posteriorib9 declarantur; in hunc modũ
„ Propositio vniuersalis est, in qua subijcit̃ terminus
„ cõmunis signo vniuersali determinat9. Propositio
„ particularis est, in qua subijcitur termin9 cõmunis
„ signo particulari determinat9. Propositio indefini-
„ ta est, in qua subijcit̃ terminus cõmunis sine signo,

 subaudi

ſubaudi vniuerſali aut pticulari. Exépli gratia, hæ ppoſitiões ſunt vniuerſales. Omnis homo eſt mortalis. Nullus homo imperpetuū viuet. Hę ſunt particulares. Quidā homines ſūt iuſti. Quidā homīes nō ſunt iuſti. Hę ſūt indefinitę Homo eſt anīal. Aſinus nō eſt rationalis. Cōtrariorꝝ eadem eſt diſciplina. Propoſitio autē ſingularis hoc modo ſolet definiri. Propoſitio ſingularis eſt, in qua ſub.jacet terminus ſingularis, vel terminus cōmunis ſumptus cū pronomine demōſtratiuo primitiuæ ſpeciei. Vt hę ſunt ſingulares. Ioānes cōuertit Aſiā. Paulus in occiſione gladij mortu9 eſt. Hic homo dign9 eſt morte Vir ille dignus eſt præmio. ¶ Quæ autē ſint ſigna vniuerſalia aut pticularia. ex auditu facile quilibet dinoſcit. Signa em̄ illa quæ denotant terminū cui adduntur accipi, & enunciationē totā verificari pro omnibus ſuppoſitis termini illi9 ſine exceptione, dicunt vniuerſalia, vt omnis, nullus. Cū em̄ dico. Omnis homo eſt mortalis, ſignifico prædicatū ſubiecto cōuenire non ſolū pro vno aut altero ſuppoſito, ſed pro ōnibus omnino quæ ſub ipſo cōprehendūtur. Ita cū dico. Null9 homo eſt immortalis, indicatur ex virtute ſigni prępoſiti ſubiecto, prædicatū ab ipſo abnegari ſecundū omnia quæ ſub ipſo cōpræhenduntur. Signa autē particularia ſunt, quæ cum adduntur termino, nō indicāt terminū cui adduntur debere accipi & propoſitionē ex eius parte verificari pro omnibus ſuppoſitis ipſius, ſed pro aliquo vel pro aliquib9. Vt cū dico, Quidā homines ſunt iuſti ſignificatur iuſticia cōuenire homini non pro omnibus ſingularibus, ſed pro aliquibus. Ita cū dico, Quidā homines nō ſunt probi, prædicatū nō ſignificat abnegari ab homine ſcd̄m omnia ſuppoſita, ſed tantū ſcd̄m aliqua.

Propoſitio ſingularis

CAPVT VIII.

¶ De ſignis vniuerſalibus & particularibus.

De iſtis autē ſignis vniuerſalibus & particularibus notādum eſt, quod per ſe nihil ſignificant, ſed tantū aliqualiter dicūtur ſignificare, id eſt, vniuerſaliter vel particulariter, ſecundum quod terminum cui adduntur ſic vel ſic faciunt accipi, &

cipi, & propositionẽ sic vel sic verificari. Vt signũ omnis, per se quidem nec equũ, nec hominem, nec angelum, nec aliquã rem significat, si autẽ addideris ipsum termino communi significatiuo alicuiꝰ rei, illic ipsum videbis vniuersaliter significare, vt dicẽdo omnis homo. Atq; ob hanc rem eiusmodi dictiones non propriæ terminorũ merentur appellationem, sed tantũ signa nominãtur. Aut si interdũ termini appellentur, dicuntur termini tantũ consignificatiui, non absolute significatiui. Solentq; hac ratione excludi a definitione nominis, per particulã illam, vox significatiua. ¶ Quædã tamen inueniuntur signa vniuersalia, non pure signa cõsignificatiua, sed simul, etiam alicuius rei significatiua, quẽadmodum in explicando patet. Vt nihil, nemo, nullus (cũ substantiuate accipitur) quisquis, quicunq;. Nihil enim valet, nullũ ens vel nulla res, vbi signũ vniuersale vides cum termino significatiuo: nemo id est, nullus homo, nullus substantiue, idem valet, quilibet substantiuate, idem valet quod omnis homo, quisquis, id est, omnis homo qui. Omnes igitur hæ propositiones vniuersales sunt, Nihil est creatum a semetipso. Nemo sibi viuit. Nullus sibi vitam dedit, Quisquis vel quicunq; dei mandata obseruauerit, vitam æternã habebit. ¶ Huiusmodi solent vocare terminos mixtos, quod simul in sua significatione includãt terminũ cõsignificatiuũ & significatiuũ, quodq; & aliquid significẽt & aliqualiter. ¶ Prædictis vidẽtur adnumerãda quædã aduerbia vniuersalia signa in sua significatione includentia. Vt semꝑ, vbiq;, nunq̃, nusquã, omnino, nequaquã, & huiusmodi. Sẽper em̃ valet, omni tẽpore: nunquã nullo tẽpore: Vbiq;, õni loco: nusq̃, nullo loco: õnino, omni modo: nequaq̃ nullo mõ. Verũ inter hæc talis est differẽtia, quod illa quæ includũt signa affirmatiua non faciũt per se enũciationẽ simpliciter vniuersalẽ, etiã si ponãtur in principio totius propositionis. Vnde hę propositiones, Vbiq; animalia sunt homines, Sẽper animalia sunt homines, Omnino animalia sunt homines, non vidẽtur

 esse vni-

esse vniuersales:cum subiecta earũ non determinẽtur aliquo signo vniuersali. In prædictis em̃ enũciationibus subiectũ est, animalia, vbiq; autẽ vel semper licet præponatur subiecto, non dicitur tamẽ ipsum determinare, quoniã virtutem, vniuersalitatis suæ in ipsum nõ explicat. Manet em̃ virtus vniuersalitatis intra ipsum aduerbiũ inclusa, solũq; in locum & tempus quæ simul in aduerbijs includũtur cadit, nec protenditur vsq; ad subiectum, animalia. Tunc autẽ dicuntur subiectũ enũciationis determinari vniuersali signo, quãdo virtus vniuersalitatis eius super ipsum cadit. Mere autẽ vniuersales fient hæ propositiones, si ita dixerimus. Vbiq; omnia animalia sunt homines. Semper omnia animalia sũt homines. Omnino omnia animalia sunt homines. ¶ Secus tamen est de aduerbijs negatiuis, affirmatiuis istis correspõdentib⁹, nunquã, nusquã, nequaq̃. Hæc em̃ cum præponũtur subiecto, faciũt enũciationẽ simpliciter vniuersalẽ. Vt, Nunquã homo potuit prȩualere Deo. Nusquã impij effugient Dei iudicium Nequaquã impius misericordiã obtinebit post mortem, Ratio autẽ diuersitatis est, quoniã negatio inclusa vim vniuersalitatis explicat, nõ solũ in terminũ proximũ in eodẽ aduerbio simul inclusum sed & in omnia quæ sequũtur, iuxta vulgatũ dictũ. Negatio totũ negat quod sequitur, & sua virtute æque in distantia atq; in propinqua agit. ¶ Similiter dicendũ est suo modo de aduerbijs huiusmodi quæ signa includunt particularia, vt aliquãdo, alicubi, aliqualiter, aliquatenus aliquousq;, aut huiusmodi si quæ sint alia quæ ex se nõ faciũt propositionẽ particularẽ, etiam si ponãtur in principio. Vnde istæ Aliquando impij pœnas luent. Alicubi homines nudi ambulãt. Aliquousq; mali tolerandi sunt, nõ sunt particulares enũciationes sed indefinitæ possuntq; sic fieri vniuersales. Aliquãdo omnes impij pœnas luent Alicubi omnes homines nudi ambulãt. &c. ¶ Postremo notandũ est quȩdã signa vniuersalia vel particularia accipi secundũ æquiualentiam; vt cũ ex pluribus signis in seinuicẽ cadentibus, seq;

tibus seq; inuicē vel impedientibus vel confortantibus, vnius signi alterius simplicis qualitas cōsurgit. Vt non aliquis, valet, nullus, non nullus, valet quidam; non omnis, valet quidā non: nonnihil, valet aliquid; non aliquid, valet nihil, atq; ita in cæteris De quibus signorū & propositionū æquipollentijs, dicetur posterius.

CAPVT IX.

De propositione indefinita.

De propositione autē indefinita videndū est, quisnā sit vsus eius atq; significatio, & cui censenda sit æquiualere, Quidā eam cōputant cū particulari, iuxta cōmunem illorū regulā, quā in syllogismorū libro solent adducere. De indefinitis & particularibus idē est iudicium. Vnde has duas idē valere putāt. Quidā homines sunt probi, Homines sunt probi. Cōtra vero ex vsu disciplinarū & sermocinaliū & naturaliū & moraliū, itē & scripturarū sanctarū, videnī propositiones indefinitæ frequētius pro vniuersalibus vsurpari. Vt cum in grāmatica dicit, Nomina in a desinētia primæ inflexionis sunt fœminei generis. In Dialectica. Syllogismus tantū tres habet terminos. Syllogismus primæ figuræ nō valet minore negatiua. In naturalibus, cū dicit. Materia nō potest esse sine ōni forma Anima rationalis est immortalis. In mathematicis quoq; disciplinis cū dicimus triangulū habere tres angulos, numerū, maiorē includere minorē, astra esse inanimata manifestū est hæc omnia sic accipi & sic intelligi ac si vniuersaliter proponerentur. Item cum in moralibus dicimus, pueros iam inde a teneris annis assuefaciēdos esse virtuti, virtutē esse laudandā, vitiū esse fugiendū, liberalē probū esse, prodigum improbū, aliaq; huiusmodi ōnia sic intelliguntur ac si vniuersaliter pronūciarentur. In scripturis quoq; id est manifestum. Veluti cum dicitur. Iustus ex fide viuit. Impius in impietate sua morietur. Iustum amat Deus, impium odit; Puer centum annorū morietur Qui perseuerauerit vsq; in finem hic saluus erit, & alia huiusmodi infinita. Raro em̄ vniuersalibus vtitur scriptura enunciationibus in

ijs etiã quæ secundũ vniuersalitatẽ intelligunt, sed indefinitis regulariter vtit vniuersaliũ loco. ¶ Videntur itaq; propositiones indefinitæ, ex vsu & cõsuetudine pro vniuersalib9 vsurpari, nõ tamẽ id esse videt ex modo enũciationis, cũ nullũ habeat signum indicãs vniuersalitatẽ, sed ex vsu tantũ, vt dictum est. In materia autẽ contingẽti (vt cũ dico, homo est iust9, homo nõ est iustus, homo saluabit, homo nõ saluabit) hic satis pro particularib9 possunt accipi, etiã ex cõsuetudine. Quãuis nõ multũ vti soleamus indefinitis enunciationib9, in cõtingẽti materia. Vulgati9 enim in cõtingentib9 particulare signum adijcim9, dicentes. Quidã homines sunt iusti, quidã nõ: quidã saluabunt, quidã nõ. &c. ¶ De ppositione vero singulari, hoc in loco nihil occurrit dicẽdũ peculiare. Quę de termino singulari siue indiuiduo dicenda vident, copiose a nobis dicta sunt in principio libri primi, quẽ de quinq; prædicabilibus inscripsim9. Quare his contẽti, ad distinguendũ inter affirmationem & negationem procedamus.

¶ CAPVT DECIMVM.

¶ De propositione affirmatiua & negatiua.

Diuidit tertia diuisione enũciatio categorica in affirmatiuã & negatiuã, siue in affirmationem & negationẽ. Eas sic definit Aristoteles.

affirmatio. Affirmatio, est enunciatio alicuius de aliquo.

negatio Negatio est enunciatio alicuius ab aliquo.

¶ Quarũ definitionũ hæc est sententia. Enunciatio affirmatiua est, in qua prędicatũ de subiecto dicitur affirmatiue, i. secundũ copulã non negatã aliqua negatione. Enũciatio autẽ negatiua est, in qua prædicatum negat de subiecto, i. de subiecto dicit mediãte copula negata siue aliqua negatione determinata. Dicit autẽ copula negari, quãdo alicui9 negationis vĩtus in ipsam cadit. Exẽpli gratia, hæc enunciatio. Homo est mortalis, affirmatio est siue enunciatio affir

tio affirmatiua; qm̄ prędicatū, mortalis, dicit de sub iecto homo, mediāte copula, est, nulla negatione de terminata. Ista autē, Homo nō est mortalis, negatiua dicit: quoniā prædicatū de subiecto dicit, mediāte copula iā negata. ¶ Operæprecium autē est, hoc in loco aduertere, quādo negatio copulā neget & quādo nō neget. Sciendū igit primū, quod negatio nūquā potest agere aut vim suam explicare in ea quæ præcedūt, sed tantū in sequentia. Vt cū dico, Lapis nullū animal est, subiectū lapis, nō negat: quoniam præcedit negationē. Cū vere ita dico, lapis nō est animal, neq; subiectū lapis, neq; copula est negat, sed tantū animal prædicatū. Quæ proinde enunciatio affirmatiua dicēda est, tāetsi prædicatū videat negari, eo quod negationis vtus non ceciderit in verbalem copulā, secundū quā dicit tota enunciatio affirmatiua aut negatiua. ¶ Rursum, negatio quotiescūq; claudit intra partes alterius extremorū, ita vt sit pars subiecti vel prædicati, virtutē suā tum non explicabit vltra extremū illud in quo concludit. Vt cū dico, Homo creatura nulli9 preciј, audet offendere creatorē omniū dñm, affirmatiua est enunciatio. Nec obest negatio præposita copulæ, quoniā intra partes subiecti claudit, ibiq; vtus eius constricta & coangustata, deficit neq; pertingit vsq; ad copulam. Totū em̄ subiectū illi9 enūciationis est, homo creatura nulli9 preciј. Ita cū dico, Christ9 qui nulli hominū mali quicq̄ intulerat, passus est ab hominibus grauissima supplicia, similiter & eadē ratiōe est affirmatiua enūciatio. Itē, Deus qui nō accipit personas, parat9 est omniū misereri. ¶ Quādo vero negatio nō est pars alicui9 extremi, tunc negat omne quod sequit. Tunc autē non est pars alterius extremorum, quādo in principio propositionis ponitur, aut sic vt ipsam copulā immediate determinet. Exemplum primi, vt cū dico. Null9 impius est amicus Dei, Nō viuit homo qui possit cū Deo cōtendere, Nullius hominis vtus Deo potest obsistere. Exemplum secundi. De9 non parcet impijs, De9 nunq̄ dereliquit electos, Lapis nullū est animal. ¶ Notandum hic

dum hic quoq; de impedimēto pluriū negationum quādo in eundē cadunt terminū, quod negationem frequēter contingit impediri ab effectu suo, per aduentum negationis alteri9. Quoniā eñ negatio est naturæ malignātis & destruētis (negat eñ & destruit omne quod sequit) icçirco cū duæ negationes cadunt ambæ in vnū terminū, neutra vllam vim in, in eundē terminū habet. Vnde dici solet iuxta communem regulā. Duæ negationes vnā faciunt affirmationē. Item, quod negationes in numero pari super vnū terminū cadētes, terminū illū intactum relinquunt. Si vero in numero impari vtpote si negatio vna, tres, aut quinq;, in vnū terminū cadāt is demū sentiet vtutem negationis. Exēpli gratia, in hac oratione. Null9 homo nō est mortalis, termin9 homo negat a priori negatione, nullus: quoniā sola in ipsum cadit. Termin9 autē mortalis, nō negatur nec vniuersaliter ponit: quoniā duę super ipsum cadunt negationes, quę seinuicē impediūt. Quod aūt illic nō teneat, mortalis, vniuersaliter, patet exponēdo. Valet eñ hanc. Omnis homo est mortalis, vbi manifestū est ipsum non accipi vniuersaliter. Itē in ista. Nonnulli homines sunt probi, neq; subiectum neq; prædicatum negat, quoniā ambæ negationes super vtrumq; cadunt. Si vero tres cadant negationes in vnum terminū, ille negabitur. Vt in hac propositione, Nōnulli homines nō sunt praui, quę hāc valet. Quidā homines nō sunt praui: vbi manifestū est, terminū praui, in quē tres simul cadebāt negationes, vniuersaliter teneri atq; negari. Duab9 eñ negationib9 priorib9 seinuicē impedientib9, tertia impedimēto carens vim suā libere exercet in terminū cui addit, perinde ac si alia nulla pręcessisset negatio

¶ Qđ si cui difficile videatur intelligere, quomō duæ negationes nihil ōnino efficiāt, vbi vnica efficiat plurimū, consyderet analogiā hanc in reb9 corporalibus. Cum enim contigerit pro eadem re duos æque fortes & robustos contendere, impediunt illi plærumq; seinuicem, ita vt neuter assequi possit quod per se vterq; posset, absente alio. Si autem tertius su

ctius superuenerit, illis adinuicẽ contendẽtibus duobus, atq; seinuicẽ impedientib9, facile ille nullũ patiens impedimentũ, faciet solus, quod ambo illi iuncti non possunt, Neq; valet, si adducatur similitudo de multis idẽ onus portantib9, quorũ plures meli9 efficaciusq; rẽ agunt q̃ vnicus aut pauciores. Verũ est em̃ hoc, vbi plures illi seinuicem adiuuãt, nõ autem impediunt. Nã interdũ cõmodius res per vnũ q̃ per multos, trãsigitur, quando multi illi inuicẽ se impediunt, Ita autẽ est in pluribus negationibus.

¶CAPVT VNDECIMVM.

¶Quomodo distinguantur prædictæ tres diuisiones.

INter has autẽ tres enunciationis præcipuas diuisiones, talem solent assignare differentiam: vt prima dicatur sumi secundũ eius substãtiam, secunda iuxta quantitatem, tertia secundum qualitatem. Quod em̃ propositio quælibet simplex siue categorica, aut coiuncta siue hypothetica dicatur, id sumitur ex consyderatione partium ipsius; quę procul dubio ad substãtiam spectãt, cum vnaquæq; res ex suis partibus constet & subsistat. Nempe si præcipuæ enũciationis alicui9 partes sint, termin9 subiectus & termin9 prædicat9, per verbalẽ copulã vniti simplex est ꝓpositio; si aũt præcipuę sint partes duę simplices ꝓpositiões per cõiunctionẽ vnitę, cõiuncta dicit̃. Q̃d autẽ propositio quęlibet dicat̃ vniuersalis, aut particularis, aut indefinita, ad quãtitatẽ spectat, qm̃ per signa vniuersalia aut particularia declaratur, pro quot suppositis fieri indicet̃ propositionis verificatio, an videlicet pro õnibus, vel tãtum pro aliquib9. Deniq;, affirmatio & negatio ad qualitatẽ ipsi9 spectãt enunciationis. Secundũ em̃ quod copula vario modo disponit̃ varius est enunciãdi mod9 secundũ affirmationẽ aut negationẽ. ¶Hac quoq; consyderatione triplex solet in hoc loco distingui quæsitiuũ, quo de huiusmodi distincte interrogat̃. Cũ em̃ interrogare volum9 de propositione aliqua num sit categorica aut hypothetica, vtimur quæsitiuo vocabulo, quæ, interrogantes, quænam sit hec aut illa

aut illa propositio. Cum autē scire voluerim⁹, num propositio vniuersalis sit aut particularis, interrogamus, quāta sit. Deniq; scire volētes, an affirmatiua sit propositio an negatiua, rogam⁹, qualis sit ipsa

¶CAPVT XII.

¶De oppositione in generali.

HIs vero ita de propositione & varijs ei⁹ diuisionib⁹ ac specieb⁹ vtcūq; declaratis, poscit ordo, vt ad propositionū simpliciū oppositiones trāseamus. Iucunda eñ pariter & vtilis erit huiusmodi cōsyderatio, vt cognoscat, quę propositio, cui quo modo, & quousq; opponat siue repugnet, secūdum veritatē, aut scd̄m falsitatē, aut scd̄m vtrumq; simul: varias quoq; oppositionū species abinuicem discernere, singularumq; leges & naturas tenere. ¶Pro quarū rerū faciliori & pleniori intellectu pręmittendæ sunt duæ diuisiones aliæ propositionum quarū prior hæc est. Propositionū, quędā participāt vtroq; termino, quædā altero tantū, quædam vero neutro termino participant. Primi mēbri exemplū sunt hæ duæ propositiones. Omnis homo est anial. Null⁹ homo est anīal. Secūdi. Omnis homo est animal. Null⁹ homo est asin⁹. Tertij. Omnis homo est anīal. Nulla arbor est brutū. In illis autē solis potest inueniri oppositio, quæ vtroq; termino participant. ¶Secūda diuisio est, qua subdiuidunt propositiones vtroq; termino participātes, in hunc modū. Propositionū vtroq; termino participantiū, quædā secundum eundem ordinē participant, aliæ vero secundum aliū & inuersum ordinē. Primi exemplū sunt, hæ duę. Omnis homo est anial. Nullus homo est animal. Secūdi hæ. Omnis homo est anīal. Nullum anial est homo. In illis autē solis proprie inuenitur oppositio, quæ vtroq; termino scd̄m eundem ordinē participant. ¶His præmissis, quidnam sit oppositio, & quot sint ei⁹ species, declarabim⁹. Ex Aristotele itaq; hęc colligit definitio oppositionis.

Definitio oppositionis.

Contradictio siue oppositio est affirmatio & negatio oppositæ. ¶Cuius

¶ Cuiꝰ definitiõis hic est sensus. Oppositio est repugnantia inter duas propositiones, eiusdem omnino subiecti & eiusdem oino prædicati, quarum altera est affirmatiua, altera negatiua. Vel sic. Oppositio .i. propositiones oppositæ, sunt, propositio affirmatiua & propositio negatiua eiusdẽ subiecti & eiusdẽ predicati. Vt inter has. Omnis homo est bonꝰ. Nullus homo est bonꝰ, vera est oppositio. Sub hac autẽ definitione, nõ continetᷣ oppositio subalterna, quæ est inter propositiones eiusdẽ qualitatis, & sumitᷣ tã tum scđm diuersam quãtitatẽ: propter qđ nõ meretᷣ dici oppositio, nisi admodũ impropric. Clariꝰ quoqꝫ & generalius solet definiri oppositio hoc modo. Oppositio est repugnãtia duarum propositionũ, vtroqꝫ termino participantiũ, scđm eundem ordinẽ, vel in qualitate tantũ, vel in quãtitate tantũ, vel ĩ qualitate & quãtitate simul. Quæ definitio etiã oppositionẽ subalternã intra se côcludit. Sub primo definitionis mẽbro cõtinẽtur oppositio cõtraria, & oppositio subcontraria, quarum vtraqꝫ est inter propositiones solũ qualitate differẽtes. Sub scđo mẽbro est oppositio subalterna, quæ (vt iã dictũ est) propositionum est sola quãtitate differentiũ. Sub tertio est oppositio cõtradictoria, quę est inter propositiões qualitate simul & quãtitate repugnãtes. Quæ oĩa in sequẽtibus fient clariora, vbi ante oculos singularum oppositionũ cõstituentᷣ exẽpla.

Coĩs definitio oppositionis.

¶ CAP. XIII.

¶ De speciebus oppositionis.

Assignat Aristoteles oppositioni tres species, propositiones oppositas diuidens, in contrarias, subcontrarias, siue (vt ipse eas appellat) non contrarias, & contradictorias. Ex eo quoqꝫ singularum assignãtur definitiones in hunc modum.

Contrarię enunciationes sunt, si quid enũcietur vniuersali vniuersaliter inesse & non inesse. Subcontrariæ enunciationes sunt, si quid enũcietur vniuersali

Contrariæ.

Subcontrarię.

particula

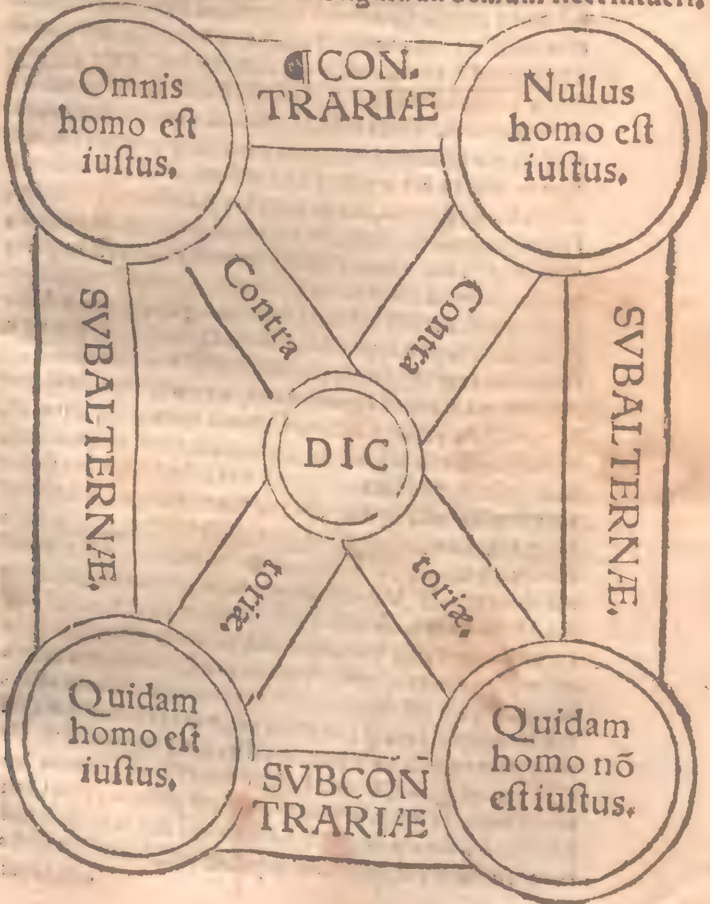
particulariter inesse & non inesse.

Cōtradi ctoriæ. Contradictoriæ sunt, affirmatio & negatio eiusdem de eodem, quarum altera significat vniuersaliter, altera vero non.

Quarū definitionū hic est sensus. Cōtrariæ sunt, cū aliquod idē prędicatū de eodē subiecto termino cōmuni prædicat, in altera vniuersaliter & affirmatiue, in altera vniuersaliter & negatiue. Subcōtrariæ sunt, cū idē prædicatū de eodē subiecto aliquo termino communi prędicat, in altera particulariter & affirmatiue, in altera particulariter & negatiue. Cōtradictorię vero sunt, cū idē prædicatū de eodē subiecto termino cōmuni prædicat, in altera vlr & affirmatiue, in altera autē particulariter & negatiue. Vel in altera vlr & negatiue, in altera particulariter & affirmatiue. Multo vero clarior est mod9 posteriorū, qui prædictas oppositionis species ita definiunt. Cōtrariæ sunt, vlis affirmatiua & vlis negatiua, eiusdē subiecti & eiusdē prędicati. Subcōtrarię sunt, particularis affirmatiua & particularis negatiua eiusdē subiecti & eiusdē prędicati. Cōtradictorię sunt, vlis affirmatiua & particularis negatiua, vel, vlis negatiua & particularis affirmatiua, eiusdē subiecti & eiusdē prædicati. Subalternas quoq; similiter definiūt in hūc modū. Subalternæ sunt, vlis affirmatiua & particularis affirmatiua, vel vlis negatiua & particularis negatiua, eiusdē subiecti & eiusdē prædicati. ¶ Nūc in singulis ante oculos cōstituamus exēpla. Istæ sunt cōtrariæ. Oīs homo est iust9. Null9 homo est iust9. Ambæ eñ sunt vniuersales, altera affirmatiua, altera negatiua, idē habētes subiectum homo, & idē prędicatū iust9. Hę sunt subcōtrariæ. Quidā homo est iust9. Quidā homo non est iust9, ambę eñ sunt particulares: altera affirmatiua altera negatiua. Istæ sunt cōtradictoriæ. Omnis homo est iust9. Quidā homo nō est iust9. Item & istæ. Null9 homo est iust9. Quidā homo est iustus. Illæ

namq;

namq; sunt, vl'is affirmatiua & particularis negatiua, hæ vero sunt vl'is negatiua & particularis affirmatiua, ões eiusdē subiecti & eiusdē prædicati. Deniq; hæ sunt subalternæ. Omnis homo est iust⁹. Quidā homo est iust⁹. Item & istæ. Nullus homo est iust⁹. Quidā homo non est iust⁹. Sunt em̄ duæ priores vl'is affirmatiua, & particularis affirmatiua. Alteræ vl'is negatiua & particularis negatiua, ões eiusdē subiecti, & eiusdē prædicati. Quæ omnia in hac figura ad oculum licet intueri.

Capute

¶CAPVT XIIII.

¶De conditionibus quibusdam ad perfectam oppositionem requisitis.

NOtandū vero est, quod definitiones specierum oppositionis iam positæ nō penit⁹ vniuersales sunt & omnino sufficientes, nisi in super singulis conditio vna addat. Videlicet ad perfectam contrarietatē requisita conditio hæc est. Vt nō sit in propositionib⁹ assignatis aliquis terminus qui non vt minimū in altera vniuersaliter ponat. Huius cōditionis defectu istæ nō sunt vere contrariæ. Omnis homo est animal, oīs homo aliqđ animal non est. Tota em̄ definitio cōtrariarum supraposita eis cōuenit: quoniā sunt duæ propositiones: quarum altera est vniuersalis affirmatiua, altera vniuersalis negatiua, idem prorsus habētes subiectum, idemq; prædicatum. Sed est in eis termin⁹ animal, qui in neutra vniuersaliter ponit. Non em̄ in pri[ma], vt manifestū est: nec in secunda: quoniā negatio ei postponit. Dictū est autē supra, negationē non habere vim nisi in ea, quæ sequunt. Quod autē hæ non sunt contrariæ, patet, quoniā simul veræ sunt, quod est contra naturā contrariarū, vt posterius declarabitur. De veritate istius. Omnis homo est animal, certissimū est. De altera. Omnis homo aliquod animal nō est, declaratur quod vera sit. Omnis em̄ homo leo nō est, igitur omnis homo aliquod animal non est. Eiusdē conditionis defectu hæ quoq; non sunt contrariæ. Vniuscuiusq; hominis altera man⁹ est dextera, &. Vniuscuiusq; hominis altera manus nō est dextera. Ambas em̄ constat veras esse. De secunda patet qm̄ vniuscuiusq; hominis sinistra q̄uis non est dextera, igitur vniuscuiusq; hominis altera manus non est dextera. Si autē verā velimus assignare contrarietatē curandū est, vt terminus ille qui in neutra posit⁹ est vniuersaliter, vt minimū in altera sic assignet. Vnde hæ sunt cōtrariæ. Omnis homo est anial. Omnis homo nō est animal, vel. Omnis homo ōne animal nō est, vel, Omnis homo nullum animal est, quæ tres æquiualent. Item hæ con-

trariatur

trariantur. Vniuſcuiuſqꝫ hominis vtraqꝫ man⁹ eſt dextera. Vniuſcuiuſqꝫ hominis altera man⁹ nõ eſt dextera. Vel ſic. Vniuſcuiuſqꝫ hominis altera manus eſt dextera. Vniuſcuiuſqꝫ hominis vtraqꝫ manus nõ eſt dextera. ¶ Pro ſubcontrarijs autẽ quaſi oppoſita requirit̃ conditio, ne ſit aliquis termin⁹ in vtraqꝫ vniuerſaliter poſit⁹. Id eñ impediret ſubcõtrarietatem. Cuius defectu iſtæ non ſunt ſubcontrariæ. Quidã homo õne animal eſt. Quidã homo nõ eſt animal. Hic eñ termin⁹ animal, in vtraqꝫ tenet̃ vniuerſaliter. Quod autẽ nõ ſunt ſubcõtrariẹ, patet̃ quia ambæ ſimul falſæ ſunt, quod eſt contra naturã ſubcõtrariarum. Sic autẽ aſſignabunt̃ ſubcontrariæ Quidã homo eſt animal. Quidã homo nõ eſt anial Vel ſic. Quidã homo õne animal eſt. Quidã homo aliquod anĩal nõ eſt, caute ſic pręponendo terminũ animal, in ſecũdã, ne vniuerſaliter accipiat̃. ¶ Porro in cõtradictorijs. Vtrũqꝫ ęquali vigilãtia cauendum, videlicet vt nec in vtraqꝫ ſit idẽ termin⁹ vniuerſaliter poſit⁹, nec in vtraqꝫ particulariter. Vtrũqꝫ eñ contradictionẽ impedit: quoniã oportet in cõtradictorijs talẽ fieri propoſitionũ comparationem vt õnis termin⁹ qui in priori poſitus eſt vniuerſaliter, in poſteriori ponat̃ non vniuerſaliter, & ecõtrario, omnis qui in priori particulariter, in poſteriori vniuerſaliter conſtituat̃. Huius defectu iſtę nõ contradicunt. Omnis homo õne animal eſt. Quidã homo nõ eſt animal: in quib⁹ terminus animal vtrobiqꝫ vniuerſaliter ponit̃. Neqꝫ iſtę. Omnis homo eſt animal. Aliquis homo aliquod animal nõ eſt, ĩ quibus termin⁹ animal vtrobiqꝫ particulariter ponitur Duę priores ſunt ſimul falſę: poſteriores ambę ſimul verę quod eſt contra naturã contradictoriaꝝ quę non eſt poſſunt eſſe ſimul verę aut ſimul falſę. ¶ In ſubalternis vero, cautio eſt adhibenda, ne aliquis termin⁹ vniuerſaliter ponatur in particulari, qui non itẽ vniuerſaliter ponatur in vniuerſali. Huius defectu iſtę non ſunt ſubalternę. Omnis homo animal eſt. Quidã homo omne animal eſt. Animal eñ in particulari tenetur vniuerſaliter, cum in vniuerſali

 uerſali

pro ſubcõtrarijs

pro cõtradictorijs

pro ſubalternis.

uersali non vniuersaliter positũ fuerit. Quod autẽ hæ non sunt subalternę, patet, quoniã secundũ legẽ subalternarũ, ad veritatem vniuersalis sequitur veritas particularis, & ad falsitatem particularis sequitur falsitas vniuersalis. Hic autẽ non ita res habet. Ista enĩ vniuersalis, Omnis homo est animal, vera est: illa autẽ particularis, Quidã homo omne animal est, falsa est. Vt igitur verę sint subalternę, oportet signũ vniuersale abijci in secunda, a termino animal, dicẽdo, Quidã homo animal est. Addunt recentiores, quidã singulis speciebus oppositionum alias cautiones: sed nos impræsentiarũ rudi ista determinatione contenti abscedimus, ne longe nimiũ ad inania progressi, in feces sophisticas forsitan incidamus.

CAPVT XV.

De legibus oppositionum.

COlligunt̃ quoq; ex Aristotele certæ quędam leges singularũ oppositionũ, quibus indicat̃, quomodo inter se propositiones oppositę repugnẽt, vel scd̃m veritatẽ tantum, vel scd̃m falsitatem tantum, vel scd̃m veritatẽ & falsitatẽ simul.

Lex cõtrariarũ

Lex contrariarum. Impossibile est, contrarias esse simul veras, simul autẽ falsas esse, est possibile.

Hoc est, si cõtrariorũ altera sit vera, alterã oportet esse falsam; nõ aũt econtrario, quoniã possunt duæ cõtrarię dari simul falsę. Exẽpli gratia, Si hęc sit vera, Ois hõ est iustus, eius cõtraria erit falsa. Nullus hõ est iustus, Scd̃m veritatẽ enĩ hæ manifestissimæ opponũtur, queadmodũ facile percipit quisquis aures cõsulit suas, menteq; auditui accõmodat. Nõ autem cõsequit̃, si hęc falsa sit. Nullus hõ est iustus, ob hoc verã esse cõtrariã. Omnis hõ est iustus. Ambæ enĩ falsitatẽ habẽt, & neutra veritatẽ. Vnde contrariæ propositiones opponunt̃ tantum scd̃m veritatem in qua nunquã conuenire possunt, non autem secundum falsitatem in qua possunt.

Lex

Lex subcontrariarum. Subcontrarias contingit simul esse veras, simul autem esse falsas non contingit. Lex sub contrariarum.

Hoc est, Propōnum subcōtrariarū si altera sit falsa, reliquā oportebit esse verā, quoniā simul ābæ falsæ esse nō possunt. Nō aūt necesse est, si altera sit vera, ob hoc alterā esse falsā, quoniā ambæ simul possunt esse veræ. Exēpli gratiā, Si ista sit falsa, Quidā homo nō est anial, cōsequit alterā verā esse Quidā homo est animal. Quāuis aūt vera sit hæc, Quidā hō est iustus, nō tamē ob hoc oportebit alterā esse falsam, Quidā homo nō est iust9. Ambæ eñ veritatē simul habēt. Vnde subcōtrariæ repugnant tantū secundū falsitatē, in qua nō possunt cōuenire: nō autē secūdū veritatē, in qua possunt. Propter quod forsitan subcōtrariæ signanter sunt nominatæ, quasi minus contrariæ. Prior eñ & potior videtur contrarietas secundum veritatem, quemadmodum veritas prior est falsitate, & prius ipsa cōsyderatur. Vel ideo subcontrariæ dictę sunt, quia in falsitate contrariæ, sub alijs in veritate contrarijs positæ.

Lex contradictoriarum. Contradictoriæ non possunt simul esse veræ, nec simul falsæ, sed necesse est earum alteram esse veram, & alteram falsam. Lex cōtradictoriarum.

¶Hoc est, Contradictoriarū si altera sit vera, alterā cōsequitur esse falsam. & si altera sit falsa, cōsequens est alterā esse veram. Exempli gratia, Si hæc vera est, Omnis homo est animal, recte colligitur, istam esse falsam, Quidam homo nō est animal. Rursum si hæc sit falsa, Quidam homo est leo, recte infertur hanc esse veram, Nullus homo est leo. Pugnāt eñ oībus modis cōtradictoriæ, & secundū veritatē & secundū falsitatem. Propter quod, oppositio, inter

istas est maxima; quæ appellatur contradictoria, eo quod tā secundū veritatē quā secūdum falsitatē ambæ sibiinuicē contradicāt. Hanc legē participant etiam ꝓpositiones singulares, illæ quarū altera est affirmatiua altera negatiua, eiusdē subiecti & eiusdē prædicati. Vt Petrus viuit, Petrus non viuit. Non ēm possunt istæ simul esse verę, aut simul esse falsæ. Propter quod merito cōtradictorijs adnumerātur.

Lex subalternarum ,, ¶ Adijciūt posteriores legē pro subalternis, in hūc ,, modū. Subalternarū si vniuersalis sit vera, particu ,, larē consequitur esse veram, nō autem econtrario. ,, Et si particularis sit falsa, cōsequitur vniuersalē esse falsam, nō autē econtrario. Hoc est, Inter subalternas, ad veritatē vniuersalis sequit̃ veritas particularis, quā vocant subalternatā; non ecōtrario, veritas particularis infert veritatē vniuersalis. Atuero falsitas particularis infert falsitatem vniuersalis non econuerso, falsitas vniuersalis falsitatem particularis. Exempli gratia; si hæc est vera. Omnis homo est animal, euidenter infertur hanc quoq; particularem esse veram. Quidam homo est animal. Non tamen econtrario cōsequens est, si vera sit hæc particularis. Quidam homo est iustus, ob hoc verā esse eius vniuersalem subalternam. Omnis homo est iustus. Rursum, si falsa sit hæc particularis, Quidā homo est brutū, statim cōsequitur, vniuersalem quoq; falsam esse, Omnis homo est brutū. Nec tamen vicissim consequitur, si falsa sit hæc vniuersalis, Omnis homo est iustus, falsam propterea esse particularem Quidam homo est iustus. Hæc ēm vera est, cū illa sit falsa. Vnde apparet, subalternas nullo modo repugnare, neq; secundū veritatem, neq; secundū falsitatem, multo vero minus secundum vtrumq;. Passim enim inueniūtur simul veræ, aut simul falsæ.

¶ CAPVT XVI.

¶ De diuersa materia propositionum.

Voniā autē supra diximus, contrarias interdū simul posse falsas inueniri, subcōtrarias autem simul veras; ad cognoscendū, quę illarum possint aut nō possint simul esse falsæ aut

ſæ aut veræ, diſtinguiť triplex materia enũciationũ nempe naturalis, cõtingens, & remota. Per materiã autem totius enunciationis, intelligimus ambo ſimul extrema, ſubiectũ & prædicatũ: & ſecundũ habitudinẽ horũ duorũ adinuicẽ, ſumitur iſta diſtinctio materiæ. ¶ Propoſitio illa dicitur eſſe de materia naturali, in qua ſubiecto prædicatũ conuenit eſſentialiter, vel vt minimũ neceſſario. Vt cũ gen9 prædicatur de ſpecie, ſpecies de indiuiduo, differentia de ſpecie conſtituta, aut propriũ de ſubiecto. Vt hæ enunciationes. Omnis homo eſt anĩal. Omnis homo eſt riſibilis. Omne animal eſt ſenſibile ſunt ex materia naturali. De cõtingenti autem materia eſſe dicitur propoſitio illa, in qua prædicatũ ſubiecto conuenit cõtingenter, ſic vt poſſit adeſſe & abeſſe. Huiuſmodi eſt prædicatio, accidentis de ſubiecto. Poſtremo, de remota materia diciť eſſe illa propoſitio, cuius prædicatũ non poteſt vere affirmari de ſubiecto. Vt Omnis homo eſt aſinus, ¶ Ratio autem horũ nominũ eſt ſatis manifeſta, In primis em̃ enũciationib9, quia prædicatũ ſe habet ad ſubiectũ naturaliter, hoc eſt, eſſentialiter vel neceſſario, ideo de materia dicuntur eſſe naturali. In ſecundis quia ꝑdicatũ ſe habet ad ſubiectũ cõtingẽter, de materia dicũtur eſſe cõtingẽti. In tertijs quia prædicatũ nõ poteſt cũ ſubiecto cõuenire, ſed abinuicẽ ſunt penit9 remota & diſparata, ideo merito de materia dicunť eſſe remota ſiue diſparata. ¶ His premiſſis, nota quod ꝓpoſitiones cõtrariæ de materia naturali nõ poſſũt vnq̃ ſimul eſſe falſę, ſimiliter nec in materia remota. In materia em̃ naturali ſemꝑ affirmatiua eſt vera, imo neceſſaria, In materia autẽ remota, ſemꝑ negatiuã oportet eſſe verã. Neq; hic igitur neq; illic, poſſunt ambę cõtrarię ſimul eſſe falſæ, in materia autẽ contingẽti, inueniri poſſunt ambæ ſimul falſę. Vt Omnis homo eſt iuſt9. Nullus homo eſt iuſtus. Omne anĩal volat. Nullũ animal volat. Proportionabiliter dicendum eſt de ſubcontrarijs, quod in naturali materia aut remota ſimul nõ poſſunt inueniri veræ; quoniã in naturali negatiua eſt

impossibilis, & in remota affirmatiua itē est impossibilis. In materia autē contingenti simul possunt esse veræ.

CAPVT XVII.

De æquipollentijs propositionum.

POst oppositiones enunciationū, conueniētissimum videtur statim de earū æquipollētia tractatū adiungere, quod æquipollentiarū regulę cognitioné recentem presupponant oppositionum, vt statim patebit ex ipso regularū pro hac re constituendarū tenore. Cōsyderamus autē hic ppositiones æquipollentes siue ęquiualentes, nō ex parte ipsorū terminorū subiecti aut prædicati, quo modo istas dicimus ęquipollere, Tullius dicit. Marcus loquitur: sed ex parte signorū vniuersaliū aut particularium, affirmantiū & negantiū, certo modo & ordine adinuicē dispositorū. Valetq; huius ęquipollentię noticia, ad obscuriores ppositiones alijs clarioribus elucidandas. Ponūtur autē æquipollentiarū tres regulę. Prima regula. Si alicui signo vniuersali vel particulari prępónatur negatio, ęquipollebit suo contradictorio. Secunda. Si alicui signo vniuersali postponať negatio, ęquipollebit suo contrario. Tertia. Si alicui signo vniuersali vel particulari præponatur & postponatur negatio, ęquipollebit suo subalterno. Primę regulę hic est sensus. Si in aliqua propositione prępónatur negatio alicui signo vniuersali vel particulari, illa tota enunciatio sic prępositam habens negationé ęquipollebit cū ea quę prioris sine negatione erat cōtradictoria. Exempli gratia. Omnis homo est iustus anteq̄ prēmittatur negatio, habet hanc contradictoriam. Quidā homo non est iustus. Nūc itaq;, si libet adijce negationem priori ante signum vniuersale, dicēdo, Non omnis homo est iustus. Si hanc quęris explicare per aliam clariorem ęquiualentem, cape illā contradictoriam prioris. Quidam homo nō est iustus. Prorsus em̄ idem valent Similiter ista. Quidā homo est iustus, hanc habet contradictoriam. Nullus homo est iustus. Si igitur pręponas negationē priori, dicendo. Non quidā homo est iustus, huius

Tres regulæ p: q ę- qui- pollē tijs.

æquipol-

æquipollens est illa prioris contradictoria. Nullus homo est iustus. Oportet autẽ secundũ hanc regulã, negationẽ præponi toti propositioni. ¶ Secũda regula sic est intelligenda, Si in aliqua propositione signo vniuersali postponatur negatio, prædicatum negans. illa æquipollebit ei quæ prioris nondum postposita negatione fuerat contraria. Exempli gratia, Hę cõtrariæ sunt, õnis homo est iustus. Nullus homo est iustus. In prima si libet, postpone negationẽ, dicendo, Omnis homo non est iustus. Vis scire cui æquipolleat? Illi scilicet cõtrariæ prioris. Nullus homo est iustus, Ac rursum, in hac postpone negationem dicendo, Nullus homo non est iustus. Vis scire modo cui æquipolleat? Illi nimirũ prioris contrariæ, Omnis homo est iustus. Notandũ autẽ est. in hac regula non fieri sermonẽ nisi de signis vniuersalibus. In particularibus eñ secundũ postpositionem negationis, specialis non sumitur æquipollẽtia ¶ Tertia regula sic est intelligenda. Si alicui propositioni gemin... [illegible] scias negationẽ, altera ante signũ vniuersale ... particulare, alteram post ipsum, illa æquipollentem habebit eã quæ erat subalterna prioris, in qua nondũ adiecta erat gemina negatio. Vt istæ sunt subalternæ, Omis homo est iustus. Quidã homo est iustus, Adde priori geminã negationem, hoc modo. Non omnis homo nõ est iustus. Vis scire cui æquipolleat, Illi videlicet. Quidã homo est iustus. Ita vicissim hæc, Non quidam homo nõ est iustus, æquipollentẽ habet illã primam. Omnis homo est iustus. ¶ Quanquã autem regulas istas iam exposuimus de propositionibus ipsis, facilius tamẽ signis applicantur, vt ipsa signa in se consyderantur Quemadmodũ (exempli gratia) secundũ primã regulam, non omnis, æquipollet, quidã nõ: quoniam quidã non contradictoriæ opponitur signo omnis. Non quidã, æquipollet, nullus: quoniam quidã, cõtradictorie opponitur signo nullus. Iuxta secundã regulam, Omnis non, æquipollet nullus; quoniam omnis, cui postponitur negatio, contrariatur signo nullus. Item, nullus non, simili ratione æquipollet,

omnis, Iuxta tertiã regulã, non õnis non, æquipollet quidã. ¶ Adijcit prædictis & alia regula, ordine quarta, ex duab⁹ priorib⁹ velut cõtexta. Si duo signa vniuersalia negatiua ponanť in eadẽ propositione, alterũ ex parte subiecti & alterũ ex parte prædicati, prius æquipollet suo contrario, iuxta sedam regulã, & posteri⁹ suo cõtradictoriõ per primã. Exempli gratia. In ista propositione. Null⁹ homo nullum animal est, duo ponunt signa negatiua. Null⁹ & nullum: alterũ ex parte subiecti, nullus: alterũ ex parte prædicati, nullũ. Assignãdo ergo hui⁹ propositiõis ęquipollentẽ, pro primo signo ponendũ est signum contrariũ, omnis: pro secundo contradictorium, aliquod. Atq; ita habeť æquipollẽs. Omnis homo aliquod aĩal est. Sic ista. Nihil nihil est, æquipollet huic. Quodlibet aliquid est. Ista. Ex nihilo nihil fit, huic. Ex quodlibet fit aliquid. Hæc autẽ. Nihil ex nihilo fit, huic ęquiualet. Quodlibet fit ex aliquo. Ista Nemo nusq̃ est, huic. Quilibet alicubi est. Null⁹ homo nunquã aberrat, isti. Quilibet homo aliquando aberrat. Omittimus autẽ hoc in loco prolixissimas & monstris adsimiles enũciationes in mediũ adferre, quod omnia fere quæ in authoribus & vsu vulgato contingit occurrere, ad rem istã spectantia, his paucis abunde existimamus compræhensa.

¶CAPVT XVIII.

¶De conuersione propositionum.

PRæter iam determinatas simplicium enũciationum proprietates, oppositionem & æquipollentiam, est alia nũc suo ordine paucis explicanda, quæ vulgato nomine appellatur conuersio. Quemadmodum em̃ propositionib⁹ conuenit, adinuicẽ opponi vel ęquipollere, sic & cõuerti siue verti secundũ extremorũ transmutationẽ: ita vt ex subiecto fiat prædicatũ, & ex prædicato subiectum. Est autem conuersio huiusmodi duplex, altera simplex, altera per accidens. Cõuersio simplex est, quando de subiecto fit prædicatũ, & de prædicato subiectum, manẽte eadem quãtitate & qualitate propositionum, Hoc est, Tunc fit alicui⁹ propositionis simplex con

Simplex cõuersio.

plex cõuersio, quando subiectũ mutatur in prædicatum, & econtrario, sic vt nec quantitas mutet, nec qualitas propositionis. Vt ista enũciatio. Null9 homo est animal, simplici cõuersione conuertit in istã Nullũ aĩal est homo. Q đ em̃ in priori est subiectũ, est prædicatũ in posteriori, & ecõtrario. Est insuper eadẽ quantitas vtriusq;, quoniã ambæ sunt vniuersales; eadẽ quoq; qualitas, quoniã ambæ sunt negatiuæ. Sic ista, Quidã homo est animal, simplici conuersione in hanc conuertit. Quoddã animal est homo. Vniuersalis autẽ affirmatiua hoc modo nõ potest recte cõuerti. Vt ista, Omnis homo est animal, non recte cõuertit in istã, Omne animal est homo. In õni em̃ bona conuersione oportet propositionẽ conuersam inferre ipsam in quã vel per quã conuertitur, quæ cõmuniter appellat conuertens. Manifestum est autẽ, non valere hanc consequentiã. Omnis homo est animal: igit omne animal est homo: cum antecedens sit verũ & necessariũ, consequẽs autem falsum & impossibile. Non item hac cõuersione potest cõuerti particularis negatiua. Vt ista. Q đ dam animal non est homo, nõ recte in istã vertitur Quidã homo nõ est animal. Non em̃ hæc ad illam consequit. Relinquit ergo, solã vniuersalẽ negatiuã & particularẽ affirmatiuam conuerti simpliciter.

¶ Altera est conuersio per accidens, quæ sic definit Cõuersio per accidẽs est, quãdo de subiecto fit prędicatum & de prædicato subiectũ manente quidẽ eadem qualitate sed quãtitate mutata. Vt quoties vniuersalis propositio conuertit in particularẽ. Vniuersalis quidẽ affirmatiua, in particularẽ affirmatiuam. Vniuersalis autẽ negatiua, in particularẽ negatiuam. Vt ista, omnis homo est animal recte cõuertitur in hanc. Aliquod animal est homo. Vbi qualitas manet eadẽ, quia ambę sunt affirmatiuę, sed quãtitas est diuersa, quoniã altera est vniuersalis altera particularis. Item ista, Nullus homo est animal, recte conuertit in hãc. Aliquod animal nõ est homo Particularis autẽ siue affirmatiua siue negatiua, nõ potest sic cõuerti; quoniã ex particulari non potest inferri

Conuersio per accidẽs.

inferri vniuersalis conuertés. Non em̄ sequit̃. Quidam homo est animal, igit̃ omne animal est homo
¶ Ratio autẽ harum nominationū, quare prior conuersio dicat̃ simplex, posterior per accidēs, videtur ex hoc desumpta: quia in cōuersiōe simplici cōuertens infertur immediate ex cōuersa, non gratia alicuius illationis intermediæ, In cōuersione autẽ per accidēs, cōuertēs ex cōuersa nō immediate, sed quasi per mediū alicui9, infertur. Exēpli gratia. Ista propositio. Omnis homo est animal, nō videtur immediate ex se inferre hanc. Quoddā animal est homo: sed immediatius videtur inferre, iuxta subalternarum legem, hanc suā subalternam. Quidam homo est animal. Et quia ad hāc. Quidā homo est, animal simplici cōuersione sequit̃ ista. Quoddā animal est homo, hinc quasi per mediū, illa posterior conuertens sequitur ad primā, quæ est conuersa. Secundū naturalẽ em̄ & immediatū ordinem argumentādo ab alia ad aliā, sic foret procedendū. Omnis homo est animal, igitur aliquis homo est animal: & si aliquis homo est animal, igitur aliquod animal est homo. A primo ergo ad vltimū valet illatio. Omnis homo est animal, igit̃ quoddā animal est homo. Ita vniuersalis negatiua nō immediate infert particularem cōuertentẽ, sed immediati9 infert vniuersalẽ negatiuā, per quā conuertit̃ simpliciter. Ex ista em̄. Null9 homo est brutū, sine medio infert̃ ista. Nullū brutū est homo; ac deinde ex ista infert̃ tertia. Aliquod brutū non est homo. In cōuersione autẽ simplici, non videt̃ inter conuertentẽ & conuersam aliquod mediū. Vnde ista. Quidā homo est animal, sine medio infert istā. Quoddā animal est homo: & ista. Null9 homo est brutū, hanc, Nullum brutū est homo. Ideo. s. ista cōuersio vniuersalis negatiuæ in vniuersalẽ negatiuā, & particularis affirmatiuæ in particularẽ affirmatiuā, dicitur simplex. Conuersio autẽ vniuersalis affirmatiuæ in particularẽ affirmatiuam, & vniuersalis negatiuæ in particularẽ negatiuam, dicitur conuersio per accidens. ¶ Prædictis quoq; adijcitur tertius modus conuersionis, qui dicitur per

citur per contrapositionē, quę sic definit. Conuersio per contrapositionē est, quādo de subiecto fit prædicatum & de prædicato subiectū, seruata eadē qualitate & quātitate, sed mutatis terminis finitis in infinitos, & ecōtrario. Vt ista. Omnis homo est anīal, hac cōuersione in istā conuertit. Omne nō animal est nō homo. Vbi manifestum est in vtraq; esse eandem quantitatē, cum sint ambæ vniuersales; eandē quoq; qualitatē, cum sint ambæ affirmatiuæ: sed in prima subiectū & prædicatū sunt termini finiti, in secūda ambo sunt termini infiniti, nēpe non homo & nō animal. Hoc autē modo conuertunt propositiones vniuersalis affirmatiua & particularis negatiua. Dicitur autē ista conuersio per cōtrapositionē eo quod fiat secundū terminos oppositos & contradictorios. Termin9 em̄ infinitus, cōtraopponitur & contradicit termino finito. Proprie tamē non meretur cōuersionis nomen, quoniā in conuersione proprie dicta oportet eadē prorsus esse extrema, ordīe cōuerso disposita, vt subiectū vni9 sit alterius prędicatum, & ecōtrario: quod nō est in prædicta cōuersione. Extrema em̄ conuersæ sunt, duo termini finiti; extrema autē conuertentis sunt, termini infiniti.

Cōuersio per cōtrapositionem.

¶ Et generaliter in ōni conuersione hoc diligenter obseruandū est, vt totū subiectū vnius sit prædicatum alteri9, & totū prioris prædicatū alterius subiectum. Vnde si quis hanc velit cōuertere. Petrus videt Paulū, non assignabit hanc pro cōuertente, Paulus videt Petrū (Non em̄ hæc ad illā consequit) sed istā potius assignabit. Vidēs Paulū est Petrus. Item ista. Petrus est in domo, nō vertit in hanc: dom9 est in Petro, sed in istā. Existens in domo est Petrus. Ita in alijs semper est diligenter ad extrema consyderādum.

nota:

¶ CAPVT XIX.

¶ De propositionibus hypotheticis.

Post absolutū vtcunq; tractatū de simplicibus enunciationib9 (ijs exceptis quæ modales appellantur, de quibus posterius agetur) ratio ordinis videtur exposcere, vt pauca quædam de enunciationibus compositis siue cōiunctis dicam9,

quæ (vt

quæ(vt supra diximꝰ)ex pluribus cõstant simplicibus enunciationibꝰ, coniunctionali aliqua particula adinuicē coniunctis, propter quod ab Aristotele appellant enunciationes cõiunctæ. Alij vero hypotheticas appellāt.i.conditionales, speciei vocabulo ad genus translato, cũ propositio hypothetica siue conditionalis, sit species præcipua propositionis cõiunctæ. ¶ Diuidit autē propositio coniuncta, in propositionē conditionalē, copulatiuã & disiunctiuam Quarum specierum distinctio sumit ex distinctione cõiunctionũ simplices enũciationes connectentium per quas & definiunt, hoc modo. Propositio conditionalis est illa, in qua cõiungunt duæ propositiões categoricæ per coniunctionē conditionalē. Propositio copulatiua est in qua coniungunt duæ categoricæ per coniunctionē copulatiuã. Propositio disiũctiua est, in qua coniungunt duæ categoricæ per cõiunctionē aliquã disiunctiuã. Vt hæc est conditionalis. Si pater est, filius est. Hæc est copulatiua. Deꝰ est verax, & homo est mēdax. Hæc est disiunctiua. Iustus saluabit vel mendax est Deꝰ. In singulis em̃ vident duæ enunciationes simplices, adinuicē coniunctæ per cõiunctionalē particulã. ¶ Quantũ vero ad propositionē conditionalē specialiter hoc notandum est, nõ esse necessariũ vt ipsa explicite duas habeat simplices enũciationes, quę sigillati sumptæ per se sint vere enunciationes, verũ aut falsum significātes: sed sufficit, quod in conditionali positę orationes locum obtineāt verarum enunciationũ, sic vt tota oratio cõiuncta nõ aliud significet, quam si duæ enunciationes formaliter verum aut falsum significantes, earum loco essent suppositæ. Quod dicimꝰ exēplo clarebit. Cum dico. Si lapis esset homo, lapis esset animal; proculdubio tota hæc enunciatio veritatem continet, & enunciatio vere est composita. Neutra tamē pars per se sumpta: formaliter verum aut falsum explicat. Cũ em̃ dico. Lapis esset homo, lapis esset anial)qm̃ verbo nõ vtor indicatiui modi) verum aut falsum nõ indico. Attamē propter naturã & vim cõditionalis cõiunctionis, propositionũ

Quid propositio cõditionalis copulatiua & disiũctiua.

☙☙☙

locũ ob

locū obtinent illic positæ, suntq; propositionū formalium velut vicariæ. Idē em̄ illa valet quod ista. Si lapis est homo, lapis est animal. Non autē inuenitur hoc in copulatiuis aut disiunctiuis enunciationibus. Nā si dixeris. Deus esset bon9 & homo esset malus, neq; verꝝ neq; falsum tota indicat oratio Ratio autē diuersitatis est, ex natura diuersa cõiunctionum. ¶ Sciendū quoq; est, propositiones istas cõiunctas nõ habere quantitatē, i. nõ dici vniuersales vel particulares, indefinitas aut singulares. Sumitur em̄ quantitas secundū rationē subiecti, quod sic vel sic. i. cū signo vniuersali vel particulari, vel absq; vtroq; ponit. In his autē enunciationib9, non est cõsyderatio subiecti aut prædicati. ¶ Qualitas autē. i. affirmatio & negatio vtiq; inuenitur in eis. Quæ sumit, non ex affirmatione vel negatiõe partium, sed tantum ex affirmatione vel negatione copulę cõiunctionalis. Ita em̄ se habet cõiunctionalis copula in propositionibus istis cõpositis, quõ se habet copula ꝟbalis in simplicib9: & ita se habent in cõpositis duæ propositiones simplices, quõ in simplicibus extrema, subiectū & prædicatū. Vnde hic copula cõiunctionalis habet rationē formæ, & duæ simplices enunciationes rationē materiæ, sicut illic ꝟbalis copula formæ rationē obtinet, duo autē extrema rationē materię. Vnde quemadmodū in simplicibus cõsyderata est affirmatio & negatio, nõ ex parte subiecti aut prædicati, sed ex parte ꝟbalis copulæ, sic in istis cõpositis sumenda est affirmatio & negatio, non ex partib9, sed ex coniunctionali copula. Vnde ista est negatiua enūciatio. Non si animal est, homo est, quoniā si coniunctio, negat, quamuis vtraq; pars maneat affirmatiua. In partes em̄ nõ agit illa negatio, sed in totā ipsam enunciationem, & immediate in ipsam fert coniunctionē. Contra, hęc est affirmatiua enunciatio. Si animal nõ est, homo nõ est: cū tamen vtraq; pars sit negatiua, eo qd præcipua copula cõiunctionalis, si, manserit intacta. ¶ Ex eo autē quod iā dictū est, solā qualitatē in hypotheticis cõsyderari, non etiā quantitatē, sequit & alterum,

alterum nimirum quod ſola oppoſitio contradictoria in eis inueniat, non autẽ contraria, ſubcontraria aut ſubalterna. Cum em̃ iſtæ tres oppoſitiões ſumãtur ſecundũ diuerſam quantitatẽ, manifeſte conſequens ſit vbi nõ eſt quantitas, non illic taliũ oppoſitionum aliquã reperiri poſſe; Contradictio vero, ex ſola poteſt qualitate inueniri, quẽadmodum in propoſitionibus patet de ſubiecto ſingulari; quæ ambæ cum ſint eiuſdẽ quantitatis, opponunt tamen cõtradictoriæ. Quod ſi quis putet, ex partiũ oppoſitione tali vel tali, ipſam quoq; totam hypotheticã ſic aut ſic opponi, errabit qui id aſſerere tentauerit. Iſta em̃ cõditionalis. Si omnis homo eſt animal rationale, õnis homo eſt capax diſciplinę; nõ eſt cõtraria huic Si nullus homo eſt animal rationale, nullus homo eſt capax diſciplinæ; Sũt em̃ ambæ ſimul veræ. Iſta itẽ copulatiua. Aliquis homo eſt anial rationale, & aliquis homo eſt animal irrationale, nõ ſubcõtrariatur huic. Aliquis homo nõ eſt animal rationale, & aliquis homo nõ eſt animal irrationale. Ambæ em̃ ſunt ſimul falſæ quod eſt cõtra naturã ſubcontrariarũ. Iſta quoq;. Si dies eſt, nõ eſt nox, nõ eſt hui9 contradictoria. Si nõ eſt dies, eſt nox. Ambæ em̃ ſunt ſimul veræ. Similiter de his diſiũctiuis dicendũ. Vel dies eſt vel nox eſt, vel non eſt dies vel non eſt nox

CAPVT XX.

De veritate aut falſitate propoſitionum hypotheticarum cognoſcenda.

QVomodo autem veritas vel falſitas harũ enunciationum cognoſci debeat, diligẽter eſt notandũ. Ad veritatem em̃ cõditionalis affirmatiuæ requiritur hoc tantũ, vt altera recte ſequatur ex altera, conſequens videlicet ex antecedente. Vt hæc eſt vera. Si homo eſt, animal eſt, quoniam poſterior illa recte ex priori infertur. Non autem requiritur vllius partis veritas. Iſta em̃, ſi lignũ eſt homo, lignum eſt animal, vera eſt conditionalis vtraq; tamen eius pars euidentiſſimæ eſt falſitatis. Propter quod vulgo dici ſolet, propoſitionem conditionalem nihil ponere, id eſt, nullam partẽ vt veram aſtru

tam astruere,sed tantũ sequelam indicare vnius partis ex altera. Ad veritatẽ autem cõditionalis negatiuæ satis est, nõ esse bonam illationẽ consequentis ex antecedẽte. Vt ista est vera. Nõ si leo animal est, leo est homo. Quæ sic potest explicari. Non est consequens, si leo animal sit, ipsum esse hominem.

negatiue.

¶Vbi nota, in omni conditionali esse antecedẽs & consequens. Antecedens est illa propositio, ex qua significatur alia inferri. Consequens vero, illa quæ significatur inferri ex altera In conditionali illa est antecedens, quæ statim post coniunctionẽ ponitur siue præcedat siue sequatur. Vt cum dico. Si homo est, animal est, & iterũ. Animal est, si homo est, vtrobiq; homo est dicitur antecedens, altera consequẽs.

¶Sub conditionali autem propositione, solẽt comprehendi rationalis & causalis. Rationalis est, cuius partes coniũguntur per coniunctionẽ rationalẽ. Vt ista, homo est, ergo animal est. Pater est, igitur filius est. Causalis dicitur, in qua partes per coniunctionẽ causalẽ coniunguntur, vt, Quia sol lucet dies est. Ad veritatem autẽ rationalis, amplius aliquid requiritur, quam ad veritatẽ cõditionalis. Nam præter bonam illationem antecedẽtis ex consequente, requirit insuper vtriusq; partis veritatẽ. Vt ista est vera. Homo est, igitur animal est, quia bona est illatio, & vtraq; pars est vera. Ista autẽ falsa est. Lignũ est homo, igitur lignum est animal: quoniã licet bona sit illatio, partes tamen falsæ sunt. ¶Amplius vero ad veritatẽ causalis, dũ proprijssimæ accipitur coniunctio, requiritur vltra bonã illationẽ & vtriusq; partis veritatem, quod veritas antecedentis sit causa veritatis cõsequẽtis. Vnde ista est falsa. Quia homo risibilis est, ideo & disciplinæ capax est. Est tamen illatio bona alterius ex altera, & ambæ partes veræ sunt, sed quia antecedens nõ ponit causam veritatis cõsequentis, ideo tota causalis veritate caret Ista autẽ est vera. Quia homo est ratiõalis, est & capax disciplinæ siue beatitudinis. Hic enim antecedẽs explicat causam veritatis ipsius consequentis.

Quæ rõnalis, & quæ causalis.

¶Ad veritatẽ autẽ propositionis copulatiuæ affirmatiuæ

pro copulatiuis.

matiuæ requiritur, vtramq; partẽ esse veram; falsa autẽ erit, si altera partiũ fuerit falsa. Vt hęc est vera Deus est bon9 & homo est malus. Similiter & ista. Quidã homo est probus, & quidã homo nõ est probus, quoniã partes earũ ambæ sunt verę. Ista autem est falsa. Homo est animal, & Deus non est, quoniã altera pars est falsa. Item & ista. Homo nõ est anial, & Deus non est bon9, vbi vtraq; pars est falsa. Vbi & hoc specialiter notandũ est, posse dari copulatiuã impossibilẽ, cuius ambæ partes sunt possibiles. Vt omnis copulatiua cõposita ex propositionib9 contrarijs aut contradictorijs cõtingentibus, cuiusmodi est ista. Omnis homo sedet, & null9 homo sedet, vel aliquis homo nõ sedet. Ambæ partes sunt possibiles, tota tamen est impossibilis. Oportet autẽ ad possibilitatẽ totius copulatiuæ, non solũ possibiles esse ambas; sed etiã compossibiles, ita vt possint ambæ simul esse veræ. Ad veritatẽ autẽ copulatiuę negatiuę sufficit, alterã partẽ non esse verã. Vt hęc est vera. Non homo est animal, & Deus est mendax. Quæ sic explicaƭ. Non est verꝫ, simul & hominem esse animal & Deũ esse mendacẽ. ¶ Sub copulatiuã autẽ propositione, solent constitui propositiones tẽporales & locales, item & illæ quæ aduerbiũ habẽt similitudinis: quæ õnes in propositiones copulatiuas vidẽtur resolui. Vt ista est tẽporalis. Quãdo postulat homo Deus exaudit. Ista est localis. Vbi duo sunt congregati in nomine Dñi, illic ipse est in eorꝫ medio. Prior sic resoluiƭ in copulatiuã. Aliquando homo petit, & tunc Deus exaudit. Posterior sic. Alicubi duo sunt cõgregati in nomine Dñi: & illic ipse adest in eorũ medio. Ista autẽ aduerbiũ habet similitudinis. Sicut erga proximũ se gerit homo, ita erga eũ se geret Deus, sicq; resoluiƭ. Homo aliquo modo se habet erga proximũ suũ, atq; hoc modo se habebit Deus erga illũ. ¶ De disiunctiua autẽ propositione varie videnƭ loqui recẽtiores & antiqui. Ad veritatẽ disiunctiuæ putãt recentiores sufficere si altera sit vera, nec obesse si ambæ sint veræ. Vnde istam dicunt verã disiunctiuã. Homo est animal

vel ai-

vel arbor est substãtia. Secundũ veteres autẽ, videtur disiunctiuæ veræ partes, altera veritatẽ continere, altera vero falsitatẽ; ita vt si pars altera sit vera, sit altera falsa, & ecõtrario. Vt ista est proprie disiũctiua vera. Aut dies est aut nox est. Petr9 est homo vel Petr9 nõ est homo, est homo vel est brutũ. Cui sententiæ satis cõsonat appellatio nois quo cõiunctionẽ disiunctiuã dicim9 ab officio. s. disiũgẽdi partes scdm veritatẽ & falsitatẽ. Vnde iuxta hanc sententiã, ad veritatẽ disiunctiuæ requiritur, alterã partem tantũ esse verã, alteram autẽ falsam. Ad falsitatem autẽ requiritur, vtrãq; partem fallam esse, aut vtranq; partẽ verã. Atq; hanc sententiã facile videbit ex veterũ animo esse, qui formulas argumentationum ab eis traditas, secundum huiusmodi hypotheticas propositiones, diligenter cõsyderauerit, de quibus & posterius in libro sequẽti tractabitur.

¶ CAPVT XXI.

¶ De propositionibus quæ modales vocantur.

INueniuntur autem & alię quædam enunciationes simplices, ratione certorũ quorundam modorum peculiarem difficultatem habẽtes, quãtum ad oppositiones & æquipollentias, quæ secundum regulas enunciationũ simpliciũ suprapositas, non possunt examinari. Propter quod, earũ determinatio in hunc vsq; locũ, in extremã scilicet libri huius partem, consulto est reseruata. Sunt autem modi isti peculiaris difficultatis authores, quatuor, nempe possibile, contingẽs, impossibile & necesse. A quibus, modales dicũtur enũciationes, quæ modorum illorũ aliquem in se habent. ¶ Assignantur autem interdũ aduerbialiter, hoc modo: possibiliter cõtingenter impossibiliter, necessario. Aliquando nominaliter, hoc pacto: possibile, cõtingens, impossibile, necessariũ vel necesse. Ac rursum, interdum separatim ex altera parte cõstituuntur, nõ intra partes dicti. Vt cũ dico. Hominẽ esse iustum est possibile vel contingens. Interdum vero locantur, intra partes ipsius dicti. Vt cũ dico. Hominẽ possibile est esse iustum, Hominẽ impossibile est volare, Hominem

Totum hunc de modalibus tractatũ sine graui damno lector fessin9 trãsilire poterit, ad finẽ vsq; libri.

nem necesse est spirare, Dictũ hic appellatur, aggregatũ ex accusatiuo & verbo infinitiui modi. ¶In his autẽ ponũt recentiores talem differentiã, vt eas quæ modũ habent aduerbialẽ vel nominalẽ intra partes dicti cõstitutũ, vocent modales diuisas: illas autẽ quæ partes dicti habent cõiunctas, & modũ separatim positũ, appellent modales cõpositas. Exempli gratia. Propositiones istas appellant modales cõpositas. Hominẽ esse iustũ est possibile, est cõtingẽs est impossibile, est necessarium. Neq; refert, si modi præponantur, hoc modo. Possibile est hominẽ esse iustũ. Atq; in his, modos ita solent explicare, vt possibile idẽ sit quod propositio possibilis. Impossibile idẽ quod ꝓpositio impossibilis, necesse idẽ quod ꝓpositio necessaria. Vnde huius propositionis: hominẽ esse iustũ est possibile, sensum hũc assignãt, Hæc enũciatio est possibilis, homo est iustus. Diuisæ autem modales hæ erũt, Hominẽ possibile est esse iustum, Hoĩem impossibile est volare. ¶Similis fere distictio videt̃ ponẽda & inter eas quę de modo sũt aduerbiali, Vt si inter subiectũ & prędicatũ ille diuidat, faciet diuisã: si vero ab altera parte se teneat, subiectũ vero & prędicatũ simul cõiungant̃, cõpositam. Vt hę sunt modales diuisę. Homo possibiliter est iustus. Homo ĩpossibiliter est brutũ. Homo necessario est anĩal. Istę vero cõpositæ Possibiliter hõ est iustus. Impossibiliter homo est brutũ Necessario homo est animal. ¶Neq; vero modicã esse arbitrantur hãc differẽtiã modaliũ cõpositarũ a diuisis, quoniã interdũ compositã contingit esse falsã, diuisa ex eisdẽ terminis cõposita, existẽte vera, & econtrario. Has em̃ diuisas, Albũ possibile est esse nigrũ, Iustũ possibile est esse iniustũ, apparet esse veras. Significatur em̃, id quod modo est albũ, posse aliquãdo habere in se nigredinẽ, & nigrũ denominari: itẽ, eum qui modo virtutẽ habet, posse illã perdere, ac vitiosum fieri. Atq; ita dubio procul res se habet. Si autẽ coniunxeris partes, & modũ separatim constituas, hoc modo, Possibile est album esse nigrũ, possibile est iustum esse iniustum; aut vertendo, Album esse

nigrũ

nigrũ est possibile. Iustũ esse impiũ est possibile fal- sitas videtur his ꝓnũciatis inesse: quoniã hoc vide- tur significari, quod possibile aliquãdo sit, vt album sit nigrũ, aut iust⁹ sit impius, cũ sint hęc impossibi- lia. Idẽ videtur dicendũ de istis. Possibiliter album est nigrũ & albũ possibiliter est nigrũ. Possibiliter iustus est impius, & iustus possibiliter est impi⁹. Pri- ores eñ falsæ videñt, posteriores veræ. ¶ Hãc au- tem distinctionẽ modalis cõpositę & diuisę, alij ve- terũ dictis pertinacius inherẽtes minime approbãt, prorsusq; reijciũt, eo quod non videat̃ Aristoteles in hoc tractatu nisi de cõpositis modalibus facere sermonẽ. Verũ hi posteriorũ diligentiã nimiũ mor- daciter redarguẽtes, non õnino iuste id faciunt. Tã- etsi eñ verũ sit, Aristotelẽ hoc loco nõ nisi de mo- dalium compositarũ oppositionibus & æquipollẽ- tijs specialem facere tractatũ, eo quod modales di- uisæ per omnia subiaceãt legibus supra alijs simpli- cibus enũciationibus assignatis, non tamen ex hoc consequẽs est, fictitiã & vanã omnino esse distincti- onem illã inter cõpositas & diuisas modales. Imo ꝟo quisq; aures diligẽter cõsuluerit & ꝓprietates sermonũ exactius perpẽderit, facile ꝑcipiet inter cõ- positas & diuisas nõnihil scd̃m significationẽ esse di- stantiæ; & verã esse alterã sine altera aut falsam de- prehẽdet. Non omnino igit̃ irridẽdi videntur, qui sic modales ex modi varia cõstitutione distinguũt. Sed & hoc fatendũ est, in pręsenti tractatu de cõpo- sitis pręcipue fieri sermonẽ. In his eñ peculiaris la- tet difficultas, non diuisis, quę per õnia (vt iã dictũ est) leges sequũtur simpliciũ enunciationũ, quas de inesse solẽt appellare. Quib⁹ ꝓinde supsedentes, de cõpositis dicamus.

CAPVT XXII.

¶ De æquipollentia modalium compositarum.

ET primũ quidẽ de earũ inter se æquipollẽtia siue cõsequẽtia, posterius de oppositione, vi- dendũ. Est itaq; aduertendũ, vnamquãq; mo- dalẽ compositã, quemcũq; tandem habuerit modũ quatuor modis posse efferri. Primo quidẽ, prorsus affirmatiue, ita vt neq; ad ꝟbũ dicti neq; ad modũ

ponatur negatio. Vt hominẽ esse iustũ est possibile, est cõtingẽs, est impossibile, est necessariũ. In oibus enim his, nulla negatio, neq; ad verbũ dicti, neq; ad modũ ponit. Secũdo, cõstituẽdo negationẽ ad verbũ dicti, modo tamẽ nõ negato. Vt. Hoiem nõ esse iustũ est possibile, est cõtingẽs, est impossibile, est necessariũ. Tertio, cõstituẽdo negationẽ ad modũ tantum, non aũt ad vbum dicti. vt. Hoiem esse iustũ nõ est possibile nõ est cõtingens, nõ est impossibile, nõ est necesse. Quarto, cõstituẽdo negationẽ simul ad verbũ dicti & modũ. Vt. hominẽ nõ esse iustũ nõ est possibile, atq; ita deinceps. ¶ Est autẽ harũ propositionũ talis habitudo adinuicẽ, vt omnis propositio de possibili aliquã habeat de cõtingenti cui õnino æquipolleat, & cũ qua cõuertatur scdm consequentiã: aliquã itẽ de impossibili, & aliquã de necessario, ac rursum, quælibet propositio de impossibili, aliquã habeat æquipollentẽ de possibili, aliquã de contingenti, & aliquã de necessario atq; ita in reliquis. Fit autem hæc æquipollentia propositionum diuersos modos habentiũ, secundũ varias negationes aut affirmationes dicti siue modi. Atq; hinc manifestũ est, quatuor complexiones consurgere quatuor æquipollentiũ propositionũ. Pro quibus debite assignãdis solent poni quatuor regulæ, scdm quarũ vnãquãq; vna inuenit cõplexio quatuor propositionũ æquipollentiũ.

Quatuor regulæ pro æquipollentia modalium.

¶ Prima regula hæc est. Cuicũq; dicto affirmato attribuit possibile, eidẽ attribuit cõtingẽs, ab eodẽ remouet impossibile, & ab eius cõtradictorio remouetur necesse. Scda regula. Cuicũq; dicto negato attribuit possibile, eidẽ attribuit cõtingẽs, ab eodẽ remouetur impossibile, & ab eius cõtradictorio remouet necesse. Tertia regla. A quocũq; dicto affirmato remouet possibile, ab eodẽ remouet cõtingẽs, eidẽ attribuit ĩpossibile, & ei9 cõtradictorio attribuit necesse. Quarta regla. A quocũq; dicto negato remouet possibile, ab eodẽ remouet cõtingẽs, eidẽ attribuit impossibile, & ei9 cõtradictorio attribuit necesse. Iuxta primã regulã, hæ sũt æquipollentes. Ioannẽ sedere est possibile, Ioannẽ

sedere

sedere est contingens, Ioannē sedere nō est impossibile, Ioannē nō sedere non est necesse. Iuxta secundam hæ æquipollent. Ioannem non sedere est possibile, Ioannē nō sedere est cōtingēs. Ioannē non sedere nō est impossibile, Ioannē sedere non est necesse. Iuxta tertiā hæ æquipollent, Ioannē sedere non est possibile, Ioannē sedere non est contingens, Ioannē sedere est impossibile, Ioannē non sedere est necesse Iuxta quartā aūt regulā, sic assignabis ęquipollētes. Ioannē nō sedere nō est possibile. Ioannē nō sedere nō est contingēs. Ioannē non sedere est impossibile, Ioannē sedere est necesse. ¶ Ad quas regulas prōptius memoria tenēdas, effictæ sunt a tractatoribus hui9 negocij quatuor voces, singulę quatuor syllabas cōtinentes, quæ per singularū syllabarū vocales literas indicāt, quomodo scd̄m affirmationē vel negationē debeāt disponi singulę ꝑpositiones. Hę sūt Amabimus, Edētuli. Iliace. Purpurea. Pro quarū vocū intellectu nota, per primā syllabā vbiq; significari propositionē de possibili quæ sic debet disponi secundū affirmationē vel negationē, quomodo per suam vocalē ipsa indicat. Per secundā, significatur propositio de contingenti. Per tertiā, illa de impossibili: per quartā, illa de necesse, Vocalis autem a, significat omnimodā affirmationē & dicti & modi: e, significat negationem dicti: tantū: i, modi tantū: v, negationem vtriusq;. ¶ Exempli gratia, consyderando dictionē illam, Amabimus, per hoc quod in duab9 priorib9 ponitur a, significatur, duas priores de possibili & de cōtingenti debere assignari sine ōni negatione, tam dicti quam modi. Per hoc autē quod in tertia syllaba ponitur vocalis i, significatur, tertiam quæ est de impossibili assignandam esse cum negatione solius modi, Dū vero in quarta ponitur v, indicatur, illam de necesse residuam debere assumi cū duplici negatione, quēadmodū ad oculū factum vides in suprapositis exemplis primæ regulæ. Similiter consyderandū est in aliis tribus vocabulis, Edētuli, Iliace, & Purpurea, adhibita collatione regularum & exemplorum supra positorum.

Duæ regu-læ pro æqui pollẽ tiamo dalium.

¶ Possunt vero prędictę quatuor regulę in duas cõ
,, cludi. Quarũ prior hæc est. Si aliqua propositio sit
,, possibilis, eadẽ est cõtingẽs, eadẽ nõ est impossibilis,
,, & eius cõtradictoriũ non est necessariũ. Secũda re-
,, gula. Si aliqua ꝓpositio nõ est possibilis, eadẽ nõ est
,, cõtingens, eadẽ est impossibilis, & eius cõtradicto-
,, riũ est necessariũ, Sub prima regula cõtinenť duę su
perius assignatæ priores: sub secunda, duæ posterio
res.

¶ CAPVT XXIII.

De conditione quadam ad bonam æqui-pollentiam obseruanda.

ET quidẽ pro assignatione ęquipollẽtiũ moda-
liũ de dicto singulari, cuiusmodi iã positę sũt,
nihil superest difficultatis. In iis vero quę sũt
de dicto cõmuni, hoc peculiariter obseruandũ est,
vt postrema semper sit alterius quantitatis quã tres
priores: vt si tres primę assignẽtur de dicto particu-
lariter sumpto, quarta sit de dicto sumpto vniuersa
liter: & econtrario, si tres primæ sint de dicto sump
to vniuersaliter, quarta erit de dicto sumpto parti-
culariter. Vt verbi gratia, hæ equipollent. Aliquod
animal esse hominem est possibile. Aliquod animal
esse hominem est contingens. Aliquod animal esse
hominem non est impossibile. Omne animal non
esse hominem non est necesse. Similiter & hæ ęqui
pollẽt. Omne animal esse hoiem est possibile. Om-
ne anĩal esse hominẽ est cõtingẽs. Omne anĩal esse
hoĩem non est impossibile. Aliquod animal nõ esse
hoĩem non est necesse. ¶ Quod aũt debeat necessa
rio fieri huiusmodi mutatio quantitatis, manifeste
demõstrať, tũ ex suprapositis regulis, tũ ex vi ratio
nis cogentis. Ex regulis quidẽ suprapositis id patet.
In singulis eĩm, quarto loco dicebať, ei9 cõtradicto-
rio attribuiť necesse, vel ab ei9 cõtradictorio remo
uetur necesse. In alijs autẽ tribus priorib9 locis, di-
cebatur eidẽ attribuiť vel ab eodẽ remouetur Mani
festum est autẽ, cõtradictorias de dicto cõmuni de-
bere esse diuersas secũdum quantitatem. Sunt enim
vniuersalis affirmatiua & particularis negatiua vel
vniuersalis negatiua & particularis affirmatiua.

¶ Ex

¶Ex ratione autem cogente ita id mōſtratur: quo- niam niſi mutet quātitas, poterit dari, propoſitio de poſſibili vera, propoſitione de neceſſario in eadē li- nea ſiue in eodē angulo exiſtēte falſa. Q đ licet non poſſit in quibuſlibet propoſitionib9 paſſim mōſtra- ri, in duob9 tamē caſib9 clare id mōſtraƭ. Primū qui dem in iſtis. Aliquā perſonā in diuinis eſſe patrē eſt poſſibile. Aliquā perſonā in diuinis eſſe patrē eſt cō tingēs. Aliquā perſonā in diuinis eſſe patrē non eſt impoſſibile. Aliquā perſonā in diuinis nō eſſe patrē nō eſt neceſſe. Hic manifeſtū eſt tres priores eſſe ve ras. Quarta autē falſitatē habet. Significat eī, hanc propoſitionē nō eſſe neceſſariā, aliqua perſona in di uinis nō eſt pater: quod falſum eſt. Oino eī neceſ- ſarium eſt, aliquā perſonā in diuinis nō eſſe patrem. Neceſſe eſt eī, ſemper eſſe filiū, item & ſpiritū ſan- ctum, quoꝝ neuter eſt pater, ſed ſunt diſtinctę perſo næ. Si autē, mutato ſcđm quantitatē dicto, ſic quar- tam aſſignaueris. Omnē perſonā in diuinis nō eſſe patrē nō eſt neceſſe, rectā habebis ęquipollentiā. Eſt eī hæc vera, ſicut reliquæ. Ecōtrario, ſi ōnes aſſig- natæ fierēt vniuerſales, hoc modo. Omnē perſonā in diuinis eſſe patrē eſt poſſibile, eſt cōtingēs, nō eſt impoſſibile: & omnē perſonā in diuinis non eſſe pa trem nō eſt neceſſe, tres primæ ſunt falſæ, ſola quar- ta vera eſt. Significat eī, iſtā nō eſſe propoſitionem neceſſariā. Omnis perſona in diuinis non eſt pater: quod proculdubio eſt veꝝ. Adeo eī illa nō eſt ne ceſſaria, vt etiā nō ſit poſſibilis. Si autē quarta fuerit particularis, erit falſa ſicut reliquæ. Si enim dixeris Aliquam perſonam in Diuinis non eſſe patrem nō eſt neceſſe, falſitatem eloqueris: cum omnino ſit ne ceſſarium, aliquam perſonam non eſſe patrem, vi- delicet filium vel ſpiritum ſanctum. ¶Præ- terea, extra terminos huiuſmodi in Diuinis decla- rari idem poterit, in his propoſitionibus.

Aliquod animal eſſe hominem eſt poſſibile.
Aliquod animal eſſe hominem eſt contingens.
Aliquod animal eſſe hominem non eſt impoſſibile
Aliquod animal non eſſe hominem nō eſt neceſſe:

ſuppoſita opinione Ariſtotelis, falſa quidẽ illa, ſed in naturali ratione probabili, quod ab ęterno fuiſſet mund⁹ ſine principio & fine, quodq; ab æterno fuiſſent ac imperpetuũ forẽt ſingulæ rerũ ſpecies, & q̃d neceſſario fuiſſent ac forẽt õnes ſpecies vniuerſi. Secundũ hãc ſuppoſitionẽ, tres primæ veritatẽ habẽt, quarta ſola falſitatẽ. Significat em̃ hãc propoſitionẽ Aliquod aĩal nõ eſt homo, nõ eſſe neceſſariã, cũ vere ſit illa neceſſaria, ſc̃dm hãc ſuppoſitionem. Si em̃ neceſſe eſt equũ eſſe & leonẽ, quæ non poſſunt eſſe homines & neceſſario ſunt aĩalia, neceſſe quoq; eſt aliquod animal nõ eſſe hominẽ. Econtrario, ſi õnes aſſignaueris vniuerſales, tres primæ erũt falſę, quarta ſola vera. Hæ em̃ falſæ ſunt, iuxta prędictã ſuppoſitionẽ. Omne aĩal eſſe hominẽ ęſt poſſibile, eſt contingens, nõ eſt impoſſibile. Iſta eſt vera. Omne aĩal nõ eſſe hominem nõ eſt neceſſe. Sẽſus em̃ iſtius eſt. Hæc nõ ęſt neceſſaria. Omne animal nõ eſt homo. Atq; id verũ eſt. Quõ em̃ eſſet neceſſaria, quæ neq; poſſibilis eſt? Si autẽ quartã aſſignaueris vniuerſalem cũ prioribus particularib⁹, omnes ſimul habebis veras; ſi quartã particularẽ cũ primis vniuerſalibus, õnes ſimul habebis falſas, ſicq; vere æquipollẽtes habebis. ¶ Hoc autẽ vniuerſaliter notandũ eſt. in õnibus iſtis quatuor angulis, illã quæ ſimpliciſſima eſt. i. illã quæ nõ habet modũ negatũ, in ſuo angulo ſiue in ſua linea cõſyderari vt præcipuam, vtpote quæ ſit intellectu facilior; cæteræ vero, ſecundum ęquipollentiã ad hãc conſyderant̃. Vt in linea Amabimus, propoſitio de poſſibili eſt præcipua; itẽ in linea ſc̃da, Edentuli. In tertia autẽ, Iliace, illa de impoſſibili pręcipua eſt. In quarta vero, illa de neceſſe. Poſſibile autẽ & cõtingens, capiunt̃ pro eodem. Ideo de vtriſq; idẽ eſt iudiciũ. Capit̃ em̃ hic contingens generaliter, pro õni eo q̃d ſic eſſe poteſt, etiam ſi nõ poſſit aliter ſe habere. Alias vero accipit̃ ſpeciali aliter, pro eo quod poteſt eſſe & poteſt nõ eſſe: quo modo nõ conuertit̃ cum poſſibili. Nã & neceſſaria poſſibilia ſunt, non autẽ contingentia, hoc ſane modo.

¶ CAPVT XXIIII.

¶ De op

¶De oppositionibus modalium.

DE modalibus diuisis iam supra diximus, eas per õnia sequi legẽ propositionũ simpliciũ, quas vocãt de inesse. Sunt em̃ hæ cõtrariæ. Omnis homo necessario spirat. Omnis homo impossibiliter spirat. Hæ subcõtrariæ. Quidam homo possibiliter spirat. Quidã homo possibiliter non spirat. Hæ cõtradictorię. Omnis homo necessario spirat. Quidã homo possibiliter nõ spirat. Itẽ. Omnis homo impossibiliter spirat. Quidã homo possibiliter spirat. Hæ subalternæ. Omnis homo necessario spirat. Quidam homo possibiliter spirat. Omnis homo impossibiliter spirat. Quidã homo possibiliter nõ spirat. Nec est speciale quid obseruandũ in huiusmodi oppositionib⁹: nisi quod in cõtrarijs caueat ne modus ponat vtrobiq; particularis: in subcõtrarijs, ne vtrobiq; ponat modus vniuersalis. In cõtradictorijs, ne idem modus vel vniuersalis vel particularis in vtraq;. In subalternis, ne ponat mod⁹ vniuersalis in particulari qui nõ fuerit posit⁹ in vniuersali. ¶Hæ em̃ non sunt cõtrariæ. Omnis homo possibiliter sedet. Omnis homo possibiliter non sedet: quoniã sunt ambæ simul veræ. Hæ nõ sunt subcontrariæ. Aliquis homo necessario sedet. Aliquis homo necessario nõ sedet. Ambæ enim simul sunt falsæ. Hæ non sunt contradictoriæ. Omnis homo necessario sedet. Aliquis homo necessario non sedet, quoniã sunt ambæ simul falsæ. Neq; item hæ cõtradicunt. Omnis homo possibiliter sedet. Aliquis homo possibiliter non sedet: quoniã sunt ambæ simul veræ. Nec hæ sunt subalternæ. Omnis homo possibiliter spirat. Aliquis homo necessario spirat. Est enim vniuersalis vera, particulari existente falsa. In primis duab⁹, est idem modus particularis, cũ deberet vt minimũ in altera esse vniuersalis. In secũdis est idẽ modus vniuersalis, cũ deberet vt minimum in altera esse particularis. In tertijs, est idem modus vniuersalis vel idẽ particularis, cũ deberet in altera esse vniuersalis, & in altera particularis. In quartis est modus vniuersalis in particulari, qui non est in

vniuersa

vniuersali. ¶ Et hæc quidẽ de modaliũ diuersarum oppositionib⁹ obiter dicta sufficiãt. Quantũ vero ad compositas, quæ hic ex proposito speciali opera tractant, primum est cognoscendũ, quæ lineæ quibus, quo modo opponant. Sunt eñ lineę contrarię, illa quæ significat per vocabulũ effictum. Purpurea cum illa quæ per Iliace. Subcontrarię vero sunt, Amabimus & Edentuli, Contradictorię, Purpurea & Edẽtuli: item, Iliace & Amabim⁹. Subalternæ autẽ Purpurea & Amabim⁹; item Iliace & Edẽtuli. Vnde propositiones in Purpurea & Iliace adinuicẽ cõtrariantur. In Amabim⁹ & Edentuli subcontrariantur, in Purpurea & Edẽtuli, in Iliace itẽ & Amabimus contradicũt. In Purpurea & Amabimus, item in Iliace & Edẽtuli subalternant adinuicẽ. Et quidẽ in ijs quæ sunt de dicto singulari, specialis nulla occurrit difficultas, nisi qđ in suis lineis eo modo quo supra dictũ est cõstituant. Omnes eñ quæ in lineis sic vel sic oppositis inueniunt, sic aut sic erũt oppositæ, Verũ in ijs quæ sunt de dicto cõmuni, est difficultas specialis. Nõ eñ indifferẽter quælibet in lineis cõtrarijs positæ contrariant, neq; in subcõtrarijs lineis quælibet indifferẽter opponunt subcontrariæ neq; in cõtradictorijs cõtradictoriæ: sed in singulis magna cautio est adhibẽda, vt debita fiat oppositarum assignatio. ¶ Pro cuius clariori intellectu notandum est in singulis oppositionib⁹ aliquem modum præcipuũ vel modos plures præcipuos inueniri secundũ quos cõsyderet primaria oppositio talis vel talis: & quæ tales modos præcipuos cõtinẽt propositiones, vt primario sic vel sic oppositę veniunt consyderãdæ. Cæteræ vero in eisdẽ lineis, secundum cõparationem ad has præcipuas cõsyderari debent. Videlicet in lineis contrarijs, Purpurea & Iliace, præcipu⁹ modus est necesse: ac proinde propositiones modũ illum cõtinentes, vt præcipuas inter contrarias oportet consyderare. In lineis subcontrarijs Amabim⁹ & Edentuli, propositiones de possibili ambæ principaliter veniũt spectandæ. In lineis cõtradictorijs, altera de necesse & altera de possibili.

In subal

In subalternis itē, de necesse altera & altera de possi
bili. Vt ergo sciat quarūlibet propositionū in Pur-
purea & Iliace recta contrarietas, præcipue oportet
cōsyderare illas de modo necesse, quæ si inuētæ fue
rint vere cōtrariæ, & cæteræ æquipollētes cōtrariæ
erunt: sin aliter, nec illæ erunt cōtrariæ. Ita dicendū
de habentib⁹ modū possibile, quantū ad subcontra-
rietatem, & ita in cæteris. ¶ Ad hoc autē vt proposi
tiones de modo necesse in lineis cōtrarijs positę, ve
re contrarient, cautio est adhibēda, vt dictū non po
natur in vtraq; particulariter, sed vt minimū in al-
tera vniuersaliter; quod si in vtraq;, tanto erit forti
or contrarietas. Si vero in neutra ponat vniuersali
ter nō solū nō erunt cōtrariæ, verumetiā nullā par-
ticipabunt oppositionis legem. Vt ista in Purpurea
Omnē hominē spirare est necesse, cōtrariatur huic
in Iliace. Omnē hominē nō spirare est necesse. Imo
& istæ contrariant. Omnē hominē spirare est neces
se. Aliquē hominē non spirare est necesse. Legē em̄
cōtrariarū istæ participāt, quoniā simul falsæ inueni
ri possunt, simul verę nō possunt. Sed non ita ꝓprie
nec ita fortiter contrariātur, vt priores ambæ de di-
cto vniuersali. Istę vero nō opponunt contrarie. A-
liquem hominē spirare est necesse. Aliquē hominē
non spirare est necesse; cū dent eiusmodi simul ve-
ræ, vt (iuxta Aristotelis supradictā opinionē) Aliqđ
animal esse hominē est necesse. Aliquod animal nō
esse hominē est necesse. Item illę. Aliquā personā in
diuinis esse patrē est necesse. Aliquā personam in di
uinis non esse patrem est necesse. ¶ In cæteris au-
tem propositionibus dispositis in Purpurea & Ilia-
ce, nēpe in iis de possibili, contingenti & impossibi-
li, non est hæc cautio obseruanda, imo non licet in
eis dictum vtrobiq; sumi vniuersaliter, sed vt mini
mum in altera particulariter poni debet: & melius
fuerit, si particulariter in vtraq;. Cuius ratio ex di-
ctis manifesta est. Si em̄ tres primę, de possibili con
tingenti & impossibili, fuerunt de dicto vtrobiq;
vniuersali, quartæ ergo de necesse erūt ambę de di-
cto particulari; eo quod in quarta oporteat mutari
quantita

quantitatẽ dicti, vt in præcedentibus declaratũ est. Nõ ergo erũt illæ de necesse cõtrariæ, nec proinde reliquæ. Et si tres primę tam in Purpurea quã in Iliace fuerunt de dicto particulari, tãto erit oppositio cõtraria fortior: quoniã sic ambæ de necesse erũt de dicto vniuersali, in quib⁹ dixim⁹ esse maximã contrarietatẽ. Ad hoc ergo vt propositiões de dicto cõmuni in Purpurea & Iliace vere cõtrarient, primæ tres assignent de dicto particulari, vltimæ duæ de dicto vniuersali: & erit optima cõtrarietas. Si vero ordine cõuerso in vtraq; lineaꝶ assignatæ fuerint tres primæ vniuersales, & duæ vltimę particulares non habebit contrarietas, imo oppositio nulla erit.

utraq;

pro subcõ trariis

¶ Ad hoc autẽ vt vere sint subcõtrariæ in Amabimus & Edẽtuli propositiones de possibili (quas diximus in oppositione ista esse præcipue spectandas) cautio est adhibẽda, ne dictũ teneatur in vtraq; vniuersaliter, sed vt minimũ in altera particulariter, & si in vtraq;, melior erit subcõtrarietas. Si vero in vtraq; dictũ ponat vniuersaliter, nõ solũ non erunt subcõtrariæ, sed nullã omnino oppositionis legem participabunt. Vt hæ sunt subcõtrariæ. Aliquẽ hominem sedere est possibile. Aliquẽ hominẽ nõ sedere est possibile. Itẽ & istæ. Aliquẽ hominẽ sedere est possibile. Omnẽ hominem non sedere est possibile. Nã & hæ subcontrariaꝶ legẽ participant, quoniã simul veræ esse possunt & sunt, simul autẽ falsæ esse nõ possunt. Sed priores vident melius opponi oppositione subcõtraria, eo qđ in vtraq; dictũ particulariter teneat. Hæ vero nõ sunt subcõtrarię. Omnẽ hominẽ sedere est possibile. Omnẽ hominẽ nõ sedere est possibile: quoniã similes duæ possunt inueniri simul falsæ, vt hæ. Omne animal esse hominẽ est possibile, Omne animal nõ esse hominẽ est possibile, iuxta supradictã opinionẽ Aristotelis. Item istæ. Omnẽ personã diuinã esse patrẽ est possibile Omnẽ personã diuinã non esse patrẽ est possibile. Nõ ergo legẽ participant subcontrariaꝶ. Sed neq; contrariarum, quoniã similes duę dant simul verę, nẽpe istæ. Omnẽ hominẽ sedere est possibile. Omnẽ hominẽ non sede

nõ sedere est possibile. Multo minus autẽ participabunt legẽ contradictoriarum, quæ nec simul veræ nec simul falsæ esse possunt. De subalternis vero nulla est apparẽtia. Nullã ergo legẽ participãt. ¶ Ad hoc autẽ vt propositiões de necesse & possibili vere cõtradicãt in Purpurea & Edẽtuli, siue in Iliace & Amabimus, necesse est dictũ nec in vtraque vniuersaliter, nec in vtraque particulariter poni, sed ĩ altera vniuersaliter & in altera particulariter, vt. Omne animal esse hominẽ est necesse, in Purpurea, contradicit huic in Edẽtuli. Quoddã anĩal nõ esse hominem est possibile; & ista in Iliace, Omne aĩal nõ esse hominẽ est necesse, cõtrariatur huic in Amabimus Quoddã animal esse hominẽ est possibile. Si vero dictũ teneatur in vtraque vniuersaliter, vt in his. Omne animal non esse hominẽ est necesse. Omne anĩal esse hominẽ est possibile, nõ erunt cõtradictoriæ: cũ simul dentur falsæ. Et hæ in Purpurea & Edẽtuli, ambæ de dicto particulari. Aliquod anĩal esse hominẽ est necesse. Aliqđ animal nõ esse hominẽ est possibile, similiter nõ contradicũt, tametsi in lineis contradictorijs, quoniã dantur simul veræ. ¶ Nõ dicimus tamen in hac cautione sicut in prioribus diximus, eas quæ cõtra cautionẽ assignantur, nullã omnino legem participare. Nã illæ quæ dictũ habent in vtraque vniuersaliter positũ, legẽ contrariarum participãt: eo qđ simul falsæ possint dari, non simul veræ. Quæ autẽ ambæ sunt de dicto particulari, legẽ participant subcontrariarum; quoniã simul veræ esse possunt, nõ autẽ simul falsæ, id qđ ex suprapositis exẽplis facile patebit cõsyderãti. ¶ Postremo, ad hoc vt propositiones de necesse & possibili assignatæ ĩ Purpurea & Amabimus, itẽ in Iliace & Edẽtuli, veræ sint subalternæ, cauendũ est, ne dictũ teneatur in illa de possibili vniuersaliter, cũ in illa de necesse positũ fuerit particulariter. Hæ enim nõ sunt subalternæ. Aliqđ animal esse hominẽ est necesse. Omne anĩal esse hominẽ est possibile. Potest enim prior dari vera, quæ est de modo vniuersali, posteriori existẽte falsa, quæ est de modo particulari; sed istæ subalternantur. Omne aĩal esse

hominẽ

hominẽ est necesse. Omne aīal esse hominẽ est possibile; vel, aliquod aīal esse hominẽ est possibile. Vt ergo in ōnibus angulis singulæ propositiones secūdum angulorū oppositionẽ vere opponant, & opponantur commodissime; assignādæ sunt in omnibus quatuor angulis vbiq; tres primæ de dicto particulari, & quarta vbiq; de dicto vniuersali. Ita em habebitur perfecta cōtrarietas, subcontrarietas, contradictio, & subalternatio; nec erit vlla quærela. Propter quod, pro clariori, omnium intelligētia, coram oculis subiectam figuram proponimus.

CONTRARIÆ.

Purpurea	Iliace
Aliqđ aľ nō esse hoiem nō est pos.	Ali.aľ.eẽ ho.nō est possi.
Aliqđ aľ nō eẽ ho.nō est cōtingēs	Ali.aľ.eẽ ho.nō est cōtin
Aliqđ aial nō esse ho.est impossibi.	Ali.aial eẽ ho.est impossi
Omne aial esse hoiem est necesse.	Oẽ aľ nō eẽ ho.est neces.

SVBALTERNÆ. CONTRADICTORIÆ. CONTRADICTORIÆ. SVBALTERNÆ.

Amabimus	Edentuli
Aliqđ aīal esse hoiem ẽ possibi.	Aliqđ aľ.nō esse ho, est possi
Aliqđ aīal esse ho.est cōtingēs.	Ali.aīal nō esse ho. est cōtin
Ali. aial esse ho. nō est impossi.	Ali.aľ nō eẽ ho.nō est impos
Oẽ ani.nō esse ho.nō est neces.	Omne aľ eẽ ho. nō est neces.

SVBCONTRARIÆ.

Capul

¶CAPVT XXV.

¶De conuersionibus modalium.

SVperest, ad plenam modaliū determiationem paucis earum conuersionē explicare. Et primū quidem, quantū ad modales diuisas, per omnia fit cōuersio vt supra dictū est, de simplicium propositionum cōuersionibus. Vniuersalis videlicet affirmatiua conuertitur in particularē affirmatiuā, per accidens. Vt ista, Omnis homo possibiliter est animal, cōuertitur in hanc, aliquod animal possibiliter est homo. Vniuersalis negatiua conuertitur simpliciter. Vt ista. Oīs homo impossibiliter vel non possibiliter est leo, in hanc, Omnis leo impossibiliter vel nō possibiliter est homo. Cōuersione quoq; per accidēs, conuertitur eadem in particularē negatiuā Vt ista, Omnis homo impossibiliter est leo, cōuertitur per accidens in hāc, aliquis leo impossibiliter est homo, Particularis affirmatiua conuertit̄ simpliciter. Vt ista, Aliquis homo possibiliter est aīal, in hāc Aliquod animal possibiliter est homo. ¶Hoc tantum cauendū est, vt mod9 vniuersalis affirmatiu9 in cōuersa positus, in cōuertēte mutetur in particularem; id est, vt pro necessario in cōuersa affirmatiua, ponatur possibiliter in cōuertēte, eo modo quo supra dictum est, signū vniuersale affirmatiuum in cōuersa positum, nō debere poni in conuertēte, sed pro eo accipiendū esse signū particulare. Quod aūt talis debeat mutatio fieri, manifeste probat̄. Si em̄ nō fiat, dabitur cōuersa vera, cōuertente exiliēte falsa. Ista em̄ est vera. Creans necessario est Deus. Significatur em̄ ipsum qui est creator & creans esse necessario Deum, quod proculdubio ita est. Ista tamē falsa est. Deus necessario est creās; quoniā potest nō creare. Debet ergo illi priori pro cōuertente hęc assignari. Deus possibiliter est creans. ¶De modo autē impossibili, per ōnia sicut de signo vniuersali negatiuo dicendum est. Vnde sicut signū vniuersale negatiuū supra diximus in cōuersione non debere mutari in signū particulare, sed facit cōuersionē simplicem in propositione vniuersali; in particulari nullā

rē nullam nisi per cōtrapositionē: ita impossibiliter nō op⁹ est mutari in cōuersione propositionis vniuersalis: in particulari autē, nullā facit cōuersionem nisi per cōtrapositionē. Nō eñ sequit̄. Aliqđ anial impossibiliter est homo, igit̄ aliquis homo impossibiliter est anial. Sed per contrapositionē sequit̄. Aliquod anial impossibiliter est homo, ergo aliquid qđ est nō homo impossibiliter est nō anial. ¶Quantū vo ad modales cōpositas, nō accipim⁹ conuersionē nisi ex parte dicti. Et quædā quidē conuerti possunt quædā nō possunt. Illæ quę habēt modū necesse nō negatū, cōuerti possunt scđm exigentiā dicti: vt ista Nullū hominē esse leonē est necesse, cōuertit̄ in hāc Nullū leonē esse hominē est necesse. Itē ista. Aliquē hominē esse anial est necesse, in hāc. Aliquod anial esse hominē est necesse idq; cōuersione simplici. Ista Omnē hominē esse anial est necesse, in hāc conuertitur. Aliquod anial esse hominē est necesse, cōuersione per accidēs. Et vniuersaliter, vbi mod⁹ est necesse nō negatū, sic dicit̄ propositio cōuerti vel nō cōuerti, quō eius dictū conuertit̄ aut nō conuertitur. Vnde ista. Aliquod anial nō esse hominē est necesse, cōuerti nō potest nisi per cōtrapositionē in hanc Aliquid quod est nō homo non esse nō anial est necesse. Similiter dicendū est de modo possibili nō negato, quod secūdum rationem dicti cōuertatur aut non conuertat̄ propositio in qua ille positus fuerit.

¶Propositiones autē de impossibili affirmato aut de possibili negato, nō possunt vniuersaliter cōuerti secundū cōuersionem dicti. Exempli gratia. Hæc propositio. Omne anial esse hominē est impossibile non potest conuerti in hanc per accidens. Aliquem hominē esse animal est impossibile, cū prima sit vera (iuxta suppositionē frequenter factā) & posterior falsa. Neq; ista. Nullū hominē esse animal est impossibile, recte cōuertitur in hanc. Aliquod animal nō esse hominē est impossibile, cū prior sit vera & posterior falsa. Veruntamē in cōuersione simplici poterit sumi conuersio ex parte dicti. Vt ista. Nullum hominē esse animal est impossibile, recte cōuertitur in hanc

in hanc. Nullũ animal esse hominẽ est impossibile. Item ista. Aliquẽ hominem esse leonem est impossibile, recte in hãc cõuertitur. Aliquẽ leonẽ esse hominem est impossibile. Similiter valet in cõuersiõe per contrapositionem. Omnẽ hominẽ esse leonẽ est impossibile; igitur omnem nõ leonem esse non hominem est impossibile. Aliquẽ hominẽ non esse animal est impossibile, ergo aliquod nõ animal nõ esse non hominẽ est impossibile. ¶ In sola ergo cõuersione per accidẽs impossibile affirmatũ & possibile negatũ (hæc eñ æquipollent) non patiuntur ex parte dicti conuersionẽ. Ordine tamẽ contrario propositio de impossibili quæ dictũ habet particulare, per accidens conuerti potest in eã quę dictũ habet vniuersale. Vt ista valebit cõuersio. Aliquod anĩal esse lapidem est impossibile, ergo. Omnem lapidem esse animal est impossibile. Item ista. Aliquẽ hominẽ non esse animal est impossibile; ergo. Nullũ animal esse hominem est impossibile. ¶ Verum hæc cuiquã fortasse futilia & superuacanea videbunt. Qui tamen penitius ea inspexerit ac diligenter ea meditatus fuerit, videbit admirabilẽ profecto horũ modorum ꝟtutem meritoq; hanc talem vel cohærentiam vel differentiã modoꝝ admirabit. Neq; sophistica prorsus & inanis horũ modorũ consyderatio existimãda est neq; õnino superuacanea quę ad cognoscendũ occultas modorũ horũ vires adhibet inuestigatio. Nunq̃ eñ veteres illi Philosophi ingenio acerrimo prędıti, tantã reb⁹ istis peruestigandis & pertractãdis impẽdissent operam; si vel nihil vel minimũ vtilitatis existimassent in eis contineri.

¶ DEO semper & vbiq; GLORIA.

LIBRI QVARTI CONSYDERATIONIS DIAlecticæ, qui inscribitur de Syllogismo.

PRÆFATIO.

PRæcipuus Dialecticæ finis est, de vnaquaq; re proposita posse disputando veritatem inquirere, falsitatẽ refutare Hactenus autẽ non nisi de simplicib⁹ vocib⁹, aut enunciationib⁹ item simplicibus tractat⁹ vllus est habit⁹, quibus illud quod est præcipuũ Dialecticæ officiũ prę stari nequit, Non eñ quæstionis dubiæ veritas poterit inueniri, donec tantũ consyderationi simplicium vocum aut simpliciũ enunciationũ intendit animus. Verũ vbi enunciationẽ cœperit enunciationi secũdum debitum ordinẽ & modum cõponere, aliamq; ex alia connectẽdo colligere, hoc pacto ex dubijs rebus, quid verũ, quid falsum, poterit dijudicari. Nunc itaq;, post simplicium vocum & enunciationum determinationẽ figuraliter absolutam, restat argumentationũ formas deliniare, modosq; describere, quibus commode alterum inferatur ex altero. Sunt autem argumentationis formæ siue species quatuor numero, syllogismus, inductio, enthymema, & exemplũ: de quibus hoc libro erit tractãdum, pręcipue tamẽ & omniũ maxime de syllogismo, quæ est omniũ specierũ argumẽtationis præcipua & præstantissima; ad quã & cæteræ quodãmodo, vt solent imperfectiora ad perfecta, reducuntur Et de his igitur suo loco posterius dicendũ, pri⁹ tamen tota syllogismorꝝ vis, & omnes secundum formam syllogisticã concludẽdi rationes explicandæ.

CAPVT PRIMVM.

De syllogismorum principijs materialibus.

PRincipio autẽ de syllogismorꝝ materia dicendũ, ac deinde quid syllogismus, & quotuplex, & quot figuris ac modis fiat, constituendũ. Est autẽ materia syllogismorũ, simplices enunciationes & termini; illa quidẽ propinquior, hæc autẽ remotior. Ex simplicibus namq; enunciationibus, tanquã ex partibus suis immediatis, cõponitur syllogismus; ex terminis autẽ, tanquam ex partibus re-

motiori

motioribus, cũ ipsæ enunciationes simplices ex terminis, tanquã partibus præcipuis & materia proxima cõponantur. Terminum ita definit Aristoteles.

Terminus est, in quẽ resoluitur propositio, vt prædicatũ, vel de quo prædicatur. Definitio termini.

¶ Hoc est, termin⁹ est alterum extremũ propositionis, vtpote vel subiectum vel prædicatũ, ex quo tãquã ex parte propositio ipsa cõponitur. Vt cũ dico Homo est animal, duo hu⁹ propositionis termini sunt, homo & animal, atq; in ipsos propositio illa resoluitur. Dicitur enim res vnaquęq; resolui in suas partes integrales, ex quib⁹ componitur, vt domus resoluitur in tectũ, parietes & fundamẽtum, homo in õnia sua membra resoluitur, aut in quatuor elementa ex quibus componitur. ¶ Dicuntur autẽ termini in propositionibus, secundũ similitudinem & cõparationẽ ad terminos locorũ, vt agrorũ aut ditionum. Sicut em̃ in his, terminorũ, alter est principium, alter finis siue clausula, & mediũ est spaciũ, quod vtrumq; connectit extremũ: sic & in propositione cõsyderatur alterũ extremũ tãquã oppositũ alteri, nimirũ vt subiectũ prædicato, & econtrario: media autẽ est verbalis copula, quæ adinuicem cõnectit extrema. Vnde liquet verbalẽ copulã non dicendã esse terminũ propositionis, sed potius ipsius medium, amborumq; extremorum copulam. ¶ De propositione autẽ, materia propinqua syllogismi, quoniã plene tractatum est libro præcedenti, simul & de omnibus eius speciebus atq; conditionib⁹ impræsentiarum latius tractare omittimus.

¶ CAPVT SECVNDVM.
¶ De definitione syllogismi.

SYllogismum ita definit Aristoteles.

Syllogismus est oratio, in qua quibusdã positis, aliud quiddam ab his quæ posita sunt ex necessitate accidit, eo qđ hęc sunt Definitio syllogismi.

¶Quæ definitio sic est exponenda. Syllogism⁹ est oratio hypothetica siue cõposita, in qua pro antecedente quibusdam positis, id est, pręmissis duabus in certo modo & certa figura dispositis, secundum necessariam illationẽ aliud quiddã, nempe ipsa cõclusio consequitur, eo quod hæc sunt. i. ex vi præmissarum illarum, eo quod illæ sic sint certo modo & figura dispositæ. Exempli gratia. Hic est syllogismus Omne animal est substãtia, & omnis homo est animal, igitur omnis homo est substãtia. In hac em̃ totali cõposita oratione, duę propositiones præmittũtur in certo modo & figura adinuicẽ dispositę, videlicet. Omne anĩal est substãtia, & õnis homo est animal; ex quib⁹ ita dispositis, v̄tute talis dispositiõis, sequit̃ conclusio. Omnis homo est substãtia; estq́ ipsa cõclusio aliud quiddã a præmissis, quoniã neutri præmissaꝝ est eadẽ, sed cum vtraq́ partim cõuenit partim differt. Cõuenit scd̃m vnũ extremũ, differt scd̃m alterũ. Vtriusq́ em̃ præmissæ alterũ tantũ extremũ habet conclusio. ¶Et quidem signanter dictum est, aliud quiddam ex necessitate accidit. Alioqui hic posset videri syllogismus. Omne animal est substantia, & omnis homo est animal, igitur omne animal est substãtia, vel igitur omnis homo est animal. Hic autẽ conclusio non est aliud quiddam ab vtraq́ præmissarũ, sed cum altera eadem. Similiter neq́ iste syllogismi meretur appellationem Omnis homo est homo, & õnis homo est homo, ergo omnis homo est homo. Est em̃ hic cõclusio eadem cũ vtraq́ præmissarũ. Propter quod, syllogismus plane fatuus & ridiculus ille solet nominari. ¶Ex necessitate autem accidere est, necessario cõsequi, siue secundum necessariam consequẽtiam inferri, ita vt non possint esse veræ propositiones illæ sic præmissæ in certa dispositione sua, nisi & conclusio veritatem habeat simul. Huius defectu iste non est syllogismus, Omne animal est substãtia, & omnis homo est animal, igitur omnis homo saluabitur. Non em̃ conclusio ex præmissis per necessariam consequentiam infertur. Hac particula excludunt̃ a definitione syllo

ne syllogismi, omnes illi qui in modis fiunt inutilibus, de quib9 dicetur posterius. Mali em̄ syllogismi, simpliciter syllogismi non merentur appellari.

¶Postremo adijcitur, eo quod hęc sunt. Non em̄ satis est, conclusionem sequi necessario ex præmissis dispositis, sed oportet conclusionē inferri ex pręmissis, ex ꝟtute talis dispositionis qua adinuicem sunt dispositæ. Vnde hic nō est syllogismus. Omne animal est substantia, & omnis homo est animal, igitur omnis homo est risibilis. Conclusio quidē sequitur necessario ex præmissis, quoniā (iuxta communem regulam) necessarium sequitur ad quodlibet vel ex quolibet, sicut ad impossibile vel ex impossibili sequitur quodlibet. Verum conclusio illa non infert ex præmissis, ratione illius certæ dispositionis, qua adinuicē disponuntur in primo modo primę figurę de quo posterius dicet. Non em̄ ista conclusio. Omnis homo est risibilis maiorē habet habitudinē vel proportionē ad pręmissas illas quam ista conclusio Omnis homo est asinus, quæ tamen nō potest ex illis præmissis inferri. Vnde quod conclusio illa prima sequat, ex sua necessitate tantū habet. ¶Excluduntur autē ab hac syllogismi definitione tres aliæ species argumentationis, enthymema, inductio, exēplum; quoniā in eis vel nō sunt plures propositiōes præmissæ pro antecedēte, vel si plures sint nō sunt in figura & modo dispositæ, eo modo quo disponūtur syllogismi nec cōclusio in eis sequit propter talem dispositionē. In enthymemate quidē, plærumq; vna tantū propositio pro antecedēte ponitur, & altera subticetur. In exēplo similiter vna tantū. In inductione vero, & si propositiones plures præmittātur, non tamen in figura & modo adinuicē sunt dispositæ.

¶CAPVT III.

¶De syllogismo perfecto & imperfecto.

Diuiditur autē syllogismus in syllogismū perfectum, & syllogismum imperfectū, qui ab Aristotele ita definiuntur.

Syllogismus perfectus est, qui nullius al

Definitio syllogismi pfecti & ipfecti.

terius indiget præter ea quæ sumpta sunt, vt appareat necessarium. Syllogismus imperfectus est, qui vnius aut plurium indiget, quę sunt quidem necessaria per sumptos terminos, non autem per sumptas propositiones.

¶ Quarũ definitionũ hic est intellectꝰ. Syllogismꝰ perfectus ille est, qui in cõcludendo tam est euidẽs ex ipsa pręmissarũ dispositione, vt nõ indigeat vlla reductione ad aliũ modũ euidentiorẽ, ad ostendendum necessariam illationẽ conclusionis ex præmissis: neq; opus est adhibere cõuersionẽ vllius propositionis, aut pręmissarũ transpositionem, aut reductionem per impossibile, ad demonstrandũ talis cõsequentiæ necessitatem, sed ex ipsa præmissarũ dispositione per se euidens est illatio cõclusionis. Syllogismus autẽ imperfectus ille est, qui licet bene & necessario inferat conclusionem, nõ est tamẽ ex se euidẽs illatio: sed vt constet de bonitate illationis, opus est adhibere vnum vel plura, vtpote vel conuersionẽ vnius aut plurium propositionũ, aut transpositionem pręmissarũ, vel simul vtrumq; vel reductionẽ ad impossibile, vt sic reducendo modum minus euidentẽ ad alium euidẽtiorẽ & perfectiorẽ appareat ille necessario concludens. ¶ Propter hoc in definitiõe dicitur: quæ sunt quidẽ necessaria id est, quæ vnũ vel plura sunt necessaria ad ostensionẽ bonitatis syllogismi, vt constet de necessaria illatione. Quod aũt sequitur, per sumptos terminos nõ autem per sumptas propositiones, indicat, in reductione syllogismi imperfecti ad perfectum debere quidem seruari eosdẽ omnino terminos, sed non easdem propositiones: cũ plærumq; in huiusmodi reductione vsus sit cõuersionis alicuius, aut assumptionis cõtradictorię, quemadmodũ suo loco posterius di-

rius dicetur, & per singulas plenius declarabitur. ¶Nūc autē exēplo vnico clarū faciamus quod dicitur. Hic syllogismus. Omne anial est substātia, omnis homo animal est, igit̄ omnis homo est substātia est perfectus syllogismus: q̄m tam est per se euidens tam apparēs est, ex ipsa præmissarum tali dispositione, illatio bona cōclusionis, vt nemo sanæ mētis de ea possit dubitare. Naturę em̄ lumē statim docet, illam collectionē esse optimā. Vnde syllogismus ille ad hoc vt appareat necessariū, id est, necessario cōcludens, nullius indiget: sed per ea quę sumpta sunt, i. per assumptas pręmissas suas habet euidentiā. Cuius em̄ bonitas & necessitas per se euidēs est, nō eget reductione vlla vt appareat: sicuti id quod per se lucidū vel luminosum est, nō indiget adhibitione alterius luminis, vt ipsius lumē manifestū fiat. ¶At uero hic syllogismus. Omne animal est substantia, & omnis homo est animal, igitur quædā substantia est homo, imperfectus est. Non em̄ per se euidēs est eius bonitas siue necessitas illationis: sed vt appareāt illa, opus est syllogismū istū reduci ad alium alterius modi, per medium cōuersionis ipsius conclusionis. Ex illis nāque præmissis, immediate & euidenter sequitur hæc cōclusio. Omnis homo est substātia: ac deinde, quia ad hanc sequitur per cōuersionem per accidens, ista. Quędam substātia est homo, inde patet, quod recte & ista illata fuerit ex eisdē pręmissis. Atque ita manifeste patet, quomodo syllogismus iste vt appareat necessario concludens, eget alicuius, nempe adminiculo conuersionis, per quam reducitur ad alium modum perfectum. Quot autem sint modi perfecti, & quot imperfecti, quomodo etiam singuli modi imperfecti ad singulos perfectos possint & debeant reduci, posterius suo quodque loco dicetur.

¶CAPVT QVARTVM

¶De principijs regulatiuis syllogismi.

VNde autem vim & robur suæ illationis habeat syllogismus, breuibus indicat Aristoteles, cum definit dici de omni & dici de nullo hoc modo.

Quid di ci de ōmni & di ci de nullo.

Dici de omni eſt, quando nihil eſt ſumere ſubiecti, de quo non dicatur prædicatum. Dici de nullo, eſt quando nihil eſt ſumere ſubiecti a quo non remoueatur prædicatum.

Quas definitiones ſic intellige. In illa propoſitione dicit̃ prędicatũ de omni, quæ ſic ſignificat p̄dicatũ cõuenire ſubiecto ſcd̃m affirmationẽ, vt nihil poſſit ſumi cõtentũ ſub ſubiecto, de quo non dicat̃ ſiue dici denotet̃ prędicatũ. In illa aũt ꝓpoſitiõe eſt dici de nullo, q̃ ſic ſignificat p̄dicatũ negari de ſubiecto, vt nihil poſſit ſumi ſub ſubiecto illo, de quo nõ neget̃ ſiue negari denotet̃ prædicatũ. In omni. ſ. ꝓpoſitione vniuerſali affirmatiua eſt dici de omni & in omni ꝓpoſitiõe vniuerſali negatiua, eſt dici de nullo. Cõuenitq; ipſum dici de omni vel de nullo, prædicato talis ꝓpoſitionis. Ipſius em̃ eſt dici vel prædicari. ¶ Nõ refert autẽ, ſiue vere dicatur, ſiue falſe, vere itẽ neget̃ aut falſe. Cũ em̃ dico: Omnis homo eſt leo, prædicatũ de omni dicitur, & cũ dico. Nullus homo eſt aĩal, prędicatũ de nullo dicit̃. Non em̃ quid ſit, ſed quid ꝓpoſitiones ſignificẽt, cõſyderat̃. In prima em̃ hoc ſignificat̃, prædicatũ ſubiecto conuenire, ſcd̃m omnia ſuppoſita eius, ita vt nihil ſubſumi poſſit ſub eo, cui nõ cõueniat p̄dicatũ. In altera denotat̃ prædicatũ negari de ſubiecto pro ipſius quolibet ſuppoſito, ita vt nihil poſſit ſubſumi ſub eo de quo nõ negetur prædicatũ. ¶ Ex his autẽ definitionibus dici de omni & de nullo, ſolent elicere duas regulas ſiue maximas, quas vocãt prĩcipia ſyllogiſmorũ regulatiua, eo quod ſyllogiſmorꝝ bonitas tota videatur illis inniti & corroborari. Regulę autẽ hæ ſunt.

Maximæ ſyllogiſmorũ regulatiuę

„ Quicquid de ſubiecto quopiã dicitur
„ vt de omni, dicit̃ & de quolibet ſubſumpto ſub eo.
„ Quicqd de ſubiecto quopiã dicit̃. Vt de nullo, re-

mouetur a quolibet subsūpto sub eo. Per primā regulant syllogismi affirmatiui, per scdam negatiui. Et pfecti quidē immediate his regulant, imperfecti vero mediate tantū, quaten9 videlicet ad perfectos reducuntur, qui eis immediate regulantur.

¶CAPVT QVINTVM.

¶De triplici figura syllogismorum.

SCiēdū aūt imprimis. ꝙ ōnis syllogism9 simplex (de quo in ꝓposito loquimur) ex tribus tantū terminis cōstat, & ex tribus ꝓpositionib9, conclusione adnumerata pręmissis, quę semꝑ sunt duę. Cū igitur tres ꝓpositiones debeat habere syllogismus. & nō possit nisi tres habere terminos, oportet vnūquēq; illorū bis sumi, vt ternari9 habeat propositionū. Hoꝝ autē triū terminoꝝ vn9 vocatur medium, alter maior extremitas siue maius extremū, tertius minor extremitas vł min9 extremū. ¶Medium est termin9, qui bis sumit ante cōclusionē. Maior extremitas est termin9, qui sumitur cum medio in maiori ꝓpositione. Minor extremitas est terminus qui sumitur cū medio in minori propositione. Maior propositio illa ꝓprie dicitur, in qua est principale robur syllogismi, & in qua potissimum virtus fundatur illationis, Minorē vero illam dicim9, quæ minus videtur habere roboris ad illationem. Exempli gratia, in hoc syllogismo, Omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia, terminus animal est medium, quia ante conclusionē bis sumitur: substātia est maior extremitas, quia cum medio sumitur in maiore propositione: homo vero est minor extremitas, quia cum medio sumitur in minori propositione.

Quid mediū maior extremitas & minor.

¶Ad discernendū autem, quæ pręmissarū secundū veritatē sit maior, quæ minor, non solum consyderādus est localis situs, ita vt illa vniuersaliter existimetur maior quæ priori loco ponit, Sæpe eñ quæ primo loco ponitur, in veritate minor est, & quæ secundo loco maior. Vt in hoc syllogismo. Quidā homo est animal & nullus leo est homo igit quodam animal non est leo, prior pręmissa secundū veritatem

ritatẽ est minor, secũda maior. Ita & in alijs plærisq; dicendũ. Generaliter ergo illa ex qua est præcipuum robur, & quæ est veluti basis syllogismi, maior dicitur: illa autẽ quæ adiscitur tanq̃ minus principalis, minor. Et quidem in prima figura, satis facile est hæc cõsyderare. Semper em̃ illa in qua fit subsumptio dicitur minor, & altera sub cui⁹ subiecto fit subsumptio, dicitur maior. In alijs autem figuris & modis, per reductionẽ ad modos perfectos primæ figuræ, certissima est discretio. Veruntamẽ in sequentibus ad vitandã confusionẽ plærũq; maiorẽ appellamus priorem præmissam, minorem autem secundã. Difficile em̃ foret inexercitatis adolescentum ingenijs statim quolibet proposito syllogismo dinoscere vtra secundũ veritatẽ sit maior aut minor. ¶ Ex horũ autẽ triũ terminorũ varia dispositione triplex cõsurgit figura syllogismorũ. Figura em̃ in syllogismis consyderat̃, secundum certam ordinationẽ triũ terminorũ, secundum subiectionẽ & prædicationẽ: pręcipue autẽ, ex parte medij. Cõtingit em̃ interdũ medium subijci in vna pręmissarũ, & in altera prędicari. Atq; hinc consurgit prima figura. Interdum ĩn vtraq; pręmissarũ medium prędicatur, & hinc secunda nascitur figura. Interdũ in vtraq; subijcit̃, & hinc oritur tertia. Exemplũ primæ figuræ. Omne animal est substãtia, omnis homo est animal, igitur õnis homo est substantia. Hic mediũ animal, in altera subijcitur & in altera prædicat̃. Exemplũ secũdæ figurę. Nullus lapis est animal, omnis homo est animal, igitur nullus homo est lapis. Hic mediũ, animal vtrobiq; est prędicatũ. Exemplũ tertię figurę. Omnis homo est substãtia. Omnis homo est animal, igitur quoddam animal est substantia. Hic homo mediũ, vtrobiq; subijcitur. Pręter autẽ has tres figuras, non est inuenire aliam: quoniam inter tres tantũ terminos in tribus tantũ propositionibus, alius situs a pędictis non potest inueniri.

¶ CAPVT SEXTVM.

¶ De quinq; regulis generalibus omnium syllogismorum.

¶ Ante

Ante vero quam singularum figurarum modos in particulari describamus, ponẽdę sunt & explicandę regulæ aliquot generales quę in omnibus syllogismis, cuiuscunq; figuræ aut modi, debent obseruari, ita vt quisquis syllogismus contra aliquam illarum quinq; peccare depræhensus fuerit, propter hoc sit reijciendus. Regulę autem istæ sic habent.

Prima. Ex puris particularibus nihil syllogistice conficitur. Secunda. Ex puris negatiuis nihil item cõficitur. Tertia. Si altera præmissarũ fuerit particularis, cõclusio quoq; particularis erit. Quarta. Si altera præmissarũ fuerit negatiua, cõclusio quoq; negatiua erit. Quinta. Medium nunq̃ ingredi potest cõclusionẽ. Quinq; regulæ gñales.

¶Primę regulę hic est sensus. Cũ ambę pręmissæ fuerint particulares, nulla conclusio, neq; vniuersalis neq; etiã particularis, potest ex illis syllogistice inferri: sed oportet in omni bono syllogismo, vt minimum alterã esse vniuersalẽ. Exempli gratia iste syllogismus nõ est bonus. Aliquod aĩal est homo, & aliquis equus est animal, ergo equus est homo. Si autẽ prima fiat vniuersalis, dicendo. Omne animal est homo, erit syllogismus bene cõcludens. Sub particularibus cõpręhẽduntur indefinitæ, cũ pro particularibus vsurpantur, vtpote in contingẽti materia extra necessaria, atq; moralia. Cõpræhẽdunt quoq; propositiones singulares, quæ nõ sunt de medio singulari. Vnde non valet syllogismus. Comedens volat, homo est comedens, igit homo volat. Nec iste valet ex singularibus. Plato est Philosophus, & Socrates est Philosophus, igitur Socrates est Plato.

¶Signã

¶ Signanter autẽ dictum est, ex singularib⁹ nihil sequi, cũ fuerint de medio nõ singulari, quoniã ex puris singularib⁹, cum mediũ fuerit termin⁹ singularis, recte conficiť syllogismus. Vt cũ ita colligo. Ioannes est animal, & Ioãnes est hic homo, igitur hic homo est aĩal. Cuiusmodi syllogismus communiter vocať expositori⁹. Ita quoq₃ intelligendũ est, ex puris particularib⁹ nihil sequi, cũ mediũ fuerit terminus cõmunis. Medio em̃ existẽte singulari etiam ex particularib⁹ valet hic syllogism⁹. Aliqua substãtia est Petrus & aliquod aĩal est Petrus, igiť aliqđ animal est substãtia. ¶ Ratio autẽ huius regulæ est, quia nõ est necesse, si aliqua duo in vno tertio communi particulariter conueniant, ob hoc illa inter se cõuenire. Possunt em̃ a se remota esse & õnino disparata, imo contraria, quæ in vno tertio particulariter conueniunt, vt duæ species immediate sub vno genere contẽtæ. ¶ Secunda regula hunc habet intellectũ. Cũ ambę pręmissę fuerint negatiuę, nõ potest ex eis fieri syllogismus bonus, sed alterã vt minimũ pręmissa℞ oportet esse affirmatiuã. Vnde nõ valet hic syllogism⁹. Nullus homo est arbor, & nulla pirus est homo, igiť nulla pirus est arbor. Ambæ em̃ præmissæ sunt veræ, & cõclusio falsa. Ratio autẽ huius regulę est, quia nõ est necesse, si aliqua duo extrema ab vno tertio remoueanť secundũ negationem propter hoc illa abinuicẽ remoueri. Possunt em̃ illa quæ adinuicẽ optime conueniunt de eodẽ tertio negari. ¶ Tertia regula docet, nõ esse inferendã conclusionẽ vniuersalẽ, cum altera præmissarum fuerit particularis. Non em̃ valet hic syllogismus. Omne aĩal est corpus, & aliqua substantia est animal, igiť omnis substãtia est corpus. ¶ Quarta regula docet, nõ esse inferendã conclusionẽ affirmatiua, cũ altera præmissa℞ fuerit negatiua. Vnde nõ sequiť. Nullũ aĩal est arbor, homo est aĩal, igiť homo est arbor. Ratio ha℞ duarũ regula℞ vna est, quia effectus sequitur partẽ suæ causę debiliorẽ magisq₃ malignam. Vnde cõclusio, quę est quodãmodo effect⁹ pręmissarum; qm̃ ex præmissis infertur, debet sequi pręmis

sam debi

ſam debilioreṁ & imperfectiorē. Eſt autē particularis debilior vniuerſali, & negatiua ignobilior magiſq; maligna quam affirmatiua. ¶ Quinta regula docet, non eſſe ponendum medium in concluſione Vnde hic non eſt bonus ſyllogiſm9. Omne animal eſt ſubſtantia, omnis homo eſt animal, igitur omne animal eſt ſubſtātia. Hic em̄ cōcluſio non diſtinguitur ab vtraq; præmiſſarū, quod eſt contra definitionem ſyllogiſmi. Neq; hic eſt ſyllogiſm9. Omne animal eſt ſubſtantia, omnis homo eſt animal, ergo aliquod animal eſt homo, tametſi concluſio cū nulla præmiſſarū ſit eadem. Ratio autē huius regulæ eſt, quoniā in omni ſyllogiſmo quilibet trium terminorum debet bis ſumi, & bis dumtaxat. Quando autē mediū ponitur in concluſione, oportet alteram extremitatū nō niſi ſemel accipi, & mediū neceſſe eſt ter poni. Bis em̄ ante cōcluſionem debet conſtitui, quoniā id poſcit ratio medij. Præterea in omni ſyllogiſmo oportet in cōcluſione alteram extremitatū de altera prædicari. Hæc em̄ eſt natura ſyllogiſmi, vt ex cōiunctione certa ſecūdum affirmationē aut negationē extremorum duorum cum eodem medio in pręmiſſis, ipſa quoq; adinuicem coniungantur ſecundū affirmationē aut negationem in cōcluſione Mediū igitur intra præmiſſas debet contineri, neq; in concluſionē ſe ingerere. ¶ Poſſunt autem prædictis adijci aliæ duę regulę; ſatis notatu dignę, quarum prior hęc eſt, „In ōni ſyllogiſmo de medio com„muni, oportet mediū ſaltē in altera præmiſſarū po„ni vniuerſaliter. Poſterior hæc eſt, In omni ſyllogiſ„mo cauendū eſt, ne vllus termin9 ponatur vniuer„ſaliter in cōcluſione, qui nō fuerit vniuerſaliter po„ſitus in altera præmiſſarum. In quib9 duab9 regulis fundantur duę ſuprapoſitæ, nempe prima & tertia; Ob hoc em̄ ex puris particularibus nihil ſequitur, quoniā cum ambę præmiſſę fuerint particulares & affirmatiuæ, mediū in neutra accipitur vniuerſaliter ſi modo propoſitiones fuerint de conſueto more loquēdi. Vnde ſi per morem aliquem inconſuetū fiat; vt mediū in altera præmiſſarū vniuerſaliter

Regulæ duæ generales.

tenecatur

teneat, recte ex puris particularib9 inferet cōclusio Vt hic est syllogismus bonus. Aliquod animal est leo, & homo omne aial est, igit homo est leo. Si vero inter præmissas particulares altera fuerit negatiua; ita vt per negationē mediū in altera ponat vniuersaliter, iam cōtra alterā regulā peccabitur: qm̄ a termino nō posito vniuersaliter in pręmissis, ꝑcedi tur ad eundē in cōclusione vniuersaliter positū, qd breuitatis causa recētiores vocāt argumētari a termino nō distributo ad distributū. Exēpli gratia, hic syllogismus ex puris ꝑticularibus nō valet Aliqua substātia nō est animal, & aliquis homo est anial ergo aliquis homo nō est substātia. Defectus aūt eius nō est ex eo quod mediū in neutra tenet vniuersaliter cū in prima mediū per vim negationis vniuersaliter positū sit, sed contra posteriorē regulā peccat quoniā in cōclusione maior extremitas anial vniuersaliter ponit, quæ nō sic fuit in præmissis posita. ¶ Tertia quoqꝫ regula in eadē ratiōe fundatur: qm̄ cum ex præmissa particulari infert vniuersalis conclusio, ꝑceditur a termino nō vniuersaliter sumpto in antecedēte, ad eundē in cōclusione vniuersaliter sumptū. Vt in hoc syllogismo malo ad oculū patet Omne animal est corpus, aliqua substātia est anial, ergo omnis substātia est corpus, substātia minor extremitas in cōclusione ponit vniuersaliter, non aūt in pręmissis. Vnde si hic defectus per aliquē inconsuetū modū possit vitari; nihil obstabit quo min9 ex particulari pręmissa inferri possit vniuersalis cōclusio. Vt si ita fiat syllogismus in tertia figura. Aliquod animal est corp9, & omne animal omnis substantia est, igitur omnis substantia est corpus. Vel ita in secunda figura. Aliqua substantia non est arbor, omnis pirus est arbor, igitur omnis pirus aliqua substantia non est, vel non omnis substātia est. Hi duo syllogismi recte suas cōclusiones inferunt, tametsi vniuersales ex altera præmissarū particulari, propter cautelam ab offensione propositæ regulæ. In priori enim syllogismo per additionem signi vniuersalis curat, vt etiā in antecedente minor ex-

tremitas

stremitas ponat vniuersaliter, sicut in consequente, in posteriori autē ne in cōclusione maior extremitas ponat vniuersaliter sicut nec in antecedente; sicq; fit vtrobiq;, vt terminus similiter in antecedente & cōsequente teneat vniuersaliter vel non vniuersaliter. Hos autē syllogismos ex enunciationibus secundum inconsuetū loquendi modū factis proposuimus, non quod eorū magnus sit vsus in disciplinis, sed in hoc tantū, vt ex ipsa radice cognoscat ratio prædictarū duarū regularū. Plæræq; etiā regulæ speciales singularū figurarū posterius declarabūtur in altera harum generalium regularū fundati.

¶CAPVT SEPTIMVM.

¶De regulis specialibus primæ figuræ.

Qvæ iam statim positæ sunt syllogismorum regulæ, omnib9 figuris erant generales. Prç ter has autem aliæ duç ponuntur speciales: quç licet non in omnibus syllogismis, in ijs tamen qui fiunt in prima figura, debent obseruari. ¶Sunt autem hæ.

In omnibus modis primæ figuræ directe concludentibus, minore existēte negatiua, non valet syllogismus. In omnibus modis primæ figuræ directe concludentibus maiore existente particulari non valet syllogismus.

Regulæ speciales priæ figuræ.

¶Cōtra primā regulā peccat hic syllogism9. Omne aīal est substātia, nulla arbor est anīal, ergo nulla arbor est substātia. Cōtra scđam peccat iste. Aliqđ aīal est homo, oīs leo est anīal, igit oīs leo est homo. Fūdant aūt hç duç regulç speciales in duab9 illis regulis gñralibus, quas posteriori loco adiecim9. Cū em in prima figura directe cōcludēdo minor fuerit negatiua, procedit a termino non posito vniuersaliter in præmissis, ad eundē in conclusione vniuersaliter sumptū.

ſumptũ. Cũ vero maior particularis fuerit, mediũ in neutra tenetur vniuerſaliter, queadmodũ in exẽplis ſuprapoſitis ad oculũ patet. Vnde ſi per modũ loquẽdi inconſuetũ vitent̃ iſti defect9, poterunt boni fieri ſyllogiſmi in prima figura, etiam directe cõcludẽdo. Vnde prędicti mali ſyllogiſmi hac via poſſunt emẽdari. Prior quidẽ ſic. Omne animal omnis ſubſtãtia eſt, nulla arbor eſt animal, igit̃ nulla arbor eſt ſubſtãtia. Vel ſic. Omne anĩal eſt ſubſtãtia, nulla arbor eſt animal, igitur nulla arbor õnis ſubſtantia eſt. In illo termin9 anĩal vtrobiq; tenet̃ vniuerſaliter, in hoc nuſq, ideo valet collectio. Poſterior ſic emendat̃. Aliqđ animal eſt homo, õnis leo õne anĩal eſt, igitur omnis leo eſt homo. ¶ Signanter quoq; dictũ eſt, de ſyllogiſmis primæ figurę directe cõcludentib9. In ijs em̃ qui cõcludũt indirecte, nõ habẽt prędictę regulæ locũ. Pro cuius rei intellectu ſciendum eſt, quid ſit cõcludere directe, quid concludere indirecte. Concludit̃ directe quãdo maior extremitas in cõcluſione prædicat̃ de minore extremitate. Cõcluditur aũt indirecte, quãdo minor extremitas in concluſione prędicat̃ de maiore. Exẽpli gratia, in hoc ſyllogiſmo directe cõcludit̃. Omne animal eſt ſubſtantia, homo eſt animal, igitur homo eſt ſubſtãtia. Maior em̃ extremitas ſubſtantia, in concluſione prædicatur de minore extremitate, homo. Cũ autẽ ſic colligo. Omne animal eſt ſubſtãtia, homo eſt animal, ergo ſubſtantia eſt homo, indirecte cõcludit̃; quoniã minor extremitas homo, in cõcluſione prędicatur de maiore extremitate, ſubſtãtia: quod non eſt ſecundũ ordinem directũ & naturalem, cũ ſecundum rectũ & naturalem ordinẽ, maiori extremitati conueniat prædicari in concluſione, minori autẽ ſubijci in eadem. ¶ Quo præmiſſo, oſtendamus exemplo, prædictas regulas duas ſpeciales in ſyllogiſmis primæ figurę indirecte concludentibus non habere locum. Hic ſyllogiſmus bonus eſt in Fapeſmo. Omne animal eſt ſubſtantia, & nulla arbor eſt animal, igitur aliqua ſubſtãtia non eſt arbor. Minor tamen eius eſt negatiua. Item hic eſt ſyllogiſm9 bonus in

Quid concludere directe vł ĩdirecte

nota

nus in Frisesom. Aliqđ anĩal est substãtia, nulla arbor est anĩal, igitur aliqua substãtia nõ est arbor. cũ tamẽ & primã præmissam habeat particularẽ & secundã negatiuã. ¶ Ratio autẽ quare indirecte concludendo ista nihil obsint, est, quia per conclusionẽ indirectã cauet, ne procedat a termino nõ accepto vniuersaliter in antecedẽte, ad ipsum vniuersaliter positũ in conclusione: & dũ minor accipitur negatiua, mediũ ponitur in altera vniuersaliter. Ita null9 obtingit defectus, qui syllogismo suã auferat bonitatẽ. Cæterũ, vbicunq; hæc duo non cauentur, siue directe concludatur siue indirecte, nunquã valebit syllogismus.

CAPVT VIII.

¶ Discernũt modi primę figurę vtiles ab inutilib9.

SVperius dictũ est, in syllogismis figurã consyderari secundũ varium situm trium terminorum, ex quibus syllogismus cõponitur. Ita nũc dicimus, in vnaquaq; figura varios modos cõsyderari, secundũ variam dispositionem trium propositionũ, ex quibus immediate syllogismus omnis cõponitur. Potissimũ vero ex dispositione ipsarũ pręmissarũ adinuicẽ, quanq; largius etiã ex dispositione cõclusionis sumitur varietas modorũ vt patebit in modis indirecte concludentib9. „ Est enĩ modus, „ proprie loquẽdo duarũ propositionũ adinuicẽ cer„ta proportio siue habitudo, secundũ debitã qualita„tem & quantitatẽ. Tũc aũt est qualitas debita, quãdo pręmissarũ vt minimũ altera est affirmatiã. Tũc quãtitas debita quãdo vt minimũ altera præmissarum est vniuersalis. Atq; insuper in vnaquaq; figura, vt modus sit bon9, oportet illius figurę regulas simul obseruari. ¶ In vnaquaq; autẽ figura possunt consyderari, sedecim modi, secundũ quod totidem modis contingit præmissas varie adinuicẽ disponi: ex quibus modis plures mali sunt & inutiles alij pauciores boni & vtiles. Quod ĩ prima figura ita fit manifestũ. Vel enĩ ambæ præmissæ sunt vniuersales aut ambæ particulares; vel maior est vniuersalis & minor particularis, vel maior particularis & minor vniuersal. Singula horũ quatuor mẽ-

Quid modus

brorũ quatuor sub se modos cõplectũtur. Si eñ ambæ præmissæ sunt vniuersales, vel ambæ sunt vniuersales affirmatiuæ, & est prim⁹ modus vtilis, qui significatur per vocabulũ Barbara. Vel ambæ sunt vniuersales negatiuæ, & est mod⁹ prorsus inutilis: quoniã ex puris negatiuis in nulla figura valet syllogismus Vel maior est vniuersalis affirmatiua & minor vniuersalis negatiua, & est modus inutilis: quoniã minore negatiua in prima figura non valet syllogismus. Vel maior est vniuersalis negatiua & minor vniuersalis affirmatiua: & hic est mod⁹ vtilis secundus, qui significat̃ per vocabulũ Celarent. ¶ Procedendo ad alterũ membrũ, si ambæ sint particulares, quatuor id potest fieri modis. similiter vt ostensum est de vniuersalibus ambab⁹. Verũ quomodocunq; prę̃missæ ambæ particulares sumãtur, siue ambæ affirmatiuæ, siue ambę negatiuæ, siue altera affirmatiua, & altera negatiua, nusq̃ inuenitur modus vtilis: quoniã ex puris particularibus nihil vsquã recte colligitur, iuxta regulã superius positã. ¶ Transeundo autẽ ad tertiũ membrũ, si maior sit vniuersalis & minor p̃ticularis, quatuor modis similiter id potest cõsyderari, Vel ambæ sũt affirmatiuæ & est tertius mod⁹ vtilis significat⁹ per Darij, Vel ambę sunt negatiuę, & est modus inutilis quia ex puris negatiuis. Vel maior est affirmatiua & minor negatiua, & rursũ modus est inutilis: quoniã in prima figura minore negatiua nihil concludit̃. Vel maior est negatiua & minor affirmatiua, hincq; modus vtilis nascitur quartus per Ferio signatus. ¶ Postremũ autẽ membrũ cõsyderando, vbi maior est particularis & minor vniuersalis, nullũ inuenimus modũ vtilem: siue ambę affirmatiuæ sint siue ambę negatiuæ, siue altera affirmatiua altera negatiua, qm̃ maiore particulari ĩ prima figura nihil cõcluditur directe. ¶ Ex omnibus igitur his modis, quibus possunt in prima figura præmissæ ad directe concludendum disponi, non nisi quatuor modi vtiles possunt inueniri. Si tamen simul habitudinẽ cõclusionis cũ præmissis cõsyderarem⁹ plures liceret in-

ret inuenire modos vt Barbari Celaront. Verũ(vt supradictũ est)scđm premissas proprie modus considerat. Supra em̃ dixim⁹ in definitione syllogismi præmissas disponi in modo & figura, atq; ex illis sic dispositis sequi conclusionẽ. Itẽ si ad conclusionẽ indirectã aspiceremus plures modi vtiles quã quatuor possint inueniri, vt patebit in processu.

¶CAPVT NONVM.

¶De modis vtilibus primę figurę & de vocabulis quibus modi illi apte signantur.

Quo vero facilius & expeditius adolescentulorũ animi cognoscerent, seruarentq; tenacius vtiles syllogismorũ formas siue modos sagaci industria ij qui post Aristotelẽ in harũ rerum cõsyderatione versati sunt, vocabula quædã effinxerũt. quibus vniuscuiusq; modi ꝓpositionũ simul & cõclusionis, tũ qualitas, tũ quãtitas, cõmode designarẽtur, quę proinde vocabula artis recte nominari possunt, q̃d propter artẽ hanc syllogisticam prõptius tenendã a tractatorib⁹ artis sint efficta, quẽadmodũ & in priori libro diximus de vocabulis illis. Amabimus, Edẽtuli, Iliace, Purpurea, ad modaliũ æquipollentiã facilius cognoscendam inuentis.

¶Vocabula aũt quib⁹ hi quatuor modi vtiles atq; perfecti primæ figuræ nominãtur, hæc sunt Barbara, Celarent, Darij, Ferio. Significatio vero eorũ talis est. Prima syllaba significat, cuius tum qualitatis tum quantitatis debeat esse maior syllogismi: secũda, qualis & quanta minor: tertia, qualis & quãta cõclusio. Significatio aũt ista; ex vocalib⁹ est quatuor, a, e, i, o. A em̃ vniuersalẽ affirmatiuam significat, e vniuersalẽ negatiuã, i particularẽ affirmatiuã, o particularẽ negatiuã. ¶Primus igitur modus, qui per Barbara significatur: tunc est, quãdo in prima figura maior & minor ambæ vniuersales affirmatiuæ, inferunt directe conclusionẽ similiter vniuersalem affirmatiuam.

	Bar	Omnis virtus est laudanda.
Exẽplũ	ba	Omnis modestia est virtus
	ra.	Omnis igitur modestia est laudãda.

Secundus modus primæ figuræ, qui per Celarent significatur: tunc est, quando maior vniuersalis negatiua & minor vniuersalis affirmatiua directe inferunt conclusionem vniuersalem negatiuam.

Ce Nulla virtus est vituperanda.
Exēplū la- Omnis humilitas est virtus
rēt Nulla igiṫ humilitas est vituperāda.

Tertius modus, qui per Darij significatur, tunc est, quando in prima figura maior vniuersalis affirmatiua, & minor particularis affirmatiua, directe concludunt particularem affirmatiuam.

Da Omnis virtus est digna laude
Exēplum ri aliqua taciturnitas est virtus
j igiṫ aliq̄ taciturnitas est digna laude

Quartus modus perfectus primę figurę, qui per ferio significatur, tunc est, quando maior vniuersalis negatiua, & minor particularis affirmatiua directe concludunt particularem negatiuam.

Fe Nulla virtus est vituperanda
Exēplū ri aliqua taciturnitas est virtus
o aliq̄ igiṫ taciturnitas nō est vitupanda

In his modis exercitatissimos se reddāt adolescētes vt quibuslibet propositis terminis cuiuscunq; tandem prędicamenti, statim in promptu habeant ex eis syllogismū cōtexere, sc̄dm terminorū habitudinē adinuicē. In singulis em̄ prædicationib⁹ cuiuscūq; prædicabilis fuerint, & ex omnibus terminis cuiuscunq; fuerint prædicamēti, syllogismoꝝ hæ formæ valent, suntq; euidentes. A figura em̄ & modo suam habent virtutē & euidentiā, non ab ipsis terminis.

CAPVT DECIMVM.

¶ De quinq; modis primæ figuræ indirecte concludentibus.

PRæter supradictos quatuor modos vtiles & perfectos primæ figuræ, sunt alij quinq; concludētes indirecte, qui significātur his dictionibus, Baralipton, Celātes, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorū. Vbi nota, in duobus vocabulis Baraliptō & Frisesomorū, syllabas nō nisi tres priores esse necessarias; cæteræ sunt adiectæ, propter cōplementū metri,

metri, quo solent hæc vocabula propter memoriã contineri, hoc modo.

Barbara, Celarent, Darij, Ferio, Baralipton.
Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorum.

¶ Quintus igitur modus primæ figuræ, primus eorum qui indirecte concludunt, est, quãdo maior & minor ambæ vniuersales affirmatiuæ, inferunt indirecte conclusionem particularem affirmatiuam.

	Ba	Omne animal est substantia.
Exẽplũ	ra	Omnis homo est animal
	lip	Quædam igitur substãtia est homo.

Sextus modus est, quando ex maiore vniuersali negatiua & minore vniuersali affirmatiua, indirecte colligitur conclusio vniuersalis negatiua.

	Ce	Nullum animal est arbor
Exẽplũ	lãs	Omnis homo est animal
	tes	Nulla igitur arbor est homo.

Septimus modus est, quando ex maiori vniuersali affirmatiua & minore particulari affirmatia, sequitur indirecte conclusio particularis affirmatiua.

	Da	Omne animal est substantia
Exẽplũ	bi	Quidam homo est animal
	tis.	Quædam igitur substãtia est homo

Octauus modus est, quando ex maiore vniuersali affirmatiua & minore vniuersali negatiua, indirecte concluditur particularis negatiua.

	Fa	Omne animal est substantia.
Exẽplũ	pes	Nulla arbor est animal
	mo	Igitur quædã substantia nõ est arbor.

Nonus mod9 & vltim9 primę figurę est: qñ ex maiore ꝑticulari affirmatia & miore vniuersali negatiua, sequit̃ indirecte cõclusio ꝑticularis negatiua.

	Fri	Quoddam animal est substantia
Exẽplũ	ses	Nulla arbor est animal
	som	Igit̃ quædã substantia non est arbor,

Quomodo aũt hi imperfecti quinq; modi reducãtur ad quatuor primos perfectos, dicetur posterius.

¶ CAPVT XI.

¶ De regulis specialibus secundæ figuræ.

SEcunda figura (vt supra diximus) tunc est quãdo me-

do mediũ syllogismi in vtraq; præmissarũ prædicati locũ obtinet. Vt cum ita argumentamur. Omnis homo est animal, & nulla arbor est anial, nulla igit arbor est homo. Hic medium animal, in vtraq; prædicatur. Pro syllogismis autẽ huius figuræ tres istæ ponuntur regulæ speciales.

In secunda figura, maiore existente particulari, non valet syllogismus.

In secunda figura, ex puris affirmatiuis, non valet syllogismus.

In secunda figura, semper concludi debet negatiue.

¶ Contra primã regulã hic peccat syllogismus. Aliquod animal est homo, & nullum brutũ est homo: igitur quoddã brutum non est animal. ¶ Ratio autem hui9 regulæ est, quia in huiusmodi syllogismo proceditur à termino nõ posito vniuersaliter in antecedente, ad eundẽ in cõclusione vniuersaliter positum. Vnde si per modũ aliquẽ defectus iste impediatur, nõ erit malus syllogismus: vt si ex ijsdẽ præmissis inferatur hæc cõclusio. Aliquod brutum nõ omne animal est. ¶ Contra secũdam peccat hic syllogismus. Omnis homo est animal, & omne brutũ est animal: igitur õne brutũ est homo. Ratio huius regulæ est: quia mediũ in huiusmodi syllogismis in neutra præmissarũ tenetur vniuersaliter. Quod si curetur, valebit illatio: vt si medio in altera præmissarum addatur signũ vniuersale, dicẽdo. Omnis homo omne animal est, vel secũda. Omne brutũ omne animal est. Contra quoq;, si altera præmissarum existente negatiua, impediatur tamẽ mediũ, ne stet vniuersaliter, nõ valebit syllogismus. Vt si ita quis colligat. Omne animal est corpus, & omnis homo aliquod corpus non est, igitur omnis homo non est anial, viciose colligit, ex eo quod medium nusquã

positum

positum sit vniuersaliter. ¶Tertia autē regula ex secunda manifeste consequitur; quoniā (iuxta regulā generalē suprapositā) si aliqua præmissarum fuerit negatiua, conclusionē oportet esse negatiuā. Postea igitur quā in secunda figura necesse sit alteram præmissarum esse negatiuā, consequens est, & conclusionem semper esse debere negatiuam.

¶CAPVT XII.

¶De modis secundæ figuræ.

Quomodo aūt in prima figura sedecim modos descripsim⁹, ex quibus omnib⁹ admodum paucos, nēpe quatuor tantū, vtiles inuenim⁹: sic & in hac figura per singulos modos discurrendo, inueniunť quatuor tantū vtiles. Vel eñ ambæ pręmissæ sunt vniuersales; vel ambæ particulares, vel maior vniuersalis & minor particularis, vel ecōtrario maior particularis & minor vniuersalis. ¶Primū membrū quatuor modos continet. Vel ambæ sunt vniuersales affirmatiuæ, eritq; modus inutilis: quoniā in secunda figura ex puris affirmatiuis nihil sequiť. Vel ambæ vniuersales negatiuæ, & rursum nō valet syllogism⁹: quoniā ex puris negatiuis in nulla figura quicq̄ sequitur. Vel maior est vniuersalis negatiua & minor vniuersalis affirmatiua, & cōsurgit prim⁹ mod⁹ vtilis, qui per vocabulū artis Cesare significať. Vel maior est vniuersalis affirmatiua, & minor vniuersalis negatiua, & habetur mod⁹ secund⁹ vtilis, qui significať hoc vocabulo Camestres. Ex secūdo mēbro, null⁹ mod⁹ habetur vtilis: quoniā ex puris particularibus nusquā quicq̄ syllogistice cōficitur. ¶Trāseundo ad tertiū membrum, vel maior est vniuersalis affirmatiua & minor particularis itē affirmatiua, & sic modus est inutilis; q̄m ex puris affirmatiuis in sc̄da figura nihil cōcludiť. Vel maior est vniuersalis negatiua & minor itē particularis negatiua, rursum inutilis modus inuenitur, q̄m ex puris negatiuis nihil sequitur. Vel maior est vniuersalis negatiua, & minor particularis affirmatiua, & habetur tertius mod⁹ vtilis, qui signatur per vocabulum Festino. Vel maior est

vniuersalis affirmatiua & minor particularis negatiua, cõsurgitq; modus vtilis quart⁹, signatus vocabulo Baroco. ¶ Ex quarto autem membro, vbi maior est particularis & minor vniuersalis, nullus bonus modus colligi potest: quoniã (iuxta regulã) maiore existente particulari in secũda figura nihil recte conficitur. Quatuor igitur tantũ modi vtiles inueniunť secundæ figuræ, cæteri omnes tanq̃ asyllogisti & inutiles reijciuntur. ¶ Est igitur primus modus secundæ figuræ, quando ex maiore vniuersali negatiua, & minore vniuersali affirmatiua sequitur conclusio vniuersalis negatiua.

	Ce	Nulla arbor est animal
Exẽplũ	sa,	Omnis homo est animal.
	re.	Nullus ergo homo est arbor.

Secundus modus est, quando ex maiore vniuersali affirmatiua & minore vniuersali negatiua infertur conclusio vniuersalis & negatiua.

	Ca	Omnis homo est animal.
Exẽplũ	me	Nulla arbor est animal.
	stres	Nulla ergo arbor est homo.

Tertius modus est, quãdo ex maiore vniuersali negatiua & minore particulari affirmatiua inferť cõclusio particularis negatiua.

	Fes	Nulla arbor est animal
Exẽplũ	ti,	Aliquis homo est animal
	no.	Igitur quidam homo non est arbor.

Quartus modus est, quãdo ex maiore vniuersali affirmatiua & minore particulari negatiua sequitur conclusio particularis negatiua.

	Ba	Omnis homo est animal
Exẽplũ	ro	Quædam arbor non est animal
	co	Quædam ergo arbor non est homo.

Quomodo autẽ hi modi habeant reduci & perfici per modos primæ figuræ, posterius suo loco diceť. ¶ Enumerãtur quoq; hic modi tantum directe concludentes. Alioqui, si & indirecte concludentes voluerimus consyderare, vt supra fecimus in prima figura, inuenientur & alij modi. Hic em̃ syllogismus Nulla arbor est animal & omnis homo est animal: igitur

Igitur nulla arbor est homo: syllogism⁹ est secundæ figuræ: non est tamen in Cesare, sed potius in Cesares. Sic em̄ differt syllogismus ille a syllogismis factis in Cesare, sicut in prima figura syllogismi in Celantes a syllogismis factis in Celarent. Iterū hic syllogismus, Omnis homo est animal, & nulla arbor est animal, igiť nullus homo est arbor, nō in Camestres, sed poti⁹ in Camestre; quoniā in reductione eius ad Celarent, nō oportebit conclusionē conuerti simpliciter, sicut in syllogismo facto in Camestres. ¶ A modo autē tertio Festino, nō potest accipi modus indirecte cōcludens: quoniā particularis negatiua non conuertiť, & procederetur a minore extremitate in præmissis nō posita vniuersaliter, ad eandem in cōclusione vniuersaliter positam. Similiter & de Baroco dicendū. Veruntamen maiore existēte particulari possit inueniri mod⁹ bonus ad cōcludendum indirecte, Vt sic colligendo. Aliquod animal est homo, & nullū brutum est homo, igitur aliquod animal non est brutū. Qui modus sic fære sumitur in secunda figura contra regulā specialē prohibentem accipere maiorē particularem, quomodo in prima figura vltim⁹ modus Frisesomorū accipiť contra ambas regulas speciales primæ figuræ, cū & maiorem habeat particularē & minorem negatiuā

¶ CAPVT XIII.

¶ De tertia figura.

Tertia figura (vt supra dixim⁹) est, quando medium syllogismi in vtraq; præmissarū subiecti locum obtinet. Vt autē dispositi secūdum hanc figuram syllogismi valeant, præter regulas generales superius datas, aliæ duæ speciales sunt obseruandæ, quæ sunt istæ.

In tertia figura, minore existente negatiua nō valet syllogismus. In tertia figura, nō potest cōcludi vniuersaliter, sed particularē semp oportet inferri conclusionē

¶ Contra

¶Contra priorem regulam peccat hic syllogism⁹; Oīs homo est substātia; & null⁹ homo est arbor igitur quędā arbor nō est substātia. Cōtra secundā peccat iste. Omnis homo est anial, & omnis homo est substātia, igitur omnis substātia est animal. ¶Ratio autē harum regularū ambarū vna est, quoniam in huiusmodi syllogismis proceditur a termino nō posito vniuersaliter in pręmissis, ad eundem in conclusiōe vniuersaliter positū. In priore quidē ex parte maioris extremitatis, in posteriori vero, ex parte minoris. Vnde si per modū aliquem inconsuetū loquendi hic defectus caueatur, valebit syllogismus, etiam si videatur in alterā regularum illarum peccare, vt si in priore suprapofito syllogismo sic inferatur. Quædā arbor nō omnis substantia est vel aliqua substātia non est. ¶CAPVT XIIII.

¶De modis tertiæ figuræ.

QVomodo autē supra in duabus figuris præcedētibus ex ōnib⁹ modis consyderauimus qui vtiles & qui inutiles habeātur, sic & in hac proportionabiliter faciendū, vt pateat quod nobis ex hac figura vtiles modi consurgāt. Igitur aut ambæ præmissę sunt vniuersales, aut ambę particulares, aut maior vniuersalis & minor particularis, aut ecōtrario maior particularis & minor vniuersalis. ¶Sub primo mēbro quatuor modi consyderantur. Cum enim ambæ fuerint vniuersales, vel affirmatiuę sunt, & est mod⁹ vtilis prim⁹, qui significat vocabulo Darapti. Vel sunt ambæ vniuersales negatiuę, & est mod⁹ inutilis, quoniā ex puris negatiuis nihil sequit. Vel maior est affirmatia & minor negatiua, & rursum mod⁹ est inutilis: quoniā minore negatiua nihil recte colligitur in hac figura. Vel maior est negatiua & minor affirmatiua, sicq; modus inuenitur vtilis, qui significatur per Felapton. ¶Ex secundo membro, vbi ambę particulares sunt constat nihil boni procedere: quoniā ex puris particularibus nusquā quicquā syllogistice concluditur. ¶Ex tertio aūt mēbro, duo modi vtiles inueniunt & duo inutiles. Vel eñi maior est vniuersalis affirmatiua

matiua & minor particularis item affirmatiua, estque mod9 vtilis,qui significat per Datisi. Vel maior est vniuersalis negatiua & minor particularis affirmatiua,& iterũ ali9 est modus vtilis,significat9 vocabulo Ferison. Vel maior est vniuersalis affirmatiua & minor particularis negatiua, sicque mod9 est inutilis: q̄m minore negatiua ĩ hac figura nihil cõficitur. Vel ambę sunt negatiuę,neque rursum quicq̃ vtile inuenit. ¶Sub quarto mẽbro,iterũ duo modi vtiles & duo inutiles inueniunt. Maiore em̃ existente particulari & minore vniuersali,vel ambæ sunt affirmatiuæ,& est modus vtilis,signat9 per Disamis. Vel ambę negatiuę,& est mod9 inutilis. Vel prior affirmatiua & posterior negatiua,rursumque modus est inutilis: q̄m minore negatiua nõ valet hic syllogismus. Vel denique prior est negatiua & posterior affirmatiua, qui est modorũ vtiliũ nouissimus signatus per vocabulũ Bocardo. In summa igitur sex inuenti sunt huius figuræ vtiles modi, directe concludentes,de quibus nunc per ordinẽ est dicendum

G ¶Primus igitur modus tertię figurę tunc est,quando ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore itẽ vniuersali affirmatiua,infert conclusio particularis affirmatiua. Vniuersalẽ em̃ hic nõ licet cõcludere.

	Da	Omnis homo est animal
Exẽplũ	rap	Omnis homo est substantia
	ti.	Quædam igitur substãtia est homo.

Secundus modus tertię figurę est, quando ex maiore vniuersali negatiua & minore vniuersali affirmatiua,sequitur conclusio particularis negatiua.

	Fe	Nullus homo est arbor
Exẽplũ	lap	Omnis homo est animal
	ton	Quoddam ergo animal nõ est arbor.

Tertius modus est, quãdo ex maiore particulari affirmatiua, & minore vniuersali affirmatiua, infert conclusio particularis affirmatiua.

	Di	Quoddam animal est homo
Exẽplũ	sa	Omne animal est substantia
	mis	Quædam igitur substantia est homo

Quartus mod9 est, quãdo ex maiore vniuersali affirmati

firmatiua & minore particulari item affirmatiua sequitur conclusio particularis affirmatiua.

Da Omnis homo est substantia
Exẽplũ ti. Quidam homo est animal
si, Quoddã igitur animal est substantia.

Quintus modus est, quando ex maiore particulari negatiua & minore vniuersali affirmatiua sequitur conclusio particularis negatiua.

Bo Quoddam animal non est homo
Exẽplũ car Omne animal est corpus,
do Quoddam igiẽ corpus nõ est homo.

Sextus modus est, quando ex maiore vniuersali negatiua & minore particulari affirmatiua, sequitur conclusio particularis negatiua.

Fe Nullum animal est arbor
Exẽplũ ri. Aliquod animal est homo.
son Quidã igitur homo non est arbor

Summatim igitur colligendo omnes modos vtiles hactenus positos, inuenimus esse numero decẽ & nouem, quatuor videlicet primæ figuræ perfectos & quinque imperfectos, quatuor scdæ figuræ, & sex tertiæ, qui vt promptius ab adolescentibus memoria teneantur, in formã metri solent disponi, hoc modo.

Barbara, Celarent, Darij, Ferio, Baralipton.
Celãtes, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorũ
Cesare, Camestres, Festino, Baroco, Darapti.
Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.

¶CAPVT XIIII.

¶De reductione syllogismorum imperfectorũ

Sciendum autẽ est, omnes modos imperfectos, omnes .s. enumeratos, præter quatuor modos primos

primos primæ figuræ, reduci posse ad aliquẽ modũ perfectũ.i.ad aliquẽ primorum illorũ quatuor. Reducere aũt syllogismũ in proposito, intelligim9, bonitatem syllogismi imperfecti ostendere per alium modum perfectũ. Fit autẽ hoc dupliciter, ostensiue videlicet, aut per impossibile. Ostensiue reducimus syllogismũ, quãdo per mediũ conuersionis, aut trãspositionis præmissarũ, aut simul vtriusq;, id facim9. Per impossibile vero reducere syllogismũ est, eius bonitatẽ ostendere per hoc quod negans deducitur ad aliquod impossibile; vtpote cum eum qui negat bonitatẽ alicui9 imperfecti syllogismi cogim9 concedere cõtradictorias esse simul veras, quod est impossibile, aut propositionẽ aliquã esse falsam, quę est manifeste vera, aut ab eodem vt vera cõcessa. Et de hac quidem reductione posterius. ¶ Nunc autẽ priorem ostensiuam tractemus, quæ (vt iam diximus) vtitur cõuersione vel transpositione pręmissarum, vel simul vtroq;. Hæc em̃ vocantur duo instrumẽta reductionis ostensiuæ. Interdum em̃ sola cõuersione opus est ad reducendum, interdum vero non sufficit sola conuersio, nisi fiat & præmissarũ transpositio. Et interdum quidẽ solum vna præmissarũ aut sola conclusio debet cõuerti, interdũ plures. Ac rursum, interdũ conuersione simplici, interdum cõuersione per accidens vtendũ est. Quæ omnia, quo modo in singulis modis opus sit obseruare, magno artificio illa artis vocabula iam sępe enumerata demonstrant, vbi plene eorũ significatio cognita fuerit. ¶ Aduertendũ igitur est, præter id quod supradiximus de significatione vocaliũ A, E, I, O, inueniri etiã in eis quatuor consonantes, certã significationem habentes, nẽpe S, P, M, C, vbicunq; em̃ ponitur S, scito in reductione propositionẽ illam quæ per vocalẽ immediate præcedentẽ significatur, debere cõuerti simpliciter. Vbicunq; P, inueneris, scito, illam propositionẽ quę per vocalem immediate pręcedentẽ significatur, debere conuerti per accidẽs Vbicunq; M, inueneris, scito præmissas trãsponi debere. C, vero in medio dictionis significat modũ illũ non

quid reducere ostensive.

lum nō conuerti ostensiue, sed tantū conuersiue siue per impossibile, vt in Baroco & Bocardo. Porro literę initiales omniū modorū, indicât, ad quę perfectorū modorū singuli imperfecti debeant reduci. Vniuersaliter em̄ modi imperfecti incipientes a B, debent reduci ad Barbara, a C ad Celarent, a D ad Darij, ab F ad Ferio. Aliæ autem consonantes non habent aliquam proposito negocio aptam significationem.

CAPVT XV.

De reductione ostensiua singulorū modorū imperfectorum.

INcipiendo igiť a Baralipton, qui est prim9 modus imperfectus primæ figuræ, debet ille reduci ad Barbara: qm̄ eandē initialē literā habent B. In reducendo aūt, non opus est nisi solius cōclusionis cōuersione per accidēs, quod indicat litera p, in tertia syllaba post i posita. Celâtes ad Celarēt reduciť, per solā conuersionē cōclusionis simpliciter: qđ indicať per literā s, in tertia syllaba positā. Dabitis ad Darij, per cōuersionē cōclusionis simpliciter. Fapesmo ad Ferio, idq; per cōuersionē maioris per accidēs, quod indicat litera p, posita post primā vocalē & cōuersionē minoris simpliciter, quod indicat litera s post scđam vocalē e posita, cū præmissarū transpositiōe, quā indicat litera m. Frisesom ad Ferio itē reduciť, per vtriusq; præmissæ cōuersionē simpliciter & premissarū trāspositionē. Cesare prim9 modus secūdæ figurę reducitur ad Celarēt, maiore tantum cōuersa simpliciter. Camestres itē ad Celarent, sed minore & cōclusione cōuersis simpliciter, ac insuper p̄missis trāspositis. Festino ad Ferio reducitur per cōuersionē maioris tātū simpliciter. Baroco aūt nō potest ostēsiue reduci ad vllū modū primę figuræ, neq; per conuersionē, neq; per trāspositionē præmissarū. Cui9 ratio est, quoniā ad mutandū figuram oporteret ad minus alterā præmissarū cōuerti in reductione. Neutrius aūt conuersio est reductioni cōmoda, quoniā maior cū sit vniuersalis affirmatiua, nō conuertitur nisi per accidens in particularē affirmatiuā. Cum ergo minor similiter sit particula

ris, am

tis, ambæ præmissæ erũt particulares, ex quibus nõ valet syllogismus. Itẽ & maiore particulari in prima figura nõ valet syllogismus. Per cõuersionẽ minoris item nil potest fieri, quoniã particularis negatiua non cõuertitur nisi per cõtrapositionẽ, quę cõuersio reductioni syllogismorũ nõ seruit, eo qđ mutet terminos. In reductione autẽ, omnino ijdẽ debẽt esse termini syllogismi qui reducitẽ & eius ad quem fit reductio. Nullo igitur modo potest ostẽsiue reduci modus Baroco, sed tantũ syllogismo conuersiuo siue per impossibile, quod significatur per literã c, in medio vocabuli positã. ¶ Darapti primus modus tertiæ figuræ, reducitur ad Darij, cõuertẽdo minorẽ per accidens. Felapton ad Ferio, minorẽ cõuertẽdo per accidens. Disamis ad Darij, per cõuersionẽ maioris & cõclusionis simpliciter, & præmissarũ transpositionẽ. Datisi ad Darij item sed per cõuersionẽ tantũ minoris simpliciter. Bocardo autẽ non potest reduci ostẽsiue quod potest declarari eo modo quo supra de Baroco ostẽsum est. Non enĩ per conuersionem maioris, quæ est particularis negatiua, & conuerti non potest. Neq; per cõuersionẽ minoris, quæ tantũ in particularem affirmatiuã vertitur. Iam ex puris particularibus nihil sequitur. Reducitur autẽ per impossibile ad Barbara. Postremo, Ferison reducitur ad Ferio, per conuersionem minoris simpliciter. ¶ Facile autem fuerit, per singulos modos exemplis declarare quod dictum est. Verum nos prolixitatis vitandæ gratia sigillatim ea prosequi omittimus, vno aut altero exemplo contenti. Hic igitur syllogism9 in Cesare. Nulla arbor est animal, & omnis homo est animal igitur nullus homo est arbor, sic reducitur ad Celarẽt. Nullum animal est arbor & omnis homo est animal igitur nullus homo est arbor. Vbi nihil immutatum est, nisi quod maior simpliciter est conuersa. Hic autem syllogismus in Camestres. Omnis homo est animal, nulla arbor est animal igitẽ nulla arbor est homo, non ita facile ad Celarent reducitur. Pluribus enim opus est, nempe conuersione tam minoris quam conclusionis

ſionis ſimpliciter, & inſuper præmiſſarū tranſpoſiti
one. Sic em̄ debet reduci. Nullū animal eſt arbor, &
omnis homo eſt animal, igitur nullus homo eſt ar
bor. Vides hic poſitam ſecundo loco vniuerſalē aſ
firmatiuam, quæ in Cameſtres primū obtinebat lo
cum, alterā autē præmiſſam vniuerſalē negatiuam
conuerſam cernis, & inſuper loco motā. Concluſio
nem quoq; non eandē, ſed eius cōuertentē vides. Si
mili modo & in ſingulis modis reducendis, conſy
deratione virtutis literarū, quæ in ſe continent iſta
artis vocabula, ſeſe exerceant adoleſcentū ingenia.

CAPVT. XVI.

Quomodo reductione hac oſtenſiua ſit vtēdum.

AD cognoſcendū autē, quō per iſtā reductio
nem bonitas ſyllogiſmorū imperfectorū cō
probet, præſupponenda eſt maxima vna cui
potiſſimū iſta reductio innitit. Eſt autē hæc regula
ſiue maxima. Quicquid ſequit ad conſequens bo
" næ conſequētiæ, idem ſequitur ad antecedēs eiuſdē.
" Qua maxima, vt certiſſima & per ſe nota præſup
poſita, ſi quis forte neget aut dubitet ſyllogiſmū in
Ceſare eſſe bonū, aduerſus illū ſic procedetur. Præ
miſſæ in Ceſare diſpoſitę, per bonam cōſequentiam
inferunt præmiſſas de Celarent. Sunt em̄ eædem, ni
ſi ꝙ maior eſt conuerſa ſimpliciter. Semper autē cō
uerſa propoſitio in bona conſequētia infert eam in
quā conuertitur. Inferunt igitur ſecundū bonā con
ſequentiā præmiſſæ in Ceſare, præmiſſas in Celarēt
ac proinde (iuxta maximam) quicquid ſequitur ad
præmiſſas in Celarent, idem ſequitur etiam ad præ
miſſas in Ceſare. Iam ad præmiſſas in Celarēt ſequi
tur concluſio in Celarent, quod negari non poteſt,
cum ſit modus perfectus. Atq; hæc eſt eadē conclu
ſio cum illa in Ceſare. Si igitur ex præmiſſis in Ce
larent illa concluſio ſequitur, eadem quoq; ex præ
miſſis in Ceſare recte ſequetur. Cæterum, ſi quis
neget ſyllogiſmū in Cameſtres factum eſſe bonum
operoſius quidem erit oſtendere illius bonitatem,
propterea quod pluribus opus ſit ad eius reductio
nem: ſic tamen oſtendetur. Præmiſſæ in Cameſtres
inferunt

inferunt præmissas in Celarēt, quoniā eædem sunt, nisi quod altera nempe minor est cōuersa simpliciter & facta est secundū situm transpositio. Conuertens autem recte sequitur ex conuersa, & propositionum tantū secundū locū transpositio nihil ad veritatem aut falsitatē facit. Manifestū est autē præmissas in Celarēt inferre cōclusionē in Celarēt, quæ deinde infert suā conuertentē, quæ erat cōclusio in Camestres. Procedēdo igit a primo antecedēte ad vltimum cōsequens, fateri necesse est, ex præmissis ī Camestres recte sequi cōclusionē in Camestres. ¶Sic in tertia figura si quis neget modū Darapti esse bonum, factūq; in eo syllogismū dicat nō recte concludere, sic aget aduersus illū. Præmissæ in Darapti recte inferunt præmissas in Darij, cū prima vtrobiq; sit prorsus eadē, & secūda in Darij sit cōuertēs secūdę in Darapti. Quicquid igit sequit ad pręmissas in Darij, sequit & ad præmissas in Darapti, iuxta præsuppositā maximā. Iā ad præmissas in Darij citra cōtrouersiā consequit conclusio in Darij, quæ eadē est cū conclusione in Darapti: igit conclusio in Darapti recte infert ex præmissis in Darapti. Ita proportionabiliter mōstrari posset in singulis modis imperfectis omniū figurarū. Sed tria hęc exemplorū loco posita sufficiant.

¶CAPVT XVI.

¶De reductione per impossibile.

☞ ALius est mod⁹ reducendi syllogismos imperfectos ad perfectos, qui appellatur reductio per impossibile vel ad impossibile. Hic non vtit prędictis instrumētis: videlicet nec cōuersione nec præmissarū trāspositione: sed assumpto cōtradictorio conclusionis syllogismi imperfecti, cū altera præmissarū eiusdē syllogismi, disponit illas secundū aliquē modū primæ figuræ perfectū; ex quib⁹ deinde infert cōtradictoriū vel contrariū præmissæ alterius relictæ & cōcessæ, sicq; respondēs ad impossibile deducit, nimirū ad concedendum contradictoria vel cōtraria simul esse vera. ¶Exemplo res obscura clarescat. Tu mihi negas syllogismum in Baroco istū. Ois homo est aīal & aliqua arbor nō est anial,

quid pat redu per impossibile

igitur aliqua arbor nō est homo, bonū esse, modūq; vtilē esse negas qui per Baroco significat. Ita aduersus te agam. Si malus est syllogism⁹ ille, potest ergo antecedēs dari verū conclusione existēte falsa. Qđ si admittis, ponam⁹ ita esse, vt sit cōclusio falsa. Igitur eius contradictoria. Omnis arbor est homo, erit vera, cū non possint duæ contradictoriæ simul esse falsæ. Assumo igit maiorem prioris syllogismi, vna cū hac quā modo admittis conclusionis cōtradictoria, :sicq; in Barbara rite dispositis, sic colligo. Omnis homo est animal & omnis arbor est homo, igit omnis arbor est animal. Hanc syllogizandi formā, cum sit euidens & perfecta, negare nemo potest, & antecedentis vtraq; pars per te vera admissa est, igitur & conclusio vera erit. Atqui hæc ipsa est cōtradictoria alterius præmissæ prioris syllogismi reducendi, quā & ipsam cōfessus es verā esse. Fatearis ergo necesse est, vel duas cōtradictorias esse simul veras, vel syllogismū illum priorē in Baroco factū, bonum esse: nec posse conclusionē esse falsam pręmissis existentibus veris. In hoc exemplo ad oculū facile quilibet videt, queēadmodū negans bonitatem syllogismi imperfecti, eo deducitur, vt cogatur duas contradictorias simul veras admittere: idq; per assumptionē contradictorij conclusionis, cū altera præmissarū syllogismi reducendi. ¶ Sed hoc est in reductionibus istis aduertendū, quod pro figurarū diuersitate, aliter & aliter disponi debet conclusionis contradictoriū. In omnibus em̄ modis secundę figuræ, contradictoria cōclusionis ponenda est pro minore, & eadem est seruanda maior. In tertia, contradictoria cōclusionis pro maiore est constituēda, & minor syllogismi reducendi seruatur eadem. Vnde consequenter sequit, in secunda figura inferri oppositum minoris syllogismi reducendi: in tertia autem, oppositū maioris. Illius em̄ præmissæ oppositum debet cōcludi quæ nō assumitur in syllogismo per quē fit reductio. Et quidē in reductione syllogismorū secundæ figuræ, semper cōtradictoriū infert propositiōis relictę .i. minoris. In tertia aūt nō semper con

per cõtradictorium, sed interdum contrariũ: idq; in duobus tantũ modis, Darapti & Felapton. Verũ illud in idẽ redit, cũ æque sit impossibile contraria simul esse vera, vt cõtradictoria: imo ex admissione contrariorũ simul verorũ, inferunt contradictoria quoq; simul vera, vt patuit in legibus oppositionũ. ¶In modis autẽ imperfectis primę figuræ, contradictorium cõclusionis syllogismi reducendi accipiendum est pro maiore, ea autẽ quæ maior erat assumẽda est in locũ minoris: inferetq; non immediate oppositum minoris relictæ, sed tale quippiã vnde eius oppositũ sequat. Exẽpli gratia, syllogism9 iste in Baralipton. Omne aĩal est substãtia & õnis homo est animal igitur quædã substãtia est homo, sic reducit. Nulla substantia est homo & omne aĩal est substãtia, igitur nullũ animal est homo. Huc vides oppositum cõtradictoriũ conclusionis poni pro maiore & prioris syllogismi maiorẽ pro alteri9 sumi minore, conclusionẽ autẽ inferri nõ immediate oppositã minori relictæ syllogismi reducẽdi. Nõ em̃ illæ opponunt. Omnis homo est aĩal. Nullũ aĩal est homo. Veruntamẽ ad cõclusionẽ illã. Nullũ aĩal est homo, sequit ista. Null9 homo est aĩal: quę est minori illi vere cõtraria. Similiter in alijs modis cõsyderandũ. ¶In reductione tamẽ Celantes ad Darij, peculiare hoc est, vt cõtradictoriũ cõclusionis pro minore constituat, pro maiore autẽ illa sumat quæ erat minor in syllogismo reducẽdo. Vt syllogism9 iste in Celantes. Nullũ aĩal est lapis, & õnis homo est aĩal, igit nullus lapis est homo, sic reducitur ad Darij. Omnis homo est aĩal & quidã lapis est homo, igit quidã lapis est aĩal. Vides hic pro maiore positã eam quæ erat minor prioris syllogismi, cõtradictoriã autẽ conclusionis minorẽ, cõcludi vero nõ oppositũ contradictoriũ relictæ maioris, sed tale aliquid vnde sequit contradictoriũ eius. Per simplicem em̃ conuersionẽ sequitur. Quidã lapis est aĩal, igitur quoddã animal est lapis, quæ vere est maiori illi. Nullũ animal est lapis contradictorie opposita.

¶CAPVT XVII.

¶ Ad quos modos perfectos singuli imperfecti sint reducendi per impossibile.

AD cognoscendũ autẽ, qui imperfectorũ modorum ad quos perfectos debeãt reduci, nõ eadẽ est habẽda consyderatio, qua superius vsi sum⁹ in reductione ostẽsiua. Illic em̃, secundum initiales literas docuim⁹ inuenire modũ ad quẽ deberet reductio fieri. Verũ in hac reductione, id locũ non habet. Baralipton em̃ non reducit ad Barbara, sed ad Celarẽt. Celantes nõ ad Celarẽt, sed ad Darij. Cesare quoq; nõ ad Celarẽt, sed ad Ferio, & ita in cęteris faere. Superest igit ad plenã huius rei notitiam quod nondũ apertũ est & inuestigatiõis videt esse profundioris, elucidare. ¶ Duobus autẽ modis id docebim⁹. Primo quidẽ, vsu quarundã vocũ, deinde artis consyderatione. Primo (inquã) vocum quarundam vsu hæc res indicat. Pro quinq; modis primæ figuræ seruit verbũ. Nesciebatis. Pro quatuor modis secundæ figurę, verbũ. Odiebam. Pro sex autẽ modis tertiæ, seruiunt hæ duæ voces, Letare Romanis. Aduerte aũt, primũ verbũ quod pro modis primæ figuræ ponitur: quinq; habere syllabas, sicut quinq; sunt eius figuræ modi imperfecti; secundum verbũ quatuor habet syllabas, vt sunt quatuor modi secundæ figuræ. Duo alia vocabula simul sumpta, sex habent syllabas, iuxta numerũ modorũ tertię figuræ. In singulis autẽ syllabis, consydera vocalem qualis sit. A em̃, significat vniuersalẽ affirmatiuã. E vniuersalẽ negatiuã. I, particularẽ affirmatiuam. O particularẽ negatiuã. Deinde ordinẽ consydera quẽ syllaba quælibet tenet, vt scias cui⁹ modi debeas ex ea quærere reductionẽ. Quæ duo vbi attenderis, tũ demũ cõsydera, quis ex quatuor modis primę figuræ talẽ conclusionẽ inferat: qualẽ & quantã tibi designat vocalis. Et pro certo habe, modũ illũ imperfectum qui per syllabã talẽ significat, ad illum modum perfectum primæ figuræ reduci, qui talẽ habet conclusionẽ qualẽ significat vocalis eiusdẽ syllabæ. ¶ Fiat exemplo clarũ quod dicit. In dictione Nesciebatis, prima syllaba Nes, locũ tenet primi modi imperfecti

perfecti Baralipton. Habet vocalẽ E, quæ significat vniuersalẽ negatiuã. In prima autẽ figura vnic⁹ modus talẽ propositionẽ concludens, est, Celarẽt. Hinc depræhẽdis, Baralipton reduci ad Celarent. Deinde secunda syllaba Ci, locũ tenet secundi modi Celantes. Vocalis i, significat particularẽ affirmatiuã, quę concludit in Darij Hinc certo colligis. Celantes ad Darij reduci, Tertia syllaba e, locũ tenet tertij modi Dabitis. Propositionẽ significat vniuersalẽ negatiuam, quæ concludit in Celarẽt. Hinc colligis, ad Celarent Dabitis reducendũ. Ita quarta syllaba Ba, signat quartũ modũ Fapesmo reducendũ ad Barbara, vbi vniuersalis affirmatiua concludit. Vltima aũt syllaba Tis, significat modũ vltimũ Frisesom reduci ad Darij. ¶ Similiter de modis secundæ figurę dicendum. Huius vocabuli. Odiebã, quatuor sunt syllabæ. O significat, Cesare reduci ad Ferio. Di, signat Camestres reduci ad Darij. E, signat Festino reduci ad Celarent. Bam signat Baroco reduci ad Barbara. Sic in tertia figura, per vocabula illa. Letare Romanis, idem significatur. Darapti em̃ innuit reduci ad Celarent, Felapton ad Barbara. Dilamis ad Celarẽt. Datisi ad Ferio, Bocardo ad Barbara. Ferison ad Darij. ¶ Secundo profundiori cõsyderatione docebimus cognoscere, huiusmodi modorꝫ reducendorũ ad eos per quos debeat reductio fieri, proportionẽ. Tenendũ imprimis firma memoria, quod supra dictum est, in secunda figura eandẽ seruari maiorem, & pro minore sumendã esse contradictoriã conclusionis: in tertia autẽ ecõtrario, pro maiore accipi cõtradictoriã, minorẽ autẽ seruari; quæ differẽtia versiculis his duob⁹ non admodũ eruditis, sed ad hanc rem apprime cõmodis, facile memoriæ commendatur.

Seruat maiorem, variatq; secunda minorem. Versiculi.
Tertia maiorem variat, seruatq; minorem.

Statim igitur vbi scire volueris, ad quẽ modũ propositum syllogismũ imperfectũ debeas reducere, cõsydera eius conclusionẽ, & ipsius contradictoriam, qualis sit & quanta. Deinde hanc cõpone cũ maiore aut minore, quæ pro ratione figuræ erit assumenda pro

da pro altera præmissa: & attende diligẽter, in quo modo primæ figuræ perfecto præmissæ illæ simul iunctæ sint dispositæ, Hinc certissimo colliges modum, ad quẽ debet syllogismus reduci. ¶ Exẽpli gratia, hic syllogismus in Celare mihi proponit. Null9 lapis est animal, & õnis homo est animal, igit null9 homo est lapis Volo iuxta hanc artem dispicere, ad quẽ modum debeã illum reducere. Videbo mox cõclusionẽ, quæ est vniuersalis negatiua, cui9 proinde cõtradictoriũ est particularis affirmatiua Hæc mihi ĩ syllogismo perfecto pro minore esse debet. Maior autẽ, quæ est seruanda ex syllogismo reducẽdo, vniuersalis est negatiua. Vniuersalẽ autẽ negatiuã maiorẽ & particularẽ affirmatiuã minorẽ, scio ĩ prima figura prę missas esse ĩ Ferio. Certissimũ igit mihi erit Celare reduci ad ferio, Ita in Camestres cõsydero cõclusionẽ vniuersalẽ negatiuã: eius proinde cõtradictoria esse debet particularis affirmatĩa, quę mihi est constituẽda minor in reductione cũ maiore seruata, vniuersali affirmatiua. Vniuersalis autẽ affirmatiua pro maiore, & particularis affirmatiua pro minore, in Darij sunt præmissæ. Nihil igit dubium, quin debeat ad Darij reduci Camestres. Similiter ostẽdi posset in singulis modis imperfectis. Verum nos vno & altero exemplis propositis, reliqua adolescentũ ingenijs pro exercitio similiter deducenda relinquimus.

¶ CAPVT XVIII.

¶ De quibusdam apud Aristotelem tractatis, quæ vocantur præsupposita.

PONit Aristoteles quædam, quæ vocant præsupposita, quæ in tractatu syllogismorũ quasi cognita præsupponunt, & ex dictis in syllogismis statim innotescunt. Quæ nos paucis enumerabimus simul & declarabim9, quantum ad ea in quibus nondum plena facta est declaratio. Sunt igitur huiusmodi præsupposita quatuor.

Quatuor p̃supposita.

Primum præsuppositum. Omnis syllogismus est in aliqua trium figurarum & omnes

omnes syllogismi aliarum figurarũ per primam perficiuntur. Secundum. In omni syllogismo, aliquam præmissarum esse affirmatiuam, & aliquam vniuersalẽ est necesse. Tertium. Omnis syllogismus ex tribus terminis & nõ pluribus constat. Quartum. Quædam propositiones difficulter syllogizantur, quædam facilius.

¶Primum præsuppositum ampliori declaratione non indiget, cum abunde iam sit ostensum in præcedentibus. Similiter & secundum ex dictis est notum. ¶Circa tertium autem nota, debere ipsum intelligi de syllogismo simpliciter vno, & non aucto. Interdum em̃ syllogizãdo adijcitur maiori aut minori alia propositio, velut ipsius probatio & confirmatio, antequã ad conclusionem veniatur; & hic vocatˀ syllogismus auctus, eo quod augeatˀ termino aliquo vel propositione, vltra consuetam syllogismi formam. Et interdum quidem ex maiore venit augmentum istud, interdum ex minore, interdum ex vtraq;. Ex maiore, cũ sic colligo. Omnis homo est capax disciplinę, quia omne animal rationale est capax disciplinæ: & Ioannes est homo: igitur Ioannes est capax disciplinæ. Ex parte minoris tantum. Omnis homo est capax disciplinæ, Ioannes est homo quia ipse est animal rationale, igitˀ Ioãnes est capax disciplinæ. Ex parte vtriusq;. Omnis homo est capax disciplinę; quia omne animal rationale est capax disciplinæ: & Ioãnes est homo, quia est animal rationale, igitur Ioannes est capax disciplinæ. Huiusmodi syllogismi dicuntur syllogismi non simpliciter vni, sed aucti; quoniã plures in se virtute con-

tinent syllogismos. In adiectione namq; probationis ad maiorem, syllogismus vnus implicatur: similiter & in adiectione probationis ad minorē. Si igit plures hic sint secundum virtutē syllogismi & non vnus, nihil mirū, si plures tribus numerent termini In syllogismo autē simpliciter vno, nunq̄ nisi tres inuenient. ¶ Circa autē quartū præsuppositū nota quod illā propositionē intelligim⁹ difficulter syllogizabilem, quæ in paucioribus figuris & modis potest pro conclusione inferri; illā autē facilius, quę in pluribus figuris aut modis inferri potest. Atq; hinc patet, quod inter omnes propositiones, vniuersalis affirmatiua omniū difficillime syllogizatur. Solū em̄ in prima figura, & in vnico modo: potest cōcludi. In secūda em̄ figura oportet conclusionē esse negatiuam, & in tertia particularē. Vniuersalis aūt negatiua syllogizatur in duab⁹ figuris, prima & secūda: in prima quidē vno modo perfecto Celarent: in secunda autē, per duos modos, Cesare & Camestres Est igitur facilius syllogizabilis vniuersali affirmatiua. Particularis affirmatiua concludit in prima & tertia; in prima quidē, vno modo, in tertia autē tribus, nempe Darapti, Disamis, Datisi. Non autē in secunda, vbi cōclusio semper debet esse negatiua. At vero particularis negatiua, in omnib⁹ figuris syllogizatur: in prima quidē vno modo: in secunda duobus, Festino & Baroco: in tertia autē tribus, Felapton, Bocardo, Ferison. Omniū igitur facillime syllogizatur particularis negatiua, sicut omniū difficillime vniuersalis affirmatiua. Medio autē modo se habent vniuersalis negatiua & particularis affirmatiua. ¶ Sicut autē vniuersalē affirmatiuā cōstruere est difficillimū, & particularē negatiuā construere facillimū: ita econtrario vniuersalē affirmatiuā destruere, est facillimū: difficilimum autē, destruere particularē negatiuā. Construere autē aliquā propositionē in proposito est, eam probare verā. Destruere autē, falsam ostēdere, aut oppositū eius inferre. Illa em̄ destruitur facilius, cuius falsitas potest pluribus modis siue per plura ostēdi; & illa difficili⁹, cuius falsi

ius falsitas per pauciora potest monstrari. Vniuersalis autē affirmatiua destruit, & per vniuersalē negatiuam sibi contrariā, quæ in duab9 figuris syllogizatur: & per particularē negatiuā contradictoriā, quæ in õnibus. Particularis autē negatiua, nõ destruit nisi per vniuersalē affirmatiuam, quæ vnica figura & vnico modo potest cõcludi. Illa igitur facillime destruitur, hæc difficilime. Vniuersalis autē negatiua & particularis affirmatiua medio modo se habent. Vniuersalis em̄ negatiua destruit per vniuersalem affirmatiuā contrariā quæ tantū vnico modo concluditur: & per particularē affirmatiuā, quæ in duabus figuris & in tribus modis concludit. Particularis autē affirmatiua destruit tantum per vniuersalē negatiuā, quæ concludit in vno modo primæ figuræ, & in duobus secundæ. ¶Huius autē præsuppositi declarationē Aristoteles verbo notatu digno cõclusit dicēs. Omnino non latere oportet, vniuersalia per particularia destrui: & particularia per vniuersalia, & non construi vniuersalia per particularia, quāuis econuerso. Insuper manifestū est, quoniā destruere facilius est q̄ construere. Priorē huius notabilis dicti partē, pulchre & particulatim leges explicāt propositionū cõtradictoriarū & subalternarū. Contradictoriæ em̄ sunt, vniuersalis & particularis opposite qualitatis. Destruuntur igitur vniuersalia per particularia, & econtrario. Vniuersalis autē, & particularis eiusdē qualitatis, subalternæ sunt: quarum illa hanc infert & probat, non autē econtrario. Secunda autē pars ex hoc manifesta est, quoniā ad declarandā veritatē pluribus opus est. Si em̄ vel vnum aliquid defuerit, statim falsitas argui potest. Vnde quēadmodū de bono & malo dici solet, bonum esse ex integra causa, malū autem ex particularibus defectib9 (Vnius em̄ solius circunstantiæ defectu fit malū) ita de veritate & falsitate dici similiter potest, veritatē ex integra causa constare, falsitatem ex particularib9 defectibus. Vnde hæc propositio. Omnis homo est risibilis, falsa probaret, si vel vnus ex omnibus posset inueniri hominib9, cui nõ prædica

Notabile dictū Aristot.

prædicatum conueniret.

¶CAPVT XIX.

¶De arte inueniendi medium.

*** Quæ sequunt vsq; ad cap. 27. festinus lector si negraui dãno poterit trãsilire.

DOcet quoq; certis regulis Aristoteles, quomodo ad vnamquãq; conclusionem probãdam commodũ mediũ inuenire valeamus. Aliter em̃ & aliter sumendum est mediũ, pro qualitate conclusionis quã probare intendim9, Non em̃ eodem modo quærendũ est medium ad concludendum vniuersalem affirmatiuã, quo ad vniuersalem negatiuam; nec similiter ad vniuersalem & ad particularem. Ponit autẽ pro huius rei notitia ille quatuor regulas, in hunc modum.

Quatuor regulę pro inuẽtione medij.

Prima regula. Concludere volentibus vniuersalem affirmatiuam, sumendum est consequẽs subiecti & antecedẽs prædicati. Secunda. Ad concludendum particularem affirmatiuam, antecedens ad vtrumq; extremorum sumendum est. Tertia. Ad concludendum vniuersalem negatiuam, sumetur consequens subiecti & extraneum ad prædicatum, vel cõsequens prædicati & extraneum subiecti. Quarta. Ad concludendum particularem negatiuam, sumendum est antecedens subiecti & extraneum prædicati.

¶Pro quarum regularum intellectu, prius quid sit subiectum, quid consequẽs, quid extraneum dicendum. Per consequẽs subiecti aut prędicati, intelligit

terminũ

terminum qui infertur ex alio, sicut genus ex specie, species ex indiuiduo, & omne magis commune ex minus cõmuni. Antecedens autẽ dicitur, terminus ex quo infertur alius, vt species est antecedens generis, & omne minus commune est antecedens magis communis. In terminis autẽ conuertibilib9: vterq; ad alterũ dici videtur & antecedens & consequens: quoniam vicissim se inferunt, & inferũtur ex seinuicem. Extraneum autẽ subiecti aut prædicati, intelligit terminũ disparatum, qui scilicet vniuersaliter possit de illo negari, vt homo est extraneum bruto, & lapis homini. ¶ Quo præmisso, sic intellige primam regulam. Si conclusio quam probare intẽdis sit vniuersalis affirmatiua, pro medio ad illã conclusionem probãdam, sumendus erit tibi aliquis talis terminus, qui sit consequens subiecti conclusionis & prædicati eius antecedens. Sit, exempli gratia, ista tibi probãda. Omnis homo est sensibilis, pro medio accipies terminũ animal, qui est genus & cõsequens subiecti homo, & antecedẽs prædicati sensibile, eo quod sequatur sensibile ad animal. Sic igitur argumentare. Omne aĩal est sensibile, & omnis homo est animal, igitur omnis homo est sensibilis. Et seruit hæc regula tãtum pro prima figura. ¶ Secundæ autem regulæ sensus est, Si velis probare cõclusionem aliquam particularẽ affirmatiuam, pro medio ad hoc commodo consydera terminum aliquem, qui inferat ex se tam subiectum quam prædicatum cõclusionis. Per huiusmodi em̃ terminum proprissime efficies propositum. Sit, exempli gratia ista probanda. Aliqua substantia est incorruptibilis. Accipe terminum spiritus, qui est antecedens ad vtrumq; extremum cõclusionis: sicq; argumẽtare. Spiritus est incorruptibilis, & omnis spiritus est substantia, quædam igitur substantia est incorruptibilis. Seruit autem hæc regula maxime pro tertia figura, ex qua proprijssime probatur particularis affirmatiua. In prima em̃ figura cũ infertur particularis affirmatiua medium quod accipitur non debet esse antecedens ad vtrumq; extremum,

mum. Sufficit em̃ quod sit antecedens ad prædicatum, ad subiectum autẽ non debet esse antecedens. ¶ Tertiæ regulæ hic est sensus. Si probare volueris propositionẽ aliquã vniuersalẽ negatiuã vide quæras pro medio terminũ, qui inferat subiectũ conclusionis & negetur õnino de prædicato, aut ecõtrario qui inferat prædicatũ & õnino de subiecto negetur Sit exempli gratia hæc probanda. Nullus homo est asinus. Pro medio cape terminũ animal rationale, qui infert ex subiecto homo, tanq̃ conuertibile ex conuertibili; est autẽ extraneus ad prædicatũ asin⁹, quoniã nulli asino conuenit atq; hoc medio sic procede Nullũ animal rationale est asin⁹, & omnis homo est animal rationale, igitur nullus homo est asinus Vel ad eandẽ conclusionẽ probandã accipe pro medio brutũ, qui termin⁹ est consequens prædicati asinus, nimirũ ipsius genus; est autẽ extrane⁹ ad subiectum homo: sicq; syllogismũ confice in secũda figura, in Camestres. Omnis asinus est brutũ & nullus homo est brutũ, igitur nullus homo est asinus. Vnde patet hanc regulã seruire primæ figuræ & secundæ, illi quidẽ ex parte priori, huic autẽ ex parte posteriori. ¶ Quartæ regulæ hic est sensus. Cũ volueris syllogistice probare propositionẽ aliquã particularem & negatiuã, tale aliquod mediũ dispice, quod sit ad subiectũ conclusionis antecedens, & ad prædicatũ extraneũ: ex hoc em̃ recte conficies propositum. Exempli gratia, probãda mihi sit ista, Aliquod animal nõ est homo, pro medio accipiã terminum brutũ, qui est antecedens ad animal, & extraneum ad hominẽ. Hocq; medio ita syllogizabo in tertia figura. Nullũ brutum est homo & õne brutum est animal, igitur aliquod animal nõ est homo idq; in Felapton. Vel in Bocardo, per maiorẽ particularem sic, Aliquod brutum non est homo, & omne brutum est animal, igitur aliquod animal nõ est homo. Vel in secunda figura in Festino, per idẽ medium sic, Nullus homo est brutum, & quoddã animal est brutũ, ergo quoddam animal nõ est homo. In prima quoq; figura per idem mediũ sic. Nullum

brutum

brutum est homo, & aliquod animal est brutũ, igit aliquod animal non est homo. Hinc patet, quod regula ista pro omnibus figuris seruiat, eo quod particularis negatiua sola vbiq; concludatur.

¶CAPVT XX.

¶De syllogismorum potestatibus.

Ponit quoq; Aristoteles aliquot syllogismorũ potestates, id est, peculiaria quædã quæ per syllogismos possunt fieri. Sunt autẽ numero sex quæ sic enumerantur. Potestas plura concludendi, potestas verum ex falsis syllogizandi, potestas circulariter syllogizandi, potestas conuersiue syllogizandi, potestas ad impossibile syllogizandi, & potestas syllogizandi ex oppositis. ¶Quantum ad primam potestatẽ plura cõcludendi, nota, quod pluribus modis intelligi potest, syllogismũ aliquẽ plura concludere. Primo, ex parte conclusionis, ex qua consequenter inferri potest ipsius conuertens. Vnde præmissæ in Barbara inferunt conclusionẽ suam & per illam ipsi⁹ conuertentẽ. Nam (vt supra dictũ est) quicquid sequitur ad consequens bonæ consequentiæ, idem sequitur & ad antecedens eiusdẽ. Ita omnes syllogismi vniuersales id est, qui vniuersaliter cõcludunt plura syllogizãt. Omnis enim conclusio vniuersalis conuertitur: affirmatiua per accidẽs negatiua autẽ simpliciter. Itẽ omnes syllogismi concludentes particularẽ affirmatiuam similiter plura possunt cõcludere: quoniã & ipsa simpliciter cõuertitur. Qui autẽ particularẽ negatiuã cõcludunt hac ex parte non habẽt potestatẽ concludẽdi plura: quoniam illa non conuertit cõuersione syllogismis accommoda. Insuper, ex parte cõclusionis & aliter cõtingit plura concludere: quoniã si vniuersalis fuerit conclusio, infert ex se particularẽ sibi subalternã, iuxta legẽ subalternatũ. Si autẽ particularis fuerit conclusio hac ex parte non potest concludere plura; quoniã ex particulari non sequitur vniuersalis. ¶Secundo accipimus hanc potestatem plura concludendi per nouam subsumptionẽ, idq; rursum dupliciter. Vel per subsumptionẽ plurium minorum

Sex potestates syllogismorum

Pria potestas.

extremi

extremitatum sub medio: vel per subsumptionem sub subiecto conclusionis. Exemplum primi modi. Omne animal est substantia, & omnis homo est animal, igitur omnis homo est substantia; item omnis equus est animal, igitur omnis equus est substantia; item omnis leo, item omnis asinus, & ita in omnibus speciebus. Verũ hoc modo satis improprie dicitur syllogismus aliquis plura concludere, quoniã altera semper præmissarũ, nempe minor, variat. Dicitur tamẽ syllogism⁹ aliquo modo vn⁹, ratione pręcipuæ partis, nẽpe maioris, vnde est præcipua vis illationis, quæ eadẽ manet & inuariata. Ex parte autem conclusionis, per subsumptionẽ sic concluduntur plura. Omne animal est substantia & omnis homo est animal, igitur omnis homo est substantia: & Petrus est homo, igitur Petrus est substantia. Ita in cæteris indiuiduis. Hoc autẽ modo non possunt cõcludere plura syllogismi cõcludentes particulariter quoniam fieret subsumptio sub medio non accepto vniuersaliter, procedereturq; maiore particulari in prima figura.

CAPVT XXI.

De potestate verum ex falsis concludendi.

Scđa potestas. QVantũ ad secundã potestatẽ, quæ est, verũ syllogizandi ex falsis, sciendũ est; non hoc esse peculiare syllogismo, sicut nec præcedens potestas syllogismo est propria, sed etiam alijs conuenit argumentationũ formis. Est em̃ regula & maxima infallibilis, ex veris nunq̃ posse nisi verũ inferri, in quacunq; argumentatione bona. Ex falsis autẽ inferri verũ, nihil prohibet. Exẽpli gratia, hic est syllogism⁹ bonus in Barbara. Omne animal est arbor & õnis pir⁹ est animal, igitur omnis pirus est arbor. Formam argumentandi certissimã atq; perfectam vides qua non possit esse euidentior. Ambę autem pręmissæ manifestã habent falsitatẽ imo impossibilitatem; cõclusione tamẽ nihil est verius cũ prędicetur genus de specie. Hoc tamẽ sciendũ quod cõclusio nunq̃ potest esse vera propter præmissarũ falsitatẽ, neq; potest inferri cõclusio vera ex pręmissis falsis, tanquã ex causa suæ veritatis. Impossibile em̃ est,

em̄ est, vt falsitas sit causa veritatis, nec potest veritas inniti falsitati.

¶CAPVT XXII.

¶De syllogismo circulari.

Circulariter syllogizare Aristoteles ita definit per cõclusionem & conuertentẽ alterius præmissarũ inferre reliquã premissarum syllogismi prioris. Idẽ appellat ex seinuicẽ ostendere, i. ostẽdere vicissim per conclusionẽ præmissam, sicut ipsa ostendit conclusionẽ. Exẽpli gratia, hoc syllogismo proposito. Omne anĩal rationale est risibile & omnis homo est anĩal rationale, ergo õnis homo est risibilis, maior sic syllogizabitur circulariter. Omnis homo est risibilis, & õne aĩal rationale est homo, ergo omne anĩal rationale est risibile. Minor autẽ sic. Omne risibile est aĩal rationale & õnis homo est risibilis, igit̃ omnis homo est anĩal ratiõale. Vides in syllogismo posteriori ex cõclusione prioris syllogismi accepta pro maiore vel pro minore & conuertẽte alterius præmissarũ, inferri reliquã præmissarum prioris syllogismi. ¶ Oportet autẽ huiusmodi circulares syllogismos fieri in terminis cõuertibilibꝰ, cuiusmodi sunt termini propositi, animal rationale, risibile, homo. Alioqui em̄ non valeret cõuersio vniuersalis affirmatiuæ in vniuersalẽ affirmatiuã, cuiꝰ est vsus in hac syllogizatione. Nusquã em̄ talis cõuersio valet, nisi gratia materiæ in terminis conuertibilibus.

Tertia potestas

¶CAPVT XXIII.

¶De syllogismo conuersiuo.

Conuersiue syllogizare (iuxta Aristotelis definitionẽ) est, ex opposito aut cõtrario cõclusionis cũ altera præmissarũ, interimere reliquã. Docet quoq; id fieri diuersimode. Maiorem em̄ primæ figuræ dicit interimi per tertiã, ex eadẽ minore & opposito vel contrario conclusionis pro maiore minorẽ autẽ per secũdam ex eadẽ maiore. Exempli gratia, huius syllogismi in Barbara. Omne anĩal est substantia & omnis homo est animal, igitur omnis homo est substãtia, maior sic interimitur: per syllogismum conuersiuũ. Nullus homo est substãtia, & omnis homo est animal igitur aliquod animal, non

Quarta potestas

est sub

est substãtia. Hic sumit contrariũ cõclusionis. Sufficeret tamẽ sumere cõtradictoriũ, ad eandẽ cõclusionẽ inferendã in Bocardo. Minor aũt sic interimit, per syllogismũ cõuersiuũ. Omne animal est substãtia & aliquis homo nõ est substãtia, igit aliquis homo nõ est anĩal. ℂ Secũdæ aũt figurę maior interimitur per tertiã, minore prioris syllogismi posita pro maiori alterius, & cõclusionis opposito pro minore posito. Minor autẽ per primã, manẽte eadẽ maiore. Exẽpli gratia, huius syllogismi in Cesare. Nullus lapis est anĩal & omnis homo est anĩal, igit nullus homo est lapis, maior sic interimit. Om̃is homo est anĩal, & aliquis homo est lapis, igit aliquis lapis est anĩal. Minor aũt sic. Nullus lapis est aĩal, & aliquis homo est lapis, igit aliquis hõ non est anĩal. ℂ Tertiæ autẽ figuræ maior, per primã interimit, manẽte eadẽ minore: & minor per secundã, sumpta maiore pro minore. Vt huius syllogismi. Omnis homo est anĩal & omnis homo est substãtia, igit quędã substãtia est anĩal, maior sic interimit. Nulla substãtia est anĩal & omnis homo est substãtia, igit nullus homo est anĩal. vel quidã homo non est anĩal. Minor autẽ sic. Nulla substãtia est anĩal & omnis homo est aĩal igitur quidam homo non est substantia. vel nullus homo est substantia.

CAPVT XXIIII.

ℂ De syllogismo per impossibile.

Quis ta potestas "PEr impossibile syllogizatur, quando propositione aliqua vera negata, proceditur ex eius cõtradictorio, cũ alia propositiõe manifeste vera ad inferendũ manifeste falsum; ex cuius interẽptione cõsequenter fit regressus, ad interimendũ cõtradictoriũ propositionis veræ negatæ; ac deinde ex cõsequenti, ad astruendã veritatẽ illius quæ a principio fuit negata. Vt si quis neget hanc propositionẽ. Omnis homo est risibilis, ita cõtra ipsum procedetur Omne animal rationale est risibile, & aliquis homo nõ est anĩal rationale. Cõclusio est manifeste falsa, & nõ maior quæ est manifeste vera, ergo minor, quæ est contradictoria propositionis negatæ. Quod si hæc est falsa, erat

sa erat igitur illa ab initio negata vera, cum nõ possint cõtradictoriæ ambæ simul esse falsæ. Differt autem hic syllogism⁹ per impossibile a syllogismo cõuersiuo, quoniã cõuersiu⁹ semper præsupponit alium syllogismũ, syllogismus autẽ per impossibile nõ Sufficit em̃, propositionẽ aliquã esse negatã, siue in syllogismo siue extra syllogismum id fuerit.

CAPVT XXV.

¶De syllogismo ex oppositis.

Syllogismus dicitur ex oppositis, in quo ex præmissis cõtrarijs vel cõtradictorijs infertur conclusio, in qua negatur idem de seipso. Vt in hoc syllogismo. Omnis homo est substãtia, & null⁹ homo est substantia, igitur nullus homo est homo. Ex cõtradictorijs sic. Omnis homo est substãtia & aliquis homo nõ est substãtia, igitur aliquis homo nõ est homo. ¶Interdũ vero proceditur ex præmissis formaliter contrarijs vel contradictorijs, ad illationem conclusionis, in qua formaliter & expresse idem negatur de seipso, vt in exemplis iam propositis. Interdum vero ex præmissis tantum æquiualẽter cõtrarijs vel cõtradictorijs, ad conclusionem in qua æquiualenter idem de seipso negatur. ¶Æquiualenter autẽ oppositas dicimus pręmissas, quando ex se possunt per bonam consequentiam inferre formaliter oppositas. Vt cũ sic argumẽtor. Omne animal est substantia, & aliquis homo nõ est substãtia, igit̃ aliquis homo nõ est animal. Pręmissæ nõ sunt cõtradictoriæ, quoniam non participant vtroq; termino. Inferunt tamẽ vere cõtradictorias, quoniam secunda illa. Aliquis homo nõ est substãtia, recte infert hanc. Aliquod animal nõ est substantia, quæ est formaliter priori cõtraria. Item in cõclusione, cum dicitur. Aliquis homo nõ est animal; negatur æquiualenter idem de seipso, quoniam ex illa recte infertur ista. Aliquis homo nõ est homo in qua formaliter idem negatur de seipso. ¶Valet autẽ hic syllogismus ex oppositis, cõtra eos qui forte, vel per inaduertentiã, vel per proteruiã admitterẽt, duas propositiones sic oppositas formaliter vel æquiualẽter

Sexta potestas

Per illationē nāq; talē, in qua idem negat de seipso, manifestissime conuincunt: quoniā sicut nō est propositio apparētioris & certioris veritatis, q̄ affirmatiua illa in qua idem affirmatur de seipso: ita nō est vlla propositio magis falsa aut magis apparēter falsa, illa in qua idem negatur de seipso. ¶ Deniq;, & hoc est aduertendum, nō posse hunc syllogismū fieri ex quibuslibet oppositis. Nam ex subcōtrarijs non valeret. Ambæ em̄ sunt particulares. Ex puris autem particularib⁹, nihil syllogistice sequitur. Ex contrarijs autem & contradictorijs valet.

¶ CAPVT XXVI.

¶ De tribus defectibus syllogismorum.

SVbiungit quoq; prędictis Aristoteles tres syllogismorū defect⁹: quos, quia nō ita multū videtur ad propositū facere, breuissimis tantum perstringem⁹. Primus defectus est, petere principiū: qđ tunc ait fieri, quādo in syllogismo aliquo non ostēdit propositū, vtpote cū per ignotiora procedit, vel æque ignota. Vt quando idē per idē probat, & vniuersaliter quādocūq;, præmisse nō possunt probare cōclusionem. Vt in hoc syllogismo est petitio principij Omnis homo est homo, & ōnis homo est homo, ergo omnis homo est homo. Itē in isto. Omnis homo est capax disciplinæ, & omne anial rationale est homo igit omne aīal rationale est capax disciplinæ. Conclusio em̄ est notior præmissa maiore. ¶ Secundus syllogismorū defectus appellat non propter hoc accidere falsum, quod tunc cōtingere dicit Aristoteles, quādo syllogizādo falsitas cōclusionis illatæ imputat alicui propositioni in antecedēte, quæ vere non est causa falsitatis conclusionis. Fitq; hoc in syllogismis illis, in quibus est aliqua præmissa superflua. Vt sic procedendo. Sol lucet, & omne aīal est homo, & omne brutū est animal, igitur ōne brutum est homo: cōclusio est falsa, igit aliqua propositio antecedentis; non autē minor illa. Omne brutū est animal, igit prima illa. Sol lucet. Hic manifestū est, falsitatē cōclusionis imputari illi quæ nō est causa; quoniā superflua est, & ea ablata æque sequeret cōclusio.

Prim⁹ defectus.

Scđs defectus.

cõclusio, Perinde autẽ est: siue propositio superflua conueniat cũ altera præmissarũ in aliquo termino, siue non. ¶Tertium defectum nominat Aristoteles, fallaciam contrariæ opinionis: quæ tunc cõtingit, quando aliquis fallitur, concedendo ambas præmissas duorũ syllogismorum: ex quib9 sequuntur duæ propositiones contrariæ vel cõtradictoriæ. Fit autẽ hoc, quando admittit quis duo prædicata vere & vniuersaliter prædicari de vno aliquo subiecto, ac deinde aliud prædicatum de altero duorũ priorum vere & vniuersaliter prædicari, de altero autem negari. Vt si (exempli gratia) admittat quis, de homine prædicari vniuersaliter duo hæc prædicata, animal & risibile; concedatq; has duas veras esse. Omnis homo est animal. Omnis homo est risibilis: admittat quoq; simul, terminum sensibile prædicari de animali vniuersaliter, negari autẽ de risibili, vt concedat etiam has duas. Omne animal est sensibile. Nullum risibile est sensibile, ex hac admissione cogetur per vim syllogismorũ, ad concedendum contraria, hoc modo. Acceptis namq; duabus illis propositionibus concessis. Omne anĩal est sensibile. Omnis homo est animal, per syllogismum in Barbara infero hanc conclusionẽ. Omnis homo est sensibilis. Acceptis alijs duabus. Nullum risibile est sensibile. Omnis homo est risibilis, in Celarent hãc infero. Nullus homo est sensibilis: quæ sunt duæ cõclusiones manifeste contrariæ.

Tertius defectus

¶CAPVT XXVII.

¶De syllogismis ex obliquis.

HActenus autem syllogismos tãtum eiusmodi tractauimus, in quibus omnes termini casu recto ponebantur. Nunc autem & de ijs dicendum, qui terminũ aliquem vel terminos plures habent in obliquo casu positos, quomodo possint debeantq; concludere. Sciendum ergo est, quod aliquando medium in obliquo ponitur, aliquando altera extremitatum. Quãdo altera extremitatum in obliquo ponitur in præmissis, similiter poni eadẽ debet & in conclusione. Vt, Omne iumentũ est hominis &

minis & omnis asinus est iumentũ, igitur õnis asinus est hominis. Hic maior extremitas vtrobiq; in obliquo ponitur. Cũ autẽ ita syllogizo. Omnis asinus est animal, & Petri est asinus, igiť Petri est animal, minor extremitas vtrobiq; similiter ponitur. ¶ Cum vero mediũ in obliquo ponitur, tũc maior est adhibẽda cautio, vt recte cõcludatur. Interdum em̃ mediũ in maiore tantũ ponitur oblique, interdum in minore tantũ, interdũ vtrobiq;. Exemplũ primi modi. Omnis hominis est asin9, & Petrus est homo, igitur Petri est asin9. Exemplũ secũdi. Omnis homo est animal, & asinus est hominis, igiť asinus est animalis. Exemplũ tertij. Nullus leo est hominis & omnis asinus est hominis, igitur null9 asinus est leo. ¶ Fiunt quoq; syllogismi in omnibus obliquis. In genitiuo sic. Omnis entis est scientia, & homo est ens, igiť hominis est scientia. In datiuo. Omni homini cõuenit sensum ratione moderari adolescens est homo, igitur adolescentis est sensum ratiõe moderari. In accusatiuo. Omnes homines iudicabit altissimus & reges homines sunt, igitur & reges iudicabit altissim9. In ablatiuo. In omni loco est Deus, locus desertus est locus, igitur & in loco deserto est Deus. Ab omni peccato diligentissime est cauendũ & superbia est peccatum, igitur a superbia est diligẽtissime cauendũ. De omni verbo ocioso reddenda est ratio & hoc est verbũ ociosum, igitur de hoc est reddenda ratio. ¶ Ad recte autẽ concludẽdum, potius consulenda est vis intellectus, & acumẽ rationis magis attendendũ, quam regularũ multarũ traditio. Nõ fuerit tamẽ inutile, vnã aut alterã regulã ad certe cõcludendũ hic constituere. Sit igitur prima regula ista. ¶ In omnibus

Pria regula.

" modis affirmatiuis cuiuscunq; figuræ, si altera præ
" missarum sit de obliquo, conclusio quoq; esse debet
" de obliquo. Et de extremitatib9 quidem iam supra
" dixim9, si earum altera in præmissis posita fuerit in
" obliquo, debere eam poni similiter in conclusione.
" Cum vero mediũ in altera ponitur in obliquo, hoc
" est obseruandũ, vt extremitas illa quæ in præmissis

cum me

„ cum medio ponit̃ in recto, in cõclusione non ponat̃
„ in recto, sed in obliquo: contra vero, ea quæ in præ
„ missis cũ medio in obliquo ponebat̃, in conclusio-
„ ne ponatur in recto, & nõ in obliquo. Exempli gra
tia, ex his præmissis. Quilibet homo est aĩal, & om-
nis asinus est hominis, sequit̃ hæc cõclusio. Omnis
asinus est animalis; vbi maior extremitas ponit̃ in
genitiuo in cõclusione, quæ ĩ præmissa maiore fuit
posita cũ medio recto: contra autẽ, minor extremi-
tas ponitur in recto, quæ in minore cũ medio obli-
quo posita fuerat. Non autem posset ex dictis præ-
missis talis inferri conclusio. Omnis asini est aĩal.
Ex istis autẽ præmissis. Cuiuslibet hominis est asi-
nus & Petrus est homo, inferri debet hæc cõclusio.
Petri est asinus; non ista. Petrus est asini. Quod aũt
non possit inferri ex prædictis præmissis conclusio
penitus de recto, manifestum est. ¶ Secunda re-
„ gula. In modis negatiuis, quãdo syllogizatur ex al-
„ tera de recto & altera de obliquo, si negatiua fuerit
„ de obliquo, sequitur conclusio de obliquo. Si vero
„ affirmatiua fuerit de obliquo, & negatiua de recto,
„ non similiter fiet syllogismus. ¶ Prima pars de-
claratur hoc exemplo. Nullius animalis est æterni
tas, & omnis homo est animal: igitur nullius homi
nis est æternitas. Syllogismus iste nihil habet vicij.
In secũda item figura recte sequitur. Intellectus nõ
est bruto, & simea est brutum, igitur simeæ non est
intellectus. In tertia quoq; figura valet. Nulli⁹ bru
ti est intellectus, & omne brutum est animal, igitur
alicuius animalis non est intellectus. ¶ Secunda
autem pars regulæ declaratur; quoniam syllogism⁹
iste nõ concludit, Nullus homo est Deus, & õne iu
mentũ est hominis, igitur nullum iumentũ est Dei
Posset tamẽ ex illis præmissis recte inferri hæc con
clusio. Omne iumentum est alicuius, quod non est
Deus. Nec iste valet in secũda figura. Omne iumẽ-
tum est hominis, & Deus non est homo, igitur Dei
non est iumentum. Sequitur tamen. Igitur alicui⁹
quod non est Deus, est iumẽtum. Nec iste in tertia.
Homo nõ est Deus, & cuiuslibet hominis est asin⁹:

Secũda regula.

igitur asinus nõ est Dei. Sequit tamen. Igit asinus est alicuius quod nõ est Deus. ¶ Fiunt quoq; & aliter syllogismi ex obliquis, in propositionibus æquiualenter hypotheticis siue conditionalib9: cum videlicet pro maiore assumit aliqua propositio æquiualens vni hypotheticæ siue cõditionali, cuiusmodi est ista. Cuiuscũq; est anima, illius est vita. Æquiualet em̃ huic cõditionali. Si alicui9 est anima, illi9 est vita. Ex hac itaq; pro maiore posita, sic syllogizatur. Cuiuscunq; est anima, illius est vita: õnis plãtæ est ania, igitur õnis plantæ est vita. Negatiue sic. Cuiuscunq; non est ania, illius nõ est vita: auri non est ania, igitur auri nõ est vita. Debet em̃ conclusio disponi secundũ exigentiã maioris. Interdũ em̃ infertur cõclusio de obliquo, vt in exemplo iam dato Interdũ in recto, vt sic procedendo. Cuiuscunq; est ania illud viuit: plantæ est anima, igit planta viuit. Verum hi syllogismi potius vident formam sequi hypotheticorũ, quã simpliciũ syllogismorũ. Vnde congruum videtur, vt hoc ex loco a syllogismis categoricis: de quibus hactenus sufficiẽter pro nostro instituto (vt arbitror) tractatum est, ad syllogismos hypotheticos siue conditionales transeamus.

¶ CAPVT XXVIII.

¶ De syllogismis hypotheticis.

☞ De syllogismis hypoteticis.

SYllogismi hypothetici sunt, argumentationes quæ ex vna principali hypothetica propositione procedunt. Scdm autẽ quod supra diximus esse diuersas species propositionũ coniunctarũ quas hypotheticas cõmuni nomine vocãt, sic & species diuersas esse syllogismorũ hypotheticorũ est consequens. Inter õnes tamẽ præcipui sunt illi, qui fiunt ex propositione cõditionali: sunt tamẽ & alij, qui fiunt ex propositionib9 copulatiuis & disiunctiuis. ¶ Ponem9 autẽ hypotheticorũ huiusmodi syllogismorũ aliquot modos, eos præcipue qui maxime videbuntur vtiles. Primus mod9 est, quando procedi-

Prim9 mod9

„ tur a tota cõditionali, cũ positione antecedentis, ad
„ positionẽ consequentis. Sic em̃ valet semper illatio
„ Vt cũ ita procedo. Si homo est, anial est; sed homo

est; igit

est,igitur animal est. Contra vero, a positione consequentis non valet processus. Vt non sequitur. Si homo est,animal est;at animal est, igitur homo est. Huius ratio est;quoniã conditionalis significat cõsequens sequi necessario ex antecedente,nõ aũt antecedens ex cõsequenti, Vnde oportet antecedente posito cõsequens poni,nõ autem econtrario. Idẽ autem est,si ambæ partes conditionalis fuerint negatiuæ. Vt sic procedendo. Si animal nõ est,homo non est;& animal nõ est,igitur homo nõ est. Aut si altera partium fuerit affirmatiua, altera negatiua, hoc pacto, Si est homo,non est leo,est autẽ homo,igitur non est leo. ¶Dicimur autẽ antecedens ponere quando ipsum extra conditionalẽ locando tanquã verum astruim9.Nam (vt supra diximus) propositio conditionalis ipsa per se nihil ponit,neq; antecedens neq; consequens, sed tantũ significat illationẽ necessariã consequẽtis ex antecedẽte.In conditionali ergo,antecedens nõ ponitur neq; consequens;sed quando extra conditionalẽ sine cõiunctionali nota alterum eorũ simpliciter proponitur, ita poni dicitur. ¶Secundus modus est,quando proceditur a
" tota cõditionali,cũ destructione consequẽtis,ad de- Secũd9
" structionem antecedentis. Sic eñ semper valet illa modus.
" tio. Non tamen valet a destructione antecedẽtis ad destructionẽ consequentis, Dicimus aũt consequẽs destrui, quando oppositũ contrariũ vel cõtradictorium eius assumitur,& tanquã verum asseritur extra conditionalẽ propositionẽ. Vt in hac argumẽtatione. Si est homo,est anĩal,& nõ est animal, igitur nõ est homo. Hic proceditur a tota cõditionali, cũ destructione cõsequentis,ad destructionem antecedentis. Econtrario autẽ non valet processus, Si homo est,animal est;& nõ est homo,igitur nõ est animal. ¶Ratio huius dependet ex priori;quoniã si ad positionẽ antecedentis necessario sequatur positio consequentis,igitur vicissim ad cõsequẽtis destructionẽ debet sequi antecedentis destructio. Non eñ potest oppositum consequentis stare cũ antecedente. Et si nõ necessario sequitur positio antecedẽ-

tis ad positionē consequentis, neq; igitur destructio cōsequentis ad destructionē antecedētis. Potest em̄ consequens stare cum opposito antecedentis.

Terti9 mod9 ¶ Tertius modus est, ex copulatiuis: quando a tota copulatiua ad alteram eius partem proceditur. Vt, Deus est immortalis & homo est mortalis, igit̄ Deus est immortalis. Copulatiua em̄ vtramq; partem astruit, neq; cōstat totius ipsi9 veritas, nisi veræ sint omnes partes ex quibus componitur.

Quart9 mod9 ¶ Quartus modus est ex copulatiuis negatiuis, quando a copulatiua negatiua, cū positione alterius partis, proceditur ad destructionem alterius. Vt. Non dies est & nox est: sed dies est, igitur nox nō est: nox est, igitur dies nō est. Significatur em̄ in tali negatiua, nō esse ambas categoricas simul veras. Vnde si altera ponat̄ vera, oportet alterā esse falsam. Non valebit tamen processus, a negatione vni9 ad positionē alterius. Modo em̄ sequit̄. Nō homo est leo & asinus est leo: & homo non est leo, igitur asinus est leo. Ratio est, quoniā in copulatiua negatīa tantū significatur quod non sint ambæ veræ; sicut per contrariū, affirmatiua significat ambas partes esse veras. Vnde ad veritatē negatiuę sufficit, quod nō sint ambæ veræ Manifestū est autē, vbi neutra est vera, non esse ambas veras. Nō potest igitur cōueniēter ex vnius destructione inferri alterius positio, sed econtrario ex positione vnius, destructio inferri potest alterius.

Quintus modus. ¶ Quintus modus est, procedendo a propositione disiunctiua affirmatiua, cum positione partis vni9, ad destructionem alterius. Vt, Vel dies est vel nox est: & dies est, igitur nox non est: nox est, igitur dies non est.

Sext9 mod9 ¶ Sextus modus est, quando a propositione disiunctiua affirmatiua proceditur cū destructione vnius partis ad positionem alterius. Vt, Dies est aut nox est, & dies nō est, igitur nox est. Aut homo iste est sanus aut ægrotat, & nō est sanus, igitur ægrotat; non ægrotat, igitur est san9. Aut mundus fallitur aut falsa docuit Christus. Fieri autē nō potest vt falsa docuerit Christus, veritas prima. Errat igitur & fallitur mundus, aliter viuens quam ille docue

se docuerit. ¶Ratio horũ duorũ modorũ est, quoniam (vt supra diximus libro tertio, in tractatu de propositionib⁹ hypotheticis) scdm vsum antiquorum & magis probatorũ authorꝝ, propositio quæ proprie disiũctiua fuerit, sic ponit alterã partẽ, vt alteram neget: & sic alterã negat, vt alterã ponat, nec admittit simul vtriusq; veritatẽ, aut simul vtriusq; falsitatẽ. Vnde ab vnius partis positione, recte infertur alterius destructio, & econtrario. ¶Accipiendo autẽ propositionẽ disiunctiuã vt recẽtiores eam solent accipere, dicentes, ad eius veritatẽ sufficere alterius partis veritatẽ, nec opus esse pugnantia partium, nõ valeret modus argumẽtandi in disiunctiuis, nisi a destructione vnius partis, ad positionem alterius, nõ autẽ econtrario, a positione ad destructionem. Ponunt vero & alios quosdã modos hypotheticoꝝ huiusmodi syllogismorũ: sed qui iã enumerati sunt, magis certi magisq; in vsu prompti sunt.

¶CAPVT XXIX.

¶De diuisione syllogismi in demonstratiuum Dialecticum & litigiosum.

PRius vero q̃ ad alias tres argumẽtationis species transeamus, tractanda nobis est paucis illa syllogismi diuisio, quã in initio primi Topicorũ libri Aristoteles constituit; syllogismũ diuidens in demonstratiuum, dialecticũ, & sophysticum, ac horum singulis singulas definitiones assignans. Et primum quidem syllogismum demonstratiuũ siue demonstrationem definit hoc modo.

Demonstratio est, quando ex primis & veris syllogismus erit, aut ex talibus quę per aliqua prima & vera eius quæ circa ipsa est cognitiõis principiũ sumpserũt. *Definitio demõstratiui syllogismi.*

¶Quam definitionem ita intellige. Syllogism⁹ ille dicitur demõstratiuus qui cõclusionẽ suã probat ex præmissis talibus quæ sunt propositiones primæ & veræ vel

veræ vel primo veræ;ita videlicet vt non ſint illis aliæ priores vel notiores,per quas ipſæ poſſent probari ſiue demonſtrari. Vel qui ſuam concluſionem probat ex talibus præmiſſis quæ per propoſitiones alias primo veras ſunt demonſtratæ. ¶Primæ partis ſit hoc exemplũ. Omne animal rationale eſt capax diſciplinę,& omnis homo eſt animal rationale igitur omnis homo eſt capax diſciplinæ, Hic enim ſyllogiſmus cõcluſionem ſuam infert ex propoſitionibus primis & veris,ſiue primo veris,vtpote quibus aliæ nõ ſunt priores ĩ veritate aut notiores per quas probari poſſent.Qui eñ hanc propoſitionem Omne aĩal rationale eſt capax diſciplinæ, tẽtauerit demõſtrare per aliam aliquã notiorẽ fruſtra prorſus laborabit:cũ inuenire aliam priorẽ aut notiorẽ, poſſit nullã,per quã id fiat, Idẽ eſt de illa propoſitione. Oĩs homo eſt aĩal rationale. Ad intelligendã nãq; veritatẽ harꝫ duarꝫ prẹmiſſarũ ſuprapoſiti ſyllogiſmi,nõ alia re eſt opus niſi cognitione terminorꝫ & aliquali experiẽtia de re quæ eſt homo.Mox eñ ipſæ ſuæ ꝟitatis certitudinẽ abſq; priori demõſtratiõne homini manifeſtãt ratione vtẽti,vt vocabulorũ vim intelligat & rerũ habeat experientiã. ¶Scdæ partis exemplũ eſt hic ſyllogiſmꝰ Omne aĩal eſt nutribile & õnis homo eſt anĩal: igitur õnis homo eſt nutribilis. Procedit nãq; hic ſyllogiſmꝰ & cõcluſionem probat, nõ quidẽ ex propoſitionibꝰ primis & veris,cũ ſint aliæ priores & notiores per quas poſſint demõſtrari,vt ſtatim patebit.Procedit tamẽ ex ijs quæ per aliqua prima & vera probari & demonſtrari poſſunt. Maior eñ prædicti ſyllogiſmi (nẽpe. Omne anĩal eſt nutribilę)ſic poteſt probari.Omne corpuſanimatũ eſt nutribile,& õne anĩal eſt corpuſ animatũ,ergo omne anĩal eſt nutribile.Imo & huius ſyllogiſmi maior adhuc per alias priores poteſt demonſtrari,hoc pacto, Omne corpus quod habet animã vegetatiuam eſt nutribile,& omne corpuſanimatum eſt corpus quod habet animã vegetatiuã ergo omne corpuſanimatum eſt nutribile. ¶Inter hanc duplicẽ demonſtrationẽ talis aſſignatur differentia,vt

gentia, vt prior vocetur demõstratio propter quid, altera demõstratio quia est. Nam licet in vtraque premissæ probent sufficienter conclusionem, eiusque fidem certam & indubitatã efficiant, illæ tamen quæ sub priore definitionis huius parte cõpræhenduntur, cũ hoc etiã totam causam reddunt ipsi⁹ conclusionis, & quare ita se res habeat vt per conclusionẽ significatur, manifeste explanant. Propter quod appellantur demonstrationes propter quid, quasi præter cõclusionis probationẽ simul etiã veram & propriam causam assignãtes, quare prædicatũ subiecto conueniat ipsamque conclusionem sic prorsus absoluunt, vt nihil supersit quod de ea interroges. Causa enim rei cognita & perspecta nihil est quod vltra possit quæri. Demonstrationes autẽ alteræ quæ sub posteriori definitionis particula clauduntur, appellantur demõstrationes quia est, eo quod rem quidẽ probẽt ita esse & verã esse conclusionẽ demonstrẽt, sed nõ propter quid ita sit manifestant: nec proinde rẽ penitus absoluũt causam nondũ assignãtes veritatis ipsius conclusionis. Vnde postquã per eiusmodi cõclusionem probatũ fuerit rem ita habere & veram esse cõclusionem, quæstio adhuc superest propter quid res ita habeat. ¶Quo vero facilius adolescentes intelligant demonstrationũ differentiam pluribus exemplis id nobis visum est demõstrare. Hæc demonstratio est propter quid. Omnis substantia corporea est mobilis secundũ locum, & omne corpus est substantia corporea, igitur omne corpus est mobile secundum locum. Hæc autem est demonstratio quia est. Omne corpus est mobile, & omne corpus animatũ est corpus, igitur omne corpus animatũ est mobile. Hæc item est demonstratio propter quid. Omne corpus quod est susceptiuum quatuor primarũ qualitatũ agẽtium adinuicem & abinuicem patiẽtium est corruptibile, & omne corpus elementare est huiusmodi, igitur omne corpus elemẽtare est corruptibile. Similiter & ista. Omne corpus quod non potest suscipere in se qualitates primas actiuas & passiuas est incorruptibile, corp⁹

cœleste

cœleste est huiusmodi, igitur est incorruptibile. Hæ autem sunt demonstrationes quia est. Omne corp9 elementare est corruptibile, & omne corpus mystũ est elemẽtare, igitur õne corpus mystũ est corruptibile. Omne corpus cœleste est incorruptibile, & cœlum lunæ est corpus cœleste, igitur est incorruptibile. ¶Item hæ sunt demonstrationes propter quid in qualitatib9. Omnis habitus per se bon9 est laudabilis, & õnis virtus est habit9 per se bonus, ergo omnis virtus est laudabilis. Omnis habit9 per se mal9 est vituperabilis, & omne vicium est habitus per se malus, igitur omne vitiũ est vituperabile. Iste autẽ sunt demonstrationes quia est. Omnis virt9 est laudabilis siue prosequẽda, humilitas est virtus, igitur humilitas est laudabilis & prosequenda. Omne vitium est vituperabile, superbia est vitium, igitur superbia est vituperabilis & fugienda. ¶In quantitate hæ sunt demonstrationes propter quid. Omnis quãtitas cuius partes copulãtur per aliquẽ terminũ communẽ est diuisibilis in partes positionẽ vel successionẽ adinuicẽ habẽtes: omnis quãtitas cõtinua est quantitas cui9 partes copulantur &c. igitur omnis quãtitas cõtinua est diuisibilis in partes positionem vel successionem habẽtes adinuicẽ. Item õnis quãtitas cõtinua quæ habet partes per tempus præsens siue instans pręsens cõiunctas, est ex sua natura labilis & semper fugiẽs: tempus autẽ est huiusmodi quantitas continua, igitur tẽpus est ex sua natura labile inconstans semper & pręteriẽs. Istæ sunt demõstrationes quia est. Omnis quãtitas cõtinua ex partibus cõstat successionẽ vel positionẽ adinuicẽ habẽtibus & oĩs linea est quãtitas cõtinua, igit̃ oĩs linea est eiusmodi. Itẽ õne temp9 ex sua natura est labile, & õnis hora est tempus, igit̃. &c. Ad hũc modũ in alijs quoq; rebus possunt fieri demõstrationes propter quid & quia est. ¶CAPVT XXX.

¶Quæ dicantur prima & vera.

AD intellectũ definitionis suprapositæ syllogismi demonstratiui definit Aristoteles quę sint prima & vera, in hunc modum.

Prima

Prima & vera sunt, quę non per alia sed per seipsa fidem habent.

Definitio primorũ & verorum.

¶ Quã definitionẽ sic intellige. Propositiones illæ dicunt primæ & veræ, siue (quod idem est) primo verę, quarũ veritas certa cognoscitur non per alias aliquas propositiones priores & notiores per quas in demõstratione propter quid possent demonstrari sed ex seipsis manifestæ sunt tantũ habita notitia significationis terminorũ, & in quibusdam simul experiẽtia qualicunqꝫ rerũ significatarũ. ¶ Et quidẽ inter hæc prima & vera quædam inueniunt ita per se manifesta, vt nõ opus sit nisi sola terminorũ notitia cuiusmodi sunt ista. Quodlibet totum est qualibet sua parte maius. Si ab æqualib⁹ æqualia demas, remanẽtia erũt æqualia. Quodlibet est vel nõ est. De quolibet est affirmatio vel negatio, de nullo autẽ simul. Cõtradictorię nõ possunt simul esse verę, & alia huiusmodi In his eñ nõ opus est aliqua experientia, ad percipiendã eorũ veritatẽ. Statim vbi vim verborũ intellexeris videbis manifestã veritatem. Quædã vero sunt prima & vera quæ nõ sic ex sola terminorũ cognitione clarã habent veritatẽ, sed experiẽtia insuper est opus. Huiusmodi sunt ista. Omne anĩal rationale est risibile & flebile aut sermocinabile, vt ita loquamur. Omne quod habet grauitatem est mobile deorsum. Omne quod habet leuitatem est mobile sursum. Vnde patet, quod prima & vera nihil prohibet aliquo modo quasi per inductionem (quæ ex experientia sumit) vel etiam per aliqua cõmunia dialectice probari. Non tamẽ possunt per aliqua priora simpliciter & notiora in demonstratione propter quid demonstrari, atqꝫ ideo prima & vera dicunt, quia indemõstrabilia: quę etiam immediata ab Aristotele in posterioribus appellantur.

¶ CAPVT XXXI.

¶ De alijs definitionibus demonstrationis.

EX ijs autẽ quæ in principio primi libri posteriorũ habet Aristoteles accipiuntur aliæ duę

definitio

definitiones demonstrationis, quas breuiter hic assignare & explicare libet. Prior est hæc.

Altera definitio demõstratiõis

Demõstratio est syllogismus sciẽtificus.

Hoc est syllogism⁹ qui facit scire, siue (vt ipsis vtar ṽbis Aristotelis) scđm quẽ aut per quẽ ipsum habẽdo scim⁹. Ad cui⁹ definitiõis intellectũ op⁹ est cognoscere quid sit scire. Non eñ indifferenter quodlibet cognoscere dicit̃ scire, scđm proprietatẽ loquutionis. Definitur autẽ scire ab Aristotele, hoc pacto.

Quid sit scire.

Scire est causam rei cognoscere, propter quã res est, quoniã illius est causa, & qm̃ non est contingere hoc aliter se habere.

¶ Cui⁹ definitionis hic est intellect⁹. Scire est alicui cõclusioni firmiter sine formidĩe assentiri, ex vi & probatione præmissarũ, importãtium causam veritatis ipsius cõclusionis, cognoscendo quod veritas præmissarũ est indubitata causa probatiõis cõclusionis, & quod necessaria sit conclusionis veritas per necessariam veritatẽ præmissarum: ita vt sicut præmissæ falsificari nõ possint, sic neq; conclusio possit vnquã aliter se habere. Manifestum est autẽ hãc definitionẽ non conuenire nisi demõstrationi propter quid. Nam demõstratio quia est, nõ est syllogismus scientificus: qm̃ non facit cognoscere causam propter quã res est, sed tantũ qđ res sit cognoscere facit.

¶ Secũda definitio quã innuit Aristoteles, hæc est.

Altera definitio demõstratiõis

Demõstratio est syllogismus ex veris & primis & immediatis & notiorib⁹ & prioribus causisq; conclusionis.

Quæ definitio, sicut & præcedẽs, solũ demõstrationi propter quid conuenit. In qua primum innuitur demõstrationẽ debere ex veris procedere, nõ ex falsis: neq; ex quibuslibet veris, sed ex primis & immediatis (quæ idem sunt & explicant seinuicem) id est

ex talib⁹

ex talibus propositionib9 quæ per alias priores nõ possunt demonstrari. Item ex notioribus debet procedere demõstratio; quoniã nisi notiores essent prę missæ probanda cõclusione, nõ solum non esset demõstratio, sed neq; probatiuus syllogismus. Itidem & ex priorib9; quoniã causa prior est effectu. Quod nouissime additur, causisq; cõclusionis, demõstrationẽ quia est excludit, quæ nõ est ex causis cõclusionis. ¶ Sciendum autẽ est, ea quę hic dicuntur prima & vera & immediata, aliter etiam principia nominari; quoniã videlicet ab illis initiũ sumunt suæ cognitionis cõclusiones, quæ eliciunt ex eis. Quorum principiorũ quædã sunt cõmunia, quędam propria. Cõmunia principia illa dicuntur, quæ nõ peculiariter ad vnã aliquã sciẽtiam faciunt, sed ad plures adduci possunt. Vt hæc principia. Omne totum est maius sua parte. Si ab æqualibus æqualia demas, remanẽtia erũt æqualia, cõmunia siue generalia principia sunt; quia applicari possunt diuersis sciẽtijs, vtpote numeris i Arithmetica & lineis alijsq; magnitudinib9 in Geometria, hoc modo. Si ab ęqualibus nũeris æqualia demas, remanẽtes nũeri erunt ęquales. Si ab æqualib9 lineis æqualia demas, remanẽtes æquales erunt. Item õnis numer9 totalis maior est sua parte. Oĩs magnitudo totalis est sua parte maior. ¶ Alia vero sunt principia propria; quæ non pluribus sed vni tantum scientiæ possunt applicari Vt hoc principium. Omne aĩal rationale est capax disciplinæ, est principiũ proprium in scientia de homine. Hoc principiũ. Omne corp9 quod nõ est susceptiuum qualitatũ actiuarũ est incorruptibile, est principium propriũ sciẽtiæ de corpore cœlesti, atq; ita in cæteris vniuscuiusq; disciplinæ proprijs principijs. Habet em̃ vnaquæq; disciplina siue scientia sua propria principia, quæ nõ possunt per alia eiusdem scientię demõstrari; sed in ea præsupponuntur tanquã certę & notæ veritatis, ex sola terminorum notitia vel cũ adiuncta experiẽtia rerum. Alioqui processus esset in infinitum, nec posset vlla haberi determinata sciẽtia, cũ ab infinitis penderet, quæ simul ca-

simul capere nõ potest ratio hominis. ¶De hac autẽ demõstratione & ijs quę ad ipsam pertinẽt, Aristoteles prolixe tractat in libris quib9 titulũ posuit posteriorum resolutionũ. Verũ quia plæraq; eorum quę illic dicunt, mathematicarũ disciplinarũ cognitionẽ pręsupponũt; quib9 imbuti solẽt esse Philosophorũ veterũ discipuli, priusquã ad Dialecticã admitterẽtur (cui rei indicio est qđ de Platone legimus, scripsisse illũ in introitu scholæ suæ. Nemo huc ingrediatur expers Geometriæ) nostra aũt tempestate vix vsq̃ eam obseruari videmus cõsuetudinẽ. Hac potissimum de causa nobis visum est Aristotelis illũ de demõstratione tractatũ nõ per singula prosequi, sed his paucis contẽti pro qualicunq; introductione adolescentiũ, de reliquis tractare impræsentiarum supersedemus.

¶CAPVT XXXII

¶De syllogismo Dialectico.

Dialecticum syllogismum definit Aristoteles, his verbis.

Definitio syllogismi dialectici.

Dialecticus syllogismus est, qui ex probabilibus est syllogizatus.

¶In qua definitione, syllogizat9 idẽ valet qđ collectus, & disposit9 secũdum formã syllogisticã. Vult itaq; definitio illum dici syllogismũ dialecticũ, qui procedit ex præmissis, nõ quidẽ necessarijs aut primis & veris, sed probabilibus siue verisimilib9, quarum veritas licet non sit certa necessaria & infallibilis, est tamen admodum verisimilis & apparens. ¶Quæ autẽ intelligi debeãt probabilia, propria descriptione Aristoteles declarat, dum ait.

Quę probabilia.

Probabilia sunt, quæ vident õnibus, aut pluribus, aut sapiẽtibus, & his aut omnibus, aut pluribus, vel maxime probatis.

¶In qua definitione innuunt multiplicia probabilia. Quędam em̃ maxime sunt probabilia, ita vt videantur omnibus ratione vtentibus & iudicio sanis, non sapientibus modis, sed etiam rudioribus in

fimæ ple

simæ plebis. Vt ōnis mater diligit filium. Benefaciē tibus est benefaciendū. Homines diligunt diligētes se & benefaciētes sibi. Quædā non ōnino omnibus videnť, pluribꝰ tamē etiā ex vulgo: vt quod meliꝰ sit cōmunitatē regi ab vno q̄ a multis, quod pluralitas principū sit mala. Alia sapientibꝰ tantū & altiꝰ studio disciplinæ prouectis verisimilia apparēt. Atq̃ inter hæc quædā omnibꝰ sapientibꝰ videntur, vt Sol maior est tota terra. Quædā pluribus sapientū, vt anima rationalis est immortalis. Quædā maxīe probatis, vt mundꝰ initiū habet suæ creationis. Generaliter aūt sub probabilibꝰ continenť omnes propositiones veræ, quarꝫ est contingens & nō necessaria veritas. ¶Signanter dictū est omnes propositiones veræ: quoniā falsæ propositiones nō proprie dicunť probabiles, nisi sophystice secundū apparentiam. Vnde ōnes illi syllogismi qui sunt ex propositionibus contingentibus, veris & aliquo modo cōclusionem probantibus, dicuntur Dialectici. Vt isti Omnis mater diligit filiū, & hæc est mater, ergo diligit filiū. Omne animal mouetur, & omnis homo est anial, igiť omnis homo moueť. ¶In hoc autē differunt syllogismꝰ demonstratiuus & syllogismꝰ Dialecticꝰ, quod ille generat scientiā, hic opinionē. Est autē opinio assensus alicuius propositionis, sed absq̃ certitudine & omnimoda firmitate, cū qualicunq̃ formidine de opposito. Cuiusmodi assensum indicat verbū, videnť, cū in definitione suprapositā dictū fuit, illa esse probabilia quę videnť. Prima em̄ & vera nō vidētur, sed sciuntur; probabilia autē videntur, nō sciunť. Vnde sicut supra definitꝰ est syllogismus demōstratiuus ab Aristotele, qui est scientificus aut scientiā generās, ita posset definiri syllogismus Dialecticus, qui est generatiuus opinionis. Talis nāq̃ assensus cū formidine de opposito (teste Aristotele in posterioribus resolutionibus) vocať opinio.

¶CAPVT XXXII.

¶De definitione syllogismi litigiosi.

SYllogismus autem litigiosus ab Aristotele definitur, hoc modo.

Definitio syllogismi litigiosi.

Litigiosus est syllogismus, ex his quæ videntur probabilia, non sunt autẽ, & qui ex probabilibus, aut ex his quæ vidẽtur probabilia, est apparens.

¶ Hæc definitio sicut tria habet mẽbra, ita triplicẽ indicat litigiosum syllogismum. Est em̃ quidã litigiosus syllogismus, qui plærumq; vocatur peccans in materia, qui sub prima parte cõtinetur, quæ dicitur. Litigiosus syllogism9 est, qui ex his est quæ videntur probabilia, non sunt autẽ. Hoc est, secũdum formam quidem syllogisticam recte fact9 est, & bene procedit sine vitio formæ, sed in materia est defectus: quoniã assumit propositiones quæ falsæ siue sophystice vidẽtur esse probabiles, cum in veritate nõ sint probabiles. Huiusmodi em̃ multa sunt, quæ prima facie videntur esse probabilia & verisimilia, cũ in veritate non sunt eiusmodi. Quod si ex aperte falsis procedatur, litigiosus aut sophystic9 non dicetur syllogismus, cũ nemo per illum falli posse videatur. ¶ Est quoq; syllogismus litigiosus peccans in forma tantũ, qui per secundam partẽ definitionis innuit̃, his verbis. Litigiosus syllogismus est, qui ex probabilibus est apparens. Hoc est, qui procedit quidem ex pręmissis vere probabilibus, & ita in materia non habet defectũ, sed ex illis præmissis nõ vere colligit neq; recte infert conclusionẽ sed tantũ apparenter. Interdũ em̃ assumuntur propositiones veræ & probabiles in antecedẽte, ad probandã aliquam conclusionẽ, sed non disponunt̃ secundũ debitam formã syllogisticã: quod quoties fit, dicit̃ syllogismus litigiosus peccans in forma. ¶ Sub tertia autẽ parte definitionis continetur syllogismus litigiosus peccans in materia simul & forma, cũ dicit̃. Qui ex his quæ videntur probabilia est apparens. Hoc est, qui apparenter & non bene concludit, idq; ex præmissis non vere sed apparenter tantum probabilibus. Exempla dantur quantũ ad membra singula defi

gula definitionis. Hic est syllogismus litigiosus peccans in materia. Nulla opposita sunt simul vera, sub contraria sunt opposita, igitur non sunt simul vera. Maior em̄ videt̃ esse probabilis, eo quod multa opposita, vtpote cõtraria & cõtradictoria, nõ possunt esse simul vera. Vere autẽ non est probabilis sed falsa. Iste autẽ est syllogism⁹ peccans in forma. Aliqua opposita sunt simul vera, contradictoria sunt opposita, igitur cõtradictoria sunt simul vera. Præmissæ em̄ veræ sunt & probabiles, sed est defect⁹ in forma syllogistica: quoniã ex puris particularibus proceditur. Hic in materia simul & forma peccat. Nulla opposita sunt simul vera, quædã subcontraria sunt opposita, igitur nulla subcõtraria sunt simul vera. Hic & in materia peccatũ est: quoniã maior licet appareat, non tamen vere est probabilis. In forma autẽ: quoniã altera præmissarum existente particulari, infertur conclusio vniuersalis, quod est contra regulã syllogismorum. ¶ Inter hos autẽ syllogismos litigiosos, ex Aristotelis etiam sententia talis ponitur differentia, vt syllogismi peccantes in materia tantum dicantur & sint vere syllogismi, secundũ definitionem positam in principio libri. Nõ autẽ syllogismi qui in forma peccãt. Non em̄ ad veritatẽ aut bonitatem syllogismi quærit̃ ex qua materia sit context⁹, vera aut falsa: sed hoc quęritur, an recte colligat, an forma illationis sit bona, an debita sit & syllogistica conclusionis ex præmissis illatio. Vnde patet non valere hãc cõsequentiã. Hic est litigiosus aut sophysticus syllogism⁹, igitur est syllogism⁹: queadmodũ nõ valet cõsequẽtia. Est homo pict⁹, igit̃ homo. Litigiosus em̄, cum ad formã respicit, determinatio diminuens est, & facit dictũ secundum quid. ¶ Addit Aristoteles prædictis syllogismũ falsigraphum, qui sub litigioso videtur cõpræhendi. Et colligitur ex illius verbis hæc eius definitio.

Syllogismus falsigraphus est, qui procedit ex propriis principiis disciplinarum (Definitio syllogismi falsigraphi)

male intellectis.

Hoc est, qui litigiosus est & deficit, propterea quod assumpserit principiū propriū alicui9 disciplinæ, secundū intellectū nō verum. Vt si quis ita argumētetur. Omnes lineæ ductæ ab eodē puncto ad idem punctum sunt ęquales, linea recta & linea curua tēdunt ab eodem puncto in idem, igitur sunt æquales Hic syllogismus falsigraphus appellatur, quoniam vtitur principio disciplinæ Geometricæ scdm malum intellectū. Verum em̄ est illud principiū, intelligēdo de lineis ab eodē puncto in idem ductis per idem spatiū. Applicatur autē in illo syllogismo litigioso etiam lineis ductis non per idem spatium.

¶CAPVT XXXIIII.

¶De enthymemate.

PRius autē q̄ huic libro finē imponamus: iuxta promissum in exordio, nōnulla dicēda sunt & de aliis trib9 specieb9 argumētationis, de enthymemate videlicet, inductione, & exēplo. Appellat̄ aūt enthymema, argumētatio in qua vnica tantū præmissa expressa & altera suppressa, infertur conclusio. Vt hæc argumētatio, Petr9 est homo, igitur Petrus est animal, vnam tantum præmissam exprimit ex qua infertur conclusio: in mente tamē alia tenet atq; supprimitur. Omnis homo est animal. Propter quod solet enthymema syllogismus imperfect9 nominari, cui videlicet altera desit præmissarum, quæ si fuerit adiecta, integer erit syllogismus. ¶Ob hoc etiā græca appellatione enthymema dicitur talis argumentatio, quod in mente siue cogitatione alterā præmissarū occultet vna tantum expressa: idq; plærumq; ob festinationē, & quia supponit verum esse ac notū quod tacetur, vt ipsum proferri nō sit opus Vnde a Boetio ita definitur enthymema.

Duæ definitiōes entymematis.

Enthymema est oratio, in qua non omnibus præmissis antepositis, festinata infertur conclusio.

¶Aristo

❡Aristoteles vero ita ipsum definit.

Enthymema est syllogismus ex icotibus & signis. ❡Pro cui9 definitionis intellectu sciẽdũ est, quid sit icos & quid signũ in proposito. Icos græco vocabulo appellat propositionẽ in se probabilẽ & consentaneã veritati, siue verisimilẽ; quæ nimirum vt plurimũ solet habere veritatẽ, soletq́ fære ita euenire vt ipsa significat, tametsi non prorsus ita sit necessaria, vt nunq̃ aliter possit cõtingere. Vt hæ propositiones. Homines diligũt benefaciẽtes sibi. Homines odiunt malefaciẽtes sibi. Omnis mater diligit filiũ. Filij diligunt parẽtes, & huiusmodi. Plærũq́ em̃ hęc ita eueniũt tametsi nõ omnino perpetuã habeãt & vniuersalẽ veritatẽ, cũ aliter interdũ euenire videam9. Signũ vero appellat propositionẽ demonstratiuã aut necessario illatiuã alterius siue ipsa in se sit ꝓbabilis siue necessaria. Vnde icos siue probabile in se consyderaẽ, signũ vero per comparationẽ ad illud quod inferẽ ex ipso scd̃m necessariam cõsequentiã. Vt lac habere in mãmillis, signũ est commistionis cũ viro. Ex ista em̃. Mulier habet lac in mãmillis, necessario sequiẽ, mulierẽ viro fuisse coniunctam. ❡Cum igitur Aristoteles definiẽdo enthymema, ipsum dicit esse quod ex icotibus constet & signis, materiã indicat vnde fiãt enthymemata, nempe ex propositionib9 in se probabilib9 & ex propositionib9 conclusionẽ necessario inferentib9 atq́ probantibus. Eademq́ propositio recte dicitur icos & signũ; icos quidẽ quatenus est in se probabilis; signũ vero, quaten9 necessario infert conclusionem. Atq́ vt prorsus generalis & õnimodis sufficiens inueniatur definitio, videtur icos dicẽda etiam propositio probabiliter inferẽs conclusionẽ qualiscunq́ in se fuerit. ❡Sciendum autẽ est, omne enthymema posse reduci ad perfectũ integrũq́ syllogismũ, per additionẽ propositionis quę subintelligitur, cũ ea quæ exprimiẽ. In enthymemate em̃ sunt tres termini, sicut in syllogismo, quorum prim9 solum est in antecedẽte & conclusionẽ non ingrediẽ:

& hic medij locum habet, atq; in reductione enthymematis ad syllogismũ accipiendus ille est pro medio. Reliqui autẽ duo termini sunt maior extremitas & minor extremitas; quorũ alter tantum semel ponit, nẽpe in cõclusione tantũ, alter vero bis. Propositio autẽ supplẽda debet cõponi ex medio & termino illo qui semel tantũ in enthymemate ponit; ac iuxta exigentiam huius propositionis supplẽdæ cum altera expressa, fiat syllogismus in modo & figura ad quẽ fiat reductio. ¶ Vt (exẽpli gratia) ad cõplendum hoc enthymema. Petrus est homo, igitur Petrus est animal, hanc accipio propositionẽ. Omnis homo est aĩal quæ cõponitur ex medio homo & termino aĩal, qui semel tantũ in enthymematis conclusione ponebat præmissisq; dispositis in Darij fit integer syllogism9, hoc modo. Omnis homo est animal & Petrus est homo, igit Petrus est animal.

¶ Fit autẽ reductio enthymematis interdum ad primam figurã, interdũ ad secundã, interdũ ad tertiam scd̃m variã habitudinẽ propositionis supplendæ & propositionis expressæ adinuicẽ. De prima figura, iam exemplo ostensum est. Per secundã figurã, hoc enthymema. Ista mulier non est pallida ergo nõ peperit, sic reducit. Omnis mulier quæ peperit est pallida, ista mulier nõ est pallida igit non peperit. Istud vero enthymema. Homo est rationalis igit aĩal est rationale, reducit per tertiã figurã, hoc modo. Homo est rationalis & omnis homo est animal, igitur aĩal est rationale. Vniuersaliter autem, quãdo subiectum cõclusionis est subiectũ antecedẽtis enthymematis tũc in reductione supplẽda est maior: quãdo autẽ prædicatũ conclusionis est etiã prædicatũ antecedẽtis, tũc deest minor. Patet hoc manifeste in exẽplis propositis. ¶ Interdũ vero inueniunt enthymemata, quæ ex quatuor terminis cõponunt diuersis. Verũ hæc nõ sunt simplicia enthymemata, sed virtute sunt plura, qm̃ in plura resoluuntur, ac deinde per plures syllogismos reducunt. Vt cum ita argumẽtamur. Homo currit, igit animal mouet, enthymema istud in duo resoluitur; quorũ primũ est. Ho

mo cur

mo currit igitur animal currit: scd̄m vero. Aīal currit, igitur animal mouet. Primū sic reducit. Homo currit & omnis homo est anīal, igitur anīal currit. Scd̄m sic. Omne quod currit mouet, animal currit igitur anīal mouetur. Vniuersaliter autē cognoscit enthymematis bonitas vel defect9, ex hac reductione. Si em̄ ad syllogismū bonū reduci potest enthymema, bonū erit (si autē mal9 fuerit syllogismus ad quē reducit) malū quoq; fuisse enthymema deprehenditur.

CAPVT XXXV.

De inductione.

TErtia species argumentationis est inductio, quæ ita solet definiri.

Inductio est, a singularibus ad vniuersale progressio.

Hoc est, talis aliqua argumentatio, in qua a singularib9 siue min9 cōmunib9 sufficiēter enumeratis, proceditur ad vniuersale siue magis commune, ipsum sumēdo vniuersaliter. Vt hæc est inductio, Iste ignis est calid9, & ille ignis est calid9; atq; ita in cæteris ōnibus singularib9 ignib9, igitur ōnis ignis est calid9. Negatiue sic. Iste ignis nō est frigidus, & ille ignis nō est frigid9, atq; ita in cæteris ōnibus, igitur nullus ignis est frigid9. Nō est autē opus semper accipere singularia indiuidua. Potest enim fieri inductio a min9 cōmunib9 ad magis cōmune, vtpote a specieb9 ad genus, hoc modo. Omnis homo sentit, & ōnis leo sentit, atq; ita in cæteris ōnibus specieb9 anīalis, igitur ōne anīal sentit. Hoc autē diligētissime semper obseruandū est in inductione vt singularia siue min9 cōmunia sufficiēter enumerent; hoc est, vt ōnia enumerentur, vel explicite, vel vt minimum implicite, quod fit per hāc particulā: & ita de ōnibus alijs, vel aliā æquiualentē, in qua ōnia enumerentur implicite, quæ propter suā infinitatē vel multitudinem nimiā non possunt enumerari sigillatim. Species em̄ licet vtcunq; possint enumerari, quanquā & hoc interdum cū magno labore, indiui

dua tamen nunq̃ possunt, vtpote infinita, quę certo numero nequeunt cõpræhendi. A singularib9 autẽ non sufficiẽter enumeratis, nequaquã valeret inductio, Non eñ sequit. Iste homo est stultus, & ille est stult9, atq; ita in aliis plurimis, igit omnis homo est stultus. Nõ eñ ad illationẽ eius quæ simpliciter est vniuersalis, sufficit, plurima inducere singularia sed omnia oportet adducere. ¶Quando autẽ a speciebus ad gen9, siue a minus communib9 ad magis cõmune procedit, non sufficiet õnes species eumerare particulariter, sed vniuersaliter enumerari eas oportebit. Nõ eñ valet hęc inductio. Aliquis homo quiescit, Aliquis equus quiescit, atq; ita in omnib9 speciebus animalis, semper aliquod eius indiuiduũ quiescit, igitur õne animal quiescit; sed ita procedẽdum est, Omnis homo quiescit, & õnis equus quiescit, atq; in cæteris speciebus singularũ omnia indiuidua quiescunt; igitur õne animal quiescit. ¶Veruntamen vbi termin9 ad quẽ fit inductio poneret vniuersaliter non cõplete, sufficeret omnes species particulariter enumerare. Pro cuius intellectu sciẽdum est, signũ vniuersale additũ termino generico, interdũ ipsum distribuere pro vniuersis indiuiduis sub se & õnibus suis specieb9 contentis. Atq; ita cõmuniter solent intelligi propositiones vniuersales. Interdũ autẽ, sed rarius, signũ vniuersale additũ termino generico facit ipsum accipi vniuersaliter, tantum pro singulis specieb9: ita vt non opus est ad talis propositiõis veritatẽ, singula omniũ specierũ indiuidua prædicato vere subiici, sed tantũ ipsas species particulariter sumptas. Vt in hac propositione. Omne anĩal fuit in arca Noe, cuius sensus est. Quælibet species animalis fuit in arca Noe. Ita hui9 negatiuæ, Nullũ animal defuit in arca Noe, sensus est, Nulla species animalis defuit in ea. Ita cũ dicimus, In hac mensa est õne vinum, In hac sylua inuenies õnes færas. Hęc regio õnia producit animalia. Omnia quę apponunt fidelib9 manducant ab eis. In his atq; huiusmodi propositionib9 incõplete vniuersalibus, non fit pro singulis indiuiduis distributio, sed

pro spe

pro speciebꝰ seu minus cõmunibus tantũ. Vnde ad eas inferendas per inductionẽ, non est opus singula indiuidua adducere nec explicite nec implicite, sed omnes species sufficit particulariter enumerare.
¶De hac quoq; specie argumẽtationis peculiariter notat Aristoteles, quod per eã conueniẽter possunt probari principia demonstrationũ, quę aliter demõstrari siue probari nõ possunt. Vt istud principium. Omne totũ est maiꝰ sua parte, ita per inductionem fit notũ. Istud totũ est maius sua parte, & illud totũ est sua parte maius, atq; ita in alijs, nusq̃ videt̃ totũ aliquod quod nõ sit sua parte maiꝰ, igit̃ omne totũ est maius sua parte, Item ista. Omne animal rationale est disciplĩæ capax, per inductionẽ optime probatur hoc modo, Istud animal rationale disciplinã capit, & item illud, atq; ita in cæteris, igitur õne animal ratiõale est capax disciplinæ. Rursum hoc principium cõmune, Nullę cõtradictorię possunt simul esse veræ aut simul falsæ, nõ aliter nisi per inductionem potest ostẽdi. Quod autẽ per inductionẽ ostendi possint principia demõstrabilia, inde est, quia inductio a singularibꝰ procedit, quæ sunt nota sensui. Intellectus autẽ iudiciũ, pręsupponit iudiciũ sensus & eo adiuuat̃. Vnde quãuis per syllogismũ, qui est intellectus, nõ possint probari: per inductionem tamen, quã subministrat sensus, vtiq; possunt. ¶Docet quoq; Aristoteles, inductionem posse reduci ad syllogismũ. Quod hoc modo fiet. Accipiendum est disiunctũ ex omnibꝰ singularibꝰ pro medio, & terminus ille ad quẽ fit inductio pro minore extremitate, prædicatũ autẽ erit, maior extremitas. Vt hæc inductio. Iste ignis est calidꝰ, & ille ignis est calidꝰ: atq; ita in alijs, igitur õnis ignis est calidus, sic reducitur. Omne quod est iste ignis vel ille ignis &c. est calidũ: & õnis ignis est iste ignis, vel ille ignis, vel alius aliquis, igit̃ omnis ignis est calidus. Negatiua inductio sic reducit̃. Nihil quod est iste ignis vel ille ignis vel alius quispiã est frigidũ, & omnis ignis est iste ignis vel ille ignis vel alius quispiã, igit̃ nullus ignis est frigidus.

¶CAPVT XXXVI.

¶De exẽ

De exemplo.

Quarta argumentationis species est, exemplum; quæ sic fære se habet ad inductionē, sicut enthymema ad syllogismum. Quēadmodum enī enthymema dicitur syllogismus quidā imperfectus, & ad syllogismū reducitur, sic exemplum dicitur quædam imperfecta inductio, & ad inductionē quodammodo reducitur. Definitur autem sic.

Definitio exēpli

Exemplum est, quando vnum particulare probatur per aliud, propter aliquid simile in ambobus inuentum.

Hoc est, exemplum est argumentatio talis, in qua procedit ab vno singulari vel particulari, ad probandum aliud, particulare itē vel singulare, ex ratione alicuius similitudinis inter ambo illa inuētę. Vt cū sic colligimus. Niniuitis, licet peccatoribus, pepercit Deus; quoniā egerūt pœnitentiā, igitur & nobis parcet Deus si egerimus pœnitentiā. Sodomitę male perierunt, quia peccatores erant & non egerunt pœnitentiā; igitur & nos male peribimus, si nō agamus pœnitentiā peccatorꝝ. Corinthij facile a pseudapostolis corrūpebantur, propter rerū omniū ob portum maris cōmodū abundantiā: igitur & Antuerpienses facile corrūpi potuerunt ab hæreticis, quod & ipsi similiter omniū rerū ex cōmodo portu affluentia lasciuiant. Hoc modo argumētamur a similibus a maiori, & minori, de quib9 posterius suo loco dicetur. Estq; hic mod9 argumētandi in moralibus vtilissim9, & ad monendū atq; persuadendum efficacissim9. Nusquā enī melius homo excitat aut prouocatur, quā aliorū egregijs exēplis propositis: neq; meli9 a noxijs deterretur quā aliorū periculis ante oculos expositis; quæ per exēplarem argumentationem pulchre fieri, ex paucis exēplis est manifestum. Obseruandū est autē potissimū in hac argumentatione, vt similitudo illa quæ adducit ad rem pertineat, i. causa sit quare prædicatū antecedentis subiecto cōueniat. Non enī ad exemplarē argumentationē

tationẽ ſufficit quælibet ſimilitudo, quoniã non ſequitur, Iudas male periјt, igiť & Petrus male periјt, quoniã ambo fuerũt homines, aut ambo Apoſtoli, aut ambo peccatores. Siquidẽ hæc ſimilitudo nihil ad rẽ facit, i. cauſa nõ eſt cõueniẽtię inter ſubiectum & prædicatũ antecedẽtis. Nõ em̃ ideo periјt Iudas, quia homo, neq; quia Apoſtolus, imo neq; quia peccator fuerat: ſed quia poſt proditionem magiſtri, deſperans de miſericordia, factus eſt ſui perditor. Hęc autẽ ſimilitudo in Petro, nõ inueniť, qui bonã egit pœnitentiã, ſperauitq; in Dei miſericordia. Si aũt ſic colligas. Iudas male periјt, igitur & Pilat⁹ & cæteri Iudæi male perierũt: quoniã ſicut ille ita & iſti Dominũ perdiderũt, & non egerũt dignã pœnitẽtiam, ita bonã habebis argumẽtationem exemplarẽ. Hic em̃ ſimilitudo inueniť in vtroq; particulari, quę ad rem faciat maxime. ¶ Docet autẽ Ariſtoteles exemplum reducere, partim ad inductionẽ, partim ad ſyllogiſmũ. Accipiẽdo em̃ primũ particulare, inferť ex illo per inductionẽ imperfectã propoſitio vniuerſalis, ac deinde ex vniuerſali proceditur ad aliud particulare, qđ infertur in cõcluſione exempli. Vt hoc exemplũ. Iudas male periјt, igiť & Pilat⁹, ſic reducitur. Iudas male periјt, quia mortis Dñi author fuit, nec egit dignã pœnitẽtiã, igitur õnis qui mortis dñi auctor fuerit nec pœnitẽtiã egit male periјt. Deinde ſub hac vniuerſali ita ſubſumiť. Pilatus author fuit mortis Dñi nec egit pœnitentiã: ac poſtremo infertur alterũ particulare, igiť Pylatus male periјt. His aũt quatuor argumentationũ ſpecieb⁹ ita vtcunq; declaratis, quarti libri Dialecticæ cõſyderationis finẽ hic faciam⁹, atq; ad locos dialecticos trãſeamus.

¶ DEO ſemper & vbiq; GLORIA.

LIBER QVINTVS CONSYDERATIONIS DIalecticæ, qui de locis dialecticis inſcribiť.

¶ Præfa

¶PRÆFATIO.

Dialectica omnis, Marco Tullio & Seuerino Boetio testibus, iudicio & inuentione constat. Cum itaqꝫ ars iudicandi, Græcis κριτικὴ critice dicta, Latinis iudicialis, quantum ad formas attinet argumentationum, pręcedenti libro vtcūqꝫ sit absoluta, superest altera quæ Græcis τοπικὴ topice, Latinis localis dicit̄, præsenti hoc libro tractāda. In quo hoc potissimū elaborandum est, vt ordine cōgruo locos quosdam designemus, e quibꝰ ad vnamquāqꝫ propositā quæstionē facile depromi possit conueniens argumentū. Enimuero (iuxta Marci Tullij testimoniū) sicut earū rerꝫ quæ absconditæ sunt, demōstrato & notato loco facilis est inuentio: sic cū peruestigare argumentū aliquod volumus, locos nosse debemus. Id quod & Quintilianus libro quinto oratoriarū institutionū pulchre testat̄. Non ōne inquiens argumentū vndiqꝫ venit: ideoqꝫ nō passim quærendū est. Multꝰ em̄ alioqui error est: exhaustoqꝫ labore, quod nō ratione scrutabimur, nō poterimus inueniri nisi casu. At si scierimꝰ vbi quicquā nascatur, cū ad locū vētum erit facile quid in eo erit peruidebimꝰ. Hęc ille. Nō immerito proinde repręhendendā existimauit Tullius stoicorꝫ neglıgētiam, qui iudicandi vias diligēter persequuti, inueniēdi artem & vsu potiorem & natura priorem, totam reliquerunt. Aristotelis vero diligentiā ex aduerso censuit cōmendandā vtpote qui vtrāqꝫ copiose tractauerit. Quē vt artis huiꝰ principē, nos quoqꝫ pro virili insequētes, dialecticos locos fideliter aperiemꝰ: ordinē tamen qui apud illum confusior & minus digestꝰ apparet, ab eius Cōmentatoribus Themistio atqꝫ Boetio (qui in eadem hac arte diligentissime laborauerūt, accipiemꝰ. Ab his em̄ in certiorē quēdā ordinē redacti sunt loci illi, qui ab Aristotele confusius sparsi fuerant: vt fere solent primi rerū inuentores minꝰ ordinate res singulas lo

gulas lo

gulas locis suis cōstituere, quod a posteriorū est diligentia præstolandū. Vt em̄ res ipsas primū inuenire est difficillimū, ita post inuentionem nō ita magni est negocij in ordinē inuenta redigere. Prius aūt quam ad notandos locos transeam9, quid locus sit, & quō diuidaṫ, explicem9.

CAPVT I.

Quid sit locus, quid item locus maxima, & differentia maximæ.

„ Locus a Boetio ita definitur. Loc9 est sedes ar„ gumenti, vel id a quo ad propositā quæstionē conueniens trahiṫ argumentū. Pro cuius definitionis intellectu primū sciendū est quid sit argumentum. Appellam9 autē argumentū rationē quæ rei dubiæ faciat fidē, i. propositionē aliquā quę adhiberi potest ad propositionē aliam probandā cui9 est dubia veritas & de qua habeṫ quęstio. In quo manifesta est differentia argumentationis ab argumēto. Argumētatio em̄ complectiṫ argumentū probans, cōclusione quā probat, estq; argumentū tantū pars altera argumētationis. Vnde argumentatio a Boe„ tio sic definiṫ. Argumētatio est argumēti per oratio„ nem explicatio. Tota em̄ argumētatio, vim explicat ipsius argumēti, dum ipsum assumit tanquā probans, atq; ex ipso conclusionē colligit dubiā ad eius veritatē demonstrandā. Dicitur autē argumentum, ab arguendo. Arguere em̄, in vna significatione idē valet quod probare siue ostendere. Vnde argumentum dicitur id per quod aliquid arguiṫ, probaṫ, siue ostenditur quale sit, verū ne an falsum. Duplex quoq; impræsentiaꝶ ab authorib9 locus distinguiṫ nēpe locus maxima & locus qui est differētia maxi„ mæ. Locus maxima in proposito appellaṫ generalis „ aliqua propositio per se nota, ex qua desumiṫ argu„ mentum, & argumētatio ipsa vim suā habet, qua & confirmaṫ. Vt argumentatio ista. Animal rationale est capax disciplinæ, igiṫ homo est capax disciplinę: innititur huic maximæ. Cuicūq; cōuenit definitio, eidem & definitū conuenire necesse est. Hęc quoq; argumētatio. Petrus est iust9, igiṫ non est iniust9; in hac maxima propositione solidaṫ. Cuicūq; cōuenit

Definitio loci.

Quid sit loc9 maxima.

vnū con

vnum cõtrariorum, ab eodem negabitur alterum. Hæ duæ propositiones aliæq; harum similes, loci appellantur, eo quod ab eis sumantur argumenta: quemadmodum locus materialis alicuius rei dicitur, vnde ipsa accipitur atq; depromitur. Quod pulchre explicat Boetius, ita inquiẽs. Ideo autem vniuersales & maximæ propositiones loci sunt dictæ, quoniam ipsæ sunt quæ continent cæteras propositiones, & per eas fit cõsequens & rata cõclusio. Ac sicut locus in se corporis continet quantitatẽ, ita hæ propositiones quę sunt maximę intra se omnẽ vim posteriorẽ atq; ipsius conclusionis consequentiã tenent. Hæc ille. ¶ Appellantur autẽ propositiones istæ maximæ: ad eum fære modũ quo in syllogismis dicimus propositionẽ maiorem atq; minorem. Quemadmodum eñ maior propositio illic dicitur, in qua est robur præcipuum totius argumẽtationis, & in qua vt generaliori minor velut includitur atq; conclusio: ita hic dicitur propositio maxima ex qua pluria depromi possunt ad diuersas cõclusiones argumenta; quę omnia quodammodo intra suum ambitũ continet, atq; intra latitudinẽ suã complectitur. Præterea, non habent maximę istę alias vllas propositiones se priores aut notiores, per quas commode possent probari; sed ex ipso terminorum intellectu, manifesta apparet ipsarum veritas. Propter hoc, & maximæ propositiones dicuntur secundum expositionẽ negatiuã quibus aliæ nõ sunt maiores, priores .s. aut notiores, per quas possent probari. Hi ergo, loci maximæ appellantur. ¶ Alio vero modo (vt idem Boetius attestatur) loci vocãtur, maximarũ differentiæ propositionũ: illi videlicet, quibus maximæ diuersæ abinuicẽ differunt. Vt (exempli gratia) maximæ illæ duæ suprapositæ, abinuicem differunt, per terminos diuersos. In altera eñ ponitur definitio & definitũ, in altera vero contrarium & suũ oppositũ. Definitio igitur & definitum contrariũ & suum oppositũ, sunt differẽtię maximarum illarũ; qui etiã loci appellantur, eo q̃d ab horum consyderatione sumant argumenta, ex ipsis

Quid locus differẽtia maximæ.

maximis

maximis. ¶Huiusmodi autē loci, pauciores sunt numero prioribus. Interdū eñ plures maximæ propositiones sub vno loco differentia maximæ compræhendunt. Exempli gratia, duæ hæ maximę. Cuicunq; conuenit definitio, eidem & definitū. A quocunq; remouetur definitio, ab eodem remouetur & definitū sub vno continētur loco differētia maxīæ, nempe sub loco qui appellat a definitione ad definitum, vel simpliciter a definitione. Sic eñ in assignādo locū qui est differētia maximæ, accipim⁹ vocabulum significans, id a quo sumit argumētum atq; probatio, cū præpositione a, vt locus a definitione, a descriptione, a genere, a specie, a causis, a cōtrario, atq; ita in cæteris. Et quidē interdū sic solum terminum inferentē exprimimus, interdum vero cū præpositione ad, terminū quoq; illatū adijcim⁹. Vt locus a definitione ad definitum, a specie ad genus, a contrario ad contrarium, a causa ad effectum. Rursum locum differētiam maximę interdum appellamus, ipsam habitudinem quę est inter terminū inferentem & terminum illatum, vt inter definitionē & definitum, causam & effectum. Interdum vero ipsam orationē per quā talis habitudo exprimitur.

¶Ex quibus satis patet definitio loci. Manifestum eñ euadit ex his, quō tam locus maxima quam locus differētia maximæ dicatur sedes argumenti, & quō ab vtroq; trahantur cōmoda argumēta ad propositas quæstiones. Manifestū itē relinquit, quid intersit inter locū maximā & locū differentiā maximæ. Et licet nōnulli prædictā definitionē ita distinguant, vt partem priorem peculiariter accommodent maximis, posteriorē solis maximarū differentijs, nobis tamen cōmodius videtur, vtramq; partē ad vtrumq; locū referre, ac partē posteriorem quodāmodo declarationē prioris esse, atq; ob id a Boetio posterius adiectā, ad elucidandam Ciceronis definitionem: qui locum generaliter definiens, hoc tātum dixit, locum esse sedem argumenti.

¶CAPVT SECVNDVM.

¶De loco intrinseco, extrinseco, & medio.

ASsignantur autẽ loci diuersi, secundũ diuersam habitudinẽ termini inferentis & termini illati, siue argumenti & cõclusionis quæ probanda proponiť. Vnde locus diuidiť in locũ intrinsecũ, extrinsecũ, & mediũ. Quarũ specierũ differentiæ ex ipsis earũ definitionib9 cognoscenť, quæ sunt hę. Locus intrinsecus est, quãdo sumiť argumẽtum ab his quæ sunt de substantia rei de qua quæriť. Locus extrinsecus est, quando sumiť argumentum ab his quæ sunt omnino separata a substantia rei de qua quæritur. Loc9 medius est, quando sumiť argumentum ab his quæ partim conueniunt, & partim differunt. Pro quarũ definitionũ intellectu aduerte proposita quæstione aliqua dubitabili, ad eã probãdam adferri interdũ argumentũ ab aliquo quod ad substantiã pertineat rei de qua fit quæstio. Vt si proponatur quæstio. Num omnis homo sit capax disciplinæ? ad hanc quæstionẽ determinandã adfero argumentũ ab ipsa hominis definitione, quæ proculdubio ad ipsius substantiã siue essentiã spectat, & talem conficio argumentationẽ. Omne animal rationale est capax disciplinę, igiť omnis homo est capax disciplinæ. Locus proinde tam maxima quã differẽtia maximæ. Vnde hoc argumentũ depromptũ est, locus vocať intrinsec9. ¶Interdũ vero argumentũ sumiť ab eo quod prorsus est extra substantiã ei9, de quo quæriť, estq̧ õnino illi extraneũ. Vt si proponatur quæstio. Num humilitas vitiũ sit? adhibebiť argumentũ a contrario, hoc pacto argumentando. Humilitas est virtus non est igiť viciũ. Hic manifeste cernis, argumentũ duci a virtute ad vitiũ quę penitus sunt adinuicẽ aliena. ¶Interdũ vero argumentum ducitur ab eo quod partim cõuenit cũ eo de quo fit quæstio & partim differt. Vt si quęratur, num iustitia sit bona? ad quæstionis dissolutionem adfero argumentũ. Qui iustus est bonus est: igiť iustitia est bona. Hic a iusto ad iustitiã argumentũ ducitur. Inter autẽ iustitiã & iustũ, est aliquid differẽtiæ & aliquid cõueniẽtiæ. Differũt eñ in finali terminatione, atq̧ in minus principali significato. Con

Quid loc9 intrinsecus extrinsecus & medi9

uenient

ueniunt autē in significatione pręcipua. Vnam enī eādemq́ rem concretū & abstractum ex significato principali importāt; queadmodū in principio libri secundi, capite de denominatiuis, meminim9 declaratum. ¶Solet quoq́ locus intrinsec9 subdiuidi, in locū a substantia & a concomitātibus substantiam.
" Locus a substātia dicit̄, quando sumit̄ argumentum
" ab his quæ sunt de substantia rei de qua quærit̄. Cu
" iusmodi proprie solū est locus a definitione, qui pro argumēto sumit totā ipsam essentiā siue substātiam rei de qua quærit̄. Adiungunt̄ tamen illi duo alij, a descriptione, & nominis interpretatione. Ille quidē eo quod definitionis loco plærūq́ vti soleamus descriptione, propter imbecillē nostri ingenij captum. Vnde fit, vt veras & intimas rerū differentias per-noscere nō valentes, proprijs & accidentib9 eas cogamur distinguere. Hic vero propter cognationem & similitudinē: & quia quodāmodo ipsa noīs interpretatio videt̄ includi in nomine ad eū modū quo
" substātia rei intra ipsam includit̄. ¶Locus autē a cō
" comitantibus substantiā dicit̄, quando non sumitur
" quidē argumentū ab ipsa rei de qua quærit̄ substan-
" tia, sed ab aliquo quod substantiam concomitat̄. Vt pote a partib9 eius, siue essentialib9 siue integralib9 quæ nō sunt tota ipsa rei substātia: vel ab accidentibus aliquib9 rem concomitantib9, cuiusmodi sunt generatio, corruptio, vsus, & cōmuniter accidentia vel quę aliquo modo intrinseca sunt & vicina siue spectātia ad esse rei, vt sunt causæ, materialis, formalis, efficiens, finalis, locus item & tēpus. Ac proinde ab his omnib9 cum argumenta sumunt̄, ex locis dicuntur erui qui a concomitantib9 substantiā nominantur. Quot autē sint, & qui, loci intrinseci, extrinseci, & medij, incōsequentib9 suo ordine aperiem9.

Locus a substātia

Locus a cōcomitantib9 substātiā

¶CAPVT TERTIVM.

¶De loco a definitione.

FActa generali locoꝝ diuisione, restat de vnoquoq́ sigillatī pertractare, atq́ ex singulis quo modo argumenta ducantur, cōmodis exēplis ostendere. Quā consyderationē ingredientib9,

primus se offert loc9 a definitione, qui vn9 proprie locus a substantia meretur appellari. Definitur autẽ sic. Locus a definitione est, habitudo definitionis ad definitũ. ¶In qua definitione, manifestũ est, per locum intelligi ipsam habitudinẽ quæ est inter definitionem & terminũ qui definit, tanquã inter terminum inferentẽ & terminũ illatũ: ex cuius habitudinis vi, argumenta secundũ hunc locũ sumunť: quæ quidẽ habitudo signať hac oratione, locus a definitione ad definitũ. Atq; ad hunc modũ in sequentib9 licebit singulas loci species definire. Vt (exẽpli gratia) locus a toto est habitudo totius ad partes, locus a causa est habitudo causæ ad effectũ, atq; ita in cæteris. ¶Definitio autẽ sic solet describi. Definitio est oratio indicans quid est esse rei, per essentialia. Hoc est, quę monstrat siue declarat quidnã sit res illa quę proponitur, idq; per substantialia siue essentialia, vt sunt genus & differẽtia: quæ sola dicunť rei essentialia, suntq; tota ipsius essentia. Gen9 enĩ & differẽtia (vt ex prędicabilib9 patet) tota sunt speciei essentia Vt anĩal rationale, est definitio hominis: corpus animatum sensibile, est definitio animalis: substãtia corporea, est definitio corporis: substantia incorporea, spirit9: habitus bon9, virtutis: habitus malus, vitij. ¶Ab hoc autẽ loco fiunt argumẽta quatuor modis nimirũ affirmatiue duob9, & negatiue item duob9. Primo affirmatiue, ex parte subiecti. Sit quæstio. Num õnis homo sit æternæ beatitudinis capax? ita terminabiť quæstio. Omne rationale anĩal est æternæ beatitudinis capax, igitur omnis homo est eiusmodi. Sit quæstio. Num virtus sit expetenda, & vitium fugiendũ? sic terminabiť. Habitus bonus semper est expetendus, igitur & virtus. Habitus autem malus semper fugiendus, igitur & vitium. Maxima harum argumentationum confirmatiua hæc est.

Locus a definitione.

Definitio quid sit.

" Quicquid prædicatur de definitione, prędicať item
" de definito. ¶Secundo affirmatiue fit argumentatio, ex parte prædicati. Sit quæstio. Num concha sit animal? (quod dubium videri potest, ex eo quod non ita multis sensibus vigere cõspiciatur vt cætera anima

ra animalia, nec similem habere motum) Ad hanc
quæstionem terminandā sic argumentabimur. Con
cha est corpus animatum sensibile (habet eñ sensum
tactus, quod monstrat experiētia) igitur est animal.
Sit quæstio. Nū humilitas sit virtus? ita terminabi-
tur. Humilitas est habit9 bonus, igitur est ꝟtus: su-
perbia vero, est habitus malus, igitur vitium. Maxi
ma huiusmodi argumētationū roboratiua, hæc est.
,, De quocunqꝫ prædicatur definitio, de eodem & de
,, finitum. ¶Negatiue item diximus duobus mo-
dis fieri argumētationem. Primo, ex parte subiecti.
Sit quæstio. Num vllum brutorū sit capax discipli
næ? ita terminabit̃. Nullū animal irrationale est ca-
pax disciplinæ, igitur nullū brutū. Sit rursum quæ-
stio. Num vlla virt9 vilescere faciat habentem, aut
vllū vitiū exornet habentē? ita terminabitur. Nul-
lus habitus bon9 potest vilem reddere possessorem
nullus item habitus malus exornare, igit̃ nulla vir
tus potest vilificare habentē & nullū vitium exor-
nare. Maxima vnde sumuntur hæc argumenta, est.
,, Quicquid negatur de definitione, & de definito ne
,, gatur. Ex parte autem prædicati sic argumenta-
mur. Sit quæstio. Nū simea sit homo? ita terminat̃.
Simea nō est aīal rationale, igitur, nō est homo. Sit
quæstio. Num sciētia sit virt9? ita terminat̃. Sciētia
non est habitus bonus, igitur non est ꝟtus. Quæra
tur de paupertate, num ipsa sit vitiū? dicim9 nō esse
quia ipsa non est habitus malus. Maxima vnde hu-
iusmodi argumentationes robur accipiunt, hæc est
,, De quocunqꝫ negatur definitio, & definitū. ¶Pos-
sent tamen quatuor hæ maximæ in duas istas con-
,, cludi. Cum quo conuenit definitio, cum illo & defi
,, nitum conueniet. Cum quo non cōuenit definitio,
,, cum illo nec definitū conueniet. Duæ siquidē prio-
res in prima includunt̃, posteriores duæ in secūda.

¶CAPVT QVARTVM.

¶De loco a definito ad definitionem.

QVemadmodū autem nūc a definitione ad
definitum processum est, ita cōuerso ordi-
ne procedere licebit a definito ad definitio

nem: appellabiturq; locus a definito. Tot autē modis argumētari hinc licebit, quot modis supra in loco a definitione assignauim⁹. Et quidē interdū probatiuæ satis erunt hæ argumētationes, cū videlicet aliquid notius cōuenit definito quā definitioni, aut cū notius alicui cōuenit definitū quā definitio. Vt si quis dubitet, num morio (cui nihil inest actualis vsus rationis) anīal sit rationale, sic terminabit quæstio. Morio est homo, est igit animal rationale. Antecedens em̄ est notissimæ veritatis ac proinde consequens recte probat, quod alicui posset dubiū videri, ex eo qđ ratione nō videant vti moriones. Rursum, si quis forsitan de elephāto aut simea dubitauerit, num sint animalia rationalia, eo quod videātur aliquo modo ratione vti in quibusdā, quib⁹ admodum appropinquāt modo agendi hominum, ita terminabit quæstio. Elephant⁹ & simea non est homo neq; igitur anīal rationale. Prædictarų autē argumētationum hæ sunt maximæ.
" De quocunq; prædicat definitū, de eodē & definitio. De quocunq; negatur definitū, de eodē & definitio. ¶ Rursum sit quæstio Num aliquod inueniri possit rationale anīal, quod nunquā vtatur ratione? ita terminabit. Plæriq; homines nunquā ratione vtunt, igitur quædā animalia rationalia nunquā vtuntur ratione. Sit quæstio. Num aliqua anialia irrationalia possint doceri? sic terminabit. Quædā bruta possunt doceri, vt canes & elephanti, & alia plæraq;, igit quædā irrationalia animalia doceri possunt. Maximæ.
" Quicquid prædicatur de definito, prędicat & de definitione. Quicquid negat de definito, negatur & de definitione.
¶ Est autē generaliter hoc sciendū, quod proprię passiones notius & clarius cōueniunt ipsi definitioni quā definito, eo quod definitio explicet substantiā siue essentiam, ex qua proprietas naturaliter effluit. Ob hoc, dū propriū ostendit inesse definito per definitionē, probatiua est argumentatio. Cū vero proprium ostendit inesse definitioni per definitum, nō probatiua erit. At uero accidētia, potissimū singularia siue peculiaria notius cōueniunt definito, quam

definitioni eo quod ab essentia quā explicat definitio nō effluant, sed rei cōueniunt potius ratione singularitatis vel materiæ. Ob hoc, dū accidens aliqđ monstramus conuenire definitioni ex definito, probatiue satis procedit: dum autē econtrario, non probatiue.

CAPVT QVINTVM.

De locis a descriptione, & noīs interpretatione.

Quid sit descriptio.

DEscriptio est oratio indicās esse rei per accidentalia .i. per propria, vel per accidētia, quibus a cæteris discerni possit, vt animal risibile, est descriptio hominis. Aīal rudibile, asini. Habitus laudabilis, descriptio est virtutis, habit9 vituperabilis, vicij. Ex accidentib9, Vt animal habēs liberum actuū suorū arbitriū, est descriptio hominis. Illud vero neutiq̄ prętereundū est, quod admonet Rodolphus Agricola, & ante eū Boetius propter verarum definitionū maximā penuriā, plærūq; loco defitionum dari descriptiones. Cū em̄ tam imbecille sit humanū ingeniū vt vix vllarū differentiarū præter vnam rationale aut alias pauculas, possit habere notitiā, fit vt neq; veras definitiones, quæ ex vero genere & vera differētia debent cōponi, præter vnā aut alterā habeat, Exēplo sunt philosophoꝝ definitiones, quæ fere omnes nil aliud quā descriptiones sunt, ex accidentibus rerū conflatæ. Parū autē refert quærenti verū fructū horū locorū, si non semper verissimū genus & verū propriū habeat. Sufficit em̄, horū loco aliquid eis quā fieri potest, vicinū inuenire. Quod si veꝝ propriū inueniri facile non potest, ex multis accidentib9 in vnū conflatis, longiori verboꝝ ambitu, descriptionē licebit conflare. Vt verbi gratia, asin9 vero genere & vero proprio sic potest breuissime describi. Asinus est anīal rudere natū siue rudibile. Per accidētia vero, si eū velis describere, inuenies in asino solidos pedes, numero quatuor, aures longas, & fœcunditatē partus. Quibus in vnū collectis accidentib9, ita licebit asinū describere. Asinus est animal quadrupes, solidis pedibus, auritū, & fœcundū. Ad eundē modū licebit singulis naturis rerum diligenter inuestigatis, siue per

proprias passiones, siue per accidētia propria, quam libet rem depingendo describere. Quam differentiam, ipsa quoq; nomina definitio & descriptio per se indicant. Est em̄ definire, rem tota sua essentia, finire, & velut terminare. Describere vero solā deformationem crassam & figuralē delineationē importat. Quia tamen (vt dictū est) raræ admodū sunt veræ definitiones, cogimur plærumq; descriptionibus huiusmodi accidētalibus illarum loco vti. Propter quod, Cicero & Themistius hos duos locos in vnū concluserunt. Distinxerūt vero Boetius, & post eū Agricola, cæteriq; Boetio posteriores. ¶ Nominis vero interprætationē nemo authorū neglexit, quippe cui9 est ad pluria vsus accōmodatissim9, ijs præsertim qui vtrāq; linguā, aut etiā plures probe callēt id quod aperte. M. Tulli9 testat̄, dicēs, notatione (sic em̄ ille appellat interprætationē) multa in disputando elici ex verbo. Sit exēpli gratia, quæstio. Nū dialecticæ sit impēdenda opera? a nominis interprætatione ita licet argumētari. Dialectica ars est disserēdi, huic studendū nemo dubitat, est igit̄ studendum dialecticæ, & ita de alijs scientiarū nominibus, Grāmaticæ, Rhetoricę, Arithmeticę, Geometrię, Astronomiæ: quarū sunt hæ interprętationes. Grāmatica est ars literaria. Rhetorica, ars recte eloquēdi. Arithmetica, ars recte supputandi. Geometria, ars terras mēsurandi. Astronomia ars astrorū normā tradens. ¶ Est autē interprætatio, non rei definitio, sed nominis etymologica explanatio siue explicatio, quā logici definitionē nominis vocāt, atq; ita definiūt. Interprætatio est nominis min9 noti per aliud magis notū explicatio. In hoc em̄ differt a definitione & descriptione, quod hę rē ipsam, siue per essentialia siue per accidētalia determināt: illa vero tantū nominis rationē & significationē declarat, Græci qđ nos interprætationē dicimus Boetiū insequētes etymologiam appellāt, quod Cicero v̄bum ex v̄bo interprætatur veriloquiū. Siquidē ἔτυμον etymon græce significat verū, logos orationē. Cicero autē in libris Topicis fugere se dicens vocabuli huius nouitatem,

De nominis interprętatione.

tatem, quod ipse non satis aptũ iudicabat, notationem maluit dicere, quod verba sint rerũ notæ. Aristotelẽ vero rei notã dicit symbolũ appellasse. ¶ Fiunt autẽ ab his duob9 locis argumẽtationes ita per omnẽ modũ vt supra ostendim9, in loco a definitione, affirmatiue. s. atq; negatiue, subijciendo & prędicando. A descriptione quidem sic argumẽtabimur. Nullus habitus laudabilis vilescere facit habentem nulla igitur ꝟtus. Contra vero, quilibet habit9 laudabilis exornat possessorẽ, igitur quælibet virtus id facit. Mãsuetudo est habitus laudabilis, est igiẽ virtus. Scientia nõ est habit9 laudabilis (sciẽtia eñ neminem per se laudabilẽ efficit) nõ est igitur virtus. Maximæ hay argumentationũ roboratiuę, hę sunt

" Quicquid prædicaẽ de descriptione, prædicaẽ itẽ de
" descripto. De quocũq; prædicatur descriptio, de eo-
" dem & descriptũ. Quicquid negaẽ de descriptione,
" & de descripto negaẽ. De quocũq; negaẽ descriptio
" descriptũ de eodẽ negabitur.

¶ Ab interpretatione quoq; tot modis argumẽtari possumus. Sit quæstio Num Iesus peccatores debuit suscipere, atq; cũ eis cõuersari? ita terminabitur, Saluatorẽ atq; sanatorẽ animarũ decebat peccatores suscipere, ergo Iesum id decebat. Quæratur. Num aduersus Christum, Iudæi iuste blasphemias conijciebant? respondebim9, non iuste id factũ ab illis, quoniam in vnctũ domini nequaquã phas erat conuicia iacere. Ita ostendimus, euangelio credendũ esse, atq; euãgelizantib9 esse administranda necessaria, quoniã bono nuncio cœlestis regni toto corde erat acquiescendũ, & eiusmodi nuncij gratissimis annunciatorib9 omni iure erant subministranda corporis necessaria. Ita ostẽdimus monacho non cõuenire discursum superuacaneũ per vicos ac ciuitates, quoniã solitario id minime cõuenit. Sic verũ philosophum docemus non debere auarum esse aut ambitiosum, quoniam ver9 amator sapientiæ huiusmodi esse non debet. Ita clericum ostendimus nõ debere se ingerere sæcularib9 negocijs: quoniã in sortẽ Dei segregatum id minime decet. Maximæ vero harũ argumentationũ lo-

" ei, ex prædictis relinquunt notæ, Cum quocũq; enĩ
" cõuenit interpraetatio, cũ eodẽ & interpretatum; &
" cũ quocunq; illa nõ conuenit, nec istud conueniet.
¶ Quõ autẽ diximus locũ signari posse a definito, distinctũ a loco qui dicit a definitione, sic & alij duo loci signari possunt, a descripto & interpraetato. Ex quibus, tametsi nõ multũ accipi posse videant argumenta in se probatiua, si cui tamẽ contingat descriptum notius esse descriptione: aut interpraetatũ interpraetatione, huic probatiuũ erit eiusmodi argumentum, quod ita a descripto vel interpraetato sumetur.
¶ Sub his autẽ tribus locis tres alij cõpraehendunt. Sub loco enĩ a definitione, cõpraehendit locus a differentia, propterea quod differẽtia sit bona pars definitionis. Vt, Concha est sensibilis, igitur est animal. Asinus non est rationalis, igit nec homo. Maximæ.
" Cũ quocunq; cõuenit differentia, cũ eodẽ conuenit
" & id cuius est differẽtia. Et a quocũq; remouet diffe
" rentia, ab eodẽ remouet & id cuius est differentia.
¶ Sub loco a descriptione, continet locus a proprio vel ab aliquo obtinẽte locum veri proprij, eo quod ex huiusmodi conficiat descriptio. Vt, Ægestas non est per se laudabilis, nõ est igitur virtus. Modestia est per se laudabilis, igit est virtus. Maximæ.
" De quocũq; negat propriũ, de eodẽ negat & id cuius est proprium. Et de quocunq; prædicat propriũ, etiã id cuius est propriũ.
¶ Sub loco ab interpraetatione, cõtinet locus a synonomis. Vt. Hoc est ensis, igit est gladius
" Maxima. De quocũq; prædicat vnũ synonomorũ,
" de eodẽ & reliquũ.

¶ CAPVT VI.

¶ De loco a toto vniuersali.

INter locos a concomitantibus substantiam, primus est locus a toto: qui diuiditur in quatuor locos, in locũ videlicet a toto vniuersali, a toto integrali, a toto in quãtitate, & a toto in modo. Quibus adduntur, loci a toto in loco, & a toto in tẽpore. Totum vniuersale idẽ est quod superius vel vniuersale, vt quodlibet genus respectu suarũ specierum, & quælibet species respectu suorũ indiuiduorũ. Vt animal respectu hominis, homo respectu Ioannis.

Totũ vniuersale.

Dicitur

Dicitur autẽ totũ vniuersale, quod propter suã cõ-
munitatẽ suas species in se includat, quẽadmodũ to
tum suas partes: ex quo, dum fit diuisio, velut ex to
to partes eruunt. Partes autẽ subiectiuæ nominant,
quia subijciunt toti secundũ ordinatã prædicationẽ
& prædicamentalẽ dispositionẽ vel coordinationẽ.

¶Fit autẽ argumẽtatio ex hoc loco, tã affirmatiue
quã negatiue, ex parte subiecti atq; ex parte prędica
ti. Neq; magnifaciendũ est quod quidã dicunt, a to-
to vniuersali affirmatiue nõ valere argumentatio-
nem, nisi ponat constãtia partis ad quã est procedẽ-
dum. Itẽ a parte ad totũ nõ valere negatiue, nisi cõ
stantia partis posita. Siquidẽ constãtia (quã vocant)
in huiusmodi argumẽtationib9 subintelligit, tacite-
q; semper includit, etiamsi nõ exprimat, in proposi-
tione illa quæ tenet in mẽte dũ enthymema cõfici-
tur. Constantiã autẽ poni dicunt alicui9, quando ip
sum esse astruunt. Vt si talẽ conficiã argumentatio
nem. Omne anĩal sentit, homo est, igitur homo sen
tit. Hic in scda propositione dicũt constantiam po
ni hominis. Verũ illam satis putam9 intelligi in ea
quæ in mẽte tenetur, homo est anĩal, aut conclusio-
nem sub cõditione intelligim9, Igitur homo, si est,
sentit. ¶Facim9 igitur a toto vniuersali argumenta
tiones affirmatiue, ex parte subiecti, hoc modo. Sit
quæstio. Num iustitia sit res vtilis & expetenda? di
cemus ita habere quoniã omnis ꝟtus est res vtilis
& expetẽda. Valet & negatiue. Vt si quæratur. Nũ
furtum sit vtile? ita licebit ex hoc loco argumẽtari.
Nullũ vitiũ est vtile, furtũ est vitiũ, igitur furtũ nõ
est vtile. Maximæ horũ argumentorũ, sunt istæ. Cũ
„ quo cõuenit gen9, cũ eodẽ cõuenit & species. Cum
„ quo nõ conuenit gen9, nec etiã species. Similiter ex
parte prædicati licebit argumentari, ad hunc modũ
Hoc anĩal habet omnẽ sensum, igitur habet olfactũ
Hic homo omnẽ habet virtutẽ, igitur & pietatem.
Negatiue, hoc corp9 nõ habet sensum, igitur nõ ha
bet olfactũ. ¶Fit quoq; totidẽ modis argumẽtatio
ex specie ad gen9, siue a parte subiectiua ad totũ vni
uersale. Affirmatiue quidẽ subijciẽdo. Cõcha habet
vel vni-

Modi argumen-tandi.

vel vnicũ vel duos tantũ ſenſus,igiť aliquod anial vnicũ ſenſum vel duos tãtũ habet. Veritas apđ im probos odiũ parit,igitur quædã virtus apud impro bos odiũ parit. Negatiue ſubijciẽdo, ita argumenta mur. Cõcha nõ habet õnes ſenſus,igiť aliquod anial nõ habet õnes ſenſus. Affirmatiue prædicando, Ha bet tactũ,igitur habet ſenſum. Negatiue prædicãdo Nõ habet viſum,igitur nõ omnẽ ſenſum habet, vel aliquẽ ſenſum nõ habet. Nõ habet charitatẽ,nõ igiť
„ omnẽ habet virtutẽ. Maximæ. Cũ quo cõuenit pars
„ ſubiectiua,cũ eodẽ & totũ. Cũ quo nõ cõuenit pars nec totũ. ¶ Hoc autẽ eſt in huiuſmodi argumẽtati onibus obſeruandũ, vt cũ a toto vniuerſali proce ditur,ſemper ipſum accipiať vniuerſaliter. Nã ab ip ſo tantũ particulariter ſumpto, nõ valet ad partẽ ar gumẽtatio. Vt nõ ſequiť. Aliquod anial habet om nem ſenſum,igitur cõcha habet omnẽ ſenſum. Niſi forte in cõſequẽte omnes partes accipias diſiuncti ue hoc modo. Aliquod anial habet omnẽ ſenſum, igitur homo vel brutũ habet omnẽ ſenſum. Cõtra vero,cũ a parte ad totũ procediť,ad totũ particula riter ſumptũ procedi debet. Non eñ ſequiť. Cõcha tantũ vnũ ſenſum habet,vel duos, igitur õne anial tantũ vnũ vel duos ſenſus habet. Neq; ſi auis alas habet,cõſequẽs eſt,õne animal habere alas. Ab om nibus tamẽ partibus copulatiue ſumptis,per modũ inductionis valebit argumentatio. ¶ Et quoniã cir ca ſingulos pene locos ſolẽt plures adduci malæ ar gumentationes,potiſſimũ enthymematicæ, aliquo defectu laborãtes,aduerſus omnes huiuſmodi gene ralis poteſt vna reſponſio adhiberi,dicẽdo, eatenus valere argumẽtationẽ enthymematicã ex his locis deſumptam,quatenus ex propoſitione explicita cũ ea quæ tenetur in mente,bonus poteſt confici ſyllo giſmus,vel categoricus, vel vt minimũ hypotheti cus,ſecundũ modum aliquẽ rite diſpoſitus. Vbi ve ro id fieri non poterit,non valebit enthymema. Ex empli gratia,hæc argumentatio ſumpta a ſpecie nõ valet. Auis volat,igitur omne animal volat,quoni am ſuppleta propoſitione quæ ſubintelligiť,hic ha

betur ſyl

betur syllogismus. Auis volat, & auis vel ōnis auis est anīal, igitur ōne animal volat. Qui syllogismus quoniā non valet (In tertia em̄ figura vniuersaliter concludit, & procedit a termino in antecedēte non posito vniuersaliter, ad eundē in cōclusione vniuersaliter positū) iccirco nec enthymema pri⁹ factū valebat. Similiter istud enthymema. Anīal currit, igitur homo currit, nō valet: quia syllogismus ad quē reducitur nō valet, iste videlicet. Animal currit, & homo vel ōnis homo est anīal, igitur homo currit. Maiore em̄ particulari in prima figura, nihil sequit. Item nō sequitur, Tantū animal est homo, igitur tātum animal est substātia: eo quod iste syllogism⁹ est malus. Omnis homo est substātia, tantū animal est homo, igitur tantū animal est substantia. Est em̄ in prima figura minor ꝟtualiter negatiua & proceditur a termino substantia in antecedente non posito vniuersaliter ad eundē terminū in cōclusione vniuersaliter positū. Nam signū tantū, hanc habet virtutem, vt terminū mediate sequētem vniuersaliter accipi cogat termino immediate sequēti, nō ita posito, ad hanc formam examinabitur quælibet argumentatio sophystica, quæ in debita forma peccabit.

❡CAPVT SEPTIMVM.

❡De loco a toto integrali.

SEcundus locus a toto est, locus a toto integrali
" Totum integrale est, quod resultat ex partibus
" quantitatem habētibus. Pars integralis est, quæ
" cum alijs partibus reddit quantitatem totius. Par-
" tes integrales illę sunt, quę certo ordine adinuicem
" coniunctæ cōstituunt magnitudinē seu quātitatem totius, Vt ex capite cōiuncto collo, & illo cum humeris, & ijs rursum cum brachijs & ventre, atq; ita deinceps, integratur hominis quātitas. Quēadmodum ex cōiunctione fundamēti cum parietibus, & parietum cum tecto, integratur aut magna, aut parua, aut ampla, aut stricta domus; & item in alijs.

❡Inter has autē partes integrales quædam prīcipales & præcipuæ nominant, sine quibus totū nequaquam potest subsistere, Vt hominis præcipuæ partes sunt,

tes sunt, caput, cor, intestina, & alię eiusmodi partes. Cæterũ manus & pedes sunt partes min⁹ principales, quia sine ipsis nihil prohibet rẽ subsistere. Integrales tamẽ partes sunt, quia ex ipsis est toti sua integritas. Nõ eñ dicitur homo integer, perfect⁹, & omnibus suis partib⁹ absolut⁹, si aliquo decentiũ membrorũ sit mutilat⁹; quẽadmodum dom⁹ imperfecta dicetur, si nullã fenestrã habeat, aut focũ nõ habeat: aut aliquid eorũ quæ solent dom⁹ habere. Si vero tectũ nõ habeat, ne dom⁹ quidẽ nomine appellabitur; adeo est tectũ præcipua pars dom⁹. Cũ ergo dicimus in proposito, argumentationẽ fieri a toto integrali ad partẽ, vel a parte ad totũ, nõ loquimur nisi de parte principali. ¶ Fiunt autẽ argumẽtationes a toto ad singulas partes, tantum affirmatiue. Vt si hoc est dom⁹, igitur & tectũ habet & parietes & fũdamentũ. Si est homo, igĩ caput habet & collũ & vẽtrẽ, cor & intestina, cæteraq; mẽbra vitæ necessaria. Maxima. Posito toto integrali, poni necesse est,
„ & quãlibet partẽ eius. ¶ Ad partes autẽ minusprincipales, nõ valet argumẽtatio. Domus est, igitur focum habet, aut fenestras: aut alia huiusmodi nõ simpliciter necessaria ad simplicẽ existentiã dom⁹. Nec sequitur. Homo est, igĩ duas aures habet, aut quinq; digitos, aut duas man⁹. Veruntamẽ a perfectione totius, posset procedi etiam ad min⁹ principales partes, hoc modo. Si hæc õnino perfecta est domus igitur & fenestras & focũ habet & penu atq; cubiculum. Si homo õnino integer & perfectus est; igĩ duas aures habet, & quinq; digitos in singulis manibus. Nã si aliquo horũ careat, mutilat⁹ aut truncatus homo dicetur, & dom⁹ aliquo eorũ quæ in perfectis domib⁹ inueniri solent carens, recte imperfecta dicetur. ¶ Negatiue autẽ non valet argumentatio, a toto ad singulas partes. Dom⁹ non est, igĩ nõ habet fundamentũ. Sæpe eñ domo diruta manent fundamẽta & parietes aliqui. Et tugurium parietes quidã habet & tectũ, cũ non sit dom⁹, ob fundamẽti defectũ. Si tamẽ ad omnes partes simul sumptas, sub disiũctione procedatur, ita valebit. Si eñ dom⁹

non est,

nõ eſt, igitur vel fundamentum vel tectũ vel parie
tes nõ habet. Si homo non eſt, igitur vel caput vel
›› collũ vel cor nõ habet. Maxima. Si totũ non eſt, ali
›› quã eius partẽ non eſſe neceſſe eſt. ¶ De loco vero
qui eſt a parte integrãte ad totũ integrũ, contrario
modo eſt determinandũ. Valet em̃ argumẽtatio a
negatione ſingularꝝ partiũ, ad negationẽ totius. Vt
ſi ydolũ cor nõ habeat, nõ erit homo, ſi tuguriũ fun
damentũ non habet, dom⁹ non eſt: ſi dirutũ ædifici
um tectũ non habet, nõ eſt dom⁹. Maxima. Ablata
›› parte aliqua principali, totũ eſſe nõ poteſt. In parti-
bus autẽ minuſprincipalib⁹ nõ valet argumẽtatio,
niſi arguatur ad perfectionẽ totius. Si em̃ hoc ædifi
cium focũ non habet, aut feneſtrã, aut cubiculũ, do-
mus perfecta nõ eſt. ¶ Affirmatiue a ſingulis parti-
bus nequaq̃ valet argumẽtatio. Non em̃ ſequit̃. Ha
bet fundamentũ, igitur eſt dom⁹, aut tectum habet,
igitur eſt dom⁹. Ab omnib⁹ tamen ſimul & cõiun-
ctim ſumptis, valebit. Si em̃ fundamẽtum parietes
›› & tectũ habet, eſt dom⁹. Maxima. Poſitis õnib⁹ par
›› tibus, neceſſario ponitur totũ. ¶ Eſt autẽ huius loci
a toto integro ad partẽ, atq; alteri⁹ itẽ qui a parte ſu
mitur ad totũ, magna vtilitas, iĳs qui in eo bene ex-
ercitati fuerint: cũ videlicet conſyderantes quæ &
quãta ad integritatẽ vniuſcuiuſq; rei pertineant, ex
eorũ conſyderatione de re ipſa quæ ex illis integra
tur iudicam⁹, vel ecõtrario de partib⁹ ex ipſo toto.
Ad hũc modũ Boeti⁹ colligit res humanas proui-
dentia regi, ex cõſyderatione toti⁹. Mund⁹, inquit,
prouidẽtia regitur, & res humanæ ſunt pars mundi
igitur res humanæ prouidẽtia regũtur. Rurſum, ex
cõſyderatione omniũ partiũ oſtendit medicinã eſſe
vtilẽ. Morbos, inquit, depelli, ſalutẽ ſeruari, mederi-
q; vulnerib⁹, vtile eſt: igitur medicina eſt vtilis. Ex
his em̃ conſtat & integratur medicina. ¶ Sic argui-
mus aliquẽ eſſe legis impletorẽ, quoniã Deum dili-
git & proximũ. Ex his em̃ duob⁹ integratur imple
tio legis: quoniã (iuxta verbũ Domini) in his duo-
bus tota lex pẽdet, & Prophetæ. Cõtra vero, a nega
tione vnius partis, oſtẽdimus aliquẽ nõ eſſe imple-
torem le

torem legis;quoniã vel Deum nõ diligit,vel proximum. Sic pietatẽ habere quempiã colligimus,si & Deũ & parentes & prçceptores, maiores item atq; minores,affectu debito colat.Ex his em̃ integratur vera pietas. Si autẽ horum omniũ vel vnũ defuerit, colligimus non habere illũ pietatem.Ita colligimus iustũ quempiã esse, qui & Deo reddit quæ sua sunt,& hominibus item vnicuiq; quæ sua sunt.Alterum autẽ si desit, iustitiã quoq; negam9 illi adesse Sic liberalẽ probamus, qui & illic dat vbi dandũ ratio dictat,& vbi dandũ nõ est,a dãdo abstinet.Alterum si desit,liberalitatem destruim9. Ita in singulis virtutib9, quantũ vnaquæq; ad sui integritatẽ requirat, diligẽter contemplandũ. ¶Similiter & in scientijs argumẽtari possum9,grãmaticũ esse,quoniã recte dicere & recte scribere nouit:alterũ si desit,grãmaticũ esse negam9.Dialecticũ esse,si & prõpte inuenire nouit ad quæstionẽ propositã argumenta, inuentaq; disponere.Rhetorẽ esse, si & recte inuenire nouit, & disponere, & eloqui,memorari quoq; & pronũciare,atq; ita in cæteris.Grãmatica em̃ cõstat in recte loquẽdo & recte scribẽdo.Dialectica in recte inueniẽdo,& disponẽdo siue dijudicãdo inuẽta. Rhetorica cõstat quinq; partibus,inuentione,dispositione,eloquutione,memoria,& pronunciatione. Ita in cæteris scientijs cõsyderandum, ex quibus sit vniuscuiusq; integritas.Ex hoc quoq; loco colligimus artem quãlibet esse vtilem vel inutilẽ;si videlicet aliqua ei9 pars sit prohibita vel inutilis Vt(exempli gratia) magicam artem ostendim9 malam & illicitam esse,quoniam cõsultatio dæmonũ & quæ cũ ipsis habetur cõuẽtio mala est & illicita. Est em̃ hæc pars magicæ artis. Item gnatonicã siue assentatoriam artẽ dãnamus; quoniã etiam falsum dicentibus assentiri(quod est bona pars eius) malũ est.Sic lenonum & meretricũ artem damnam9,quoniã inescare adolescentes(quod est pars artis illorũ)pessimum est. Ita in cæteris.¶Vehementer autem poterit ex hoc loco affectus commoueri,si ex eo accipiamus Rhetoricã eloquutionẽ,per explicationẽ sin-

gularum

gularum partium eius rei de qua loquimur. Veluti si Christi Dñi nostri miseriã quã in passione sensit, ita proponã. Ecce Deus & homo Christus, qui singula corporis sui mẽbra hominũ obsequijs dedicauerat, cui⁹ caput, os, guttur, lingua, edocẽdis ignorantibus plurimũ laborauerũt, cui⁹ aures neminẽ respuerũt, cuius oculi multa semper miseratione pauperes respexerunt, cui⁹ man⁹ plurimos sanauerũt, cuius pedes terrã docẽdi gratia multo labore itineris perambulauerunt, cui⁹ genua in oratione pro nobis sæpe, multũ & diu terræ affixa hæserunt, cui⁹ cor multa pro nobis sollicitudine frequẽter angustiatũ fuit, cuius intestina õnia pro nobis subinde exhausta fuere laborib⁹, deniq̨, qui totũ sese quant⁹quant⁹ erat hominum obsequijs dedicauerat, ecce hic modo ab ingratissimis hominib⁹, a capite ad pedes vsq̨ affligit̃ & leproso assimilat̃: caput corona spinea pungitur, & arũdine cædit̃: cerebrũ & oculi vigilijs deficiũt: aures cũ barba vellicãtur crudeliter, humeri ligno graui onerãtur, man⁹ diris stringũtur vinculis, palmæ & volæ horridis perfodiũtur clauis, lingua felle vexatur & aceto: deniq̨ mẽbra vniuersa flagellis cæduntur: & roseo persusa sanguine madent. Quis tantam non exhorrescat miseriam tantam non execretur ingratitudinem?

¶ Sic hominis possumus vilitatem ostendere, ex singularum cõsyderatione partiũ. Quæso te quid homine secundũ corp⁹ vilius? quid capitis vertex, nisi testa quędã fictilis? quid cerebrũ intus reconditũ, nisi lactea quædam coagulatura? quid oculi, nisi congelatus humor? quid nares, nisi meatus immũdæ putredinis? quid aures & ipsę suas profundentes sordes? quid deniq̨ vẽter & intestina õnia, deniq̨ tot⁹ ipse homo, nisi vas quoddam fictile, & saccus stercoraceus, sordib⁹ & fœtore plenissim⁹? Quid igitur superbis, terra & cinis impurum sterquiliniũ, imo sterc⁹ ipsum & fili⁹ stercoris? Ad hũc modũ licebit & singularũ virtutũ præcellentiã, ex partiũ ipsas integrantiũ commendatione, item & scientiarũ atq̨ artiũ vtilitatẽ ostẽtare.

¶ CAPVT OCTAVVM.

¶ De lo

¶ De loco a toto in quantitate.

PRæter hos duos, sūt alij quatuor modi totius. Inuenitur em̄ in quātitate quoddā totū, & quędam pars. Itē in modo, in loco, & in tēpore. Totum in quātitate est, quodlibet vniuersale vniuersaliter sumptū .i. quilibet terminus cōmunis cū signo vniuersali acceptus. Nā (vt Boetius ait) cū omnia dicimus, in quātitate totū dicimus. Si vero aliquid quātitatis excerpimus, quātitatis ponimus partem. Quia em̄ multitudo quātitas est, quando per signū vniuersale significamus totā multitudinē eorꝝ de quibus loquimur esse aut talē, aut talē, nō immerito in quātitate totū nominabimus vel vniuersum. Vt qui dicit, omnē hoīem habere sensum, dicit vniuersam hominū quātitatē siue multitudinē habere sensum. Cū vero partē aliquā excerpim⁹, solū vnā aut alterā ponētes, recte in quātitate vel multitudine partē dicimus. Vt cū dicitur Petrū aut Ioannem habere sensum, iā solū pars illius multitudinis prioris dicit habere sensū. ¶ Est aūt differētia inter totū vniuersale & totū in quātitate. Hæc sola, quia non dicitur totū in quātitate, nisi sumatur cū signo vniuersali: totū vniuersale autē dicitur, etiā sine signo vniuersali. Propter quod, a toto vniuersali & a toto in quātitate ōnino eædē fiūt argumētatiōes. Nō em̄ valet (vt supra dixim⁹) a toto vniuersali ad partem argumētatio, nisi ipsum ponatur vniuersaliter: qđ cū fit, totū in quātitate habetur. E cōuerso aūt nō similiter ꝓceditur. Nā ab vna parte subiectiua ad totū vniuersale nō vniuersalr positū, valet argumentatio. Ad totū in quantitate debet ꝓcedi ab ōnibus partib⁹ simul sumptis, ad eū modū quo supra ostēdimus fieri inductiones. Vnde oīs inductio quomodocūq; fiat, siue ex parte subiecti, siue ex parte p̄dicati, ad hūc locū ꝑtinet, q dicitur a partib⁹ in quātitate ad totū. Quare breuitati studētes, ijs quę sufficienter ante dicta sunt repetēdis supersedemus.

Totū i quātitate

¶ CAPVT NONVM.

¶ De loco a toto in modo.

IN modo etiā inuenitur totū & pars. Cū em̄ vocabulum

cabulum nulla determinatiõe restrictũ simpliciter & per se profert, in modo totũ dicitur, quasi non distractũ aut diuisum aut restrictũ aliquo modo, sed absq; modo integrũ manens. Cũ vero terminus per se prius sumpt9, adiecta determinatione, per modũ aliquẽ specialẽ determinat, merito pars in modo vocatur: quia per additũ modũ, quasi per particulam quandã, discerptũ atq; contractũ est. Vt cũ, homo, dico, quasi õni modo liberũ, totũ nominatur in modo: cũ vero, homo alb9, vel rudis, determinatio vel mod9 qui adijcit partẽ efficit. ¶ Fiunt autẽ hic argumẽtationes sic per omnẽ modũ, vt supra ostendimus in loco a toto vniuersali: videlicet affirmatiue & negatiue, ex parte subiecti & ex parte prædicati: & õnino similiter fiunt maximæ. Sit exẽpli gratia quæstio. Nũ rudes homines sint capaces disciplinæ? sic a toto argumẽtamur. Omnes homines sunt capaces disciplinæ, rudes autẽ homines etiã homines sunt, igitur & ipsi capaces sunt disciplinę. Sit itẽ quæstio. Nũ malos & ingratos homines diligat Deus? dicim9, ita esse: quoniã omnes simpliciter homines, vt suas facturas, diligit. Negatiue argumẽtamur Deũ malos homines nõ odire, quoniã nullos homines De9 odit. Itẽ colligim9 Deũ non irascendo mutari, quoniã omnino nõ mouet aut mutatur. Maximæ sunt. Cum quocunq; cõuenit totũ in modo, &
„ pars. Cũ quocunq; autẽ non cõuenit totũ, nec pars.
„ A parte vero ad totũ ex opposito fiunt argumenta sicut a parte subiectiua ad totũ vniuersale, affirmatiue. s. & negatiue ex parte subiecti & ex parte prædicati. Sit quæstio. Nũ anima moueatur? ita terminabitur. Aĩa mouetur irascẽdo, igitur mouet. Angelus mutatur intelligẽdo atq; volẽdo, igitur mutatur. Homines impij dãnabunt, igit aliqui homines dãnabuntur. Homines impij nõ saluabuntur, aliqui igitur homines nõ saluabũtur. Maximę patẽt. ¶ Est autẽ caute hic aduertendũ, ne pro parte in modo sumatur dictũ secundũ quid, vt phylosoph9 appellat, hoc est, ne pro determinatione restringẽte, sumatur aliqua nõ restringẽs, vtpote diminuẽs, ampliãs, aut

alia distrahẽs. Sola eñ determinatio restringens, facit partẽ in modo Cæterũ determinationes aliç omnes, faciunt dictũ scđm quid & argumẽta sophystica. Est autẽ determinatio restringẽs, quando terminus sine determinatione prædicat̃ vniuersaliter de aggregato ex determinabili & determinatione. Vt õnis homo alb9 est homo: omne quod mouet̃ irascendo, mouet̃. Omne currẽs velociter, currit. Quãdo vero termin9 simpliciter sumpt9 nõ vere prædicatur de toto aggregato ex determinatiõe & determinabili, nõ est pars in modo, sed dictũ scđm quid, & determinatio adiecta nõ est restringẽs, sed vel distrahens, vel diminuens, vel ampliãs. Exẽpli gratia Homo præterit9, non vere est homo Nequiter humilis, nõ est humilis: ficte sanct9, non est sanctus. Itẽ nõ omne album dentibus, simpliciter album dicendum est, vt æthiops: nec õne quod mortuũ animal est simpliciter anĩal; nec omne quod depict9 homo est, simpliciter homo dicetur. Ideo hæc nõ sunt partes in modo, sed dicta secundũ quid: quæ faciunt locum sophysticũ, queadmodũ in elenchis sophysticis latius agetur.

Quid restringẽs determinatio.

¶CAPVT X.

¶De loco a toto in loco & tempore.

IN loco totum nominatur, aduerbium vniuersaliter oẽm locũ significãs, vt vbiq;, nusquã, nullibi, Pars vero in loco dicitur, quæ particulariter aliquẽ tantũ locũ significat. Vt hic, illic, istic, in domo, in tẽplo, in hoc aut illo loco. Similiter in tẽpore totũ vocatur, aduerbiũ omne tẽpus significãs vniuersaliter: vt nunquã, semper. Pars vero in tẽpore est, dictio significãs aliquod tẽpus particulariter: vt nunc, hodie, heri. ¶Sumunt̃ autẽ argumẽta per hos locos affirmatiue & negatiẽ. Affirmatiue a toto in loco. Deus vbiq; adest, igit & in cubiculo quãlibet secreto adest. Vbiq; dominat̃ De9, igitur & in abyssis maris & in infimo baratri. A toto in tẽpore Sẽper fuit beata Diuinitas, igitur & tunc beata fuit cum nondũ vlla esset facta creatura. Sẽper vera dixit Christus, igitur & tunc verum dixit, quando ait de omni verbo ocioso esse reddendã rationẽ. Negatiue a to

Totũ in loco & tẽpore.

tiue a toto in loco. Nusquã desunt mali, igitur neq; in desertis neq; in monachorũ conuenticulis mali desunt. Nusquã abscondi potest homo a conspectu Dei, igitur neq; in abditissimis terræ latibulis. A toto in tẽpore. Nunquã mentita est veritas, neq; tunc igitur mentita est, cũ dixit, difficile esse, diuitẽ intrare in regnũ cœlorũ. ¶A parte quoq; in loco ad totum valet negatiue tantum, hoc modo. In cœlo nõ sunt mala, igitur non vbiq; sunt mala. Romæ nõ est vsus potus frumentarij (quẽ cereuisiã vocamus) igitur nõ vbiq; eius est vsus. Nõ fuerunt homines tũc cum mundus nondũ subsisteret, igitur nõ semper fuerunt homines. Dũ prandet, voce orandũ nõ est, nõ semper igitur voce orandũ est. Harum autẽ argumentationum cõfirmatiuæ maximæ hæ sunt. ¶Cũ quo
,, conuenit totum in loco aut tẽpore, cum eo & pars.
,, Cum quo conuenit pars, cum eo & totũ. Cum quo
,, autẽ totum non cõuenit, nec pars. Cũ quo pars non cõuenit, nec totũ. ¶Affirmatiue autẽ, ab vna parte non valet. Nõ em̃ sequitur. Hic est, igitur vbiq; est. Modo vera loquitur, igitur semper vera loquitur. Ab omnibus autẽ partibus simul sumptis, valebit. Vt, si Deus est in cœlo, & in inferno, & in mari, & in terra, & in aere, Deus vbiq; est.

¶CAPVT XI.

¶De loco a causis.

POst absolutos locos totius, restant ij loci qui a causis & ab earum effectis sumuntur. Ponunt autem Physici quatuor genera causarum. De quibus plene a nobis tractatũ est in libris quos de consyderatione rerum naturaliũ ædidimus. Per totum librum secũdum, qui & a causis tituli habet inscriptionẽ. Pauca tamen & hic dicenda sunt, quãtum necessitas postulat & propositũ deposcit. Causarum itaq; alia est materialis, alia formalis, alia efficiens, alia finalis. Definitur autem sic causa.
,, Causa, est ad cuius esse sequitur aliud.
Hoc est, illud est causa, cuius virtute quoquo pacto aliquid efficit. Id em̃ omne quod aliquo modo est ratio cur alterum existat, causa nominatur. Vt, do-

mus causæ sunt, faber qui construit eã, lapides & ligna ex quib9 cõponitur, forma quoq; & figura ei9, ac postremo quieta inhabitatio. Sequit aũt effect9 causam, nõ quidẽ tẽpore. Nã simul & sol exorit & dies fit. Neq; logica cõsequentia. Sunt em̃ nõnullæ causæ voluntariæ, quæ pro suo arbitrio libere possunt vel agere vel nõ agere, vt homines, sequitur aũt natura seu ordine naturali. Ordĩe em̃ naturæ id quod efficit vel aliquo modo facit ad esse alteri9, pri9 seu digni9 est eo quod ab ipso esse accipit. Sic pater naturæ ordine semper filio prior manet, ad quantũuis etiã magnas dignitates euecto: quẽadmodũ narrat Gelli9 in noctib9 atticis. Honestissimã concertationem inter patrẽ & filium, vter vtri cederet loco, qd̃ hic dignitate præiret patrẽ, pater vero naturæ ordine filio esset pręfect9. ¶ Prima autẽ causę species est, causa efficiẽs, quæ sic definitur. Causa efficiens est, a qua primo fit mot9, vt aliquid fiat. Nã quod præstat in agẽdo principiũ motus, quodq; primũ operi velut manũ admolitur, hoc nimirũ efficiẽs est. Vt qui domũ struit, & fundamenta iacit, ac parietes superstruit, deinde tecto ædificiũ complet, aut qui ad huiusmodi ministrat, effecisse domũ dicitur. Sic ignis facere ignẽ dicitur & in summa, quilibet artifex sui operis efficiens est, & quodlibet naturale agens suũ opus vel operationẽ efficit. Verũ non in õnib9, nec semper eodẽ modo, sumitur argumentũ. ¶ Sunt em̃ causaꝝ quædã necessariæ .i. sine quib9 effect9 cert9 fieri nequit, vt dies nõ nisi ex ortu solis causat. Nox solũ ex aduẽtu tenebrarum per solis ablationẽ a nostro hemisphærio. Eclipsis solis, nõ nisi ex interpositione lunæ inter solẽ & aspectũ nostrũ. Eclypsis lunæ, nõ nisi ex interpositione terrę inter solẽ & lunã. In his causis, sunt argumenta tã affirmatiua quã negatiua, tam a causis quã ab effectib9. Vt sequit. Sol exoritur, igit dies est, vel dies fit. Sol abscedit a nobis, aduesperascit igitur. Iã sol totus occidit, tenebrę aduenerunt, nox igitur est. Sol nondũ exortus erat cũ Troia deuastaretur, nõ est igitur interdiu, Troia deuastata. Nõ erit hoc anno interpositio lunę inter

solem &

solem & aspectũ nostrũ, igitur nõ erit solis eclypsis Erit hodie interpositio terræ inter solẽ & lunã, igitur hodie lunæ eclypsis erit. Ab effectu, vt Dies fit, igitur sol oritur. Iã plenus dies est, igitur sol tot⁹ nobis ortus est. Luna eclypsatur necesse est igitur terrã interpositã esse inter solẽ & lunã. Non eclypsabitur hoc anno luna, neq; igitur erit interpositio terræ.
" Maximæ hę sunt. Posita causa efficiẽte, ponitur effe
" ctus ei⁹. Ablata causa efficiente, necessario aufertur
" & effect⁹. Posito effectu, ponitur & causa ad talẽ ef
" fectum necessaria. Ablato effectu, aufertur & causa
¶Quædã vero causæ sufficiẽtes tantũ sunt, nõ etiã necessarię, vt iugulatio causa sufficiẽs est mortis, nõ necessaria tamen. Potest em̃ mors plurib⁹ aliјs modis accidere, queadmodũ Boeti⁹ in suo libro de Cõsolatu Philosophico deflet. Quos sępe, inquit de hominibus, muscularũ morsus, aut vermiculorũ in secreta quæq; naturę reptantiũ necat introit⁹. Ab his causis valet solũ argumentũ affirmatiue sumptum & ab effectu negatiue. Vt sequitur; si hic iugulatus est, necessario ipsum interiјsse: & si nõ interiјt, neq; iugulatũ esse. At nõ consequitur: si interiјt, iugulatum esse. Neq; oportet, si non sit iugulatus, nõ interiјsse. Sunt em̃ hæc duo argumenta sophystica.

¶CAPVT XII.

¶De vulgatiori vsu horum locorum a causis.

SOlent autẽ vulgo recentiores in õnibus his locis a causis, atq; ita ab effectib⁹, non aliter argumentari, q̃ vel in propositionibus quas vocant de est secundo adiacente. i. a positione vnius ad positionẽ alteri⁹: vel a destructione ad destructionẽ aut cũ prædicatis bonum & malũ, a bonitate causæ ad effectũ, vel ecõtrario. Neq; modos illos argumẽtandi nos dãnamus, cũ recte valeant. Verũ posterius ostendem⁹ & aliũ longe meliorẽ & generaliorẽ horũ locorũ vsum õnibus disciplinis artibusq; non mediocriter cõmodum. Prius tamẽ per singula causarum genera discurrẽtes, paucis iudicabim⁹ modos illos argumẽtandi vulgatiores, ne vel fastidire vetera, vel vtiliũ quicq̃ negligere merito arguamur.

A causa efficiēte ¶ Itaq; ab efficiente causa, ita vt supra ostensum est argumētamur a positione causæ ad effectū, & econtrario; item & ab abnegatione. Vbi & hoc est adiiciendum quando in terminis significantibus potentiam vel habitū assignatur causa, tunc in consequēte inferri debere non actualē effectus existentiā, sed possibilē. Exempli gratia; si domificator est, domus esse potest; si adest pistor, panis haberi potest; si scriptor, scriptura haberi potest. Ad actualē autē existentiam non valebit argumētatio. Pistor est, igiť panis est. Domificator est, igitur dom⁹ est. Nam etiā si nullus actu sit panis, pistor tamē vere dicitur is qui artem vsumq; habet coquendi panē: & scriptor diciť, nulla actuali existente scriptura. Denique, & si actuali vocabulo exprimať causa, non tamen esse, sed fore, aut fieri, aut incipere effectū colligem⁹. Non em̄ sequitur. Domificās est, igitur dom⁹ est. Quamdiu em̄ in faciendo domū artifex occupať, nondum illa subsistit in esse sed tantum est in fieri. Sic igitur licebit argumētari. Est qui domificat, igiť dom⁹ incipit esse, aut fit, aut in fieri est, aut erit: subaudi si pergat artifex. ¶ Ab esse autē effect⁹ ad esse causę, siue actualis siue potētialis, non valet argumētatio. Non em̄ sequitur. Dom⁹ est, igitur domificans aut domificator est. Dom⁹ em̄ subsistit, etiā tunc quādo multos annos is qui eam struxit quieuit in cinere. Sed vel esse vel fuisse aliquādo causam, infertur ab existētia effect⁹. Item a fieri effect⁹ ad existentiā causę proceditur. Si em̄ dom⁹ fit, necesse est quispiā sit qui ædificet eam. ¶ Circa locum autē a causa materiali, distinguitur duplex materia; quædā permanēs quædam transiens. Materia permanēs dicitur quæ in re

A causa materiali. postquā effecta est permanet in sua natura. Vt lapides & ligna & calx, sunt materia permanens dom⁹ Postquā em̄ domus extructa fuerit, lignū manet lignum, & lapides permanēt lapides. Transiens autē materia est, quæ scd̄m suam substantiā nō manet in re effecta, sed mutatur & formam accipit aliam. Vt farina & aqua sunt materia panis sed transiēs: quoniam postquā panis coctus est, nec farinam vltra videmus

demus nec aquã. Similiter filix est materia vitri trã
siens: quoniã cum vitrũ factũ est, nusquam filix ap=
paret, sed transijt. ¶ Secundũ diuersitatem autem
huiusmodi duplicis materiæ, aliter & aliter fiunt ar
gumentationes a materia. Veruntamẽ affirmatiue
argumentãdo nihil refert. Similiter eñ proceditur
a positione materię ad possibilitatẽ effect9 hoc mo=
do. Ferrum est, igitur culter ferreus aut arma ferrea
possunt esse. Aqua & farina sunt, igit̃ panis haberi
potest. Ligna & lapides & calx adsunt, potest igitur
„ haberi dom9. Maxima. Posita causa materiali, possi
„ bile est effectũ poni. ¶ In argumentando autẽ nega
tiue, aliter procedit̃. A materia eñ permanente au=
ferimus effectũ, si non actu subsistat causa materia=
lis, hoc modo. Nõ est ferrũ, nõ igitur sunt arma fer=
rea. Non sunt lapides neq3 ligna, non igitur domus
„ Maxima. Remota causa materiali permanẽte, re=
„ mouetur effectus. In materia autem transeunte, ex
actuali negatione materiæ nõ valet negatio effect9
Non eñ sequitur. Non est farina, igitur non est pa=
nis. Non est filix, non igitur vitrum. Sed vt valeat,
oportet ita procedere. Nõ fuit filix, igitur nõ est vi
trum. Non fuit farina, igitur non est panis. Valebit
tamẽ ad fieri effect9, hoc modo. Nõ est ferrũ, nõ pos
sunt igit̃ fieri ferrea arma. Non est farina, non fit igi
tur panis, neq3 fieri potest: subaudi, quamdiu nõ est
materia. ¶ Ab effectu causæ materialis permanen=
tis sic proceditur. Arma ferrea sunt, igitur ferrũ est.
Domus lapidea est, igitur lapides & ligna sunt. In
materia autem trãseunte sic. Vitrum est, igitur filix
fuit. Panis est, igitur farina fuit. Maximæ.
„ Posito effectu causæ materialis permanentis, poni=
„ tur simul & causa. Posito effectu causæ materia=
„ lis transeuntis, necesse est materiam ipsam pręfuisse
Negatiue autem nõ valet a negatione actualis exi=
stentię in neutra materia. Non eñ sequitur. Dom9
nõ est igitur ligna & lapides non sunt. Vitrum nõ
est, igitur filix non est. Valet tamen, si negetur pos=
sibilitas effectus, hoc modo. Panis non potest esse,
igitur farina & aqua non sunt. ¶ Possumus quo=

ꝙ argumẽtari in prædicatis,bonũ & malũ,hoc modo.Farina fuit bona ex qua panis iste pist9 est,igitur panis bon9 est. Farina mala fuit, igitur panis nõ est bon9.Ferrũ bonũ est vnde hæc arma facta sunt, igitur ipsa arma bona sunt.Si autẽ ferrũ non est bonũ, nec quæ ex illo facta sunt.Maximæ. Si causa materialis bona est,ipse quoq; effect9 bonus est. Si causa materialis mala est,effect9 malus erit.¶Vbi tamen aduerte, cũ affirmatiue bonitas effect9 ex bonitate causæ colligitur,intelligendũ esse consequẽs, nõ secundum omnimodã effectus bonitatẽ, sed quãtum ex ratione materiæ.Potest em̃ esse panis malus,etiã ex optima farina coct9: nimirũ si pistor male coxerit,aut nimiũ fermenti iniecerit,aut aquæ nimium, aut si alius aliquis defect9 aliunde cõtigerit.Sic potest dom9 esse mala & ruinosa, etiã quæ ex optimis lapidib9,& calce præstãtissima fuerit ædificata a malo artifice,Ab effectu quoq; valet econuerso,Si em̃ effectus bon9 est,& causa materialis bona sit necesse est:si autẽ ille malus (intellige ex vitio qđ ad materiam attineat)& ipsa causa materialis mala erit.

A causa formali. ¶A causa autẽ formali sic argumẽtamur affirmatiue.Albedo est,igitur albũ est.Sciẽtia est,igitur sciẽs est.Anima bruti est,igitur brutum.Negatiue.Si nõ est albedo,non est album.Maximæ.Posita causa formali:ponitur effect9.Remota causa formali,remouetur & effect9,Ecõtrario itẽ ab effectu valet affirmatiue.Si albũ est,albedo est;si homo est,rationale est:si lapis est,forma lapidis est.Negatiue.Si non est albũ non est albedo,si nõ est brutũ,non est ania bruti.¶Vbi nota,duplices esse formas,substantiales,& accidentales:ac rursum,quasdã dici naturales,quasdam artificiales. Quã distinctionẽ plenius in Physicis declarauimus, libro secundo,In õnibus autẽ formis,siue accidẽtalibus,siue substãtialibus, siue naturalibus,siue artificialib9 similiter valet argumentatio,In forma tamen hũana,hoc specialiter est obseruandum,vt nõ solũ ab esse ei9 procedat,sed ab inesse.Non em̃ sequitur.Anima rationalis est,igitur homo est.Sequitur tamen,Anima rationalis inest corpori,igi

pori, igitur homo est. Quod autẽ in sola anima rationali hoc sit speciale, inde est, quia ipsa sola potest esse quãdo nõ inest materiæ, quod de nulla alia forma habet veritatẽ: cum ipsarum omniũ esse sit inesse, nec possint vnq̃ extra materiã subsistere, vt in Physicis plenissime declaratũ est, libro primo & octauo. ¶ Sub hoc aũt loco a causa formali, cõcludẽdus videtur locus ille qui apud Aristotelẽ signatur, ab inexistentia formæ ad subiecti ab ea denominationẽ: qui cõmuniter breuitatis gratia appellari solet, locus ab inesse ad denominare. A quo ita argumentamur, Parieti inest albedo, igitur ipse est albus. Animæ inest sciẽtia, igitur anĩa est sciens, Itẽ in formis substãtialibus, Huic cõposito naturali inest rationa" lis anima, igitur est homo. Maxima. Vnumquodq; " subiectũ a forma inexistente denominari debet.

¶ A causa deniq; finali argumẽta fiunt, in predicatis, bonum & malũ, Vt si beatitudo est bona, igitur virtus est bona. Virtus em̃ ordinatur ad beatitudinem consequendã, tanquã ad propriũ suum finẽ. Sanitas bona est, igitur amaræ potionis sumptio bona est, deambulatio quoq; post cœnã: & alia huiusmodi quę ad sanitatẽ tanquã ad optatũ finem ordinantur. Item speciei conseruatio bona est igitur generationi intendere bonũ est. Ordinatur em̃ naturaliter generatio ad speciei conseruationem, sicut nutricio " ad indiuidui sustentationem. Maximæ. Cuius causa " finalis bona est, ipsum quoq; bonum est. Cuius finis malus est, ipsum quoq; malum est, ¶ Fit etiam ab effectu causæ finalis argumentũ ad causam. Virtus est bona, igitur beatitudo bona erit. Peccatũ est malum, igitur damnatio mala erit. Effectum autẽ causæ finalis appellamus id quod ad aliquid ordinatur tanquã ad finem, estq; velut mediũ quo per se finis attingitur, Vt virtus ad beatitudinem ordinatur, & peccatum ad damnationem, medicinalis potio ad sanitatem:

CAPVT. XIII.

¶ De vsu generaliori locorũ a causis.

PRæter autem formas & modos vulgatiores istos quibus vulgo solẽt ab his causis duci ar-gumen- Totum istud ca-

put dili- gēter ex pēde cū ijs oib⁹ quæ de causis di cuntur.

gumentandi, alij sunt longe præcellentiores, gene- raliores, & vtiliores, quib⁹ omnis ars, omnis vti po ssit disciplina, & de re qualibet aptissime disputari. Est em̄ locorū istorum a causis tanta fœcunditas, tā tamq; subministrant argumentorū copiā vt nō vi- deam certā aliquam argumētandi ex eis formā pos se præscribi, Id quod & Seuerinum Boetiū in Com mentarijs super Topica Marci Tullij arbitror sensi sse, qui loco a causis maximā non aliquē priorib⁹ si milem assignauit, specialē videlicet & paucis argu- mentis cōmodā sed generalissimā & maxime vni- uersalem, dicens, vnāquamq; rem ex causis spectari debere. i. de vnaquaq; re ex causis iudicandū esse ac differendū. In his ergo locis exercitatissimos se red dere studeāt, qui artis hui⁹ verū vsum & fructum quærunt. Nec em̄ ali⁹ est loc⁹, e quo fructū amplio- rem referat exercitatio. Vt non temere præcepisse videat̄ Satyricus. Discite q; (inquiēs) o miseri & cau sas cognoscite rerū. Nec sine causa dixisse videt̄ ille Poetarū princeps Virgili⁹. Felix qui potuit rerum cognoscere causas. Nos vero, vt viā quandā indice mus rudib⁹ & inexercitatis, diuersarū rerum diuer sarumq; professionū varia exēpla proponem⁹. ¶ Et primū quidē a causis efficientib⁹ ducam⁹ argumen ta. Quærat polyticus. Num iustitia ciuilis, quæ no- cētes cogit etiā extrema ferre supplicia, naturalis sit an forte contra naturā per tyrannidē potentū intru sa, ita quæstio terminabit̄ consyderata efficiēte cau- sa. Congregatio hominū est naturalis: quoniā natu ra homo animal ciuile est atq; domesticū, quod ad cohabitandū pariter cū alijs sui generis naturali in- clinatione fertur. Hæc autē congregatio & cohabi- tatio hominū, a principio iustitiā istam induxit. Nō em̄ poterat pacific⁹ haberi conuictus, nisi penes ali quem esset potestas vitæ & mortis, qui noxios pu- niret innocētes defenderet. Igitur iustitia illa natu- ralis est. ¶ Quærat Physic⁹ aut medic⁹, num som- nus sit naturalis? ita argumētabimur. Post fatigatio nē ex lōga vigilia & cōtinua operatione in sensib⁹ cōtractā, ab operatione sensitiua aliquantulū requie

scere ad

fcere ad restaurandum sensib⁹ vigorē, est naturale, Hoc autē somniū efficit, igitur somn⁹ est naturalis & necessari⁹. Quærat deinde ethic⁹. Num etiā somnolentia sit naturalis vt somn⁹? respondebim⁹, nō, quoniā pigritia & vitiosa assuefactio ampli⁹ quam oportet & quando non oportet dormiendi; somnolentiā efficit, nō ipsa natura. Nō est igit̄ somnolētia naturalis aut necessaria, sed innaturalis & fugienda Sic physic⁹ probabit, homini esse naturale cibo nutriri; q̄m calor ille qui humidū radicale cōsumit ipsoq; pascitur, naturalis est, atq; ipse est nutritiōis causa efficiens. ¶ Quærat Theologus. Num mors ab initio homini conueniat secundum naturam? Dicimus, nō; quoniā peccatū extra naturā est, & diaboli itē malicia extra hominis naturā est; hæc autē efficiēs causa sunt mortis. Inuidia em̄ diaboli (vt ait Sapiens) mors intrauit in orbē terrarū, & (iuxta Apostolum) per peccatum vni⁹ primi hominis in ōnes homines mors pertransijt. Non igitur scd̄m naturā a principio mors homini cōuenit. Quærat rursum. Num post corruptam naturā hominis per peccatū mors sit naturalis? Dicim⁹, ita habere; quoniam calor naturalis post hanc inductā corruptionē naturaliter semper aliquid consumit humidi radicalis, nec fit per nutritionē tā boni humidi reparatio vt ante, sed deficit semper a primaria bonitate, atq; ita post lignū vitæ præclusum, dum nō potest fieri oimoda reparatio, tandē necessariū est penitus calorē deficere ac hominem mori. ¶ Ad hunc locū pertinet, quod in Euāgelio Christ⁹ Domin⁹ peruersis Pharisæis ait. Progenies viperarū, quomodo potestis bona loqui cum sitis mali? Ex affectu em̄ peruerso, vt causa, prauū sermonē vt effectū causæ adsimilē colligit. Id quod & cōfirmat, dicens. Ex abundātia cordis os loquitur. Bon⁹ homo de bono thesauro profert bona, malus similiter mala. Hoc est, iuxta causę efficientis qualitatē, effectus consequit̄. Ad idē pertinet quod dicit. Omnis arbor bona fructū bonum facit, mala autē malū. Si em̄ arbor quæ est causa efficiens & producēs fructus, bona est, erunt & fructus boni; cō

Sapiē. 2
Rom. 5.
Mat, 12.
Matt. 7.

boni:cōtra autē,mali,si arbor mala fuerit.Cū autē a fructibus docet arborē cognoscere, ab effectibus ad causam docet procedere. ¶Rursum hoc loco ab efficiente causa & alibi vtitur cū probat,ea quę intrāt
Mat.15. per os nō coinquinare animā,ea autē quæ de corde procedūt inquinare.Quę em̄ in ania possint efficere maculā,sola illa sunt quæ de corde nascunt̄,ea autem quæ per os intrāt,nō sunt huiusmodi. Vbi em̄ nō est propria inquinationis causa,effect9 inquinationis inueniri nō poterit.Sublata em̄ causa, aufert̄
Cor.15 effect9.Per hunc locū Paul9 Ap̄ſus apud Corinthios astruit resurrectionē mortuorū,ex resurrectione Christi.Si mortui,inquiēs,nō resurgunt,neq; Christus resurrexit,a negatiōe videlicet effect9 ad negationē causę efficiētis,quoniāChristi resurrectio quodāmodo causa est efficiēs beatę resurrectionis fidelium. ¶Iurisperitis quoq; & æqui tractatorib9 ijs etiam quorū est in forēsem cōtentionē descēdere, vix alius loc9 est vtilior,Lex est,Si iumentū via publica pascēs in vicinū pratū cōscendēs,dn̄o prati dānū intulerit,dānū resarciat qui est iumēti Domin9. Ponim9 hāc rē trahi in cōtentionē.Quis dubitat,caussam dāni statim esse spectandā,ad litē dirimendā? Si em̄ domin9 pascuæ in causa est cur trāscēderit iumētū,vtpote quia vel dolo viā aperuit iumento vt dāno afficeret dn̄m,vel per incuriā munire pascua sua iuxta morē regiōis neglexit,absoluit̄ a pœna iumēti domin9. Si vero in causa ipse est;quia cū sciret equū petulantē,compedib9 nō strinxerit,neq; custodes adhibuit,dānū resarciat qui damnū dedit. ¶Similiter de boue cornupeta qui hominē trucidauerit.Itē de nauta qui naufragiū faciēdo merces perdidit,si quæstio fiat,in his atq; similib9 omnib9 causis semper spectāda est,& ex causa res terminānda. Si enim is cui9 est bos cornupeta,causa est necis.i. si bouē nosset talē eum fuisse ab heri & nudiustertius,& nō eū domi alligauerit,punietur vt iustū est.Si vero non ipse in causa est, vtpote si prius nunquā tale quicquā audierit vel viderit, sed subito aliquo impetu res peracta est, merito absoluit̄ domin9,vt qui causam

causam necis nullã dederit Sic nauta si causa est submersionis nauis, quoniã vel per negligentiã vel per inscitiã cũ debuisset & potuisset seruare nauẽ, nõ fecit, ipse vt causa submersionis resarciat damnũ. Si vero nullã ipse causam dedit submersioni, si omnẽ adhibuit diligentiã omnẽq; industriam, nec potuit præ tẽpestate & fluctib9, parcendũ est misero, nec illi imputandũ damnũ. Ipse suę nauis, alter mercium suarũ iacturã feret. ¶ Ad hunc locũ pertinet, quod rem laudamus aut vituperam9, bonã aut malã, vtilem aut inutilẽ colligimus, ex ipso vel authore vel consultore. Sic omnẽ creaturã bonã probat Apl'us: quoniã Dei est, & a Deo facta ad vsum hominum. 1.Ti.4.
Peccatũ autẽ malũ esse cognoscit, quoniã diabolus mal9 ipsius author est. Ipse eñ mendax est & pater Ioan. 8.
eius, nẽpe mẽdacij. Ita mors nõ simpliciter bona esse probatur, quoniã bonus De9 (vt ait Sapiẽs) mortem nõ fecit. Sapiẽ.1.
Mala autẽ est, quia malus diabolus & malũ peccatũ ipsam effecit. Hinc colligimus, bonũ esse consiliũ, bonũ propositũ, quoniã a Deo suggeritur, a sanctis angelis cõfirmatur. Hinc v̾ginitas bona esse & præcellẽter supra matrimoniũ bona comprobatur, quoniã Christus eã cõsuluit, item & Apostolus, vt v̾tutem perfectiorẽ. Mat.19. 1.Cor.7
Vniuersaliter eñ cõsiliarius efficiẽs causa dicitur sui cõsilij. Sic quod viri graues prudẽtes & experti consulũt, cõmendatur Vnde est illud Poetæ. Barbato crede magistro. Qđ autẽ consulunt pueri, inexperti, imprudentes, carnales, merito vt suspectum non amplexabimur. Quo modo si recte collegisset Roboã, non ita fœde paternum auitũq; regnũ scidisset. Hinc qđ diabolus suadet, quod caro suggerit, quod mundus ostentat suspectum haberi debet. 3.Re.13.
Non eñ boni sunt isti cõsiliarij, neq; tales quib9 tuto fidi possit. Quod autẽ spiritus Dñi suggesserit, id certissimũ est consiliũ. ¶ Ita lex vnaquaq; aut cõsuetudo, a primis institutorib9 aut subsequẽtib9 approbatorib9, cõmendatˀ vel reijcitur, præfertur alteri vel postponitˀ. Sic eñ Apostolus apud Hebræos de vtraq; lege differens, nouam præfert veteri, quod ista per angelos data fuerit, ac Hebr. 2

per Moy

per Moysen ministrū tantū & famulū Domini promulgata populo, illa vero per ipsum Dei filiū instituta, confirmata & prædicata fuit. Hinc venerāda omnia nouæ legis sacramenta, quod Christus ea instituerit, Apostoli spiritu sancto inspirati promulgauerint. Hinc omnis scriptura sacra summa veneratione digna colligitur, quoniam ab ipso spiritu Dei (iuxta Petri testimoniū) profecta. Hinc omni veneratione & obseruatione dignū esse arguimus sacrū quadragesimale ieiuniū, qđ olim eximia illa legis columina, Moyses & Helyas obseruarunt, ac deinde Christus ipse in se consecrauit, nobisq; cōmendauit. ¶Hac quoq; ratione magicas artes damnamus qđ a diabolo sint authore profectæ. Ita agriculturæ ars, vt ōnibus antiquior & præstātior probat̄, quod ab ipsa Dei institutione post peccatū sit profecta, naturali necessitate cogente, nō vlla curiositate super uacanea præter necessitatē adinuenta, vt aliæ plæreq;, quemadmodū variæ tincturæ, sculpturæ, atq; texturæ, quib⁹ nihil opus erat humano generi, sed luxus hominū ea effinxit. Sic ars vsuraria damnatur, quā hominū progenuit auaritia: ars cupediaria, quā adinuenit gula satiari nescia, atq; ita in cæteris.
¶Hoc etiā loco vti cōmode possumus ad exhortationem filiorū, dum parētes efficiētes causas proponimus, vt illos vel ad imitandū eorum probitatem exciremus, vel ab eorum improbitate reuocemus.
Tobi. 8. Primi exemplū est apud Tobiam, vbi fili⁹ accepturus Sarā in vxorem, a spōsa & a seipso specialē exigit hac oratione castitatis pudorē. Filij (inquit) sanctorū sum⁹, ideo nō possum⁹ ita coniungi sicut gentes, quę ignorāt Deū. Huc respicit & quod Apostolus ait. Si radix sancta, & rami: & si delibatio sancta
Rom. 11 & massa. Huc & illud pertīet Saluatoris. Si filij A-
Ioan. 8. brahæ estis, opera Abrahæ facite. Vox ex patre diabolo estis, ideo eius opera vultis perficere. Secundi vero exemplū proponit scriptura, cum filijs loquēs
Psal. 94 ita ait. Hodie si vocē eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione, vbi tentauerunt me patres vestri. Sic & in Euāgelio Dominus

improbis Iudæis ait. Quem Prophetarum non occiderunt patres vestri? statim subiungēs. Et vos implete mensuram patrum vestrorum. Mat. 23.

CAPVT XIIII.

De vsu loci a causa materiali.

EX loco quoq; a causa materiali, alia adferri possunt a suprapositis argumēta. Vbi primū nota, materiam consyderari duplicem; alterā ex qua res cōponitur simul cū forma. Vt homo cōponitur ex suo corpore simul cū anima. Hæc vocatur materia ex qua Aliter appellam⁹ materiā, id circa quod versat̄ alicui⁹ cōsyderatio. Vt materia sciētiæ cuiuslibet, dicitur id de quo talis est scientia, aut circa quod eius cōsyderatio versat̄. Vt materia dialecticæ, est argumētatio: materia grāmaticę, est eloquutio: materia Physicæ, corpus naturale; materia theologiæ, ipse Deus. Dicitur quoq; virt⁹ quælibet habere suam materiā circa quam versatur, vt sobrietas est circa cibū & potum, patientia circa res difficiles tolerādas, fortitudo circa res arduas aggrediēdas. Iccirco cibus & potus dicuntur materia sobrietatis siue tēperātiæ, vsus rei venereę est materia cōtinentiæ res toleratu difficiles materia sunt patientiæ, res arduæ fortitudinis, atq; ita in cæteris: quorū plena determinatio ex morali doctrina petenda est. Dicitur quoq; omne votum omnisq; promissio aliquā habere materiā, ipsum videlicet de quo fit votum aut promissio. Ex consyderatione igitur materię, multipliciter argumēta trahim⁹. Hinc em̄ colligimus, virtutem alterā alteri præstari: qm̄ alia materiā habet subliminorē, alia humiliorē; itē sciētiam vel artem aliam alij præstare, ex materia circa quā versatur. Ideo em̄ inter ōnes mechanicas agricultura videt̄ honestissima & vtilissima; quoniā circa ea versatur quæ sunt humano generi omniū vtilissima. Hinc illæ artes quæ circa res vtiles hūano generi occupātur, vere vtiles probātur; illæ autem quæ tantū circa superuacanea & curiosa, aut etiam aperte noxia & prohibita, vel min⁹ probantur vel ōnino reijciūtur. Propterea Physica disciplina alijs est præ

argumēta a materia.

est præstãtior sermocinalib9: quoniã illæ in vocib9 hærẽt, ista res naturales contẽplaẽ. Inter partes quoq; physicæ sciẽtiæ, Aristoteles ex hoc loco argumẽtatur scientiã de anĩa esse cæteris præstantiorẽ, quoniam illa de anĩa est, quæ omniũ naturarũ est nobilissima & prçstãtissima. Omniũ vero scientiarũ simpliciter altissima esse probaẽ Theologia: quoniã materiam habet omniũ præcellentissimã. Moralis autẽ scientia antecedit medicinã: quoniã illa circa morbos anĩæ, ista circa morbos corporis curandos. Deniq; legũ cognitio, medicorũ scientia videtur inferior, quod hi circa corp9 hominis occupẽtur, illi potissimum circa possessiões atq; pecunias, vt quid sit vniuscuiusq; propriũ definiãt. Corpus vero melius est tẽporalibus bonis. Hinc omniũ virtutũ eminentissimæ probãtur tres illæ quæ appellãtur theologicæ, nẽpe fides, spes, & charitas, quod immediate circa materiã excellentissimã ipsum Deũ versenẽ. Cæteræ vero immediate circa aliquid mediũ occupantur, quod ad Deũ dirigitur, vt circa passiones malas refrenãdas, aut vtilia opera peragẽda. ¶ Hoc quoq; modo colligimus votũ esse bonũ aut malũ, seruandum aut rescindendũ, si videlicet materiam habeat bonã, bonũ erit, si malã, vtpote si vel in aperte malũ fertur vel in min9 bonũ, quo aliud maius bonũ excluditur, malũ erit. Similiter laudatur consiliũ, propositum, cogitatio, affectio, & studiũ, si circa rẽ bonam sit: dãnatur, si circa rem malã. Vnde & vita cõtẽplatiua voce Dñi ex materiæ cõsyderatione præfertur actiuæ: quoniã ista sollicita est & turbatur erga plurima, illa vero vni inhæret, quod est necessa-
Luc.10. rium. ¶ Huc pertinet quod de Beato Augustino legitur & canitur. Testamentũ nullũ fecit, quia vnde faceret, nõ habuit. Simili modo Augustinus ipse probat, vitã actiuã nõ fore in patria, ex eo quod non inuenietur illic materia circa quã hic modo versatur. Modo, inquit, quia esuritur, quia sititur, misericordia miseris necessaria est. Frangis panẽ esuriẽti quia inuenisti esurientẽ. Tolle famẽ, cui frangis panem? Tolle nuditatẽ, cui præstas vestẽ? Ac post pauca cõ-
cludẽs sic

cludens sic ait. In futuro nō erūt ista mala, ergo nec ista ministeria. ¶Ex materia quoq; corruptibilitas aut incorruptibilitas, longa aut breuis duratio arguitur. Hinc em̄ cœlū ostendim⁹ esse incorruptibile: quoniā materiam nō habet agentib⁹ & patientibus adinuicē primis qualitatib⁹ subiectā. Cætera autem corpora inferiora: quoniā materiā habent eiusmodi qualitatū actioni subiectā, corruptibilia probantur. Itē quo vniuscuiusq; corporis naturalis materia maxīe passionibus huiusmodi est obnoxia, eo res ipsa fragilior faciliusq; corruptibilis probatur. Hoc modo ex materia argumētandi miratˀ Psalmista, hominē stellis & cœlestib⁹ corporibus viliorem dicens. Videbo cœlos tuos opera digitoꝝ tuorum, lunā & stellas quæ tu fundasti. Quid est homo qđ memor es eius, aut filius hominis &c. Quasi dicat postquā illa sunt incorruptibilia homo autē corruptibilis: quid igitˀ est, quod tanti facias hominē cum videatur hac ex parte illis quoq; inferior? ¶Deniq; hoc ex loco, consyderata conditione materiæ, argumentamur id quod ex ea factū est tale esse aut tale. Vt cū sic colligim⁹. Vas istud est vitreū, igitˀ mundum est, sed fragile: cereū, igitur liquescet facile. Poculum istud est quercinū aut faginū, durabit igitur. Domus ista ex luto tantū & stramine cōstructa est, nō multæ igitur erit durationis. Domus est lapidea non facile igitur inflāmabilis. Monumentū hoc æreum est, igitˀ perstabit in multa sæcula. Statua hæc aurea est, magni igitur preciȷ. Cymbalū istud argenteum est igitur bene sonorum. Psalm. 8

¶CAPVT XV.

¶De loco a causa formali.

POrro a formali causa (iuxta Boetiȷ traditionē) vniuscuiusq; rei virtutem metimur. Ideo em̄ Dedal⁹ volare nō potuit, quia naturali forma ad volandū dispositus non fuit. Maximā huic argu„ mento istā assignat. Tantū vnaquęq; res potest, quā„ tum ei⁹ forma naturalis permittit. Hinc colligitur aquā non posse naturaliter calefacere neq; ignē frigefacere sed econtrario aquā posse frigefacere & ig nem cale Argumenta a causa formali.

nem calefacere. Cũ em̃ omnis actio siue operatio a forma aliqua debeat procedere (vt in Physicis declaratum est) si forma illa quę requiritur ad talẽ aut talẽ operationẽ probetur rei nõ ad esse, mõstratum erit talẽ operationem illi rei nõ conuenire. Vt (exẽpli gratia) nihil potest calefacere, nisi mediãte calore quæ est forma quædã accidẽtalis per quã debet fieri operatio calefactionis. Cuicũq; igit̃ monstratũ fuerit nõ inesse calorẽ, huic neq; calefactionẽ competere mõstratũ est. Videt̃ aũt in his forma simul & sub ratione efficiẽtis cõsyderari. Arguim⁹ em̃ a forma, quaten⁹ est talis operationis effectiua vel non effectiua. ¶ Idẽ fere argumẽrandi modus est quo iubemus vnũquemq; artificẽ intra suos limites consistere: vt (iuxta prouerbiũ) sutor nõ vltra crepidã, nec in alienã messem professor quilibet falcem mittat. Nequit em̃ artifex de ea re iudicare, cuius nõ habet peritiã. Si agricola quispiã est, de agricultura & rusticatione decernat; si calceari⁹ est, de calceis; si pellio de pellib⁹. Si grãmaticus est de reb⁹ grãmaticis iudicabit. Si mathematic⁹ de mathematicis. Si aũt theolog⁹ non est: rerũ theologicarũ determinationẽ sibi nõ vsurpabit; si dialectic⁹ non est, de reb⁹ dialecticis temere nõ definiet. ¶ Ita quoq; generaliter ab vniuscuiusq; professione argumentari licebit, ad ea quæ professionis illi⁹ sunt officia. Est em̃ professio: velut forma quædã. Quẽadmodũ em̃ formis naturalibus res distinguunt̃ in natura, naturalibusq; officijs, ita professione sua quisq; determinat̃ ad officia sibi cõuenientia, vident̃q; res humanæ, alioqui confusæ, huiusmodi statuũ ac professionum diuersitate velut ad ornatũ distingui vt in naturalibus omnia alioqui indistincta per formas distinguũtur. Ita licebit argumẽtari. Monachus es, diuinis igit̃ rebus intende, a sæcularib⁹ autẽ negocijs & tumultibus abstine. Marit⁹ factus es, igitur, proliũ generationi & educationi familiæq; gubernãdę dabis operã. Sacerdos non es, non est igitur tuum offerre in ecclñiasacrificium aut sacra peragere. Poeta es, cane igit̃ fortium gesta virorũ; theologus non es, a rebus igit̃ fidei de

dei decernẽdis abstine, Ita in cæteris. ¶Consydera-
bim⁹ præterea in reb⁹ humanis, quæ vel signis vel
cæremonijs quibusdã ad hoc institutis fiũt, quo mo
do aut qua forma vnũquodq; eorũ peragat. Nam &
sic a forma licebit argumẽtari. Exẽpli gratia. Baptis-
mi Christianorũ forma est vt is qui baptizat super
tinctũ aqua sanctæ Trinitatis nomẽ inuocet dicẽs.
Ego te baptizo in nomine patris & filij & spiritus-
sancti. Matrimonij forma est vt (mutuo sibi consen
tientes) mascul⁹ & fœmina dicant sibijnuicẽ. Do ti
bi fidẽ aut æquiualens aliud. Sic igit̃ licebit a forma
argumẽtari. Hic puer aqua tinctus est, eo qui tinge
bat nomẽ beatæ Trinitatis super ipsum inuocante,
igit̃ puer iste baptismũ suscepit. Est quippe illa bap-
tismi forma. Itẽ. Hi duo, vir atq; mulier mutuũ ani
morum consensum expresserũt dicentes. Do tibi fi
dem aut æquiualẽs aliquid peregerunt, igit̃ verum
est inter eos matrimoniũ. Hæc eñ est forma matri
monij. Item. Hic religionis sacræ vestẽ suscepit, atq;
in manus patris obediẽtiam regulæq; cõmunis ob-
seruantiã sancte promisit, igitur monach⁹ est factus
Hic homo nunq̃ ab episcopo est inunct⁹, neq; super
eum verba sacra ad id instituta prolata sunt; igitur
non est sacerdos. Hac eñ forma consecrantur sacer
dotes. ¶Ad hunc locũ possunt reduci & mores di-
uersi qui antiquit⁹ ad rẽ quãpiã ex institutione ser-
uabant. Vt si probem⁹ Scipionẽ triumphasse, ex eo
quod in curru aurato vectus sit a quatuor equis al-
bis eum ducentibus, capite coronato deuictis hosti
bus currum sequẽtibus quorum colla catenis erant
onerata sicq; præeunte senatu in capitolium ascen-
dit ad templũ Iouis vbi tauro albo mactato eadem
pompa comitat⁹ domũ rediit. Hic eñ apud Roma
nos erat mos triumphãtium formaq; triumphi. Itẽ,
si ostendam⁹ apud Romanos quẽpiã manumissum
ex eo quod Dominus caput serui manu tenens, ita
dixisset. Hunc hominẽ liberũ esse volo, statimq; il-
lũ emisisset e manu. Hic eñ apud illos mos erat in
manumissione. Aut si hostes ostẽdamus subiugatos
ex more quẽ in subiugando Romani seruabãt; dua-

busquippe hastis in terra defixis tertia superponebatur ac deinde discincti hostes, sub illa trāsire cogebātur, inermes. Ita in cæteris. ¶ Deniq;, a formis res adinuicē comparam⁹ scd̄m dignitatē maiorē aut minorē. Ideo em̄ omniū corpo℞ homo est dignissimū quoniā animā rationalē habet formā omniū corporaliū nobilissimā nimi℞ Dei in se gestantē imaginē Ideo bruta plantis, plātæ rursum inanimatis corporibus pręstāt; quoniā anima sēsitiua vegetatiuę præstat, atq; hęc iterū formis ōnibus quæ nec vegetādi habent virtutē. Similiter ex formis artificialib⁹ op⁹ operi præferim⁹, iuxta quod forma fuerit præcellētior vel inferior.

CAPVT XVI.

¶ De loco a causa finali.

Finis omniū causarū p̄cipua est, atq; adeo causarū causa, ad quā cæteræ ōnes debent secundū proportionē accōmodari. Propter quod consyderanda, semper est diligenterq; spectāda finalis hęc causa, vt inter omnes præcipua. Ex hac em̄, omniū artium atq; disciplinarū, omniū quoq; consilio℞ & operū metimur bonitatē siue vtilitatem. Quorum em̄ est præstantior finis, illa magis erunt cōmendāda. Hinc virtutes sciētijs meliores colligim⁹, quoniā illæ ad voluntatē excolendā & vitā instituendā faciunt, istę ad intellectū tantū ornandū. Minus aūt est, intellectū exornare, quā affectū excolere & vitam instituere. Hinc colligim⁹, meliores esse virtutes theologicas, fidē spem & charitatem, virtutibus moralibus: quoniā hæ ordinātur ad refrenandū malas passiones, quæ regnant in corpore: illæ vero ad subleuandā mentē affectumq; in Deū, qui finis per se altero est pręstātior. Et vniuersaliter ex fine ꝓposito colligimus causas alias, efficientē formalem & materialē. Secundū em̄ diuersitatē, finiū, adhibendę erunt diuersæ causę efficiētes, formæ diuersæ, itē & materiæ. ¶ Exēpli gratia, struere vis ędificiū hoc fine vt in eo possis etiam ab hostiū vi & impetu esse securus, quære talem artificem qui non ornatum curet, sed fortitudinem operis, talem quoq; materiā elige, quę maximam pręstet fortitudinem, vt quæ

Argumenta a fine.

minus

minus facile possit tormentis bellicis cõfringi, deniq; formam talẽ cura induci ędificio, quę huiusmodi fini magis est commoda, cuiusmodi est forma castrorum aut turrium. Sin vero ędificiũ tibi queris, ad hoc tantũ vt in eo magnificentiã tuam ostentes, inq; eo subinde oblectes animũ, quære artificẽ talẽ qui ornatũ amplius & commoditatẽ quã fortitudinem spectet; materiã quoq; accipe commodã, videlicet lapides eminus resplẽdentes, qui parietib⁹ ędificij decorem tribuant. Formã quoq; elige, nõ castri aut turris, quæ inamœnior est. sed quadrati palacij, quę est oculis gratior. ¶ Ita ex finiũ destinatorũ diuersitate, pueris assignantur magistri diuersi, diuersaq; studia. Si prolem tuã destinas religioni, iã inde a puero talem illi delege præceptorem quem putes ad eum finem posse instituere puerũ: talibus quoq; studijs illum fac exerceri, quib⁹ adiuuetur & incitetur ad finem propositum; talibus quoq; morib⁹ fac illum assuescere ab annis teneris, qui fini conueniant. Sin autem ad aulicam vitam illum destinas, tali eum trade institutori, & talibus moribus imbuendũ trade, talibusq; exercendum artibus, quę ad finẽ sint destinatum accõmoda. ¶ Hinc ita licebit argumentari. Vitam beatã adipisci desyderas, nõ igitur voluptati operã dabis, non carnem curare satages, sed carnẽ tuam crucifigere, Deiq; mandata seruare. Si ideo studes vt Deũ cognoscere agnitoq; illi seruire valeas, igitur non lasciuis Poetarum versibus, aut vanis sophistarum captionibus tibi est inhærendum, nec superuacaneis Philosophorum contentionibus immorandum: sed creaturarum sobria cognitio tibi expetenda est, atq; ad libros sacros transeundum, qui te eo quo tendis peruenire doceant. Si ideo loqueris vt ædifices, igitur abstinendum ab ijs quæ tantũ aures demulcẽt: ea vero ꝓponenda quæ mentẽ illuminent animũq; accendãt. Carnẽ vis habere spiritui subiectã, assumenda igitur ieiunia, orationes, gemitus, pugnę & lachrymę. Hæc em̃ sunt media ad finem illum per se ordinata & necessaria. ¶ Nil autẽ refert, proposito aliquo fine, siue argu-

mēteris ad electionē mediorū cōuenientiū, siue ad abiectionem disconuenientiū, & quæ potius ad cō trarium finem deseruiant. Vt cū ita argumētamur. Vitā beatā adipisci desyderas, non igitur vitijs teipsum implicabis, quæ ad mortē perducunt, sed virtutibus & actionib9 bonis sedulo dabis operā. Vis in perfectionis studio Deo militare, nō igitur sæcularibus negocijs te debes inuoluere (iuxta illud Apli.
2.Ti,2. Nemo militans Deo implicat se negocijs sæcularibus) sed in quiete vitam agere. Hoc modo a fine ex V̄bis Christi sic argumētamur. Si velis ad vitam in
Mat,19. gredi, sunt tibi ergo mandata seruanda. Si velis esse perfect9, sunt igit tibi vēdenda ōnia quæ habes, & dāda pauperib9, ac deinde ad Christi sequelā est veniēdum. Obseruatio enī mandatoꝝ, est mediū assequendi finē optatū vitæ æternæ: & omniū propter Christū contempt9, est congruū mediū ad assequendam perfectionē vitæ Christianæ. ¶ Huiusmodi argumēto Dn̄s Iesus Petrū & Ioannē vindictā quęrē
Lucæ. 9 tes aduersum Samaritanos magistrū nolētes recipere cōfutauit. Cū enī illi dicerēt, Dn̄e vis dicim9, vt ignis descēdat de cœlo, & cōsumat illos, ostēdit Dn̄s ex fine ad quē venit in primo aduētu, id nō conuenire, dicēs. Filius hominis nō venit animas perdere sed saluare. Tanquā si dicat. Ad hunc finē ego veni vt saluē non vt perdā, igitur nō est decēs quod vos proponitis, vt ego pro leui iniuria homini facta statim illos perdā: sed magis cōuenit, vt mea longanimitate ferendo illos tandē ad pœnitentiā adducam. Simili argumēto vtit aduersum Pharisæos, se excusans, quod cū Publicanis & peccatorib9 manduca
Math. 9 ret, eosq; benigne susciperet. Nō veni, inquit, vocare iustos, sed peccatores, ad pœnitētiā. Velut ex hoc manifeste inferens: quod cū illis deberet magis conuersari: cum non alio cōuenientiori medio illos posset ad salutem adducere, quam assidue cum ipsis viuendo ipsosq; instruēdo. Simili modo & post mortem in peregrini specie ambulās cum duobus disci
Lu.24. pulis, declarat ex fine, se debuisse passionē amarissimam perferre. Nonne, inquiens, oportuit, Christum pati, &

pati, & ita introire in gloriã suã? Ac si diceret. Si ad
finem erat perueniendũ, vtiq; mediũ respuendum
non erat quod a Deo erat ad finẽ talẽ præordinatũ.
¶Paulus quoq; Apostol9 a fine argumẽtatur, cũ ad Gala. 6.
bonũ exhortãs discipulos, ait. Bonũ faciẽtes non de
ficiamus, tempore em̃ suo metem9 non deficientes.
Messis em̃ retributionis æternæ, omniũ bonarum
actionũ est finis. Et alibi, quoties ex propositiõe cœ
lestis præmij fideles monet, tribulationes mũdi pa-
tienter ferre, nihil aliud quã a fine argumentat: quo
niam sustinẽtia in aduersis mediũ est conueniẽs ad
promerendũ futuræ beatitudinis requiẽ. Sic & Pe-
trus Apostol9 ait. Cõmunicantes Christi passionib9
gaudete, vt & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis 1. Pet. 4
exultantes. Sic Petr9 ex fine nos instruit benedice-
re semper & nõ maledicere. Non reddentes, inquit, 1. Pet. 3
maledictũ pro maledicto, sed ecõtrario benedicẽtes
quia in hoc vocati estis, vt benedictionẽ hæredita-
te possideatis. Quasi dicat. Finis ad quẽ prædestina
ti estis, benedictio est cœlestis: mediũ igitur propor-
tionatũ fini huic eligendũ est, nẽpe benedictio man
suetudinis, & quod ab illo fine abducit, nẽpe maledi
ctio iracundiæ, fugiendũ. ¶Ex finium quoq; consy
deratione & collatione, sumitur argumentum pul-
chrum & efficax, ad iudicandum de medijs quæ ad
finem eiusmodi ordinãtur. Sic Paulus legem vete-
rem multis in locis lõge postponit nouæ, quod illa
ad hunc finem potissimũ sit data, vt quasi in modũ
pædagogi, seruaret populũ duræ ceruicis sub timo-
re, donec promissus aduenirет Messias. Lex aũt no-
ua post illã data est, vt sublato timore, ĩ libertate spi Galat. 3.
ritus per amorẽ Deo adhærẽtes, cœlestis regni here Hebr. 2.
des cõstituamur. Sic alibi finẽ laborantiũ in stadio
vel agone hui9 sæculi, cũ fine laborantiũ in militia
Christi cõparat, dicens, Et illi quidẽ vt corruptibilẽ
coronã accipiãt, nos autẽ incorruptã. Atq; hac cõpa 1. Cor. 9
ratione finiũ, labor Christo seruientiũ longe præfer
tur labori eorũ, qui pro corruptibili præmio mũdo
inseruiũt. Simili modo apud Romanos fines bono
rum atq; malorũ cõparat, & quæ ad vtrũq; finẽ per-

ducunt media: ostẽdere volens, ex diuersitate finiũ
Rom.6. illa eligenda, hæc abijcienda. Quem (inquit) fructũ habuistis tũc in illis, in quib9 nunc erubescitis? Nã finis illorũ mors est. Nunc vero liberati a peccato, serui autẽ facti Deo, habetis fructũ in sanctificationem, finẽ vero vitam æternã. Stipendia em̃ peccati mors, gratia autẽ Dei vita æterna. ¶ Omniũ autem horum argumentorum, atq; eorũ omniũ quæ in præcedentib9 dicta sunt, vna est generalis maxima, quã supra ex Boetio citauim9. Vnãquamq; rem ex causis spectari oportet.

¶ CAPVT XVII.

¶ Quomodo etiam apud Poetas multus sit horum locorum vsus.

SVnt quoq; loci isti apprime vtiles Rhetoribus atq; Poetis, neq; est ali9 quo vel libenti9 vti soleant vel frequentius, in quocunq; tandẽ causarum genere. Siquidẽ tria apud Rhetores distinguũtur genera causarum, nempe deliberatiuũ, iudiciale & demonstratiuũ. Deliberatiuũ ad cõsilia pertinet, iudiciale ad cõtentiones & forẽses causas spectat. Demonstratiuũ vero pertinet ad docendũ, ad narrandum res gestas, ad laudandũ aut vituperandũ. In genere deliberatiuo, plurimũ confert causarum diligens consyderatio. Cõmunis em̃ deliberandi forma est, num quod proponit̃ expediat: deinde, si ad effectũ perduci possit quod expedire inuentũ fuerit, & quo modo, quibusq; medijs, & per quos effici possit. Si em̃ vel nõ expedit quod proponit̃, vel non apparet cõmodus mod9 ad ipsum efficiendũ, statim a deliberatione tanquã vanũ reijcitur. Fit autẽ hoc commodissime a causis, efficiẽti potissimũ & finali. Manifestum igitur est, generi deliberatiuo accommodam esse causarũ consyderationẽ. ¶ Huc etiã pertinet quod supra dixim9, propositũ consiliũ sæpe ab ipso authore vel confutari, vel acceptari. Sic apud Cæsarẽ in Cõmentarijs, libro quinto de bello Gallico, legati duo. Cotta & Sabin9 contendunt. Negat Cotta, authore hoste de summis rebus capienda cõsilia, Ambiorigẽ. s. hostẽ reputans. Contra, Sabinus, quod Ambiorigem amicũ æstimaret, consiliũ insequẽdum

quendum contẽdit, de educendis ex hybernis legiõnibus. Siquidẽ in hoc versabatᷓ contentiõ. Ad hunc modum & apud Virgilium, vbi de equo per Græcos fabricato in vrbẽ Troiam transferendo, a ciuib9 consultaretur. Laocoon ab ipsis doni authorib9 nequaquam in vrbem inferendum esse arguebat, his verbis ciues compellans.

O miseri, quæ tanta insania, ciues?
Creditis auctos hostes, aut vlla putatis
Dona carere dolis Danaum?

Ac post pauca, quid ex authorib9 malæ suspitionis colligat, aperit, subiungens in hæc verba.

Aut hoc inclusi ligno occultantur Achiui.
Aut hæc in nostros frabricata est machina muros.
Aut aliquis latet error.

Ac postremo conclusionẽ infert, ita sermonẽ finiẽs.

Æquo ne credite Teucri.
Quicquid id est, timeo Danaos & dona ferentes.

Eodem argumẽto & alij plęriq; sagacioris ingenij, in eandẽ ducebãtur sententiã: quemadmodũ de Capi eodem in loco Virgilius ita inquit.

At Capis & quorum melior sententia menti.
Aut pelago Danaum insidias suspectaq; dona
Præcipitare iubent, subiectisq; vrere flammis.

Ita videlicet ab ipsis equi fabricatoribus doniq; authoribus, prudenter suadebant, ipsum minime suscipiendum in vrbẽ. Cui consilio si fuisset obtemperatum, nõ ita copiosum Poetis omnib9 Troia infœlix dedisses canẽdi argumentũ: atq; (vt ipsius vtar verbis qui tuã tuorũq; cladem canendo inter Latinos Poetas principatum iureobtinuit) Troiaq; nunc stares, Priamiq; arx alta maneres. ¶ Porro in genere demõstratiuo, ad laudandũ atq; vituperandũ Poetis & Oratorib9 vsitatissimũ est causas adferre Vt apud Virgiliũ pocula sua Menalcas cõmendat, ab efficiẽte, Alcimedonte: a materia, quoniã fagina essent: atq; etiã a forma, quoniã sculptura erant mirabili. Ita em̃ cũ Dameta certans, cum de grege nõ auderet quicq̃ deponere pocula ista cõmẽdat, dicẽs.

Quoniam tibi pocula ponam

Lenta

Fagina, cælatum diuini opus Alcimedontis.
Lenta quibus torno facili superaddita vitis.
Diffusos hedera vestit pallente Corymbos.
In medio duo signa, Conon, & quis fuit alter
Descripsit radio totum qui gentibus orbem.
¶Hoc modo laudamus quempiã, a genere, a patria a pœdagogis: quæ omnia quædam efficientes sunt causæ. A genere quidẽ Ilionęus apud Latinũ, Phrygem Æneam commendat, dicens.
Ab Ioue principium generis, Ioue Dardana pubes
Gaudet auo, rex ipse Iouis de gente suprema.
A doctore autem & pœdagogo se cõmendare videtur Persius, ita Cornuto suo loquens.
Cum primum pauido custos mihi purpura cessit.
Me tibi supposui, teneros tu suscipis annos,
Socratico Cornute sinu.
Sic ij quorum est artes cõmendare, quidlibet poti9 negligunt, quã earum exponere primos inuentores Vnde & illud in eglogis Virgilianis.
Ab Ioue principium musæ, Iouis omnia plena
Ipse colit musas, illi mea carmina curæ.
Sic de arte arandi terram in Georgicis ait.
Prima Ceres ferro mortales vertere terram.
Instituit.
¶Ad exhortandũ quoq; & increpandũ nõ parum habet momenti hic locus, cum progenitorũ exemplis propositis, vel facta tantũ cõmemoratione honesta, ita filios vel adhortamur ad similia, vel ab ijs quę genere suo sunt indigna, auocamus. Sic Vergilius egloga quarta, siue Saloninum siue Marcellũ ad magna exhortatur, his verbis.
Aggredere o magnos (aderit iam tempus) honores
Chara Deum soboles, magnum Iouis incremẽtum
Contra, molles Romanos increpat Persius, dicens.
Vos o patricius sanguis quos viuere fas est.
Occipiti cæco, posticæ occurrite sannæ. Et rursum
Hic neq; more probo videas, neq; voce serena.
Ingentes trepidare Titos, dum carmina lumbum.
Intrant, &c. ¶Ad excitandũ quoq; misericordię affectum, flectendosq; animos, plurimũ valet efficiẽtium cõ

tium cõmemoratio. Vt est illud Didonis ad Æneã
Quis te nate Dea, per tanta pericula casus.
Insequitur? quæ vis immanibus applicat oris?
Tu ne ille Æneas, quem Dardanio Anchisæ.
Alma Venus Phrygij genuit simoentis ad vndam
Idem apud Terentium pulchre tractat Clitipho, sic matrem alloquens. Si vllum vnquã fuit tẽpus mater, cum ego tibi voluptati fuerim, dictus filius tua voluntate. &c. Sic orantes ad persuadendũ & exorandũ adferre solent, quicquid ad rem impetrãdam possit efficere. Quomodo apud Virgiliũ Dido abire parantẽ Æneã detinere cupiens, interponit obsecrãdo quicquid illi9 putet animũ posse cõmouere.
Per ego has lachrymas (inquiens) dextrãq; tuam te
Per connubia nostra, per inceptos hymeneos
Si bene quid de te merui, aut tibi quicquam
Dulce meum, miserere domus labentis, & istam
Oro, si quis adhuc precibus locus, exue mentem
¶Nec est Poetis inutile argumentũ, quod a materia sumitur. Hinc em̃ pigrescentem puerum. Persi9 ita alloquitur.
Vdum & molle lutũ es, nunc nunc properand9, &
Fingendus sine fine rota. (acri.
Quasi dicat. Quia nũc dum modica est ętas, aptissima es materia disciplinis ac moribus suscipiendis nunc nunc formand9 es & instituend9 ad eum modum quo figulus materiam, dum vda & mollis est, format pro libito. Huc pertinet, quod in Georgicis Virgilius docet terras diuersas consyderare, quarũ aliæ melius vites, aliæ fœlicius segetes proferãt. Arborum quoq; diuersæ species diuersis in locis ac terris fœlicius prouenire. Sic em̃ ille canit secundo Georgicorum libro.
Nec vero terræ ferre omnes omnia possunt.
Fluminibus salices, crassisq; paludibus alni
Nascuntur steriles, saxosis montibus orni.
Littora myrtetis aptissima, deniq; apertos
Bacchus amat colles, aquilonem & frigora taxi.
¶Simile fęre est, quod ex consyderatione ingeniorum diuersis studijs pueros destinam9, vt iuxta cõ-

ditionem materiæ, i. qualitatis ingenij, huic aut illi tradant disciplinæ. Vbi em̄ materia non est idonea frustra tentamus quicquā efficere; quēadmodū vetus habet prouerbiū. Nihil inuita miuerua. Inde & vulgatum illud. Veterem canē difficile est loris assuescere. Et illud. A teneris assuescere multum est, Et quod Poeta ait.

Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem,
Testa diu.

¶Porro, quā nō negligant formæ cōsyderationem Poetæ, passim eorum omnia indicāt. Vix em̄ curiosius aliud quam rerum formas depingere satagunt. Ex forma & habitudine corporis, simul & ex voce Æneas apparentem sibi Venerē, quanquam incognitam & venatorio habitu adornatam, Deā tamen esse colligit, his verbis eam alloquens.

O quā te memorem virgo, namq; haud tibi vult9
Mortalis, nec vox hominem sonat, o Dea certe.

A forma quoq; Æneam pulchre Virgili9 commendat, eum corporis decorem & habitudinem quā ex matris acceperat colloquio, ita describens.

Restitit Æneas, claraq; in luce refulsit,
Os humerosq; Deo similis; namq; ipsa decoram
Cæsariem nato genitrix lumenq; iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.

¶Cuiusmodi exempla passim apud Poetas ōnes occurrunt. ¶Deniq;, a fine efficaces admodum sumuntur exhortationes & obiurgationes. Sic enim apud Virgiliū Æneas grauissimis iactatus: casibus socios consolatur, ex fine proposito, dicens.

O passi grauiora, dabit Deus his quoq; finem
Per varios casus, per tot discrimina rerum.
Tendimus in latium, sedes vbi fata quietas
Ostentant; illic fas regna resurgere Troiæ.
Durate, & vosmet rebus seruate secundis.

Hic videlicet proposito fine desyderabili, ad ea quę pro finis illius adeptione fata volebāt ab illis ferri, magno & inuicto animo sustinenda, suos pius Æneas exhortatur. ¶Alloquens vero Didonem Ilioneus, dolens & indignans, post tot perpessas miserias

ne tūc

ne tunc quidẽ portum quietum sibi suisq; permitti, proposito omniũ fine, qui est Dei pro cunctis retributio, monet ab ijs abstinere quæ ad finẽ malum suos authores adducerent. Sic eñ ait.

Quod gen⁹ hoc hoĩm, quæue hũc tã barbara morẽ
Præmittit patria; hospitio prohibemur arenæ,
Bella cient, primaq; vetant consistere terra.
Si genus humanum & mortalia temnitis arma.
At sperate deos memores fandi atq; nefandi.

¶ A fine quoq;, Persius illos qui vel in populari fauore, vel in voluptatibus corporis finem constituerent studiorum, amara irrisione increpat, dicens.

Vsq; adeo ne.
Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter?

Et iterum aduersus voluptarium.

Quæ tibi summa boni, vncta vixisse patella?

Iuuenalis quoq; vanum Hannibalis laborẽ ex vano fine irridet, his versibus.

I demens, & sæuas curre per alpes
Vt pueris placeas, & declamatio fias.

Videlicet a fine tam vano & ridiculo, quẽ ait quæsisse. Hannibalem tam nouo molimine, conatũ irridet vanũq; cõprobat. ¶ Ab effectis quoq; loc⁹ non infrequens est Poetis, cuius nos vnum tantũ aut alterum exemplũ proferemus. Apud Virgilium Dido ab Ænea despecta, illum cõcludit neq; patre Dardano neq; matre Venere natum, his versibus.

Nec tibi diua parens, generis nec Dardan⁹ author
Perfide, sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus, hyrcanæq; admorunt vbera tygres.

In argumentum sumit effecta, quæ subsequuntur.

Num fletu ingemuit nostro? num lumina flexit?
Nũ lachrymas vict⁹ dedit, aut miserat⁹ amãtẽ est?

Ad eandem formã Priam⁹ colligit Pyrrhum ante oculos suos filium suum trucidantem nõ fuisse verum filium Achyllis, his versibus.

At non ille satum quo te mentiris Achylles,
Talis in hoste fuit Priamo.

Quasi dicat, non potuisse fructũ tam amarũ, filium tã insigniter inhumanũ, a bona arbore, a pio & hu-

mano patre progigni. Cōtra,a filijs per hunc modū & parentes commendamꝰ. Cuiusmodi est illud Æneæ ad Didonem.

Quæ te tam læta tulerunt
Sæcula? qui tanti talem genuere parentes?

Sunt huiusmodi exemplis plena Poetarū carmina, prę cæteris aūt quæ a Principe Poetarum Virgilio summo artificio sunt elucubrata,extremaq; dilligētia limata.Nobis vero satis visum fuit pauca ista in exemplū proponere,ad indicandū viam quandam iis quibus per ætatē vel ex professione in huiusmodi literis versari libet ac licet: vt ostenderemus dialecticos istos locos non solū ad inutiles rixas sterilesq; cōtentiones (id quod scioli nōnulli calumniātur) cōducere,imo neq; ad Philosophicas tantū aut scholasticas disciplinas, verumetiā ad Poeticē non minimū habere momēti,adq; enarrandos rite Poetas imprimis esse necessarios. Curioso autē rerū huiusmodi inquisitori data tātilla occasiōe,nō erit difficile interim dum per latos Poetarū campos oberrat, similia multa passim annotare atq; in vnū aceruum,si libebit,colligere. Sed nos iam in causarū locis nimium demorati, ad eos qui supersunt intrinsecos locos expediēdos,ocyus transeamus.

¶CAPVT XVIII.

¶De locis a generatione & corruptione.

LOcis a causis propinqui sunt loci alij, qui appellantur a generationibus & corruptionibꝰ atq; ab vsibus. Siquidem generans & corrūpens,quædam efficientia sunt. Vsus vero est velut finis quidā rei cuius est: cum vnaquæq; res naturaliter ad vsum aliquem ordinetur. ¶Fiunt autē ab his locis argumenta,iuxta cōmunē modū in prędicatis bonum & malū.Fit igitur a generatione argumentum, hoc modo, vt si generatio vel acquisitio cuiuslibet rei bona sit,ipsum quoq; genitum mōstretur esse bonum, vt in his patet exemplis. Generatio domus bona est,igitur domus est bona. Ædificatio templorum,monasteriorum,zenodochiorum,bona est,igitur templa,monasteria,zenodochia, bona sunt.

A generatione,

ſunt. Aſſuefactio ad virtutem bona eſt, igitur virtus bona eſt. Aſſuefactio ad vitium mala eſt, igitur vitium malũ eſt. Cõſtructio proſtibulorũ, aliorumq; huiuſmodi locorum in quibus regnant vitia, mala eſt, igitur huiuſmodi ędificia mala ſunt. Scipionẽ Aphricanum natum fuiſſe, ciuitati Rõmanæ bonũ fuit. Nam (vt apud Ciceronem de Amicitia Lelius ait) illũ natũ fuiſſe ciuitas Rhomana dum erit lætabitur. Igitur Scipio ipſe Romanis bonus fuit & cõmodus. Cõtra vero. Catilinã natũ eſſe ciuitati Rhomanę malum fuit, igitur ipſe illi malus fuit & noxius. Maximæ. ,, Cuius generatio ſiue acquiſitio ,, bona eſt, ipſum quoq; bonum eſt. Cui9 generatio ſiue acquiſitio mala eſt, ipſum quoq; malũ eſt. ¶ Ab hoc loco ita licebit argumẽtari; Chriſti natiuitas cœlum & terram lætificat, eſt igitur ipſe nat9 cœlis & terris feſtiuus. Speciali cultu Deiparæ virginis Mariæ & ſancti Ioãnis Baptiſtæ natiuitates honorantũ atq; celebrantũ ab Eccleſia, ideo ſpeciali bonitate ac ſanctitate illos natos oportet p̃cellere. Vni9 Mariæ inter mortales õnes celebranda conceptio eſt, quia ipſa vnica in cõceptione venerãda extitit, ab omni macula immunis præſeruata. Itẽ. Melior eſt (iuxta Sapientem) acquiſitio ſapiẽtiæ acquiſitione auri & argenti, igitur ipſa ſapientia melior eſt omni auro & argento. Pro.3 ¶ E conuerſo quoq; valet a genito ad generationem, hoc modo. Dom9 bona eſt, ædificatio igitur domus bona. Virtus præcioſior eſt õni auro, ſtudium igitur & acquiſitio virtutis meli9 eſt ſtudio auri & omniũ quæ poſſint deſyderari. Quia templa bona ſunt, vtpote in quibus laudatur Deus docetur populus, oblationes ſacræ fiunt a fidelibus, ideo eorum cõſtructio bona. Quia delubra & phana dæmonũ, ſcholæ ephæborum, aliaq; huiuſmodi impura loca, peſſima ſunt, ipſorũ quoq; ædificatio peſſima eſt. Ideo in hoc bene feciſſe probatur Salomon quod templum Domini ædificauit. In hoc autem male quod idolis vxorũ ſuarum phana cõſtruxit prophana. Lucæ.1. Hinc diſſuadem9, ne caſtra aliaue huiuſmodi fortalicia permittantur iuxta ciuitates cõſtrui;

ſtrui; quoniam docet experientia, ipſa cõſtructa plærumq; in malũ incolarũ cedere, tyrãnis ad ciuiũ oppreſſionẽ loca illa fære occupantibus. Hinc de Ioanne Baptiſta ad patrem angelus ait. In natiuitate eius multi gaudebũt; quoniã videlicet ipſe qui naſcitur erat, bonus eſſet futurus & vtilis omni populo, inde gaudio plena debuit eſſe natiuitas. ¶A corruptione vero dum argumentũ ſumitur hoc eſt obſeruandum, vt non idẽ in antecedẽte & conſequẽte ſumatur prædicatũ, ſed cõmutentur adinuicẽ, bonũ malo & malũ bono. Exẽpli gratia. Deſtruere idola, eorum delubria ſubuertere, lucoſq; ſuccidere, bonũ eſt (Ex his em̃ plæriq; in ſcriptura commendant̃) illa igitur õnia mala ſunt. Fures & homicidas auferri e medio, bonũ eſt & reipublicæ expediens; igitur fures ipſi & homicidæ reipublicæ ſunt noxij. Seditioſos homines in exiliũ mittere, ac de ciuitatibus propellere, bonũ eſt reipublicæ; ipſi igitur ſunt reipublicæ noxij. Virgilij mors præmatura rei literariæ mala fuit (alioqui limatiora adhuc & terſiora haberentur eius opera) ipſe igitur. Virgilius rei literarię dũ viueret cõmodus fuit. Perditio virtutis & ſapientiæ mala eſt, igitur ſapiẽtia & virtus bona ſunt. Sanctos martyres occidi malũ fuit, igitur ipſi boni erãt

Locus a corruptione.

" Maximæ. Cuius corruptio vel perditio bona eſt, ipſum eſt malũ. Cuius corruptio vel perditio mala eſt,
" ipſum eſt bonũ. ¶Ita argumẽtamur ex verbis Dñi ſcandalizatores puſillorũ peſſimos eſſe & plurimũ noxios: quoniã (vt ipſe ait) expedit eis, vt ſuſpenſa ad collũ mola aſinaria mergant̃ in profundũ maris Si igitur eos auferri tam bonũ eſt, vehementer malos & noxios eſſe eos eſt conſequens. Sic Iudæ bonum fuiſſe dicit ſaluator, ſi natus nõ fuiſſet, malam indicans generationẽ eius, & bonã corruptionẽ vel non exiſtentiã; videlicet quoniã ipſe malus erat, domini ſui traditor, horribiliſſimiq; ſceleris author futurus. ¶E conuerſo quoq; valet a corrupti vel perditi bonitate, ad maliciã corruptionis, ſiue a malicia ad bonitatẽ. Si em̃ mali ſunt & noxij fures ſeditioſiq; homines, bonũ eſt auferri eos de medio. Si bona

Mat. 18.

Mat. 26

res eſt

tes est virtus, malū est eā perdere. Si melior est sapientia auro, peior ergo & maioris dāni est perditio sapiētiæ, perditione auri. Idolorū statuæ delubra & luci, quoniā mala sunt, dirui illa bonū est. Maximæ.
" Si quippiā bonū sit, ipsius corrūpi vel perdi malum
" est. Si quippiā malū sit, ipsum corrūpi vel perdi bonum est. ¶ Hoc autē in locis istis obseruandū est, vt argumētum sumat in ijs quæ per se bona vel mala sunt. Nā in ijs quæ nō per se, sed tantū per accidens siue alteri⁹ concomitātis gratia bona vtiliaq; dicūtur, nō valet argumentū. Nō em̄ si mors Christi bona fuit, ideo ipse mal⁹ erat cū viueret. Vere em̄ bona fuit mors Christi, & (iuxta verbū spiritussancti per os Cayphæ pōtificis prolatū) expediēs fuit, vnū illum hominē mori pro gēte. Veruntamē non per se aut sui gratia mors illa vel occisio bona fuit, sed tantū per accidēs, ratione concomitantis salutis nostræ, quā per suā mortem ille fuit operat⁹. Adeo em̄ per se bonū non fuit, Christum Dei filiū, hominē innocentissimū & præceptorē fidelissimū interfici, vt cœlū & terra a facie hui⁹ facinoris exhorruerint; id quod & inanimes creaturæ, illo pendēte in ligno animāq; agente demonstrarunt, cū sol non daret splēdorem suū, moueret terra, atq; etiā petræ scinderentur durissimæ. ¶ Similiter male colligit, lupanariū aut prostibulorū constructionē vt bonā commendari, ex eo quod ipsa per accidēs bona sunt & cōmoda. Non em̄ per se bona sunt lupanaria, quoniā nihil in illis boni gerit, & quicquid illic tractat, detestandū est. Sed per accidēs bona dicunt, quaten⁹ per ea multæ euitant honestarū virginum deflorationes & oppressiones; dū in illis ardēs libidine iuuentus, feruorem & furorē suū extinguit, quē alioqui periculum erat ne in virginem aliquā aut ciuē honestā subinde effunderet.

Ioan. 11.

Mat. 27

¶ CAPVT XIX.

¶ De loco ab vsibus.

AB vsu autē rerū est argumētum, & frequens & vtile; dum ex vniuscuiusq; rei vsu, ipsius bonitatem aut maliciā inquirim⁹. Quod em̄ bonū habet vsum, id bonū esse probat. Quod vero vsum

Loc⁹ ab vsibus.

malũ habet, id similiter malũ esse euincit. Interdũ autem fit inquisitio de tota specie vel toto genere, interdũ de singularibus indiuiduis. ¶ Exempli gratia, si quæratur, Num bona res sit vinũ, quo tã multos videmus corrumpere naturã bonã, dicemus, bonũ esse vinũ, quoniã bonũ habet vsum nẽpe cor hominis lætificare, & animos mœrentes, atq; deiectos erigere. Hunc em̃ verũ esse & naturalẽ vini vsum,
Psal. 103 testantur Dauid pater & filius Salomon. Ille quidẽ
Prou. 13 canẽs vinũ exhilarare cor hominis; hic vero, cõsulens vinũ dari iis qui amaro sunt animo, vt obliuiscantur doloris sui. Iuuat quoq; lassatũ stomachũ & infirmitatibus multis succurrit, quẽadmodũ Paul9
2.Ti. 2. Apostolus Timotheo scribens indicat modico vino vtendũ illi suadẽs, propter stomachũ & frequen
Titum.3 tes ipsius infirmitates. Ita colligim9 equũ bonũ esse; quoniã vsum multiplicẽ habet bonũ valde & cõmodum, nimirum ferre sessorẽ, siue in bello, siue ad negocia, currum trahere, aratro terram proscindere aliaq; huiusmodi. Similiter asinus bonus est, quoniam bonũ habet vsum, nẽpe onera ferre ad cõmodũ dñi. Ita omnes res simpliciter bonas esse probamus & nihil creatorũ omnino malũ: quoniam quicquid a Deo creatũ est, aliquẽ habet bonũ vsũ: illa quoq; quę videtur esse vilissima, & in genere creatorũ despectissima. Omnia em̃ huc seruiũt, hũcq; vsum habent, vt Deũ in sua essentia laudẽt, hominiq; Diuinam in se & potentiã, & sapientiã, & bonitatẽ, commõstrent. Sic Paul9 Apostolus cõcludit nõ esse cõtendendũ verbis quoniã ad nihil vtile id est, nisi ad subuersionẽ audientiũ. Itẽ prophana & vaniloquia esse deuitãda, quoniã multũ proficiũt ad impietatẽ. Item stultas quæstiones & genealogias & cõtentiones & pugnas legis docet esse vitandas, qm̃ inutiles sint & vanæ. ¶ Interdũ vero fit cõparatio indiuiduorum secundũ speciẽ vel genus sub quo sunt posita Vt cũ quærit, num hic sit bon9 equ9, aut hæc bona vacca. Tunc vero vsum illi9 speciei peculiarẽ cõsyderare debem9: & si bonũ habeat huiusmodi vsum id quod proponitur, bonũ esse probatur; sin malum

malum

malum. Exempli gratia; bon⁹ equus est iste, si bene ferat sessorē, aut bene currū siue aratrum trahat; aut aliquid eorū officiorum, quæ per equos fieri solita sunt recte perficiat. Si vero nullū illorum bene impleat, malus equus dicit̄. Sic dicit̄ bonus asinus, qui bene fert onera. Bona vacca, si bene vitulos ꝓcreet & alat, lacꝗ bonū & multū præbeat. Bonus dicitur canis, si bene latrat aduersum nocturnos fures; bonus murileg⁹, si bene mures capiat; bonus culter, si bene scindat; bona vestis, si bene tegat calorēꝗ foueat; bonus liber, si discentē bene erudiat; atꝗ ita in cæteris. Sic in euāgelio Dn̄s ait, bonū esse sal, si nō euanuerit, vt vsum suū habeat, qui est salire carnes & a corruptiōe seruare. Si aūt euanuerit, vt ad nihilū vltra valeat, iā nō vltra bonū esse sed mittēdū in sterquiliniū. Ita in Euāgelica parabola de arbore fici dicit paterfami. Ecce iam trib⁹ annis quæro fructū in ficulnea, nec inuenio. Succide ergo illā, vt quid etiā terram occupat? Maximæ. Cuius vsus bonus est, ipsum quoꝗ bonum est. Cuius vsus malus est, ipsum quoꝗ malū est. ¶ Duo autē hoc in loco sunt obseruanda. Primū est, vt in iis quę per se bonū aut malū habent vsum argumētemur. Non em̄ sequitur. Peccati vsus aliquo modo bonus est, igitur peccatū bonum est. Scandalorū vsus bonus est per accidēs, igitur scandala bona sunt. Tyrannorū vsus bonus est, igitur ipsi boni sunt. Verū est em̄, peccati vsum bonum esse, non quidē per se, cū in ratione peccati nihil possit inueniri habēs rationem vtilitatis, sed per accidens, quatenus Deus ipso nouit ad bonū finem vti quemadmodū testatur beat⁹ Austinus, adeo bonum esse Deum, vt mala fieri non permitteret, nisi inde nosset maiora bona elicere. Sic scandalorū per accidens est bonus vsus, quatenus per ea electi exercitantur & ad coronam præparant̄. Propter quod dicebat in Euangelio Dominus. Necesse est vt veniant scandala. Sic & tyranni iustorumꝗ oppressores, per accidens bonum habent vsum. Non tamen ista simpliciter bona dicēda sunt, sed simpliciter mala. Veruntamē si proprie loquamur, nō tam ille bo

Luc. 14.
Math. 5.
Lucæ. 13
Mat. 18.
Luc. 17.

nus vsus est rerum malarũ, quã Dei boni, qui malis sic vti nouit. Peccatũ eñ, ipsum quidẽ in se nullum habet vsum ad bonũ. Deus aũt in se habet, quomõ illo ad bonũ vti possit, videlicet ad suæ iustitiæ gloriam aduersus illud demõstrandã. ¶ Deinde est cautissime aduertendũ, ne pro vsu abusus sumat. Loc⁹ eñ ab abusib⁹, sophistic⁹ est. Non eñ valet argumẽtum a rei abusu malo, ad maliciã rei illi⁹, sed verus vsus accipi debet. Vnde si quisita in detestationem vini argumentet. Inebriari, lasciuire, luxuriari, insanire, mala sunt: igit vinũ est malũ; quoniã illa omnia ex vino procedũt, & ad hoc vino vtunt plerisq; homines. Mẽdose colligit, qui ita infert. Non eñ ab vsu vini argumentat, sed ab abusib⁹. Verus autem vsus vini nõ est inebriari, lasciuire, luxuriari, & huiusmodi, sed (vt supra dixim⁹) cor hominis honesta & moderata letitia reficere, corporisq; robur sustentare, & releuare si quãdo deijci cœperit. Est eñ ver⁹ vsus vniuscuiusq; rei, officiũ ad quod a Deo facta est, vel id ad quod ab initio instituta est. ¶ Ita nõ sequitur, si malũ est sine causa interficere, ob hoc malum esse gladiũ; qm̃ gladij est ille abusus. Ver⁹ autẽ gladij vsus est aduersus hostes se tueri, aut nocentes punire, quẽadmodũ ait Apostol⁹, gladiũ portare iudicem, vt vindictam inferat male agentib⁹. Neq; sequitur, malã esse eloquentiã aut malũ ingenij acumen, quoniã plærisq; per ingenij acumẽ hæreses errores q; cõfingunt, aut per eloquentiã seditiones ac schismata generãt. Qui eñ in his expẽdunt eloquẽtiam fontẽq; ingenij, nõ ita vtunt sed abutunt, illis quæ alioqui verũ vsum bonũ habẽt. ¶ Huiusmodi tamẽ argumẽtis ab abusu desumptis, mirũ, quãta impudẽtia plærisq; nostræ huius tẽpestatis homines, sacra atq; prophana, humana & diuina õnia infamẽt, tantũ non cœlũ terrę cõmiscẽtes, res per se bonas & saluberrimas institutiones, ex sola abusuũ cõsyderatione dãnantes, execrãtes, pedib⁹ conculcãtes. Hinc eñ sanctissimũ Christi sacerdotiũ contẽnunt, quod nõnulli videant illo ad voluptatẽ aut quæstũ abuti Monachatũ itẽ, quod eo ad hypocrisim multi abutantur

Ab abusu nõ valet argumẽtum.

Rom. 13

tantur. Pontificũ dignitatẽ & præcellentiã, quã multi eorũ ad ambitionẽ illa abutant. Sic virginũ conuenticula dãnant, clerũ omnẽ execrãtur. Diuinorũ cultuũ cæremonias, sanctorum cultũ, imaginũ vsum in Ecclesijs, aliaque huiusmodi. Quasi vero quicquam sit tam bonũ in rebus humanis, quo nõ abuti possit humana malicia. Quid enim verbo Dei magis sanctum, magis augustũ, magis venerandũ? Et hoc quã multi pessime abutunt? Quid Dei lõganimitate melius? Et illa (vt ait Paulus) peccatores ingrati imprudẽter & improbe abutunt ad cumulũ dãnationis, thesaurizantes sibi irã in diẽ iudicij. Quid scripturis sacris magis vtile? Et illis diabolus (vt Matthæus testatur) ad tẽtandũ Christũ abusus est, atque etiamnũ multi illius imitatores (vt Petrus Apostolus de Paulinis epistolis peculiariter ait) eas deprauant ad suã atque aliorum perditionẽ. Denique, quid ipso vero corpore & sanguine Christi filij Dei præstantius potest cogitari, quod Paulus a multis testat sumi in dãnationem? Rom.2. Math.4 2.Pet.3. 1.Cor.11

¶ Facessant igit sophistæ isti, cũ suo illo splẽdido loco ab abusibus; desinãtque miseri iudicio atque adeo sensu ipso cõmuni carẽtes, res per se optimas sine causa præter ius & æquũ, atra notare infamia, magis autẽ ex vsu bono, vt debẽt, singula discãt cõmẽdare. Aut si õnino ab abusibus argumẽtari voluptati illis est, si ita illis libet, & ita decretũ est, accedãt huc ad pulpitum proterui pueri, & discant, quõ ab illo suo loco quẽ omnino deferere nolũt, recte argumẽtari debeant. A malo, inquã, abusu, dãnent nõ rem illã cuius est abusus; sed hoies ipsos, qui rebus ex se bonis, sua malicia abutunt. Ita nõ mendose sed vere colligẽt, multos monachorum malos esse & detestãdos, quod monachatu, re bona & pia abutant ad hypocrisim, ad quæstũ, ad ambitionẽ, aliaque huiusmodi. Ita dialectice colligẽt, multos clericorum dãnandos esse, qui in clericatu diuitias quæritãt, mensas opiparas & vitã delicijs plenã: atque ita in cæteris. Sic argumentãtes ab abusibus malis, ad abutentiũ maliciã suscipiemus illos libẽter, donec autẽ rerũ quarũ est abusus maliciam, ex abusibus colligũt, ridebunt suauiter & tans

quam sophistæ perniciosi exibilabuntur cum igno-minia. ℭCAPVT XX.

ℭDe loco a cõmuniter accidentibus.

Locus a cõmuniter accidẽtibus.

AD causas quodãmodo pertinẽt etiã illa quæ appellanť cõmuniter accidẽtia, nõ qđ causæ sint alterũ alteri9, sed quia fære ex eadẽ causa vel radice procedũt, & quia ad eandẽ causã reducunť, aut certe sic se videnť habere vt causa & effect9, vel vt effectus vnius tertiæ causæ, ex eo qđ vnũ sequiť ad alterũ, eo modo quo effect9 sequiť causam. Dicim9 aũt cõmuniter accidẽtia, illa quorũ alterũ vel sẽper vel vt plurimũ ad alterũ sequitur. Intelligimus aũt hic sequi secundũ cõsequentiã, ita vt vno posito alterũ poni sit cõsequẽs. Vnde id quod inferť ex altero sequi diciť ad illud, etiã si scđm temp9 præcedat. ℭVbi sciendũ est, inter cõmuniter accidẽtia quædã inueniri secundũ prius & posterius. i. quorũ vnum tẽpore præcedit, alterũ subsequiť. Vt in arbore prius est frõdere quã florere, prius itẽ est florere quam fructũ proferre. In vite prius est gẽmas turgentes emittere, quã folia, ac pri9 folia dare quã botros. Sic in muliere prius est concipere, posterius parere, vel in mãmillis lac habere, prius item cũ viro cõiungi, quam cõcipere. Sic & peccare prius est q̃ pœnitere, & sapere prius quã desipere, & hoc rursum pri9 est quã resipiscere. Sic iuuenẽ esse prius est q̃ senescere, & viuere prius q̃ mori, & operari prius est q̃ cessare ab opere. Stare item prius est q̃ cadere, & cadere pri9 quã resurgere. Fuisse quoq; in gradu nõ stabili prius est q̃ cadere, & ita in cæteris. ℭIn his õnibus manifestũ est vnũ nõ esse alteri9 causam, vnũ tamẽ ad aliud cõsequi, vt ipsi9 arboris frõdere, nõ est causa fructuũ; neq; productio gẽmarũ in vite, causa est ꝓductiõis vuarum. Itẽ, ipse cõcept9 nõ est causa (proprie loquẽdo) part9, nec peccatũ est causa ipsius pœnitẽtiæ, nec vita ipsi9 mortis, & ita ĩ reliquis. Est tñ inter ea talis cohærẽtia, vt post alterũ scđm tẽp9 sequať alterũ. Verũ nõ idẽ est qđ scđm temp9 sequiť, & qđ scđm vim illatiõis aut cõsequẽtię, plerũq; ẽm qđ tẽpore ꝑcedit, sequiť scđm cõsequẽtiã nõ ecõtra

rio. ℭVn

rio.¶Vnde in his cõmuniter accidentib9,argumẽ-
tandũ est affirmatiue,a positiõe posterioris scdm tẽ
pus,ad positionẽ prioris,hoc modo,arbor ista floret
igiť frõduit. Fructũ habet ergo flores & frondes ha
buit.Vinea ista botros ꝓfert,igiť floruit,Floret,igi
tur fuit gẽmis turgida.Mulier ista peperit,igitur cõ
cepit.Habet lac in vberib9,igiť ꝟginitatẽ perdidit,
Ita sequiť.Hic hõmo cecidit,fuit igiť nõ stabili gra
du,iuxta illud Boetij.Qui cecidit,stabili non fuit il
" le gradu,Maxima. Cõmuniter accidentiũ si posteri
us est,prius fuisse necesse est,¶E contrario valet ne
gatiue a priori ad posteri9,hoc modo.Arbor ista nõ
floruit,non igitur faciet fructũ.Mulier ista non con
cepit,nõ igitur peperit.Non est vitiata hæc puella,
" neq; igitur lac habet in vberibus.Maxima. Cõmu-
niter accidentiũ si prius nõ fuerit,nec posterius erit
Huiusmodi argumẽtis vti videtur Apostolus,cum
Rhomanis ita scribit de Euãgelij fide & prædicati-
one.Quomodo,inquit,inuocabũt,in quẽ nõ credi Rom.10
derunt?Quomodo aũt credẽt in eum,quẽ nõ audi-
erunt?Quomodo aũt audient sine prędicãte?Quo
modo prædicabunt,nisi mittãtur?Prius em̃ est, mit
ti prędicatores,deinde ꝑdicari,deinde audiri a præ-
dicatorib9,post hoc fidẽ haberi prædicãtibus,postre
mo vt inuocetur is qui prædicatus est. ¶Affirmati
ue autẽ a priori secundum tempus ad posterius,ne-
quaquã valet argumẽtũ:nec item negatiue a poste-
riori ad prius.Non em̃ valet hæc consequentia.Ar
bor ista floruit,ergo fructum habebit: cũ sæpe flore
ant arbores,nec sequatur fruct9.Item non sequitur.
Hæc mulier cõcepit,igitur pariet: cũ frequẽter dis-
sipetur post cõceptũ fœtus,in vtero. Negatiue itẽ a
posteriori nõ valet.Hæc mulier non peperit,igitur
non cõcepit.Non habet in mãmillis lac,igitur non
est cõmixta viro.Neq; cõsequens est,si hic nõ pœni
teat,ob hoc eum nõ peccasse;cũ multi peccent,qui
de peccatis nunquã agunt,neq; sunt acturi pœniten
tiam, ¶Et hæc quidem quæ diximus,ita semper
eueniunt,id est,semper alterũ sequitur alterũ, neq;
secundũ naturã inuenitur vnquã defect9,Sunt autẽ

quædã quæ licet nõ semper & õnino infallibiter, tamen frequẽter admodũ & vt plurimũ se cõsequuntur: ex quib9 proinde etiã Dialectica sumunt̃ argumenta. Nã Dialectic9 non solũ certa & infallibilia, sed etiã verisimilia quærit. Exẽpla sunt huiusmodi. Bacchanalia hodie celebrant̃ aut tẽpli encenia, igit̃ multi inebriabunt̃, & vulnerabunt̃ nõnulli. Ad cõuiuium istud vocati sunt plures diuersaꝝ nationũ ac gentiũ, erit igit̃ cõtẽtio & tumult9. Aura est grata & amœn9 dies, multi igit̃ a prãdio deambulabũt Aura est ingrata & plenũ pluuia cœlũ, igitur pauci ad enceniorũ festa cõuenient. Pax est vbiq; terraꝝ, erit igit̃ omniũ rerũ copia. Bellũ instat, igit̃ erit annonæ caritas. Fames fuit valida, pestis igit̃ grauis sequetur. Hic homo molit̃ quippiã magnæ industriæ igit̃ patebit hominũ inuidię, iuxta illud Ecclesiastis
Eccl. 4 Omnes labores hominũ & industrias animaduerti patere inuidiæ proximi. Itẽ, Hi duo vicini eiusdẽ artis & quæst9 sunt, & fære ex æquo cõcertant, igit̃ sibijnuicẽ inuidẽt, iuxta vet9 illud prouerbiũ. Figulus odit figulũ. Ista quidẽ sic cõmuniter accidũt, & se vt plurimũ consequunt̃, nõ tamẽ omnino infallibiliter & necessario. Potest em̃ casu aliquo euenire, vel ex certa causa, vt aliter aliquãdo cõtingat, nimirum vt priore posito, nõ subsequat̃ posteri9. ¶ Huiusmodi fære argumẽta sunt õnia illa quæ a naturalibus signis sumunt̃. Quale est illud quod Saluator in Euãgelio ad Iudæoꝝ confusionẽ protulit, dicẽs,
Mat. 16. Facto vespere, dicitis. Serenũ erit, rubicundũ est em̃
Luc. 12. cœlũ. Et mane. Hodie tẽpestas, rutilat em̃ triste cœlum. Et iterũ. Cũ videritis nubẽ orientẽ ab occasu, statim dicitis. Nymb9 venit, & ita fit. Et cũ austrum flantẽ, dicitis, quia æst9 erit, & fit. Hæc em̃ argumenta sunt a cõmuniter accidentibus. Itẽ quod alibi ait de arbore fici. Cũ iã ramus eius tener fuerit, & folia nata, scitis quia prope est æstas. Sic per tempus hyemis argumẽtamur, ex stellis per noctẽ limpide lucẽtibus, gelu postridie futuꝝ & frig9 vehemẽs. Æstatis tẽpore ex ranarum suaui cõcentu & coaxatione vnanimi sub tempus noctis, arguim9 noctis & diei

subsequt̃

ſubſequẽtis ſerenã ſuauitatẽ. Ex apparẽte mane cali gine, & per ſolẽ diſſipata, arguim⁹ ſerenũ diẽ illũ futurum. Sic ex varijs ſignis, agricolæ arguũt annorũ fertilitatẽ aut ſterilitatẽ: & ex indicijs quibuſdã in auib⁹ aut aĩalibus cæteris cõſyderatis, qualitatem auræ probabili æſtimatione nouerũt cõijcere. Similiter & nautę aeris diſpoſitionẽ, ex aſpectu ventorũ & nubiũ, aut etiã ipſi⁹ maris cõiectant. ¶ Pertinere huc itẽ videnť argumẽta, quib⁹ corporũ animorũq; ex corpore diſpoſitionẽ & inclinationẽ, ex lineamẽtis membrorũ, & forma atq; habitudine corporis inquirim⁹, quod ad artẽ phyſiognomiæ aut metopoſcopiæ pertinet. Vt cũ argumẽtamur, hunc adoleſcẽtem eſſe boni ſenſus & bene ingeniatũ, quod frontẽ habeat quaſi cornutã & bonum ſinciput: aut bonæ memorię, quod occiput habeat amplũ. Stolidũ eſſe quẽpiã, eo quod aures habeat velut aſininas, nimiũ magnas ad proportionẽ capitis, aut fatuellũ, eo qđ nimis modicas habeat. Tumidũ & formidoloſum ex oculis magnis & prominẽtibus ac velut ad albedinem tendẽtibus, aut aſtutũ & callidum ex oculis paruis & interne latitantibus. Sic ex naſo aquilino magnanimitatẽ arguim⁹, ex adunco & depreſſo fære auaritiã, ex oris nimia latitudine inuerecundiã & effuſum animũ, ex ei⁹ nimia anguſtia nimiã erubeſcentiã & animũ ſecretũ. Ita ex latis humeris fortitudinẽ, ex collo oblongo pectoris debilitatẽ colligimus. Sic ex crinib⁹, ex vnguib⁹, ex digitis, & omnino ex ſingulis mẽbris argumẽta ſumunť fatis veriſimilia, maxime vbi plura horũ ſimul conſenſerint. Opus eñ eſt in huiuſmodi ad multa cõſyderare, & non tantũ membrũ vnicũ, vt firmior ſit illatio, & tutiſſimũ fuerit corporis ipſi⁹ totã diligẽter cõſyderare habitudinẽ, quẽadmodũ de Pythagora legim⁹ quod adoleſcẽtes ad ſe diſcẽdi cauſa veniẽtes ἐφυσιογνομει, i. ex vultus & oris ingenio, totiuſq; corporis habitudine explorabat, num ad capiẽdas diſciplinas eſſent idonei Et proprie quidẽ hi appellanť phyſiognomi qui ex toti⁹ corporis figura & habitudie cõijcere norunt inclinationes & mores hominũ, ij

vero qui

vero qui ex facie tantum iudicant metoposcopi appellantur ἀπὸ τοῦ σκοπεῖν τὸ μέτωπον .i. a frõte cõsyderanda. ¶ Huiusmodi autẽ argumenta non omnino necessaria & cogẽtia, probabilia tamẽ atq; suadentia peculiariter icota appellant.i.probabilia cõparatione ad conclusionẽ quæ infertur ex ipsis. Priora vero illa quæ necessario & perpetuo inferũt suum cõsequens signa peculiariter appellantur. Quæ quidem signa Fabi9 Quintilian9 negat argumenta esse appellãda, eo quod nihil relinquãt dubitationis sed plenam adferũt cõclusioni certitudinem. Verũ hac in parte aduersat illi Rodolph9 Agricola, dicẽs tanto magis ea esse argumẽta, quanto maiorẽ de re dubia fidẽ faciunt, Siquidẽ ab arguẽdo siue probando supra dixim9 argumentum denominari. ¶ Sunt autẽ alia quædã improprie cõmuniter accidẽtia dicta, quorũ vnũ interdũ quidẽ sequitur alterũ, nõ tamẽ vel necessario vel vt plurimũ, sed vel rari9 vel indifferẽter, interdũ sequitur interdũ non sequitur. Ab his nõ recte ducit argumentũ Dialecticũ, sed sophisticum; & suspitio incerta meli9 quã probabilis opinio hinc nascit. Vt si quis colligat, hunc iuuenẽ adulterũ aut fornicatorẽ esse, eo quod cõptior sit & ornatior habitu ac facie. Plurimi em̃ se comũt & ornãt, qui tamẽ a vitio adulterij aut fornicatiõis sunt alieni. Itẽ si quis nimiũ zelotypus colligat, vxorem cũ alio viro habere negociũ, quod semel illã viderit cũ alio loquentẽ, aut alteri arridentẽ. Aut si quis pauperẽ videns ad ostiũ per rimas prospectantẽ, colligat, furẽ illũ esse, & furtũ animo meditari Possunt tamẽ huiusmodi suspitiones tã multæ simul adferri & tam multa huiusmodi in vnũ argumentum coaceruari, vt vel necessariã vel probabilẽ efficiãt illationẽ. Vt si quis colligat. Hic homo cũ eo qui nũc occisus iacet hoc ipso die iurgat9 est, opprobria accepit, dissimulauit dolorẽ, domum recta abijt, inde mox gladiũ retulit sub veste absconditũ, quẽ gestare non solet; visus est deinde ad locũ properare vbi cædes patrata est; vulneratus quoq; redijt, vulneris certũ aliquẽ authorẽ nescit designare; probabile igitur est,

tur est, occiso isti hūc fuisse mortis authorē. Sic apd̄ Terentiū Chremes, ex multis signis simul coaceruatis, acute colligit. Bacchidē filij sui Clitiphonis amicam esse, quod in cubiculū lectus sit allat9, quod ingressi pessulum ostio obdūt &c. ¶Possunt vero ad hūc locū a cōmuniter accidētibus reduci argumenta illa, quæ a prodigijs, mōstris aut portētis sumunt. Vt cū argumētamur ex cometa aut alio aliquo portēto, magni mali aliquid vel patriæ, vel principi imminere. Quemadmodū in libro Machabæorum, visis 2.Ma.5.
armatis equitib9 per aera discurrentib9 atq; per ordines suos cōcurrētib9, colligit popul9, noui & magni quippiā imminere. Propter quod, ōnes rogabāt
in bonū monstra cōuerti. Rursum ex viso nouo, Iu 2.Ma.15
dæ Machabæi quo cōspexit Oniam pro populo deprecantē, ac Hieremiā sibi gladiū aureum de cœlo porrigētem, in quo aduersarios deuinceret, certam spem colligit vniuersus exercitus futuræ victoriæ. Ita & apud Virgilium Æneas, fugiendū e loco cōcludit, audita harpyię voce, & Anchises Thracia excedendū colligit, viso ab Ænea prodigio, cū arborē e terra euellēs ex radicib9 atrum cerneret cruorem defluere. Plura huiusmodi colligit Valerius Maximus, capite de prodigijs. Solent autem prodigia ipsa, sua quadā qualitate indicare, quale illud sit quod expectatur cōsequens, vtpote si horrorem præferat portētum, horribile colligitur futurum quod expectatur cōsequens. Si autem festiuum & lætū fuerit prodigiū lætū expectatur cōsequens. Possunt quoq; & huc reduci gētiliū auguria, auspicia, aruspicia, & alia diuinationū genera. Verū ea Poetis magis vsui sunt quā dialecticis, qui nō nisi certa aut vt minimū probabilia quærunt argumenta: cū Poetis sat sit, aliquid inuenire, etiam si falsum ōnino & improbabile, quod fictionibus adornent Poeticis.

¶CAPVT XXI.

¶De loco a relatiue oppositis.

POst locos intrinsecos omnes, tam a substantia quam a concomitātibus substantiam determinandi sunt loci qui appellantur extrinseci: inter quos

De locis ab oppositis.

ter quos primũ occurrit locus ab oppositis. Qui locus in alios quatuor subdiuiditur, scd̃m quatuor oppositionis species. Sunt em̃ quatuor oppositorũ genera, scd̃m quæ etiã quatuor loci differẽtes sumunt nẽpe loc9 a relatiue oppositis, loc9 a cõtrarie oppositis, a priuatiue oppositis, & a cõtradictorie oppositis. Quæ autẽ dicant oppositа, & quõ singulę hę oppositionũ species ab inuicẽ differãt, copiose dictum est li.2. in tractatu de postprædicamẽtis. Nunc autẽ dicendũ quib9 modis in singulis harũ oppositionũ sit argumentandũ. Hoc autẽ generaliter in õnibus verũ est, ab affirmatione vni9 oppositorũ ad alterius negationẽ valere argumentũ. Nimirũ de ratiõe oppositiõis hoc est, vt simul de eodẽ dici nõ possint queadmodũ ex definitione oppositionis cõstat. Est em̃ oppositio terminorũ aliquorũ repugnãtia. Non pugnant autẽ, quę simul eidẽ conuenire possunt. In õnibus ergo oppositis ab vnius affirmatione valet argumentũ ad negationẽ alterius iuxta hanc maximam õnibus generalẽ. De quocunq; affirmat vnũ oppositorũ de eodẽ negatur alterũ.

De lo„ co a re„ latie oppositis,

In relatiue oppositis hæc sint exẽpla. Anchyses pater fuit Æneæ, igit non fuit eius fili9, Pyrrhus fuit Achillis filius, igitur non fuit pater eiusdem. Maria est Annæ filia, non est ergo mater eiusdem. Vbi obseruandæ sunt particulæ, ad idẽ & scd̃m idem. Non em̃ simpliciter sequit. Hic est pater, ergo nõ est filius õnino alicui9 sed inferri debet, Igit non est eiusdẽ filius, eius videlicet cui9 dictus est esse pater. Neq; sequit. Dauid est pater Christi, igit non est fili9 eius. Scd̃m nãq; Diuinitatem, dicit Dauid fili9 Christi: scd̃m humanitatẽ vero, eiusdẽ pater dicit. Recte tamẽ sequitur si pater Christi est Dauid non scd̃m idem eũ esse eiusdẽ filium, Similiter nõ sequit, Hic homo est illi prælatus aut illo superior, igitur nõ est eidẽ subditus aut eodem inferior, Potest em̃ eidẽ homini quis esse in aliquo prælat9, in alio subiect9, in vno superior, & dignior, in altero inferior ac min9 dign9. Qua de re apud Aulum Gel. in noctibus Atticis iucunda inter patrẽ & filiũ legitur concertatio, Seruata autẽ particula secũ

tula secundũ idem valet illatio. Cæterũ ab vnius negatione ad alterius affirmationẽ non valet. Nõ eñ si ego tuus pater non sim, ob hoc filius tuus ero. Neq; eñ pater tuus sum neq; filius. ¶Sub hoc autẽ loco alius notat, nomine quidẽ similis, non tamen re idẽ nec eundẽ argumentãdi modũ habens, qui dicit locus a relatiuis. Aliud eñ sunt relatiua, aliud relatiue opposita. Relatiua dicunt cum simpliciter sumũtur sine cõparatione ad idẽ. Vt pater & filius, Dñs & seruus, prælatus & subditus. Relatiue autẽ opposita proprie dicimus quando cõparatione ad idẽ assignãtur, hoc pacto pater & filius eius: dñs & seruus eius, prælatus & eius subditus. Quidã etiam adiectũ volũt pronomẽ demonstrans hoc modo assignãtes relatiue opposita: pater & hic suus filius, dñs & hic seruus eius. Verũ sic nimiũ videtur restringi alterũ oppositorum, & speciei vel generi assignat pro opposito indiuiduũ, quod parũ conueniens videt. Vnde pręstat in generali absq; demõstratione assignare relatiue opposita, & particulã tantũ subintelligere, scd̃m idem. Illa eñ intellecta, non erit quærimonia, id qd̃ in libro scd̃o ex Boetij sentẽtia cõprobauimus. ¶Ex hoc autẽ loco a relatiuis, procedimus ab vnius positione ad positionẽ alterius, atq; itẽ ab vnius negatione ad negationẽ alterius. Vt si pater est, filius est, & ecõtrario: si dñs est, seruus est, & econtrario. Ac rursum si nõ est dñs, non est seruus: si nõ est pater nõ est filius

De loco a relatiuis.

„ Maximæ. Posito vno relatiuorũ, ponitur & alterũ.
„ Ablato vno relatiuorũ, aufertur & alterũ. Non in omnibus tamen relatiuis generaliter valet hic modus argumentandi. In ijs eñ quorũ alterũ significat cũ ampliatione aliqua, nõ valet. Non eñ sequitur. Prius est, igitur posterius est. Scibile est, igitur sciẽtia est. Sensibile est, igitur sensus est. De his autẽ plenius dictũ est libro secundo, in tractatu de adaliquid, circa proprietatẽ illam. Adaliquid dicuntur simul esse natura. ¶Sub hoc loco cõpræhenditur modus argumentandi a verbo actiuo ad passiuũ. Ioannes percutit Petrũ, igitur Petrus percutit a Ioãne. Herodes interfecit Ioannẽ, ergo Ioãnes interfectus est ab Herode. Et

de. Et itē econtrario a verbo passiuo ad actiuū, Christus a Pontio Pylatio dānatus est, igitur Pontius Pylatus Christum damnauit. Vel sic absq; expressione nominum. Est qui percussit igitur est percussus. Calefaciens est, igitur & quod calefit. Ex libro em̄ prędicamentorū manifestum est agere & pati adinuicem esse relatiua.

¶CAPVT XXII.

¶De loco a contrarijs.

De loco a contrarijs.

EX loco autē a contrarijs sic argumētamur, ab vnius affirmatione ad alterius negationē. Hic paries est albus, non igitur est niger. Hæc aqua est frigida, nō igitur est calida. Hic homo est humilis, igitur nō est superbus. Hic adolescens probus est, nō igitur est improbus. Liberalis est, nō ergo auarus: sanus est, nō ergo æger. A negatione autem ad affirmationē, non itē in omnibus valet. In contrarijs quidem mediatis nō valet. Nō em̄ si pannus iste albus nō sit ob hoc niger erit: quoniā potest esse neq; albus neq; niger, sed aliquo colore medio coloratus, vtpote vel glaucus vel rubeus vel cinericius. Item nō sequit. Hic homo nō est temerarius, est igit. pusillamis. Nō est prodigus, ergo auarus: quoniā potest quis esse neq; temerarius neq; pusillanimis, sed magnanimus medium obtinens. Potest item quis nec prodigus esse nec auarus, sed liberalis. ¶In cōtrarijs autē immediatis valebit, donec accipias subiectū susceptibile. Vt si animal quodlibet non est sanū, est ægrum: & si non est ægrum, sanum erit. Item, si corpus aliquod mixtum vel elemētare non est graue, leue sit necesse est. Non em̄ inter hæc est dare medium. Signāter vero dictum est, donec accipiatur subiectum susceptibile. Non em̄ sequit. Lignū non est sanū, igitur est ægrū, aut econtrario: quoniā videlicet lignū nō est subiectum susceptibile sanitatis aut ægritudinis. Quę autem dicantur contraria mediata & quæ immediata ex postprædicamentis reliquimus manifestum.

¶CAPVT XXIII.

De locis a priuatiue & cōtradictorie oppositis.

Locus a priuatiē opposi tis.

IN priuatiue oppositis, ab affirmatione ad negationem sic argumentamur. Hic homo cæcus est, igitur

igitur non est videns ; videt, igitur non est cæcus, mutus est, igitur non potest loqui, loquitur, ergo nõ est mutus; surdus est, igitur non potest audire: dormit, igitur nõ vigilat; aer est tenebrosus, non igitur lucidus. A negatione vero ad affirmationẽ, nõ vniuersaliter valet. Non enim sequitur, lapis nõ potest videre, igitur est cæcus. Neq; enim videns neq; cæcus est lapis. Veruntamen si accipiamus subiectum susceptibile, & tẽpus a natura determinatum signemus, valebit a negatiõe ad affirmationẽ, hoc modo Homo iste nõ potest videre, cũ tamẽ iam adsit tempus a natura determinatũ, quo solent videre homines, igitur cæcus est. Puer iste non potest loqui, & tempus transijt a natura determinatũ, quo solet loquela donari, igitur mut9 est. Homo iste dentes nõ habet, & tempus iam transijt a natura dentibus acquirendis determinatũ, igitur est edentulus. Signãter autem, temporis huius oportet mẽtionem fieri. Sine hoc em̃ coassumpto, non valet argumentum. Catulus iste primo die quo partu est editus, non videt, imo nec videre potest, igitur est cæc9. Puer iste statim postquam nat9 est dentes nõ habet, igitur est edentulus: non potest ambulare, igitur est claudus.

¶ Est autẽ hic notandum, quod termini priuatiui siue priuationem significantes, nõ puram negationẽ significant, sed aliquid ponũt & aliquid tollunt. Ponunt em̃ quãdam naturalem aptitudinẽ, & tollunt potentiam. Id quod aperte patet in terminorũ eiusmodi explicatione. Cæcus em̃ dicitur, non omne id simpliciter quod non potest videre. Nemo em̃ lapides appellat cæcos. Illud autem dicitur cæcũ, quod cum naturaliter aptum sit habere visiuã potentiam illam tamen non habet. Vt omnis homo ex sua specie & natura aptus est ad habẽdum visum ; quoniã pene omnes homĩes illã potentiã ex natura accipiunt. Quisquis igĩ hominũ visum non habet, recte illo priuatus dicetur, & cæcus. Ita dicitur mutus & loquela priuatus, cui ex natura competit loqui, negatur tamen ei & loqui non potest. Ita non dicitur quis priuat9 regno, nisi qui nat9 sit habere regnum,

id est,

id est, cui quodãmodo a natura vel origine vel ex iure debetur regnũ. Nam cui nõ cõpetit, vel ex naturali successione, vel ex electione, regnum habere, hic & si regnũ non habeat, regno tamẽ priuari non dicitur. Ita nõ dicitur exhæredari aut priuari hæreditate filiꝰ ex adulterio natꝰ, quãuis cum alijs legitimis filijs nõ accipiat hæreditatẽ; quoniã ad illũ non spectat hæreditas quæ solis cõpetit legitimis filijs. Si autẽ is cui cõpetit hæreditas, illã non accipiat, exhæredari ille recte dicet. Ita bruta nõ dicuntur priuari cœlesti beatitudine, sed dæmones & hoĩes mali illa priuãtur: qm̃ eam nunquã assequẽtur: cum tamen ex suæ conditionis præcellẽtia illius sint capaces, & ab initio ad eam possidendã sint conditi.

CAPVT XXIIII.

De contradictoriæ oppositis.

IN contradictorie autẽ oppositis, argumẽtamur dupliciter. Primũ quidẽ, in propositionibꝰ cõtradictorijs, hoc modo. Si verũ est, omnẽ hominẽ esse mortalẽ; falsum est, aliquẽ hominẽ nõ esse mortalẽ, & si illud falsum est, hoc verũ erit. Vel si illud est verũ, hoc nõ est verũ, & si illud nõ est verũ, hoc erit verũ. Maxima. Cõtradictoriæ propositiones nõ possunt ambæ simul esse veræ aut falsæ. In terminis autẽ contradictorijs, semper valet ab vniꝰ affirmatione ad alteriꝰ negationẽ, & vicissim ab vnius negatione ad affirmationẽ alterius. Cuiusmodi cõsequentias tractat Aristoteles libro secũdo perihermenias appellãs eas a termino finito ad infinitũ, & ab infinito ad finitũ. Vt Petrus est homo, igitur nõ est nõ homo; lignũ est nõ homo, igitur non est homo. Ac rursum, si lapis nõ est homo, igiẽ est non homo; & si nõ est nõ homo, homo sit necesse est. Vbi propter cauillationẽ subaudiri potest in antecedẽte, cum sit; vel in consequente, si sit hoc modo. Si lapis est & nõ est homo, igitur est non homo. Vel sic. Lapis nõ est homo igitur si sit est nõ homo. Non est autẽ opus hic accipere subiectũ aliqđ peculiare, sed in õnibus valet illatio: quoniã inter contradictorie opposita (vt pleniꝰ declaratũ est in postprædicamẽtis) nul

tis)nullum omnino est dare mediũ de quo vel ambo negentur vel ambo prędicentur. Propter hoc in omnibus valet, tam a negatione ad affirmationem quam econtrario. Maxima; De quolibet est affirmatio vel negatio, de nullo vero simul;

¶CAPVT XXV.

¶De locis qui appellantur a contrario & in ipso;

Signantur autẽ ab Aristotele & alij duo loci, qui fiunt in terminis aliqua prædictarum oppositionum oppositis, qui vocãtur locus a cõtrario & locus in ipso. Quando eñ duo adinuicẽ coniungũtur in antecedẽte, & his duob9 opposita coniungũtur adinuicẽ in consequente, argumẽtatio fieri dicitur a cõtrario vel in ipso; A contrario quidẽ si in cõclusione muteẽ situs, ita vt oppositũ subiecti antecedentis ponaẽ pro prædicato conclusionis, & oppositum prædicati antecedẽtis ponatur pro subiecto cõclusionis. Vt in hac argumẽtatione. Homo est aĩal, igitur nõ animal est nõ homo. In ipso vero si in cõclusione idẽ serueẽ ordo, vt oppositũ subiecti antecedentis sit itẽ subiectũ in conclusione & prędicati antecedẽtis oppositũ in cõclusione similiter prædicati locũ obtineat. Vt cũ sic colligimus. Humilitas virtus est, igitur superbia vitiũ. Videtur autẽ hæc denominatio sumpta ex terminorũ oppositorũ ordine; A cõtrario eñ diciẽ argumentũ quando ordine cõtrario locantur opposita in antecedẽte & consequẽte. In ipso vero quãdo in eodẽ ipso ordine cõsequens habet opposita quo in antecedẽte. ¶Consequentia autẽ quæ in ipso diciẽ, maxime fit in cõtrarijs & relatiuis. In cõtrarijs ad hunc modũ. Humilitas est virtus igitur superbia vitiũ. Modestia est laudabilis, igitur immodestia est vituperabilis. Humilitas Deo & hominib9 grata est, igitur superbia odibilis. Si pulchra est vrbanitas, indecora est rusticitas Si decet iuuenẽ verecundia dedecet inuerecundia. Qui sophistice loquiẽ odibilis est, qui igiẽ veraciter & syncere loquiẽ amabilis. Maturitas bene cõsulit, igitur præcipitatio male. Quę compendiosa amplectẽda sunt, igitur quæ prolixa fugiẽda. Quod simul

Loci a cõtrario & ĩ ipso

 vtile est

vtile est & dulce præ ōnibus eligendū (iuxta illud Poetæ. Omne tulit punctū qui miscuit vtile dulci) igitur quod & asperum est & inutile, omniū maxime detestandū. Vera scientia humilē facit & benignum, sophistica igitur inflatū & iracundum reddit. Mansuetudo placat, igitur immitis cōtentio exacerbat. Responsio mollis frāgit irā, amara igit̄ exagitabit. ¶In relatiue autē oppositis sic argumentamur, in ipso eodē terminorꝝ ordine, Pater est dignior, filius ergo minus dignus. Pater est prior dignitate & origine, igit̄ filius posterior. Pater est suprapositꝰ filio, filius igit̄ patri subiectꝰ. Pater est filij vel filiū habet, filiꝰ ergo patris est vel patrem habet. Vir caput est vxoris ipsiq; a Deo prælatꝰ, vxor ergo per Deū est viro subdita. Reges & principes a Deo sunt prælati populo, populꝰ igit̄ iure Diuino debet illis esse subiectus. Imperatoris est imperare, militū ergo est parere. Præceptoris est docere, discipuli igitur discere. Dn̄i est præcipere, serui ergo obedire. Ita in cæteris. ¶Locus autē a cōtrario vel opposito ordine frequentius fit in priuatiue & cōtradictorie oppositis. In priuatie oppositis hoc modo. Qui habet visum habet sensum, igitur qui caret sensu caret visu. Qui habet virtutem habet laudem & gloriā, igitur qui sine laude est & inglorius virtute caret. Qui habet hæreditatem hæres est, qui ergo exhæredatꝰ est, hæreditate caret. Qui scientiam habet ornamentū habet animæ suæ, igitur qui ornatu caret animæ caret & scientia. ¶In contradictorijs item sic, Iustitia est virtꝰ, igitur quod non est virtus nō est iustitia. Qui timet Dominū faciet bona, igit̄ qui bona non facit nō timet Dominū. Qui prudens est dum tēpus habet operatur bonū, igitur qui non operatur bonum dum tempus habet nō est prudens. ¶Contra vero in oppositis priuatiue vel contradictorie locꝰ in ipso vniuersaliter nō valet. Non em̄ sequitur. Omne quod habet visum habet sensum, igitur omne quod caret visu caret sensu. Omnis qui habet abūdantiā auri & argenti diues est, igitur qui caret auro & argento pauper est aut caret diuitijs Potest enim quis

esse diues

esse diues in alijs possessionibus agrorum & armẽtorum, cuiusmodi erant illæ priscorũ patrum præcipuę diuitię, multo istis inanimatis metallorum cumulis meliores ac præstantiores. Nec in cõtradictorijs sequitur homo est anĩal, igitur quod non est homo nõ est animal. In oppositis tamẽ contrarie & relatiue valebit interdũ a cõtrario consequentia, vtpote cũ in particularib9 proceditur enunciationibus. Vt sequitur. Humilitas est virt9, igitur quoddã vitium est superbia. Pater est dignior, igitur aliquid minus dignum est filius. In vniuersalib9 tamen enũciationibus aut indefinitis pro vniuersalib9 acceptis, non valebit. Non em̃ sequitur. Omnis humilitas est virtus, igitur omne vitiũ est superbia. Omnis pater est dignior, igitur omne quod est minus dignum est filius. Nam & seruus minus dignus est, nõ tamen est filius. ¶ Interdum vero in argumentationibus istis fit permixtio oppositorum diuersi generis adinuicem Vt cum ita argumentamur. Iusti imperpetuum viuent, igitur iniusti imperpetuũ morientur. Iusti hæreditate possidebũt terrã viuentiũ, igitur iniusti auferentur & exhæredabũtur a terra illa. Beati pauperes spiritu quoniã ipsorũ est regnũ cælorum, igitur vę & miseria diuitibus & inflatis spiritu: qm̃ ipsorum nõ est regnũ cælorũ. Si nõ sunt expetendæ diuitiæ, paupertas nõ est fugiẽda. Quia lumen visum oblectat, tenebrę cõtristant. Scientia ornat aĩam, ignorãtia igitur dedecorat. Labor bon9 & sanctus est, ocyum igitur malũ & execrandũ. In his em̃, simul contraria cũ priuatiuis vel cõtradictorijs cõmiscentur. ¶ Huiusmodi autẽ exẽplis plena est omnis scriptura, maxime eorũ librorũ, qui sapientiales nominantur, in quibus id passim occurrit, vt quod in priori sentẽtiæ cuiuslibet mẽbro dicitur de iustis, eius oppositũ in altera parte dicatur, vel secundum eundẽ ordinẽ, vel secũdum ordinẽ commutatũ, de impijs Expende videlicet caput decimũ parabolarũ Salomonis: plura illic manifeste videbis sic ex opposito pulchre dicta. Cuiusmodi est illud in principio. Filius sapiẽs lætificat patrẽ, filius verò stultus mœsticia

est matris suæ. Ac deinde. Æ gestatẽ operata est manus remissa, manus autẽ fortiũ diuitias parat. Item. Qui cõgregat in messe, filius sapiẽs est; qui autẽ stertit æstate, filius est cõfusionis. Rursum memoria iusti cum laudib9, nomẽ impiorũ putrescet. Similiter capite vndecimo. Vbi fuerit superbia, ibi erit & cõtumelia; vbi autẽ est humilitas, ibi & sapientia. Itẽ. Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana; qui autẽ fidelis est animi, celat cõmissum. Item. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis, benedictio autem super caput vendẽtium. Huiusmodi exempla mille quilibet per se ex libris illis plenis eruditione bona, colligere facile poterit. Sed & Psalmorum liber huiusmodi comparationib9 scatet, quæ miram habent vim ad affectũ commouẽdum, cũ sic oppositis iuxta seinuicẽ collatis ambo clarius elucescant & virtutis commodum, & vitiorum incommoda.

¶CAPVT XXVI.

¶De loco a disparatis.

Locus a disparatis.

A Disparatis quoq; sicut ab oppositis sumũtur argumẽta, ab affirmatione vnius ad negationẽ alterius, hoc modo. Ioannes est homo, igitur non est asinus, vel leo, vel arbor, vel aliquid huiusmodi, quod ab homĩe prorsus separatũ est. A negatione autẽ ad affirmationem, minime valet argumẽtatio. Non enĩ sequitur. Ioannes nõ est leo, igitur asinus erit aut bos aut equus. Maxima. Cuicunq; cõuenit vnum disparatorũ; eidem non cõuenit alterum. Quæ aũt dicãtur disparata, & quomodo ab oppositis differãt, prolixe satis & dilucide in postprædicamẽtis tractatũ est, vt superuacanea repetitione hoc in loco nihil sit opus. ¶In õnibus autẽ his locis oppositorũ atq; disparatorũ, generaliter hoc est aduertendum; quoties ab affirmatione vnius ad alterius negationem volum9 argumentari, debere opposita sumi pro prædicatis, & quidẽ totalibus. Nam si ponantur opposita ex parte subiecti, non valebit sic in eis argumentatio. Non enĩ sequitur. Albũ est, igitur nigrum non est. Albũ est coloratũ, igitur nigrũ nõ est coloratum. Quod videt est animal, igitur quod

cæcum

cæcum est nō est animal. Pater est homo, igitur filius eius non est homo. Itē si opposita sumātur tantū vt partes minus principales prædicati, non valebit similiter argumentatio. Vt non sequitur. Video album, igitur non video nigrū. Possideo iumenta videntia, nō igitur cæca. Possideo asinū, nō igitur possideo bouē. Veruntamē si opposita sumātur vt partes principales, valebit argumētatio, nō minus q̄ si per se tota essent extrema. Recte em̄ sequit̄ a cōtrariis. Hic est homo albus, igitur non est homo niger. Hoc est animal sanū, igitur non est animal ægrum.

¶CAPVT XXVII.

¶De loco a maiori.

SVmuntur quoq; argumenta, tā Dialecticis quā Rhetoribus ad persuadēdum bene accōmoda, a rerum cōparationibus. Cōparatio autē fit, interdum maioris ad min9, interdū minoris ad mai9, interdum similium. Atq; hinc loci nascunt̄ a maiori, a minori, a simili. A maiori dicit̄ sumi argumētum quādo ab eo quod magis apparet, procedim9 ad id quod min9 apparet. Maius em̄ in proposito, non secundū quantitatē molis est accipiendū, sed secundū maiorē probabilitatē. Vnde id quod habet maiorē probabilitatē veritatis, aut quod probabili9 faciliusq; alicui videtur cōuenire, aut cui aliquid probabilius videt̄ conuenire, id maius dicitur, cōparatione ad alterū quod minorē videtur habere probabilitatem, aut min9 probabiliter cōuenire alicui. Exempli gratia, regē expugnare ciuitatē maius est: ducem aut comitē expugnare ciuitatē eandē minus est. Magis em̄ probabile est regē expugnare quā ducē, & facilius illud proponēti, creditur quā isti. Item expugnare castrū, in proposito est maius: expugnare validam ciuitatē minus: quoniā facilius & probabilius alicui cōuenit expugnare castrū, quā validā ciuitatem, hoc autē min9 probabiliter alicui cōuenire creditur q̄ illud, Ideo min9 dicit̄. ¶Fit autē argumentum a maiore negatiue tantū, idq; trib9 modis, Primum ex parte subiecti tantū, Rex fortissim9 hāc ciuitatem nō poterit expugnare, neq; igitur dux aut

Locus a maiori.

 comes

comes impotẽtior eandem poterit expugnare. Ipſe quidẽ Cicero aut Demoſthenes: cauſam hãc nõ poſſet defendere, multo min⁹ igiť ali⁹ quilibet ex vulgo oratorũ. Hectoris manu nõ potuit Troia defendi, igitur neq; manu Æneę defendi potuit. Cuiuſmodi argumentũ apparẽs Æneę Hector, his innuit verbis. Si pergama dextra defendi poſſent etiã hac defenſa fuiſſent. Sic in Euangelio Dñs ait. Neq; paſſer vn⁹ ſuper terrã cadit ſine patris cœleſtis ordinatiõe & volũtate, igitur neq; ſanctorum aliquis ſine patris diſpoſitione cadet, quoniã pluris apud Deũ ſunt rationales homines, quam irrationales paſſerculi. Ac rurſum, Capill⁹ de capite veſtro non peribit, multo
Mat. 10. min⁹ igiť aut corpus aut ania vobis peribit. Magis enĩ apparet, poſſe capillũ de capite perire, quã corp⁹ totũ vel animã perdi. ¶ Scđo fit argumentũ a maiori, ex parte prædicati, hoc modo, Si exercit⁹ iſte nõ ſufficit arcẽ expugnare parũ munitã, neq; ciuitatẽ fortiorẽ meliuſq; munitã expugnare poterit, Si nõ ſufficit hic homo geſtãdo oneri. 100. pondo, neq; oneri. 200. põdo ſufficiet, Si nõ eſt quis parat⁹ bona tẽporalia in proximos expẽdere, multomin⁹ aĩam pro eis ponere volet. Si ꝓpter Dei amorẽ neq; verbulum durũ ferre poſſim⁹, multo min⁹ acerbã mor
Math. 6. tem prõ eo quis ferre valet. Si (iuxta Dñi verbum) non poteſt quis ſua ſollicitudine adijcere ad ſtaturã ſuã cubitũ vnũ, aut capillũ vnũ albũ facere vel nigrum, neq; maius aliquid per ſeipſum ſine Deo efficere poterit. Si (vt Apoſtolus ait) nec cogitare ali
2. Cor. 3 quid ex nobis tanquam ex nobis ſufficientes ſum⁹ multominus ad peragendũ ardui operis aliquid in
1. Ioã. 4. ueniemur idonei. Sic (iuxta Apoſtolũ Ioãnem) qui proximũ nõ diligit quem videt, Deũ quomodo diliget quem non videt? ¶ Tertio valet argumentum ex parte ſubiecti ſimul & prædicati, hoc pacto Vir robuſtus non ſufficit. 800. pondo oneri geſtando, non igitur adoleſcens aut puer imbecillior ſufficiet oneri. 1000. pondo geſtando. Sũmo ingenio & inexhauſto labore Philoſophi, maximis laboribus non potuerunt vel vni⁹ infimarũ creaturarum perfectã aſſe

fectam assequi cognitionẽ: nos igitur qui ingenio nõ præstamus, & laborẽ fugimus, altissimaꝝ rerum nequaquã valebim9 plenã assequi cognitionẽ. Omnium aũt harũ argumẽtationũ vna est cõfirmatiua maxima, talis. Si id quod magis videẽ nõ est verũ, neqꝫ id qđ minus videẽ, verũ erit. Aristoteles vero singulis modis singulas assignat maximas, dicens. Vno de duob9 dicto, si cui magis videtur inesse nõ inest, nec cui minus videtur inesse inerit. Duobus de vno dictis, si quod magis videtur inesse nõ inest nec quod minus videẽ inesse inerit. Duobus de duobus dictis, si quod alteri magis videẽ inesse nõ inest, nec reliquum reliquo inerit. Prima maxima primo modo seruit, secũda secundo, tertia tertio. Affirmatiue autẽ, a maiori nunquã valebit argumẽtum. Non em̃ sequiẽ. Vir robust9 huic oneri sufficit, igiẽ puer imbecillis. Hic potest ferre decẽ pondo, igitur centũ. Non em̃ oportet si id quod magis videẽ ita se habeat, ob hoc id quoqꝫ quod minus videtur ita se habere.

¶CAPVT XXVIII.

¶De loco a minori.

A Minori ecõtrario valet affirmatiue, nec aliter quã affirmatiue, tot modis quot supra diximus valere a maiori negatiue. Ex parte subiecti sic, Puerul9 rem tam modicam ferre potest ergo & adolescens robustior. Ethnici homines diligunt sibi benefacientes, multo magis igitur Christiani. Sæculi hui9 milites pro fide erga regẽ suũ multa & dura ferunt geruntqꝫ grãdia, multo igitur magis spiritualis militiæ cultores pro fide erga suũ regem & magna agent & patientur grauia. Formica animal irrationale dum temp9 est sibi prospicit, igiẽ multomagis rationalis homo dum tẽpus habet sibi debet prospicere. Si sanctissimus Dauid, sapientissimus Salomõ, Sãpson fortissim9, & ab vtero matris nazare9, per mulieres Deũ offenderũt: & nos igiẽ qui illis sapiẽtia fortitudine & sanctitate lõge sum9 inferiores, per illas nisi diligẽtissime caueam9, seduci poterim9. Sic Ioãnes argumentaẽ, dicẽs. Si Christus nos dilexit & pro nobis mortuus est, & nos de- Locus a minori. 1. Ioan. 3

bemus fratres diligere ac pro eis animas ponere. Ita
Hebr. 2 Paul⁹ Apostolus legẽ veterẽ cũ noua comparat, in
hãc sẽtẽtiã. Si lex illa quę per angelos data est vim
habuit obligatiõis, ita vt trãsgrediẽtes pœnę statutæ
essẽt obnoxij: multomagis lex noua, quã per semet-
ipsum fili⁹ Dei in mũdo p̄dicauit, summa obseruati
one debet custodiri, erũtq; multomagis pœnę obno
xij qui eã fuerint transgressi. Ita apud Ioãnem Dñs
Ioan. 13. Si ego laui pedes vestros Dñs & magister, & vos
debetis alter alterius lauare pedes. ¶ Ex parte præ-
dicati, hoc pacto argumẽtamur. Si hic ꝑ Chri amo
re etiã vitã tẽporalẽ parat⁹ est perdere, multomagis
& õnia fortunæ bona. Sic Apl's apud Romanos ar-
Rom. 8. gumẽtatur dicẽs, De⁹ proprio filio suo nõ pepercit,
sed pro nobis õnibus tradidit illũ: quõ nõ etiã cũ il-
Heb. 12 lo nobis õnia donauit? Rursum apud Hebræos, Pa-
tres, inquit, carnis nostræ eruditores habuimus, &
reuerebamur eos, quãtomagis obtẽperabim⁹ patri
spirituũ & viuem⁹? Et ipse in Euãgelio Dñs, Si De
Math. 6 us sic vestit liliũ agri qđ hodie est & cras ĩ clibanũ
mittit, quãto magis vos modicæ fidei? Et si aues cœ
li quæ neq; serũt neq; metũt neq; in horrea congre
gant, De⁹ sic pascit: quãto magis vos modicæ fidei?
Si corp⁹ dedit & animã, escã quoq; dabit & vestimẽ
tum. ¶ Ex parte vtriusq; extremi sic argumẽtamur
Christ⁹ pro nobis grauissima tulit supplicia, nos igi
tur vel modica pro eius amore ferre debebim⁹. Sæ
culi milites pro tẽporali præmio grauissima patien
ter ferunt, Christi ergo milites pro præmio æterno
vel modica quæ occurrunt libẽter sustinebũt. Chrs
Dñs noster totas pro nobis in oratione noctes trãse
git insomnes, nos ergo serui eius nõ poterimus vel
vna hora ad orationẽ vigilare. Sic apud Virgilium
Iuno argumentat̃. Pallas vulgatis dea, ob vni⁹ cul-
pam, potuit totã classem nauiũ exurere: ergo & ego
quæ sum deorum atq; dearum regina, potero vt mini
mum regẽ Troianorum mihi inuisum ab Italia auer-
tere, ne ibi regnet. Itẽ apđ Iouẽ Venus pro Ænea sic
argumẽtatur. Antenor homo nõ ita magni generis
aut nominis, potuit elapsus Græcorũ manibus per
vastissi

vastissima maria requiẽ certã inuenire,atq; etiã vrbem condere;igit̃ multo magis æquũ est,vt me⁹ filius tuus nepos Æneas,post tot pericula,saltẽ portũ bonũ accipiat,& tutã sedẽ obtineat. ¶ Primũ argumentũ Virgilius his claudit versibus,Iunonẽ inducens flammato corde ista volutantem.

Mene incœpto desistere victam?
Nec posse Italia,Teucrorum auertere regem?
Quippe vetor fatis,Pallas ne exurere classem
Argiuum,atq; ipsos potuit submergere ponto
Vnius ob noxam & furias Aiacis Oili?
Ipsa Iouis rapidum iaculata e nubibus ignem
Disiecitq; rates,euertitq; æquora ventis.
Ast ego quæ diuum incedo regina,Iouisq;
Et soror & coniunx,vna cum gente tot annos
Bella gero: & quisquam numen Iunonis adoret
Præterea,aut supplex aris imponet honorem?

Secundũ vero his describit versibus,Venerem pro filio Ænea Ioui ita loquentem inducens,

Quem das finem rex magne laborum?
Antenor potuit medijs elapsus Achiuis
Illyricos penetrare sinus,atq; intima tutus
Regna Lyburnorum,& fontem superare Tymaui.
Hic tamen ille vrbem Pataui sedesq; locauit
Teucrorum & genti nomen dedit,armaq; fixit
Troia,nunc placida compostus pace quiescit
Nos tua progenies,cœli quibus annuis arcem.
Nauibus(infandum)amissis,vnius ob iram.
Prodimur,atq; Italis longe disiungimur oris
Hic pietatis honos,sic nos in sceptra reponis?

¶ Porro de maximis huius loci proportionabiliter dicendũ est quõ supra dixim⁹ in loco a maiori,Omnium em̃ argumentoꝶ vna cõfirmatiua maxĩa potest hæc assignari, Si id quod min⁹ videtur verum est,id quoq; quod magis videtur verũ erit. Secundum vero Aristotelẽ tribus diuersis modis tres diuersæ assignant̃ hæ maximæ. Vno de duob⁹ dicto, si cui minus videtur inesse inest, etiã illi cui magis videt̃ inesse inerit.Duob⁹ de vno dictis, si id quod minus videt̃ inesse inest,etiam id quod magis videtur inesse

tur inesse inerit. Duob⁹ de duobus dictis, si quod al terĩ minus videtur inesse inest, & reliquũ reliquo.
¶ Est quoq; caute in his duobus locis aduertendũ, ne pro maiori min⁹, aut ecõtrario pro minore maius accipiatur. Freqũes em̃ & facilis est in hac re fallacia, vt argumẽtum quod vere a minori sumit̃, existimetur sumptũ a maiori & econtrario. Cui⁹ erroris causa est, quia plærũq; id quod quãtitate (vtpote vel mole vel numero) maius est, minus censetur in proposito; contra vero min⁹, id quod mole vel numero mai⁹ est. Exẽpli gratia, portare centũ pondo, quãtitate mai⁹ est, quã portare tantũ viginti. Illud tamẽ in proposito min⁹ est; quoniã min⁹ apparẽter illud alicui cõuenit quam istud. Facili⁹ em̃ de vno quoq; credit̃, quod possit gestare decẽ pondo, quam centũ. Ita cũ dicim⁹. De⁹ fecit cœlum & terrã, ergo & glebã potest facere, apparet secundũ speciẽ argumentũ esse a maiori eo quod maius videatur scd̃m tem & pondus, operis, creare cœlũ & terrã, quã glebam modicam. Est tamẽ argumentũ a minori. i. ab eo quod habet min⁹ verisimilitudinis & apparẽtię Sic & in alijs similib⁹ diligẽter cõsyderandũ est, & caute semper prospiciendũ, ne a maiori aliter vnq̃ quã negatiue, aut a minori aliter quam affirmatiue procedat̃. A maiori em̃ affirmatiue, aut negatiue a minori, processus nõ valet. ¶ CAP. XXIX.

¶ De loco a simili.

Locus a simili.

A Simili vero dicit̃ sumi argumentũ quãdo id quod assumitur, cũ eo q̃d probatur similem vel æqualẽ habet verisimilitudinẽ. i. quando æqualem habẽt apparentiã veritatis. Vt cũ ita argumẽtamur, Ioãnes mortalis est, igitur & Petr⁹. In vtroq; est eadẽ verisimilitudo, eadẽq; apparentia veritatis quoniã ambo æque sunt homĩes. Iudas male perijt quia de misericordia desperauit, ergo & nos peribimus si illius efficiamur similes. Sodomitæ perierũt quia peccatores nimis erãt & nõ egerũt pœnitentiã igit̃ & nos male peribim⁹, si illorũ efficiamur similes. Immoderato affectu cõcupiscere diuitias vanũ est & vitiosum; igit̃ immoderato affectu cõcupiscere terre

re terrenã scientiã vanũ erit & vitiosum. Est em̃ in vtroq́ similitudo. ¶ Sic argumẽtat̃ Ap̃s apud Corinthios docẽs, licitũ esse doctorib⁹ Euãgelij stipendia accipere sumptuũ, in hãc sentẽtiã. Nemo, inquit suis stipẽdijs militat, sed stipendiũ suæ militiæ ab illo accipit cui militat: igitur qui alios docet nõ suis sumptib⁹ debet viuere, sed illoꝝ quib⁹ prędicat. Itẽ Qui vineã plãtat de fructu eius vescit̃, & qui gregẽ pascit de lacte ei⁹ mãducat: igit̃ qui populũ domini docẽdo colit & pascit, merito debet ab eis tẽporalia subsidia accipere. Itẽ. Boui in tritura laborãti cibus nõ est denegãdus, igitur nec doctori in doctrina laborãti. Præterea. Qui arat (inquit) in spe debet arare, & qui triturat in spe fructus percipiẽdi, igitur & qui docendo laborat tẽporalia ei debentur subsidia Deniq́ ita cõcludit. Nescitis quoniã hi qui in sacrario operant̃ quę de sacrario sunt edũt? & qui altario deseruiũt cum altario participãt? Ita & Dñs ordinauit ijs qui euangeliũ annũciant de euãgelio viuere ¶ Multũ quoq́ valet hic loc⁹ ad exhortãdũ, obiurgandũ, & consolandũ: dum propositis exẽplis similibus ad imitationẽ excitam⁹ vel cõsolationẽ ingerimus. Sic Iudith illa nobilis propositis patrũ exẽplis ait. Memores esse debetis, quomõ pater noster Iudit. 8. Abrahã tentat⁹ est, & per multas tribulationes probatus. Dei amic⁹ effectus est. Sic Isaac, sic Iacob, sic Gen. 22 Moyses & õnes qui placuerũt Deo, per multas tribulationes transierũt fideles. Illi aũt qui tẽtationes nõ susceperũt cũ timore Domini exterminati sunt Ex quib⁹ deinde cõclusionẽ infert dicẽs, Et nos igitur nõ vlciscamur nos pro his quæ patimur sed flagella Domini quasi serui qui corripimur ad emẽdationẽ & nõ ad perditionẽ nostrã euenisse credamus Sic Iudas Machabæ⁹ milites suos exhortat̃. Memẽtote inquiẽs, qualiter salui facti sunt patres nostri in Mac. 4. mari rubro cum sequeret̃ eos Pharao cum exercitu multo. Et nũc clamem⁹ in cœlũ & miserebitur nostri Domin⁹. Sic Paulus Apostolus Corinthijs exẽ 1. Co. 4 pla proponens pręcedentiũ, monet eos nõ murmurare neq́ tentare Dominũ. Et alibi propositis incre Heb. 4 duloꝝ

dulorꝶ patrũ exẽplis posteros monet non assimilari illis neq; in exemplũ illud incredultatis incidere

Heb.11. &.12. Alibi vero, positis ob oculos multis præclaris patrum exẽplis, ad fidẽ tot exemplis probatã nos hortatur suscipiendã. Plenæ sunt huiusmodi exemplis õnes sacræ literæ, nec solũ ijs quæ a simili sumũtur, sed & a maiori atq; minori, quæ ad idem gen⁹ pertinent eandẽq; habent efficaciã. Neq; solum literæ sacræ, sed & Philosophorꝶ libri & maxime Poetarũ carmina ; id quod nõ potest nõ esse manifestissimũ illi qui vel sobrie in illorũ fuerit lectione versatus.

¶CAPVT XXX.

¶De loco a proportione

Locus a proportione.

SVb hoc autẽ loco a simili contineri videtur locus a proportione. Qui loc⁹, iuxta sententiam Boetij, ita differt a priore : quoniã illic vna res vni cuilibet alij cõparatur, hic aũt nõ est similitudo rerũ sed quædã habitudinis cõparatio. Hæc em̃ vocatur proportio, habitudinis vni⁹ ad aliam cõparatio. Sit quęstio. Num gubernatores communitatis sint eligendi sorte ; ita a proportione sumetur argumentũ. Sicut se habet gubernator nauis ad nauẽ regendã, ita gubernator ciuitatis ad ciuitatẽ: at gubernator nauis nõ sorte est eligend⁹, sed arte & cõsilio igitur nõ sunt eligendi sorte aut per fortunã ciuitatis gubernatores, sed magno iudicio & delectu sunt
" ad id muneris assumẽdi. Maxima. De proportiona-
" bilibus idẽ est iudiciũ. Itẽ. Quod in vnaquaq; re euenit, id in ei⁹ proportionali euenire necesse est. Estq; hic loc⁹ ad moralẽ doctrinã valde accõmodus quãdo ex naturalib⁹ vel cõmunibus reb⁹ ducta proportione ad mores quæ illic consyderant̃ transferimus Quod nos quidẽ plurib⁹ adductis exẽplis, nõ grauate demonstrabim⁹. ¶Sic itaq; argumẽtamur. Quõ se habet lumẽ oculi in corpore sic rationis lumẽ in aĩa, oculi autẽ lumẽ omnia corporis mẽbra & vires debet in suis operib⁹ dirigere, neq; fœliciter vlla exercetur sine directione oculi corporalis actio; igitur ratio in aĩa omnib⁹ debet virib⁹ lumen præbere & in cunctis eã actionibus dirigere. Rursum. Sicut se ha

cut se habet ancilla ad herã in domo aut familia, ita sensualis affect9 ad ratione in ania. Atqui turpe admodũ est in domo ancillã imperare heræ eãq; pro suo arbitrio trahere ad indigna ministeria, sed econtrario illa huic debet obtẽperare: igitur fœda & intoleranda res est in hominẽ sensualẽ appetitũ natura subiectũ, rationi imperare eãq; trahere ad sua desyderia, sed econtrario iustũ est vt imperet ratio & ille obediat. Iterũ. Sicut se habet lumen solis corporei ad mundũ istũ visibilẽ, ita lumẽ cœlestis gratiæ in ania rationali; solis autẽ lumẽ necessariũ est mũdo ad rerũ generationẽ, nec potest nisi ei9 beneficio mund9 in sua dispositione & ordine subsistere: igit̃ absq; lumine cœlestis gratiæ, in anima mortua sunt omnia, nec potest boni quicq̃ fieri. Rursum. Sicut se habet ars medicinæ ad sanitatẽ corporis, ita scientia pastoralis curæ ad sanitatẽ animæ. Medic9 autẽ corporalis subinde amaris vtit̃ potionib9, & res duras ferre cogit ægrotũ; igitur & qui scientiã habet officiumq; curæ pastoralis, nõ semper placẽtia, aut grata, suis subditis loqui aut agere debebit: sed vbi res poposcerit, duras quoq; increpationes adhibebit, & alia quæ oportuna ipse iudicabit ad sanãdas anĩas. ¶ Cõuenit etiã peculiariter hic locus in æstimatione mercedis operariorũ, iuxta proportionẽ laboris Vt si is qui diẽ vnũ in vinea aut agro est operatus ex iusto laboris precio quatuor nũmos accipiat, is qui duos dies operat9 est duplã accipiet mercedem & qui tres triplam, atq; ita deinceps. Qualis eñ est proportio simplicis laboris & operæ ad mercedem simplicẽ, talis est proportio duplicati laboris ad mercedẽ duplã, atq; ita deinceps. Intelligendũ autẽ hoc est de æstimatione scdm iustitiæ debitũ. Nõ eñ erit cõsequens si pro hui9 vnius diei labore ex liberalitate eius qui te cõduxerit acceperis. 9. stuferos cum tantũ tibi ex debito. 4. cõpetebant, ob hoc pro duorum dieꝝ labore. 12. nũmos debere tibi persolui. Ita sane argumẽtabant̃ illi in vinea operarij conducti a patrefamilias, de quibus in Euangelica parabola loquit̃ Dñs qui cũ viderent iis qui nouissimi ve- Mat. 20

nerant

netant dari totũ denariũ diurnũ arbitrabãtur plus illis se accepturos, secũdũ proportionẽ videlicet sui laboris quẽ in colẽda vinea ampliorẽ impẽderãt ad ampliorẽ mercedẽ. Propter quod & murmurabant æqualẽ accipiẽtes denariũ. Hi, inquiũt, nouissimi vna hora fecerũt: & pares illos nobis fecisti, qui portauim9 põdus diei & æstus? Verũ domin9 rationabiliter eo℞ paralogismũ dissoluit & irrationabilem murmurationẽ cõfutat, ex sua liberalitate dari sibi licitũ quod voluisset. ¶Cõducit itẽ hic locus iudicibus quorũ est pœnas infligere delinquentibus, & præmia cõferre bene meritis queadmodũ ait sanct9
Rom. 13 Apostol9. Secundũ em̃ proportionẽ meriti aut demeriti, conferẽda sunt beneficia, vel irrogãda supplí
Exo. 21 cia. Huc pertinet illud veteris legis. Oculũ pro ocu
Matt. 5. lo, dentem pro dente. Et illud Secundũ mensuram
Deut. 25 delicti, erit & plagarũ modus, & item alia multa quæ ibi secundũ proportionẽ statuuntur. Huc pertinet & illud quod apud Esaiam preuaricatrici gen
Esaię. 3. ti dicitur. Erit pro suaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine caluitiũ, & pro fascia pectorali ciliciũ. Item & illud quod in Apocaly
Apo. 18 psi de damnata Babylone dicitur. Quantũ glorificauit se & in delitijs fuit, tantũ date illi tormentum & luctũ. Nec dissimile est, quod diuiti illi pater Abra
Lucę. 16 ham respondit. Fili recordare, quia recepisti bona in vita tua & Lazarus similiter mala: nunc autem hic cõsolatur, tu vero cruciaris. ¶Videntur quoq; ad hunc locũ pertinere comparationes illę quarum sunt Poetę studiosissimi, item sapientum apologi & fabulæ ad morum instructionem appositę conficte, quibus suum nomẽ posteritati insigniter notũ reddidit egregius ille e Phrygia fabulator Æsopus iuxta Auli Gellij testimoniũ haud ĩmerito sapiẽs æstimatus, quod ea quæ monitu suasuq; videbant̃ vtilia, non sæuere, non imperiose præcepit & censuit (Vt Philosophis mos est) sed festiuos delectabilesq; apologos cõment9, res salubriter ac prospiciẽter animaduersas, in mẽtes animosq; hominũ cũ audiẽdi quadã illecebra induxit. ¶Pertinent itẽ ad hunc

locum

locũ parabolæ illæ quæ in scripturis sanctis frequẽter occurrũt, quib⁹ etiã maxime omniũ vsus fuisse cognoscit̃ Dominus noster Iesus Christ⁹; qui cũ ipsa esset patris æterna sapientia, ac proinde ꝟba grãdia eloqui de plenitudine suæ sapientiæ atq; sciẽtiæ potuisset, nostræ tamẽ infirmitati se contemperans quasi mater aut nutrix cũ paruulo balbutiens, parabolicis huiusmodi sermonib⁹ sæpe & multũ vti nõ est dedignatus, pro simpliciũ discipulorũ atq; turbarum eruditiõe, Adeoq; in his creber extitit, Vt per excessum quendã de illo scripserit sanctus Euãgelista Matthæus sine parabolis non fuisse eũ turbis loquutũ. Hæc õnia, inquit, loquutus est Iesus in parabolis, ad turbas; & sine parabolis nõ loquebatur eis Matt. 13
¶ Has autẽ omnes, quantũlibet prolixas, instructiones Christi parabolicas, non difficile fuerit in argumẽta hui⁹ loci reducere. Videlicet illa de semine & seminãte admodũ prolixa parabola, sic potest in argumenti formã redigi. Queadmodũ se habet semẽ corporale ad terrã in qua seminat̃, ita se habet verbum Dei, ad eos quib⁹ prædicatur a doctore. Semẽ vero nõ in õni terra proficit, nec igit̃ in õnibus verbum Dei proficit qui audiũt ipsum. Quõ autẽ in se habet semẽ ad terrã bonã in qua bene suscipit̃ & cõseruat̃, ita verbũ Dei ad cor bonũ in quo suscipit̃ & custodit̃: in tali autẽ terra bona profert fructũ semẽ igit̃ in corde tali verbũ Dei fructũ suũ profert. Cõtra vero, vt se habet semen ad terrã malã, ita verbũ Dei ad cor malũ: in terra autẽ mala nõ facit fructũ semẽ tametsi in se bonũ, nec igit̃ in corde malo verbum Dei. Item. Quod sunt visibiles aues corporali semini, id sunt inuisibiles dæmones verbo Dei: sed aues cũ semẽ aliquod vidẽt secus viã iacere, statim illud diripiũt, prohibẽtes ne inde fruct⁹ consurgat. Itaq; & dæmones dũ vidẽt hominẽ Dei verbũ nõ in profundo cordis recondere, sed tãtum in superficie gestare, statim illud satagunt, ne fructum proferre possit, a corde eius abripere. Iterum. Quod sunt spinæ nascentibus frugib⁹, Hoc sunt sæculi curæ & diuitiarum fallaciæ bonis initijs ex Dei ꝟbo exurgentibus

gentibus. Spinæ vero solent nascẽtes de semine fruges suffocare, & a perfectiõe iusta impedire. Igitur & diuitiarũ sollicitudines & curæ sæculi, bona initia ex verbo Dei forte concepta, suffocabunt, ac ne ad iustam perfectionẽ increscant, impediẽt. Ad hoc exemplũ, facile possunt aliæ parabolæ omnes quæ passim in Euangelijs occurrunt, ad pręsentẽ locum accõmodari. ¶ Valde autẽ in promptu hunc locũ habere studeãt, quib⁹ cõmissum est rudes populos erudiẽdi officiũ. Nec eñ hi meli⁹ aut cõmodi⁹ vel doceri vel cõmoneri possunt, quã huiusmodi crassis cõparationib⁹. Id quod suo nos exẽplo optimus magister clarissime docuit, qui cunctis pene sermonibus comparationes huiusmodi admiscuit.

¶ CAPVT XXXI.

¶ De loco a transmutata proportione.

SVb hoc autẽ loco a proportione, alius solet cõcludi, quẽ vocant a trãsmutata proportiõe. Qui maxime locum habet in reb⁹ arithmeticis. Vt cũ sic argumẽtamur. Sicut se habẽt duodecim ad sex, ita se habent octo ad quatuor, quoniã vtrobiq; est proportio dupla; igitur sicut se habent duodecim ad octo, ita sex ad quatuor. Est eñ vtrobiq; proportio sesquialtera. Item sicut se habent octo ad quatuor, ita sex ad tria, quoniã vtrobiq; est ꝓportio dupla: ergo sicut se habent octo ad sex, ita quatuor ad tria, quoniã vtrobiq; est proportio sesquitertia. ¶ Proportionẽ autẽ duplã dicim⁹, quãdo numerus maior bis cõtinet minorem. Vt inter duodecim & sex est ꝓportio dupla, itẽ inter sex & tria, inter quatuor & duo. Nã duodecim bis sex cõtinent, sex bis tria, quatuor bis duo. Proportionẽ vero sesquialterã dicimus, quãdo maior numer⁹ continet minorẽ, & insuper eius partẽ dimidiã. Vt duodecim continent octo, & insuper quatuor, quæ sunt medietas ipsorũ octo. Ita sex cõtinent quatuor, & insuper duo, quæ sunt medietas ipsoꝝ quatuor. Proportionẽ vero sesquitertiã vocam⁹, quãdo maior numer⁹ minorem cõtinet, & insuper tertiã ei⁹ partẽ. Vt octo continẽt sex, & insuper duo, quę sunt tertia pars senarij. Item

quatuor

quatuor cõtinent tria, & insuper vnitatẽ, quæ est tertia pars ternarij. Propter hoc, inter octo & sex, item quatuor & tria, dicit̃ esse proportio sesquitertia. Vocatur autẽ hic locus a cõmutata proportione, eo q̃d ordo eorũ quæ cõparant̃ in cõclusione cõmutetur. Nã in antecedente, primo numero cõparato ad secundũ, & tertio ad quartũ, in cõclusione ordine cõmutato cõparatur primus ad tertiũ, & secundus ad quartũ. Maxima. Sicut primũ ad secundũ, ita se habet tertiũ ad quartũ, & primũ ad tertiũ se habebit vt secundũ ad quartũ.

¶CAPVT XXXII.

¶De loco a dissimili & a disproportione.

Quemadmodũ autẽ a simili argumentũ ducitur & a proportione, & ab affirmatione ad affirmationẽ, vel a negatione ad negationem quãdo similia consyderant̃ secundũ id in quo sunt similia, aut proportionalia, sc̃dm id in quo consistit proportio, ita sumi potest nõ inutile argumentum a dissimili & disproportione, cõsyderatione eius ĩ quo est dissimilitudo aut disproportio ab affirmatione vni⁹ ad alteri⁹ negationẽ, vel econtrario. ¶Vt cũ sic argumẽtamur. Nõ ita est de anima rationali quõ de anima bruti. Anĩa autẽ bruti simul cũ corpore perit, igit̃ anima rationalis nõ perit cũ corpore, sed manet extra corpus separatim per se subsistens. Itẽ. Non sic inest homini rationale vt risibile; sed rationale inest homini vt differẽtia; igitur risibile nõ inest homini vt differẽtia. Item. Nõ est Deus sicut homo, sed õnis homo est mẽdax & non verax igitur De⁹ verax est & nõ mẽdax. Itẽ. Non sic sunt cogitationes Dei vt hominũ, nec tales viæ eius vt hominũ (Nam, vt ait Esaias, quantũ exaltant̃ cœli a terra, tantũ exaltant̃ cogitationes Dei a cogitationibus hominũ, & viæ Dei a vijs hominũ) Cogitationes autẽ hominũ sunt ad malũ, ad iniustitiã, ad vindictã & huiusmodi, igit̃ cogitatiões Dei rectæ sunt & æquæ, cogitationes pacis & nõ afflictionis. Item Nõ est talis De⁹ erga inimicos suos, qualis erga suos est homo. Homo autẽ persequit̃ inimicos, & malefacere eis conat̃. De⁹ igit̃ beneficijs afficit suos inimicos atq;

A dissimili & disproportione.

Esa. 55.

micos, atq; ad se conat allicere vt pœniteāt, Itē, Nō sic se exhibebit Deus in iudicio futuro vt modo se exhibet. Nūc autē semper parat⁹ est misereri clamātib⁹ ad se & flecti potest precib⁹. Tūc igit nullis precibus flecti poterit nullis fletibus cōmoueri. ¶ Sic
Luc. 22 in Euāgelio Domin⁹ ait discipulis. Non sic erit inter vos quātum ad eos qui alijs erūt prælati, quēad modū inter reges gentiū. Reges autē gentiū dominant eorū imperio, & cū fastu potestatē exercent inter illos. Igit inter vos non ita erit, sed per humilitatem debebit infra omnes se submittere pr̄ęlat⁹ alijs
Math. 6 vt qui maior esse velit, sit omniū seruus, & qui præcessor sicut ministrator. Itē, Non sic vobis orādum est, quomō orant ethnici: confidunt autē illi in multiloquio; igitur nō vos in multiloquio orabitis, sed
Math. 5 corde attento. Itē. Nō talis erit vestra dilectio qualis est ethnicoꝝ: hi autē solū diligunt sibi benefaciētes & propinquos, vos igit non illos solū, sed ōnes, „ amicos & inimicos. Maxima. De dissimilibus non idē est iudiciū. ¶ A disproportione. Nō ita se habet in homine ania, quomō nauta in naui. Nauta vero in naui est nō sicut pars nauis aut nauē viuificans, sed tantū quasi motor extrinsec⁹. Igitur ania est in homine sicut ei⁹ pars, & vita, & mouens intrinsecū Item. Nō sic se habēt duodecim ad sex quō octo ad sex. Habent autē se duodecim ad sex in proportione dupla. Igitur nō se habēt octo ad sex in proporti
„ one dupla. Maxima. De ijs inter quæ nō eadem est
„ pr portio, non idem erit iudiciū. Itē & a cōmutata disproportione (vt ita loquamur) argumentū sumitur, hoc modo. Non sic se habent duodecim ad sex, quō se habent quatuor ad tria (Inter illa eñ est proportio dupla, inter hęc sequitertia) ergo nō sic se habent duodecim ad quatuor, quō sex ad tria. Nam inter hæc est proportio dupla, inter illa vero tripla. Duodecim eñ ter cōtinent quaternariū. Maxima.
„ Si nō ita se habet primū ad scđm vt tertiū ad quar-
„ tum, nec ita se habebit primū ad tertiū vt secūdum
„ ad quartum.

¶ CAPVT XXXIII.

¶ De loco ab authoritate.

¶ Inter

INter locos extrinsecos, vnus superest tractand⁹ quem Boetius nominat a rei iudicio, quod ī eo sumatur argumentū a iudicio sapiētum atq; expertorum, quod de re illa tulerunt quæ in disputationem vocat. Cicero vero ab authoritate eū nominat, qua appellatione & vulgo vtuntur recētiores. Ex hoc autē loco probam⁹ aliquid ita esse vel non esse, eo quod vel ōnes, vel plurimi, vel magis sapiētes magisq; experti in qualibet professione ita sentiunt. ¶Valet autē solū affirmatiue, hoc modo. Qui in Astronomia peritiores habentur, sub firmamento asserunt septem esse planetarū orbes: igitur septē sunt sub firmamēto planetarum orbes. Physici asserunt, quatuor esse elementa ex quib⁹ mixta omnia componūtur; igitur ita est. Grāmatici tradunt, octo esse partes orationis, igitur sic res habet. Dialecticorum princeps Aristoteles, syllogismū dixit trib⁹ tātum constare terminis, igitur sic res habet. Agriculturæ periti dicūt, tēpus hoc aut illud esse aptū sationi, igitur sic habet. Cementariæ artis periti asserunt nō durabile esse opus quod hyemis tēpore cōpingitur, sic igiē habet. Ita in omni professione, ab ōnium vel pluriū vel paucorū magis sapientum, imo vni⁹ eximię sapiētis & experti iudicio, licet argumētari.

Loc⁹ ab authoritate.

,, Maxima. Vnicuiq; experto in sua scientia credendum est. Item. Quod omnib⁹ vel pluribus vel maxime sapientib⁹ videtur: ita se habere probabile est.

¶In hoc autē loco, illud est peculiare, quod non sumuntur argumenta ex certa aliqua habitudine ad terminū in quæstione positum, nec est hic inuenire terminū inferentem & terminū illatū cum in cæteris id fieri sit manifestū, etiā in locis extrinsecis omnibus. Vt verbi gratia: in loco ab oppositis semper valet illatio ratione habitudinis quæ est inter duo opposita, quorū vnū infertur ex altero; sic in locis a maiori, minori, simili, valet illatio ratione habitudinis quæ est inter maius & minus, aut inter duo similia siue proportionalia. Hic vero nihil tale inuenitur. Atq; hoc illud esse puto, qđ Cicero in Topicis ait, Græcos huiusmodi argumētatiōes appellare

 ἀτέχνας

ἀτέχνας atechnas, i. inartificiales, siue (vt ipse ait) artis expertes. Eadem quoq; ratione extremo loco hunc arbitror vulgo locari, quẽadmodũ & Cicero omniũ nouissimũ illũ constituit, & quasi post cæteros adiecit. Boeti⁹ tamẽ in enumeratione locorum extrinsecorum primũ illũ cõstituit. Cuius si vlla est ratio (vt esse vtiq; putandũ est) hanc arbitror assignandã; quoniã maxime extrinsecũ videtur esse conclusioni argumentũ, quod nõ ab aliquo termino in quæstione trahitur, nec secundũ vllam habitudinẽ terminoꝝ sumit̃, sed tantũ ab ipso rei iudicio, quod a personis adfert̃ extrinsec⁹. ¶ Hoc autẽ sciendũ est ex loco isto nõ debere fieri argumẽtationes nisi affirmatiuas. Negatiuę autẽ nõ sunt efficaces. Nõ eñ sequit̃ Aristoteles aut Plato hoc nõ dixit, igitur nõ ita est. Nemo eñ quantũuis in professione aut arte sua insignis, õnia sic potuit explicare quæ ad suã artem aut professionẽ pertinẽt, vt nihil reliquisset inueniendũ dicendũq; posteris. Nulli eñ Deus õnia reuelat, neq; vlli hominum totã se artis natura sic prodit, vt nihil celet. Qui igit̃ negatiue argumẽtantur ab authoritate quantũlibet expertoꝝ, in fallaciam incidunt. ¶ Negatiue autẽ dicim⁹ argumentari ab authoritate, quãdo ex eo quod non sit hoc dictũ argumẽtamur, ipsum nõ ita habere. Vnde dũ ita argumẽtor. Aristoteles dixit, cœlũ nõ esse corruptibile: igit̃ nõ est corruptibile. Magistri theologiæ testãtur, nõ esse plura sacramẽta neq; pauciora quã septẽ igitur neq; plura sunt neq; pauciora, sic colligẽs nõ dicar argumentari ab authoritate negatiue, sed affirmatiue. Tametsi eñ propositio sit negatiua ad quã adfero authoritatẽ, modus tamẽ hanc adferendi, secundum affirmationẽ fit, non secundum negationẽ ¶ Diligẽtissime vero hæc cautio in hoc loco est obseruanda: eoq; magis, quod nostra hac tẽpestate plurimos etiam magnæ (vt videri volunt) eruditionis homines, ista in re turpiter labi videam⁹: qui quicquid non est in scripturis expresse descriptum, hinc quasi falsum cõdemnant atq; reijciunt. Itẽ in rebus Philosophicis, quicquid apud Platonẽ, Aristotelem

Ciceronẽ

Ciceronē,aut alios antiquos tractatū non inueniūt velut vana & nugamēta reijciunt. Quasi vero antiqui illi abyssum naturæ ita penetrauerint sicq́ penitus exhauserint, vt nihil ōnino relictū sit posteris, quod ipsorꝝ possit ingenijs adijci: quasi antiqui illi magni & præclari dij fuerint,posteri vero bruta ratione iudicioq́ carētia. Adde, quod & ex diuina authoritate posteris generationib9 longe plura & potiora quā prioribus sint patefacta mysteria; atq́ etiā num quo diuti9 perstat sancta Ecclesia,eo plura indies patefiunt fidelibus sanctæ veritatis mysteria.

¶CAPVT XXXIIII.

¶ Quibus potissimum disciplinis conueniat locus iste,& de authoritate duplici.

Est quoq́ hic notandū, quod loc9 iste licet ad omnes disciplinas vsum suum præstat,potissimum tamē ad duas:eā videlicet quę omniū infima est ac velut fundamentū, & eam quæ summa est ac velut regina cæterarꝝ.i,Grammaticā & Theologiā. Fære em̄ omnes grammaticæ regulæ,ex voluntate processerunt eorū qui primit9 illā effinxerunt, tametsi in nonnullis rationē consuluerint. Vnde quicquid in grāmaticis probatꝰ,ex authoritate cōficitur, eorū qui vel regulas condiderunt loquēdi atq́ scribendi,vel ex quib9 regulæ istæ desumptæ sunt, vtpote ex vsu Oratorū atq́ Poetarū & eorū qui emēdate loquuti existimantꝰ. ¶In Theologia autē quoniam res tractantꝰ arduissimæ,quæ supra captū sunt hominum,& rationis acumine attingi nō possunt, ideo ratio perparū in ea valet,authoritas ōnia. Atq́ etiā,licet ratio nonnulla Diuinas res cōcernentia possit vtcūq́ probabiliter siue verisimiliter ostendere (id quod nōnulli æditis de Theologia naturali libris pulchre satis monstrarunt)non tamē potest rationē hominē eo perducere vt talē pręebeat Diuinis rebus assensum,qualis debetur ijsdem. Debetur namq́ illis fides,qui est assensus firm9 sine formidine de opposito; cuiusmodi proculdubio assensum,nō potest humana ratio nimiū imbecillis & caligās,in animis nostris generare. Authoritas vero sola id potest,cum

test,cũ illi sic mens humana prorsus innitiť, vt omni postposita dubitatione infallibiliter verꝝ esse credat,quod ex illa proponiť, etiã si ratione id nequaq̃ possit cõpræhendere vel intelligere. ¶ Vbi rursum notandũ est,duplicẽ esse authoritatẽ, Diuinã, & humanam. Humana est, quæ ab homine nasciť: Diuina,quę a deo. Illa fallere potest,sicut & falli: ista nec falli potest nec fallere. Nemo est em̃ hominũ tãti ingenij aut tantæ exercitationis, cui non interdũ aliquid exciderit non probandum. Nam Ciceroni Demosthenes, & Horatio Homer⁹ ipse interdum dormitasse videtur. Vnde est illud vulgatũ in omniũ ore prouerbiũ. Quandoq; bon⁹ dormitat Homer⁹ Solus autẽ Deus est, qui nunquã errat, nullibi labiť nunquã decipitur. Propter quod, humana authoritas tametsi probabilis sit semper tamen suspecta est, nec fidẽ plenã generare sufficiens. Diuina autẽ certissima est, & absq; periculo, fidemq; certissimam generat. ¶ Inest autẽ Diuina authoritas, non ijs solum quæ per semetipsum De⁹ loquiť, sed & quæ per ministros suos scribit aut loquitur spiritu suo inspirante. Hinc omni Canonicæ scripturæ authoritas Diuina competit, quoniam (vt Apostolus Petrus ait)
2.Pet.1. spiritusancto inspirati loquuti sunt sancti dei homines. Vnde quicquid manifeste asserit scriptura Canonica, id tanquã firmũ & indubitatũ haberi debet Iam quicquid docet Christi sponsa, sancta Ecclesia: id tanquam verũ & indubitatũ, ex authoritate spiritus sancti, qui eam regit, suscipi debet sine formidine. Cætera vero dogmata patrũ orthodoxorum licet eximia sanctitate præfulgentium, nõ parem habent authoritatem, vt per omnia cogãt nos assentiri ipsorũ sententijs. Interdum em̃ licet illoꝝ authoritati cum rationabili modestia refragari, interdum etiam corrigere errorem cum reuerentia. Quemadmodum de seipso ingenue testatur beat⁹ pater Augustinus, de suis suiq; similium scriptis ita ad Vincentiũ scribens. Negare nõ possum nec debeo, sicut in nostris maiorib⁹, ita multa esse in tã multis opusculis meis, quę possunt iusto iudicio & nulla temeritate cul

ritate culpari. Ac rursum. Hoc genus literarum (de scriptis patrũ loquit̃) ab authoritate canonũ distinguendum est. Non em̃ sic legũtur, tanq̃, ita testimonium ex eis proferatur, vt contra sentire non liceat sicubi forte aliter sapuerint quam veritas postulat. ¶Veruntamen nõ temere nec sine magna ratione, talium patrũ qui in Ecclesia magnæ eruditionis & sanctitatis habentur dictis licet refragari, vt nostra hac tempestate nimium impudẽter faciunt plærique qui sui ingenij & crassi & tardi & peruersi sententiam: nimia præsumptione clarissimorũ quoque patrũ exactissimo iudicio, nihil verentur vel æquare vel anteponere. Quæ tãta impudentia atque prȩsumptio nõ modo candorem Christianũ, verumetiã naturalem dedecet verecundiam atque modestiam. Semper em̃ & ab ethnicis magnus honor multaque authoritas dari cõsueuit iJs, qui in professione aliqua insignes aut præcipui sunt habiti. Tametsi em̃ nemo hominũ ex suo spiritu loquens oĩa bñdixerit aut scripserit, imo & ij qui spiritũ Dei habent orthodoxi patres, tametsi in aliquibus permissi sunt cæcutiri, aut labi: plurimi tamẽ illorũ vel plæraque vel pene õnia recte dixerũt, vixque in vno aut altero aut omnino in paucissimis aberrauerũt a scopo ita vt recte dictorum multis milib9, vix vnũ possit nõ recte dictum opponi. ¶Propter quod, ab authoritate eorum merito probabile erit argumentum, potissimum quando de ea re agit̃, cui alius nemo posterior, vel paris, vel maioris authoritatis, post plurima sȩcula ausus est contradicere. Vt si hæc dixit Hieronymus, Augustinus, Gregorius, Cyprianus, Tertullian9, vel alius huiusmodi, & nemo orthodoxorũ patrũ, Id tanquam falsum reprænendit, neque Ecclesia vnquã cõtrarium declarauit, admodũ probabiliter colligim9 id verum esse. Secus vero, cum ea de re agitur, quæ postmodum ab alijs paris aut maioris authoritatis doctorib9, in contrariũ definita est. Quemadmodũ non valet argumẽtatio. Cyprianus censuit baptizatos ab hæreticis esse rebaptizandos in Ecclesia: igitur sic res habet. Huic em̃ sententiæ aduersatus est

 beatus

beatus Augustin9, & tota obluctatur Ecclesia, quæ plus habet authoritatis, q̃ vn9 ille cũ paucis sibi adhærentibus. Nec sequit. Origenes (vt asseritur) finẽ posuit dãnatiõni malorũ angelorũ, igitur sic res habet. Aduersus hanc em̃ sentẽtiã fortissime depugnarunt plurimi orthodoxi, Hieronym9, Augustin9, ac huiusmodi plures, atq; tota Ecclesia. Deniq; & hoc aduertendũ est, quantũ ad humanas disciplinas attinet, loci huius vsum maxime cõducere apud eos, qui ad professionẽ aut disciplinã quãlibet accedunt nouicij. Iuxta Aristotelis notatu dignã sententiam, Credere oportet eũ qui discit. Qui em̃ primũ limina disciplinæ cuiuslibet ingreditur, nõdum sufficit per rationẽ de ijs quę proponũtur iudicare, cũ nihil adhuc intelligat eorũ quæ tradũtur. Verũ vbi longius quis ꝓgressus fuerit, artemq; ipsam & disciplinã penitius introierit, tũ magis illũ oblectabit ratio incipiet magna animi iucunditate singulaꝝ rerum quas prius discẽdo tantũ credidit, rationẽ inuestigare & inuenire.

CAPVT XXXV.

De loco à trãssũptione.

¶ De loco a transsumptione.

SOlent quoq; locis extrinsecis adijcere locũ aliũ dictũ a transsumptione, cuius duplicẽ assignant vsum. Interdũ em̃ quæstione aliqua proposita generali, ad aliquã speciẽ nos trãsferrim9, vt facili9 expeditiusq; propositũ mõstremus; æstimantes generale propositũ sufficiẽter declaratum, si particulare illud ad quos nos trãstulimus declarem9. Hui9 exemplũ Boetius adducit ex Socrate, qui cũ quæreret, quid in vnoquoq; posset iusticia: õnẽ tractatũ trãstulit ad reipublicę magnitudinẽ, atq; ex eo q̃d illic efficeret in singulis etiã valere cõfirmauit. Interdũ vero hęc trãssumptio fit in nomine, cum proposito nomine ignoto ad aliud nos trãsferim9 noti9, Vt si disputatio de philosopho habeat, & ignoret forsitã qs philosophi nomẽ, ad sapiẽtis nomẽ trãslatio fiet. Est em̃ sapientis nomẽ notius quã philosophi, qm̃ illud Latinis domesticũ est, hoc peregrinũ. Verũ huius loci nõ ita magna videtur esse vtilitas: propter quod de eo prolixiorẽ tractatũ nõ facimus, ad medios locos prope-

properantes.

¶CAPVT XXXVI.

¶De locis medijs & primū de loco a coniugatis.

INter locos medios prim⁹ est, qui appellaṫ a cōiugatis, secūdus qui a casibus. Inter cōiugata & cas⁹ hæc est differētia; qđ cōiugata dicanṫ terminus abstractiuus & denominatiuus idē pricipaliter significātes: casus v̄o, plura dicunṫ denominatiua, siue nomialia siue v̄balia, siue aduerbialia ab eodē aliquo abstracto scđm denominationē formata Vt iusticia iustus & iuste cōiugata: sunt itē sapiētia sapiens & sapiēter. Idē em̄ habēt significatū principale, sed differūt tantū in minusprincipali significato eo qđ termin⁹ abstractiu⁹ nudā qualitatē significet, termin⁹ autē cōcretiu⁹ simul substantiā. ¶ Dicta sunt autē cōiugata, quia sub eodē sunt iugo significationis, aut quia ad idē significationis iugū pertinēt. Casus vero sūt, vt iustus & iuste, ꝓbus ꝓbe. Ideo dicti casus: quoniā ambo per quandā deflexionē cadūt a pricipali noīe, id est, ab abstracto. Hoc em̄ diciṫ nomē principale: qm̄ formā ipsā nudā & ꝑ se significat nihil simul aliud, nec ex pricipali nec ex minusprincipali significato importās. Vnde licet forsitā interdū contingat, secundū Grāmaticoꝶ deriuationē, a cōcreto deriuari abstractū: scđm rem tamē & significationē ac per se, abstractū est principalius cōcreto: qm̄ concretū suā habet denominationē a forma per abstractū simpliciter significata. ¶Interdū vero sub nomine cōiugatoꝶ generaliter intelligunṫ etiā casus, vt apud Ciceronē, qui locū a casibus nō distinguit ab hoc loco a cōiugatis, sed illū sub hoc cōcludit. Quia em̄ plura cōcreta ab eodē abstracto formata sub eodē sunt iugo primariæ & præcipuæ significationis, nō immerito cōiugata dici possūt. ¶Fiūt autē argumētationes, tā a cōiugatis quā a casibus, & affirmatiue & negatiue. Interdū quidē in prædicatis bonū & malū, interdū in alijs. Primi exemplum est. Qui iustus est bon⁹ est, igiṫ iusticia est bona, & ecōtrario. Item in aduerbijs sic. Quod iuste fit bene fit, igiṫ iusticia est bona, & ecōtrario. In verbis, sic. Tēperare bonū est, igitur tēperantia est bona. Obedientia

Locus a cōiugatis.

dientia sancta est, sanctũ igitur est obedire. Maxima
" Quod vni cõuenit cõiugatorũ, & alteri conuenit.
" Itẽ, Cõiugatorũ in eo qđ coniugata sunt, vna est ea
demq; natura. ¶ Interdũ vero fit in prædicatis alijs
q̃ bonũ & malũ, hoc modo. Qui currit mouet, igit
cursus est motus. Percussum patit, igitur percussio
est passio. Albũ est coloratũ, igitur albedo est color
Quod dulce est sapidũ est, igitur dulcedo est sapor.
Qui iustus est probus est, igitur iustitia est probitas
" aut ṽtus. Maxima. Si coniugatorꝝ vnũ vni conue
nit, & alterũ alteri cõueniet. ¶ Vt autẽ vniuersali-
ter ex hoc loco desumpta argumẽta valeant, primũ
quidẽ obseruandũ est, vt propositiones sumãtur in
quibus prædicatũ per se cõueniat subiecto, non per
accidẽs. Nõ eñ necesse est, si duo concreta per acci-
dens de seinuicẽ dicãtur, ob hoc illorũ quoq; abstra
cta de seinuicẽ similiter prædicari. Queadmodũ vi
delicet albũ & dulce, duo hæc concreta de seinuicẽ
prædicant, dicẽdo. Albũ est dulce & dulce est albũ:
eo quod vnũ idemq; lac simul & albũ sit & dulce.
Non tamẽ hinc potest inferri, albedinẽ esse dulcedi
nem. Per accidẽs eñ non per se, illa concreta de sein
uicem prædicantur. ¶ Tunc autẽ dicuntur duo con
creta de seinuicẽ per accidẽs prædicari, quãdo res si-
gnificata per vnũ nõ est in re per alterũ significata,
nec eadẽ est vtriusq; significati natura, sed ambo si-
mul in eodẽ subiecto reperiunt. Vt albedo nõ est in
ipsa dulcedine, neq; dulcedo ĩ ipsa albedine, nec am
bæ eiusdẽ sunt naturæ. Verꝫ, quia simul ambæ inue
niũtur in eodẽ subiecto tertio, nẽpe in lacte, hinc est
quod de seinuicẽ prædicant: idq; per accidens, ratio
ne subiecti tertij in quo cõueniunt nõ autem per se,
nõ eo quod vnius essent naturę aut alterũ in altero
Ita dicendum & de istis propositionibus. Sciens est
probus vel studiosus. Humilis est iust9. Grammati
cus est Dialecticus. Videns est audiẽs. Sapidum est
coloratum, atq; huiusmodi. Ex quibus non licet in
ferre, igitur scientia est virtus, humilitas est iustitia,
grammatica est dialectica, visus est audit9, sapor est
color. Cum autẽ dico, albũ est coloratũ, prædicatio
est per se,

est per se,non secundũ accidẽs. Albedo em̃ quæ per subiectũ significat, & color qui per prædicatũ,eiusdem sunt naturæ,sicut species & gen9 & coloris natura est in albedine, sicut natura generica in natura specifica.Ob hoc per se ista cõueniunt.Simile est de istis propositionib9.Humilis est probus. Grammaticus est sciens.Dulce est sapidũ. Suaue est odoriferum.Triangulare est figuratũ. Durum est naturaliter potens.Molle est naturaliter impotens. Percutiens est agens.Percussum est passum, atq; ita in cæteris prædicamẽtis. Ex quorũ singulis,apte inferri potest prædicatio abstracti de abstracto. ¶Deinde & hoc obseruandũ est,vt assignentur vere coniugata, non tantũ secundum vocẽ, sed secundũ rem & significationẽ.In ijs em̃ quæ tantũ secundum speciẽ & vocis sonũ coniugata vidẽtur, non valet. Non em̃ sequitur. Somnolentus viciosus est,igitur somnus malus.Nec sequitur:somn9 bon9 est,igitur somnolentum esse bonũ est.Somnolent9 em̃ non proprie est somni denominatiuũ secundũ significationẽ rei correspondẽs. Somni em̃ denominatiuũ proprium est,dormire vel dormiẽs. Somnolentus autẽ,denominatiuũ est a somnolẽtia. Vnde sic est argumentãdum.Somnolẽtus vitiosus est,igitur somnolẽtia vitium.Somnus autẽ bonus est, igitur dormire bonũ est:& dormire bonũ est,igitur somn9 bonus est? Nihil autẽ refert, siue denominatiuũ sit significatione tantũ,siue voce & significatione simul.Pręcipuum em̃ quod hic quæritur,significatio est. Verũ denominatiuum voce tantũ,huic loco minime cõuenit

¶CAPVT XXXVII.

¶De loco a casibus.

EAdem quoq; hęc obseruanda sunt,cum à casibus argumentũ sumitur.Sic em̃ est argumentandum.Quod iuste fit bene fit,igitur qui iustus est bonus est:& econtrario.Quæ humilia sunt honesta sunt,igitur quæ humiliter fiunt honeste fiunt.Qui grammatice loquitur sciẽter loquitur,igitur grammatic9 est sciens, & econtrario.Qui sophistice loquitur odibilis est,igitur est sophista odibilis

Locus a casibus.

Iniuste

Iniuste agere malũ est, igit̃ iniust⁹ mal⁹ est, Percuti est pati & percutere est agere, igit̃ percussum est passum & percutiens agens. Maxima. Casuũ in eo qđ casus sunt, eadẽ est natura. ¶ Cicero vero tale proponit præsentis loci exemplum. Si ager est cõpascuus ius est cõpascere; iuxta quã formã ita licebit ex hoc loco argumẽtari. Si religiosus est, religiose debet viuere, si Christianus, christiane. Si christiane aut religiose nõ viuit nõ est christianus aut religiosus. Cœnobitarũ si õnia sunt cõmunia, iustũ est vt cõmuniter õnibus vtant̃. Si proprie vtant̃ & peculiaria sibi ac propria faciãt; & ipsi (vt vulgo appellant̃) proprietarij cẽsendi erũt. Si hæc res nõ est mihi ꝑpria, nõ ea licet mihi vti proprie. Itẽ si quis fortiter agit aut prudẽter, is fortis aut prudẽs dicet̃: si impudice loquat̃ vel agat, impudic⁹ erit. Itẽ. Spirit⁹ est Deus spiritualiter ergo colendus. Magnus est Deus, magnifice igitur est colẽdus. Itẽ si nobilis quispiã est aut ingenuus, nobiliter & ingenue debet agere, Si non agat ingenue, nec ingenuus erit. Huc illud pertinet qđ ille apud Terentium ait, Homo sum, humani nihil a me alienũ esse puto, Et illud qđ per sapientem

Sapi. 12. in cõfessione laudis Dño dicitur. Cũ sis iustus, iuste õnia disponis. ¶ In propositionib⁹ autẽ per accidẽs nõ valet argumentũ. Non eñ sequit̃. Percutiẽs est percussum, igit̃ percutere est percuti. Nec sequitur. Grãmaticus est prob⁹, igit̃ grãmatice loqui est probe loqui. Itẽ, cum nõ assignant̃ propria denominatiua nõ valet argumẽtatio, hoc pacto. Potare aut bibere bonũ est (cũ sit ad naturæ sustẽtationem necessarium) igitur potor aut bibulus bonus est, sed inferri debet, igitur potans aut bibens benefacit.

¶ CAPVT XXXVIII.

¶ De loco a diuisione.

TErtius inter locos medios est, qui appellatur a diuisione. Pro cuius loci pleniori intellectu præmittendum est, quid sit diuisio, & quæ ad bonã diuisionẽ requirant̃ conditiones, & quot modis fiat. Est aũt diuisio, partitio aut sectio, siue distractio alicuius totius in plures partes. Vnde in õni di-

Quid diuisio

uisione

uisione spectandū est aliquid quod diuiditur, & aliqua in quæ fit diuisio, & quædā signa per quæ fit diuisio. Quod diuidit, appellam9 diuisum, illa in quæ fit diuisio, mēbra diuidētia aut mēbra diuisionis, qđ in ea tanq̄ in mēbra vel partes fiat totius diuisio. Illa autē signa per quæ fit diuisio, signa diuidētia aut notæ diuisionis appellant. Vt cū ita dicim9. Aniali um aliud est homo aliud est brutū, tota illa oratio est diuisio: anial, diuisum: homo & brutū, mēbra diuidentia siue partes diuisionis: aliud vero, est signū diuisionis. Aliter efficit diuisio per coniūctionem disiunctiuam, hoc modo. Omne aial vel est homo vel brutū, vbi nota diuisionis est coniunctio disiunctiua. ¶ Ad hoc autē vt diuisio propria sit & absolute bona primo exigit ne diuisum excedat mēbra diuidentia ōnia simul sumpta .i. ne diuisum latius pateat q̄ simul ōnia mēbra, ita vt aliquid posset sub diuiso contentū inueniri, quod sub nullo mēbrorum diuidentiū continet. Hoc em̄ est excedere diuisum mēbra diuidētia. Huius defectu, nō est bona ista diuisio. Animaliū quoddā est gressibile, quoddā volatile. Sunt em̄ animalia, quæ nec gressibilia sunt nec volatilia vt pisces natantes & serpentes qui repunt super terrā. ¶ Vicissim requirit ad bonā diuisionem vt mēbra diuidētia non excedant diuisum: hoc est, vt nō contineat quicq̄ sub membrorū aliquo, quod nō item sub diuiso. In proprie dicta em̄ diuisione, illa in quæ fit diuisio, debēt esse partes, & quasi membra ipsi9 quod diuidit. Si autē aliquid sub membris cōtineatur quod nō sub diuiso, iam non partes sunt aut mēbra, quoniā quicquid est in parte, est & in toto cuius illa est pars. Hui9 defectu, ista non est diuisio bona. Brutorū aliud est sanū aliud ægrū. Multa em̄ sunt sana & ægra, quæ nō sunt bruta, nimirū homines vniuersi. Nisi ad nomina illa sanū & ægrum intelligat repeti ipsum diuisum, hoc sensu. Brutorū aliud est brutū sanū, aliud est brutū ęgrum. Hic em̄ diuidētia mēbra, quæ sunt partes in modo respectu diuisi, ipsum nequaq̄ excedunt. ¶ Atq; ita in ōni diuisione subiecti in accidentia, si propria esse debeat, intelli

intelligendũ est diuisum repeti ad singula mēbra diuidentia, vt sint ipsa partes in modo respectu ipsius Vt cũ dico. Hominũ, alius est calidus, alius frigid9 alius tepid9; Hominũ, alius est alb9, alius est niger, ali9 medio colore colorat9, atq; ita in cæteris. ¶Requiritur tertio, vt mēbra diuidētia non coincidant, sed pugnent adinuicē, sic vt de eodē non possint vere prædicari. Illa em̄ in quę fit diuisio, debēt esse partes diuersæ ipsi9 quod diuidit. Partes autē si diuersę sint, de seinuicē non dicũtur, sed pugnāt, alioqui nō sunt diuersæ. Hui9 defectu, ista nō est bona diuisio. Hominũ, alius est risibilis, ali9 flebilis. Neq; ista valet. Animaliũ, aliud est homo, aliud brutũ, aliud auis. Nā auis & brutũ non pugnāt, cum sint gen9 & species. Simili modo ista nō valet. Propositionum, alia est vera, alia falsa, alia necessaria, alia impossibilis. Nā propositio necessaria & vera coincidũt, similiter propositio falsa & impossibilis. ¶Præterea notandum est, diuisionē fieri dupliciter. Primo, per negationē. Vt animaliũ aliud est homo, aliud non est homo, vel aliud est nō homo. Omne quod est, aut viuit aut nō viuit. Huiusmodi diuisio nunq̄ habet nisi duo mēbra: quoniā inter affirmationē & negationem, quæ sunt cōtradictorie opposita, nullũ est dare mediũ. i. nihil potest inueniri de quo nō alterũ illorum vere prædicet. Vnde duob9 eiusmodi membris diuisio cōpleta sit, necesse est, nec potest adijci tertiũ, nisi fiat coincidentia cũ altero duorũ, vtpote vel cũ affirmatiōe vel cũ negatiōe. Et quidē ad hoc vt eiusmodi sit diuisio proprie dicta, repetēdum est diuisum ad negationē Alioqui membrũ illud quod scd̄m negationē effert, superabit diuisum. Vt cũ dico, Animaliũ, aliud est homo, aliud est nō homo, nisi repetat animal, in hunc sensum. Inter anĩalia, aliud est anĩal homo, aliud anĩal non homo: nisi (inq̄) talis fiat vel explicite vel implicite repetitio, membrum scd̄m nō homo, longe superabit diuisum, animal: quoniā de infinitis dicit non homo, de quibus nō dicit animal. ¶Alia est diuisio, quæ fit per membra positiua, absq; negatione. Atq; hæc interdũ duo.

tantum

tantum habet mēbra. Vt. Aīalium, aliud est homo aliud brutū. Omne vitiū, aut est secundū excessum aut scd̄m defectū. Omne corpus aniatum, aut est sensibile, aut insensibile. Et huiusmodi diuisio plura potest habere mēbra q̄ duo, vtpote vel tria, vel quatuor, vel plura. Vt cū diuiditur propositio, in propositionem vniuersalē, particularē, indefinitā & singularem. Item cū opposita diuidūtur, in opposita relatiue, contrarie, priuatiue, & cōtradictorie. Et a mēbrorum isto numero solet vocari quælibet diuisio, aut bimēbris, aut trimēbris, aut quadrimēbris. ¶ Omnis autē diuisio, vt minimum duo mēbra habere debet Vnde si dicas, Quoddā anīal est homo, nulla fit diuisio. Quēadmodū em̄ in corporali diuisione videmus nō posse lignū diuidi, nisi vt minimū in duas partes, posse tamē diuidi in tres aut quatuor aut plures immediata diuisiōe; sic & diuisio logica fieri nō potest, nisi per duo vt minimū mēbra, per plura aūt fieri potest. ¶ Frequēter autē cōtingit, eā quæ trimēbris est aut quadrimēbris, posse redigi ad bimēbrem Vt hæc trimēbris diuisio. Reꝝ alię sunt simpliciter bonæ, vt virtutes; aliæ malæ, vt vitia; aliæ mediæ siue indifferentes, cuiusmodi sunt bona fortunæ, redigi potest in hanc immediatā & bimembrē diuisionē Rerū aliæ sunt differētes, aliæ indifferētes. Ac deinde membrū alteꝝ noua diuisione subdiuiditur hoc pacto. Rerū differentiū, aliæ sunt bonæ, aliæ malæ. Sic itē ista diuisio. Figurarū quæ sunt trilateræ, aliæ sunt æquilateræ, alię ex trib9 duo tantū latera ęqualia habēt, aliæ sunt totæ inæquales, ita vt nullum latus alteri sit æquale, trimēbris quidē est, sed ad bimēbrem redigi potest, si ita dicam9. Figurarū quæ sunt trilateræ, aliæ sunt æquales, aliæ inæquales; ac deinde. Earū quæ sunt inæquales, aliæ tantū duo habēt latera inæqualia, aliæ tria.i. omnia simul. ¶ Quod autē subinde cogimur diuisiones facere pluriū quā duorū membrorū, ex inopia procedit vocabuloꝝ, videlicet quoniā non habemus apta vocabula quibus nominem9 duo immediata genera aut species, in quæ foręt res diuidenda bimembri diuisione.

CAPVT

¶ CAPVT XXXIX.

¶ De multiplici diuisione.

DIstinguit autẽ ab authoribus sextuplex diuisio. Prima est diuisio generis in species. Vt, Aĩalium, aliud est homo, aliud brutũ. Qualitatũ, alia est habit⁹ & dispositio, alia naturalis potentia vel impotẽtia, alia passio & passibilis qualitas alia forma & figura. Atq; hæc est diuisio proprijssima. Sub hac cõtinetur diuisio generis in suas differentias. Vt, Aĩalium, aliud rationale, aliud irrationale. Verũ si proprietatẽ & naturã rerũ consyderemus, poti⁹ genus dicendũ videt per differẽtias: quã in differẽtias diuidi. Per differẽtias em̃ genus diuiditur in species. Siquidẽ differẽtiæ gen⁹ ipsum contrahunt & distrahũt diuidũtq; in species. Nã hęc est differentiarũ natura, diuidere inter species diuersas sub eodẽ genere positas, easq; abinuicem disiungere vt ex libro primo manifestũ relinquim⁹. Huc etiã pertinet diuisio toti⁹ in modo in partes suas. Nã totum in modo, cõparatione ad suas partes quasi genus quoddã censetur & vniuersale. ¶ Secunda est diuisio toti⁹ integri siue integralis, in suas partes integrales siue integrãtes. Vt cũ domus diuidit in tectum, parietes, & fundamentũ. Verũ hæc potius enumeratio partiũ q̃ diuisio, dicenda est, & si diuisio est, magis realis q̃ logica videt. Vnde modus dialecticæ diuisionis (vt supra dixim⁹) est per signa, aliud & aliud, aut per disiunctiuã coniunctionem. Ista autẽ enumeratio partiũ, neutro horũ modorũ fieri potest. Inepte em̃ dixeris. Domorũ, alia est tectum alia fundamentũ, alia paries. Vel sic. Omnis dom⁹, vel est paries, vel tectũ, vel fundamentum. Propter quod, distincto nomine hanc partiũ enumerationẽ, Cicero ac post eũ Boetius, partitionẽ appellauerũt, priorẽ vero diuisionẽ. Ad hanc quoq; formã nonnulli redigunt sectionẽ speciei in indiuidua. Vt cũ hominẽ diuidim⁹ in Petrũ, Paulũ, Socratẽ, Platonẽ Videtur em̃ potius enumeratio quædã esse singularium multorꝝ, q̃ vnius communis diuisio. Et poti⁹ species in indiuidua multiplicari, q̃ diuidi, videtur.

¶ Tertia

¶Tertia est diuisio vocis in significata. Vt cũ diuiditur canis in piscẽ marinũ, & domesticũ, & sydus cœleste: cũ polypus in piscẽ, & morbum. Verũ hæc rursus nõ est proprie appellanda diuisio, sed enumeratio potius significationũ pluriũ eiusdem termini ¶Quarta est diuisio subiecti in accidẽtia. vt. Aniãlium, aliud est sanũ, aliud ægrũ. Animaliũ, aliud est ferũ, aliud mansuetũ, aliud mediũ inter vtrũq; naturæ. Huc videtur pertinere diuisio subiecti in propria. Vt. Anĩalium, aliud est risibile, aliud hinnibile, aliud rudibile, &c. Nisi forte malim⁹ huiusmodi diuisiones reducere ad primã speciẽ, eo quod pro differentijs subinde vti soleam⁹ proprijs. ¶Quinta est diuisio accidẽtis in subiecta. Vt. Sanorum, aliud est homo, aliud brutũ. Coloratorũ, aliud est corpus anĩatum, aliud corpus inanimatũ. Itẽ eorũ quæ fera sunt aliud est serpẽs, aliud volucris, aliud aliqua reliquarum bestiarũ. ¶Sexta est accidẽtis in accidentia. Vt Sanorũ, alia sunt alba, alia nigra, alia medio colore colorata. Ægrorũ, aliud est calidũ, aliud frigidũ. Cãdidorum, aliud durũ, aliud molle. Durorũ, aliud est albũ, aliud nigrum.

¶CAPVT XL.

¶De modis argumentandi per locum a diuisione.

His præmissis, dicẽdũ est, quomodo ex hoc loco sumi debeant argumẽta. Fiunt autẽ dupliciter. Primo, cũ de aliquo prædicatur diuisum & mẽbra diuidẽtia in antecedente õnia præter vnũ de eo negantur, id quod residuũ est in cõclusione affirmabitur de eodẽ. Exempli gratia. Omne aĩal est sanum vel ægrũ. Petrus est aĩal, & nõ est æger, est igitur sanus. Vel sic. Aniãlium, aliud sanũ, aliud ægrũ Petrus est aĩal, & nõ est æger, igitur est sanus. Et quidem si duo tantũ mẽbra fuerint diuidẽtia, vnũ tantum negatur in antecedẽte. Si autẽ plura q̃ duo fuerint, cutandũ est, vt õnia præter vnũ illud quod in conclusione scd̃m affirmationẽ inferre volumus in antecedẽte negentur. Vt in hac argumentatione. Propositionum alia est vniuersalis, alia particularis, alia indefinita, alia singularis. Hec autẽ propositio. Petr⁹ studet, est propositio; & nõ est vniuersalis neq; par-

 ticularis

ticularis, neq; indefinita: igitur est singularis. Quod si vel vnū membrū omiseris, præter id quod in cōclusione infertur, nō valebit illatio. Non em̄ sequit̄ Hæc est propositio, Petrus studet: & nō est vniuersalis neq; particularis, igitur indefinita. Veruntamē si in cōclusione plura illa mēbra quæ in antecedente negata nō sunt, simul cōiungātur secundū disiunctionem, valebit illatio. Vt si ita dixerim9. Hæc est ꝓpositio, & nō est vniuersalis neq; particularis, igitur est indefinita vel singularis: vtiq; valet illatio.
„ Maxima. Cū quo conuenit diuisum, cū illo necesse
„ est aliquod membrorū diuidentiū conuenire. ¶ Secundo valet argumentatio a diuisione, procedēdo ab affirmatione vnius membrorū diuidentiū de aliquo, ad negationē alteri9 vel omniū aliorū de eodem. Vt animaliū aliud est sanū, aliud ęgrum. Hoc autē animal est sanū, igitur nō est ægrū. Propositionum alia est vniuersalis, alia particularis, alia indefinita, alia singularis. Hæc autē propositio, Petr9 studet, est singularis, non igit̄ est vniuersalis, neq; parti
„ cularis, neq; indefinita. Maxima. Cui cōuenit vnū
„ membrorū diuidentiū, de eodē reliqua ōnia negari necesse est. ¶ Fundat̄ autē horū modoꝝ ratio in cōditionib9 quas supra dixim9 requiri ad bonā diuisionem. Prior nāq; modus in hac fundatur, quod diuisum nō potest excedere membra diuidētia. Fieret em̄ hoc, si diuisum de aliquo diceret̄ de quo nullū membroꝝ diuidētium. Atq; ob hoc necessariū est, vbi diuisum de aliquo prædicat̄, & mēbra diuidētia ōnia præter vnū de illo negātur, illud vnū de eodē secundum affirmationē prędicari. Posterior modus in hac fundatur, quod mēbra diuidētia non possunt coincidere, sed pugnare debēt adinuicē. Si em̄ ambo de eodē secundū affirmationē dicerent̄, iam non pugnarent sed coinciderēt. ¶ Quantū vero ad illas diuisiones quæ dātur per negationē, id est, quarū alterum membrū est negatio, dicimus, posse fieri argumentationes modis etiam illis quos supra dixim9.

¶ CAPVT XLI.

¶ De aliis quibusdam locis signatis ab Aristotele.

¶ Præter

PRæter prædictos notari possunt ex Aristotele alij aliquot loci, qui ad argumēta inueniendū sunt vtiles. Quorum vnus dicitur a magis ad simpliciter. Hic est, cū ex comparatiuo infert̃ positiuum. Vt si quid est magis bonū, vt etiā bonū sit necesse est; si quid meli9; & bonū, si quis doctior & doctus. Vbi tamen oportet cōparatiuū proprie accipi. Interdū em̄ cōparatio fit impropria, quando neutri in eo gradu cōpetit forma a qua positiuus denominatiue dicitur, vt simpliciter tale possit denominari: plus tamē illius habet vnū quā alterū. Vt cū duo fuerint, quorū neuter plene assequutus est grāmaticæ scientiā, vt posset dici simpliciter grāmaticus, alter tamen altero magis propinquus est ad assequendum scientiā, dicim9 interdū hūc illo magis grammaticū, non tamē ex hoc recte inferet̃, eum esse grāmaticū. ¶ Verū hic loc9 reduci potest ad locū a parte in modo ad totū: quēadmodū ecōtrario, a simpliciter ad magis negatiue, reducit̃ ad locum a toto in modo. Siquidē magis bonum in cōparatione ad bonum, quædam pars est in modo: & tale simpliciter, quoddā totū in cōparatione ad magis tale. ¶ Aliter quoq; licet argumētari, a positiuo ad comparatiuū & superlatiuū, hoc modo. Quod bonū est diligibile est; quod igit̃ magis bonū magis diligibile, & quod maxime bonū maxime diligibile erit. Oportet aūt hic assumi propositiones in quib9 prædicatū subiecto per se cōueniat. Alioqui nō valebit in propositionib9 per accidēs. Nō em̄ sequit̃. Qui sciēs est probus est, igit̃ qui magis sciēs, magis prob9, & qui maxime sciēs maxime prob9. E cōtrario quoq; a superlatiuis & cōparatiuis ad positiuos argumētationem valere est manifestū. ¶ Itē ex appositione sumit̃ argumētum, hoc modo. Calx parieti admota facit ipsum albū, igit̃ calx est alba. Atramētū quia papyrū facit nigrā cui superfundit̃, ideo ipsū esse nigrū cōsequit̃. Ignis quia calidā facit aquā admotā, ipse quoq; calid9 esse arguit̃. Maxima. Si alterū appositū alteri facit ipsū esse aliquale, ipsum quoq; tale est. Ad hūc quoq; modū argumētari possumus. Hic adolescens

Locus a magis ad simpliciter.

Loc9 ab appositione.

ex cõsuetudine & cõuictu cũ sene illo doct9 & probus fact9 est, igiẽ ipse senex doctus & probus est. Itẽ hic adolescẽs ex talis hominis cõmercio mal9 fact9 est, ille igiẽ malus est per quẽ alter mal9 fact9 est. Sic iustũ arguim9 fuisse Abrahã & hospitalẽ Deiq; cultorẽ fidelẽ: quoniã nepos Loth ex eius conuictu talis effectus fuerat. Malas quoq; mulieres fuisse illas idolatras & alienigenas, ex quarũ cõuictu Salomõ ipse factus est cultor idolorũ. Huc videẽ pertinere,
Eccle.13 qđ per sapientẽ diciẽ. Qui tãgit picẽ inquinaẽ ab ea
Psal.17. Et itẽ illud. Cũ sancto sanct9 eris, & cũ peruerso peruersus eris. Possent quoq; & alij signari loci, quorũ in pręcedentib9 nõ est facta mẽtio. Verũ qui nũc enumerati sunt, præcipui sunt, & fere õnes qui a Themistio, Boetio, & Cicerone sunt enũerati. Quapropter Dialecticis nũc & probabilib9 locis absolutis, ad Sophisticos ex opposito designandos procedamus.

¶DEO semper & vbiq; GLORIA.

LIBRI SEXTI CONSYDERATIONIS DIAlecticę, qui de elẽchis sophisticis inscribiẽ

¶PRÆFATIO.

QVemadmodũ in iis quæ ad mores attinent, difficile est malũ a bono secernere, neq; raro cõtingit vt pro virtute vitiũ amplectamur, decepti specie & similitudine boni: sic & i veritate falsitateq; refutanda, facilis est & frequẽs deceptio, vt quæ falsa sunt (iuxta Horatij verbum) decepti specie recti vera existimem9. Nimirũ vt cæcutientibus oculis facile est imponere, & alia pro alijs demõstrare, efficta & adumbrata paululũ exteriorũ figura ac specie: ita humanę menti si non õnimoda cæcitate, certe lippitudine graui, ex colligatione corruptę carnis huius laborãti, facile nimis illuditur,

illuditur, vt ei pro veris falsa, pro certis incerta, pro probabilib9 improbabilia obtrudãtur. Quod quidẽ maxime per sophisticas & vitiosas solet euenire ratiocinationes. Cũ eñ per ratiocinationẽ homo, vt pote rationale animal, veritates sibi nõ congenitas debeat inuestigare, & quasi venãdo perquirere, illa vbi a tramite recto deflexerit. i. a forma bona defecerit, necesse est in cognitiõe veri ratio periclitetur atq; deficiat. Quẽadmodũ deuiãte itineris duce, cæcus ipse qui ducitur aberrare cogitur, aut regula incuruata, qui ea vtitur artifex, in metiẽdo decipitur. Eã ob rem, dialectico (cui9 est officiũ ratiocinando verũ a falso distinguere) nõ solũ loca nosse est opus ex quibus argumẽta ad ratiocinandũ depromat sibi accõmoda: sed insuper iudiciũ illi adesse debet, quo ratiocinationes cõtextas discutere, & vitiosas a probis acute: expediteq; discernere nouerit. Ad hanc sane rem, nõ mediocriter adiuuat liber ille, cui Aristoteles de sophisticis elenchis titulũ fecit, alij de locis sophisticis eũ inscribũt. In quo quidẽ libro, locos siue modos aliquot digessit, ex quibus facile argumẽtationum vitiosarũ quarumlibet defectus possit depræhendi. Nos proinde etiã hanc partẽ de locis sophisticis aut captiosis elenchis pręterire õnino non voluimus, ne inabsolutũ & incompletũ esset nostri laboris opusculum. Breuitati tamẽ ita studuim9, vt non nisi ea quę ad propositum maxime facere videbantur sumus prosequuti.

¶CAPVT I.

¶In quem vsum hic liber seruire debeat.

ET primũ quidem hoc est admonẽdum, nõ in hunc vsum istã tradi sophisticoꝝ locoꝝ sciẽtiam, vt ea passim & ex proposito vtamur ad aliorũ deceptionem, aut falsitatis defensionẽ, veritatisq; oppugnationẽ. Absit eñ ab animis omniũ qui veritatẽ amant ista persuasio, procul sit a pijs & simplicibus mentibus peruersa ista existimatio. Est eñ iste artis hui9 abusus pessim9 & perniciosus, ex intẽtione argumenta adferre quę scias esse sophistica & deceptoria. Eorũ is mos est, quib9 (vt ait Aristote.) operępreciũ magis est videri esse sapientes quã esse

& nõ videri: quibus proinde necessariũ est videre facere opus sapientis, magis q̃ facere & non videri. Hoc em̃ pacto facile consequẽtur, vt sapiẽtes videã tur, quod vehemẽter desyderant. Cuiusmodi homines, tanq̃ sophi aut philosophi noĩe indigni probroso vocabulo, scd̃m vocẽ quidẽ non ita dissimili, sed re ipsa & significatiõe multũ distãti, a Græcis appellant sophistæ.i. impostores siue deceptores, a verbo græco σοφίζομαι sophizomæ, quod significat imponere siue decipere. Et licet forsitan adolescẽtulus in cõcertationib⁹ scholasticis, exercitationis gr̃a id posset cõcedi, vt ad locos huiusmodi interdũ cõfugiãt maxime ad auferẽdũ silẽtij ruborẽ, vbi alia probabilia nõ occurrũt argumẽta: nequaq̃ tamen in viris id permitti debet, vt vnq̃ ex proposito ab his locis sumãt argumenta. Virilem nãq3 grauitatẽ decet magis verecũde silere, q̃ arrogãter garrire aut sophistice loqui. Qui em̃ sophistice loquit̃ (iuxta sapiẽtis verbũ) odibilis erit. Imo & adolescẽtes a præceptoribus sedulo admonẽdos ego cẽseo, ne pro adferẽdis argumẽtis ad locos istos facile se cõferãt, sed quãtũ fieri potest, ꝓbabilia magis semper sectent̃ malintq3 probabilib⁹ & verisimilib⁹ sodalẽ nõ vincere, imo videre vinci, q̃ per sophistica vincere. Neq3 em̃ parũ refert (iuxta Aristo. dignissimã sententiã) iuuenẽ sic vel sic assuescere. Et iuxta illud Poetæ. Quo semel est imbuta recẽs, seruabit odorẽ Testa diu. Vnde & experiẽtia quotidiana discim⁹, eos qui a puero huiusmodi sophisticis captionib⁹ gloriolas captare sunt soliti, difficile etiã in ætate grãdiori ab illis posse abstinere, facillimeq3 in illas ineptias relabi: tunc maxĩe cũ se probabilib⁹ viderint destitui, & vicini veritatis põdere metuũt. Tũc (inq̃) veritatẽ quærunt, vt solent, eludere mendacio, & verecundũ silentiũ mẽdaci loquacitate satagũt decliare. Atq3 ita fit per assuefactionẽ vitiosã, vt per omnẽ vitã ad capiendã veritatis solidæ disciplinã eiusmodi hoĩes inueniãtur inepti. Et plane hi ipsi sunt, qui diuinas õnes & humanas perturbãt, defœdãt, ac tantũ nõ subuertũt, disciplinas. Quib⁹ referri debet acceptũ, qd̃ sic õnia

sophisma

sophismatis & ineptijs, & meris deliramentis anteactis sæculis plena fuerint. Nō igitur ad hoc ars ista traditꝰ, vt ad locos qui hic signantꝰ, passim recurratꝰ, ad illusionē veritatis: sed vt per eorū cōsyderationē latētia in argumētis cōtra veritatē obiectis, aut pro ea inuestigāda propositis vitia, facili⁹ depræhendamus, & expediti⁹ dissoluam⁹. Qui em̄ ad positionē aliquā argumētatꝰ, eo qđ ad multa consyderat facile in assumpto argumēto defectū aliquē cōmittit: qui a respondēte facili⁹ depræhenditꝰ & panditꝰ, si locos istos in numerato habuerit, eorumq́ modos exacte calluerit. Sicq́ per horū locorū rectū vsum, sanctæ veritati impenditur patrociniū dum nō ex illis ista subuertitur, sed astruitur.

¶CAPVT II.

¶Ponitur definitio elenchi.

QVoniā autē de sophisticis elēchis liber iste inscribitꝰ, scire oportet imprimis, quid per elenchi nomen significetur. Definitur aūt ab Aristotele, hoc modo.

Elenchus est syllogismus, cum conclusionis contradictione. Definitio elēchi

¶Cuius definitionis hic est sensus. Elēchus est syllogismus cōcludens propositionē contradicentē & repugnantē alteri propositioni assertę. Vt cū quis asserit positionē aliquā, si fiat syllogism⁹ ab opponente inferēs cōtradictoriā illius assertæ positionis, huiusmodi syllogism⁹ elenchus vocatꝰ. Vnde elench⁹ omnis syllogismus est, nō autē econtrario. Propter quod, elenchus definitur per syllogismū, vt species per genus, vel minus cōmune per magis cōmune. Cum autē dicitur elenchus sophysticus, per additionem illius determinationis efficitur dictū secundū quid. Elenchus enim sophisticus vere non est elenchus, sicut nec syllogismus sophistic⁹ vere est syllogismus, sed videtur tantū & non est, quēadmodum aperte testatur Aristoteles. ¶Est autē in vnoquoq́ sophistico elencho aliqua causa apparentiæ, quæ syllogismum illum facit videri bonum aut probatiuum, cum talis non sit. Quę sane causa in omnibus

generalis est,cõuenientia syllogismi sophistici cum alio bono & probatiuo,scd͞m aliquã similitudinem eaq; similitudine decipiunt̃ imperiti:quoniã imperiti (vt Aristoteles ait)a longe distantes speculãtur. Vnde in quocũq; syllogismo malo nulla potest inueniri apparẽtiæ causa,nõ dicit̃ ille sophistic9 syllogismus, cũ eiusmodi nõ sit ad decipiendum idone9 Est aũt ex aduerso in singulis etiã causa defect9,plærumq; latẽs,sic vt nõ passim a quibuslibet possit videri,nec nisi ab expertis & peritis in arte syllogistica deprædẽdi. Quæ cũ manifestat̃, syllogismi sophistici robur infringit̃, ne quicq̃ possit aduersus veritatem. Neq; em̃ est aliud paralogismum dissoluere, quam latentem defectus causam aperire.

CAPVT TERTIVM.

De quatuor generibus disputationum.

Ante vero quã ad designãdos particulatim sophisticarũ captionũ modos accedat Aristoteles,quatuor præmittit disputationũ gñã siue species. Disputationũ em̃ aliæ sunt doctrinales,aliæ dialecticæ,aliæ tẽtatiue, aliæ litigiosæ. Doctrinales disputationes primo loco sic ab eo definiuntur.

Disputatiões doctriales. Doctrinales disputationes sunt, quæ ex proprijs cuiusq; disciplinę principijs,& non ex his quæ videntur respondenti, syllogizant.

Quã definitionẽ ita intellige. Illæ sunt doctrinales disputationes,quæ syllogizãt siue procedunt ex ijs quę in qualibet disciplina sunt propria principia prima & vera,quæq; indubitatam & certissimã habent veritatẽ,non ex ijs quæ tantũ ipsi respondenti sic habere videant̃. Hac disputatione vtit̃ magister erga discipulũ, qui ex proprijs principijs disciplinæ in qua est instituend9, & quantũ fieri potest certissimis,cũ illo agit. Habetq; hęc disputatio doctrinalis pro suo instrumento syllogismũ demonstratiuũ siu. doctrinalẽ,cuius definitio suprapo sita est circiter

finem

finem libri de syllogismis. ¶ Disputationes dialecticæ ab eodem his verbis definiuntur.

Dialecticæ disputatiões sunt, quę ex probabilibus collectiuæ sunt cõtradictionũ

Disputatiões dialecticę.

¶ Quæ sic est intelligẽda. Illæ sunt disputationes dialecticæ, quibus colligi potest siue inferri probabiliter vtraq; pars contradictionis. Versantur eñ Dialecticæ disputationes circa propositiones dubiã habentes veritatem, ad quar; veritatẽ inuestigandam opus est argumẽta quantũ fieri potest probabilia adduci, ad vtrãq; partẽ contradictionis, vt sic ex vi argumẽtorum eluceat, vtra plus habeat veritatis aut probabilitatis. Vtit̃ autẽ disputatio dialectica syllogismo Dialectico, tanq̃ instrumẽto de quõ dictũ est circiter finẽ libri syllogismorũ. ¶ Disputationes alię sunt tentatiuæ, quæ definiuntur ad hunc modum.

Tẽtatiuæ disputationes sunt, quæ ex his sunt quæ vident̃ respondenti, & quæ necesse est eum scire qui se simulat habere scientiam.

Disputationes tẽtatiuæ.

¶ Hanc definitionẽ ita intelliges, Illæ sunt disputationes tentatiuæ, quæ procedunt ex cõmunibus & vt plurimũ notis, quæ merito etiã ipsi respondenti cũ quo disputat̃ nota esse debeãt, & quæ merito scire debet quisquis videri velit sciens. Ex talibus eñ debet hæc disputatio procedere, vt eo melius possit tẽtare & experimentũ sumere de sciẽtia respondẽtis cũ quo disputat̃. Si eñ cõmunia & quæ passim sciũtur ille ignoret, aut quæ ex eis consequunt̃, nõ videat, argumentũ est quod nõ admodum in disciplina promouerit. Falli autẽ facile posset qui tentat, si ex peculiarib9 & abstrusiorib9 procederet, quæ vix sapientissimi & cõsummatissimi nouerint. Nõ eñ est cõsequens eũ qui hęc ignoret etiã reliqua cõmunia artis ignorare. Vtit̃ autẽ hæc disputatio syllogismo

tentati

tẽtatiuo, qui scd̃m rẽ ipsam plærũq; idẽ esse videtur cũ litigioso sed quantũ ad finem differt. Sophistic9 em̃ dicit̃ syllogism9, quaten9 ad decipiendũ ordinatur. Tẽtatiuus vero, quaten9 ad sumendũ de sciẽtia alicui9 experimentũ. Tentatiua disputatione videt vsus Saluator apud inuidos Scribas atq; Pharisæos cũ eis quæstionẽ proponeret de Christo, cuius esset filius: ac deinde respondentib9 q̃d esset fili9 Dauid, ita ex aduerso obiecit. Quomodo ergo Dauid i spiritu vocat eũ Dominũ, dicens. Dixit Dñs domino meo &c? Si ergo Dauid eũ Dominum vocat, quomodo filius eius est? Processit aũt in hac disputatione Saluator ex cõmunibus in scientia legis: quoniã ea quæ de Messia in scripturis dicta erant, maxime omnium debuerãt illis esse perspecta & cognita: & quæ tam aperte in lege & Prophetis dicta ac scripta fuerant, merito intelligere illi debebant, qui se magistros populi & legis doctores profitebãtur. ¶ Porro litigiosæ disputationes definiuntur his verbis.

Mat. 22

Disputationes litigiosæ.

Litigiosæ disputationes sunt, quæ ex his quævidentur probabilia, non sunt autẽ, syllogizant.

¶ Cui9 definitiõis plenior intellect9 pẽdet ex definitione syllogismi litigiosi supra posita in libro de syllogismis, & ex ijs quæ ibi pleni9 dicta sunt suppleri debẽt quæ hic dicũtur cõtractius. Est igitur hic sensus propositę definitionis. Illæ sunt litigiosę disputationes, quę procedũt vere vel apparẽtẽr, ex his quę vidẽtur esse probabilia & nõ sunt, subaudi, vel quæ ex ijs quæ sunt in se probabilia, apparẽter procedũt. Fit em̃ huiusmodi disputatio per sophisticos & litigiosos syllogismos, siue in materia tantũ, siue in forma tantũ, siue in materia simul & forma peccãtes.

¶ CAPVT IIII.

¶ De quinq; sophistarum finibus.

Ponit quoq; Aristoteles fines aliquot sophistarum, quos in suis disputationib9 decertãtes & cõcertantes intẽdunt, quos vulgo etiã metas appellant, prop

lãt, propterea quod vbi aliquã illarũ assequi cõtigerit, disputatione quiescunt, quasi iam parta victoria & vltio fine intẽtionis suæ adepto. Hoc em̃ primũ quærit sophista, vt respondentẽ siue vere siue apparẽter deuincat, sicq; vt sapiens & doctus videat, habeaturq; in precio apud indoctam multitudinem. ¶Hæc autem quinq; sic enumerantur. Redargutio Falsum, Inopinabile, Solœcismus, Nugatio. Redargutio est, quando respondẽs cogitur vi argumẽtationis affirmare quod prius negauit, vel econtrario, negare quod prius affirmauit. Signanter dicitur vi argumẽtationis aut disputationis: quoniã si respondens vltro id faciat, vt quod prius affirmauit, iã neget, vel econtrario, vtpote si in hoc velit scientiam ostẽdere, aut ingeniũ exercitare cõtradictoria in eadem disputatione defendẽdo aut partis vtriusq; probabilitatẽ separatim experiri, nõ ob hoc dicet ille redarguens. ¶Meta falsi est, quãdo respondens cogit vi argumentorum aliquid asserere quod est manifestæ & cognitæ falsitatis. Meta inopinabilis est, quando respondẽs cogitur vi argumentorũ aliquid affirmare, quod licet non sit manifeste falsum, apud eos tamẽ qui disputationi intersunt habet pro falso aut pro nõ probabili. Meta solœcismi est, quãdo respondens cogit admittere propositionẽ aliquã in qua est vitiũ sermonis, vel quãdo ad huiusmodi orationẽ proloquendã cogitur. Solœcismus autẽ, hic generaliter capit, vt cõtra barbarismũ non distinguat. Meta deniq; nugationis est, quãdo cogitur respondens admittere vnius & eiusdẽ in eadem oratione inutilem repetitionẽ. Vt si dicatur. Ioãnes est homo homo. Vbi aduertendum est, non quamlibet repetitionem eiusdem verbi, in eadem etiam oratione, esse nugationem, sed eam tantum quæ fit sine vtilitate. Qui em̃ idẽ replicat cũ aliqua vtilitate, nugari non dicitur: vtpote cũ ad maiorẽ expressionẽ, vel propter emphasim, fit repetitio. Veluti si dicã. O homo homo, quid superbis? Terra terra, quid sine modo tibi opes congeris? ¶Horũ autẽ singulũ (vt ait Aristoteles) aut vere aut apparẽter sophistæ intendunt.

Nam

Quinq; sophistarũ fines.

Meta falsi.

Meta inopiabil.

Meta solœcismi.

Meta nugatiõis.

Nã maxime redarguere videri volũt. Proxime autẽ, falsum aliquid mõstrare. Deinde, ad id qđ præter opinionem est ducere. Quarto, soloecismũ a respondente committi. Postremo, idem frequenter dici.

¶CAPVT QVINTVM.

¶ Quid sit fallacia & quomodo diuidatur.

SVperest, nũc sigillatim modos istos enumerare scđm quos fit deceptio sophistica. Et primũ quidem hoc aduertendum est, quod ab Aristotele dicit modus sophistic9, aut ab alijs locus sophisticus, a recentiorib9 quibusdã fallaciã nominari, quã & sic definiunt, Fallacia est idoneitas decipiẽdi, faciẽs credere de nõ ente quod sit ens, & de ente qđ sit non ens mediante phãtastica visione. Quæ definitio sic exponitur. Fallacia vocat modus aliquis vel loc9 idoneus ad decipiendũ respondentẽ, per argumentũ sophisticũ efficiẽs, vt id quod falsum est & nõ probabile videat apparẽter verũ & probabile, & econtrario id quod est verũ & probabile vt videat falsum & nõ probabile: idq; mediãte aliqua phantastica apparẽtiæ causa, quæ videt in illo argumẽto esse, cum non sit, & probabilitatẽ ei dare videtur cũ non det. Huiusmodi igitur modos vel locos sophisticos, etiam nos iuxta vulgatã appellationẽ vbiq; fallacias nominabim9. ¶In vniuersum autẽ huiusmodi fallaciæ ab Aristo. enumerant tredecim, quarũ sex appellat propter dictionẽ, septẽ extra dictionem. Fallaciæ propter dictionem siue ĩ dictione sunt, fallaciæ æquiuocationis, amphibologiæ, cõpositionis, diuisionis, accent9, & figurę dictionis. Fallacię extra dictionem sunt, accidẽtis, a dicto scđm quid, ignorantiæ elẽchi, cõsequẽtis, petitionis principij, scđm nõ causam vt causam, scđm plures interrogationes vt vnã. ¶Dicunt autẽ fallaciæ in dictione, quæ causam suę apparẽtiæ sumunt & decipiẽdi habet idoneitatẽ, ex parte alicui9 dictionis vel orationis in argumẽtatione positæ. Vt fallacia æquiuocationis, ex termino plura significãte sumit suæ apparẽtiæ causam; & fallacia amphibologiæ, ex oratione plura significante Fallacia cõpositionis & diuisionis, ex determinatione & de

Marginalia: Definitio fallaciæ. — Fallaciæ in dictione sex. — Fallacię extra dictionẽ septẽ.

one & determinabili diuersimode cõpositis vel diuisis. Fallacia accẽtus, ex parte alicui9 dictionis vel orationis, quæ scd̃m accentus diuersitatẽ diuersum reddit sensum. Fallacia figurȩ dictionis, ex parte alicuius dictionis vel orationis, cui9 consyderaẽ similitudo cũ alia simili dictione. ¶ Fallaciȩ aũt extra dictionẽ dicunẽ, quæ causam apparẽtiæ nõ sumũt, nec decipiẽdi idoneitatem habẽt ex aliqua dictione, sed aliunde ex aliqua phãtasia circa rẽ ipsam. De quib9 posteri9 suo loco dicendũ est.

CAPVT VI.

¶ De fallacia æquiuocationis.

INter fallacias ꝓpter dictionẽ, prima est illa quæ sumitur scd̃m æquiuocationẽ alicui9 dictionis. Quid aũt sit æquiuocũ, satis notũ ex prædicamẽtis relinquimus. Fere eñ illic eo modo quo hic accipitur, nisi quod hic etiã quãtitas eadẽ eiusdẽ dictionis solet requiri, cui9 ibi nõ fit mẽtio. Qua de re operæ preciũ nõ videtur prolixi9 agere. Fallacia igiẽ ȩquiuocationis est, secundũ quã contingit fieri deceptionẽ, ex parte alicuius termini plura habẽtis significata. Cuius tres modos ponit Aristoteles. ¶ Prim9 est quãdo termin9 plura habet significata æquæ principalia. Vt in hoc paralogismo. Omnis canis est aĩal, cœleste sydus est canis, igitur cœleste sydus est aĩal. Idem est & de terminis cõsignificãtibus diuersimode acceptis. Vt in hoc paralogismo. Omne quod est in vase est vinũ, & color est in vase, igitur color est vinũ. Vbi, in, vel esse in, capitur secundũ diuersos modos. Huiusmodi æquiuocationis cauillo (vt author est Herodotus) Apollo diuin9 vates vsus est, Cresum Lydorũ regẽ inducẽs ad inferendũ bellum Cyro Persarũ regi. Perdet Cresus Halyn trãsgressus plurima regna. Verbũ eñ perdo, significat, amitto & destruo. ¶ Secũdus est, quãdo termin9 habet plura significata non ȩque principalia, sed vnũ propter alterũ. Vt si ita quis argumẽtetur. Omne quod est sanũ est animal, vrina est sana, igitur vrina est aĩal. Omne quod est Deus est õnipotens, homo potestatem habens vitæ ac mortis est Deus (Iudices eñ in scripturis dij appellanẽ) igiẽ eiusmodi homo est omnipotens

Fallaciȩ ȩquiuocationis

nipotens. Itē. Omnis homo comedit & bibit, hōmo est pictura quædam ī pariete, aut statua, igiť pictura aut statua hoīs comedit & bibit. In his ōnibus, causa defectus est, ex parte terminorum plura nō æque principaliter significātiū. Sanū em̄ principaliter significat habentē sanitatē, minus principaliter id q̄d significat sanitatē. Deus principaliter significat habētē Diuinā naturā, analogice id quod participationē aliquā diuinitatis habet. Hoc modo seipsos paralogizabāt miseri Iudæi, & simul iudicē suū Pilatū, cū̄ aduersus Christū apud illi⁹ tribunal magnis vocib⁹ clamarēt ac dicerēt. Omnis qui se regē facit, contra
Ioan. 19 dicit Cęsari. Regis em̄ nomē principaliter significat eū, qui ex natura & ex seipso omniū rerū habet imperiū, cuiusmodi regē se esse dicebat Christus, & secūdario reges istos terrenos, qui tantū secundū participationē acceptæ potestatis imperāt. ¶ Tertius mod⁹ est, quādo dictio aliqua acquirit plura significata ex parte cōpositionis. Vt immortale significat potēs nō mori, & non potēs mori. Inuestigabile, significat, non vestigabile, vel quod inuestigari potest Inuisum, significat nō visum vel odiosum. Sicq; ex his fiūt paralogismi. Omne quod est immortale nō potest mori, homo secundū statū naturę primū erat immortalis (quia poterat nō mori) igiť non poterat mori. Itē. Omne quod est inuestigabile potest inuestigari, viæ Dei (iuxta Pauli dictū) sunt inuestigabi
Rom. 11 les, igiť possunt inuestigari. Itē. Omne quod est inuisum est exosum, De⁹ omnib⁹ est inuisus, q̄m Deū
Ioan. 1. (vt ait Ioannes) nemo vidit vnq̄, igitur De⁹ omnibus est exosus. ¶ In ōnibus autē his paralogismis est eadē causa apparētiæ, & eadē causa defect⁹. Causa apparentiæ est, idētitas termini æquiuoci secundū vocem. Causa autē defectus est, diuersa significatio latens sub eodē vocabulo. Soluunť q; hi paralogismi per distinctionē termini æquiuoci. Si em̄ terminus æquiuoc⁹ accipiať aliter in vna præmissarū quā in altera, negatur cōsequentia, & est manifesta fallacia Si autē contēdat forte opponēs, similiter se velle vtrobiq; accipere terminū æquiuocū, admittēda erit
consequē

consequentia, & altera præmissarū falsa inuenietur. Distinguēdę em̄ sunt plures significationes, ac deinde interrogandū ab opponente, quā eligat, ac secundū hoc assignāda est illi vel maior vel minor falsa.

¶CAPVT VII.

¶De fallacia amphibologiæ.

Fallacia amphibologię est, modus ideoneus decipiēdi per orationē amphibologicā. Sicut em̄ æquiuocatio est in simplicib9 vocabulis, ita amphibologia cōsyderatur in orationib9 plures sensus habentibus, & sicut æquiuocatio est multiplicitas significationū in vna simplici dictione, sic amphibologia est multiplicitas sensuum in composita oratiōe. Fallacia amphibologia

¶Vnde & hinc euenit pluribus modis fallacia. Primo em̄ fit ex oratiōe amphibologica, plures sensus ęque principaliter habēte. Vt hęc oratio. Liber Aristotelis, significat librū ab Aristotele possessum, vel ab Aristotele cōpositū. Pecunia Cæsaris, significat, pecuniā ipsi9 imagine insignitā, & simul nois ei9 ferentē inscriptionē, vel pecuniā cuius est ipse possessor & domin9. Vnde ex his ita cōtexitur paralogismus, scdm primū hūc modū; Omnis liber Aristotelis possidet ab Aristotele, hic tuus liber est Aristotelis, igit possidet ab Aristotele. Ois pecunia Cæsaris in ipsi9 est propria potestate, hęc tua pecunia est Cæsaris, igitur in Cæsaris est propria potestate. ¶Assignat Aristoteles alias orōnes amphibologicas, ex diuersa cōstructiōe aut vario regimie variū sensū habentes. Prima hæc est. Vellē me accipere pugnātes. In qua, si me regat a parte anteriori, pugnātes a posteriori, sensus est. Vellē qđ ego acciperē pugnantes. Si ecōtrario, sensus est, vellē qđ pugnātes me acciperēt. Altera est. Qđ quis scit, hoc scit vbi, si, hoc, accipiatur in casu accusatiuo, est sensus. Quod quis scit illi9 habet scientiā, si aūt in casu nominatiuo, est sensus. Quod quis scit, illud habet sciētiam. Simile est tertiū exemplū. Quod quis videt, hoc videt. Ex his igitur sic fieri possunt paralogismi. Quoscūq; vellē me accipere, vellē ab illis me appræhendi; inimicos aūt meos vellē me accipere, igitur ab inimicis vellē

me ap

me appræhēdi. Quod quis scit, hoc scit; lapidē quis scit, igitur lapis scit. Quod quis videt, hoc videt: columnā quis videt, igitur colūna videt. Sic & de illo Appollinis oraculo dicendū quod cōsultus Pyrrho Epirotarū regi super euētu belli quod cōtra Romanos habebat in animo respōdisse legit, aio te Æacida Romanos vincere posse. Quod ambiguū habet sensum, nēpe quod ipse Pyrrhus posset vincere Romanos, vel qd Romani possent vincere ipsum Pyrrhum. ¶Alter mod9 est, quādo fallacia fit ex parte orationis amphibologicæ nō æque principaliter plura significātis, sed alterum principali9, alterū minus principaliter. Vt si quis ita argumētetur. Quisquis arat littus, curuo terrā proscindit aratro. Hic homo frustra laborans arat littus, igit curuo terrā proscindit aratro. Littus enim arare, principaliter significat terrā quæ iuxta flumen est vomere proscindere, vt apta fiat suscipiēdo semini. Secūdario aūt & minus principaliter significat operam ludere, vel frustra laborare, propter quandam similitudinē: eo quod frustra fiat labor ille, qui impenditur arando littori.

¶CAPVT VIII.

¶De fallacia compositionis & diuisionis.

Fallacia cōpositionis & diuisionis.

FIt etiā propter dictionē siue in dictione fallacia alia, quæ vocatur cōpositionis aut diuisionis. Tunc em̄ dicitur fallacia cōpositionis, quādo a sensu diuiso vero, procedit ad sensum cōpositū falsum. Ex aduerso fallacia diuisionis dicit, quando a sensu cōposito vero procedit ad sensum diuisū falsum. Exemplū primi. Sedentē possibile est stare, igit possibile est sedentē stare, siue quod sedēs stet. Antecedens quod in sensu diuiso ponit est verū, cum nō aliud significet nisi quod is qui modo stat, potestatē habeat aliquādo sedēdi. Consequēs autē quod secūdum compositū sensum profert, nō est verū: cū significet hoc esse possibile, vt simul quis stet & sedeat. Simile est de hoc argumēto. Humilis potest esse superbus, igit potest humilis esse superb9. Secundi exemplū est istud. Impossibile est stantē sedere aut humilem esse superbū, igitur stātem impossibile est sedere, aut

dere, aut humilẽ impoſſibile eſt eſſe ſuperbum. ¶ Et hic quidẽ modus fallaciarum cõpoſitionis & diuiſionis, quantũ ad huiuſmodi propoſitiones modales, quæ ſcđm vnũ ſenſum ſunt veræ, ſcđm alterũ falſæ ſatis facilis eſt; nec ita multa indiget declaratiõe: cũ ea quæ ad hanc rem pertinẽt, ſupra lib.3. in tractatu de modalib9 ſufficienter dicta ſint. Verũ & in alijs hæ fallaciæ locũ habẽt. Quãdo videlicet aliqua determinatio ſcđm quod diuerſis cõiungit determiabilibus, varios ſenſus facit, alterũ verũ, alterum falſum, vel idẽ determinabile diuerſis determinationibus. Vt in hac oratione. Quicũq; ſcit literas nũc didicit eas, ſi aduerbiũ nũc conſtruat cũ verbo præcedenti, habet hũc ſenſum verũ. Quicũq; nũc ſcit literas, aliquãdo eas didicit. Si vero cũ verbo ſequenti habet ſenſũ falſũ. Quicũq; ſcit literas, is nunc eas didicit, pro hoc videlicet articulo temporis. Vnde ex hac orõne ita poteſt paralogizari. Quicũq; ſcit literas nũc didicit eas, & hic homo ſcit literas, igit nũc didicit eas. Itẽ hæc oratio. Ego poſui te ſeruũ exiſtẽtem liberũ, ſi participiũ exiſtentẽ, cũ nomine ſeruũ iungat, eſt ſenſus. Ego te exiſtentẽ ſeruũ feci liberũ Si cũ ſequẽti accuſatiuo liberũ, eſt alter ſenſus. Ego te feci eſſe ſeruum ex libero. Sicq; poteſt fieri paralogiſmus ex hac oratione. Quẽcunq; ego poſui liberũ exiſtẽtẽ ſeruũ, hũc ego libertate donaui. Hũc hominẽ (quẽ videlicet cũ liber eſſet ſeruituti ſubieci) ego poſui liberũ exiſtentẽ ſeruũ, igitur eũ libertate donaui. ¶ Generaliter vero in his cõpoſitio & diuiſio cõſyderãtur, ſcđm ſitũ partiũ magis debitũ vel minus debitũ: vt ſenſus qui ſumit ſecundũ ſitũ partium magis debitũ, dicatur ſenſus cõpoſit9: qui aũt ſcđm ſenſum minus debitũ, dicatur diuiſus. Tuncq; dicit fieri cõpoſitiõis fallacia, quãdo fit fallacia propter ſenſum diuiſum verũ & cõpoſitũ falſum; & econtrario fallacia dicitur diuiſiõis, quãdo fit fallacia propter ſenſum cõpoſitum ſiue magis debitũ verũ & diuiſum ſiue minus debitũ falſum. Exẽpli grã, in propoſitione illa ſuprapoſita. Quicunq; ſcit literas nũc didicit eas, ſenſus magis debit9 & cõpoſitus eſt

iste. Quicunq literas nouit, is eas nūc didicit, & hic est falsus. Sēsus aūt diuisus siue min⁹ debit⁹ est verus nēpe iste. Quicūq nūc scit literas, aliquādo eas didicit. Videt em̄ determinatio aduerbialis magis recte & debite determīare p̄dicatū didicit, q̄ verbū p̄cedens scit intra subiectū inclusum; qm̄ prędicatū ex se est magis determinabile. Ideo qui ex ea cōtexitur paralogism⁹, est fallacia compositiōis. Simile est de hoc paralogismo. Quicquid viuit sēper est, brutū viuit, ergo brutū sēper est. Maior em̄ duplicē habet sensū. Prior est hic, magis debit⁹ & falsus. Quicquid habet vitā, est sempiternæ duratiōis. Posterior est hic diuis⁹. Quicquid habet sēpiternā vitā, id subsistit in rerū natura, & hic indubie ver⁹ est. Ob hoc paralogism⁹ ille dicitur secūdū fallaciā cōpositiōis. ¶ Quis aūt sit sensus magis aut min⁹ debit⁹, accipere oportet ex iudicio eorū qui in rōne sermōis siue in arte loquēdi habētur peritiores. Quē em̄ i sermone periti iudicāt esse magis vel min⁹ debitū sēsum, ille habend⁹ est magis debit⁹ vł min⁹. Ad cui⁹ pleniorē & exactiorē notitiā, solent hoc in loco plures cōstitui regulæ, quas nos hic nō ponim⁹, tum quod nō tāta in eis videatur vtilitas quāta perplexitas, tū quod nō eædem ab oībus, sed a diuersis diuersæ ponantur.

¶ CAPVT NONVM.

¶ De fallacia accentus.

Fallacia accent⁹.

AD accentū pertinent aspiratio vel nō aspiratio, syllabarū quātitas, modus pronunciandi scd̄m assertionē vel interrogationē vel admirationem, itē pausatio & quasi interruptio vocis in pronunciādo, sicut punctatio in scriptura. Contingit ita q̄ interdū eādem vocē aut orationē, secundū quod varijs profertur aut scribitur accentibus, diuersum efficere sensū, & aliā habere significationē. Vt malum cū primū habet longā, significat pomū; cū aūt breuem habet primā, idem valet quod prauū. Quę distinctio ex his duobus Virgilij v̄sibus patet. Aurea mala decem misi, cras altera mittā. Fama malū quo nō aliud velocius vllum. Quantū ad aspirationem & nō aspirationem exemplū sunt, ara & hara.

Sine aspi

Sine aspiratiõe em̃ significat altare, in quo offertur sacrificiũ:cum aspiratione,porcorũ stabulum; Præterea dictio ista inuite,si absq; distinctione proferat aut scribat,est vna dictio aduerbialis,idẽ valens q̃d coacte. Si aũt cũ distinctione,est oratio ex prępõne & noie cõposita,significãs in ipsa vite. Sic ista oro, Rex es tu,si pferatur per modũ assertiõis,significat ita rẽ habere,si vero per modũ quæstiõis siue interrogationis, significat tãtum dubitatio. Idẽ est & de his quæ scdm ironiã proferũtur. ¶ Vnde quoties ex huiusmodi accentuũ mutatione cõtingit deceptio,scdm fallaciã accent9; id fieri dicit.Exẽpli grã, si quis ita argumentetur. Omnia mala sunt detestãda poma sunt mala,igitur sunt detestãda; Omnis pp̃s est arbor;hominũ collectio est popul9, igitur hominum collectio est arbor. Hic secundũ diuersã quãtitatẽ syllabarũ, vocabulorũ malũ & pp̃s, fit deceptio. ¶ Ex parte aspirationis aut nõ aspirationis,sic fit paralogism9. Omnis ara est in tẽplo,porcorũ stabulũ est hara, igitur porcorũ stabulũ est in templo. Vel sic. Si dignũ est in aris fumũ euaporari idolis, iustũ est in tẽplis thura eis offerri,est aũt iustũ & dignum vt in haris euaporet idolis fum9 (nimirũ improbis dæmonib9 & figmẽtis dignũ est ad ignominiam,e porcorũ stercoribus fumũ euaporari)igitur dignũ est vt idolis in tẽplis thura offerantur. Itẽ. Si abeo,recedo;argentum habeo,ergo recedo. Vel sic Quisquis dicit,abeo, significat se recedere: qui aurum habet dicit habeo,igitur significat se recedere. ¶ Ex parte vocis prolatæ cõiunctim & diuisim,sic paralogismus texitur. Si quid De9 fecit inuite,id fecit coacte. De9 aũt vinũ fecit inuite,vinũ igitur fecit coacte. Itẽ. Omnis terra quæ est in via,frequẽter pedib9 teritur,terra deserta aut aquisplena est inuia igitur frequẽter pedibus teritur. Itẽ. Quisquis dicit Me tuo lõgas pereũte noctes Lidia dormis, dicit se timere. Amator aũt nihil metuẽs id dicit,igit nihil metuẽs dicit se timere. Versus em̃ ille, Me tuo longas, &c. qui ex Horatianis odis sumpt9 est,sic intelligit,vt hic sit sensus, Interim dũ ego tuus pereo,tu

Lydia dormis lõgas noctes. ¶Ex parte varij modi pronũciandi scd̃m interrogationẽ aut affirmationẽ scd̃m ironiã, aut scd̃m seriã assertionẽ, sic contingit fallacia. Quicũq; dicit alteri. Egregie functꝰ es officio tuo, collaudat illũ pro bene peracto negocio. Is aũt qui alterũ irridet, ita subinde loquit, cũ nihil etiam minꝰ q̃ laudare velit (queadmodũ est illud apud Virgiliũ. Egregiã ỽo laudẽ & spolia ampla refertis) igitur qui alterꝝ irridet, eundẽ collaudat. Hic fit fallacia ex ironica pronũciatione. Qualis etiã cõtexi posset ex illusorijs ỽbis militũ, quibꝰ Chr̃m irridebãt, hoc modo. Qui Chr̃o dixerũt, Aue rex Iudæorũ, regẽ eũ agnoscebãt, & vt talẽ eũ venerabantur. Ministri autẽ impij illudẽtes ita ei dixerũt. Aue rex Iudæorũ, igit ministri illusores eũ agnoscebant & venerabant vt regẽ. Sic ex verbo Cayphæ scd̃m interrogationẽ prolato, fit paralogismꝰ. Qui Chr̃o dixit. Tu es Christꝰ filiꝰ Dei viui, agnouit & confessus est Christum esse Dei filiũ. Cayphas in cõcilio verbũ huiusmodi protulit, igitur Christũ illic cõfessus est.

¶CAPVT DECIMVM.

¶De fallacia figuræ dictionis.

Fallacia figurę dictionis.

FAllacia figurę dictionis est modꝰ idoneꝰ decipiẽdi, causam apparentię sumens ex figura. i. similitudine dictionis simplicis vel cõpositæ cũ alia propter quã similitudinẽ & cõuenientiã videtur ei aliquid attribuẽdũ, quod ei attribuẽdũ nõ est scd̃m veritatẽ. Vt si quis putet nomen Poeta esse generis fœmini, propter similitudinẽ in finali terminatione itẽ & declinatione, cũ nominibꝰ musa & lima. Aut si quis putet, dogma esse primę declinationis, eo q̃d pẽna sit primæ declinatiõis. Itẽ si quis ỽbũ abeo putet esse scd̃æ cõiugatiõis, sicut ỽbũ habeo, propter similitudinẽ terminatiõis, quoniã vtrũq; terminat in eo. Vnde huiusmodi argumẽta sunt secũdũ fallaciã figuræ dictiõis. Lima est generis fœminini, ergo & Poeta. Pẽna est primæ declinationis, ergo & poema & dogma. Habeo est secũdæ cõiugationis, ergo & abeo. Atq; ita in cæteris. ¶Item quãdo terminꝰ vniꝰ prædicamẽti, putat esse terminꝰ alteriꝰ prædicamenti

camẽti, ꝑpter similitudinẽ terminatiõis. Vt si quis putet lineatũ esse prædicamẽti qualitatis, sicut colo ratũ aut figuratũ. Cõtingit aũt hoc maxime in prædicamẽto actionis. Quidã eñ termini qui de prædicamẽto sũt passionis, ob terminationẽ similẽ terminationi ꝟborũ significantiũ actionẽ, videñt esse de prædicamẽto actionis, cũ nõ sint, & ecõtrario. Exẽpli grã, sentire, videre, audire, & huiusmodi, quia habẽt terminationẽ in e, vt solẽt terminari actiua verba, videri possint ad prædicamẽtũ pertinere actiõis cũ ecõtrario passionẽ significẽt, aut simplices qualitates. Qui eñ videt, nõ secũdũ quod agit videt, sed secũdũ quod patiñ. Sẽsus eñ est potentia passiua, & sensatio actu fit per hoc quod ab obiecto sensus patiñ. Cõtra vero, sentiri, videri, audiri, poti⁹ actionẽ significãt, nõ (vt videñ) passionẽ. Sic ꝟbũ operor, quoniã terminationẽ habet ꝟbi passiui, existimari possit esse gñis passiui, cũ sit deponẽtalis, & passionẽ significare, cũ idem sit quod agere. Similiter valere, ꝑpter similẽ terminationẽ cũ verbo docere, videri possit significare actionẽ, cũ poti⁹ significet qualitatem, ipsam videlicet dispositionẽ valetudinis. Vnde qui ex huiusmodi similitudinib⁹ vnius termini cũ altero cõtexuñ deceptorij syllogismi, diceñ fieri secundũ figurã dictionis. Hos autẽ modos & huiusmodi exempla aperte indicare videñ Aristoteles cũ ait. Quæ autẽ secundũ figurã dictionis sunt accidunt, quãdo nõ idem vt idem interpretañ; vt masculinũ, fœmininũ, vel ecõtrario, vel neutrum gen⁹ alterũ horũ, vel rursus quale tantũ, aut quantũ quale, vel faciens, patiens aut econtrario & sic de alijs prædicamẽtis. Cõtingit eñ aliquid eoꝝ quæ nõ significant facere vt eorũ quæ significãt facere, aliqua dictione significare. Vt valere, scd̃m figurã dictiõis videñ significare agere, queẽadmodũ secare vel ædificare: quãuis illud quidẽ qualitatẽ aut effectum quodãmodo significet hęc vero facere. Scd̃m dictiones igiñ huiusmodi fiunt redargutiones. Hactenus Aristotelis verba. ¶ Posteriores vero alios etiã ponunt modos, quorũ præcipuus ille videtur secundũ quẽ

ſub termino diſtributiuo vnius prædicamenti,ſubſumitur terminus alteri9 prædicamenti,aut ſub diſtributiuo vnius ſpeciei terminus alteri9.Exemplũ primi.Quicquid heri emiſti hodie comedes: carnẽ crudã heri emiſti, hodie igitur comedes carnẽ crudam.Item.Quicquid fuiſti heri es hodie:calid9 heri fuiſti,igitur calidus es hodie.Exemplum ſecundi Quantoſcũq; digitos heri habuiſti,habes & hodie: quinq; digitos habuiſti heri, igitur & hodie quinq; habes digitos. ¶Inſuper & hoc adijciunt,locum iſtum generale eſſe receptaculũ & quaſi diuerſoriũ publicũ omniũ ſophiſticarũ argumentationũ quaſcunq; tandem fuerint:propterea quod õnis argumentatio ſophiſtica apparẽtiam ſuę bonitatis habet ex ſimilitudine cũ alia aliqua ſimili argumentatiõe bona, vtpote ſyllogiſm9 malus cum ſyllogiſmo bono,inductio mala cũ inductione bona & ita in cęteris. Quæ nos quidẽ ſicut nõ approbam9 ita nec improbare cõtendim9. Hoc tantũ dicimus ex iſs quæ habet Ariſtoteles, ſi ſimpliciter abſq; torſione ṽba exponantur nõ alios inueniri hui9 fallaciæ modos præter eos quorũ exempla ſupra propoſuimus. Sed nec inter poſteriores ipſos ſcriptores,his de rebus ſatis conuenit. Quamobrem his de fallacijs in dictione vtcunq; tractatis, ad fallacias extra dictionẽ trãſeamus.

¶CAPVT XI.

¶De fallacia accidentis.

Fallacia accidentis.

FAllacia accidẽtis tũc cõmittitur quãdo deceptio prouenit ex eo quod in argumẽtatiõe qualibet termini videnť adinuicẽ cõiungi ſyllogiſtice & non recte cõiunguntur:id eſt,quando videť eſſe bona forma ſyllogiſtica & non eſt. Hęc fallacia admodum late patet Omnis em̃ argumẽtatio mala quæ videtur habere formã ſyllogiſticã & nõ habet,huc pertinet. Vnde omnes illi mali ſyllogiſmi qui peccãt contra regulas,ſiue generales ſiue ſpeciales ſuprapoſitas in libro ſyllogiſmorũ dicũtur fieri ſecundũ fallaciã accidẽtis. Vt cũ procedit ex puris negatiuis,aut ex puris particularibus, cũ altera præmiſſarũ exiſtente particulari infertur cõcluſio vniuerſalis,

uersalis,cũ in prima figura proceditur miore negatiua aut maiore particulari, & huiusmodi. Exẽpla patẽt ex libro syllogismorum. ¶ Peccãt etiã scd̃m hãc fallaciã illi syllogismi in quibus mutatur genus suppositiõis. Vt cũ dico. Animal est gen⁹ & homo est animal igitur homo est gen⁹. Petrus est dissyllabũ, Petrus est animal, igitur animal est dissyllabum. In priori em̃ paralogismo: animal in prima propositione pro ipsa voce accipiebat̃, aut pro natura ipsa aĩalis in cõmuni siue in gñe, nõ pro persona aut indiuiduo. In secunda autẽ nec pro voce nec pro animali in cõmuni sed pro singulari & ĩdiuidua persona accipit̃. Primã vocãt suppositionẽ siue acceptionẽ materialẽ aut simplicẽ, alterã personalẽ, Sicq; gen⁹ mutat̃ suppositionis. Idẽ cõstat & in scd̃o paralogismo, vbi Petrus in altera pro voce in altera pro persona ipsa reali accipit̃. Scd̃m hãc fallaciã vident̃ fieri etiã illi paralogismi, qui fiũt a duob⁹ in antecedẽte diuisis ad eadẽ in cõsequente male cõiuncta, Vt hic hõ est bon⁹, & est artifex: igitur est bon⁹ artifex: est bonus & est music⁹ vel grãmatic⁹, igit̃ est bon⁹ musicus, vel bon⁹ grãmaticus. ¶ Ad hũc locũ pertinet sophisma illud, q̃d ab Aulo Gellio narrat̃ propositũ Diogeni, in hæc ṽba. Quod ego sũ tu nõ es, homo sum ego igitur tu nõ es homo. In quo paralogismo manifest⁹ est defect⁹, q̃m procedit̃ a termino in antecedẽte nõ vniuersaliter posito ad eundẽ in cõclusione sumptũ vniuersaliter, nẽpe vocabulũ hõ, Vnde si hic defect⁹ caueat̃ valebit syllogism⁹. Q̃d ego sum nõ es tu: homo sum ego igitur nõ omnis hõ es tu. Admodũ autẽ facete Diogenes sophistæ illi huiusmodi sophisma cõtexenti scribit̃ illusisse, verius quam respondisse, Quod infers me nõ esse hominẽ inquiens falsum est. Quod si verum velis fieri incipe a me & tu eris bestia. Videlicet indicare volens tam facile se huiusmodi paralogismo aduersus illũ posse concludere quã ille aduersus se cõcluserat. Cuiusmodi mod⁹ refutãdi argumẽtationes sophisticas potius retorsio quædã est aut illusio quã dissolutio. Posteriores respõsionẽ ad hominẽ dicũt qua videli

cet homini satisfit dū ipse repellit & silentiū ei imponitur, quis tamē sit in re defectus nondū exprimitur nec quę latet difficultas explicat. Et sunt huiusmodi respōsione maxime digni sophistæ vt qui nō ad rē argumētantur, nō ad rē accipiāt responsionem iuxta vulgatū illud. Cōtra vulpē vulpizabis & cōtra Cretensem cretizabis.

¶CAPVT XII.

¶De fallacia a dicto secundum quid.

DIctū secundū quid in proposito dicimus determinabile sumptū cū tali aliqua determinatione quę ipsum distrahat aut diminuat aut quoquo modo alienū reddat sic nimirū vt cū addita huiusmodi determinatione vere possit prędicari de eo de quo absq; ea nō posset. Exēpli gratia terminus homo per se sumptus nō potest dici de pictura quæ est in pariete aut de statua fusili siue sculptili. His eñ demonstratis, nō poteris dicere quod vere & simpliciter sint homines cū non sint animalia rationalia. Adiectis tamē determinationib9 vere tibi dicere licebit. Hæc imago est hō pictus. Hæc statua est hō æne9 aut homo sculptilis siue fusilis. Ideo hę ōnes faciūt dictū scdm quid. Itē de mortuo cadauere vnde iam abscessit anima siue canis siue hoīs nō potes dicere qd sit homo, dices tamē qd sit hō mortuus. Sic ethiops nō simpliciter albus dicit, attamē secūdū dentes albus vere dicit. ¶Cū igitur ad hūc modū argumētamur. Æthiops est alb9 scdm dētes, igitur est alb9. Hic hō sanct9 est scdm externā apparentiā igitur sanct9 est. Hæc statua est hō sculpt9 ex marmore, igit est homo. Hoc cadauer exanime est homo mortuus aut aīal mortuū, igit est homo aut aīal. Antichrist9 est homo futurus igitur est homo. Hæ & his similes ōnes argumētationes sophisticæ, a dicto scdm quid procedūt ad dictum simpliciter. Aristot. in topicis obiter hęc tractās huiusmodi ponit exēpla. Hic est naturaliter studiosus (vt natura liberalis aut cast9): igit est simpliciter talis. In aliquo loco (vtpote morboso) expedit vti tali dieta, igitur simpliciter expedit. Alicubi bonū est mactare patrē n. pe apud Triballos igitur simpliciter bonū est. Ali-

quando

quãdo expedit medicari vtpote ægritudinis tẽpore igitur simpliciter expedit. Nõ ens est opinabile igitur nõ ens est. ¶Cõuenit aũt secundũ apparentiam dictũ secundũ quid cũ parte in modo & dictũ simpliciter cum toto in modo: qm̃ sicut pars in modo determinabile sumit cũ determinatione aliqua, ita & dictũ secũdũ quid. Atq; hinc causam apparentię habẽt argumẽtationes quæ secundũ hũc locũ fiunt sophisticæ. Verũ in hoc nõ cõueniunt quod pars in modo sumit determinabile cũ determinatione tantũ restringẽte, nõ autẽ vel diminuẽte vel distrahẽte vel alienãte vel ampliãte ipsum determinabile: ita vt simpliciter & vniuersaliter dici possit & debeat totum in modo, de eo de quo pars in modo dicitur In dicto aũt secundũ quid, nõ determinatio restringens adijcitur determinabili, sed vel diminuẽs vt secundũ dentes respectu albi: vel distrahens, vt pict9 aut sculpt9 respectu hominis: vel alienans, vt mortuum (nominaliter) respectu hominis vel aĩalis, vel ampliãs, vt pręterit9 futur9, possibilis, respectu hoĩs Atq; in hoc latet causa defect9. Ad hãc etiã fallaciã pertinẽt paralogismi qui fiunt ecõuerso, a negatiõe dicti simpliciter ad negationem dicti secundũ quid hoc modo. Æthiops nõ est alb9, igitur nõ est secundum dentes alb9. Antichrist9 non est homo, igitur nõ est homo futur9 aut possibilis. Vidẽtur etiã hic pertinere argumẽtationes malæ a cõiunctis ad diuisa. Vt cũ sic argumẽtamur. Hic homo est bon9 musicus, igitur est bon9, & music9. Est laudatissim9 artifex, igitur est laudatissim9, & est artifex. Est bon9 latro aut bon9 fur, igitur est bon9, & est latro. Et econuerso. Nõ est bon9, aut nõ est latro, igitur non est bonus latro.

¶CAPVT XIII.

¶De fallacia ignorantiæ elenchi.

Fallacia ignorantiæ elenchi tunc dicitur committi, quando deceptio fit, ex eo quod ignoratur aliqua earum particularum quę ponuntur in definitione elenchi, siue ex eo quod non penitus natura pernoscitur ipsius elenchi, & cõditiones omnes ad verũ elenchũ requisitæ. Quanquam autem *Fallacia ignorantiæ elenchi.*

supra

ſupra in principio libri huius breuiuſculã quãdam definitionẽ elenchi Ariſtoteles aſſignauerit dicens elenchum eſſe ſyllogiſmum cum concluſionis contradictione. Hic tamen eundem lõge prolixiori deſcriptione iterum definit, his verbis.

Definitio elẽchi

Elenchus eſt cõtradictio vnius & eiuſdẽ nõ nominis, ſed rei & nominis: nõ ſynonomi, ſed eiuſdẽ: ex his quæ data ſunt ex neceſſitate, non connumerato eo quod erat in principio, ſecundum idem, ad idẽ ſimiliter, & in eodem tempore.

¶Quę definitio ſic eſt intelligẽda. Elench9 eſt ſyllogiſmus cõcludẽs propoſitionẽ cõtradictoriã vel cõtrariam, quæ cũ altera cui opponitur debet eſſe vnius & eiuſdẽ tam ſubiecti quã prædicati, id eſt, eorũdem extremorũ, non ſolũ ſecũdum vocẽ, neq; etiã ſolũ ſecundũ ſignificationẽ, ſed ſecundũ vocẽ & ſignificationẽ ſimul: debetq; ſuã cõcluſionẽ ex pręmiſſis in modo & figura diſpoſitis & cõceſſis, ſecũdum neceſſariã inferre cõſequentiã: nec debet admitti in eiuſmodi ſyllogiſmo vitium petitionis principij. Debent poſtremo obſeruari quatuor iſtæ particulæ ſecũdum idẽ, ad idem, ſimiliter, & in eodẽ tempore. ¶In qua definitione manifeſtũ eſt quędam poni ex parte oppoſitionis, ad indicãdum quæ ad oppoſitionem verã requirantur, nẽpe quod dicitur, vnius & eiuſdẽ, non nominis ſed rei, non ſynonomi ſed eiuſdem. Quod ſequitur, ex his quæ data ſunt ex neceſſitate, quid ad ſyllogiſmũ requiratur explicat. Subſequẽs, non cõnumerato eo quod erat in principio, pertinet ad ſyllogiſmũ probatiuũ, cuiuſmodi debet eſſe elenchus verus. Quatuor aũt illæ particulę vltimo loco poſitæ, ad idem, ſecũdum idẽ, ſimiliter & in eodẽ tempore, ad vtrumq; videntur pertinere, id eſt, & ad rationẽ oppoſitionis, & ad modũ cõcluſionis. Cũ

nis. Cum igitur cõtingit decipi aliquẽ apparẽti siue sophistico elẽcho, existimãs elenchũ esse qui propo nitur, & vere cõcludi oppositũ, cũ non ita fiat, prop ter omissionẽ alicui⁹ horũ quæ ad verũ elenchũ de finita sunt requiri, locum dicitur habere ista fallacia ignorantiæ elenchi. ¶ Propter nõ obseruationẽ par ticulę ad idem, fit fallacia in hoc paralogismo. Qua tuor sunt duplũ ad duo, & non sunt duplum ad tria igitur quatuor sunt duplum & nõ duplum. Itẽ. Iste est pater huius, & non est pater illius, ergo est pater & non pater. ¶ Propter nõ obseruationẽ particulæ secundũ idem, hi sunt paralogismi. Hoc lignũ secũ dum longitudinẽ est duplũ ad istud, & secundũ lati tudinem non est duplũ ad istud, igitur hoc lignũ ad idẽ simul est duplũ & non duplũ. Hic manifestum est obseruari quidẽ particulã ad idem, sed nõ secun dum idem. Simile est in hoc paralogismo. Christus scdm humanitatem est fili⁹ Mariæ matris & patris Dauid, & secũdum Diuinitatẽ nõ est eorundẽ fili⁹, igitur eorundẽ est filius & non est filius. Itẽ hic ho mo secundũ quod pater est isto filio suo dignior, & secundum quod subiect⁹ filio suo in præfectura aut prælatione qualibet posito nõ est dignior, igitur est eodem dignior & non est dignior. ¶ Propter non obseruationem particulæ. similiter, hic est fallacia. Ioannes velociter currit, & non necessario currit, igitur Ioannes currit & nõ currit. Hic princeps po tenter imperat, & nõ clementer imperat, igitur im perat & non imperat. Itẽ Christus tẽporaliter est na tus de virgine, & nõ est æternaliter de ea natus, igi tur est nat⁹ de ṽgine & nõ natus de eadẽ. Christus cum in hoc mũdo esset regnabat in eo inuisibiliter & non regnabat in eo visibiliter, igitur regnabat in eo & nõ regnabat. Manifestũ est hic seruari particu las, ad idẽ secundũ idem, sed nõ similiter. ¶ Propter nõ obseruationẽ particulæ, in eodẽ tempore, hi sunt paralogismi. Man⁹ mea clausa est pro hoc tempore & pro illo tẽpore alio non est clausa, igitur est clau sa & non est clausa. Hic homo fuit grammatic⁹ an num vnũ aut alterum, & ante vnum aut alterum

annum

annũ non fuit grammaticus,igitur fuit grãmaticus & nõ fuit grãmatic⁹, Itẽ Christus cũ in hoc mundo esset nõ habuit a patre exequutionẽpotestatis super õnia,eã autẽ mox habuit assumpt⁹ in cœlos, igiẗ eã habuit & nõ habuit. ℂCAPVT XIIII.

ℂDe fallacia petitionis principij.

Petitio pricipij.

PEtitio principij vel eius quod in principio est tunc fieri dicitur, quando id quod probãdum est, ab opponẽte tanquã notũ aut probatũ assumiẗ, ad probandũ alterũ min⁹ notũ vel æque ignotum Dicitur etiã peti quod in principio est,quãdo penitus idẽ assumiẗ ad probandũ seipsum. Vt si ita quis argumenteẗ. Oĩs homo est hõ, & oĩs homo est hõ, ergo õnis homo est homo. Verꝫ huiusmodi petitio principij fallaciã facere nõ potest, Cuilibet eñ notissimũ est,antecedẽs hic nõ probare cõsequens. Quãdo autẽ id quod assumiẗ nõ penit⁹ idẽ est cũ eo qđ est probandũ, est tamẽ ignoti⁹ vel æque ignotũ, in hoc accidere potest fallacia,ex eo quod respondens credat antecedẽs probare cõsequens, cũ id minime faciat. Vt si quis ita argumẽtetur. Omnis homo est capax disciplinæ, & õne animal rationale est homo igitur õne anĩal rationale est capax disciplinę. Item Omne anĩal rationale interdũ dormit, õnis homo est anĩal rationale, igitur õnis homo interdum dormit. In his antecedẽs est ignoti⁹ consequẽte: quoniam prædicata essentialia notiori modo conueniũt definitioni quã definito,& prædicata accidẽtalia definito quã definitioni. Æque autẽ ignotũ est antecedens cũ cõsequẽte in hac argumẽtatione. Aĩa equi nõ remanet post mortẽ equi separata,igitur anĩa asini post ei⁹ mortẽ separata nõ remanet. Nõ eñ de anima equi id magis cõstat,quod intereat cũ corpore quã de anĩa asini. ℂEx prædictis patet,inter hãc fallaciã petitionis principij, & alias hacten⁹ põsitas aut etiã ponẽdas,differẽtia hæc peculiaris, quod cæteræ in forma peccãt & sunt malæ cõsequẽtiæ, non recte neq; vere inferentes,quod videntur inferre. Quæ autẽ secũdum hãc fallaciã fiunt argumẽtationes sophisticæ,secundũ materiã peccant, & possunt

esse bonę

esse bonæ cõsequẽtiæ, & validissime cõcludẽtes syllogismi, aut enthymemata optia. Sed quia in materia defect9 est, eo quod nõ probẽt cũ videant probare, iccirco sophisticę dicunt. Et hi sunt syllogismi illi litigiosi peccãtes in materia, de quib9 dictũ est i fine libri syllogismorũ. ¶CAPVT XV.

¶De fallacia consequentis.

Fallacia cõsequentis est, quãdo euenit deceptio ex eo ꝙ putat cõsequẽtia cõuerti, cũ nõ cõuertatur. i. quãdo credit quod sicut antecedens infert cõsequens, sic vicissim cõsequẽs inferat antecedens. Vt si quis credat hãc cõsequentiã valere. Hoc est anial igitur est homo, eo ꝙ econtrario sequatur. Hoc est homo ergo est aial. Aut si quis credat hanc valere cõsequentiã. Nõ est homo ergo nõ est anial, eo ꝙ sequatur contrario ordine. Non est anial, ergo nõ est homo. Sic decipit qui ita argumẽtatur. Hoc est flauũ, ergo est mel, eo ꝙ econuerso valeat consequentia. Est mel, ergo est flauum. ¶Huius fallaciæ duos ponũt modos. Primus est, quando quis vt ad antecedẽs sequitur cõsequens, ita ad cõsequens ecõtrario putat sequi antecedens. Vt si homo est anial est, igitur si anial est, homo est. Si nõ est anial, nõ est homo, igitur si nõ est homo, nõ est animal. ¶Secũdus est: quãdo sicut ex antecedente sequitur consequens, ita ex opposito antecedẽtis putatur sequi oppositũ consequentis. Vt si homo est, anial est, igitur si homo nõ est, animal nõ est. Si nõ est anial non est homo, igitur si est aial est homo. ¶Ad hanc fallaciã cõsequentis pertinet, quoties quis fallitur argumentãdo a toto vniuersali nõ vniuersaliter accepto, ad partẽ ipsi subiectã, aut a parte ad totũ vniuersaliter sumptũ. Item a toto i modo nõ vniuersaliter sumpto ad partẽ, vel a parte ad totũ vniuersaliter sumptum. Itẽ a parte vna vel nõ omnib9 in quãtitate, ad totũ in quãtitate. Itẽ quãdo negatiue argumentatur a toto integrali ad singulas partes copulatim, vel ad aliquã partiũ sigillatim: aut econtrario affirmatiue ab aliqua partiũ affirmatiue ad totũ. Itẽ quando in cõmuniter accidentib9 a priori ad posteri9 proceditur affir

Fallacia cõsequẽtis.

tur affirmatiue, vel a posteriori ad prius negatiue, & quãdo in oppositis mala fiunt argumẽta, a negatione ad affirmationẽ, & a maiori affirmatiue, aut a minori negatiue; & ab authoritate item negatiue. Et vniuersaliter, quãdo nõ valet cõuersa cõsequentia.

¶ CAPVT XVI.

¶ De fallacia secundum non causam vt causam.

Fallacia scdm nõ causã vt causam

SEcũdum nõ causã vt causam fiunt paralogismi quãdo falsitas illatæ cõclusionis imputat̃ alicui pmissarũ, quæ nõ est causa falsitatis cõclusionis ita vt ea etiã ablata, ęque falsa sequeret̃ cõclusio. Fit aũt hæc fallacia ĩ syllogismis ad impossibile, de quibus dictũ est in libro de syllogismis. Exẽplũ huiusmodi ponit Aristoteles. Anima & vita sunt idẽ. Generatio & corruptio sunt contraria & mors est corruptio, igit̃ vita est gñatio, & viuere generari. Hoc aũt falsum est (qm̃ is qui viuit iã nõ generat̃, sed genitus est, & existẽte vita iam non est gñatio) igitur & illud primo loco assumptũ falsum est, aĩa & vita sunt idẽ. Hic est fallacia scdm nõ causam vt causam quoniã illa ꝓpositio prima assignatur pro causa falsitatis cõclusionis, & ex cõclusionis falsitate ipsa interimitur, tanq̃ propter quã infertur conclusio falsa cũ nõ ita res habeat. Nõ em̃ ista, sed altera illa. Mors est corruptio, in causa est, quare falsa sequat̃ conclusio, & ipsa ex cõclusionis falsitate erat interimenda Non em̃ verũ est, mortẽ esse corruptionẽ, sicut neq; verũ est vitã esse generationẽ. Generatio em̃ & corruptio sunt motus. Mors autẽ & vita nõ sunt motus, sed potius motũ concomitãtia, & velut eorũ termini. Gñatio em̃ est motus ad esse siue ad vitã, & corruptio est motus ad nõ esse siue ad mortem. Quod aũt prima illa propositio. Aĩa & vita sunt idẽ, causa nõ sit falsitatis conclusionis, ex eo patet, ꝙ ęque sequat̃ cõclusio, etiãsi illa auferat̃. ¶ Sumit aũt suæ apparẽtiæ causã hæc fallacia, ex cõueniẽtia propositiõis nõ causa, cũ aliqua præmissarũ. Nisi em̃ aliqua sit cõueniẽtia, nulla erit apparẽtia deceptionis. Defectus aũt in hoc est, quod tanq̃ causa sumitur, quæ vere causa nõ est, & ad rẽ nõ facit.

¶ CAPVT XVII.

¶ De

¶De fallacia secundum plures interrogationes vt vnã.

POstrema fallaciarum extra dictionẽ, positarum ab Aristotele, est, secundum plures interrogationes vt vnã. Quæ tunc fieri dicit, quãdo proposita in terrogatione simul de pluribus, & ad eã responsione data sine distinctione, perinde ac si de vno solo interrogaret, contingit ex huiusmodi respõsione vere vel apparẽter ipsum qui sic respondit, ab opponẽte paralogizari aut decipi. Vt, exẽpli gratia, si quis demõstratis duobus quorũ alter est vidẽs, & alter cęcus, interroget. Sunt isti vidẽtes aut nõ vidẽtes? dicat aũt respondẽs indistincte, eos nõ esse vidẽtes, argumẽtabitur interrogãs. Igitur iste nõ videt, demõstrato cæco, & iste nõ videt demõstrato vidẽte. Vtrumlibet enim dixerit, siue vidẽtes esse siue nõ vidẽtes, non euadet. Si aũt responderit distincte. Hic videt, ille non videt, iã euasit calumniã. ¶Causã apparentiæ sumit hæc fallacia, ex apparẽti similitudĩe interrogationis de vno, cũ ea quæ de pluribus, propter quã putat similiter esse respondendũ vtrique. Causa autẽ defectus in hoc est, quod non adhibet distinctio quæ deberet adhiberi in respõsione ad plures interrogationes. Deberet enim respõderi distincte, perinde ac si plures interrogationes essent propositæ. ¶Post hos autẽ locos ita sigillatim enumeratos & pertractatos, Aristoteles deinde ostẽdere conatur, quẽadmodum õnes hi loci ad vnũ illũ qui appellatur ignorantiæ elẽchi possent reduci, adijciẽs & alia quædã, quę ad paralogismorum rectã solutionẽ non sunt inutilia. Verũ nos ea quæ iã dicta sunt pro qualicunque introductione sufficere existimãtes, illis sigillatim pertractandis supersedemus, finemque hic Dialecticis nostris tractatibus imponimus, ad laudẽ & gloriã summæ primæque veritatis, quæ omnem auersatur falsitatem, quæ in vnitate & trinitate viuit & regnat per omnia sæcula. A M E N.

Fallacia secundũ plures interrogationes vt vnam.

¶Finit liber sextus consyderationis Dialecticæ

¶DEO semper & vbique GLORIA.

¶SYMON COCVS, ANTVERPIANVS
MORANS IN VICO VVLGARI-
TER NVNCVPATO (DIE LOM
BAERDE VESTE) E REGIO-
NE MANVS DEAVRATÆ,
EXCVDEBAT, ANNO
A CHRISTO NATO
M. CCCCC. XXXVII. MENSE
☞ IVLIO. ☜

13

Titelmanni de Consi

Dialectica

E 2/3

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm